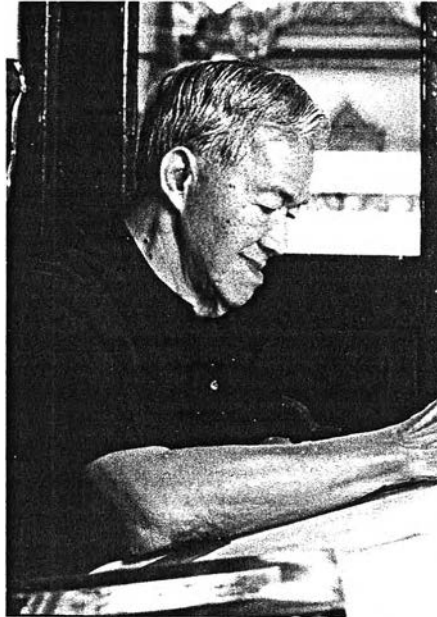

บทที่ 4

กรณีศึกษาการออกแบบพระเจดีย์ พระวิหาร และพระอุโบสถ ในสมัยรัชกาลที่ 9

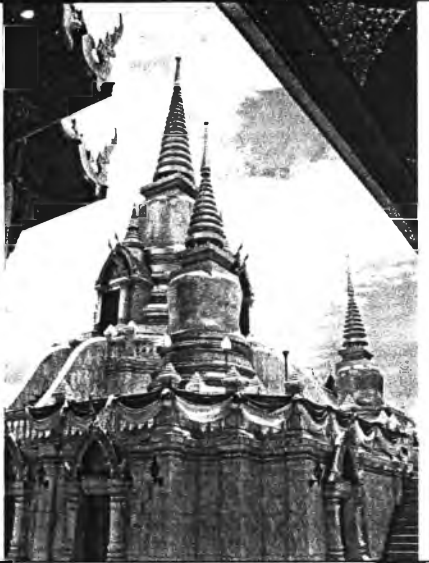

4.1 หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

ภาพที่ 4.1.1 หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

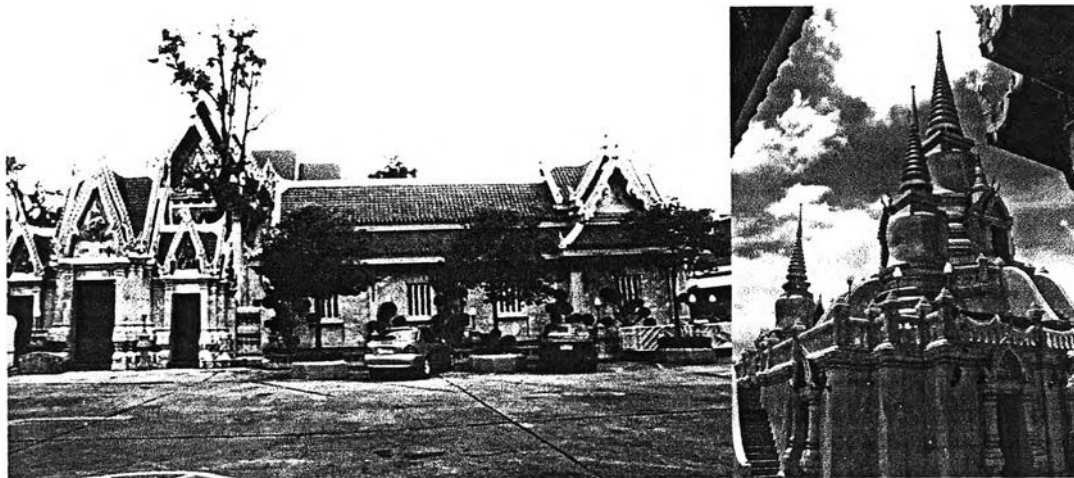
- กรณีศึกษา เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
1	พ.ศ. 2529	พระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	
2	พ.ศ. 2532	พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราภิรมหา สันติคีรี และพระอุโบสถ วัดสันติคีรี จ. เชียงราย	

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
3	พ.ศ. 2535	พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรม ประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ.ยะลา	
4	พ.ศ. 2536	พระเจดีย์ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร	
5	พ.ศ. 2538	วิหารพระศรีอริยเมตไตรย วัดญาณสังวราราม จ.ชลบุรี	
6	พ.ศ. 2539	พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ.ประจวบคีรีขันธ์	

ตารางที่ 4.1.1 แสดงกรณีศึกษางานการออกแบบของหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

4.1.1 พระธาตุเจดีย์ และพระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4.1.1.1 ทศนิยมภาพภายนอกของ พระธาตุเจดีย์และพระอุโบสถ

ที่ตั้งของวัด	เมื่อแรกสร้างนับว่าอยู่นอกกำแพงเมืองคลองบางลำพูบนฝั่งเหนือ ตรงวัดรังษีสุทธาวาสข้าม ปัจจุบันตั้งอยู่ในแขวงบ้านพานถม เขตบางขุนพรหม ติดถนนประชาธิปไตย กรุงเทพมหานคร
ปีที่สร้าง	พระอุโบสถสร้าง พ.ศ. 2529 / พระเจดีย์สร้าง พ.ศ. 2536
สถาปนิกผู้ออกแบบ	หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา¹

วัดตรีทศเทพ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหารสร้างในรัชกาลที่ 4 แต่สร้างขึ้นเมื่อใด ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดปรากฏแต่เพียงว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิศุณนารถนิภาธร (พระองค์เจ้าสุประดิษฐวรฤทธิ์ราชมหามกุฏบุษยรัตนราชวโรรส) พระราชโอรสองค์ที่ 2 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างขึ้นใหม่ในที่ติดกับวังของพระองค์เอง ปรากฏตามความในประกาศในรัชกาลที่ 4 ว่า "กรมหมื่นวิศุณนารถนิภาธร" ได้บริจาคทรัพย์ให้จัดซื้อที่และกำหนดไว้จะสร้างเป็นพระอาราม แล้วสิ้นพระชนม์เสียไปแล้ว" เล่ากันว่า วิธีการที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิศุณนารถนิภาธรทรงกระทำสำหรับการสร้างวัดนั้น คือ ทรงไปรอยเงินไปทั่วบริเวณพื้นที่ที่ทรงกะว่าจะเป็นที่สร้างวัดแล้วโปรดให้ข่าวไพร่ในพระองค์พากันแผ้วถางต้นไม้ใหญ่เพื่อเก็บเอาเงินนั้นได้ ด้วยวิธีนี้พื้นที่บริเวณที่จะสร้างวัดก็ได้รับการแผ้วถางตามพระประสงค์โดยไม่ต้องทรงขอแรงใคร เงินที่ทรงไปรอยเป็นทานนั้น ก็เท่ากับเป็นค่าแรงไปในตัว

ครั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิศุณนารถนิภาธรสิ้นพระชนม์แล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส พระเชษฐาได้ทรงรับทำการก่อสร้างวัดต่อมา ดังที่ปรากฏในประกาศในรัชกาลที่ 4 ฉบับเดียว ในตอนต่อมาว่า "ภายหลังราชบุตรองค์ใหญ่ของเรา พระเจ้ากรุงสยามคือพระองค์เจ้าจันทวงษ์ แล้วเลื่อนที่

¹ วัดตรีทศเทพวรวิหาร, ประวัติวัดตรีทศเทพวรวิหาร (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุรวัฒน์, 2544), หน้า 5-15.

เป็นพระองค์เจ้าต่างกรมมีนามว่า กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ได้รับทำต่อมา ได้สร้างหมู่กุฏิแลศาลาโรงฉัน แลสถานที่อื่น ๆ สำเร็จแล้วแต่ที่พระอุโบสถ พระวิหารแลการเปรียญ ยังเริ่มสร้างขึ้นหาสำเร็จแล้วไม่ " สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ในพระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิศณุสารณินนิกัธว่า "ที่วังเดิมของกรมหมื่นมเหศวรฯ พระราชทานเป็นวังกรมหมื่นวิศณุสารณฯ เมื่อทำศพเจ้าจอมมารดาน้อย ได้ปลงศพในที่สวนหลังวังต่อมาจึงสร้างวัดตรีทศเทพขึ้น ณ ที่นั้น แลสร้างพระเจดีย์ไว้ตรงที่ปลงศพเจ้าจอมมารดาน้อย" เกี่ยวกับปีสร้างและการก่อสร้างวัดตรีทศเทพนั้น หากได้พิจารณาพระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นทั้ง 2 พระองค์ด้งระบุพระนามมาแล้วนั้นประกอบการสันนิษฐาน ก็อาจจะทำให้ได้ความกระจ่างขึ้น

ก่อนแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงผนวชเป็นพระภิกษุ นั้น เสด็จประทับอยู่ที่พระราชวังเดิมที่เป็นโรงเรียนนายเรืออยู่บัดนี้ ทรงมีหม่อมเจ้าชาย 2 พระองค์ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาน้อย ซึ่งเป็นธิดาของพระอินทรทอไทยโอรสของพระเจ้ากรุงธนบุรี หม่อมเจ้าชายองค์ใหญ่ มีพระนามว่า นภวงษ์ ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดี เดือน 4 แรม 10 ค่ำ ปีมะเมีย จัตวาศก จุลศักราช 1184 พ.ศ. 2365 หม่อมเจ้าชายองค์น้อยมีพระนามว่า สุประดิษฐ ประสูติเมื่อวันพุธ เดือน 6 แรม 4 ค่ำ ปิวอกฉศก จุลศักราช 1186 พ.ศ. 2367 ครั้น พ.ศ. 2394 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จผ่านพิภพ พระเจ้าลูกยาเธอทั้ง 2 พระองค์ ซึ่งมีพระยศเป็นหม่อมเจ้ามาแต่ก่อน ได้เป็นพระองค์เจ้าขึ้นตามราชสกุลศักดิ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเพิ่มสร้อยพระนามพระราชทาน พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ว่า "พระองค์เจ้านภวงษ์วงศ์เอกอรรคมหาหมัญบรมมราไชยรส" พระองค์น้อย พระราชทานว่า "พระองค์เจ้าสุประดิษฐ วรฤทธิราชมหามัญบุษย์รัตนราชวโรรส"

ครั้น พ.ศ. 2396 เป็นปีที่ 3 ในรัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้านภวงษ์ เป็นเจ้าต่างกรม มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส และในปี พ.ศ. 2399 เป็นปีที่ 6 ในรัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าสุประดิษฐเป็นเจ้าต่างกรม มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่ากรมหมื่นวิศณุสารณินนิกัธ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้จัดที่วังพระราชทานทั้ง 2 พระองค์ เวลานั้นที่บ้านพระพงษ์นรินทร์ พระอินทรทอไทย ซึ่งเป็นคุณตาของพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นทั้ง 2 พระองค์ ไม่มีผู้ใหญ่ปกครองด้วยสิ้นชีพเสียแต่ในรัชกาลที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ซื้อแล้วสร้างเป็นวังพระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ส่วนที่วังเดิมของพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส (คือที่บริเวณติดคลองบางลำพูต่อกับวัดตรีทศเทพในบัดนี้) ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้จัดซื้อและสร้างเป็นวังพระราชทานพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส แต่ครั้งแรกมีหม่อมห้าม (คือหม่อมมนกแก้ว) เมื่อในรัชกาลที่ 3 นั้น พระราชทานเป็นวังของพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นวิศณุสารณินนิกัธ

พระเจ้าลูกยาเธอทั้ง 2 พระองค์ เมื่อมีพระชนมายุครบที่จะทรงผนวชได้ ก็ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุประทับอยู่ในสำนักของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ครั้งยังทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ทรงลาผนวช แต่บางท่านว่า พระเจ้าลูกยาเธอทั้ง 2 พระองค์ได้เสด็จมาอยู่วัดบวรนิเวศวิหารกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงผนวชอยู่แต่ยังทรงพระเยาว์ กระทั่งเจริญพระชนมายุถึงครุณวัยจึงเสด็จออกไปประทับที่บ้านพระพงษ์นรินทร์ ผู้เป็นลุง ซึ่งต่อมาภายหลังได้รับพระราชทานให้เป็นวังที่ประทับ ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ครั้นในรัชกาลที่ 4 พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส ได้ทรงกำกับกรมล้อมพระราชวัง ต่อมา ได้ทรงกำกับกรมพระคลังมหาสมบัติ สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2410 ในรัชกาลที่ 4 พระชนมายุ 45 ปี ทรงเป็นต้นสกุล "นพวงศ์"

ส่วนพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นวิศนุนารถนิภาธร ได้ทรงกำกับกรมพระคลังมหาสมบัติ สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2405 ในรัชกาลที่ 4 พระชนมายุ 38 ปี ทรงเป็นต้นสกุล "สุประดิษฐ์"

จากพระประวัติของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทั้ง 2 พระองค์ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ นำให้สันนิษฐานได้ว่า วัดตรีทศเทพคงจักได้สร้างขึ้นก่อน พ.ศ. 2405 ซึ่งเป็นปีสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิศนุนารถนิภาธร ผู้ทรงริเริ่มการสร้างวัดไม่นานนัก แต่ในยุคของพระองค์คงทรงจัดการได้เพียงกำหนดพื้นที่สำหรับที่จะสร้างวัดเท่านั้น คงยังมีทันได้ดำเนินการก่อสร้างอะไรขึ้น ก็พอสิ้นพระชนม์เสียก่อน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงโปรดฯ ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส พระเชษฐา รับผิดชอบต่อมา พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส จึงได้ทรงเริ่มการก่อสร้าง โดยโปรดให้ทำการขุดคลองรอบ 4 ด้าน เป็นบริเวณวัดทำรากฐานพระอุโบสถ รากฐานพระเจดีย์ รากฐานพระวิหารและก่อกำแพงวัด แต่การก่อสร้างยังไม่ทันแล้วเสร็จ ก็สิ้นพระชนม์เสีย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดรับเอาการก่อสร้างวัดที่พระราชโอรสทั้ง 2 พระองค์ได้ทรงริเริ่มและดำเนินการค้างอยู่นั้นมาทรงดำเนินการสร้างต่อไป ด้วยมีพระราชดำริว่าจะทรงสร้างให้สำเร็จ จึงได้ทรงมีพระบรมราชโองการสั่งให้พระยาราชสงครามหรือพระยาเวียงในนฤบาลเป็นผู้จัดการสร้างต่อมา โดยได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการจัดสร้างว่าพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ ถ้าจะยังไม่แล้วเสร็จก็ช่างก่อน ให้รีบจัดสร้างกุฏิพระสงฆ์ หอสวดมนต์และหอไตรให้แล้วก่อน พระยาราชสงครามหรือพระยาเวียงในได้เป็นแม่งานกำกับการสร้างแล้วเสร็จ เมื่อปีมะโรง พุทธศักราช 2410

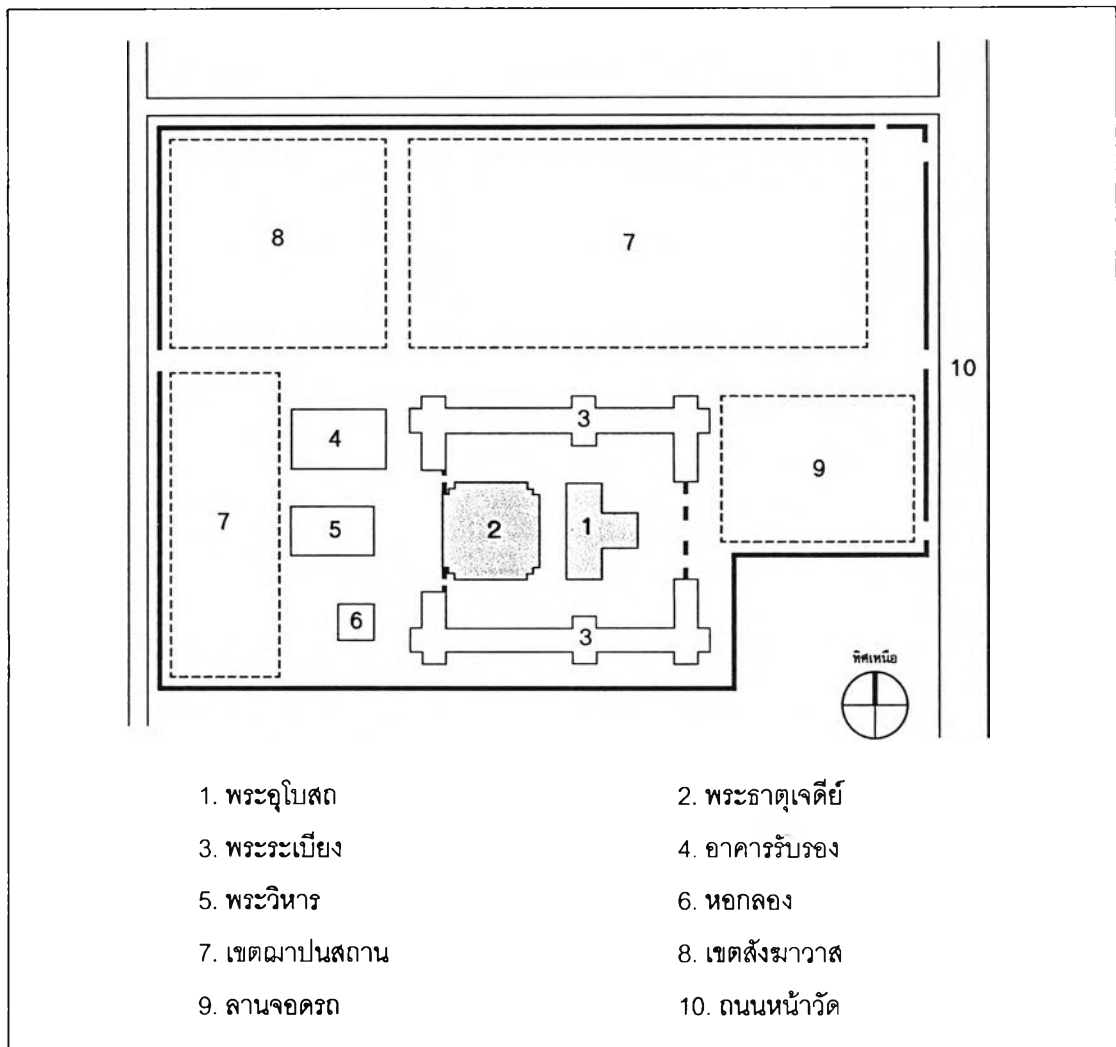
ครั้นก่อสร้างแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามวัดที่สร้างขึ้นใหม่นี้ว่า "วัดตรีทศเทพ" ซึ่งมีความหมายว่า "เทวดาชาย 3 องค์สร้าง" และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แห่พระครูปลัดจุลานุนายก (คง) พระครูปลัดซ้าย ฐานานุกรมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ จากวัดบวรนิเวศวิหาร มาครองวัดตรีทศเทพ เป็นองค์แรก ในกรณีนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่หอสวดมนต์ เพื่อทรงถวายที่วิสุงคามสีมาและถวายพระอารามแก่พระสงฆ์ด้วย

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 9 นี้ หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี ได้รับมอบหมายให้เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบและก่อสร้างพระอุโบสถและพระเจดีย์ขึ้นใหม่แทนหลังเดิมที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยต้นรัชกาลที่ 4 โดยพระอุโบสถและพระเจดีย์ที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้สร้างขึ้นไล่เลี่ยกัน จากประวัติความเป็นมาที่กล่าวไว้ว่า วัดตรีทศเทพเป็นวัดที่สร้างโดยพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ 2 พระองค์ร่วมกันสร้าง คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส และพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิศนุนารถนิภาธร ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงร่วมสร้างพระราชทาน จึงได้พระราชทานนามว่า "วัดตรีทศเทพ" ในส่วนของพระอุโบสถที่สร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลปัจจุบัน ในสถานที่ดั้งเดิม จึงสร้างเป็นรูปตรีมุขตามรูปแบบเดิม² และพระเจดีย์มีรูปแบบเป็นไปตามพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยทำเป็นพระเจดีย์ทรงลังกา แต่ประยุกต์ให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน

² ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ข้างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 121.

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

พระอุโบสถและพระเจดีย์ตั้งอยู่ในเขตพุทธาวาส ซึ่งเป็นที่ตั้งเดิมของพระอุโบสถและพระเจดีย์หลังเก่า อาคารทั้งสอง อยู่ในแนวแกนเดียวกัน โดยมีพระอุโบสถอยู่ทางด้านหน้าหรือทางทิศตะวันออกของพระเจดีย์ ล้อมรอบด้วยพระระเบียงคดที่ด้านข้าง 2 ด้าน เปิดทางด้านหน้าไว้เพื่อให้มองเห็นพระอุโบสถ และเปิดด้านหลังให้ต่อเนื่องกับพระวิหารหลังเดิมซึ่งสร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 อยู่ทางทิศตะวันตกของพระเจดีย์

ภาพถ่ายเส้นที่ 4.1.1.1 แสดงความสัมพันธ์ของพระธาตุเจดีย์ และพระอุโบสถ กับสภาพแวดล้อม โดยมีพระอุโบสถอยู่ทางด้านหน้า พระเจดีย์อยู่ทางด้านหลัง ในแนวแกนเดียวกัน ล้อมรอบด้วยพระระเบียง

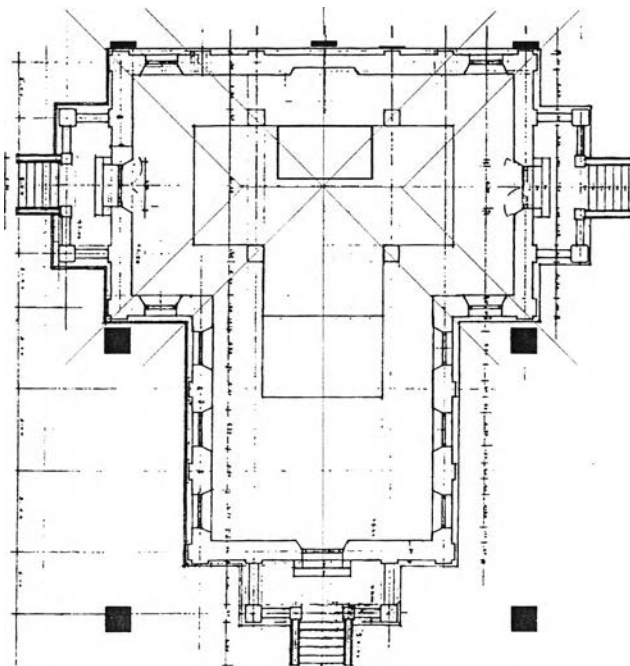
พระอุโบสถ

● แนวความคิดในการออกแบบ

พระอุโบสถนี้เป็นการสร้างขึ้นแทนที่พระอุโบสถเดิมที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 แต่เมื่อสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 9 สถาปนิกจึงออกแบบเพื่อเฉลิมพระเกียรติ โดยหน้าบันด้านหน้าเป็นตราพระราชลัญจกรประจำพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้าบันด้านข้างทั้ง 2 ข้าง เป็นพระนามาภิไธยย่อ “ภปร” และพระนามาภิไธยย่อ “สก” หน้าบันด้านหลังเป็นพระนามาภิไธยย่อ “สธ” พระอุโบสถมีแผนผังเป็นรูปตรีมุข เพื่อสื่อความหมายถึง ชื่อวัดตรีทศเทพ รูปแบบสถาปัตยกรรมโดยรวมยึดถือตามแบบไทยประเพณี รวมทั้งวัสดุและการตกแต่งประเภทการลงรักปิดทอง ประดับกระจกสี แต่ทั้งนี้ได้คำนึงถึงความคงทนถาวร เช่น การบุผนังด้วยหินอ่อน นอกจากนี้อาคารนี้ยังมีความพิเศษที่การใช้โครงสร้างหลังคาเหล็ก เพื่อความเบา และเหมาะสมกับโครงสร้างช่วงกว้าง ในส่วนโครงสร้างหลังคาที่มองเห็นจากภายใน ทำการหุ้มด้วยไม้และทาสีประดับตกแต่งให้กลมกลืนกับลักษณะโดยรวม

● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

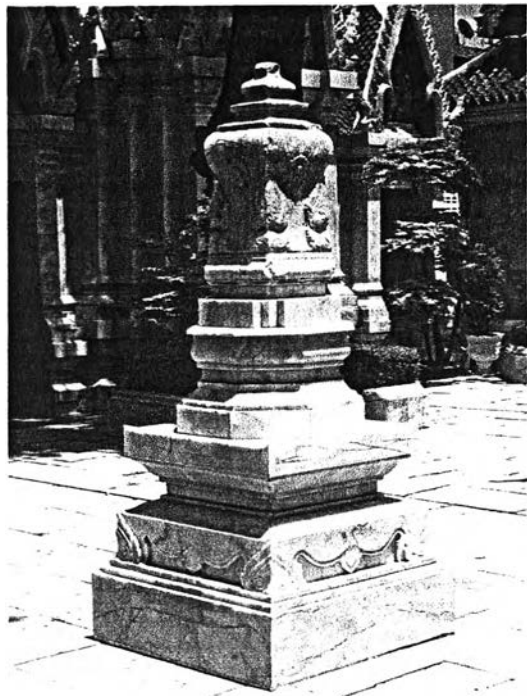
แผนผังอาคารเป็นรูปตรีมุขหรือรูปตัวที (T) เป็นอาคารชั้นเดียว ยกพื้นสูงประมาณ 1.00 เมตร วางในแกนทิศตะวันออก – ตะวันตก โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีทางเข้า 3 ทาง คือ ด้านทิศตะวันออก ด้านทิศเหนือ และด้านทิศใต้ แต่ละด้านมีประตูทางเข้าด้านละ 1 บาน โดยประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกถือเป็นทางเข้าหลัก มีบันไดทางขึ้นตรงกับช่องประตู บริเวณกลางห้องที่มุขทั้ง 3 บานบรรจบกัน มีเสานขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตั้งอยู่ 4 มุม จำนวน 4 ต้น เพื่อรับโครงสร้างหลังคาประธาน ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานที่ผนังทางด้านหลังในแกนกลาง

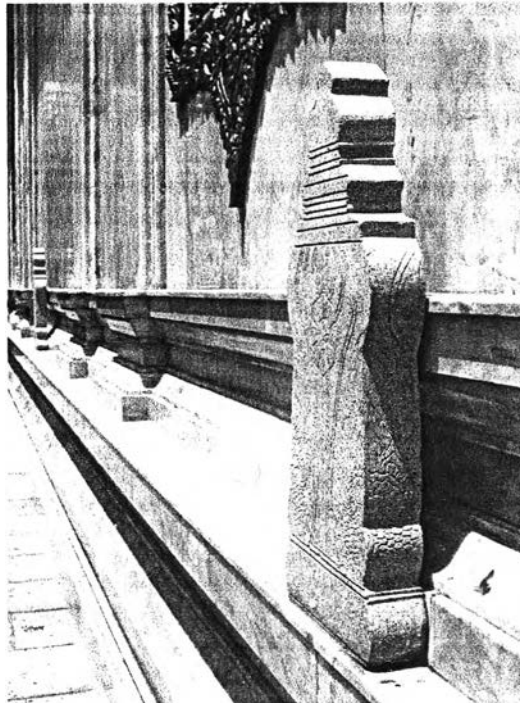
เส้นสีแดงแสดงรูปแบบของหลังคาทรงจตุรมุข ซึ่งมุขด้านหลังเป็นแบบมุขประเจิดหรือมุขทะเลซื่อ โดยมีเสาสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่ 4 ต้นภายในทำหน้าที่รับโครงสร้างหลังคาเสามี 2 แบบ คือ แบบหลักเสามี 4 ตำแหน่งทางด้านหน้าและด้านข้าง อีกแบบหนึ่งเป็นแบบแผ่น วางบนฐานอาคารทางด้านหลัง

ภาพหลายเส้นที่ 4.1.1.2 แสดงแผนผังพระอุโบสถรูปตรีมุข มีทางเข้า-ออก 3 ทาง ภายในมีเสานขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตั้งอยู่ 4 มุม จำนวน 4 ต้น เพื่อรับโครงสร้างหลังคาประธาน (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวทีญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 122.)

เสมา แบ่งเป็น 2 แบบ คือ แบบแรกเป็นหลักเสมาแบบลอยตัวตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 กล่าวคือ ใบเสมาเป็นแท่งหิน ไม่มีซุ้ม มองเห็นได้รอบด้านตั้งอยู่บนฐานหินอ่อน ตั้งอยู่ที่ด้านหน้าและด้านข้าง อีกแบบหนึ่งเป็นใบเสมาหินแกะสลักมีลักษณะเป็นแผ่นวางแนบชิดที่ผนังทางด้านหลัง มีทั้งหมด 3 ตำแหน่ง

ภาพที่ 4.1.1.2 เสมาหินอ่อนแบบลอยตัว ตั้งอยู่บนฐานแปดเหลี่ยม และรับด้วยฐานสิงห์อีกชั้นหนึ่ง

ภาพที่ 4.1.1.3 เสมาแบบแผ่นแกะสลัก วางแนบที่ผนังด้านหลังพระอุโบสถ มีทั้งหมด 3 ตำแหน่ง

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบโดยรวมของอาคารเป็นแบบไทยประเพณี ทั้งในเรื่องขององค์ประกอบที่ถูกต้องตามแบบช่างหลวง สีและการประดับตกแต่งตามแบบไทย แต่ในขณะเดียวกันได้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก และโครงหลังคาเหล็กหุ้มไม้ ตามความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

ฐานอาคาร ยกระดับสูงประมาณ 1.00 เมตร ใช้บัวฐานสิงห์หินอ่อน และมีฐานรับเสาอีกชั้นหนึ่ง ผนังบันไดพลสิงห์หินอ่อน ชั้นบันไดเป็นหินแกรนิตสีดำ

ตัวอาคาร ที่ผนังหินอ่อน เสาลอยภายนอกบริเวณมุขทั้ง 3 ด้าน เป็นเสายอมุมไม้สิบสองบุด้วยหินอ่อนเช่นกัน บัวหัวเสาเป็นบัวจกลปิดทองประดับกระจกสี ส่วนเสาอิงโดยรอบอาคารมีบัวหัวเสาเป็นบัวจกลเช่นเดียวกัน ที่มุขทางเข้ามีผนังกระเบื้องประดับลูกกรงคันด้วยเสาหัวเม็ดทรงมณฑป ซุ้มประตูและซุ้มหน้าต่างเป็นปูนปั้นปิดทองมีลวดลายที่สถาปนิกออกแบบขึ้นใหม่ กลางซุ้มประดิษฐานพระมหามงกุฎบนพานแว่นฟ้า มีฉัตร 5 ชั้นประดับอยู่ 2 ข้าง บานประตูและบานหน้าต่างเป็นบาน 2 ชั้น ชั้นนอกเป็นบานกระจกใสกรอบอลูมิเนียมสีชาวมีกรอบเฉพาะตอนบนและตอนล่างเท่านั้น ส่วนบานประตูชั้นในเป็นบานไม้ประดับมุกเป็นลวดลายต่างๆ คันทวยไม้แกะสลักเป็นรูปหัวนาคปิดทองประดับกระจกสี

ภาพที่ 4.1.1.4 แสดงภาพรวมของตัวพระอุโบสถ เป็นอาคารแบบตรีมุข

ภาพที่ 4.1.1.5 แสดงภาพด้านหลังพระอุโบสถ ผนังและเสาบุด้วยหินอ่อน บัวปลายเสาเปิดทองประดับกระจก

ภาพที่ 4.1.1.6 ชุ่มประตูปริศ เป็นปูนปั้นปิดทองมีลวดลายซึ่งออกแบบขึ้นใหม่ มีลักษณะคล้ายกับชุ่มอย่างเทศซึ่งนิยมใช้ในสมัยรัชกาลที่ 3 - รัชกาลที่ 4

ภาพที่ 4.1.1.7 ชุ่มหน้าต่าง มีลักษณะเช่นเดียวกับชุ่มประตูปริศ ตัวบานมี 2 ชั้น โดยชั้นในเป็นบานไม้ ส่วนบานนอกเป็นกระจกกรอบอลูมิเนียมสีชา

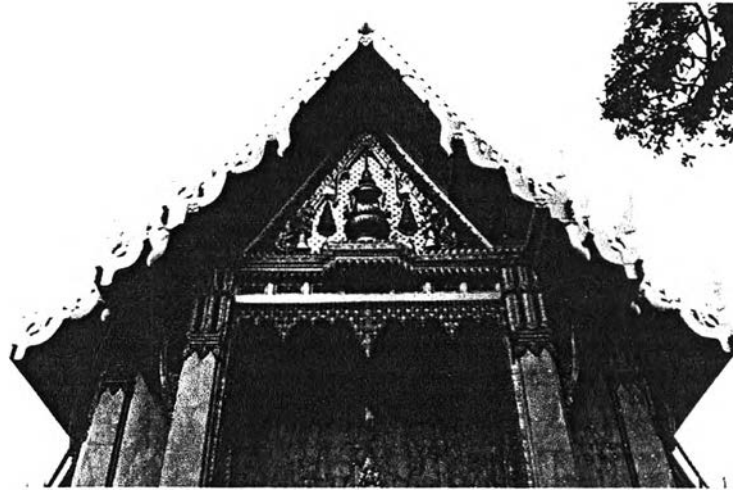
ภาพที่ 4.1.1.8 ภาพขยายส่วนบนของชุ่ม ที่กลางชุ่มประดิษฐานพระมหามงกุฎบนพานแว่นฟ้า มีฉัตร 5 ชั้นประดับอยู่ 2 ข้าง

ภาพที่ 4.1.1.9 ที่มุขทางเข้าประกอบด้วยผนังกระเบื้อง และลูกกรงลูกแก้วแบบรัชกาลที่ 4 คั่นด้วยเสาหัวเม็ดทรงมณฑล

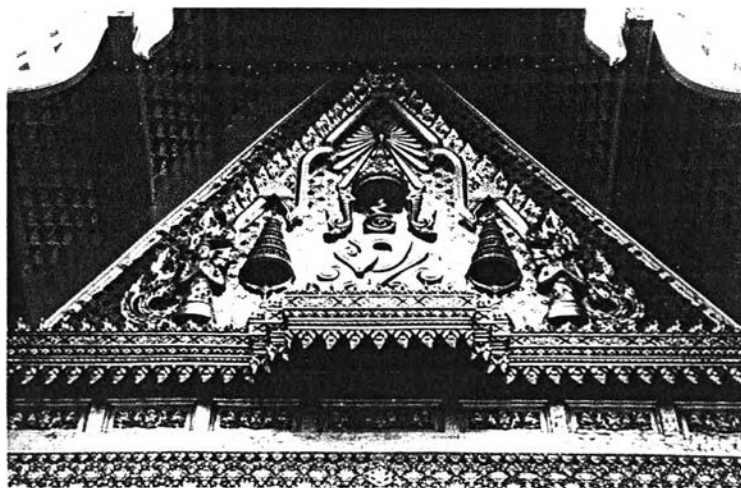
หลังคา เป็นจั่วเปิดรูปจตุรมุข ซึ่งแตกต่างกับแผนผังอาคารที่เป็นรูปตรีมุข โดยทางด้านหลังยื่นจั่วเพื่อความสมดุล หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาจากกล้วยสีส้มมน้ำตาล ซ้อฟ้า ไบระกา และรวระยะกาไม้แบบไทยปิดทอง ที่หน้าบันแต่ละด้านมีลวดลายและสื่อความหมายแตกต่างกัน ดังนี้

หน้าบันมุขด้านหน้า (ทิศตะวันออก) ออกแบบเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสร้างพระอุโบสถหลังเดิม โดยทำเป็นรูปพระมหามงกุฏตั้งอยู่บนพานแว่นฟ้า ซึ่งเป็นตราพระราชลัญจกรของพระองค์ ประดับด้วยฉัตร 5 ชั้นอยู่ 2 ข้าง ทั้งหมดอยู่ภายใต้ชุ่มเรือนแก้ว ตอนล่างมีเทพดาบินตั้งอยู่ 2 ข้าง

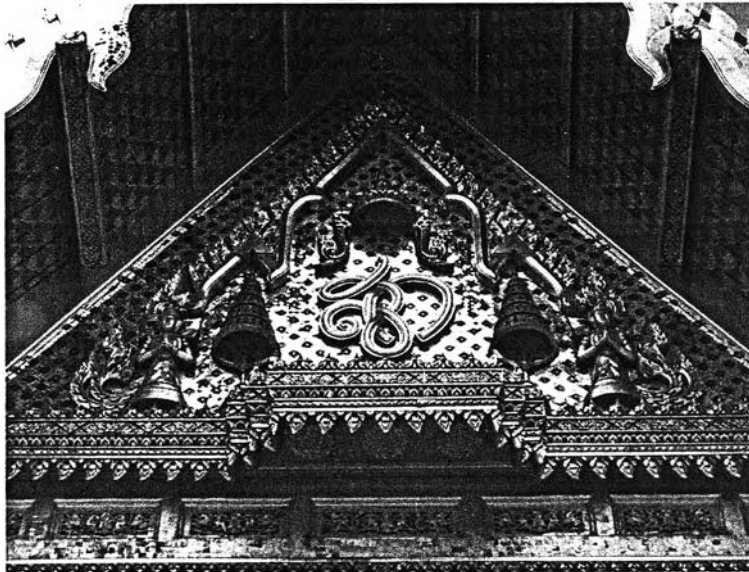
ภาพที่ 4.1.1.10 หน้าบันด้านหน้า (ทิศตะวันออก) ทำเป็นรูปพระมหามงกุฏ ซึ่งเป็นตราพระราชลัญจกรประจำพระองค์ รัชกาลที่ 4

หน้าบันมุขด้านข้าง (ทิศเหนือ) หน้าบันด้านนี้ออกแบบเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ประดับด้วยพระนามาภิไธยย่อ "ภปร" ภายใต้พระมหามงกุฏมีเลข 9 อยู่ตรงกลาง มีฉัตรตั้งอยู่ 2 ข้าง อยู่ภายใต้ชุ่มเรือนแก้ว

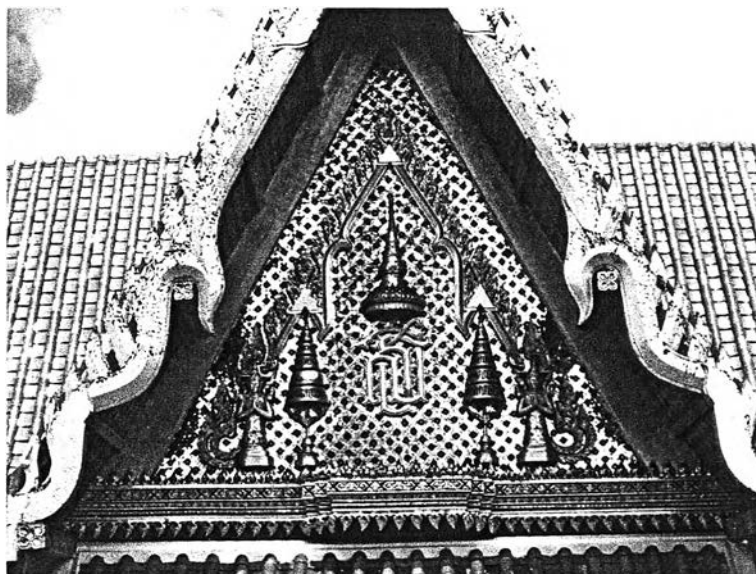
ภาพที่ 4.1.1.11 หน้าบันด้านข้าง (ทิศเหนือ) เป็นพระนามาภิไธยย่อ "ภปร" เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

หน้าบันมุขด้านข้าง (ทิศใต้) ออกแบบเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เป็นพระนามาภิไธยย่อ "สก" ภายใต้มโหฬารมุงกุฎ มีฉัตรประดับทั้ง 2 ข้าง อยู่ภายใต้ซุ้มเรือนแก้วเช่นเดียวกับหน้าบันด้านอื่นๆ

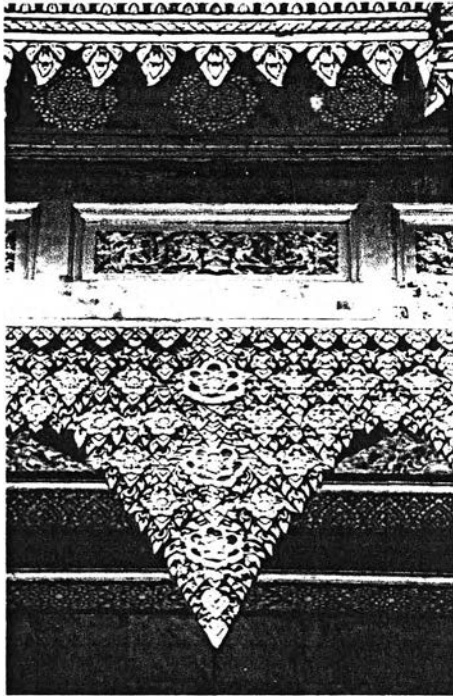
ภาพที่ 4.1.1.12 หน้าบันด้านข้าง (ทิศใต้) เป็นพระนามาภิไธยย่อ "สก" เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

หน้าบันมุขด้านหลัง (ทิศตะวันตก) ออกแบบเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นพระนามาภิไธยย่อ "สธ" อยู่ภายใต้พระจุลมงกุฎ มีฉัตรประกอบทั้ง 2 ข้าง อยู่ภายใต้ซุ้มเรือนแก้วเช่นเดียวกับหน้าบันด้านอื่นๆ เช่นกัน

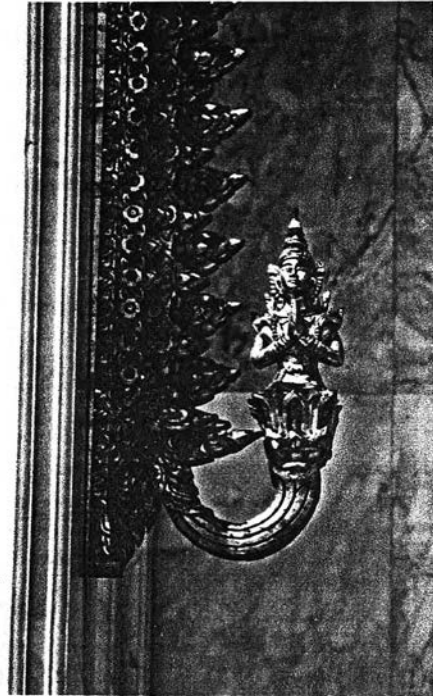

ภาพที่ 4.1.1.13 หน้าบันด้านหลัง (ทิศตะวันตก) เป็นพระนามาภิไธยย่อ "สธ" เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ส่วนใต้หน้าบันทางด้านหน้าและด้านข้างทั้ง 2 ข้าง เป็นไม้จำหลักลวดลายปิดทองประดับกระจกสี รูปสาหร่ายรวงผึ้ง ปลายลายบริเวณด้านข้างของเสาเป็นรูปเทพพนม ฝ่าเพดานได้มุขทางเข้าประดับดาวเพดานสีทองบนพื้นสีแดง ตรงกลางติดโคมไฟที่เรียกว่า "อั้งกลับ"

ภาพที่ 4.1.1.14 สาหร่ายรวงผึ้งไม้จำหลัก ปิดทองประดับกระจกสี ซึ่งอยู่ใต้หน้าบัน

ภาพที่ 4.1.1.15 ส่วนปลายลายเชื่อมต่อกับสาหร่ายรวงผึ้ง เป็นรูปเทพพนม ซึ่งติดอยู่ทางด้านข้างของเสา

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน พื้นปูด้วยหินอ่อนทั้งหมด ภายในมีเสารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส 4 ต้น รับโครงหลังคาประธาน ที่ผนังเขียนจิตรกรรมทั้งหมดเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ ที่ผนังตอนบนขีดเพดานเขียนเป็นรูปเทพชุมนุมตามแนวความคิดของจิตรกร ซึ่งจิตรกรรมฝาผนังภายในออกแบบและเขียนโดยคุณจักรพันธ์ โปษยกฤต และคณะ ที่ผนังด้านหลังตรงกับแกนกลางเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย เป็นพระพุทธรูป "ภปร" ที่ขยายใหญ่ขึ้น³ ประดิษฐานภายในช่องเสา ผนังหลังพระพุทธรูปทำเป็นรูปโค้งแหลมปิดทอง ตรงกลางเขียนรูปพระพุทธรูปปางมารวิชัยปิดทองตั้งอยู่บนฐานบัวในซุ้มเรือนแก้ว ซุ้มโค้งแหลมที่ผนังด้านหลังพระพุทธรูปนี้ เมื่อมองจากประตูทางเข้าจะมองเห็นเป็นเสมือนซุ้มให้กับองค์พระประธาน แสดงถึงการผสมผสานประติมากรรมและจิตรกรรมเข้าด้วยกัน ฝ่าเพดานทาสีแดง ประดับดาวเพดานปิดทองแบ่งตามช่องของโครงสร้าง ส่วนฝ่าเพดานด้านข้างหรือหลังคาชั้นรองลาดตามความชันของทรงหลังคา เขียนเป็นลวดลายเฟื่องระย้า ที่ซีกตกแต่งด้วยการฉลุปิดทองบนพื้นสีแดง

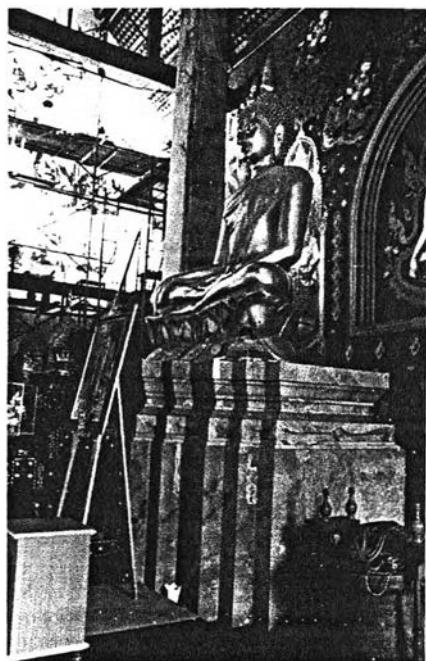
³ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แม่ฉ้วน สักดิ์ศิริ และวาทัญญู เทพหัสดิ์, ขางหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 129.

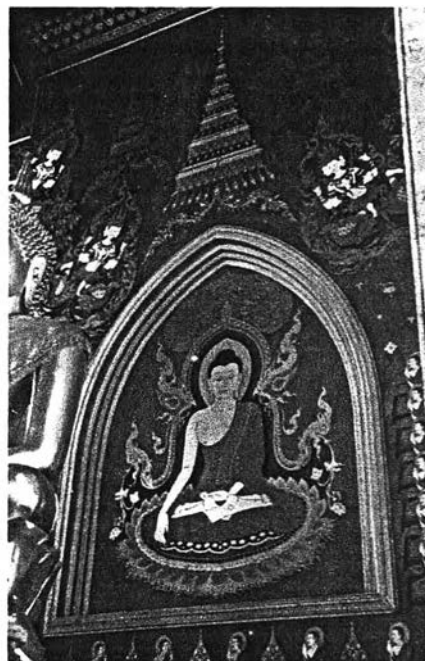
ภาพที่ 4.1.1.16 รูปแบบภายในพระอุโบสถ ประกอบด้วยเสา 4 ต้นรับโครงสร้างหลังคา ที่ผนังเขียนจิตรกรรมซึ่งออกแบบและเขียนโดยคุณจักรพันธ์ุ โปษยกฤต และคณะ มุมมองจากประตูทางเข้า จะเห็นพระพุทธรูปประธานอยู่ภายใต้ร่มโค้งแหลมที่ผนังด้านหลัง

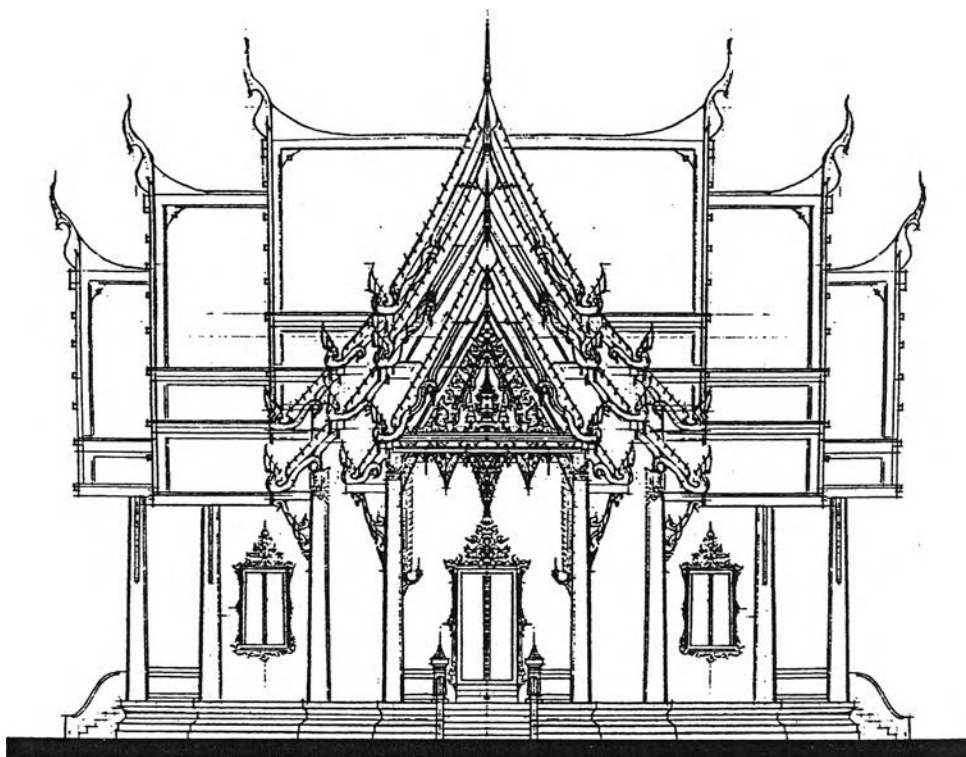
ภาพที่ 4.1.1.17 รูปแบบของโครงหลังคา ซึ่งภายในเป็นโครงเหล็กและหุ้มภายนอกด้วยไม้ประดับด้วยลายฉลุปิดทอง ที่ฝ้าเพดานประดับดาวเพดานปิดทอง

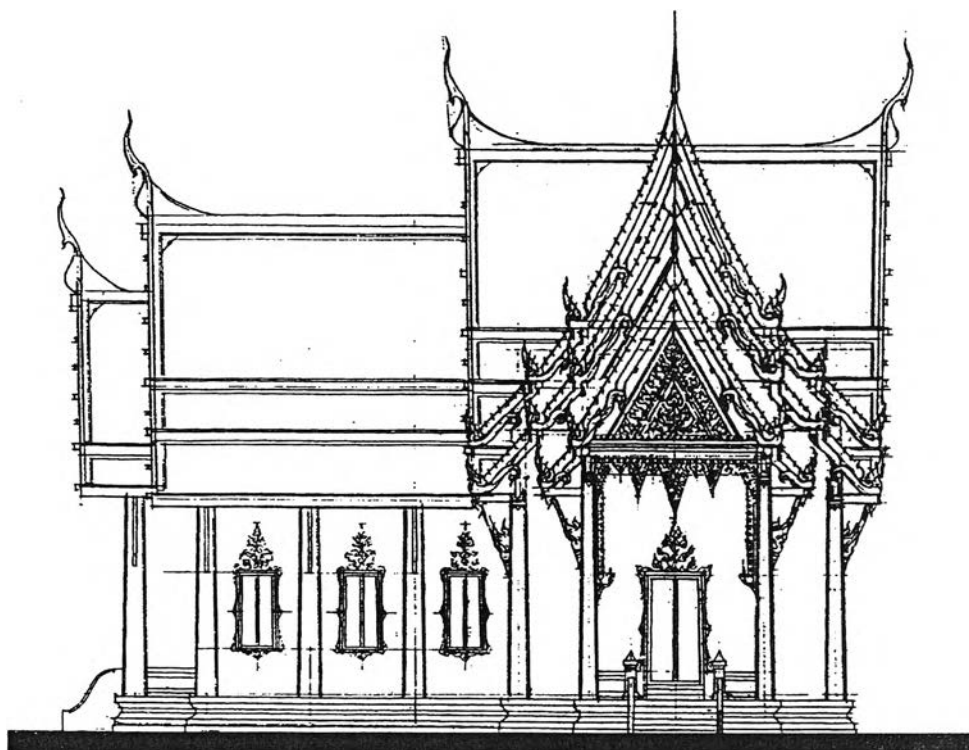
ภาพที่ 4.1.1.18 พระประธานเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ตั้งบนฐานรัตนบัลลังก์ และฐานชุกชีหินอ่อนสีชมพู

ภาพที่ 4.1.1.19 ที่ผนังด้านหลังพระประธานเขียนจิตรกรรมเป็นรูปพระสัมมาสัมพุทธเจ้าระดับเสมอกับพระพุทธรูปประธาน

ภาพลายเส้นที่ 4.1.1.3 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์มนต์น้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 124.)

ภาพลายเส้นที่ 4.1.1.4 รูปด้านข้างพระอุโบสถ วัดตรีทศเทพวรวิหาร (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์มนต์น้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 122.)

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

การใช้สีของอาคารเป็นไปตามแบบไทยประเพณี ซึ่งใช้วิธีการปิดทองประดับกระจกเป็นส่วนใหญ่กับองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ซอฟ้า ไบระกา หางหงส์ หน้าบัน สหรัยรวงผึ้ง คันทวย ชุ่มประตู่และชุ่มหน้าต่าง เป็นต้น ตัวอาคารบุด้วยหินอ่อนทั้งหมดตั้งแต่ส่วนฐาน เสา และผนัง ลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งมีทั้งไม้แกะสลักและปูนปั้น ภายในเขียนจิตรกรรมทั้งหมดในส่วนผนังและฝ้าเพดาน

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

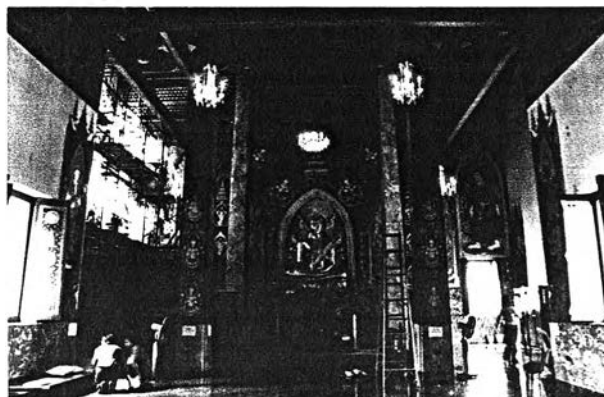
โครงสร้างอาคารใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นหลัก ตั้งแต่ส่วนฐานรากและตัวอาคาร ผนังก่ออิฐฉาบปูน แต่มีความพิเศษที่โครงสร้างหลังคา เนื่องจากอาคารหลังนี้มีโครงหลังคาเป็นโครงเหล็ก โดยหุ้มด้วยไม้และเขียนลวดลายที่ชื่ออย่างงดงามในส่วนที่ปรากฏอยู่ภายใน เพื่อให้ได้บรรยากาศของอาคารแบบไทยประเพณี แต่ในขณะเดียวกันสามารถวางพาดช่วงกว้างได้

ภาพที่ 4.1.1.20 แสดงรูปแบบโครงสร้างหลังคาซึ่งเป็นโครงเหล็ก และหุ้มด้วยไม้ประดับตกแต่งเขียนลวดลาย

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ที่ว่างภายในอาคารเป็นรูปตัวที (T) ซึ่งเป็นไปตามแผนผัง ซึ่งเพิ่มพื้นที่ส่วนปีกอาคารทางด้านข้างของพระพุทธรูปประธาน ระดับเพดานค่อนข้างสูงและโปร่งเนื่องจากโครงสร้างหลังคาซึ่งมีขนาดเล็กและเสายภายใน ซึ่งมีเพียง 4 ต้น การนำแสงจากภายนอกสู่ภายในอาคารจากช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบ

ภาพที่ 4.1.1.21 แสดงลักษณะที่ว่างภายในและการนำแสงสว่างจากภายนอกเข้าสู่ภายในโดยการเจาะช่องหน้าต่างโดยรอบ

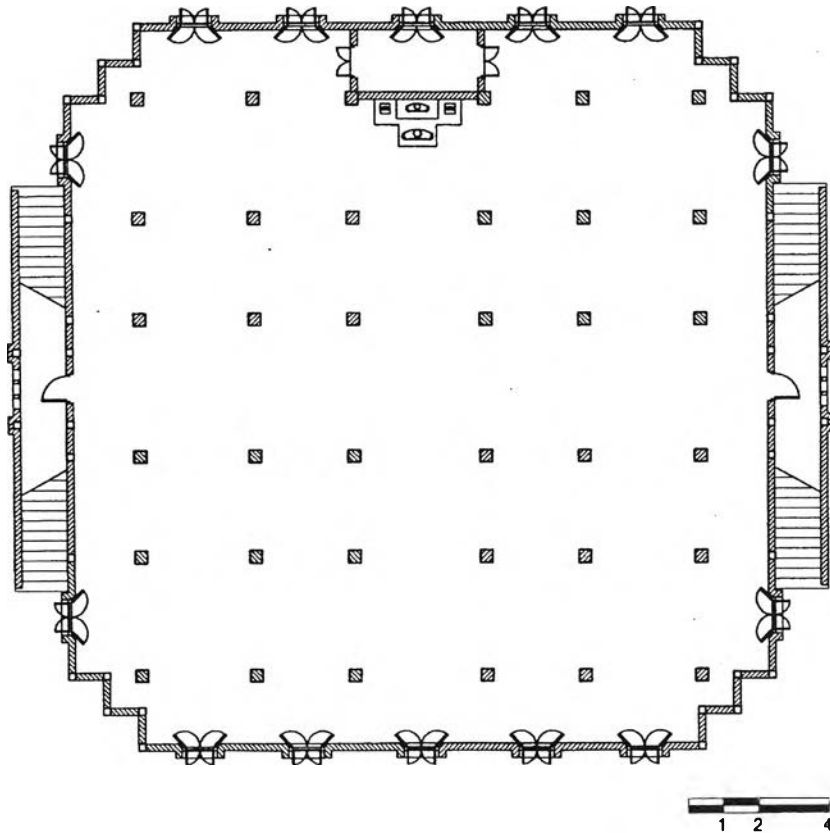
พระธาตุเจดีย์

- แนวความคิดในการออกแบบ

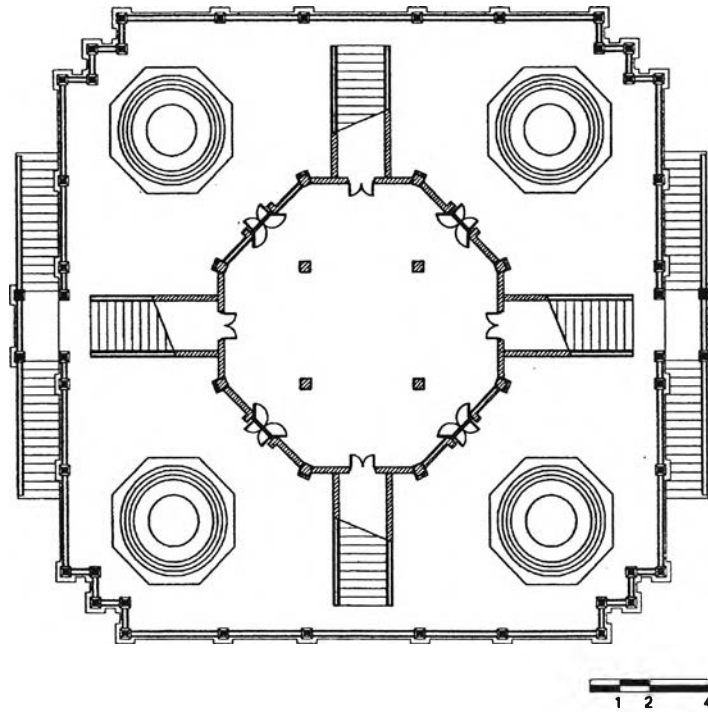
พระเจดีย์องค์นี้เป็นการสร้างแทนพระเจดีย์องค์เดิม ออกแบบโดยยกฐานสูง ซึ่งคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ภายใน รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นพระเจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆัง เนื่องจากเป็นแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 ซึ่งได้ทรงสร้างวัดนี้

- แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

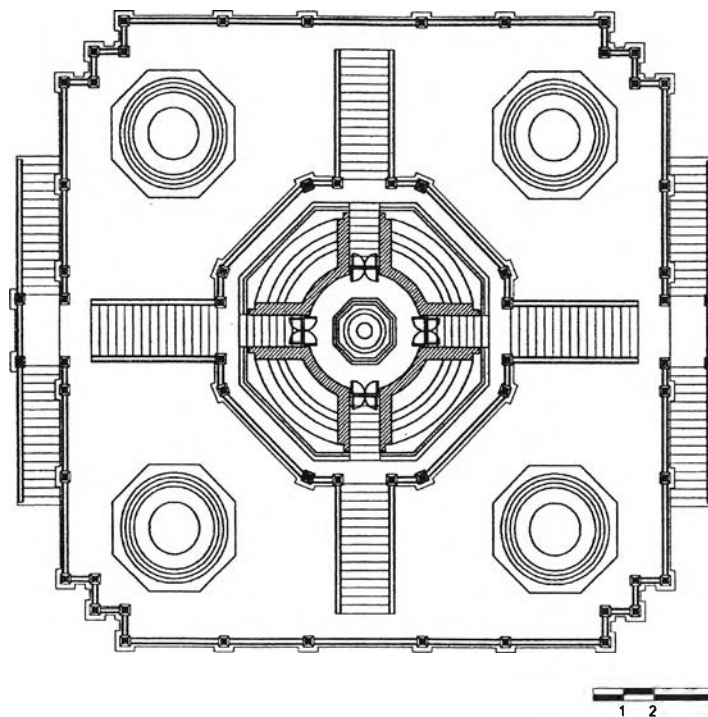
พระธาตุเจดีย์องค์นี้ตั้งอยู่บนฐานสูง แบ่งได้เป็น 3 ชั้น ซึ่งฐานชั้นที่ 1 มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง ภายในใช้งานเอนกประสงค์ ฐานชั้นนี้ยกสูงจากระดับพื้นดินประมาณ 3.00 เมตร มีทางเข้า 4 ด้าน โดยทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกมีซุ้มประตูด้านละ 2 ซุ้ม และซุ้มหน้าต่างด้านละ 3 ซุ้ม ส่วนด้านทิศเหนือและทิศใต้มีซุ้มประตูด้านละ 1 ซุ้ม ด้านนี้มีบันไดทอดยาวขึ้นสู่ลานประทักษิณชั้นที่ 2 ซึ่งตั้งพระเจดีย์บริวารไว้ทั้ง 4 มุม กั้นด้วยราวระเบียงกันตก ภายในฐานชั้นนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป องค์พระธาตุเจดีย์มีแผนผังเป็นรูปวงกลมตั้งอยู่บนฐานรูป 8 เหลี่ยม มีทางเข้าสู่ภายในองค์พระเจดีย์ได้ 4 ทิศ และมีบันไดจากพื้นชั้นที่ 2 ตรงขึ้นสู่ซุ้มจระณัมตรงบริเวณมาลัยลูกแก้วได้ทั้ง 4 ทิศอีกชั้นหนึ่งด้วย ภายในใช้เป็นที่ประดิษฐานพระมหาธาตุในพระเจดีย์รูปทรงเดียวกับพระเจดีย์ภายนอก

ภาพลายเส้นที่ 4.1.1.5 ผังพื้นพระเจดีย์ชั้นชั้นที่ 1 มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง มีทางเข้าสู่ภายใน 2 ด้าน และมีช่องทางต่างโดยรอบ ทางด้านข้าง 2 ด้านมีบันไดขึ้นสู่ชั้นที่ 2 (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 313.)

ภาพลายเส้นที่ 4.1.1.6 ผังพื้นพระเจดีย์ ชั้นที่ 2 ชั้นนี้เป็นที่ตั้งขององค์พระเจดีย์ประธานซึ่งมีฐานเป็นรูปแปดเหลี่ยมโดยมีบันไดขึ้นสู่ชั้นบน 4 ด้าน และมีเจดีย์บริวารตั้งอยู่ที่มุมทั้ง 4 ประกอบด้วยพื้นลานที่สามารถเดินได้รอบ (ที่มา : นภัศ ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 314.)

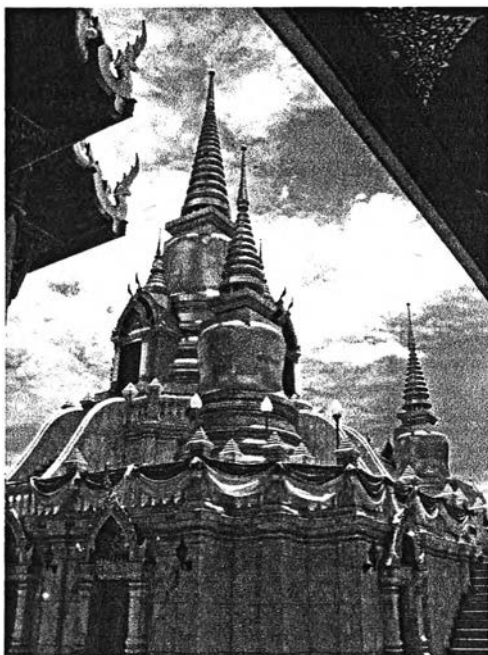

ภาพลายเส้นที่ 4.1.1.7 ผังพื้นพระเจดีย์ ชั้นที่ 3 ชั้นนี้เป็นห้องขนาดเล็ก ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระมหาธาตุภายในพระเจดีย์ขนาดเล็กรูปแบบเดียวกับพระเจดีย์ภายนอก (ที่มา : นภัศ ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 314.)

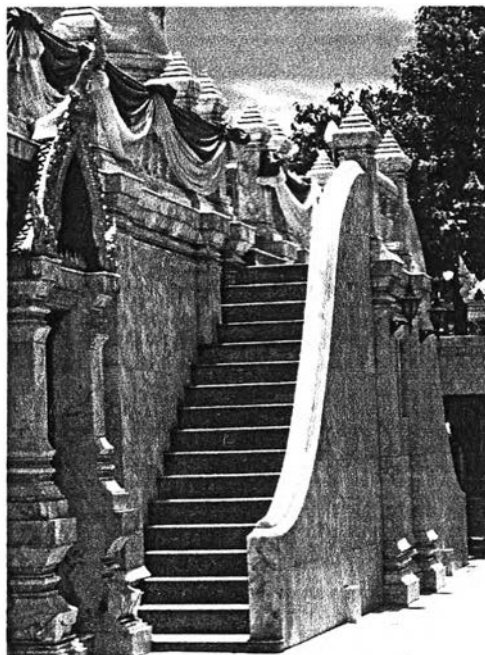
● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบขององค์พระเจดีย์เป็นทรงลังกาตามแบบพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่สถาปนิกได้ออกแบบใหม่ให้มีขนาดที่สูงใหญ่กว่าเดิม โดยยกฐานสูงและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างภายในฐานชั้นล่างและฐานองค์พระเจดีย์

ฐานชั้นที่ 1 มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง ใช้บัวหงายและบัวคว่ำที่ตอนบนและตอนล่าง ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างมีลักษณะเดียวกันคือ มีเสาเป็นหินอ่อน ยอดชุ่มปิดทองเป็นทรงบันแถลง บานประตูและบานหน้าต่างไม้ทาสีแดงลูกฟักกระจก บันได้ขึ้นสู่ลานประทักษิณชั้นบนแยกออกเป็น 2 ข้าง มีพนักพลสิงห์ทอดยาวขึ้นไปด้านบนคั่นด้วยเสาหัวเม็ดทรงมณฑป

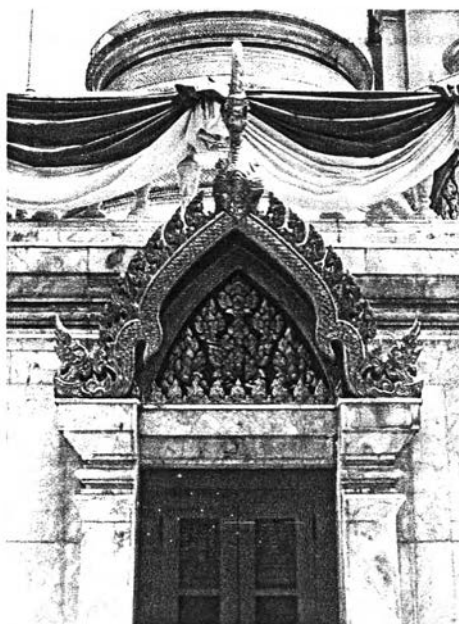
ภาพที่ 4.1.1.22 ทศนิยมภาพโดยรวมของฐานและองค์พระธาตุเจดีย์

ภาพที่ 4.1.1.23 บันได้ทางขึ้นสู่ลานชั้นบน มีพนักบันไดแบบพนักพลสิงห์คั่นด้วยเสาหัวเม็ดทรงมณฑป

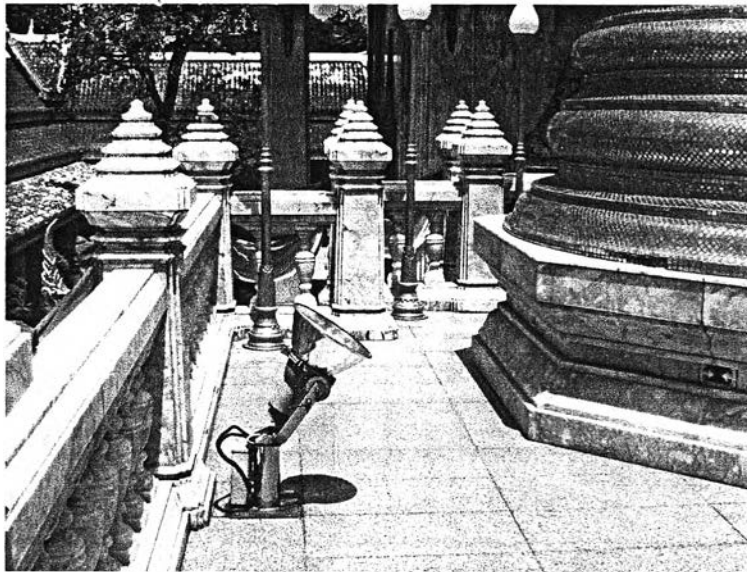

ภาพที่ 4.1.1.24 ชุ่มประตูทรงบันแถลงปิดทอง

ภาพที่ 4.1.1.25 ขยายลวดลายของชุ่ม ซ่อฟ้าแบบนกเจ้า

ชั้นที่ 2 เป็นชั้นลานประทักษิณหรือลานรอบพระเจดีย์ พื้นปูกระเบื้องหินแกรนิตสีเทา ล้อมรอบด้วยพนักกระเบื้องกันตกประดับลูกกรง คั่นด้วยเสาหัวเม็ดทรงมณฑปเป็นระยะ ฐานรองรับองค์พระเจดีย์ ยกสูงเป็นรูปแปดเหลี่ยม ทรงบัวหงายและบัวคว่ำ มีซุ้มประตูทางเข้า 4 ด้าน รูปแบบเหมือนซุ้มประตูที่ชั้นล่าง และมีบันไดพนักพลสังหิรินอ่อนขึ้นสู่ชั้นมาลัยเถาขององค์เจดีย์ ที่ลานประทักษิณนี้มีพระเจดีย์บริวารตั้งอยู่ที่มุม ทั้ง 4 ทิศ เป็นพระเจดีย์ทรงระฆังมีองค์ประกอบเหมือนกับพระเจดีย์องค์ประธานทุกประการ แต่มีขนาดเล็กกว่า ตั้งอยู่บนฐานบัวรูปแปดเหลี่ยมบุด้วยหินอ่อน

ภาพที่ 4.1.1.26 พื้นลานปูด้วยกระเบื้องหินแกรนิตสีเทา กันพนักกระเบื้องกันตกคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยะ ฐานพระเจดีย์บริวารเป็นฐานบัวรูปแปดเหลี่ยม

ภาพที่ 4.1.1.27 รูปแบบองค์พระเจดีย์บริวาร เป็นพระเจดีย์ทรงระฆัง บุนนาคด้วยกระเบื้องโมเสกสีทอง มีลักษณะเหมือนกับพระเจดีย์ประธานแต่ขนาดเล็กกว่า

ภาพที่ 4.1.1.28 ซุ้มประตูทางเข้าในชั้นนี้มีลักษณะเดียวกับซุ้มประตูที่ฐานชั้นล่าง

รูปแบบสถาปัตยกรรมขององค์พระเจดีย์ เป็นรูปแบบพระเจดีย์ทรงลังกา ฐานพระเจดีย์เป็นฐานปัทม์บัวลูกแก้วอกไก่ รูปแปดเหลี่ยมมุมด้วยหินอ่อน ต่อด้วยชั้นมาลัยเถา 3 ชั้น และยื่นชุ่มจรมันเป็นชุ่มประตู่ทรงบันแถลงสองชั้นทั้ง 4 ด้าน เหนือชุ่มจรมันตั้งพระเจดีย์ขนาดเล็กรูปแบบเดียวกันกับพระเจดีย์ประธาน ที่ชั้นนี้เริ่มประดับโมเสคสีทอง จากชั้นมาลัยเถาชั้นสู่ชั้นบัวรับองค์เจดีย์ ต่อด้วยชั้นเรือนธาตุทรงระฆังหรือทรงกลม ต่อด้วยชั้นบัลลังก์ฐานปัทม์พร้อมเสารับปล้องไฉน ปลี และลูกแก้ว ตามลำดับ พระเจดีย์ทั้งหมดประดับด้วยโมเสคสีทองซึ่งสั่งมาจากประเทศอิตาลี⁴

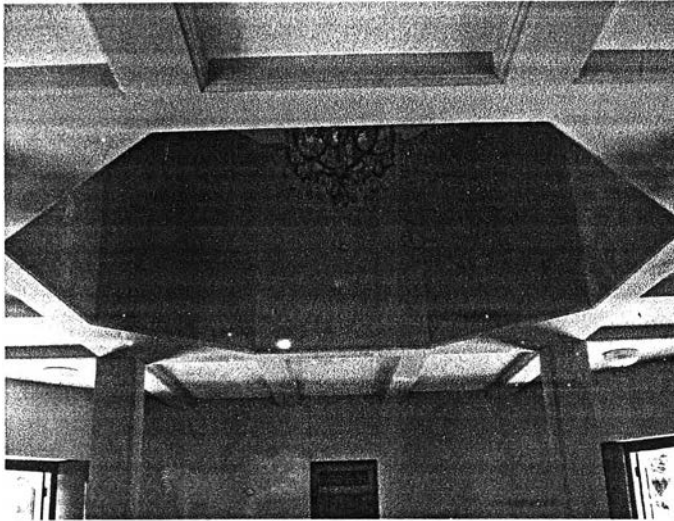
ภาพที่ 4.1.1.29 รูปแบบขององค์พระเจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงระฆัง ตั้งบนฐานหินอ่อน มีชุ่มจรมันทั้ง 4 ทิศ ส่วนยอดเป็นชั้นบัลลังก์ เสารับ ปล้องไฉน ปลียอด และลูกแก้ว

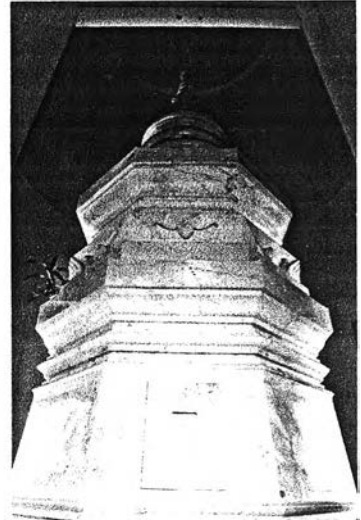
ภาพที่ 4.1.1.30 เหนือชุ่มจรมันตั้งองค์เจดีย์ขนาดเล็กตามเป็นพระเจดีย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ที่ชั้นฐานภายในเป็นโถงโล่ง รูปแบบเรียบง่าย ใช้งานเอนกประสงค์ ส่วนที่ชั้นบนหรือชั้นฐานรองรับพระเจดีย์ เป็นห้องโล่งรูปแปดเหลี่ยม ผนังทาสีเรียบ บริเวณกลางห้องมีเสาลอยสี่เหลี่ยม 4 ต้นเป็นโครงสร้างรับองค์เจดีย์ด้านบน เพดานส่วนกลางลึกลงไปเป็นช่องแปดเหลี่ยมตามลักษณะของโครงสร้าง ภายในองค์พระเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระมหารัตนูปพระเจดีย์รูปทรงเดียวกับพระเจดีย์ภายนอก

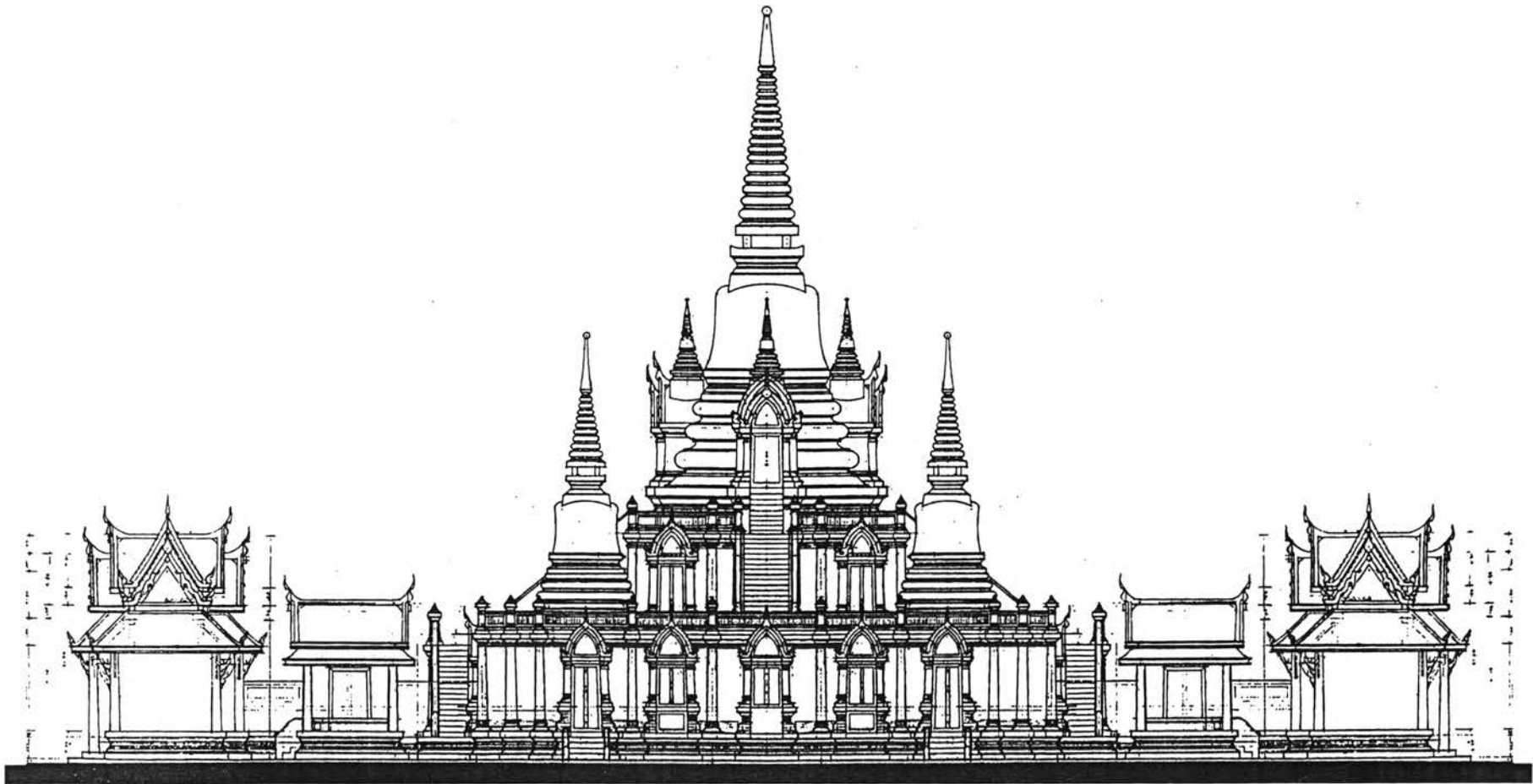
⁴ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิน, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 135.

ภาพที่ 4.1.1.31 ภายในฐานชั้นที่ 2 เป็นห้องโถง เพดานเป็นรูปแปดเหลี่ยมตามลักษณะของโครงสร้าง

ภาพที่ 4.1.1.32 ภายในองค์พระเจดีย์ชั้นที่ 3 เป็นที่ประดิษฐานพระมหาธาตุภายในพระเจดีย์ขนาดเล็กบนฐานหินอ่อน

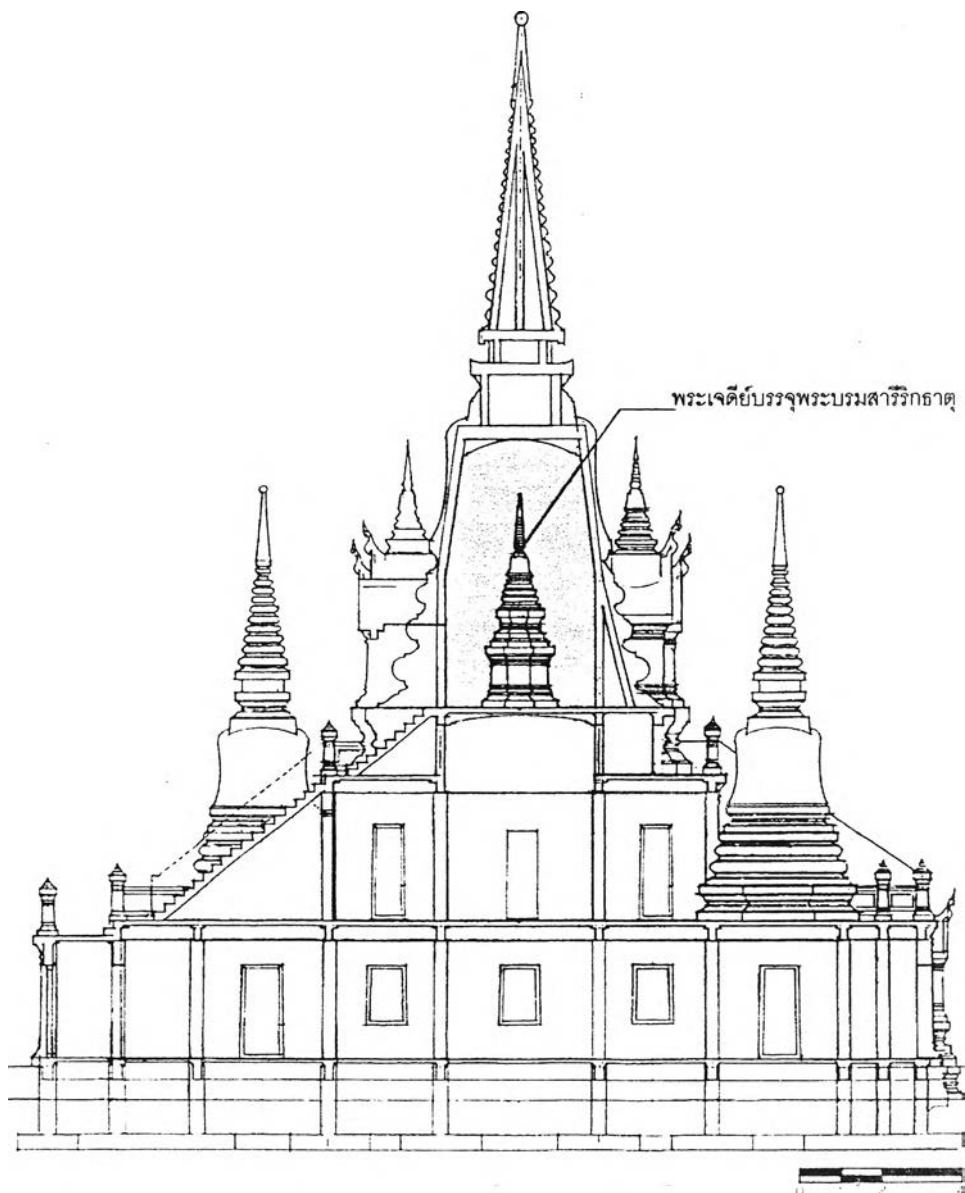
ภาพลายเส้นที่ 4.1.1.8 แสดงรูปด้านพระธาตุเจดีย์ วัดตรีทศเทพวรวิหาร (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แน่นน้อย ศักดิ์ศิริ และวัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของ หม่อมราชวงศ์มิตราคุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 132 - 133.)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

สีและวัสดุตกแต่งพระเจดีย์ ออกแบบให้มีความกลมกลืนและสัมพันธ์กับพระอุโบสถ โดยรวมแล้วใช้สีประมาณ 3 สี คือ สีขาวอมเทาจากการบุหินอ่อนที่ผนัง เสา ผนังบันได และฐานขององค์เจดีย์ สีทองซึ่งเห็นได้จากองค์พระเจดีย์ทั้งหมดที่บุด้วยโมเสคสีทอง และยอดซุ้มประตูปิดทอง ส่วนสีแดงมีเพียงบางส่วน ได้แก่ บานประตูไม้ สีกระเบื้องหลังคา เป็นต้น ลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งเป็นลวดลายปูนปั้น

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

พระเจดีย์นี้ใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก ระบบเสา - คาน เป็นโครงสร้างหลัก ตั้งแต่ฐานราก ฐานฐาน ตัวอาคาร ตลอดจนองค์พระเจดีย์ ผนังก่ออิฐฉาบปูน บุด้วยหินอ่อน ทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ภายในได้อย่างเต็มที่ และมีความคงทนถาวร

ภาพลายเส้นที่ 4.1.1.9 รูปตัดพระเจดีย์ (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 316.)

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

ที่ว่างภายในอาคารแบ่งเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ฐานชั้นที่ 1 ซึ่งมีพื้นที่เป็นโถงกว้าง ประกอบด้วยเสาลอยเพื่อรับโครงสร้างด้านบน ได้แสงภายนอกทางช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบ ฐานชั้นที่ 2 หรือฐานรองรับองค์เจดีย์มีพื้นที่เป็นรูปแปดเหลี่ยม มีลักษณะเป็นโถงโล่งเช่นกัน ได้แสงจากภายนอกทางช่องประตูทั้ง 4 ด้าน ส่วนชั้นบนสุดหรือภายในองค์พระเจดีย์มีพื้นที่ไม่มากนัก เนื่องจากใช้เป็นที่ตั้งองค์พระเจดีย์ขนาดเล็กภายใน ได้แสงจากประตูทางเข้า 4 ทิศ

สถาปัตยกรรมแวดล้อมอาคาร

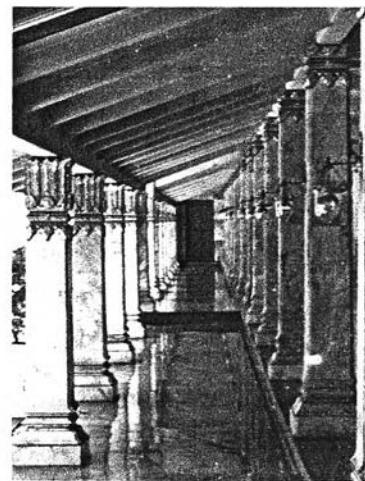
พระระเบียงคด

พระระเบียงคดนี้สร้างขึ้นเพื่อล้อมรอบพระอุโบสถและพระเจดีย์เข้าไว้ด้วยกัน โดยเป็นไปตามลักษณะแนวทางพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 ซึ่งยึดถือคติตามอย่างสมัยกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้รูปแบบพระระเบียงคดแห่งนี้มีความพิเศษกว่าแห่งอื่น คือ ในส่วนด้านหน้าแนวพระระเบียงมิได้บรรจบกัน เปิดเป็นช่องเอาไว้ให้มองเห็นพระอุโบสถ แต่ต่อมาทางวัดได้ทำการสร้างซุ้มประตูเพิ่มเติมในภายหลัง นอกจากนั้นที่บริเวณมุมอาคารทางด้านหลัง ในส่วนที่หลังคาพระระเบียงตัดกัน ตั้งเป็นหอกลองมุมหนึ่ง และหอร่มงอีกมุมหนึ่ง ซึ่งรูปแบบนี้ไม่เคยมีมาก่อนในอดีต

รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบไทยประเพณี มีความสอดคล้องกับรูปแบบของอาคารประธาน แต่ลดการประดับตกแต่งในบางส่วน เช่น การทาสีเหลืองทองแทนการลงรักปิดทอง ภายนอกเป็นผนังบุหินอ่อนเจาะช่องหน้าต่างแบบลูกกรง ภายในไม่มีผนัง ตั้งเป็นเสาเรียงกัน หลังคาทรงจั่ว ยกมุขบริเวณทางเข้าด้านข้างและบริเวณมุมอาคาร โครงสร้างใช้คอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาคาน ตั้งแต่ฐานราก ตัวอาคาร เพดาน และโครงหลังคา

ภาพที่ 4.1.1.33 ทศนียภาพพระระเบียงคดทางด้านหน้า ซึ่งยกหลังคามุขบริเวณมุมอาคารและทางเข้าด้านข้าง

ภาพที่ 4.1.1.34 ภายในพระระเบียงคด เป็นห้องโล่ง ตั้งเป็นเสาลอยเรียงกัน

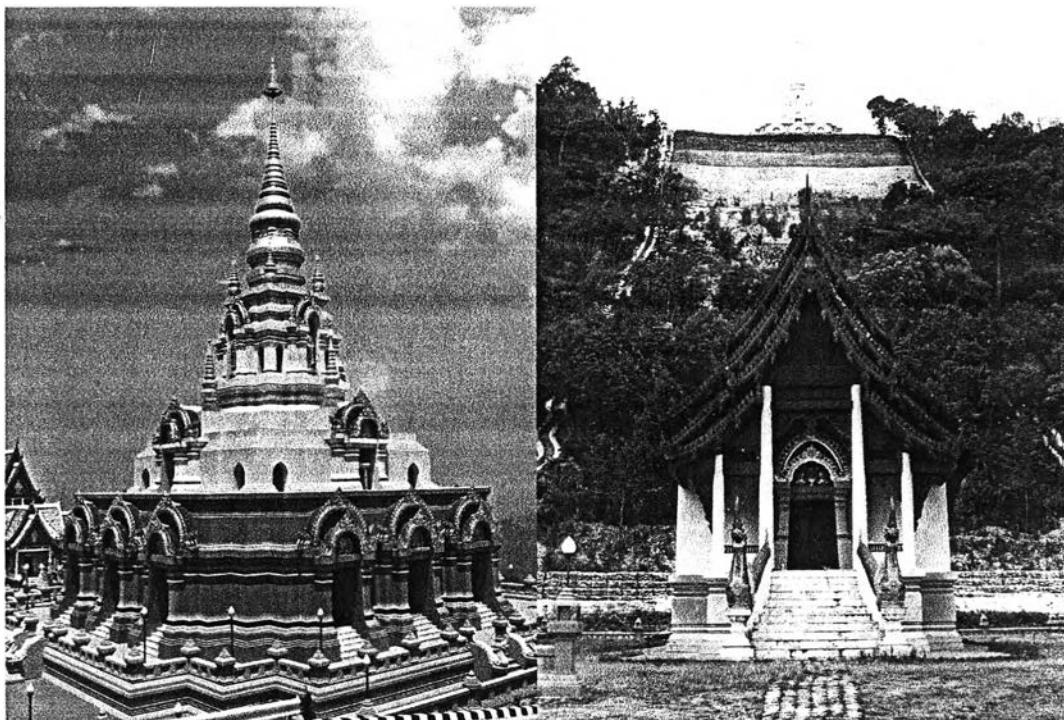

ภาพที่ 4.1.1.35 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ระหว่างพระเจดีย์กับพระ
ระเบียงคดซึ่งล้อมรอบทำหน้าที่กำหนดขอบเขต

ภาพที่ 4.1.1.36 หอกทองและหอร่มัง เป็น
รูปแปดเหลี่ยม มีซุ้มหน้าต่างทุกด้าน ส่วนยอด
แหลมคล้ายยอดเจดีย์

4.1.2 พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราทรมหาสันติคีรี และพระอุโบสถ วัดสันติคีรี จ.เชียงราย

ภาพที่ 4.1.2.1 ทศนียภาพภายนอกของพระมหาธาตุเจดีย์และพระอุโบสถ วัดสันติคีรี

ที่ตั้งของวัด	บ้านท่ากอบง หมู่ที่ 13 ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2532
สถาปนิกผู้ออกแบบ	หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดสันติคีรี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2481³ ตั้งอยู่บนดอยแม่สลอง ซึ่งที่แห่งนี้เป็นที่อยู่ของชาวจีนฮ่อ ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของจีนก๊กมินตั๋ง ที่ทำการสู้รบกับจีนแผ่นดินใหญ่มาเป็นเวลานาน แล้วได้ตั้งหลักฐานทำมาหากินอยู่บริเวณนี้ ต่อมารัฐบาลได้มีนโยบายที่จะมอบสัญชาติให้กับชาวจีนกลุ่มนี้เพื่อความมั่นคงของประเทศ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า "สันติคีรี"⁴ ในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงได้ริเริ่มให้สร้างสิ่งสำคัญทางพระพุทธศาสนาขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจให้กับชาวจีนเหล่านี้ อีกทั้งเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แข่งกันกับคริสต์ศาสนา และศาสนาอิสลาม ที่ได้เข้าไปเผยแพร่นานก่อน ด้วยเหตุนี้ทางกองทัพบกจึงได้ดำเนินการหาทุนและจัดสร้างวัดพระพุทธศาสนาขึ้น โดยมีสมเด็จพระญาณสังวร ซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้เป็นสมเด็จพระ

³ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ 8(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2532), หน้า 702.

⁴ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์เน่งน้อย ศักดิ์ศรี และวทัญญู เทพหัสดิ, ข้างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 55.

พระสังฆราช ทรงเป็นองค์ประธานฝ่ายสงฆ์ นอกจากเพื่อความมั่นคงของประเทศแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ให้เป็นที่ประดิษฐานพระเกี้ยวพระเศียรสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระผู้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูงต่อปวงชนชาวไทยทั่วทั้งประเทศด้วย⁵

ในโครงการก่อสร้างนี้ ประกอบไปด้วยอาคาร 3 หลัง ได้แก่ พระมหาธาตุเจดีย์, พระอุโบสถ และหอนิทรศการเฉลิมพระเกียรติ ต่อมา สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จฯ มาทรงวางศิลาฤกษ์พระมหาธาตุเจดีย์ และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้เสด็จฯ มาทรงวางศิลาฤกษ์พระอุโบสถ ต่อมาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ทรงพระประชวร และเสด็จสวรรคตเสียก่อน ทำให้การก่อสร้างต้องยุติอยู่ในบางส่วน

ภาพที่ 4.1.2.2 แสดงความสัมพันธ์ที่ตั้งของพระมหาธาตุเจดีย์และพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.1.2.3 หอนิทรศการ เป็นอาคารซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาและอยู่ในแนวแกนเดียวกับพระมหาธาตุเจดีย์

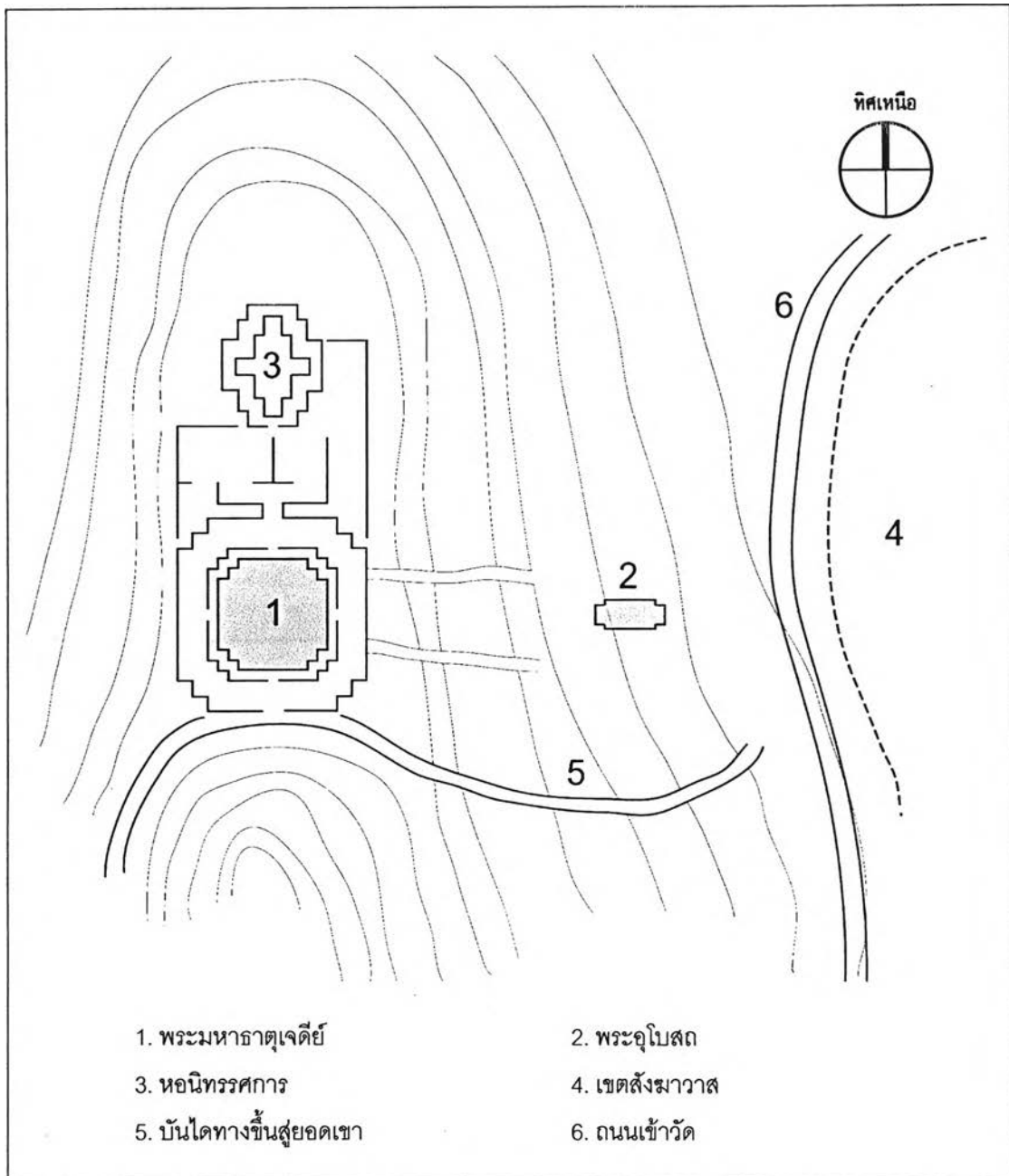
● การเลือกที่ตั้งอาคาร

อาคารทั้ง 3 หลังที่กล่าวมาข้างต้น มีที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของดอยแม่สลอง โดยสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเลือกที่ตั้งด้วยพระองค์เอง⁶ โดยกำหนดให้สร้างพระเจดีย์และหอนิทรศการอยู่บนยอดเขาในแนวแกนเดียวกัน ส่วนพระอุโบสถตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาลาดหล่นลงมาทางด้านล่างอยู่ด้านทิศตะวันออกของพระเจดีย์ ลักษณะที่ตั้งบนยอดเขาดังกล่าวคนจีนกล่าวว่า มีลักษณะเหมือนหัวมังกรถูกต้อง ตามหลัก “ฮวงจุ้ย”

การเข้าถึงอาคารบนยอดเขาสามารถขึ้นได้ 2 ทาง คือ ทางรถยนต์ซึ่งมีถนนตัดเลียบขึ้นไปตามความลาดชันของเขา และอีกทางหนึ่งคือทางบันไดที่ขึ้นจากลานข้างพระอุโบสถ เมื่อขึ้นถึงด้านบนจะมองเห็นทิวทัศน์และหมู่บ้านสันติคีรีได้โดยรอบ

⁵ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์มนังน้อย ศักดิ์ศรี และวทัญญู เทพหัสดิ์, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 55.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57.

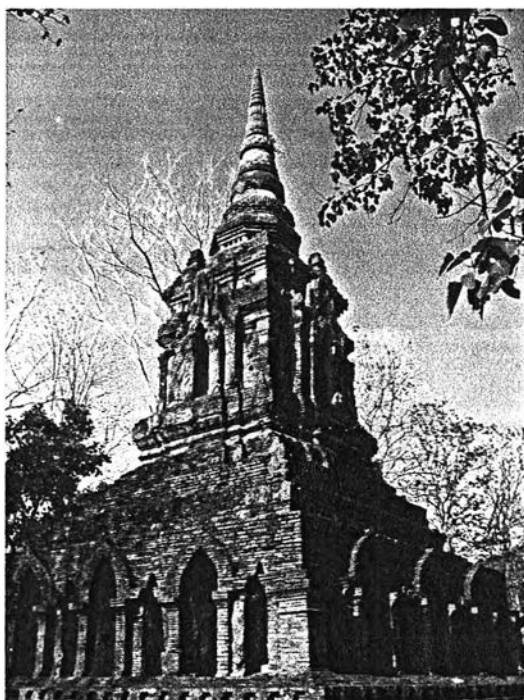
ภาพลายเส้นที่ 4.1.2.1 ผังบริเวณแสดงที่ตั้งของพระมหาธาตุเจดีย์ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขา และอยู่ในแนวแกนเดียวกันกับหอนิทรศการ พระอุโบสถตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาซึ่งเป็นที่ลาดลดหลั่นต่ำกว่าพระเจดีย์ โดยมีทางสัญจรเชื่อมต่อ 2 ทาง คือ ทางบันไดและถนนสำหรับรถยนต์ ผังรวมมีเขตสังฆาวาสอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด

พระมหาธาตุเจดีย์ ศรีนครินทรา มหาสันติคีรี

● แนวความคิดในการออกแบบ

เนื่องจากที่ตั้งของพระมหาธาตุเจดีย์นี้ อยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย ซึ่งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย การออกแบบสถาปนิกได้คำนึงถึงรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ให้แนวทางกับสถาปนิกว่า ต้องการให้ออกแบบโดยประยุกต์จากพระเจดีย์วัดป่าสัก⁷ ซึ่งเป็นพระเจดีย์ที่มีความงดงามมากที่สุดองค์หนึ่งของเชียงใหม่ ต่อมาสถาปนิกจึงได้นำรูปแบบของพระเจดีย์วัดป่าสักมาเป็นต้นความคิด และได้พัฒนารูปแบบให้เป็นแบบใหม่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว อีกทั้งยังมีขนาดใหญ่กว่าพระเจดีย์วัดป่าสักเป็นอันมาก โดยได้กำหนดรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ทั้งในด้านโครงสร้างซึ่งให้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นหลัก การให้แสง การระบายอากาศ และการประดับตกแต่งด้วยการใช้กระเบื้องโมเสค กระจกสี(Stained Glass) และการปิดทองตามองค์ประกอบต่างๆ

ลักษณะเด่นของพระเจดีย์วัดป่าสัก คือ มีฐานเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนกัน 3 ชั้น เรียงจากใหญ่ไปหาเล็ก มีองค์พระเจดีย์ตั้งอยู่บนยอดสูงสุด สถาปนิกได้นำรูปแบบดังกล่าวมาทำการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์นี้ โดยมีองค์เจดีย์ประธานตั้งอยู่สูงสุด และมีองค์เจดีย์แบบเดียวกันแต่ขนาดเล็กกว่าเป็นเจดีย์บริวารอยู่ที่มุมทั้ง 4 และมีฐานซ้อนกัน 3 ชั้นเช่นกัน

ภาพที่ 4.1.2.4 พระเจดีย์วัดป่าสัก

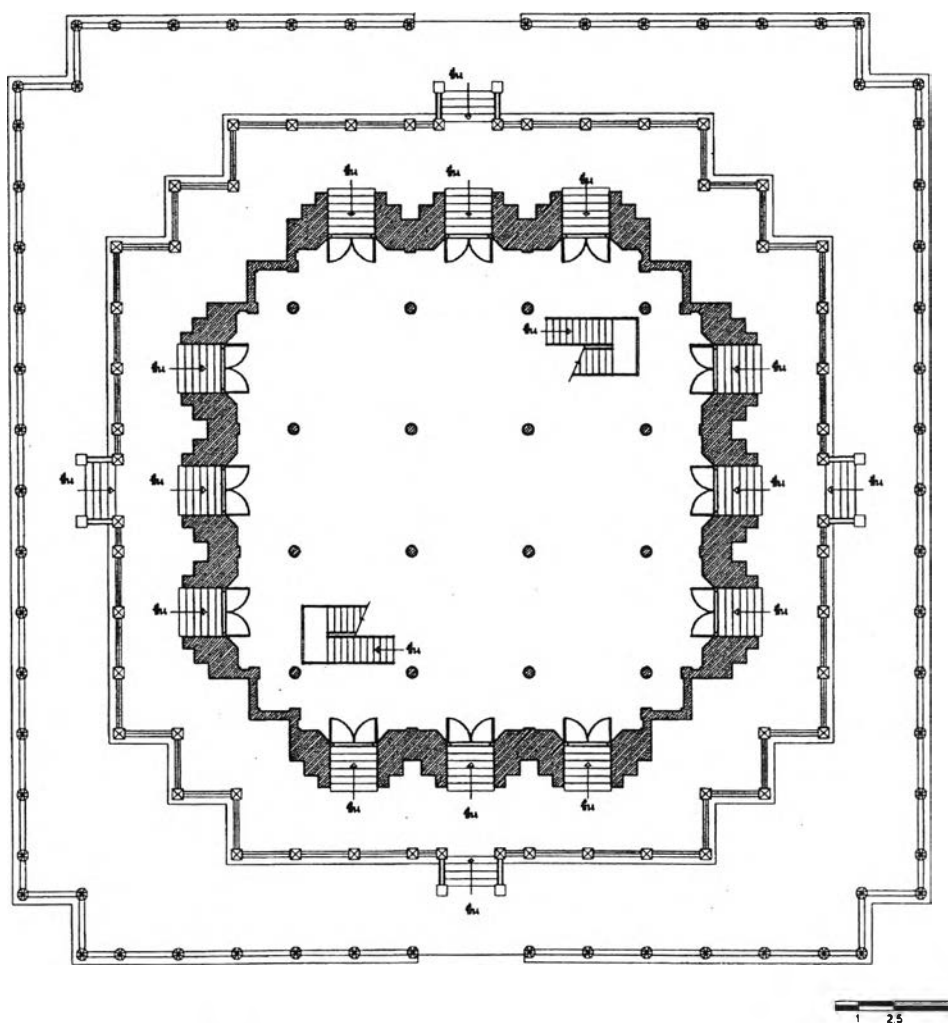

ภาพที่ 4.1.2.5 พระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทรา มหาสันติคีรี
เปรียบเทียบกันเจดีย์วัดป่าสัก

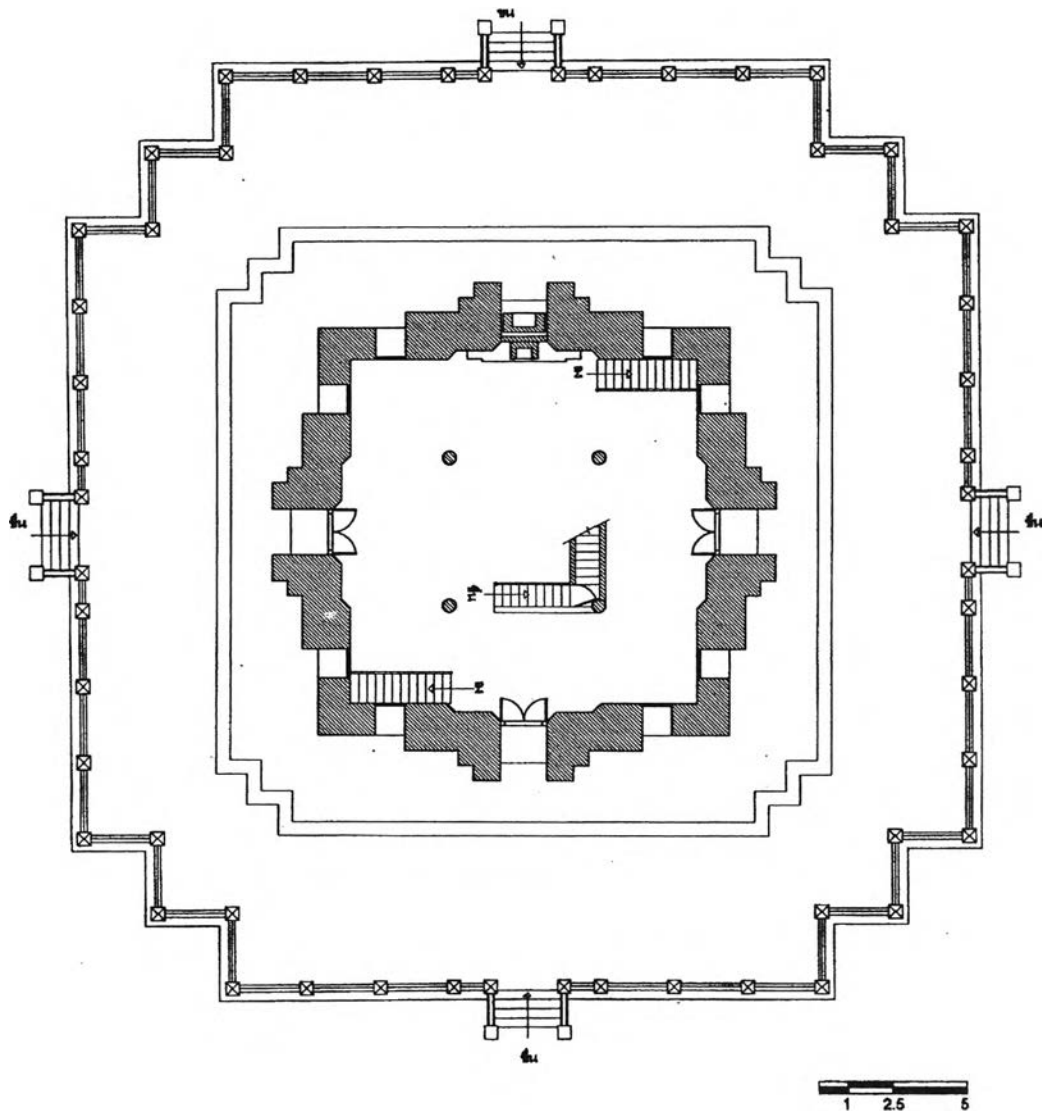
⁷ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 61.

● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

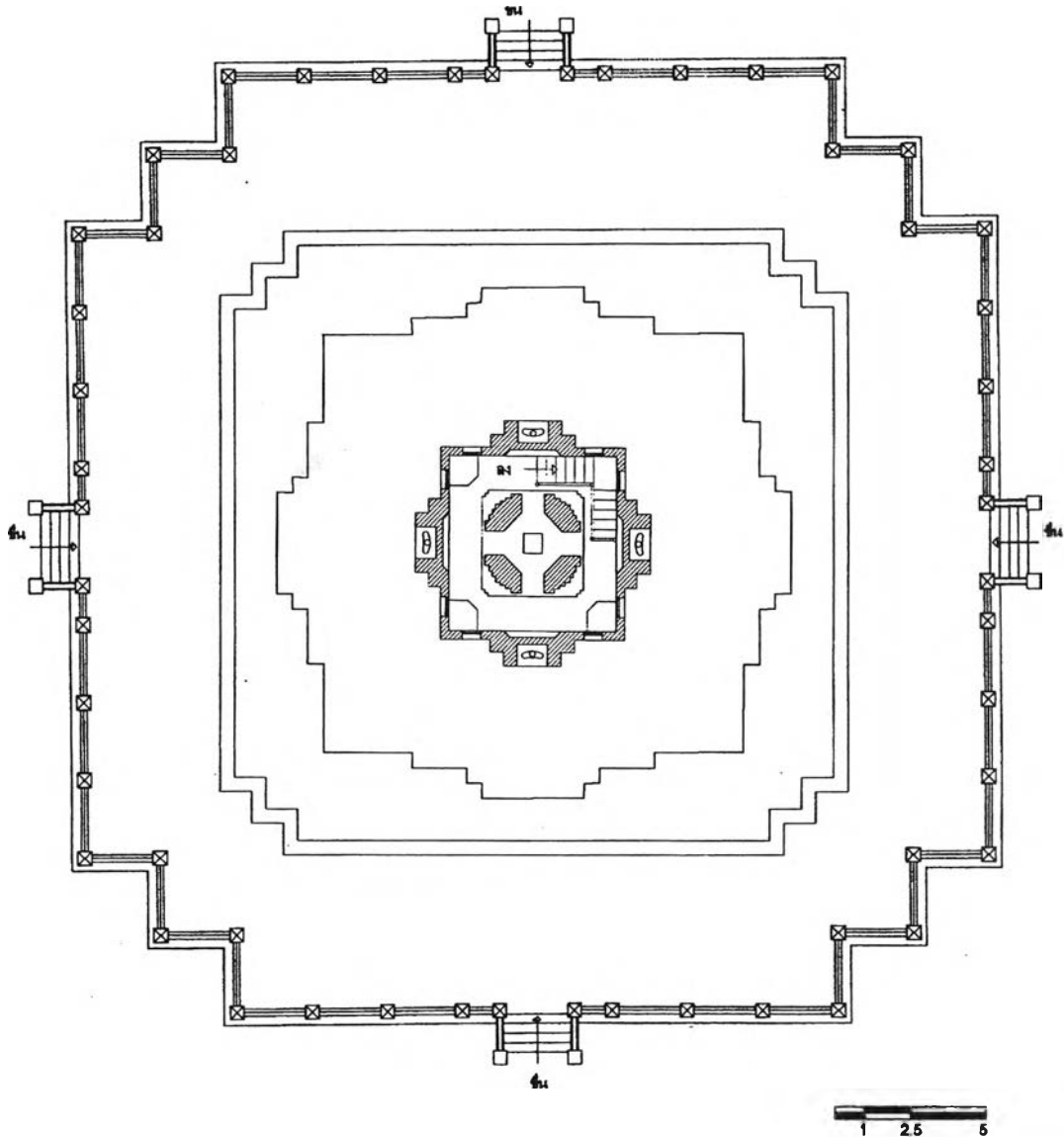
พระมหาธาตุเจดีย์นี้มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสองซ้อนกัน 3 ชั้น เรียงจากใหญ่ไปหาเล็ก ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณย่อมุมไม้สิบสองเช่นกัน ซึ่งมีบันไดทางขึ้นอยู่ทั้ง 4 ทิศ พนักบันไดเป็นรูปนาค โดยมีกำแพงแก้วล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง ส่วนตัวอาคารชั้นล่างมีช่องประตูทางเข้า 4 ด้าน ด้านละ 3 ช่อง โดยช่องกลางถือว่าเป็นทางเข้าหลักเพราะอยู่ตรงกับบันไดนาคทางขึ้นที่ชั้นฐานประทักษิณ ภายในใช้งานเป็นโถงเอนกประสงค์ โดยมีบันไดขึ้นสู่ชั้นต่อไป 2 ตำแหน่ง แผนผังของชั้นที่ 2 เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ล้อมรอบด้วยระเบียงมีพนักกันตก แต่ละด้านของอาคารมีช่องประตูออกสู่ระเบียงภายนอกด้านละ 1 บาน อยู่ที่กึ่งกลางผนัง ขนาบด้วยช่องแสงติดกระจกสีทั้ง 2 ข้างของประตู ภายในมีบันไดทางขึ้นสู่ชั้นต่อไป โดยในชั้นนี้เป็นที่ใช้งานเอนกประสงค์เช่นกัน ชั้นที่ 3 ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ที่ผนังภายนอกตรงแกนกลางของแต่ละด้านเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ขนาบด้วยช่องแสงติดกระจกสี

ภาพลายเส้นที่ 4.1.2.2 แสดงผังพื้นชั้นที่ 1 ตัวอาคารล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ฐานชั้นล่างสุดมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง มีบันไดทางขึ้นอยู่ทั้ง 4 ทิศ ตัวอาคารมีประตูทางเข้า ด้านละ 3 ช่องประตู ภายในมีบันไดขึ้นสู่ชั้นต่อไป 2 ตำแหน่ง (ที่มา : นกัศ ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีหน้าที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 261.)

ภาพลายเส้นที่ 4.1.2.3 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 2 มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ล้อมรอบด้วยราวกันตก มีประตูทางเข้าด้านละ 1 ช่องประตู ขนาดข้างด้วยช่องแสงติดกระจกสี (ที่มา : นภัต ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 262.)

ภาพลายเส้นที่ 4.1.2.4 แสดงผังพื้นชั้นที่ 3 มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ภายนอกทั้ง 4 ด้านมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ เพื่อเฉลิมพระเกียรติ ขนาดกว้างด้วยช่องแสงติดกระจกสี ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ (ที่มา : นภัต ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 262.)

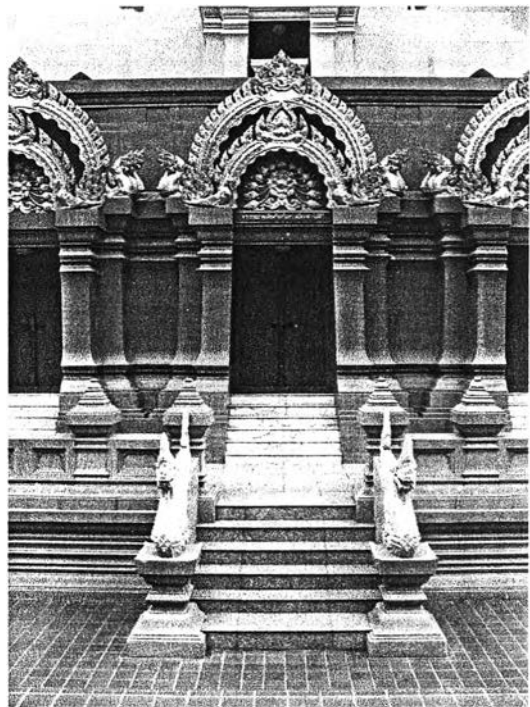
● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมโดยรวม มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีโดยยึดพระเจดีย์วัดป่าสักเป็นต้นความคิด โดยพัฒนาออกแบบให้มีลักษณะแปลกใหม่เฉพาะตัวเหมาะสมกับสภาพการใช้สอยในปัจจุบัน โดยกำหนดให้องค์พระเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสองซ้อนกัน 3 ชั้น เรียงจากใหญ่ไปหาเล็ก ซึ่งฐานแต่ละชั้นมีรูปแบบดังนี้

ฐานชั้นที่ 1 เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสองประดับผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิกขนาดเล็กสีเทา มีทางเข้าสู่ภายในทั้ง 4 ด้าน แต่ละด้านมีซุ้มประตูด้านละ 3 ซุ้ม โดยซุ้มประตูมีลักษณะคล้ายกับซุ้มทรงบันแถลงซ้อน 2 ชั้น ซึ่งซุ้มมีลักษณะโค้งครึ่งวงกลม ซุ้มดังกล่าวสถาปนิกเรียกว่า “กระบังหน้า” ยอดซุ้มเป็นรูปหน้ากาล ซึ่งท่านอธิบายไว้ว่า “เป็นแบบเขียนแสนแท้ๆ ตามแบบพระเจดีย์ปางเปิดโลก เมื่อเสด็จลงจากดาวดึงส์”⁸ ปลายลายของซุ้มย่อเก็จด้านหน้าเป็นรูปหงส์ และปลายลายของซุ้มด้านหลังเป็นรูปนาคสามเศียร ตัวนาครอยเป็นรูปโค้งขึ้นตามแบบศิลปะลพบุรี ในส่วนกระบังหน้านั้นเน้นด้วยการปิดทองให้งดงามโดดเด่นมากกว่าส่วนอื่นๆ ล้อมรอบฐานชั้นล่างนี้ด้วยระเบียงรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองเช่นกัน มีราวกันตกเป็นพนักกระเบื้องทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กผิวทรายล้าง โดยมีเสาหัวเม็ดทรงมณฑปคั่นเป็นระยะ มีบันไดนาคจำนวน 5 ชั้นลงสู่ลานประทักษิณด้านล่างมีตำแหน่งตรงกับประตูของกลาง

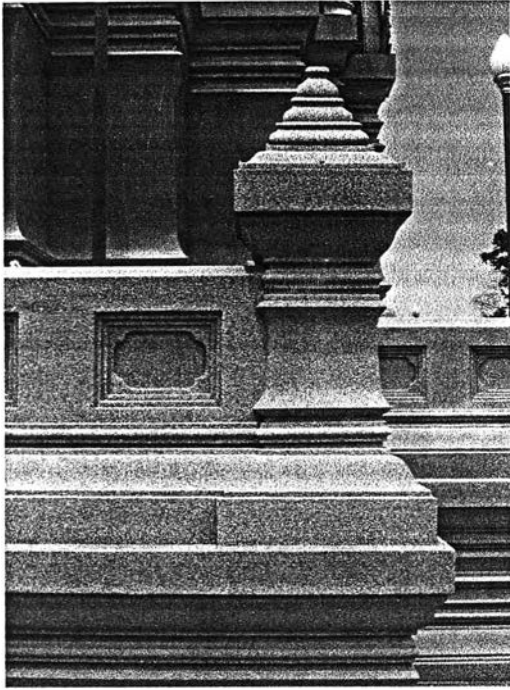

ภาพที่ 4.1.2.6 ทศนียภาพโดยรวมของพระมหาธาตุเจดีย์

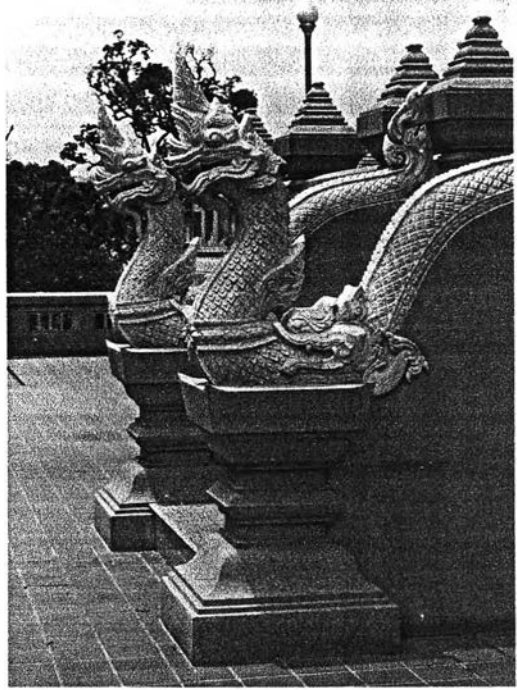

ภาพที่ 4.1.2.7 ฐานชั้นล่างมีบันไดนาค ซึ่งอยู่ในแกนกลางตรงกับประตูของกลาง

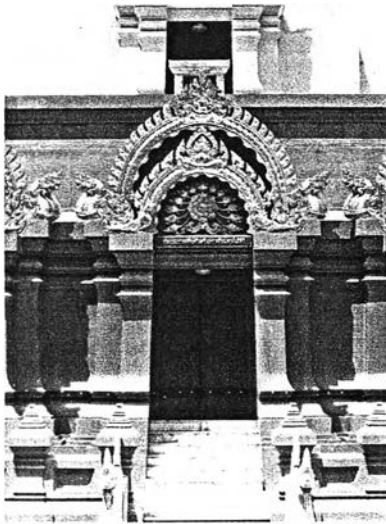
⁸ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ์, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 63.

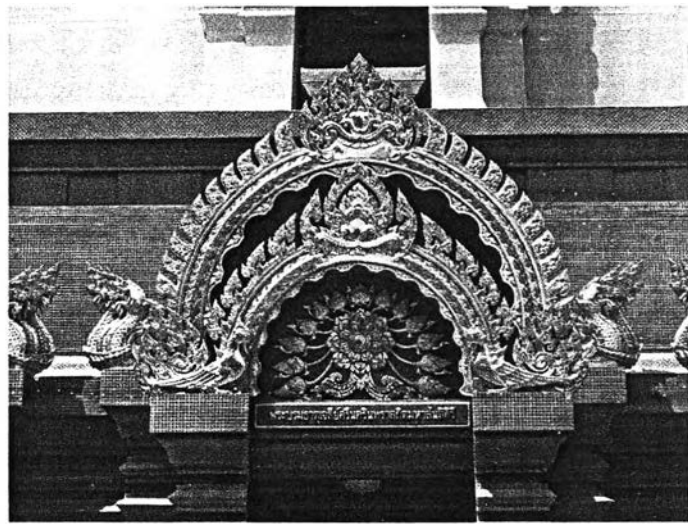
ภาพที่ 4.1.2.8 เสาหัวเม็ดทรายล้างสีน้ำตาลและพนัก
ระเบียงกันตกเจาะเป็นช่องลูกฟักเว้าลึกลงไป

ภาพที่ 4.1.2.9 บันไดทางขึ้น มีพนักบันไดเป็นนาคเขรามิก
สีขาว ซึ่งมีรูปแบบศิลปะแบบล้านนา

ภาพที่ 4.1.2.10 ชุ่มประตูมีลักษณะคล้ายกับชุ่ม
ทรงบันแถลงสองชั้น โดยส่วนยอดชุ่มมีลักษณะ
โค้งครึ่งวงกลมปิดทอง เสารับชุ่ม ประดับผิวด้วย
กระเบื้องเซรามิกขนาดเล็กสีเทา บานประตูทาสี
แดง

ภาพที่ 4.1.2.11 ขยายส่วนยอดชุ่มปิดทอง เป็นรูปแบบที่สถาปนิกออกแบบขึ้นใหม่
ซึ่งมีลักษณะโค้งครึ่งวงกลมซ้อนสองชั้น ส่วนยอดเป็นรูปหน้ากาล ส่วนปลายลาย
ของชุ่มด้านหน้าเป็นรูปหงส์ และที่ชุ่มด้านหลังเป็นนาคสามเศียร ที่หน้าบันเป็นรูป
ดอกบัวบานตรงกลาง และมีดอกบัวตูมแยกออกเป็นรัศมี สื่อความหมายถึง การ
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

รูปแบบภายในของชั้นที่ 1 เสาภายในเป็นเสากลมทาสีแดง พื้นปูหินอ่อนต่อเนื่องขึ้นไปชั้นผนังส่วนล่าง ที่ผนังส่วนเหนือช่องประตูคาดด้วยหน้ากระดานปิดทองโดยรอบ ผนังทาสีขาว เพดานด้านบนทาสีแดง ห้อยดวงโคมที่กลางช่องเพดานแต่ละช่อง มีบันไดขึ้นสู่ชั้นบน 2 ตำแหน่ง

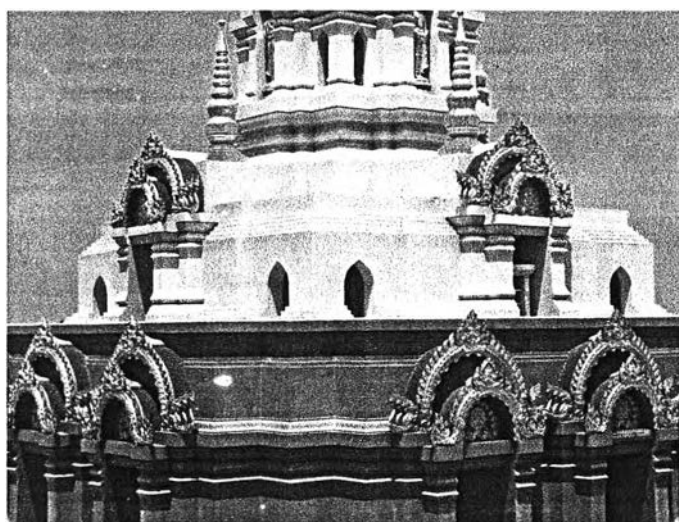

ภาพที่ 4.1.2.12 ภายในฐานชั้นที่ 1 มีลักษณะเป็นโถงโล่ง เสาลอยกลมทาสีแดง พื้นและผนังส่วนล่างปูหินอ่อน เพดานทาสีแดงห้อยดวงโคม

ภาพที่ 4.1.2.13 รูปแบบบันไดภายในฐานชั้นที่ 1 เป็นแบบลอยตัว ราวจับเป็นทองเหลือง

ฐานชั้นที่ 2 เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ประดับผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิกสีขาว แต่ละด้านมีซุ้มประตูอยู่ตรงกลางทั้ง 4 ด้าน เป็นซุ้มย่อเก็จซ้อนชั้นรูปแบบเหมือนซุ้มประตูที่ชั้นล่าง ขนาบด้วยช่องแสงรูปโค้งแหลม ซึ่งติดกระจก 2 ชั้น ชั้นนอกเป็นกระจกใส ชั้นในเป็นกระจกสี (Stained Glass) แต่เดิมมีลวดลายเป็นรูปดอกบัว แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป

ภาพที่ 4.1.2.14 รูปแบบฐานชั้นที่ 2 ประดับผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิกสีขาว ซุ้มประตูมีลักษณะเหมือนกับซุ้มประตูที่ฐานชั้นที่ 1 ขนาบข้างด้วยช่องแสงติดกระจกสี

ภาพที่ 4.1.2.15 ช่องแสงด้านข้างติดกระจกสี เป็นลวดลายดอกบัว แต่ปัจจุบันได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แม่จ้อย ศักดิ์ศรี และทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 66.)

รูปแบบภายในชั้นที่ 2 พื้นปูด้วยหินอ่อน และมีเสากลมทาสีแดงเหมือนชั้นล่าง ผนังปิดทองเป็นลวดลายดอกไม้ร่วงบนพื้นสีเหลือง ที่ผนังด้านหลัง (ทิศตะวันตก) เป็นผนังทึบไม่มีช่องประตู ใช้เป็นที่ตั้งแท่นประดิษฐานตราพระนามาภิไธยย่อ "สว" และเขียนจิตรกรรมภาพเทวดาที่ผนังด้านบน เพดานทาสีแดงห้อยดวงโคม บริเวณมุมของแต่ละด้านเป็นช่องแสงติดกระจกสี (Stained Glass) เพื่อให้แสงสว่างแก่ภายใน ซึ่งส่วนนี้ลวดลายได้เปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือแต่เดิมเป็นกระจกสีลวดลายดอกบัวบานตรงกลาง มีดอกบัวตูมแทรกอยู่ระหว่างกลีบ และมีช่อดอกบัวย่อยลงสู่ด้านล่าง ตอนบนของช่องแสงประดับด้วยตราพระนามาภิไธยย่อ "สว" แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยถอดของเดิมออกทั้งหมด แล้วนำของใหม่ติดแทนที่เป็นลวดลายเทพพนมอยู่ตรงกลาง ด้านบนเป็นตราพระนามาภิไธยย่อ "สว"

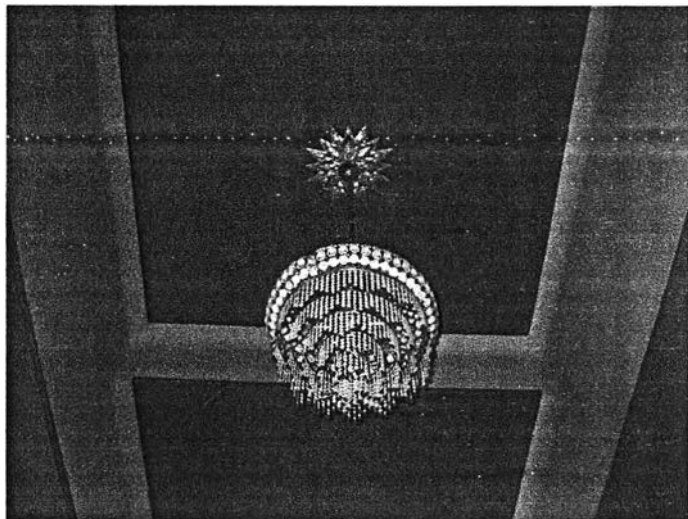
ภาพที่ 4.1.2.16 ที่ผนังด้านหลังเป็นไม่มีประตู เป็นแท่นประดิษฐานตราพระนามาภิไธยย่อ "สว"

ภาพที่ 4.1.2.17 ด้านเหนือแท่น เขียนลวดลายเป็นภาพเทวดา ผนังในห้องนี้ทาสีเหลืองทอง ปิดทองลายดอกไม้ร่วง

ภาพที่ 4.1.2.18 ช่องแสงซึ่งถูกเปลี่ยนแปลง ในภายหลัง เป็นรูปเทพพนม ด้านบนเป็นตราพระนามาภิไธยย่อ "สว"

ภาพที่ 4.1.2.19 ฝ้าเพดานทาสีแดง ตรงกลางห้อยโคมประติบั

ฐานชั้นที่ 3 เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ประดับผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิกสีขาว ภายนอกมีซุ้มพระพุทธรูปด้านละ 1 ซุ้ม ซึ่งซุ้มมีรูปแบบเหมือนกับซุ้มประตูด้านล่าง แต่ส่วนยอดแหลมกว่า และภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ อันได้แก่ พระพุทธรูปปางประทานพร พระประจำวันจันทร์ วันพระบรมราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พระพุทธรูปปางรำพึง พระประจำวันศุกร์ วันพระบรมราชสมภพของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระพุทธรูปปางถวายเนตร พระประจำวันอาทิตย์ วันพระบรมราชสมภพของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ด้านข้างซุ้มเป็นช่องแสงประดับกระจกสีลายดอกบัว และที่ด้านหน้าของซุ้มทั้ง 4 ด้าน ตั้งเป็นเจดีย์บริวารตรงกับแกนกลางของซุ้มพระพุทธรูป

ภาพที่ 4.1.2.20 รูปแบบของฐานชั้นที่ 3 มีซุ้มพระด้านละ 1 ซุ้ม รูปแบบเหมือนซุ้มประตูในชั้นล่างแต่ยอดซุ้มโค้งแหลมกว่า

ภาพที่ 4.1.2.21 ด้านข้างซุ้มพระชนาบด้วยช่องแสง ที่ด้านหน้าของซุ้มพระตั้งเป็นเจดีย์บริวารตรงกับแกนกลาง

ภาพที่ 4.1.2.22 ซุ้มพระด้านหน้า ตั้งพระพุทธรูปปางประทานพร

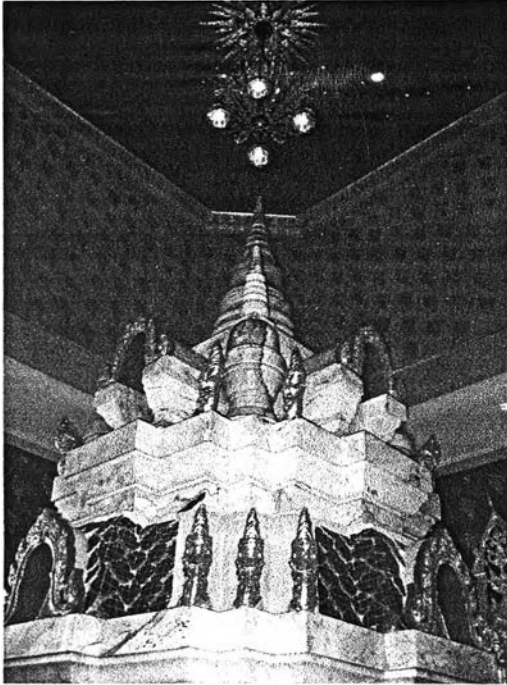

ภาพที่ 4.1.2.23 ซุ้มพระด้านข้าง ตั้งพระพุทธรูปปางถวายเนตร

ภาพที่ 4.1.2.24 ซุ้มพระด้านหลัง ตั้งพระพุทธรูปปางรำพึง

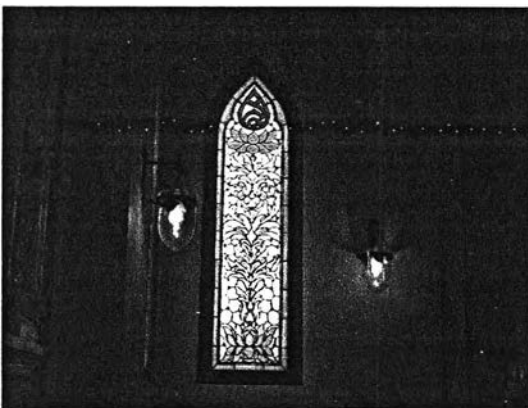
รูปแบบภายในชั้นที่ 3 เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอยู่ภายในพระธาตุเจดีย์หินอ่อนทั้งองค์ ปิดทองบริเวณยอดชุ่มและหัวนาค พื้นปูหินอ่อน ผนังทาสีขาวล้วน ที่ผนังตอนบนเป็นลวดลายดอกไม้ร่วง ปิดทองบนพื้นสีเหลือง เพดานทาสีแดงประดับดาวเพดานตรงกลางและใช้สำหรับห้อยดวงโคม ในชั้นนี้ช่องแสงมีลักษณะแคบกว่าชั้นที่ 2 และได้เปลี่ยนแปลงลวดลายไปจากเดิมเช่นกัน

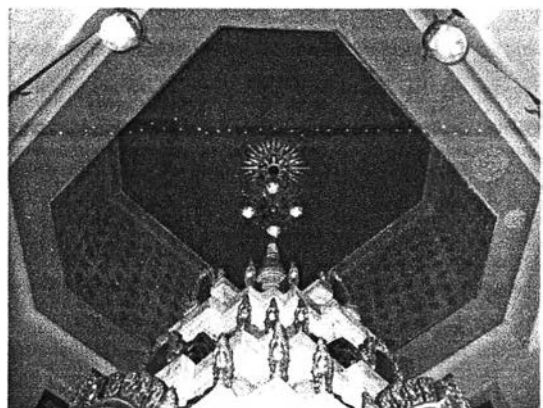
ภาพที่ 4.1.2.25 ภายในชั้นที่ 3 เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุภายในพระเจดีย์หินอ่อน รูปแบบคล้ายกับพระเจดีย์องค์ใหญ่

ภาพที่ 4.1.2.26 ผนังภายในด้านหลังชุ่มพระพุทธรูป ทาสีแดง ปิดทองลายดอกไม้ร่วง ตั้งเป็นแท่นรูปร่างคล้ายกับช่องแสงด้านข้าง

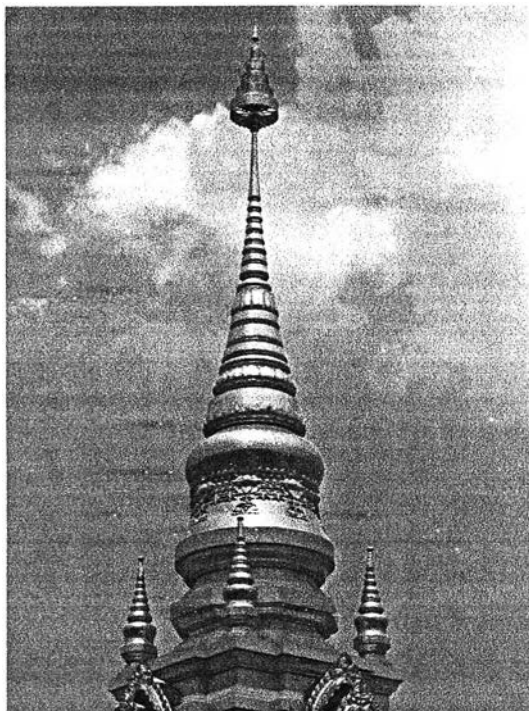

ภาพที่ 4.1.2.27 ช่องแสงด้านข้างในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งแต่เดิมเขียนเป็นลวดลายดอกไม้ร่วง

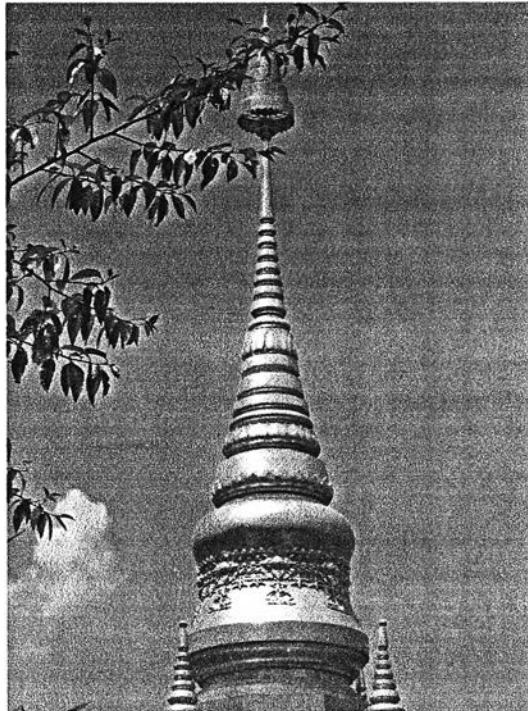

ภาพที่ 4.1.2.28 เพดานด้านบนเหนือพระเจดีย์ภายใน ยกเป็นช่องขึ้นไป ฝ้าเพดานทาสีแดง ห้อยโคมประทีปบริเวณศูนย์กลาง ที่ผนังตอนบนทาสีเหลืองทองปิดทองลวดลายดอกไม้ร่วง

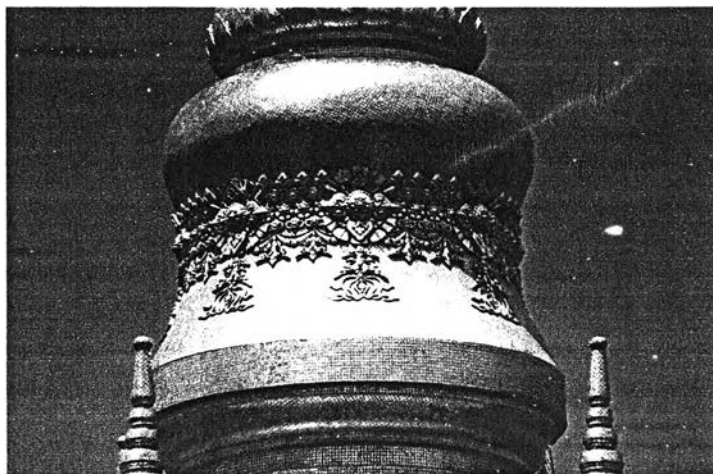
ส่วนยอดอาคาร มีพระเจดีย์ประธานตั้งอยู่ตรงกลาง มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงลังกาแบบเขาคอด รัตด้วยสายสังวาลย์ ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระเจดีย์นี้ตั้งอยู่บนฐานแปดเหลี่ยมประดับกระจกสีทอง ตอนบนเหนือองค์ระฆังเป็นรูปกลมซ้อนกันหลายชั้นประดับลวดลายกลีบบดอกบัว ต่อด้วยปล้องไฉน ปลี และหยาดน้ำค้าง บริเวณมุมทั้ง 4 ประดับด้วยเจดีย์บริวารซึ่งมีรูปแบบเหมือนเจดีย์ประธานแต่ย่อขนาดเล็กลง

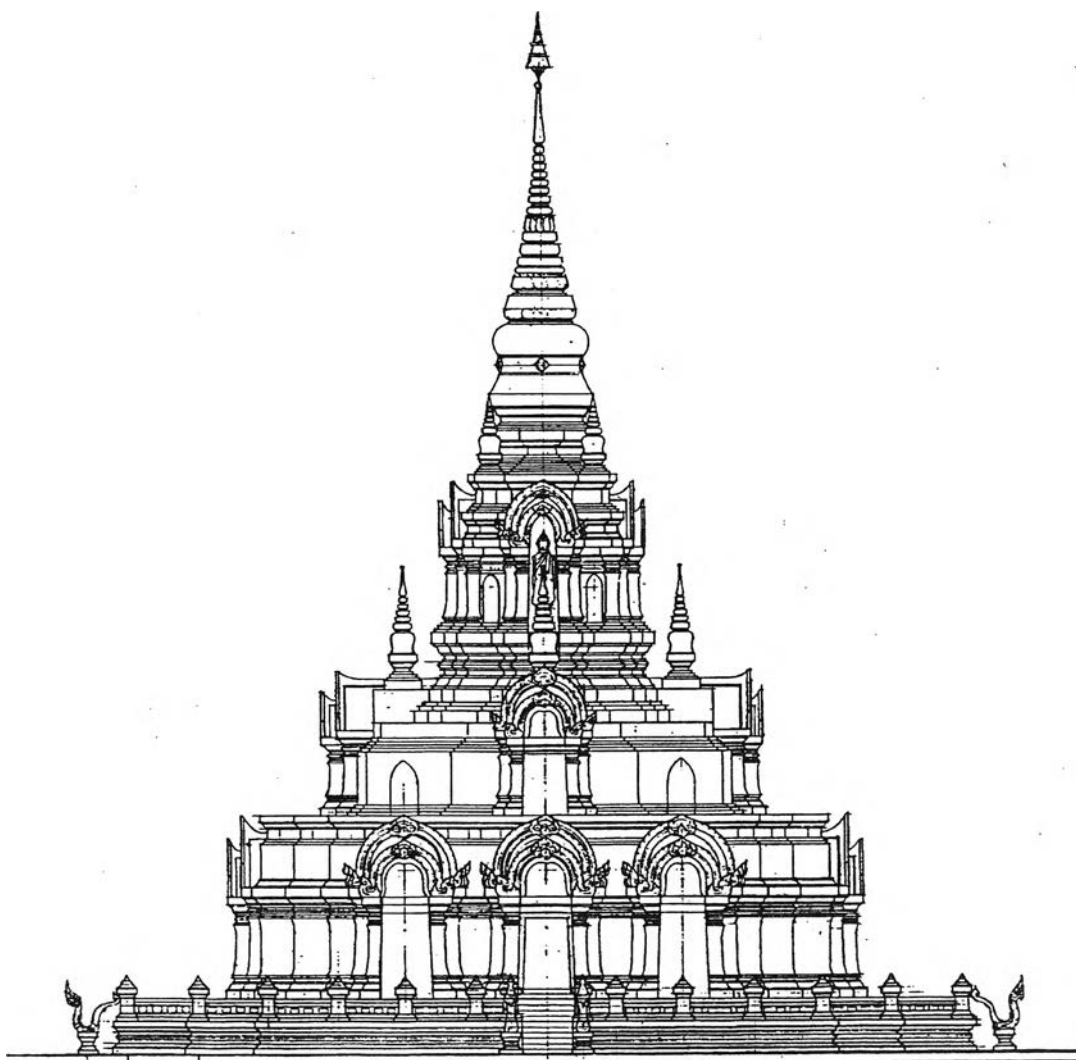
ภาพที่ 4.1.2.29 ยอดพระเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงลังกาแบบเขาคอด รัตด้วยสายสังวาลย์ ตั้งบนฐานแปดเหลี่ยม ที่มุมทั้ง 4 ประดับด้วยเจดีย์บริวารซึ่งมีรูปแบบเหมือนเจดีย์ประธานแต่ย่อขนาดเล็กลง

ภาพที่ 4.1.2.30 ส่วนยอดเหนือองค์ระฆัง เป็นรูปกลมซ้อนกันหลายชั้นประดับลวดลายกลีบบดอกบัว ต่อด้วยปล้องไฉน ปลี และหยาดน้ำค้าง

ภาพที่ 4.1.2.31 ขยายส่วนองค์ระฆังซึ่งรัตด้วยสายสังวาลย์ สื่อความหมายถึงพระนามเดิมของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ภาพลายเส้นที่ 4.1.2.5 แสดงรูปด้านของพระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราวุฒาสถาปัตยกรรมไทยของ
 (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แม่ฉันทิมา ศักดิ์ศรี และวทีญญ เทพหัสดิน, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของ
 หม่อมราชวงศ์มิตราวุฒ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 62.)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

พระมหาธาตุเจดีย์องค์นี้ เป็นการไลโทนสีจากสีเข้มไปสู่สีอ่อนและจบด้วยสีทองในส่วนยอด โดยฐานประทักษิณเป็นทราลัยประดับด้วยพนักบันไดนาคแบบล้านนา ฐานชั้นล่างเป็นสีเทา ต่อด้วยฐานชั้นที่ 2 และฐานชั้นที่ 3 ซึ่งเป็นสีขาว ต่อด้วยส่วนยอดปิดกระฉากสีทอง และยังสะท้อนมาสู่ส่วนกระบังหน้าของซุ้มประตูและซุ้มพระพุทธรูป ซึ่งเป็นปูนปั้นถอดพิมพ์ปิดทอง จะเห็นได้ว่าการตกแต่งส่วนที่เป็นสีทองเฉพาะบางส่วนตามความเหมาะสมและเน้นความสำคัญ

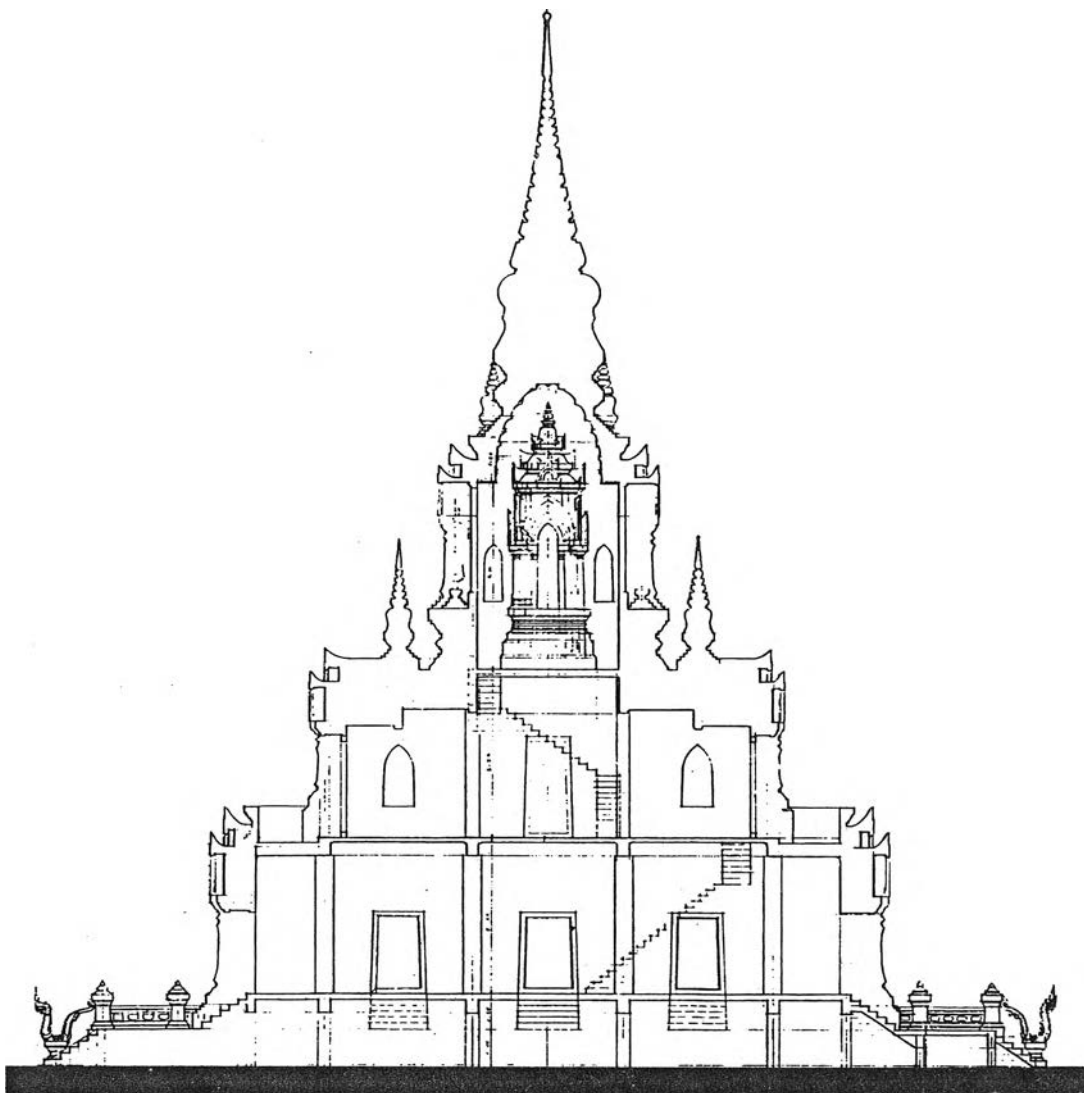

ภาพที่ 4.1.2.32 แสดงการกำหนดสีของอาคาร โดยการไลโทนสีจากสีเข้มไปสู่สีอ่อนและจบด้วยสีทองในส่วนยอด และการเลือกใช้สีทองในบางส่วนเพื่อเน้นความสำคัญ เช่น ส่วนยอดของซุ้มประตูและเจดีย์บริวาร

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

ระบบโครงสร้างของพระเจดีย์ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นหลัก ใช้ระบบเสาคานทั้งหลัง ทำให้สามารถใช้พื้นที่ภายในได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้การก่อสร้างอาคารหลังนี้มีความพิเศษที่ฐานรากไม่ต้องตอกเข็ม เนื่องจากอาคารตั้งอยู่บนภูเขา สถาปนิกได้กำหนดให้สร้างองค์พระเจดีย์ไว้ตรงส่วนกลางของสันเขา เพื่อไม่ให้อาคารขยับเขยื้อนไปไหนได้⁹

⁹ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวฑฺฒญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 65.

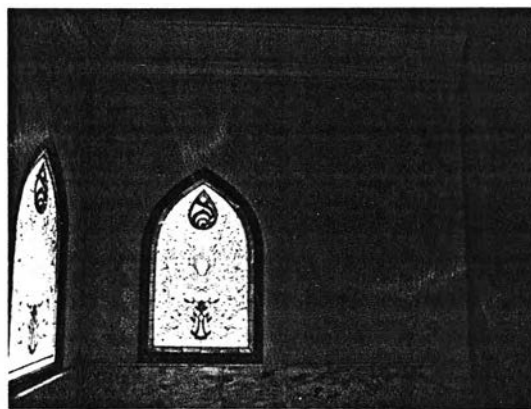
ภาพลายเส้นที่ 4.1.2.6 รูปตัดของพระมหาธาตุเจดีย์ศรีนครินทราวมหาสันติศรี แสดงให้เห็นถึงพื้นที่และที่ว่างภายใน (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แน่น้อย ศักดิ์ศรี และวทีญญ เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของ หม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 64.)

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

ที่ว่างภายในอาคารเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย โดยเรียงจากชั้นล่าง ชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 ซึ่งพื้นที่ในชั้นล่างได้แสงจากภายนอกทางช่องประตูโดยรอบ ชั้นที่สองได้แสงจากช่องประตูตรงกลางที่ผนังทั้ง 4 ด้าน นอกจากนี้ยังมีลักษณะพิเศษ คือ การใช้กระจกสี (Stained Glass) ทำเป็นช่องแสงที่บริเวณมุมนุอาคารทำให้เกิดความงดงามอย่างยิ่ง โดยกำหนดลวดลายเป็นรูปดอกบัว สื่อถึงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพราะพระองค์ประทับที่วังสระปทุม ในส่วนชั้นที่ 3 ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ มีพื้นที่ไม่มากนักตามสัดส่วนขององค์เจดีย์ นำแสงเข้าทางช่องแสงบริเวณมุมนุอาคารอย่างเช่นในชั้นที่ 2 ประดับกระจกเขียนสีเป็นลวดลายดอกบัวเช่นเดียวกัน แต่ที่ส่วนยอดของลายมีพระนามาภิไธยย่อ "สว" เป็นรูปดอกบัวตูมเช่นกัน

ภาพที่ 4.1.2.33 แสดงที่ว่างภายในฐานชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นโถงโล่ง และได้แสงสว่างจากช่องประตูโดยรอบ

ภาพที่ 4.1.2.34 ช่องแสงติดกระจกเขียนสีรูปโค้งแหลม บริเวณมุมภายในฐานชั้นที่ 2 ซึ่งช่วยนำแสงสว่างเข้าสู่ภายในห้อง

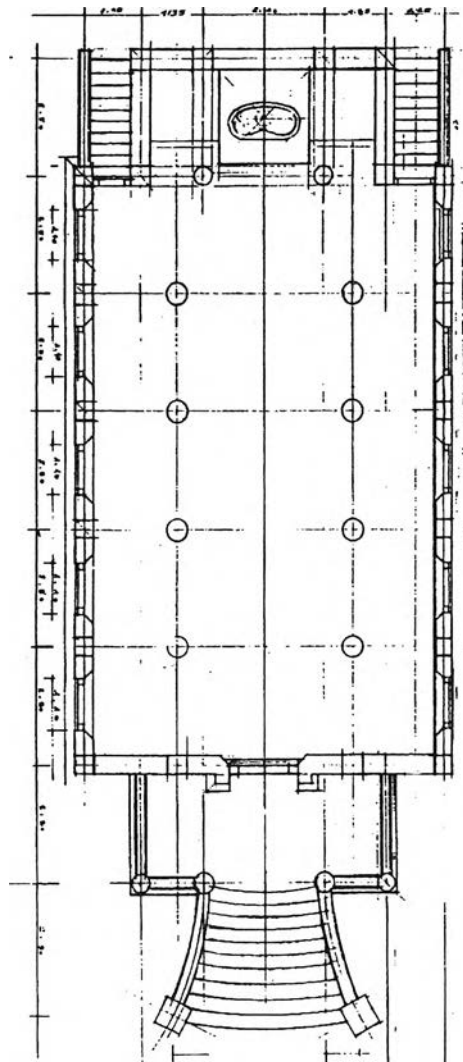
พระอุโบสถ

- แนวความคิดในการออกแบบ

พระอุโบสถตั้งอยู่ที่เชิงเขาในระดับล่างของพระมหาธาตุเจดีย์ สถาปนิกได้กำหนดรูปแบบของพระอุโบสถให้มีลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นคือแบบภาคเหนือไว้บางส่วน ได้แก่ รวยระกา โกงคิ้ว บันไดนาค เป็นต้น โดยผสมผสานกับสถาปัตยกรรมแบบภาคกลาง ซึ่งได้พัฒนารูปแบบขึ้นมาใหม่ให้มีลักษณะเฉพาะตัว โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบหนึ่งแบบใด

- แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

แผนผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งเป็น 5 ห้อง มีมุขลดทางด้านหน้า และด้านหลัง โดยทางมุขหน้าเป็นโถงโล่ง เป็นส่วนต้อนรับ ประดับด้วยพนักกระเบื้องไม้ และพนักบันไดรูปนาคแบบทางเหนือประดับผิวด้วยกระเบื้องและกระจกสี โดยบันไดกว้างออกทางด้านหน้าหรือทางหัวนาค ส่วนมุขลดด้านหลังเป็นผนังทึบเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ภายในห้องมีเสาร่วมในเป็นเสาไม้กลึงกลมเป็นโครงสร้างรับหลังคา

ภาพลายเส้นที่ 4.1.2.7 แสดงผังพื้นพระอุโบสถเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งเป็น 5 ห้อง ด้านหน้าย่อเป็นมุขลด มีบันไดนาคเป็นทางขึ้นหลัก มุขด้านหลังเป็นผนังทึบเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ขนาบด้วยบันไดทั้ง 2 ข้าง ภายในมีเสาร่วมในเป็นเสาไม้กลึงกลม (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และทัญญู เทพหัตถ์, ชาวหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 80.)

● รูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอก

รูปแบบโดยรวมมีลักษณะแบบไทยภาคกลางผสมผสานศิลปะแบบล้านนา เป็นอาคารชั้นเดียวยกพื้นสูง โดยภายในฐานชั้นล่างทำเป็นห้องเก็บของและใช้งานเอนกประสงค์ ฐานภายนอกเป็นบัวฐานระดับเดียวกันทั้งหมดเป็นฐานบัวบัวลูกแก้วออกโค้งสองชั้น ท้องไม้ลูกฟัก ทาสีเทาซึ่งมิได้เป็นรูปแบบล้านนา ที่ผนังของฐานเจาะเป็นช่องหน้าต่างเป็นระยะ บานหน้าต่างกระจกรอบอลูมิเนียม ตำแหน่งตรงกับช่องหน้าต่างของชั้นบน บันไดทางขึ้นอาคารมีทางเข้าหลักทางด้านหน้ามีรูปแบบโค้ง และกว้างออกทางด้านหน้า ผนังบันไดเป็นรูปนาคตามแบบอย่างล้านนา ประดับด้วยกระเบื้องและกระจกสี บันไดทางด้านหลังขนานอยู่ 2 ข้างของมุขลด ผนังบันไดเป็นผนังพลสิงห์

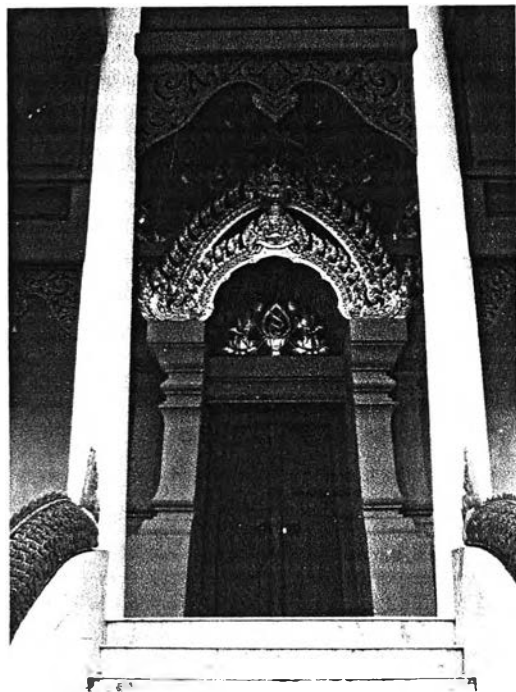

ภาพที่ 4.1.2.35 แสดงทัศนียภาพโดยรวมของพระอุโบสถ ซึ่งมีลักษณะผสมผสานระหว่างศิลปะแบบไทยภาคกลางและศิลปะแบบล้านนา

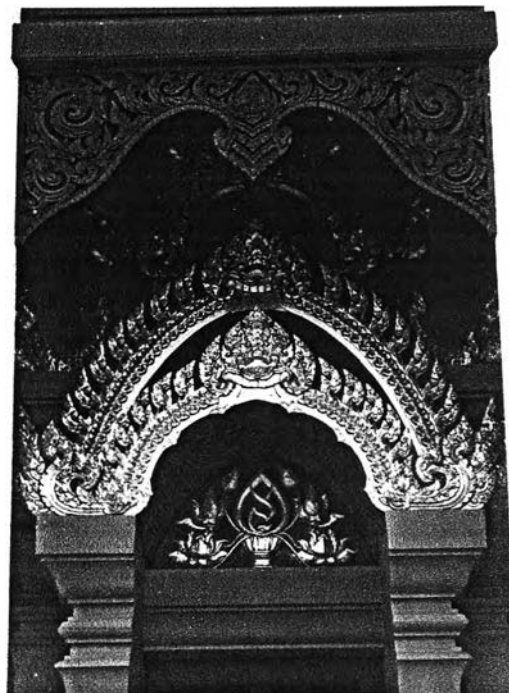

ภาพที่ 4.1.2.36 ผนังบันไดด้านหน้าเป็นรูปนาคล้านนา ประดับผิวด้วยกระเบื้องเซรามิก

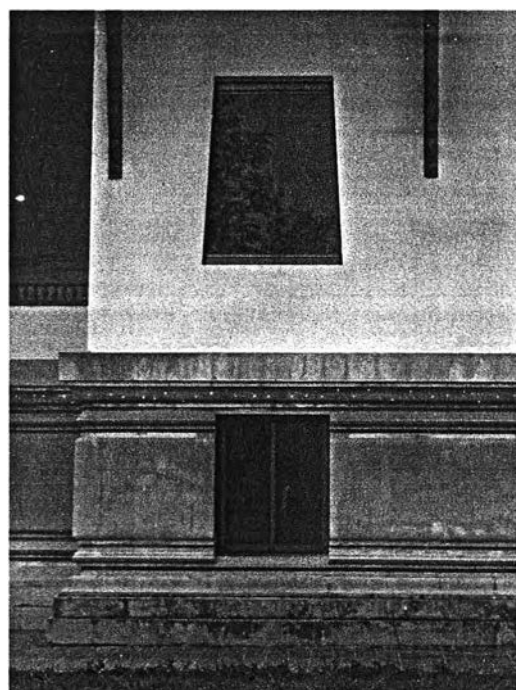
ตัวอาคาร มีผนังตั้งตรง มุขลดด้านหน้าเป็นมุขโถงแบ่งช่วงเสาด้านหน้าเป็น 3 ช่วง มีเสาลอยกลม ทาสีขาวแทนการใช้เสาไม้แบบแต่เดิม ราวระเบียงประกอบด้วยส่วนล่างเป็นการก่ออิฐฉาบปูน และมีผนังระเบียงไม้และลูกกรงไม้ทางด้านบน ประตูทางเข้ามีช่องเดียวตามแบบล้านนา ชุ่มประตูเป็นชุ่มโค้ง 2 ชั้น เน้นโดยการปิดทอง ลวดลายเดียวกันกับชุ่มประตูของพระมหาธาตุเจดีย์ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ที่หน้าบันของชุ่มประดิษฐานพระนามาภิไธยย่อ "สว" ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ตั้งอยู่บนพานและล้อมรอบด้วยลายดอกบัว อันหมายถึง วังสระปทุม ซึ่งเป็นที่ประทับของพระองค์ บานประตูไม้ทาสีแดงน้ำหมาก หน้าต่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมสอบเข้าด้านบน ไม่มีกรอบชุ่ม บานภายในเป็น 2 ชั้น โดยชั้นในเป็นบานไม้ทาสีแดง ส่วนชั้นนอกเป็นบานกระจกลูกกลิ้งอลูมิเนียมสีชา ค้ำยันเป็นแบบหูช้าง เป็นรูปนาคและผูกลวดลายประกอบ โดยใช้ไม้แกะสลักทาสีแดง

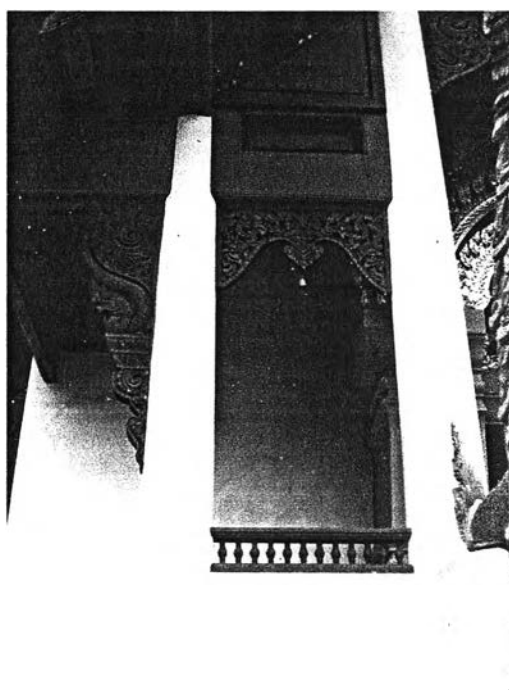
ภาพที่ 4.1.2.37 ชุ่มประตูด้านหน้าเป็นชุ่มทรงบันแถลงชั้น 2
ชั้น รูปโค้งลดคล้ายเหมือนกับชุ่มประตูของพระเจ้าเจดีย์ บานประตู
เป็นบานไม้ทาสีแดง

ภาพที่ 4.1.2.38 ขยายส่วนยอดของชุ่มประตู ที่หน้าบันของ
ชุ่มประตูฐานพระนามาภิไธยย่อ "สว" ตั้งอยู่บนพาน และ
ล้อมรอบด้วยลายดอกบัว อันหมายถึง วัจสระปทุม

ภาพที่ 4.1.2.39 ช่องหน้าต่างไม่มีชุ่ม เป็นกรอบรูป
สี่เหลี่ยมผืนผ้าลอบเข้าด้านบน เป็นบาน 2 ชั้น โดยชั้นนอก
เป็นบานกระฉากมีกรอบลูมิเนียมเพียงด้านบนและด้านล่าง
ส่วนบานในเป็นบานไม้ทาสีแดง

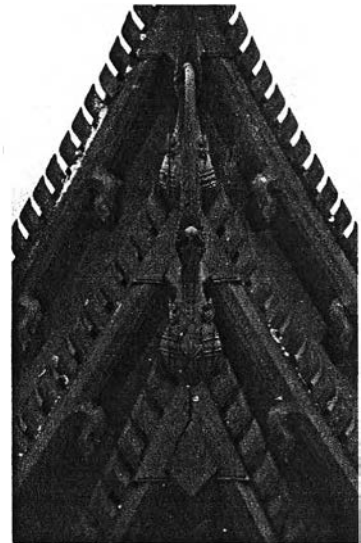

ภาพที่ 4.1.2.40 เสาลอยกลมทาสีขาว คันทวยไม้เป็นแบบหู
ช้างเป็นรูปนาคและผูกลดคล้ายประกอบ

หลังคา เป็นแบบจั่วเปิด ซ้อนกัน 3 ชั้น แต่ละชั้นมี 2 ตับ ทั้งนี้สถาปนิกได้ออกแบบให้มุมหลังคาเอียงลาดชันกว่ามุมหลังคาของล้านนา โดยกำหนดให้หลังคาแต่ละระดับสูงไม่เท่ากัน แล้วค่อยๆ เอียงลาดขึ้นไปทีละน้อย โดยระดับบนสุดจะมีความเอียงลาด 60 องศา ซึ่งไม่เหมือนสถาปัตยกรรมภาคเหนือที่แบนราบกว่า¹⁰ อย่างไรก็ตามในส่วนหลังคานี้มีการนำรูปแบบของภาคเหนือมาใช้หลายแห่ง ได้แก่ การเน้นทางเข้าด้วยมุขลดคลุมเฉลียงตามแบบพระวิหารหรือพระอุโบสถของล้านนา ระเบียบของหลังคาซึ่งมีการเชื่อมรอยต่อระหว่างหลังคาด้านบนกับด้านล่างด้วย “ปากนกแก้ว” หน้าบันเป็นรูปโครงไม้ดัดใหม่แบ่งเป็นลูกฟัก ระหว่างช่องเสา ด้านหน้ามีโค้งคิ้วไม้แกะสลักอันเป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของล้านนา ลักษณะของรอยระกาซึ่งไม้ปิดหัวแป แต่ก็มีได้ทำตามแบบภาคเหนือทั้งหมด จะเห็นได้จาก ซ่อฟ้าเป็นรูปนกเจ้าซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสถาปนิก เป็นต้น

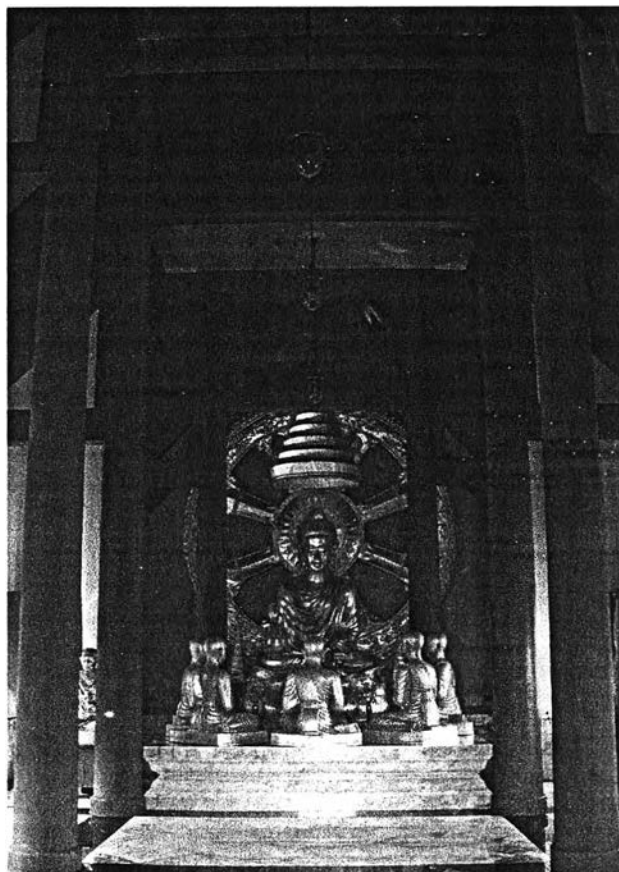
ภาพที่ 4.1.2.41 รูปด้านข้างแสดงรูปแบบหลังคา ซึ่งเป็นแบบจั่วเปิด ซ้อนกัน 3 ชั้น แต่ละชั้นมี 2 ตับ และยังนำเอกลักษณ์ของล้านนามาใช้ด้วย ได้แก่ การเน้นทางเข้าด้วยมุขลดคลุมเฉลียงตามแบบพระวิหารหรือพระอุโบสถของล้านนา

ภาพที่ 4.1.2.42 ลักษณะของรอยระกาที่ผสมศิลปะแบบภาคกลางและล้านนา ซ่อฟ้ารูปนกเจ้าซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสถาปนิก

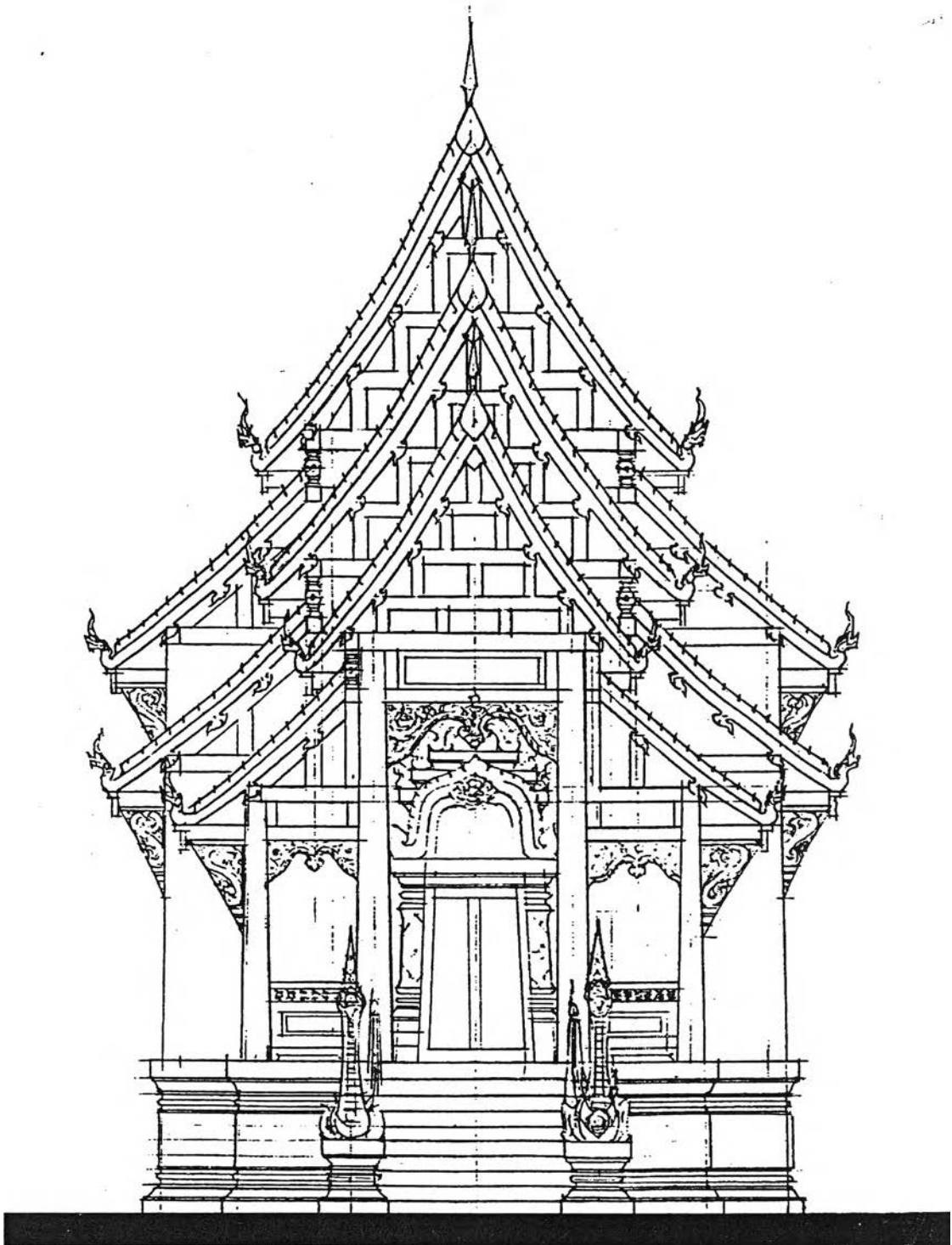
¹⁰ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์เม่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 83.

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน พื้นภายในเรียบปูด้วยหินอ่อน มีเสาร่วมในเป็นเสากลมทาสีแดง เพดานคอนกรีตเสริมเหล็กทาสีเหลืองเข้ม ช่วงกลางเป็นฝ้าระดับเรียบ ส่วนช่วงหลังคาปีกนกเพดานเอียงตาม ความลาดของหลังคา ที่กลางเพดานประดับดาวเพดานปิดทอง เพื่อเป็นจุดแขวนโคมดวงประทีปที่เรียกว่า “โคม หวด” ¹¹ และบริเวณมุมติดลายแกะสลักปิดทอง ผนังได้หน้าต่างบุหินอ่อนจรดพื้น ที่ผนังช่วงหลังสุดเป็นที่ ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานบนฐานชุกชีหินอ่อน เป็นพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา ต่อมาได้หล่อรูปปัญญา วัคคีย์ 5 องค์มาประดิษฐานไว้เบื้องหน้าพระประธานด้วย

ภาพที่ 4.1.2.43 แสดงรูปแบบภายในพระอุโบสถ ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานบนฐานชุกชีหินอ่อน เป็นพระพุทธรูปปาง ปฐมเทศนา โดยมีปัญญาวัคคีย์ 5 องค์ประดิษฐานเบื้องหน้าพระประธาน ภายในพระอุโบสถนี้ มีเสากลมทาสีแดงเป็นเสาร่วม ในประธาน (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แน่นน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรม ไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 86.)

¹¹ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แน่นน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อม ราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 87.

ภาพลายเส้นที่ 4.1.2.8 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์ถนัดถย ศักดิ์ศรี และวทัญญู เทพหัตถ์, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตรารุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 81.)

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

การให้สีอาคาร สถาปนิกได้เลือกใช้สีให้มีความสัมพันธ์กับพระมหาธาตุเจดีย์และหอนิทรศการทางด้านบน โดยมีสีหลักอยู่ 4 สี คือ สีขาว สีแดง สีเทาเข้ม และสีเหลือง โดยสีขาวใช้กับส่วนตัวอาคาร สีแดงใช้กับส่วนรอยระกา ค้ำยัน หน้าบัน โถงคิ้ว เสาและโครงสร้างในส่วนภายใน สีเทาใช้กับส่วนฐานเพื่อให้ดูหนักแน่น และสีเหลืองหรือสีทองใช้เพื่อเน้นความสำคัญกับบางส่วน ได้แก่ ชุ่มประตู่และพระนามาภิไธยย่อ “สว” และตัวนาคทาสีเหลือง มีเกล็ดเป็นโมเสคสีต่างๆ ทั้งนี้วัสดุที่ใช้ตกแต่งอาคารเป็นไม้แกะสลัก และลวดลายปูนปั้นถอดพิมพ์

ภาพที่ 4.1.2.44 แสดงการใช้สีอาคารให้มีความสัมพันธ์กับพระมหาธาตุเจดีย์และหอนิทรศการทางด้านบน

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

โครงสร้างอาคารเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ระบบเสาและคาน ตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร จนถึงหลังคา ไม่ต้องตอกเข็ม มีการใช้ไม้ในการประดับตกแต่งตามส่วนต่างๆ เท่านั้น

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ที่ว่างภายในอาคาร ฝ้าเพดานเสาช่วงกลางยกสูงอยู่ในระดับหลังคาชั้นบน ส่วนด้านข้างหรือด้านปีกนกลาดเอียงตามทรงหลังคา ภายในมีเสาร่วมในเพื่อรับโครงสร้างหลังคาด้านบน แสงจากภายนอกเข้าสู่ภายในอาคารทางช่องหน้าต่างด้านข้างและช่องประตูทางด้านหน้า

4.1.3 พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ จ.ประจวบคีรีขันธ์

ภาพที่ 4.1.3.1 ทศนียภาพภายนอก พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ

ที่ตั้งของวัด	ตำบลบ้านกรูด อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2539
สถาปนิกผู้ออกแบบ	หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

เนื่องจากคหบดีท่านหนึ่งแห่งตำบลบ้านกรูด อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีความประสงค์จะสร้างพระเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่ง ณ บริเวณที่เคยเป็นสำนักสงฆ์ โดยตั้งอยู่ที่ปลายแหลมที่ยื่นลงไปในทะเล ซึ่งมีภูมิประเทศที่สวยงามมาก เพื่อให้เป็นจุดเด่นที่สามารถมองเห็นได้ในระยะไกลจากทะเล และเป็นสัญลักษณ์ของตำบลบ้านกรูดแห่งนี้ คหบดีท่านนี้มีความประทับใจในพระมหาธาตุเจดีย์พระพุทธรูปธรรมประกาศ ที่วัดพุทธาธิวาส อำเภอเบตง จังหวัดยะลา เป็นอันมาก จึงได้ขอแบบพระมหาธาตุองค์นั้นจากหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี เพื่อมาสร้างขึ้นบ้าง แต่ท่านได้แนะนำว่า ไม่ควรจะสร้างให้เหมือนกันหรือซ้ำกัน ท่านจึงได้ออกแบบให้ใหม่และแปลกออกไปจากเดิมทั้งหมด¹² ต่อมาขณะเริ่มทำการก่อสร้าง หม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี ได้ถึงแก่กรรม ส่งผลให้มีได้ควบคุมงานก่อสร้างจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์

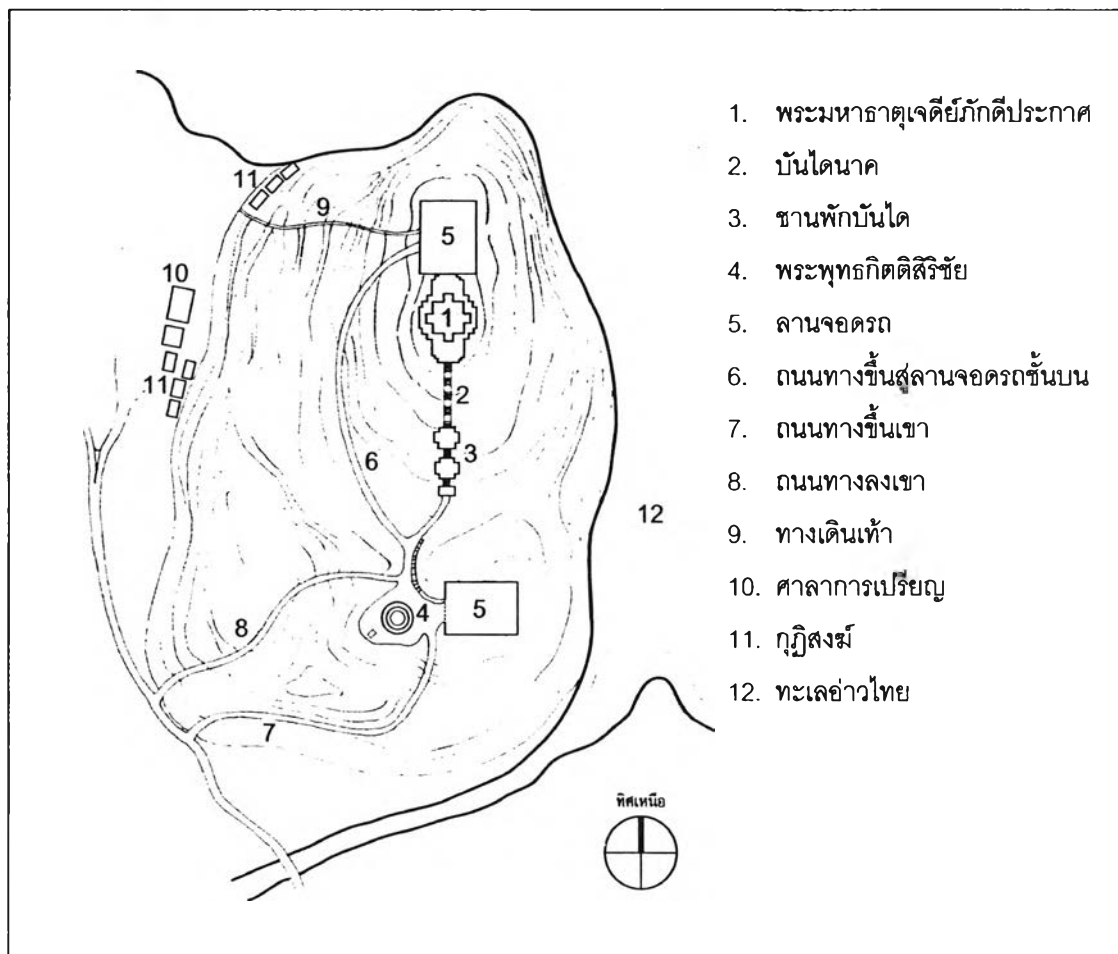
¹² ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แบ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 290.

● แนวความคิดในการออกแบบ

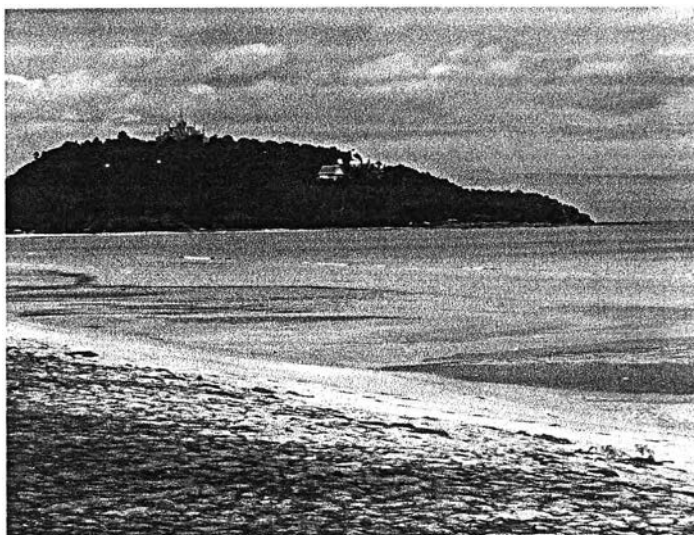
เนื่องด้วยพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นสำนักสงฆ์มาก่อน และอาจเปลี่ยนฐานะมาเป็นวัดในอนาคต สถาปนิกจึงได้นำความคิดใหม่มาให้พระเจดีย์แห่งนี้เป็นที่รวมทั้ง พระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ และพระระเบียงเข้าด้วยกัน สามารถใช้งานได้สมบูรณ์ในตัวเอง สามารถให้พุทธศาสนิกชนมาประกอบพิธีทางศาสนาได้ และพระสงฆ์สามารถใช้ในกิจของสงฆ์ได้เช่นกัน อาจเรียกได้ว่าเป็น "พุทธาวาสทางตั้ง" ซึ่งเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นใหม่ไม่เหมือนในอดีต โดยกำหนดรูปแบบให้เป็นพระเจดีย์ 9 ยอด องค์กลางเป็นองค์ประธาน มีเจดีย์ขนาดเล็กอยู่ที่มุมทั้ง 4 และมีอีก 4 องค์อยู่บริเวณมุมของพระระเบียงชั้นนอก หากพิจารณาการวางผังแล้วดูคล้ายกับศิลปสถาปัตยกรรมแบบขอม แต่พระเจดีย์นี้มีความกระชับเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากกว่า

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

พระเจดีย์ตั้งอยู่บนแหลมยื่นไปในทะเล และอยู่บนเนินเขา เพื่อให้มองเห็นได้เด่นชัดจากระยะไกล ตามจุดประสงค์เมื่อเริ่มสร้างที่ต้องการให้เป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของตำบลบ้านกรูด ถัดลงมาทางเชิงเขาด้านล่างเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ พระเจดีย์หันด้านหน้าไปทางทะเล โดยมีบันไดนาคทอดยาวจากพระเจดีย์สู่ลานด้านล่างซึ่งเป็นทิศไปสู่อ่าวไทย ด้านหน้าพระเจดีย์มีศาลา 2 หลัง เป็นที่พักคอย

ภาพลายเส้นที่ 4.1.3.1 ผังบริเวณแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหาธาตุเจดีย์กับอาคารแวดล้อม ซึ่งอาคารนี้ตั้งอยู่บนสันเขา และตั้งค่อมในส่วนยอดเขา ทางด้านล่างตั้งพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ทางด้านทิศตะวันออกติดกับทะเลอ่าวไทย

ภาพที่ 4.1.3.2 แสดงที่ตั้งของพระมหาธาตุเจดีย์ซึ่งตั้งอยู่บนสันเขา มีพื้นที่ยื่นไปในทะเล

● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

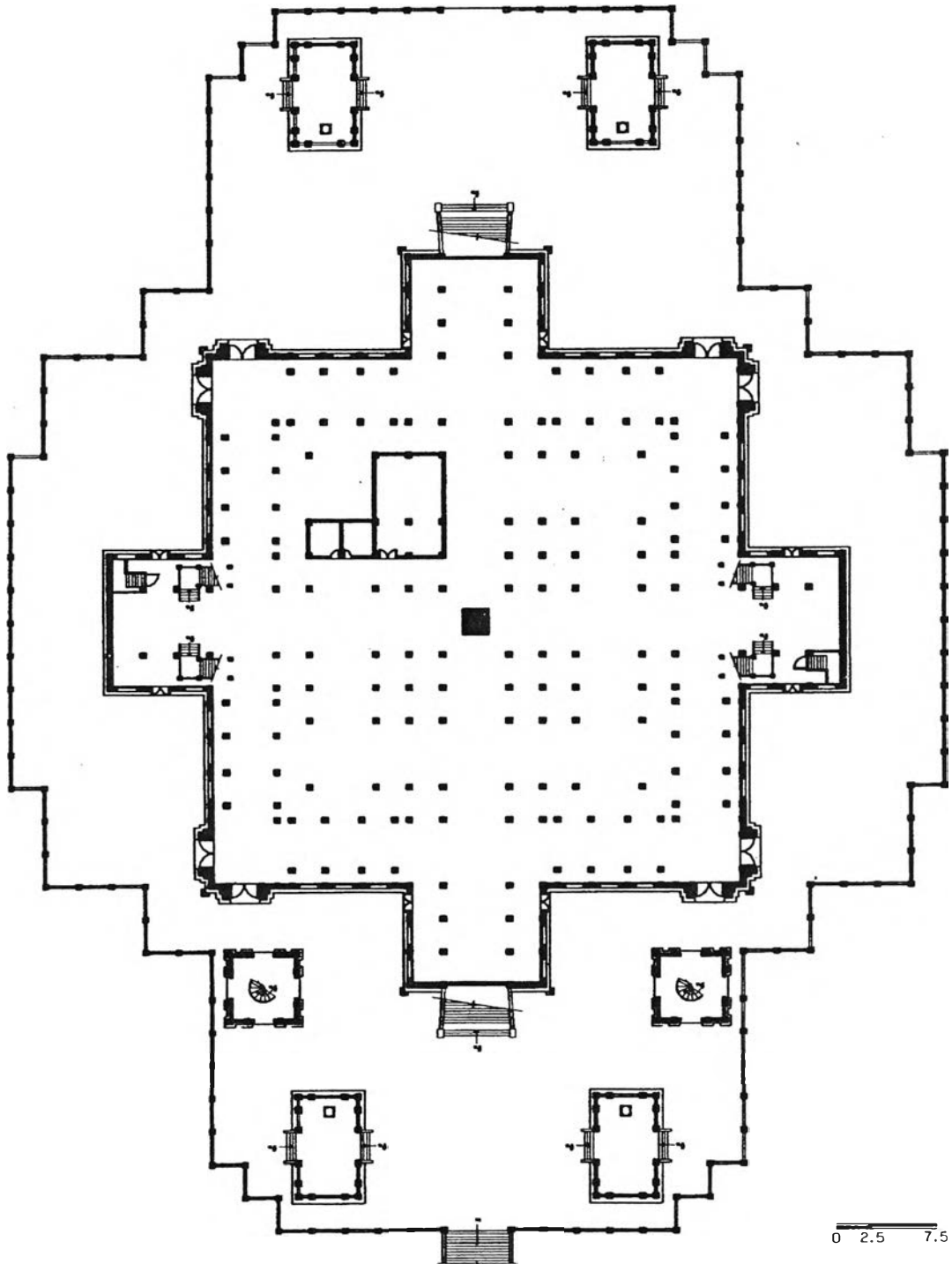
แผนผังของอาคารหลังนี้มีพระระเบียงล้อมรอบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีความกว้างที่ฐาน 40 เมตร เป็นขอบเขตชั้นนอกโดยรอบ พื้นที่ชั้นในเป็นอาคารประธานที่รวมพระอุโบสถ พระวิหาร และพระเจดีย์เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งมีแผนผังเป็นรูปจตุรมุขมีความกว้างและความยาวเท่ากันทั้ง 4 ด้าน¹³ จะเห็นได้ว่าอาคารมีพื้นที่และขนาดที่ใหญ่มาก แต่สามารถจัดการในเรื่องของโครงสร้างได้อย่างลงตัว ทั้งนี้เนื่องด้วยสถาปนิกให้ความสำคัญกับโครงสร้างเป็นอย่างมาก เมื่อเริ่มออกแบบได้เริ่มคิดจากศูนย์กลางหรือองค์ประธานก่อน แล้วจึงวางแนวของ Grid Line อย่างเป็นระบบ อาจเรียกได้ว่าเป็นแบบ Modular System โดยช่วงเสามีระยะ 5 เมตรเป็นหลัก และเมื่อต้องการห้องที่มีขนาดเล็กลงก็แบ่งช่วงเสาเป็น 2.50 เมตร และ 1.25 เมตร การวางแนว Grid Line เช่นนี้ ทำให้ระบบเสาคานของอาคารหลังนี้ลงตัวและมีความเป็นระเบียบในการตกแต่งภายใน

แผนผังอาคารแบ่งได้เป็น 4 ชั้น ซึ่งเริ่มจากชั้นล่างสุดถือว่าเป็นชั้นใต้ฐานอาคาร มีลักษณะเป็นโถงโล่ง ระดับไม่สูงมาก และไม่มีการประดับตกแต่ง ทางด้านข้างใช้เป็นห้องน้ำและห้องควบคุมไฟฟ้า

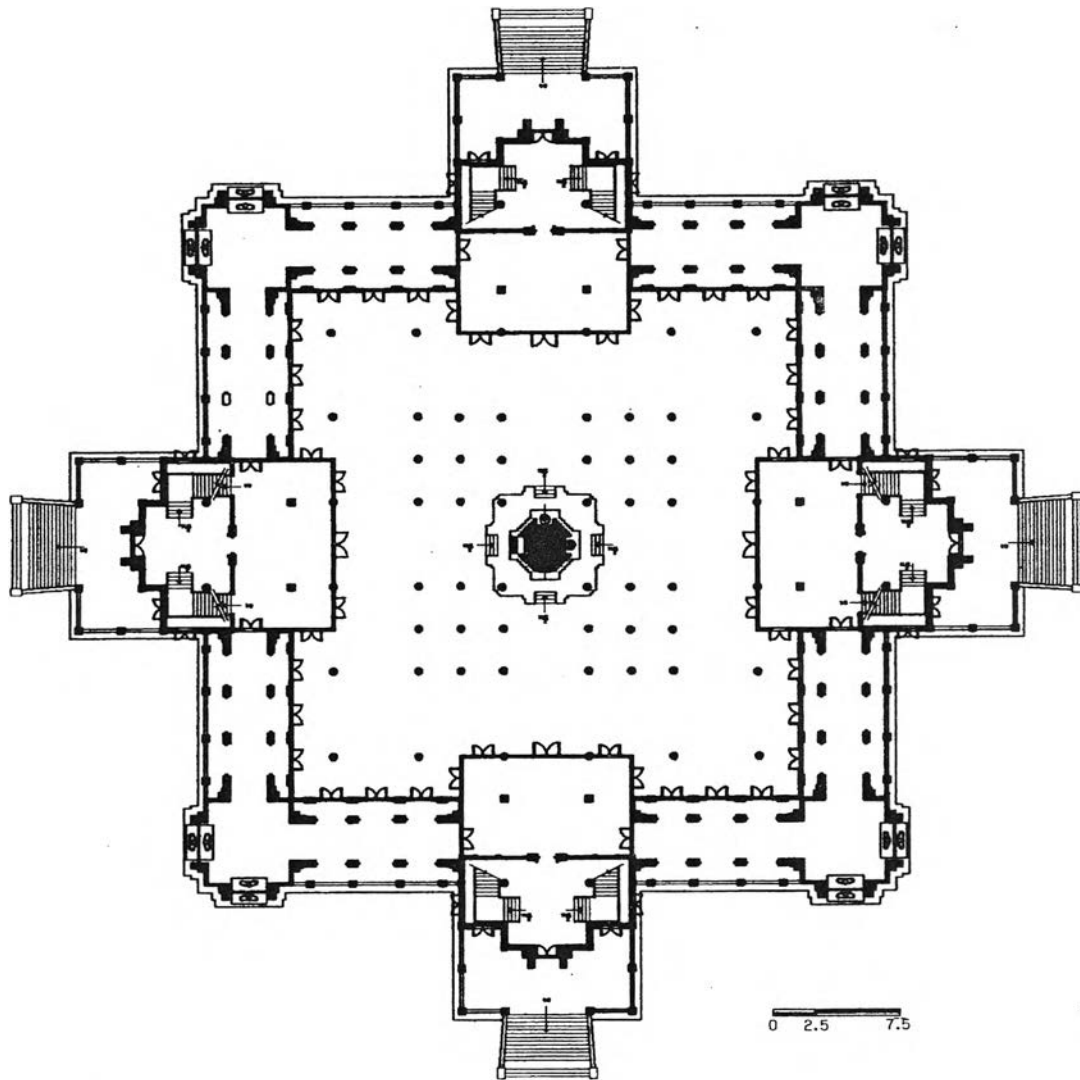
แผนผังชั้นที่ 1 เป็นพระวิหาร ผังพื้นที่ชั้นนี้มีระดับความสูงเสมอกับพระระเบียง มีบันไดนาคเป็นทางขึ้นสู่อาคารในชั้นนี้ทางด้านหน้าและด้านหลังตรงกับแกนกลางของอาคาร มีประตูทางเข้าตรงกับบันไดนาคด้านละ 1 ประตู ทางด้านข้างของมุขมีช่องหน้าต่างขนาดอยู่ทั้ง 2 ข้าง ส่วนพระระเบียงทำเป็นคูหาตามช่วงเสามีลักษณะโถงทั้งด้านนอกและด้านใน ที่มุขของพระระเบียงทั้ง 4 มุม ตั้งพระเจดีย์บริวารขนาดเล็กบนจุดตัดของหลังคาพระระเบียง เมื่อเข้าประตูจะเข้าสู่โถงบันไดที่ขึ้นไปสู่ชั้นพระอุโบสถทางด้านบน เป็นลักษณะเช่นนี้เหมือนกันทั้ง 4 มุขทางเข้า ภายในชั้นพระวิหารมีเสาลอยรูปกลม บริเวณศูนย์กลางเป็นโครงสร้างขึ้นไปปรับฐาน

¹³ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย สักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 292.

พระพุทธรูปประธานชั้นพระอุโบสถ ส่วนนี้ใช้เป็นประดิษฐานพระพุทธรูป 4 องค์ คือ พระพุทธรูปนั่ง พระพุทธรูปนอน พระพุทธรูปยืน และพระพุทธรูปปางลีลา โดยหันพระพักตร์ออกทั้ง 4 ทิศ

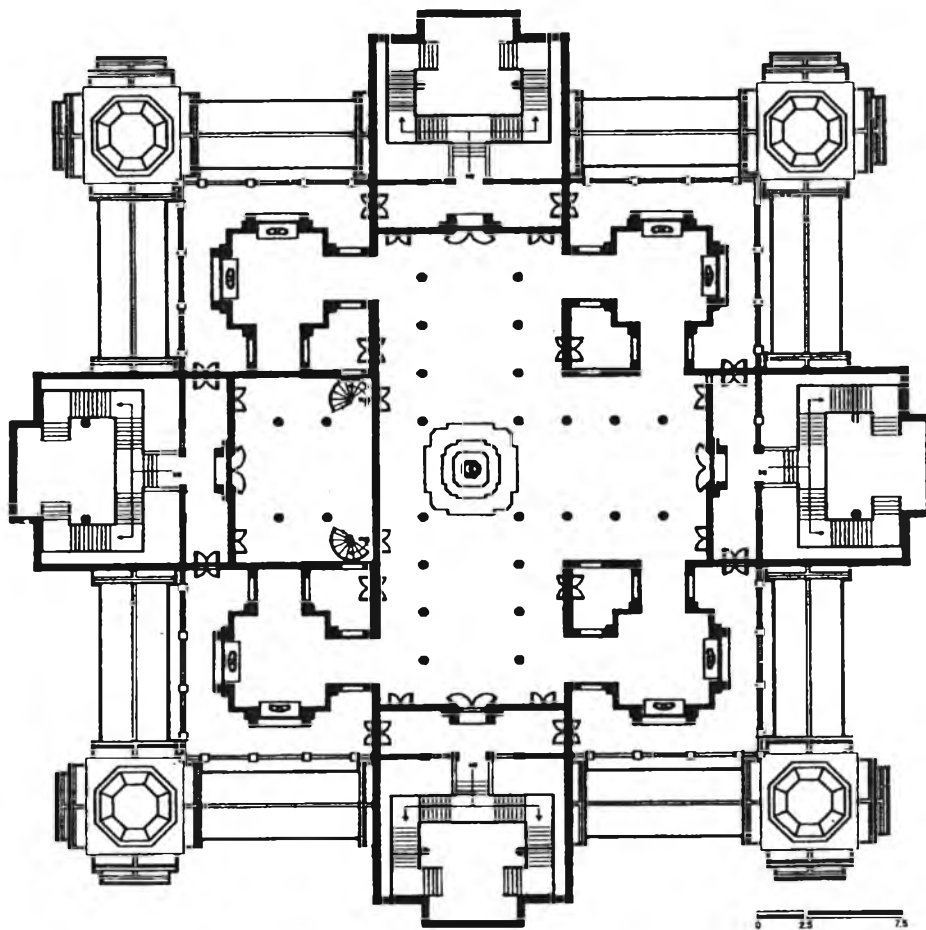

ภาพลายเส้นที่ 4.1.3.2 แสดงแผนผังชั้นใต้ฐานอาคาร และอาคารประกอบโดยรอบ ซึ่งแผนผังในชั้นนี้มีลักษณะเป็นโถงโล่งใช้ งานนอกประสงค์ มีหน้าต่างรอบด้าน ส่วนอาคารประกอบ ได้แก่ ศาลาพักคอยทางด้านหลังและด้านหน้า ด้านละ 2 หลัง ที่มุม อาคารด้านหน้าเป็นหอกลองและหอรบระสัง อาคารทั้งหมดล้อมด้วยเขตกำแพงแก้ว (ที่มา : นกัศ ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาราตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 328.)

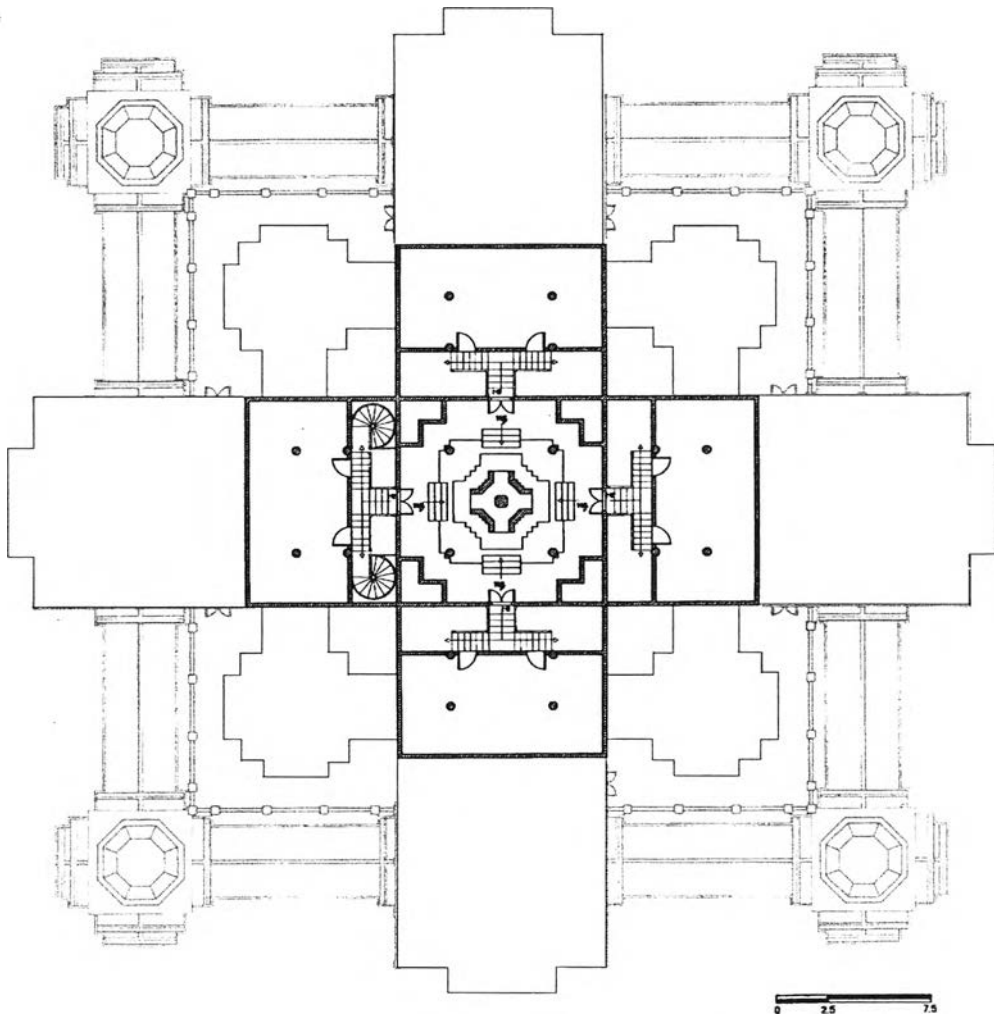
ภาพลายเส้นที่ 4.1.3.3 แสดงแผนผังชั้นที่ 1 เป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัส ยื่นมุขทั้ง 4 ด้าน ซึ่งใช้งานเป็นพระวิหาร มีลักษณะเป็นระเบียบคดโดยรอบ ที่มุขทั้ง 4 นี้มีบันไดทางขึ้นสู่ชั้นต่อไป ภายในเป็นโถงโถง ตรงกลางเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป 4 ปาง หรือ 4 อริยาบถ (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 330.)

แผนผังชั้นที่ 2 เป็นชั้นพระอุโบสถ มีลักษณะคล้ายจตุรมุข คือ มีมุขยื่นออกไปทั้ง 4 ด้าน ซึ่งที่ส่วนปลายของมุขเป็นโถงบันไดที่ขึ้นมาจากชั้นล่าง ที่มุมทั้ง 4 ของอาคารส่วนที่ติดกับหลังคาพระระเบียง ตั้งเป็นพระเจดีย์บริวารขนาดเล็กรูปแบบเหมือนกันทั้งหมด บริเวณมุมอาคารระหว่างพระเจดีย์บริวารกับหลังคาของพระระเบียงเปิดเป็นคอร์ท (Court) เพื่อช่วยในการระบายอากาศและนำแสงเข้าสู่ภายใน บริเวณส่วนริมของคอร์ทติดกับหลังคาพระระเบียงกันด้วยผนังกระเบื้องและเสาหัวเม็ดเป็นระยะ บริเวณกลางห้องประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลา ซึ่งถือเป็นพระพุทธรูปประธาน บริเวณมุมภายในฐานพระเจดีย์บริวารทั้ง 4 ประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ สามารถเข้าสู่ห้องโถงนี้ได้ทางประตูมุขด้านทิศตะวันออก ทิศเหนือ และทิศใต้ ส่วนมุขด้านทิศตะวันตกเป็นห้องด้านหลังพระพุทธรูปประธาน มีบันไดเวียนขึ้นไปสู่ชั้นถัดขึ้นไป

ภาพลายเส้นที่ 4.1.3.4 แสดงแผนผังชั้นที่ 2 มีลักษณะคล้ายกับอาคารจตุรมุข ที่มุมอาคารในชั้นนี้ติดกับพระระเบียง ตั้งเป็นองค์เจดีย์บริวาร เว้นพื้นที่เป็นคอร์ทเพื่อนำแสงและระบายอากาศภายใน เนื่องจากอาคารชั้นนี้ใช้งานเป็นพระอุโบสถ พื้นที่ตรงกลางตั้งเป็นพระพุทธรูปประธานปางลีลา สามารถเข้าสู่ห้องโถงนี้ได้ทางประตูมุขด้านทิศตะวันออก ทิศเหนือ และทิศใต้ ส่วนมุขด้านทิศตะวันตก เป็นห้องด้านหลังพระพุทธรูปประธาน มีบันไดเวียนขึ้นไปสู่ชั้นถัดขึ้นไป (ที่มา : นกสขวิทยุเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 332.)

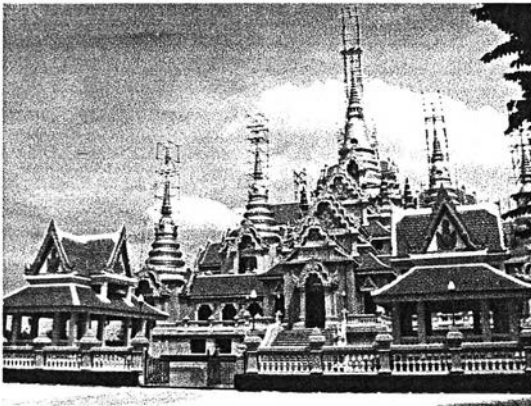
แผนผังชั้นที่ 3 มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสล้อมไม้สิบสอง ถือได้ว่าเป็นอาคารประธาน เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุภายในบุษบกบนแท่นหินอ่อนอยู่บริเวณกลางห้อง พื้นที่ภายในห้องนี้ไม่กว้างมากนักสามารถเดินได้โดยรอบ ส่วนภายในประดับตกแต่งอย่างงดงาม

ภาพลายเส้นที่ 4.1.3.5 แสดงแผนผังชั้นที่ 3 ซึ่งเป็นชั้นบนสุด เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุภายในบุษบกบนแท่นหินอ่อนอยู่บริเวณกลางห้อง พื้นที่ห้องไม่ใหญ่มากสามารถเดินได้โดยรอบ (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลปศาสตรบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 334.)

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบโดยรวมของพระมหาธาตุเจดีย์มีขนาดใหญ่มาก อีกทั้งยังเป็นการรวมประโยชน์ใช้สอยในเขตพุทธาวาสเข้าด้วยกันโดยแบ่งแยกในแต่ละชั้น เมื่อพิจารณาองค์ประกอบจะเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบหลายอย่างอยู่ร่วมกัน เช่น องค์พระเจดีย์ 9 ยอด พระระเบียงคด และกลุ่มอาคาร เป็นต้น ซึ่งสามารถอธิบายโดยแยกเป็นชั้นและองค์ประกอบได้ดังนี้ ชั้นฐานอาคารมีบัวคว่ำบัวหงายและยี่ดระยະท้องไม้สูง เป็นส่วนที่เจาะเป็นประตูและหน้าต่างโดยรอบอาคาร บานประตูและบานหน้าต่างเป็นบานกระจกกรอบอลูมิเนียม มีบันไดนาค 3 เคียวเป็นทางขึ้นอาคารทางด้านหน้าและด้านหลัง ผิวอาคารส่วนฐานนี้เป็นทรายล้างสีน้ำตาล ที่มุมของฐานมีซุ้มเสมาซึ่งทำเพิ่มเติมในภายหลัง

ภาพที่ 4.1.3.3 แสดงรูปแบบโดยรวมของพระมหาธาตุเจดีย์

ภาพที่ 4.1.3.4 ฐานอาคารชั้นล่างเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงาย วัสดุเป็นทรายล้าง เจาะช่องหน้าต่างกระจกโดยรอบ มีบันไดนาคเป็นบันไดทางขึ้น

อาคารชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นพระวิหาร ประดับผิวภายนอกด้วยกระเบื้องเซรามิกสีเทา แต่ละด้านมีลักษณะเป็นมุขโถงยื่นออกมาเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน ตรงกับบันไดทางขึ้น มุขโถงนี้เชื่อมต่อกับพระระเบียงคดซึ่งบริเวณจุดตัดที่มุมของพระระเบียง ด้านบนตั้งเป็นพระเจดีย์บริวารทั้ง 4 มุม ชุ่มประตูทางเข้าหลักทั้ง 4 ด้าน เป็นชุ่มทรงบันแถลงสองชั้นเปิดทอง ที่ยอดชุ่มเป็นปูนปั้นรูปหน้ากาฟ ส่วนปลายเป็นรูปหัวนาค ส่วนเสารับชุ่มประดับกระเบื้องสีเดียวกับอาคาร บานหน้าต่างเป็นบานไม้สีแดงลูกฟักกระจก ชุ่มหน้าต่างมีลักษณะคล้ายกับชุ่มประตู แต่เป็นทรงบันแถลงชั้นเดียว บานหน้าต่างเป็นบานไม้สีแดงลูกฟักกระจกเช่นกัน ส่วนหลังคาที่คลุมมุขนี้ เป็นหลังคาซ้อนกัน 3 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเซรามิกสีเทาที่ได้จากอิตาลี เป็นมีสีแดง และมีความแกร่งสูงมาก เครื่องปิดเครื่องมุงเป็นรอยระกาเปิดทองที่ออกแบบประยุกต์ขึ้นใหม่ โดยส่วนยอดชุ่มเป็นรูปหน้ากาฟ รอยระกาเป็นลักษณะของนาคสะดุ้งเป็นระยະ ที่ส่วนปลายเป็นรูปหัวนาค หน้าบันของหลังคาชั้นล่างผูกเป็นลวดลาย ส่วนหน้าบันชั้นถัดขึ้นไปเป็นตราสัญลักษณ์กาญจนาภิเษก ด้านหน้าของมุขยื่นเป็นเฉลียงประกอบด้วยพนักและลูกกรงคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยະ ด้านข้างทั้ง 2 ข้างของมุขต่อเป็นพระระเบียงคดคล้ายระเบียงคด แบ่งเป็น 3 ช่วงเสา มีลักษณะโค้ง แต่ช่วงเสาออกแบบเป็นชุ่มคูดาย่อมุม ด้านนอกพระระเบียงมีราวกันตกเป็นพนักกระเบียงและลูกกรงคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยະเช่นกัน ที่มุมของอาคาร บริเวณจุดตัดของพระระเบียง เป็นฐานรับพระเจดีย์บริวารด้านบน ที่ฐานนี้ยื่นชุ่มประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ เบื้องหลังเป็นกระจก พระเจดีย์บริวารด้านบนประดับกระจกสีทองทั้งองค์ ซึ่งมีรูปแบบดังนี้ เริ่มจากด้านล่างเป็นฐานบัวแปดเหลี่ยมประดับกระเบื้องสี

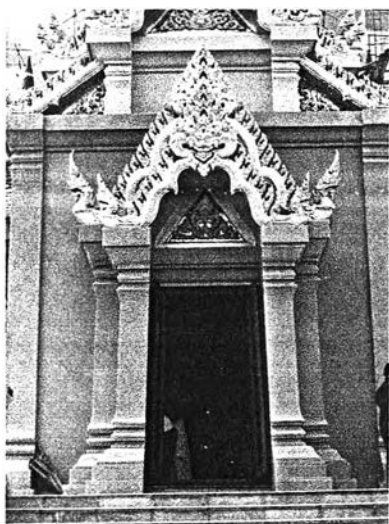
ฟ้าอมเขียว หรือสีเทอร์คอยซ์ ต่อด้วยชั้นมาลัยเถา 3 ชั้น ถัดขึ้นไปตั้งเป็นฐานรับองค์ระฆัง องค์ระฆังเป็นทรงกลมหรือทรงลังกา ส่วนนี้เจาะเป็นช่องกลมประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดเล็ก 4 ด้าน ถัดขึ้นไปเป็นชั้นบัลลังค์ด้วยเสาดาร ปล่อยโชน ปล่อยยอด หยาดน้ำค้าง และประดับฉัตรทอง 3 ชั้น ตามลำดับ

ภาพที่ 4.1.3.5 แสดงรูปแบบ मुखทางเข้าซึ่งมีรูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน ผนังภายนอกพระเจดีย์ชั้นที่ 1 บุด้วยกระเบื้องเซรามิกสีเทา

ภาพที่ 4.1.3.6 บริเวณมุมอาคารหรือจุดตัดของพระระเบียงตั้งเป็นเจดีย์บริวารบนหลังคา

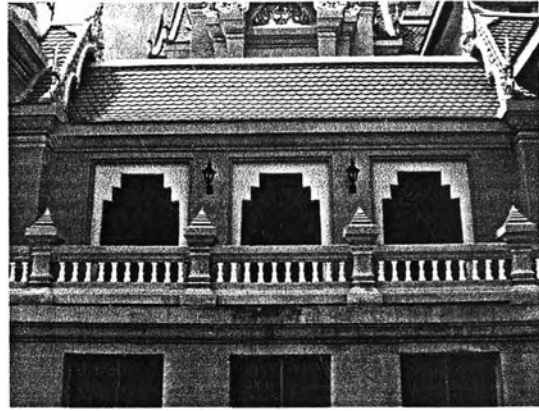
ภาพที่ 4.1.3.7 ชุ่มประตูเป็นชุ่มทรงบันแถลง 2 ชั้น ยอดชุ่มปิดทอง ส่วนเสาชุ่มบุกระเบื้องสีเดียวกับผนัง

ภาพที่ 4.1.3.8 ยอดชุ่มเป็นรูปหน้าภาพ ปลายลายเป็นลายนาค ลงรักปิดทอง เป็นรูปแบบเดียวกันหมดทั้งอาคาร

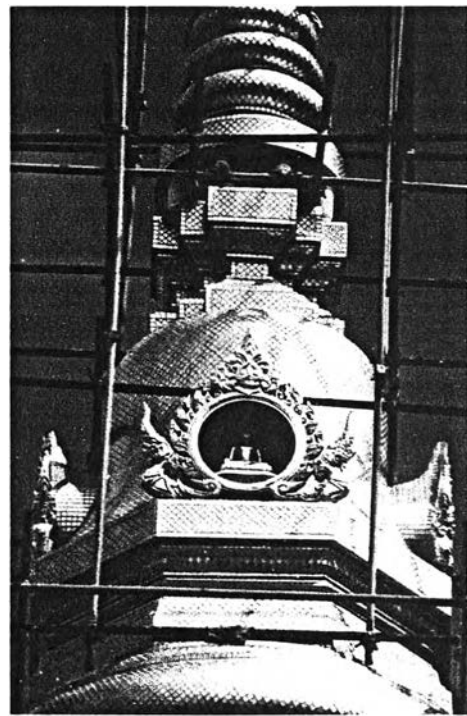
ภาพที่ 4.1.3.9 แสดงการซ้อนหลังคา ซึ่งซ้อนชั้นลดหลั่นกันตามความสูงในแต่ละชั้น มุงด้วยกระเบื้องเซรามิคที่ได้สีแดงจากอิตาลี

ภาพที่ 4.1.3.10 แสดงรูปแบบของพระระเบียงซึ่งเชื่อมระหว่างมุขโถงทางเข้ากับบริเวณมุมพระระเบียงซึ่งด้านบนตั้งเจดีย์บริวาร

ภาพที่ 4.1.3.11 บริเวณส่วนมุมของพระระเบียง เป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป เบื้องหลังพระพุทธรูปเป็นกระจกเพื่อนำแสงเข้าสู่ภายใน

ภาพที่ 4.1.3.12 ที่องค์พระเจดีย์ ประดับด้วยซุ้มกลมทั้ง 4 ทิศ ซึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธรูป

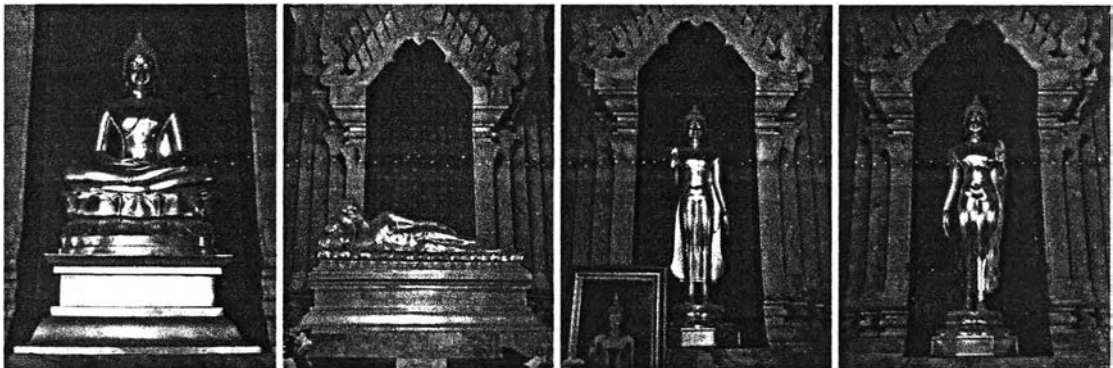
รูปแบบภายในที่ชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นพระวิหาร เมื่อเข้ามาจากประตูหลักจะพบซุ้มประตูเข้าสู่ภายใน อยู่ใต้บันไดชั้นสู่ชั้นที่ 2 ขนาบด้วยเสาทั้ง 2 ข้าง และมีแผงลายราชวัตรฉลุโปร่ง และก่อนเข้าสู่ภายในห้องมีประตู อีกชั้นหนึ่ง กรอบไม้ลายฉลุปิดทอง ภายในห้องบริเวณศูนย์กลางเป็นซุ้มพระพุทธรูปหินอ่อน ประดิษฐาน พระพุทธรูป 4 อริยาบถไว้ทั้ง 4 ทิศ ได้แก่ พระพุทธรูปปางสมาธิ พระพุทธรูปปางไสยาสน์ พระพุทธรูปปาง ประทานพร และพระพุทธรูปปางลีลา พื้นปูด้วยกระเบื้องหินแกรนิต เสาลอยแปดเหลี่ยมสีขาวประดับลายฉลุปิด ทองลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง บัวหัวเสาเป็นบัวจวงกลปิดทอง ที่ผนังโดยรอบเขียนจิตรกรรม ฝาเพดานทาสีแดง ประดับดาวเพดานตามช่องของโครงสร้าง

ภาพที่ 4.1.3.13 แสดงรูปแบบซุ้มทางเข้าสู่ ภายในห้องพระวิหาร ด้านข้างเป็นลายราชวัตร ฉลุโปร่ง

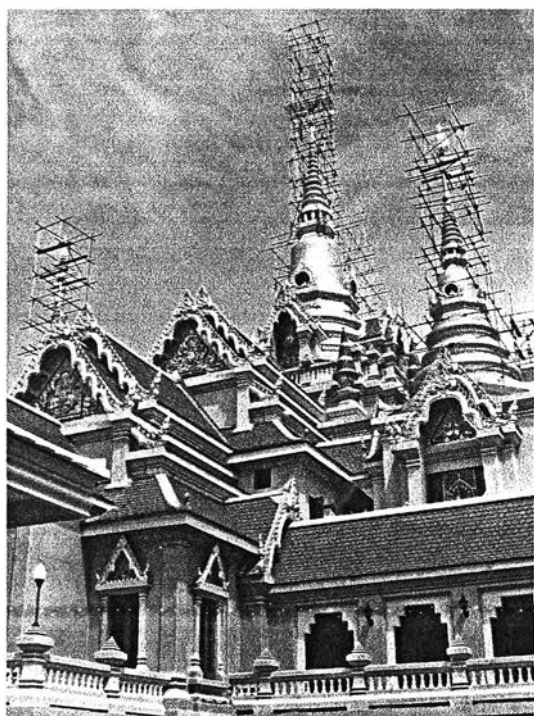

ภาพที่ 4.1.3.14 รูปแบบภายในห้องพระวิหาร ภายในมีลักษณะเป็นโถง โลง บริเวณกลางห้องเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป 4 อริยาบถ เสาลอยรูป แปดเหลี่ยม

ภาพที่ 4.1.3.15 พระพุทธรูป 4 อริยาบถ ประกอบด้วย ปางสมาธิ ปางไสยาสน์ ปางประทานพร และปางลีลา

ชั้นที่ 2 ใช้เป็นพระอุโบสถ ผิวกายนอกของอาคารในชั้นนี้ประดับด้วยกระเบื้องเซรามิกสีฟ้าเทอร์คอยซ์ หรือสีคราม ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์ แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี ตั้งข้อสันนิษฐานว่า อาจเป็นสีที่สะท้อนมาจากสีของน้ำทะเล และสีเทาในชั้นล่างมาจากสีของท้องฟ้ายามมีเมฆฝน อาคารในชั้นนี้มีแผนผังแบบจตุรมุข โดยที่มุขทั้ง 4 ตั้งพระเจดีย์บริวาร 4 องค์ แต่ละมุขที่ตั้งพระเจดีย์บริวาร พื้นที่ระหว่างฐานพระเจดีย์กับหลังคาของพระระเบียงในชั้นที่ 1 เป็นคอร์ต (Court) พื้นภายนอกปูด้วยหินอ่อน มีราวกันตกประกอบด้วยลูกกรงคั่นด้วยเสาหัวเม็ดทำด้วยหินทรายสีน้ำตาล รูปแบบเหมือนชั้นที่ 1 ประตูที่มุขซึ่งเป็นทางออกสู่คอร์ต มีรูปแบบเรียบง่ายเป็นช่องสี่เหลี่ยมสอบเข้าด้านบน บานประตูไม้สีแดง ที่ฐานของพระเจดีย์บริวารยื่นเป็นมุข 4 ด้าน มีรูปแบบคล้ายกับซุ้มจระนำภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ โดยเบื้องหลังเป็นกระจกสี (Stained Glass) เรื่องพระมหาชิน ในส่วนนี้สถาปนิกมิได้ออกแบบไว้ ซุ้มจระนำนี้เป็นซุ้มทรงบันแถลงชั้น 2 ชั้น รูปแบบเดียวกับซุ้มที่ฐานเจดีย์ในชั้นที่ 1 องค์พระเจดีย์บริวารในชั้นนี้มีรูปแบบและขนาดเดียวกันกับพระเจดีย์บริวารในชั้นล่าง หลังคาในส่วนมุขทั้ง 4 เป็นหลังคาชั้น 2 ชั้น ยื่นชายคาปีกนก ที่หน้าบันเป็นตราสัญลักษณ์ในวโรกาสกาญจนาภิเษก

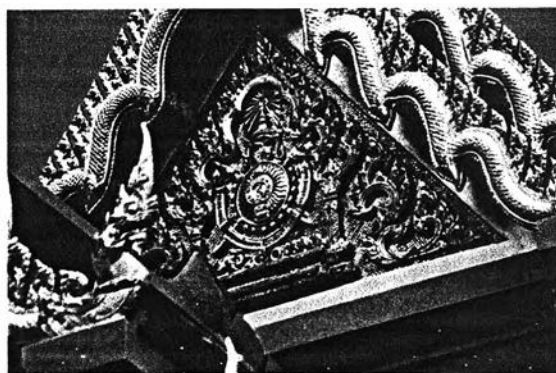
ภาพที่ 4.1.3.16 แสดงรูปแบบของอาคารชั้นที่ 2 ซึ่งประกอบด้วยมุขโถง และเจดีย์บริวารตั้งบนซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป มีรูปแบบเหมือนซุ้มในชั้นที่ 1 ผนังด้วยกระเบื้องเซรามิกสีฟ้า หรือสีเทอคอยซ์

ภาพที่ 4.1.3.17 แสดงที่ว่างระหว่างตัวอาคารกับหลังคาพระระเบียง ซึ่งมีราวกันตกทราลัยลัดคั่นด้วยเสาหัวเม็ด พื้นปูหินอ่อน

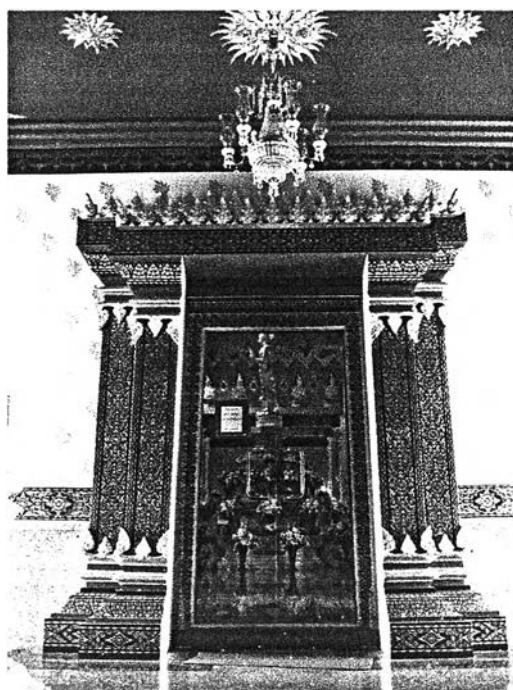

ภาพที่ 4.1.3.18 แสดงการเปรียบเทียบสีของอาคารซึ่งเป็นสีฟ้า หรือสีเทอร์คอยซ์ กับท้องฟ้าและน้ำทะเล

ภาพที่ 4.1.3.19 ที่หน้าบันมุขทางเข้าทั้ง 4 ทิศ เป็นตราสัญลักษณ์ในวโรกาสกาญจนาภิเษก และผูกวลดลวยประกอบ

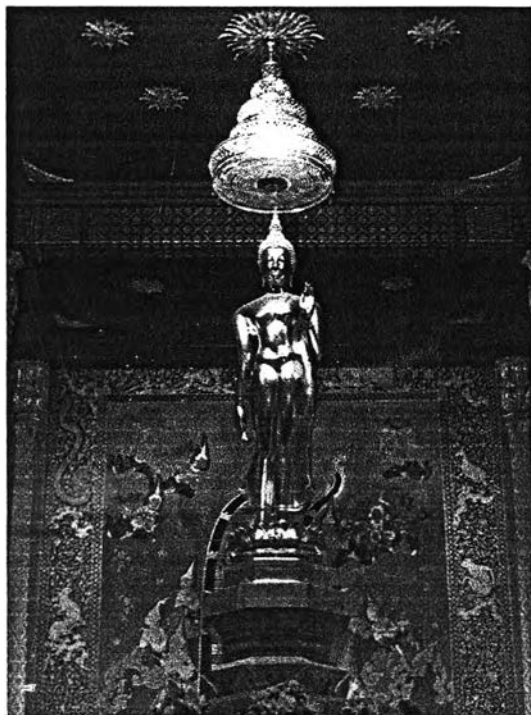
รูปแบบภายในชั้นที่ 2 หรือชั้นพระอุโบสถ มีบันไดทางขึ้นจากชั้นที่ 1 บริเวณมุขทั้ง 4 ประตูทางเข้าภายในห้องเป็นซุ้มทรงปราสาทประดับด้วยกระจังปิดทองด้านบน ที่ผนังภายนอกห้องทาสีขาว มีลายฉลุปิดทองเป็นลวดลายดอกไม้ร่วง ภายในห้องบริเวณศูนย์กลางประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางลีลา รองรับด้วยฐานชุกชีหินอ่อนรูปแปดเหลี่ยม ด้านบนประดับฉัตร 5 ชั้น ผนังโดยรอบเขียนจิตรกรรม ซึ่งมีความพิเศษที่ผนังด้านหลังพระประธาน คือ เขียนจิตรกรรมเป็นรูปพระพุทธรูปเศด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีความสัมพันธ์กับพระพุทธรูปประธานซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางลีลา เสาลอยทั้งหมดมีลักษณะเหมือนกับเสาในชั้นพระวิหาร ฝ้าเพดานทาสีแดงประดับดาวเพดานปิดทองตามช่องของโครงสร้าง ที่มุมอาคารในชั้นนี้ประดับด้วยกระจกสี (Stained Glass) เป็นเรื่อง พระมหาชนก ซึ่งในส่วนนี้ทำเพิ่มเติมภายหลัง ช่องกระจกแต่ละบานมีพระพุทธรูปปางต่างๆ ประดิษฐานอยู่ด้านหน้า โดยจำลองมาจากพระพุทธรูปในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ซึ่งเป็นแนวความคิดของสถาปนิกเอง แต่จะมองเห็นแบบย้อนแสง (Back Light)

ภาพที่ 4.1.3.20 แสดงซุ้มประตูทางเข้าสู่ภายในห้องพระอุโบสถ เป็นซุ้มทรงปราสาท มีกระจังปิดทองประดับอยู่ด้านบน

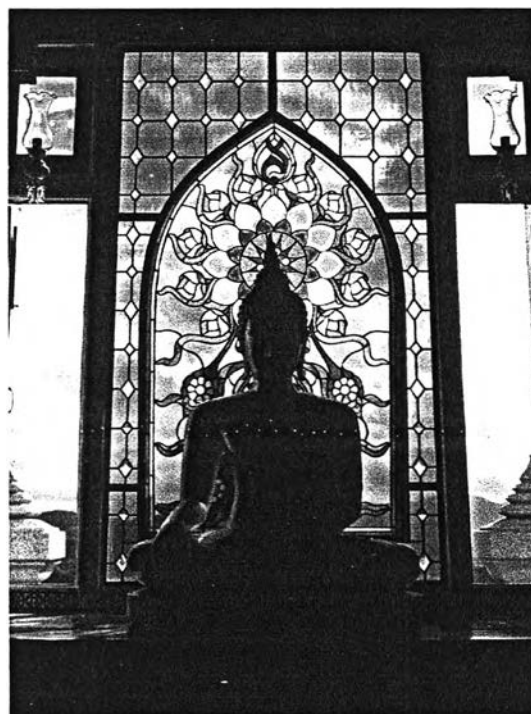
ภาพที่ 4.1.3.21 แสดงบรรยากาศภายใน ซึ่งมีพระพุทธรูปประธานเป็นพระพุทธรูปปางลีลา

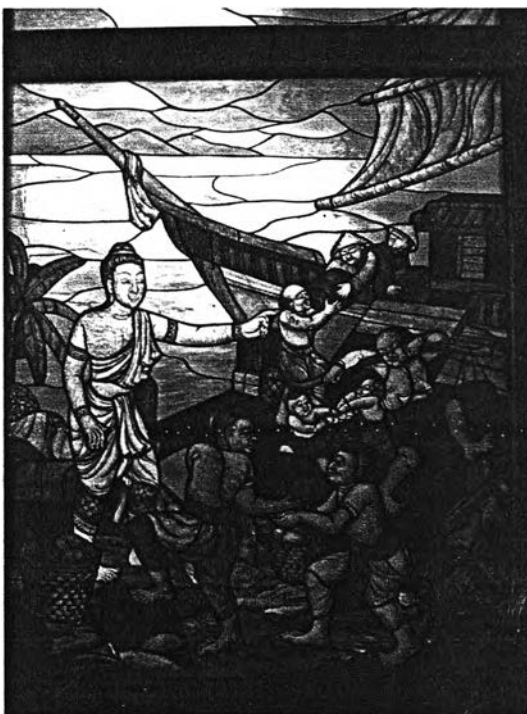
ภาพที่ 4.1.3.22 พระพุทธรูปประธานปางลีลา ทรงรับด้วยฐานชุกชีหินอ่อนรูปแปดเหลี่ยม ด้านบนประดับฉัตร 5 ชั้น

ภาพที่ 4.1.3.23 ที่ผนังด้านหลังพระพุทธรูปประธานเขียนจิตรกรรมเป็นรูปพระพุทธองค์เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีความสัมพันธ์กับพระพุทธรูปประธาน

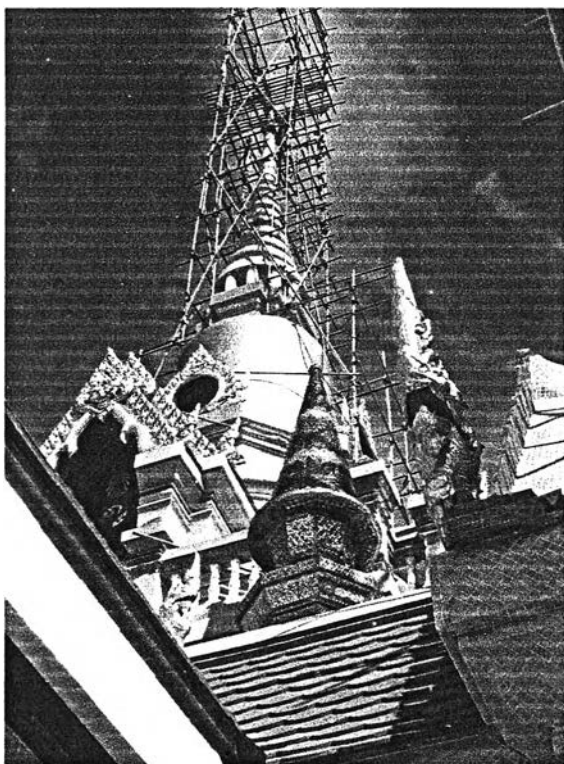

ภาพที่ 4.1.3.24 ช่องกระจกเขียนสีแต่ละบานมีพระพุทธรูปปางต่างๆ ประดิษฐานอยู่ด้านหน้า ซึ่งจำลองมาจากพระพุทธรูปในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

ภาพที่ 4.1.3.25 ตัวอย่างช่องแสงกระจกเขียนสีเป็นภาพเรื่องราวพระมหาชนก ซึ่งได้ทำเพิ่มเติมในภายหลัง

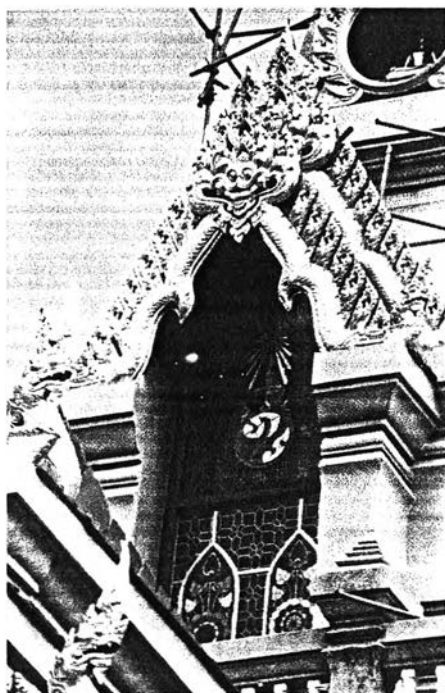
ชั้นที่ 3 เริ่มจากฐานย่อมุมไม้สิบสองประดับกระเบื้องเซรามิกสีเทอร์คอยซ์ ที่มีทั้งหมด 4 ตั้งพานพนมหมาก มุมละ 2 พาน โดยตัวพานเป็นสีทองและพนมหมากสีเขียว ซึ่งสื่อความหมายถึง การบูชา ในอดีต หมากพลูถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ เป็นของสูง เช่นการพระราชทานของให้แก่ขุนนางจะเป็นของจำพวกพานหมากเขียนหมาก เป็นต้น ถัดขึ้นไปตั้งเป็นฐานบัวประดับผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิกสีเขียวอ่อน ตั้งเป็นราวระเบียงลูกกรงคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยะใช้วัสดุทรายล้าง จากนั้นตั้งเป็นองค์พระเจดีย์ประธานทรงกลม เริ่มจากฐานแปดเหลี่ยมและชั้นมาลัยเถาลูกแก้ว 3 ชั้น ที่ชั้นนี้มีซุ้มจระนมยื่นทั้ง 4 ทิศ รูปแบบซุ้มเป็นแบบซุ้มเรือนแก้วสองชั้น ยอดซุ้มปิดทองเป็นปูนปั้นรูปหน้ากาฬ ภายในซุ้มจระนมประดับด้วยกระจกสี (Stained Glass) เป็นตราสัญลักษณ์พระนามาภิไธยย่อ "ภปร" 2 ด้านตรงข้ามกัน และอีก 2 ด้านเป็นตราพระนามาภิไธยย่อ "สก" หลังคาของซุ้มมุงด้วยกระเบื้องดินเผา "เซอร่าเซตโต้" สีแดง ต่อจากชั้นมาลัยเถาเป็นฐานแปดเหลี่ยมรับองค์ระฆัง ต่อด้วยองค์ระฆังทรงกลม เจาะเป็นซุ้มรูปวงกลม ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปอยู่ 4 ทิศ ถัดจากองค์ระฆังเป็นบัลลังก์ เสาหาร ปล้องไฉน ปลียอด หยาดน้ำค้าง และฉัตรทองตามลำดับ โดยองค์พระเจดีย์ทั้งหมดประดับผิวด้วยโมเสคสีทอง มีรูปแบบเหมือนกับพระเจดีย์บวรารแต่มีขนาดใหญ่กว่า

ภาพที่ 4.1.3.26 แสดงรูปแบบอาคารชั้นที่ 3 หรือชั้นบนสุด ซึ่งประกอบด้วยองค์เจดีย์ประธานสีทอง ซุ้มเรือนแก้วประดับ Stained Glass ราวกันตกทรายล้าง และพานพนมหมาก

ภาพที่ 4.1.3.27 พานพนมหมากสีเขียวตั้งบนฐานแปดเหลี่ยม ซึ่งสื่อความหมายถึง การบูชา

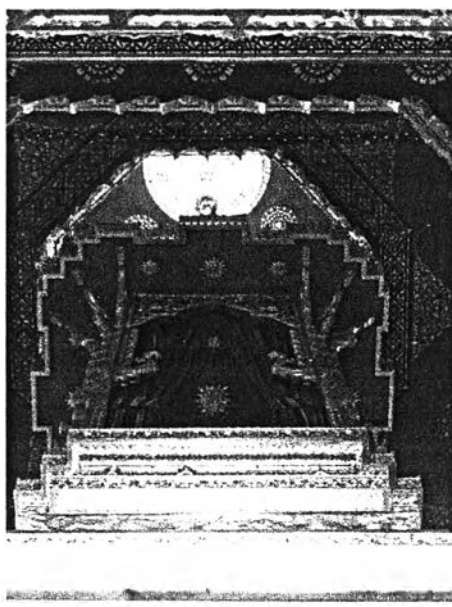

ภาพที่ 4.1.3.28 แสดงการประดับ Stained Glass ส่วนล่างเป็นลวดลายดอกบัว ส่วนบนเป็นตราพระนามาภิไธยย่อ “ภปร” อยู่ที่ซุ้ม 2 ด้านตรงข้ามกัน

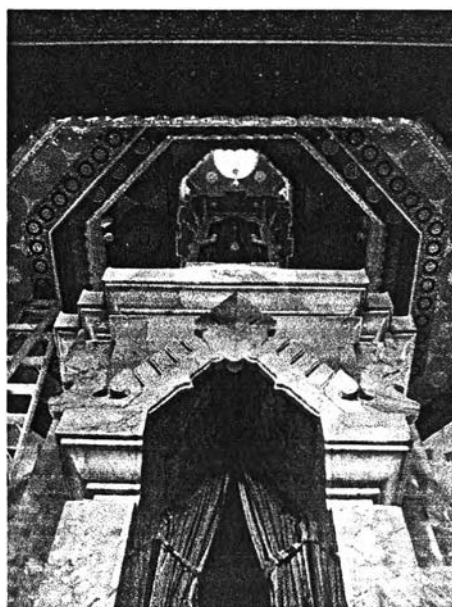

ภาพที่ 4.1.3.29 แสดงการประดับ Stained Glass ส่วนล่างเป็นลวดลายดอกบัว ส่วนบนเป็นตราพระนามาภิไธยย่อ “สก” อยู่ที่ซุ้ม 2 ด้านตรงข้ามกัน เช่นกัน

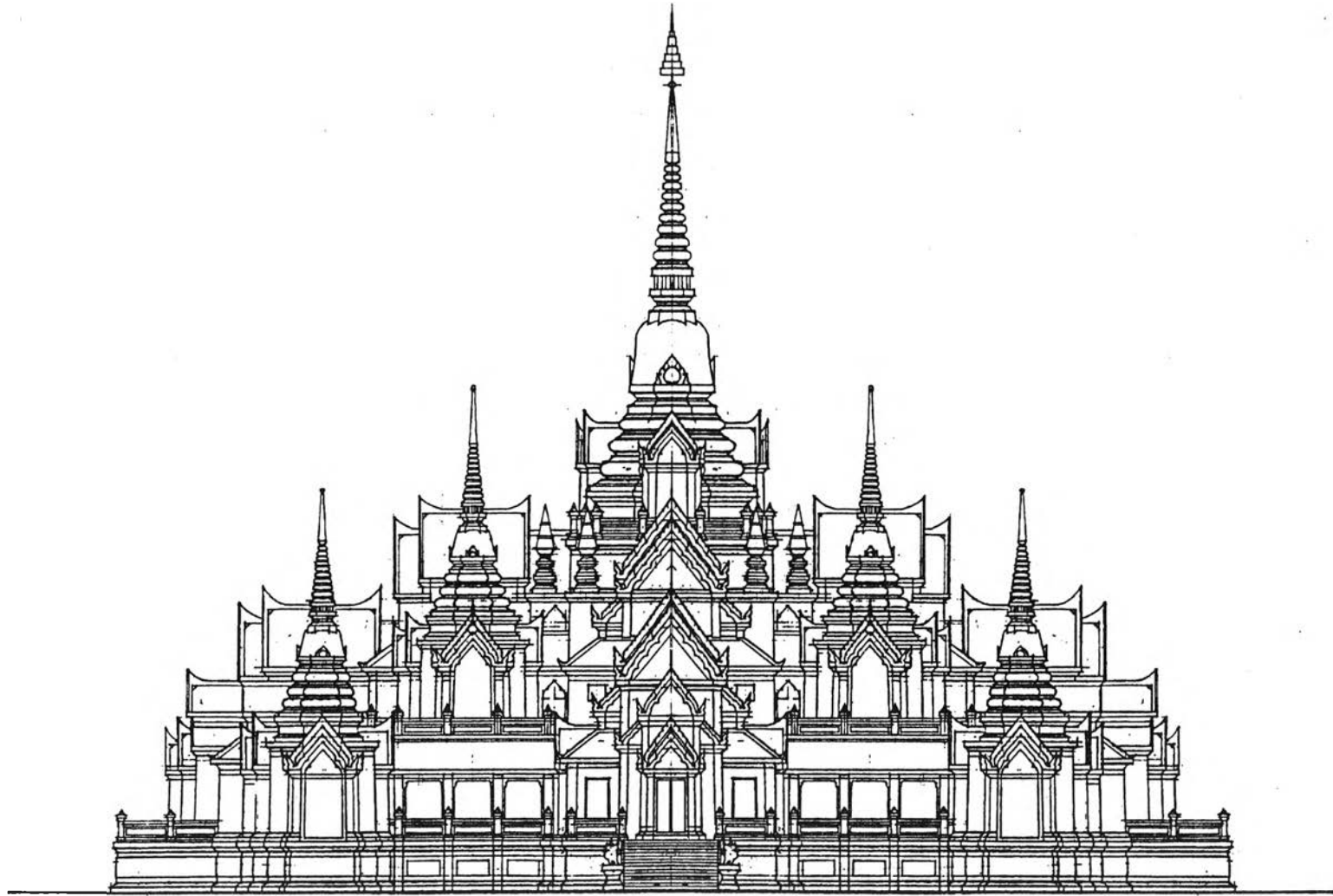
รูปแบบภายในชั้นที่ 3 เป็นที่สำหรับประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ภายในห้องเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสองตามแผนผังอาคาร บริเวณศูนย์กลางห้องแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นล่างเป็นซุ้มหินอ่อนจตุรमुख ด้านบนตั้งบุษบกไม้ปิดทองประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ เพดานแบ่งเป็น 4 ชั้น เป็นรูปแปดเหลี่ยมเปิดช่องตรงกลาง ย่อลดหลั่นกันไปตามลักษณะของโครงสร้าง ผนังภายในแบ่งเป็นส่วนล่างบุแกรนิต และส่วนบนทาสีขาวประดับด้วยลวดลายฉลุปิดทองลายดอกไม้ร่วง ที่ผนังส่วนบนทั้ง 4 ด้านได้แสงสว่างจากช่องเปิดกระจกสี (Stained Glass)

ภาพที่ 4.1.3.30 บุษบกไม้ปิดทองเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ฝ้าเพดานลดหลั่นไปตามรูปทรงพระเจดีย์ภายนอก

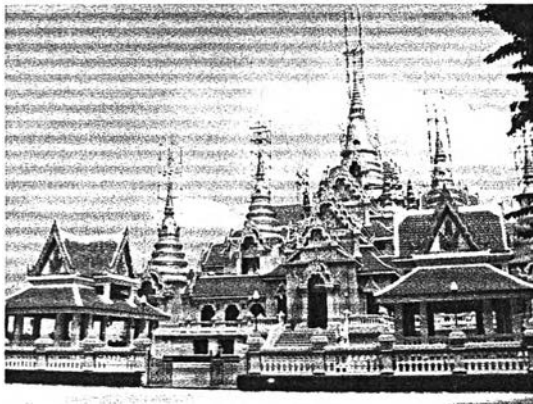
ภาพที่ 4.1.3.31 ซุ้มจระนมหินอ่อนรองรับบุษบก ตั้งบริเวณศูนย์กลางห้อง

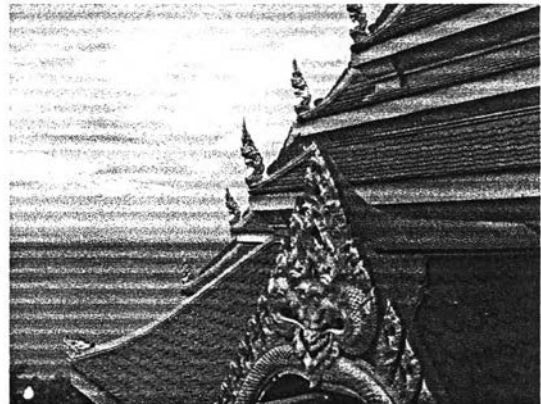
ภาพลายเส้นที่ 4.1.3.6 แสดงรูปด้าน พระมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวทีญญ เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของ หม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 290-291.

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

สีภายนอกของอาคารโดยรวมเป็นสีที่ค่อนข้างดูจืด แต่แต่ละสีตัดกันอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่ทั้งนี้มีการไล่โทนสีจากส่วนฐานขึ้นไปสู่ส่วนยอด โดยชั้นฐานเป็นทราปลายล่างสีน้ำตาล อาคารชั้นที่ 1 ไปด้วยกระเบื้องโมเสคสีเทา ชั้นที่ 2 ไปด้วยกระเบื้องโมเสคสีฟ้า น้ำทะเล หรือสีเทอร์คอยส์ และชั้นบนสุดเป็นสีเขียวอมฟ้า การไล่โทนสีลักษณะนี้ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์ แนน้อย ศักดิ์ศรี สันนิษฐานว่าเป็นการเลือกใช้สีให้กลมกลืน และมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สังเกตได้จากสีของท้องฟ้าและสีของน้ำทะเลเวลาเมฆฝนเริ่มตั้งเค้าก่อตัวก่อนฝนตก สีของกระเบื้องมุงหลังคาเซรามิคได้ ซึ่งเป็นสีแดงอมส้ม ช่วยให้สามารถมองเห็นอาคารนี้ได้จากระยะไกลเนื่องจากอาคารอยู่ในที่โล่ง นอกจากนี้ยังใช้สีทองกับส่วนที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษเท่านั้น ได้แก่ ที่องค์พระเจดีย์ทั้งพระเจดีย์ประธานและพระเจดีย์บริวารทั้ง 8 องค์ ประดับด้วยฉิวด้วยโมเสคสีทอง และใช้การปิดทองประดับกระจกที่บริเวณหน้าจั่วและหน้าบันทั้งหมด การประดับตกแต่งส่วนใหญ่เป็นปูนปั้นคอนกรีตถอดพิมพ์เพื่อความคงทนถาวร

ภาพที่ 4.1.3.32 แสดงการให้สี แบบไล่โทนสีจากฐานชั้นล่างสู่ส่วนยอด โดยชั้นฐานใช้สีน้ำตาลเทาจากทราปลาย ชั้นที่ 1 ไปด้วยกระเบื้องสีเทา ชั้นที่ 2 ไปด้วยกระเบื้องสีเทอร์คอยส์ ชั้นที่ 3 ไปด้วยกระเบื้องสีเขียวอ่อน กระเบื้องหลังคาเป็นสีส้มแดง และใช้สีทองในส่วนที่ต้องการเน้นความสำคัญ อันได้แก่ ส่วนองค์พระเจดีย์ทั้ง 9 ยอด รวยระกา และยอดขุม

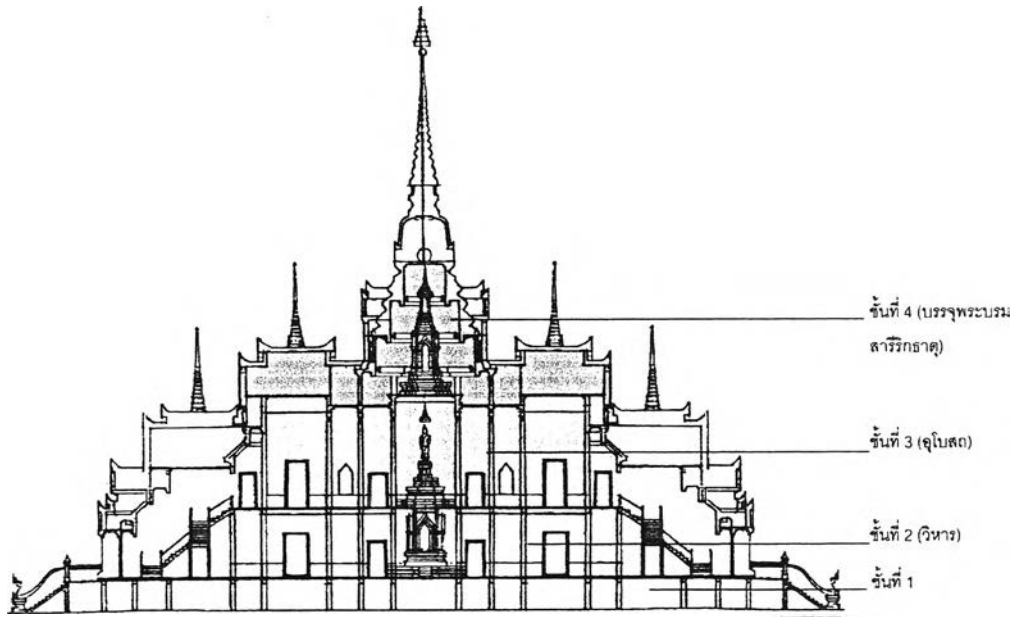

ภาพที่ 4.1.3.33 แสดงการเลือกใช้สีที่คำนึงถึงความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม จะเห็นได้ว่าอาคารนี้มีที่ตั้งติดกับทะเล จึงเลือกใช้สีที่มีการสะท้อนตอบรับกับสีของท้องทะเลและท้องฟ้า

ในส่วนภายในสีและการประดับตกแต่งเน้นการใช้สีแดงแบบไทยเป็นหลัก ภายในห้องที่ชั้น 2 และชั้น 3 ที่ผนังมีการตกแต่งแบ่งเป็น 2 แบบ คือ เป็นการเขียนจิตรกรรมฝาผนังแบบไทยประเพณี และฉลุปิดทองลวดลายดอกไม้ร่วงบนพื้นผนังสีขาว บานประตูภายในเขียนภาพทวารบาล ฝาเพดานทาสีแดงไทยประดับดาวเพดานปิดทอง ในส่วนชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 มีการประดับช่องกระจกสี (Stained Glass) เพื่อนำแสงเข้าสู่ภายในด้วย

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นหลัก ระบบเสาคาน ตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร หลังคาและส่วนยอดพระเจดีย์ โดยมีความพิเศษที่ระบบเสาในการวางผัง คือ สถาปนิกได้เริ่มคิดจากศูนย์กลาง หรือองค์ประธานก่อน แล้วจึงวางแนวของ Grid Line อย่างเป็นระบบ อาจเรียกได้ว่าเป็นแบบ Modular System โดยช่วงเสามีระยะ 5 เมตรเป็นหลัก และเมื่อต้องการห้องที่มีขนาดเล็กลงก็แบ่งช่วงเสาเป็น 2.50 เมตร และ 1.25 เมตร การวางแนว Grid Line เช่นนี้ ทำให้ระบบเสาคานของอาคารหลังนี้ลงตัวและมีความเป็นระเบียบในการ ตกแต่งภายใน

ภาพถ่ายเส้นที่ 4.1.3.7 รูปตัดพระเจดีย์ (ที่มา : นภัศ ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 336.)

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

ภายในอาคารมีพื้นที่ขนาดใหญ่ แบ่งออกเป็นหลายชั้น โดยเรียงจากชั้นล่างไปสู่ชั้นบนมีที่ว่างมากไปหาน้อยตามลำดับ ตามสัดส่วนของอาคาร อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอาคารนี้จะมีขนาดใหญ่ แต่เมื่อเข้าไปสู่ภายในจะรู้สึกโปร่ง เบา และมีแสงธรรมชาติเข้าสู่ภายในอย่างเพียงพอ เนื่องจากสถาปนิกออกแบบให้อาคารมีการซ้อนชั้น ย่อมุม และการเว้นผนังให้ได้สัมผัสกับที่ว่างภายนอกให้มากที่สุด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ชั้นล่างสุดหรืออาจเรียกว่าเป็นชั้นใต้ฐานมีพื้นที่กว้างแต่เพดานเตี้ย เนื่องจากมีได้เน้นการใช้ประโยชน์ ผนังโดยรอบเจาะเป็นช่องหน้าต่างบานเลื่อนกรอบอลูมิเนียม ส่วนชั้นที่ 1 หรือชั้นพระวิหารมีลักษณะเป็นโถงโล่ง มีเสาลอย 8 เหลี่ยมรับโครงสร้างเรียงอยู่เป็นระยะ ภายในห้องนี้ได้รับแสงจากภายนอกไม่มากนัก ส่วนใหญ่ใช้แสงประดิษฐ์เป็นหลัก ในชั้นที่ 2 หรือชั้นพระอุโบสถ ภายในห้องมีลักษณะเป็นโถงรูปจตุรมุข และบริเวณมุมทั้ง 4 ของอาคาร ออกแบบเป็นคอร์ต (Court) และเจาะช่องประดับกระจกสี (Stained Glass) เพื่อนำแสงเข้าสู่ภายใน ในชั้นบนสุดซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ตั้งบุษบกไว้ที่ศูนย์กลางของห้อง ที่ผนังด้านบนเจาะเป็นช่องประดับกระจกสี (Stained Glass) ขนาดใหญ่ทั้ง 4 ด้าน

องค์ประกอบแวดล้อมพระเจดีย์

ประกอบด้วย บันไดนาค 5 เศียร ที่ขึ้นจากลานด้านล่างสู่ลานด้านหน้าพระเจดีย์ในชั้นฐาน ศาลาโล่งเป็นศาลาพักคอย ตั้งอยู่ทางด้านหน้าและด้านหลังพระเจดีย์ มีด้านละ 2 หลัง นอกจากนี้ทางด้านหน้าระหว่างศาลากับตัวพระเจดีย์ เป็นที่ตั้งของหอรระฆังและหอกลองอยู่ทั้ง 2 ซ้าง โดยอาคารทั้งหมดนี้ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยะ ในเวลาต่อมาได้มีการประดับเสมาบริเวณมุมที่ฐานอาคารเพิ่มเติม

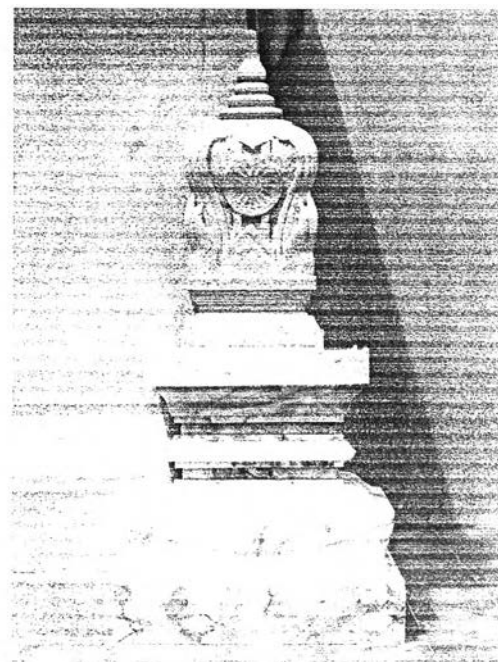
ภาพที่ 4.1.3.34 บันไดนาค 5 เศียร เป็นทางขึ้นสู่พระเจดีย์

ภาพที่ 4.1.3.35 ศาลาพักคอย เป็นศาลาโล่ง ตั้งอยู่ทางด้านหน้าและด้านหลังพระเจดีย์ ด้านละ 2 หลัง

ภาพที่ 4.1.3.36 หอกลองและหอรระฆัง ตั้งอยู่บริเวณมุมทางด้านหน้าพระเจดีย์

ภาพที่ 4.1.3.37 เสมาหินอ่อน สร้างขึ้นในภายหลัง อยู่ติดกับมุมฐานพระเจดีย์

4.1.4 พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส จ.ยะลา

ภาพที่ 4.1.4.1 ทศนิยมภาพภายนอก พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ วัดพุทธาธิวาส

ที่ตั้งของวัด	เลขที่ 65 ถนนรัฐกิจ หมู่ที่ 1 ตำบลเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2535
สถาปนิกผู้ออกแบบ	หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดพุทธาธิวาส มีชื่อเดิมว่า วัดเบตง ได้รับอนุญาตให้สร้างเมื่อปี พ.ศ.2460 โดยคณะผู้ริเริ่มดำเนินการสร้าง คือ พระพิทักษ์ธานี(เล็ก) นายอำเภอเบตง นายพุ่ม ศุภฤทธิ์ นายกิมซุย ฟุ่งเสถียร และนายผล สุภาพ ต่อมาเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2496 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา มีเขตวิสุงคามสีมากว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร และได้ผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2510

วัดแห่งนี้ตั้งเด่นสง่าอยู่บนเนินเขาที่ลาดเอียงลงมาจากถนนรัตนกิจ หมู่ที่ 1 ตำบลเบตงแห่งนี้ มีการจัดวางแผนผังสถาปัตยกรรมต่างๆ ไว้อย่างเป็นระเบียบ ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปมรดกประยูรเกศานนท์สุพพิธาน พระมหาธาตุเจดีย์พระพุทธธรรมประกาศ อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หรือกุฏิ ได้อย่างมีชั้นเชิงและเหมาะสมตามสภาพความลาดเอียง ซึ่งเป็นความตั้งใจที่จะจัดวางสถาปัตยกรรมเหล่านี้ให้ลดหลั่นกันดังที่เห็น

มูลเหตุในการก่อสร้างพระมหาธาตุเจดีย์พระพุทธธรรมประกาศ เริ่มจากอดีตประธานศาลฎีกา คุณสวัสดิ์ โชติพานิชย์ ซึ่งเป็นคนภาคใต้และเคยรับราชการเป็นผู้พิพากษาในจังหวัดภาคใต้และจังหวัดยะลามาเป็นเวลานาน ทำให้ท่านมีความคุ้นเคยกับประชาชนในแถบนี้เป็นอันมาก ครั้นเมื่อท่านได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานศาลฎีกา จึงได้ร่วมมือกับข้าราชการกระทรวงยุติธรรม พ่อค้า คนบดี และข้าราชการท้องถิ่นในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา จัดสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ขึ้นองค์หนึ่ง เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไปดังที่กล่าวแล้ว¹⁴

¹⁴ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ์, ชาวหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 279.

สืบเนื่องจากการที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับมอบหมายจากกระทรวง ยุติธรรมให้ทำการออกแบบ “ศาลฎีกา” หลังใหม่ขึ้นในสถานที่เดิม แต่มีปัญหาเรื่องแบบที่ยังไม่ลงตัว จึงได้มีผู้นำนำให้คุณวิชัย ชื่นชมพูนุช ซึ่งเป็นผู้พิพากษาและผู้ประสานงานเกี่ยวกับการสร้างศาลฎีกาหลังนี้ ติดต่อ หม่อมราชวงศ์มิตราธนะ ให้เขียนแบบร่างศาลฎีกาขึ้นมาเพื่อเป็นต้นแบบและตามแนวทางที่คณะกรรมการควบคุมแบบต้องการ ด้วยเหตุนี้ท่านอดีตรองประธานศาลฎีกาจึงได้เห็นฝีมือในการออกแบบของหม่อมราชวงศ์มิตราธนะ ว่าเป็นผู้มีความสามารถสูงในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมไทยประเพณี จึงได้ขอรับรองให้ท่านเป็นสถาปนิกออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์องค์นี้ด้วย¹⁵

พระมหาธาตุเจดีย์องค์นี้ใช้เวลาในการเขียนแบบและก่อสร้างเป็นระยะเวลาประมาณ 3 ปี ต่อมา เมื่อการก่อสร้างสำเร็จลง ท่านอดีตรองประธานศาลฎีกาและผู้เกี่ยวข้องในการสร้างพระมหาธาตุฯ องค์นี้ ได้กราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ขอพระราชทานเสด็จพระราชดำเนินมายกยอดฉัตร และบรรจุพระบรมธาตุ หลังจากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานนามว่า “พระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธรูปประกาศ”¹⁶

● แนวความคิดในการออกแบบ

เนื่องด้วยพระมหาธาตุเจดีย์พระพุทธรูปประกาศ ตั้งอยู่ในเขตภาคใต้ของประเทศไทย สถาปนิกมีแนวความคิดที่ต้องการออกแบบให้พระเจดีย์นี้มีรูปแบบที่แสดงถึงศิลปะในท้องถิ่น นั่นก็คือ ศิลปะสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัย โดยมีพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นต้นความคิด ซึ่งพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบใหม่และขยายขนาดให้มีความสูงใหญ่กว่าองค์เดิมเป็นอันมาก การออกแบบคำนึงถึงความคงทนโดยการใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กและเพื่อการใช้ประโยชน์ภายในได้อย่างสูงสุด ตลอดจนการใช้วัสดุในการประดับตกแต่งได้แก่ การประดับกระเบื้องโมเสกที่ผิวอาคาร และการปิดทองตามองค์ประกอบต่างๆ

รูปแบบสถาปัตยกรรมศรีวิชัย คือ การมีฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสยกพื้นสูง และองค์พระเจดีย์ตั้งอยู่ข้างบน เป็นลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมยุคนี้ ดังนั้น สถาปนิกจึงได้ออกแบบให้พระมหาธาตุเจดีย์องค์นี้มีลักษณะเด่นดังกล่าวด้วย โดยทำเป็นพระเจดีย์ 5 องค์ตั้งอยู่ชิดกัน องค์กลางเป็นเจดีย์ประธานแวดล้อมด้วยพระเจดีย์องค์เล็กอีก 4 องค์ ตั้งอยู่ 4 มุมบนหลังคาซุ้มจระนม โดยเจดีย์องค์ประธานตั้งบนฐานที่สูงกว่าเจดีย์บริวาร

ในการออกแบบเมื่อครั้งเริ่มแรก สถาปนิกมีได้ออกแบบให้มีขนาดและความสูงเท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน แต่เมื่อถึงขั้นตอนการปักผัง ท่านผู้พิพากษาวิชัย ได้ลองนำไม้ไผ่มาตั้งขึ้นให้เท่ากับความสูงของยอดพระเจดีย์ตามแบบ ปรากฏว่าไม่สามารถมองเห็นองค์พระเจดีย์ได้ถนัดเท่าที่ควรเมื่อมองจากริมถนนเบื้องล่าง และจุดต่างๆในเมือง สถาปนิกจึงได้แก้ไขแบบโดยการขยายฐานออกไปให้กว้างขึ้นและยกฐานพระเจดีย์เพิ่มอีกชั้นหนึ่ง ทำให้พระมหาธาตุเจดีย์องค์นี้สูงเด่นเป็นสง่า สามารถมองเห็นได้จากทุกทิศเช่นในปัจจุบัน

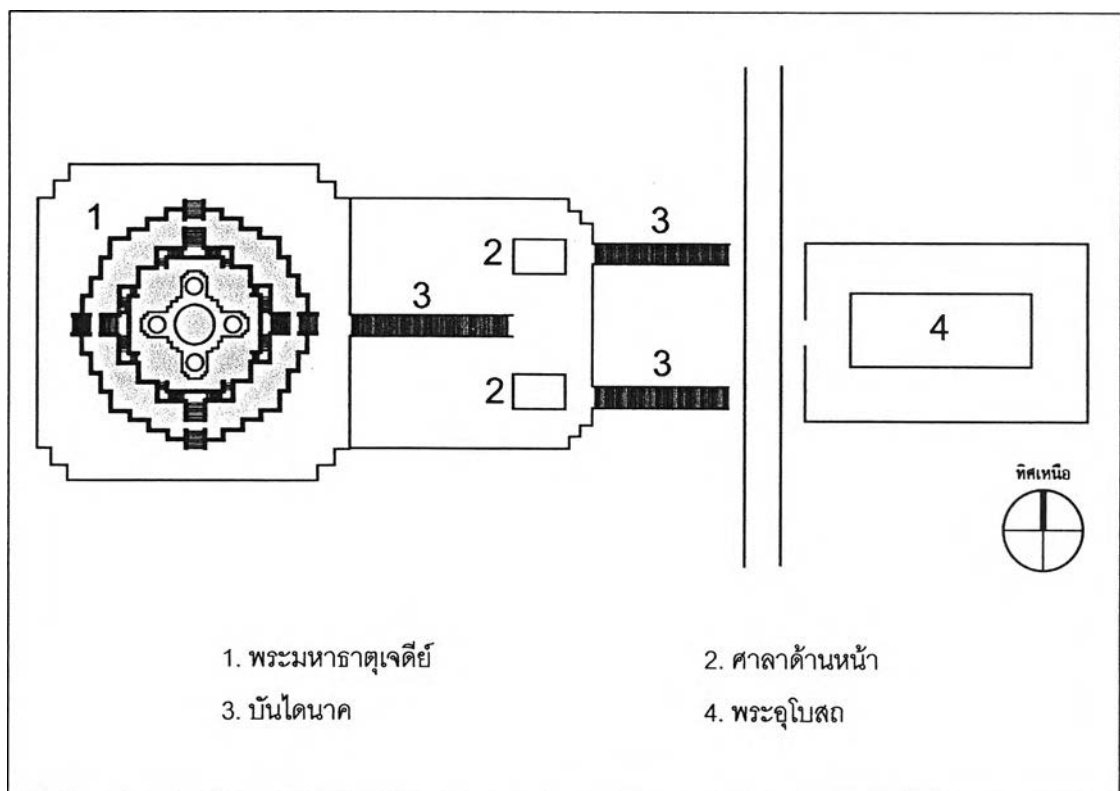
¹⁵ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แม่ฉ้วน ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ข้างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราธนะ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 279.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 279.

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

พื้นที่ตั้งวัดพุทธาธิวาสเป็นเนินเขาสูง เอียงลาดลงไปทางทิศเหนือ จัดแบ่งพื้นที่วัดออกเป็นชั้นรวม 5 ชั้น มีพระอุโบสถเป็นอาคารประธานของวัด ครั้นเมื่อจะสร้างพระเจดีย์ขึ้น จึงได้กำหนดให้พระเจดีย์ตั้งอยู่ด้านหลังพระอุโบสถในแนวแกนเดียวกัน แต่เนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศภายในวัดเป็นที่สูงมีเนินสูงต่ำอยู่ทั่วไป อาคารส่วนใหญ่จะสร้างบนเนินมากกว่าที่ราบ ทำให้พระเจดีย์ซึ่งอยู่ทางด้านหลังอยู่สูงกว่าพระอุโบสถตามลักษณะภูมิประเทศด้วย พระมหาธาตุเจดีย์องค์นี้จึงโดดเด่นเป็นศรีสง่าให้กับอำเภอเบตงเป็นอย่างดี

การเข้าถึงพระมหาธาตุเจดีย์ สามารถเข้าถึงได้ 2 ทาง ทางหนึ่งคือการเดินขึ้นทางด้านหน้าพระอุโบสถ ผ่านบันไดนาค 2 ทาง ซึ่งมีศาลาโถงตั้งอยู่ 2 ซ้าง แล้วต่อกับบันไดนาคทางเดียวตรงขึ้นสู่ลานหน้าพระเจดีย์ ส่วนอีกทางหนึ่งคือ ทางรถยนต์ที่ทำเชื่อมต่อเป็น 3 ระดับ ระดับแรกเป็นระดับพระอุโบสถ ระดับที่สองเป็นระดับศาลาโถง และระดับที่สามเป็นระดับองค์พระเจดีย์ โดยแต่ละระดับทำเป็นลานจอดรถไว้ด้านข้างด้านทิศเหนือเป็นทางเข้าจากที่จอดรถ ส่วนทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้เป็นลานกว้างล้อมรอบด้วยสวนยางพารา

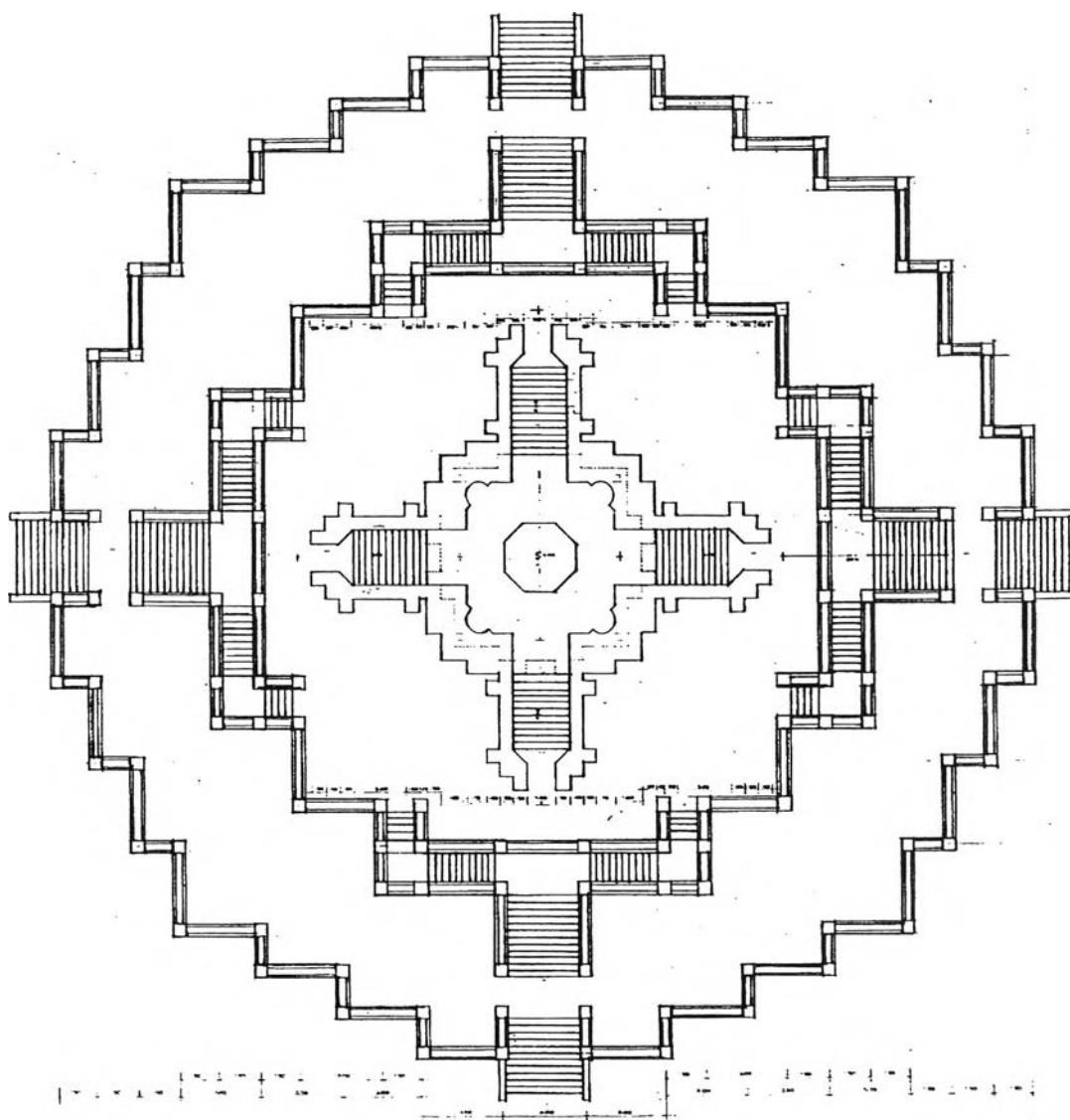

ภาพลายเส้นที่ 4.1.4.1 ผังบริเวณแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหาธาตุเจดีย์ กับอาคารแวดล้อม โดยพระเจดีย์หันหน้าไปทางทิศตะวันออก และอยู่ในแนวแกนเดียวกับพระอุโบสถซึ่งสร้างขึ้นก่อนแล้ว ทางด้านหน้าพระเจดีย์ประกอบด้วยบันไดนาคและศาลา 2 หลัง

● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

พระเจดีย์องค์ประธานตั้งบนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งที่ฐานรองรับพระเจดีย์นี้ยื่นมุมทั้ง 4 ด้าน บนหลังคาของแต่ละมุขตั้งพระเจดีย์บริวาร โดยหมู่พระเจดีย์ทั้ง 5 องค์ตั้งบนฐานประทักษิณ 2 ชั้น มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมแบบย่อเก็จโดยรอบ มีบันไดทางลงอยู่ทั้ง 4 ด้าน ด้านทิศตะวันออกเป็นบันไดประธาน พนักบันไดเป็นบันไดขนาดตรงกับพระอุโบสถเดิมนำขึ้นไปสู่องค์พระเจดีย์ โดยผ่านศาลาโถง 2 ข้าง ซึ่งเป็นอาคารบริวาร

ภายในพระเจดีย์แบ่งหน้าที่การใช้สอยออกเป็น 3 ชั้น ชั้นที่ 1 หรือชั้นฐานประทักษิณชั้นล่างสุดภายในใช้งานอเนกประสงค์ต่อไปจะประดิษฐานพระพุทธรูปจำลองเพื่อให้ประชาชนสักการะ ชั้นที่ 2 หรือฐานประทักษิณชั้นที่ 2 เป็นห้องอเนกประสงค์เช่นกัน ตรงกลางตั้งพระพุทธรูปพระธรรมประกาศ และชั้นบนสุดภายในองค์เจดีย์ประธานประดิษฐานพระสถูปบรมจุฬาราชอุฏ

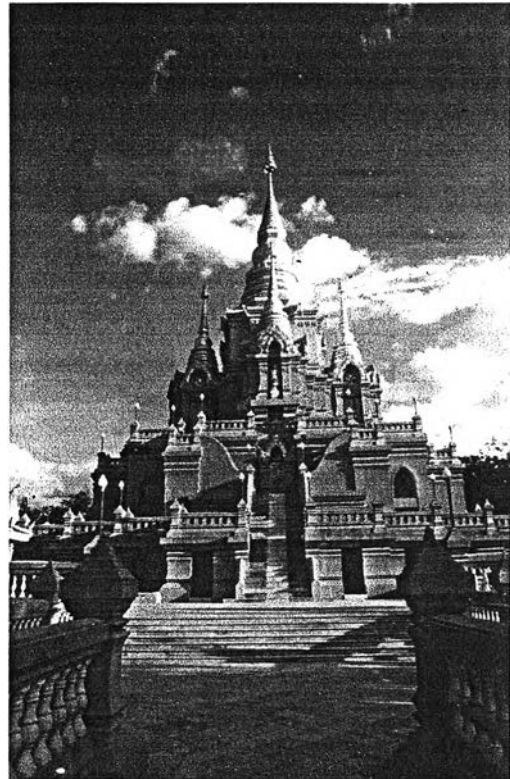
ภาพลายเส้นที่ 4.1.4.2 แผนผังพระมหาธาตุเจดีย์ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมแบบย่อเก็จ บันไดทางขึ้นอาคารตั้งอยู่ในแกนกลางเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์เม็่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 284.)

• รูปแบบสถาปัตยกรรม

พระมหาธาตุเจดีย์องค์นี้มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมไทยประเพณี โดยมีสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยเป็นแรงบันดาลใจ โดยออกแบบประยุกต์เกิดเป็นรูปแบบใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสามารถสนองต่อประโยชน์ใช้สอยและความจำเป็นในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม รูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์นี้แบ่งเป็น 3 ชั้น ประกอบด้วยชั้นฐาน 2 ชั้น และชั้นองค์พระเจดีย์

ภาพที่ 4.1.4.2 พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นศิลปะสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัย ซึ่งเป็นต้นความคิดให้กับการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ

ภาพที่ 4.1.4.3 รูปแบบโดยรวมของพระมหาธาตุเจดีย์

ชั้นที่ 1 เป็นฐานประทักษิณชั้นล่างสุด มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยกเก็จโดยรอบ ที่ผนังเป็นฐานบัวบัวลูกแก้วอกไก่สองชั้น นุฉิวอาคารด้วยทราลัยล่างสีน้ำตาล มีบันไดทางขึ้นตรงกลางทั้ง 4 ด้าน ผนังบันไดเป็นผนังพลสิงห์ ขนาบข้างด้วยช่องประตู และมีช่องหน้าต่างโดยรอบ บานประตูและบานหน้าต่างเป็นบานไม้ทาสีแดง ที่ลานด้านบนล้อมรอบด้วยผนังกระเบื้องประกอบลูกกรงคั่นด้วยเสาหัวเม็ดทรงมณฑปเป็นระยะ ส่วนรูปแบบภายในเป็นโถงโล่ง ซึ่งพื้นที่บริเวณกลางห้องจัดเตรียมสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปท่าจำลองต่อไป

ภาพที่ 4.1.4.4 ฐานชั้นที่ 1 เป็นฐาน
ปัทมบัวลูกแก้วอกไก่สองชั้น ตรงกลาง
เป็นบันไดทางขึ้น มีช่องประตูและช่อง
หน้าต่างโดยรอบ

ภาพที่ 4.1.4.5 แสดงการซ้อนชั้นอาคารบนฐานชั้นที่ 1

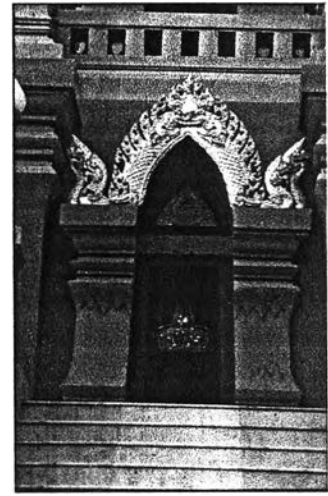
ชั้นที่ 2 เป็นฐานประทักษิณซึ่งรองรับหมู่พระเจดีย์ เมื่อพิจารณาจากรูปด้านภายนอกจะเห็นว่า ความสูงของฐานชั้นนี้สูงกว่าฐานชั้นที่ 1 จึงแบ่งระดับของบันไดเป็นหลายระดับ ทั้งนี้ทำให้เกิดความงามจากการ ยักเยื้องของบันได และเส้นของพนักพลสิงห์ ซึ่งช่วยด้านความรู้สึกที่ดูเหมือนอาคารมีความโปร่งและเบา กล่าวคือ จากลานประทักษิณชั้นที่ 1 มีบันไดขึ้นสู่ชั้นที่ 2 โดยเริ่มจากบันไดมีตำแหน่งตรงกับบันไดที่ชั้นล่าง ซึ่ง ขึ้นตรงมาพบกับซุ้มประตูทรงบันแถลงนาคสามเศียรปิดทอง จากนั้นมีบันไดแยกออก 2 ข้างในทางขนาน แล้วจึง ขึ้นสู่ลานประทักษิณชั้นที่ 2 ลักษณะบันไดเป็นเช่นนี้เหมือนกันทั้ง 4 ด้าน ที่มุมอาคารประดับด้วยช่องแสงรูปโค้ง แผลม ภายในติดกระจกสี (Stained Glass) ส่วนยอดของโค้งแผลมประดิษฐานพระนามาภิไธยย่อ “สก” ของ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ล้อมรอบด้วยพระรัศมี ภายใต้พระมหามงกุฎนารี ตรงกลางหน้าต่าง เป็นรูปวงกลมบรรจุลายดอกบัวบาน และมีรูปดอกบัวตูมก้านแย่งประดับในแนวรัศมีโดยรอบ การออกแบบนี้ สถาปนิกได้อธิบายไว้ว่า “วงกลม หมายถึงพระจันทร์ ซึ่งเป็นนามเดิมของพระบิดา (กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ) และดอกบัว หมายถึง นามเดิมของพระมารดา (ม.ล.บัว กิติยากร)”¹⁷ ด้านบนของชั้นนี้เป็นพนักกระเบื้องประกอบ ลูกกรงคั่นด้วยเสาหัวเม็ดทรงมณฑปเป็นระยะเช่นเดียวกับชั้นล่าง

รูปแบบภายในชั้นที่ 2 นี้ บริเวณพื้นที่ตรงกลางห้อง ประดิษฐานพระพุทธรูปพระภาค ผนัง ด้านบนมีลักษณะคล้ายส่วนคอของรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตรงกลางของแต่ละด้านเป็นซุ้มรูปสี่เหลี่ยมมีรูปเทวดา ขนาบด้านข้างทั้ง 2 ข้าง ผนังห้องโดยรอบติดภาพเขียนพระมหาราชทู ณ ที่ต่างๆ มีทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น พระธาตุไชยา พระธาตุนครศรีธรรมราช พระปฐมเจดีย์ พระธาตุนม พระธาตุสุเทพ และพระบรมพุทโธ ประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

¹⁷ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ์, ช่างหลวง ผลงานานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อม ราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 289.

ภาพที่ 4.1.4.6 จากฐานชั้นที่ 1 สุฐานชั้นที่ 2 แบ่งบันไดเป็นหลายระดับ ทำให้เกิดความงามจากการยกย่องของบันได และเส้นของพนักพลึงหงษ์

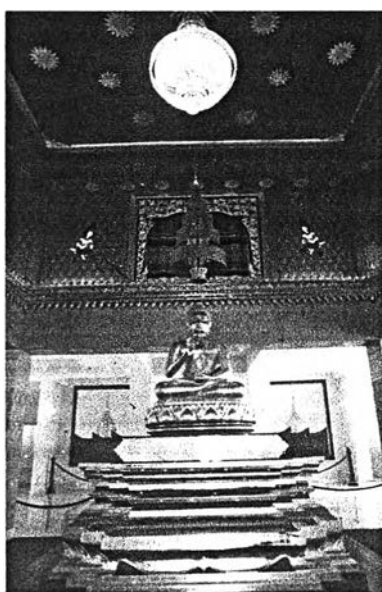
ภาพที่ 4.1.4.7 ชุ่มประตูทางเข้าห้องภายในชั้นที่ 2

ภาพที่ 4.1.4.8 ขยายชุ่มประตู ซึ่งเป็นทรงบันแถลงเปิดทอง ยอดชุ่มเป็นรูปหน้ากาฬและปลายลายเป็นรูปนาคสามเศียร

ภาพที่ 4.1.4.9 ช่องแสงรูปโค้งแหลมภายในติดกระจกสี (Stained Glass) ส่วนยอดของโค้งแหลมประดิษฐานพระนามาภิไธยย่อ "สก" ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ส้อมรอบด้วยพระรัศมี ภายใต้พระมหามงกุฏนารี ตรงกลางหน้าต่างเป็นรูปวงกลมบรรจุลายดอกบัวบาน และมีรูปดอกบัวตูมก้านแย่งประดับในแนวรัศมีโดยรอบ

ภาพที่ 4.1.4.10 พระพุทธธรรมประกาศประดิษฐานบนฐานชุกชีเปิดทอง ผนังด้านบนมีลักษณะคล้ายส่วนคอของรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตรงกลางของแต่ละด้านเป็นชุ่มรูปสี่เหลี่ยมมีรูปเทวดาขนาบด้านข้างทั้ง 2 ข้าง

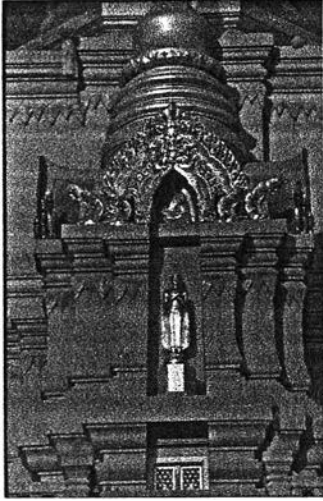
ชั้นที่ 3 คือส่วนของหมู่พระเจดีย์ พระเจดีย์องค์ประธานซึ่งประดับผิวด้วยกระเบื้องโมเสคสีทอง ตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจตุรัส องค์พระเจดีย์เป็นเจดีย์ทรงกลม องค์ระฆังคล้ายกับพระมหาธาตุเจดีย์ที่จังหวัด นครศรีธรรมราช รองรับด้วยมาลัยลูกแก้ว 3 ชั้น และฐานปัทมอีก 1 ชั้น เหนือองค์ระฆังเป็นบัลลังก์รูปแปด เหลี่ยมต่อด้วยปล้องไฉน ปลียอด และหยาดน้ำค้าง มีฉัตร 5 ชั้นประดับบนยอดสูงสุด ส่วนพระเจดีย์บริวารทั้ง 4 มุม ซึ่งตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจตุรัสและประดับผิวด้วยกระเบื้องโมเสคสีทองเช่นกัน มีรูปแบบสถาปัตยกรรม เหมือนกับพระเจดีย์องค์ประธาน ฐานของพระเจดีย์บริวารยื่นมุขแบบจตุรมุข แต่ละมุขทำเป็นซุ้มทรงบันแถลง นาคสามเศียรปิดทอง 2 ชั้น ซึ่งสถาปนิกได้ผูกกลดลายชั้นใหม่ให้ยอดซุ้มเป็นรูปหน้ากาลตามแบบศิลปะศรีวิชัย ตอนปลายกลายเป็นนาคสามเศียร ยกเว้นมุขด้านที่ชิดกับฐานพระเจดีย์ประธาน ภายในซุ้มทั้ง 4 ด้าน ประดิษฐาน พระพุทธรูปปางรำพึง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันศุกร์ ตรงกับวันเฉลิมพระชนพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซุ้มด้านข้างเป็นผนังที่บาทสี่แดงชาด

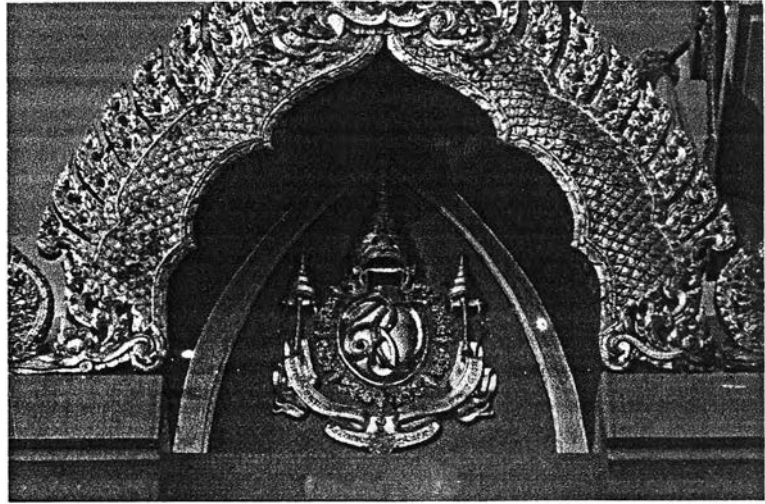
ภาพที่ 4.1.4.11 ชั้นที่ 3 หรือส่วนยอด เป็นพระเจดีย์หมู่ 5 องค์ ประกอบด้วยเจดีย์ประธานตั้งบนฐานสี่เหลี่ยมจตุรัส ย่อมุมไม้สิบสองและเจดีย์บริวาร 4 องค์

ภาพที่ 4.1.4.12 พระเจดีย์บริวารมีรูปแบบเหมือนพระเจดีย์ ประธานตั้งบนหลังคาของมุขที่ยื่นออกไปทั้ง 4 ด้าน

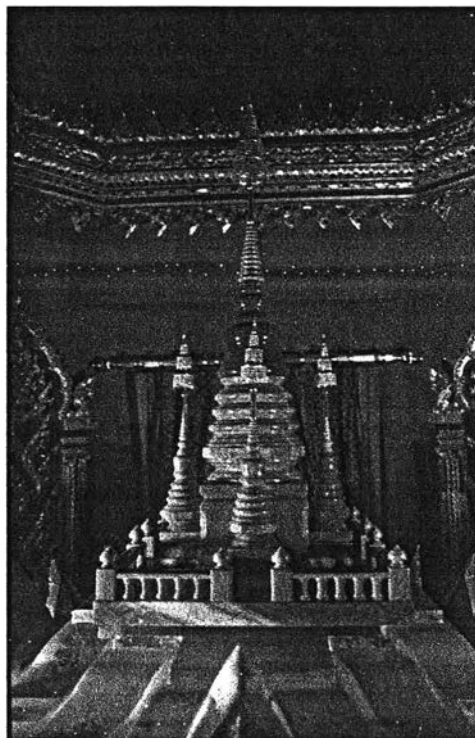

ภาพที่ 4.1.4.13 ภายในซุ้มของมุขที่รองรับเจดีย์บริวาร ประดิษฐานพระพุทธรูปปางรำพึง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันศุกร์

ภาพที่ 4.1.4.14 หน้าบันของซุ้มประดิษฐานพระนามาภิไธยย่อ "สก" ซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในงานมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ซึ่งมีพื้นที่อยู่ภายใต้องค์พระเจดีย์ เป็นที่ประดิษฐานพระสถูปทำเป็นรูปพระเจดีย์ 5 องค์ ปิดทองรูปทรงเหมือนกับพระเจดีย์ภายนอก ตั้งบนฐานชุกชีปิดทอง ผนังโดยรอบเขียนภาพเหล่าเทวดาถือดอกบัวเหาะมาบูชาพระบรมธาตุ ประตูด้านในเขียนภาพทวารบาลบนพื้นสีแดงชาด ด้านนอกเป็นลายฉลุทองพร้อมทั้งติดผ้า幔เป็นผ้าพิมพ์ลายไทยสีทองบนพื้นสีแดง

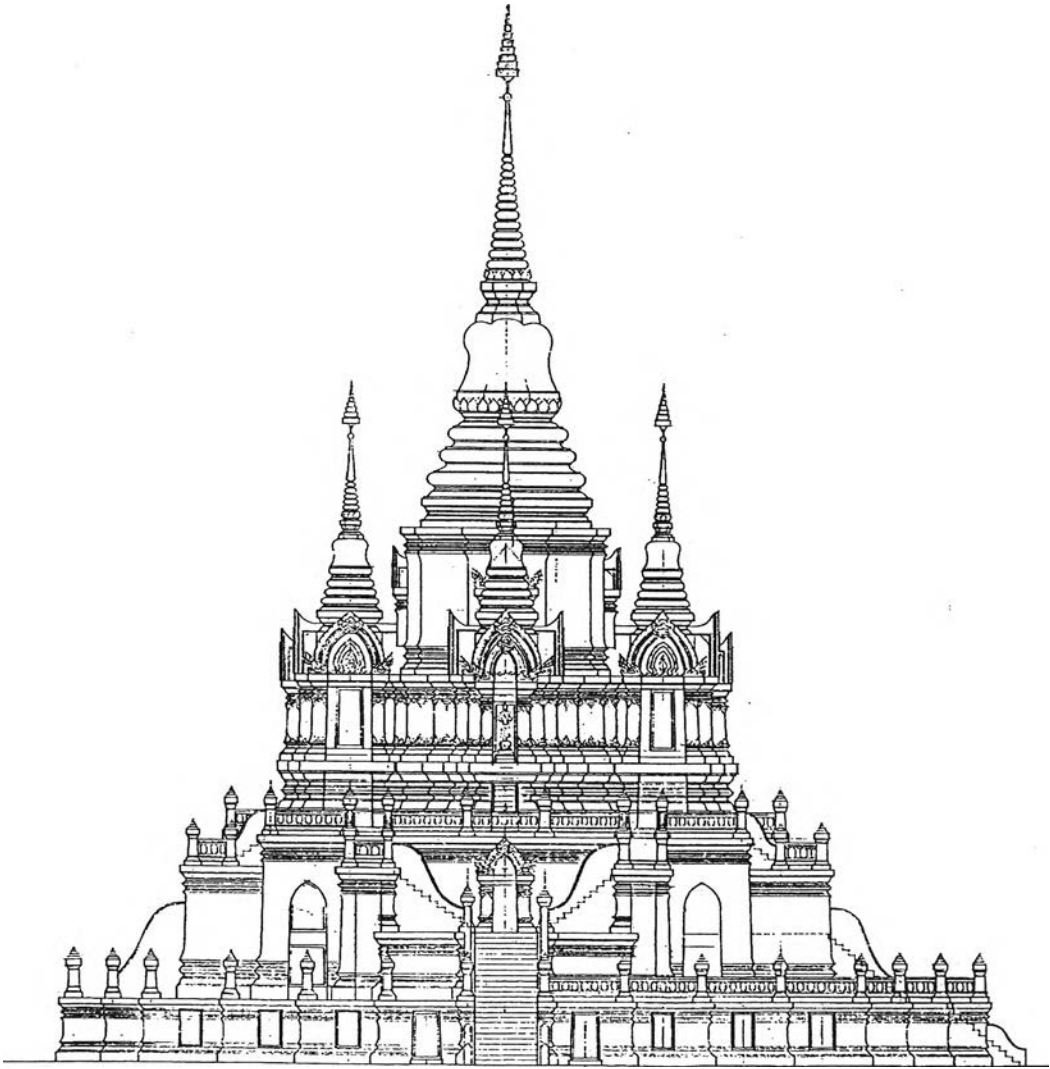
ภาพที่ 4.1.4.15 ภายในองค์พระเจดีย์ เป็นที่ประดิษฐานพระสถูปทำเป็นรูปพระเจดีย์ 5 องค์ ปิดทองรูปทรงเหมือนกับพระเจดีย์ภายนอก

ภาพที่ 4.1.4.16 บานประตูด้านในเขียนภาพทวารบาลบน
พื้นสีแดงชาด

ภาพที่ 4.1.4.17 ผนังเขียนภาพเหล่าเทวดาถือดอกไม้มา
บูชาพระบรมธาตุ

ภาพลายเส้นที่ 4.1.4.3 แสดงรูปด้านของพระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ ซึ่งมีรูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แม่ฉันทย์ ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตรา รุณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 282.)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

การเลือกใช้สีสำหรับภายนอกของอาคารหลังนี้ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่ง คือ การใช้สีตามหลักของช่างไทยโบราณที่เรียกว่า "เงาทอง" โดยการไล่สีจากสีเข้มไปหาสีอ่อน โดยฐานประทักษิณชั้นที่ 1 เป็นทราวล้างสีน้ำตาลเทา ฐานประทักษิณชั้นที่ 2 เป็นทราวล้างสีน้ำตาล ส่วนชั้นฐานพระเจดีย์บุผิวด้วยกระเบื้องโมเสคสีน้ำตาล และที่องค์พระเจดีย์ทั้งเจดีย์ประธานและเจดีย์บริวารบุผิวด้วยกระเบื้องโมเสคสีทองเป็นการเน้นความสำคัญ นอกจากนี้ยังใช้สีทองในส่วนยอดซุ้มและหน้าบันอีกด้วย ดังนั้นเมื่อมองภาพโดยรวมแล้วจะพบว่า เป็นพระเจดีย์สีทองทั้งองค์ไล่จากสีเข้มไปหาสีอ่อน

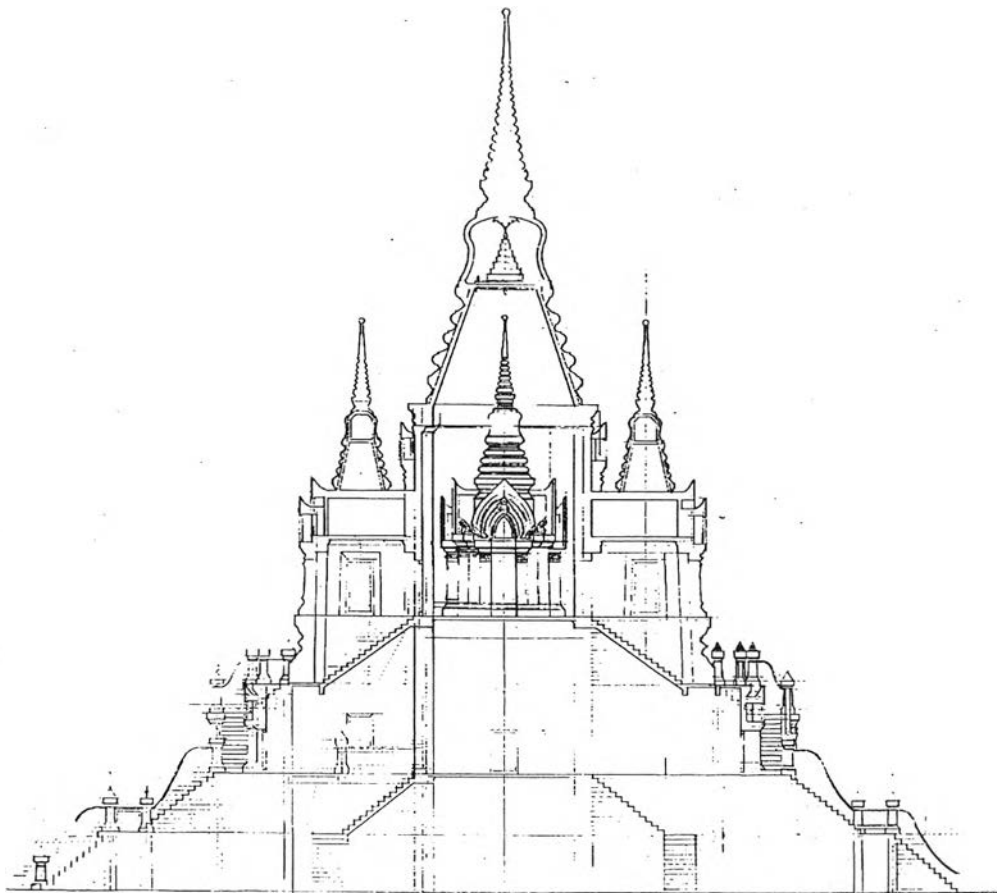
ภาพที่ 4.1.4.18 จุดเด่นของอาคารนี้คือ การใช้สีน้ำตาลเข้มที่ส่วนฐาน ไล่ไปสู่สีอ่อนในชั้นสูงขึ้นไป จนถึงส่วนองค์เจดีย์ซึ่งเป็นส่วนยอดใช้สีทอง ทำให้อาคารดูเป็นสีทองทั้งหมด การใช้สีลักษณะนี้ตามหลักช่างไทยโบราณเรียกว่า “เงาทอง”

ภาพที่ 4.1.4.19 เมื่อให้แสงสว่างในตอนกลางคืน ทำให้อาคารดูเป็นสีทองมากขึ้น

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

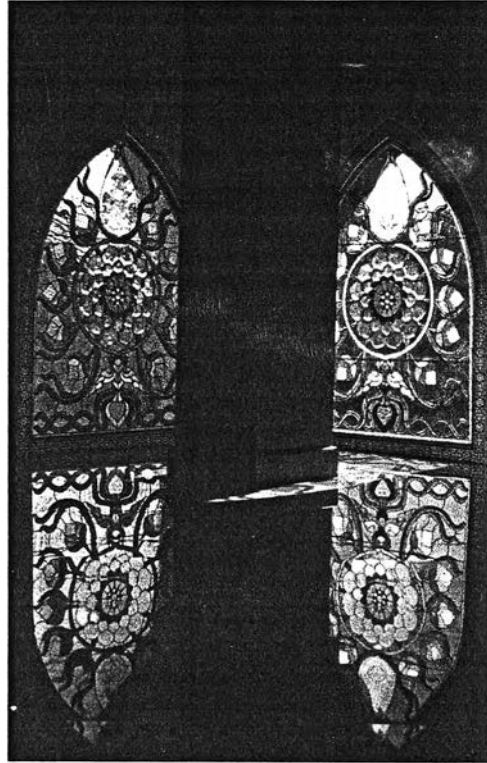
ระบบโครงสร้างของพระมหาธาตุเจดีย์นี้ ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาคานทั้งหมด ตั้งแต่ฐานตัวอาคาร และองค์พระเจดีย์ โดยไม่ต้องตอกเสาเข็ม เพราะอาคารตั้งบนภูเขาและดินสามารถรับน้ำหนักได้ดี

ภาพลายเส้นที่ 4.1.4.4 แสดงรูปตัดของพระมหาธาตุเจดีย์ พระพุทธธรรมประกาศ (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และทัญญู เทพหัสดิ. ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 288.)

- แสงและที่ว่างภายในอาคาร

ภายในฐานชั้นที่ 1 มีลักษณะเป็นโถงโล่ง ได้รับแสงจากภายนอกทางช่องประตูและช่องหน้าต่าง โดยรอบ ชั้นที่ 2 สถาปนิกได้ออกแบบหน้าต่างรูปทรงโค้งแหลม ภายในติดกระจกสี (Stained Glass) ซึ่งช่วยเพิ่มปริมาณแสงสว่างให้กับภายในและยังมีความงดงามอย่างมาก ส่วนชั้นที่ 3 หรือชั้นฐานรองรับพระเจดีย์เป็นห้องที่มีพื้นที่ไม่มากนัก มีการเจาะช่องประตูทางเข้าที่มุมทั้ง 4 ทิศ ซึ่งช่วยในด้านแสงสว่างและการระบายอากาศ

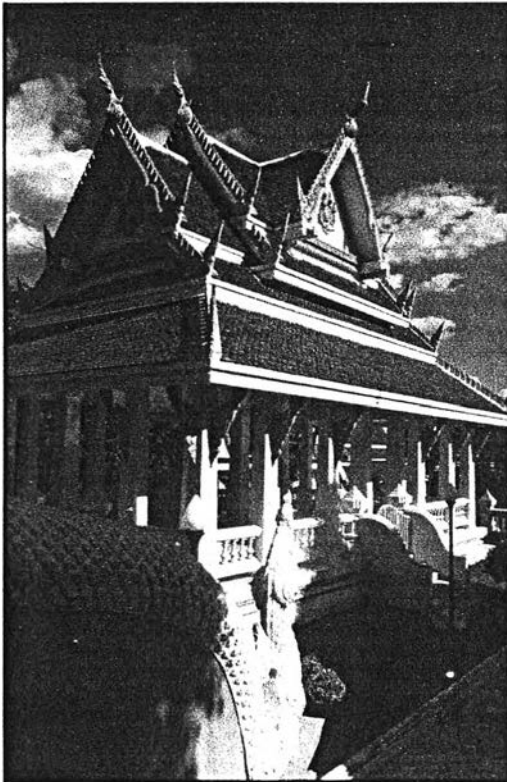

ภาพที่ 4.1.4.20 ชั้นที่ 2 เป็นช่องแสงแบบโค้งแหลม ภายในติดกระจกสี (Stained Glass) ซึ่งช่วยเพิ่มปริมาณแสงสว่างให้กับภายในและยังมีความงดงามอย่างมาก

องค์ประกอบแวดล้อมอาคาร

ศาลา ซึ่งตั้งอยู่ 2 ซ้างทางด้านหน้าพระเจดีย์ เป็นที่นั่งพักผ่อน และช่วยในการกำหนดมุมมองให้แก่องค์พระเจดีย์อีกด้วย ศาลามีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตัวอาคารเป็นโถงโล่ง หลังคาทรงจตุรมุข ยื่นชายคาโดยรอบ

บันไดนาค มี 3 ระดับ คือ จากถนนด้านหน้าขึ้นสู่ลานด้านหน้า ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลา และจากระดับพื้นด้านหน้าขึ้นสู่ลานรอบพระเจดีย์ ตัวนาคประดับผิวด้วยกระเบื้องเซรามิกเคลือบสีขาว

ภาพที่ 4.1.4.21 ศาลามีลักษณะเป็นโถงโล่ง หลังคาทรงจตุรมุข ยื่นชายคาโดยรอบ

ภาพที่ 4.1.4.22 บันไดนาค ประดับผิวด้วยกระเบื้องเซรามิกสีขาว

4.1.5 พระวิหารพระศรีอริยเมตไตรย วัดญาณสังวราราม จ.ชลบุรี

ภาพที่ 4.1.5.1 ทศนียภาพภายนอกพระวิหารพระศรีอริยเมตไตรย วัดญาณสังวราราม

ที่ตั้งของวัด	ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2538 - 2539
สถาปนิกผู้ออกแบบ	หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ¹⁸

วัดญาณสังวรารามฯ มีเนื้อที่ทั้งหมด 366 ไร่ 2 งาน 11 ตารางวา โดยที่ดินของวัดได้จากศรัทธาของ นายแพทย์ขจร และคุณหญิงนิวิติ อันตะการ ได้นำที่ดินจำนวน 100 ไร่ 1 งาน 92 ตารางวา ถวายแด่สมเด็จพระญาณสังวร (สมณศักดิ์ของท่านในตอนนั้น) เมื่อ พ.ศ. 2519 และขอใช้ชื่อตามสมณศักดิ์ในตอนนั้นคือ ญาณสังวร ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ญาณสังวราราม"

วัดญาณสังวรารามฯ ได้รับอนุญาตให้สร้างเป็นสำนักสงฆ์ "ญาณสังวราราม" ในปี พ.ศ. 2520 ต่อมาได้รับอนุญาตให้สร้างเป็นวัดเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2521 เมื่อได้สร้างเป็นวัดแล้ว คุณหญิงนิวิติ อันตะการ ได้ถวายที่ดินเพิ่มอีก 147 ไร่ 3 งาน 20 ตารางวา แพทย์หญิงสุอารีย์ อันตะการ (บุตร) ถวายอีก 50 ไร่ นอกจากนี้ก็มีคณะผู้สร้างวัดศรัทธาซื้อเพิ่มเติมอีก 59 ไร่ 99 ตารางวา รวมกันแล้วเป็นบริเวณวัดทั้งหมด 366 ไร่ 2 งาน 20 ตารางวา ดังที่กล่าวมา

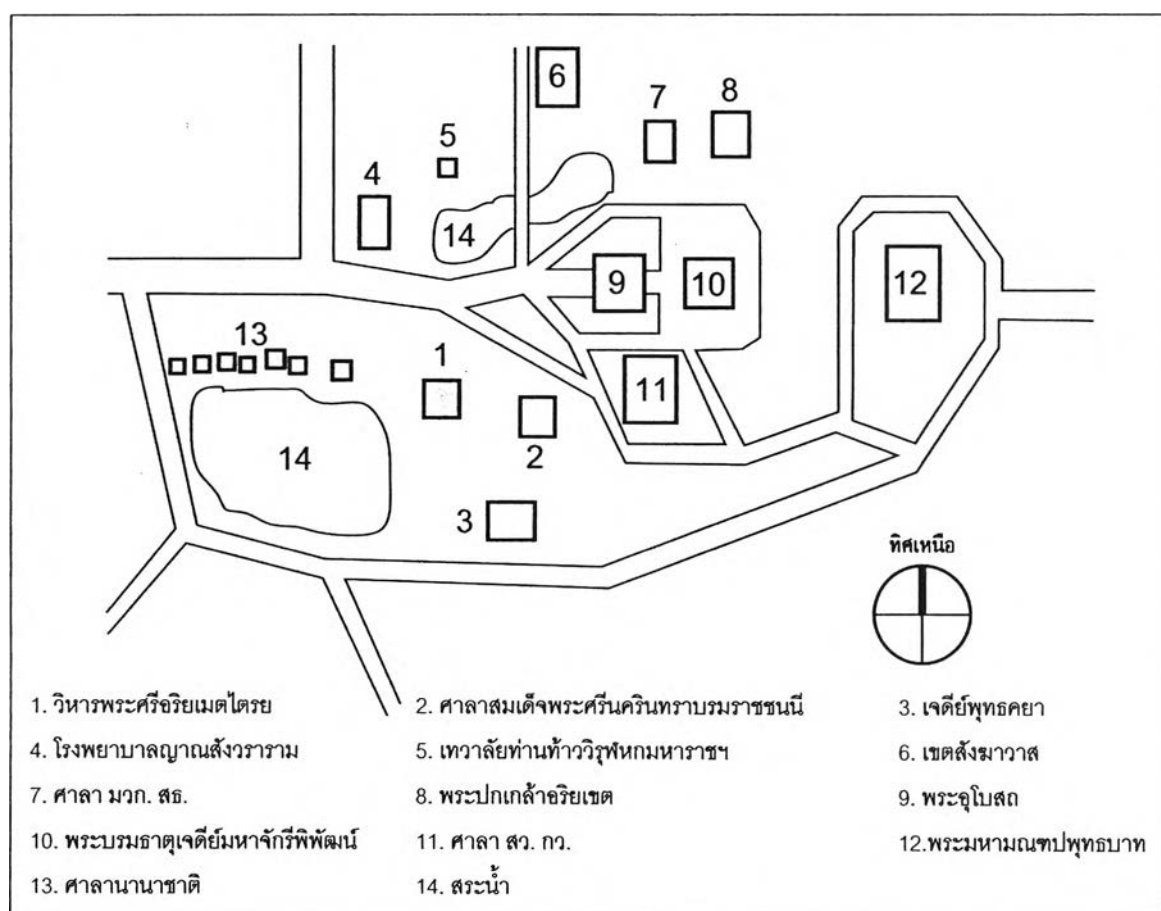
ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นวัดในพระองค์ เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2531 และได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร ตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2531 จึงมีชื่อเต็มว่า "วัดญาณสังวรารามวรมหาวิหารในพระบรมราชูปถัมภ์" ตั้งแต่นั้นมา

¹⁸ วัดญาณสังวราราม วรมหาวิหาร, วัดญาณสังวราราม วรมหาวิหาร ในพระบรมราชูปถัมภ์ (กรุงเทพมหานคร, 2544), หน้า 12-17.

พระวิหารหลังนี้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมาขนาดใหญ่งดงาม ที่คณะผู้สร้างได้น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญไปประดิษฐานไว้ในพระวิหารเป็นพระพุทธรูปปฏิมาประธานในเขตโครงการพระราชดำริ¹⁹

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

พระวิหารหลังนี้ ตั้งอยู่ริมถนนสายประธานทางเข้าวัดญาณสังวรารามฯ ด้านหน้าติดกับลานกว้าง ด้านหน้าพระวิหาร ด้านข้างและด้านหลังอยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำ อยู่ใกล้กับศาลาพระแม่ธรณีบีบมวยผม และหอนาฬิกา พระวิหารนี้ตั้งอยู่กลางที่ดิน มีกำแพงแก้วล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ตัวอาคารหันหน้าไปทางทิศเหนือ ด้านทิศตะวันตกเป็นอ่างเก็บน้ำในโครงการพระราชดำริ กำแพงแก้วนี้แบ่งเป็น 2 ระดับตามลักษณะพื้นที่ ด้านหน้าพระวิหารมีซุ้มประตูขนาดใหญ่เป็นทางเข้าพระวิหาร

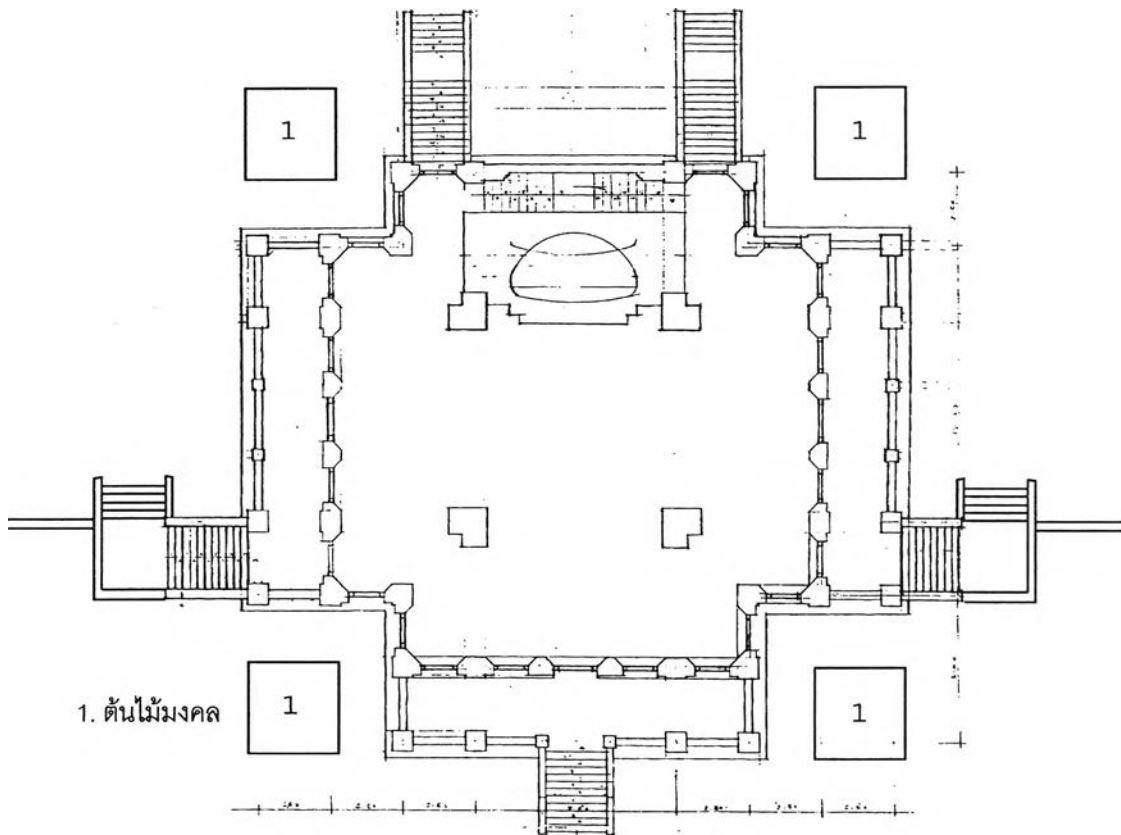
ภาพลายเส้นที่ 4.1.5.1 มังบริเวณแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระวิหาร กับสภาพแวดล้อม โดยอาคารหันหน้าไปทางทิศเหนือ ด้านหลังเป็นสระน้ำขนาดใหญ่

¹⁹ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แม่จ้อย ศักดิ์ศรี และทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 223.

● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

อาคารนี้เป็นอาคาร 2 ชั้น มีแผนผังเป็นรูปจตุรมุข โดยมีมุขด้านหน้าและมุขด้านข้างอีก 2 ด้าน มีระเบียงตลอดความยาวมุขเหมือนโถงทางเข้า และมีความยาวเท่ากัน ส่วนมุขด้านหลังเป็นมุขสั้น ไม่มีระเบียง เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมาซึ่งเป็นพระประธาน ที่มุขด้านหน้ามีบันไดทางขึ้นหลักตรงกับช่องประตู มุขด้านข้างมีบันไดที่ช่วงเสาช่วงแรก ส่วนมุขด้านหลังบันไดและช่องประตูอยู่ที่มุมทั้ง 2 ข้าง มีการเจาะช่องหน้าต่างต่างขนาดใหญโดยรอบอาคาร ภายในมีเสานขนาดใหญ่ 4 ต้น เป็นเสาโครงสร้างเพื่อรับน้ำหนักจากโครงสร้างหลังคาด้านบน ชั้นบนเป็นที่ประดิษฐานพระปฏิมา ชั้นล่างเป็นห้องเอนกประสงค์และเก็บของ

พื้นที่ระหว่างมุขหน้าและมุขข้างทั้ง 4 มุม มีแท่นก่ออิฐอุบาปนขนาดใหญ่ ตรงกลางปลูกต้นไม้มงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปลูกต้นเกดด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2533 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงปลูกต้นปาริฉัตรด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เมื่อ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2533 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารทรงปลูกต้นปับด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2533 และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงปลูกต้นหว้าด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ เมื่อ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2533²⁰

ภาพลายเส้นที่ 4.1.5.2 แสดงผังพื้นของพระวิหาร ซึ่งมีผังเป็นรูปจตุรมุข มีบันไดทางขึ้นทั้ง 4 ด้าน ภายในเป็นโถงโถงประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 224.)

²⁰ ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่างหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 225.

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบโดยรวมของพระวิหารเป็นแบบไทยภาคกลาง มีลักษณะเหมือนศาลาโถง หลังคามีลักษณะเป็นมุงทะเลลู่ออก แบบสมัยอยุธยาตอนปลาย

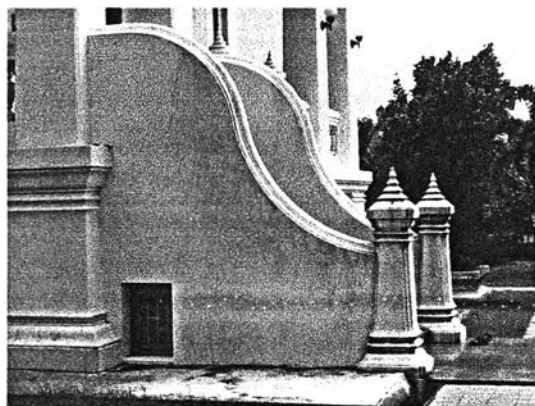
ส่วนฐานหรือชั้นล่าง เป็นฐานปัทมโดยรอบ เจาะเป็นช่องหน้าต่างบานกระจกรอบอคูมินิกยม โดยรอบ บันไดปูด้วยหินแกรนิตสีดำ พนักบันไดเป็นพนักพลสิงห์ลงมาบรรจบเสาหัวเม็ดทรงมณฑป ส่วนบันไดทางด้านหลังอาคารต่อพนักบันไดลงมาอีกชั้นหนึ่งเนื่องจากระดับพื้นดินต่ำกว่าทางด้านหน้า

ภาพที่ 4.1.5.2 ทศนียภาพโดยรวมของพระวิหาร

ภาพที่ 4.1.5.3 ส่วนฐานชั้นล่างใช้เป็นห้องอเนกประสงค์และเก็บของ มีรูปแบบเป็นฐานปัทม บานประตูและบานหน้าต่างเป็นกระจกรอบอคูมินิกยมสีขาว

ภาพที่ 4.1.5.4 บันไดที่มุขด้านข้าง มีพนักแบบพนักพลสิงห์ลงมาบรรจบที่เสาหัวเม็ดทรงมณฑป

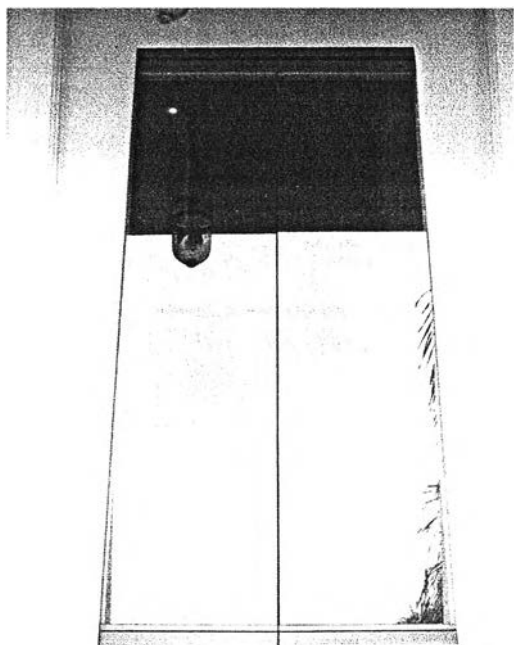

ภาพที่ 4.1.5.5 บันไดทางมุขด้านหลัง มี 2 ช่วง มีรูปแบบเหมือนกับบันไดด้านหน้าและด้านข้าง แต่ความสูงมากกว่า และต่อพนักบันไดลงมาอีกชั้นหนึ่ง เนื่องจากพื้นที่ทางด้านหลังอาคารมีความลาดต่ำกว่าทางด้านหน้า

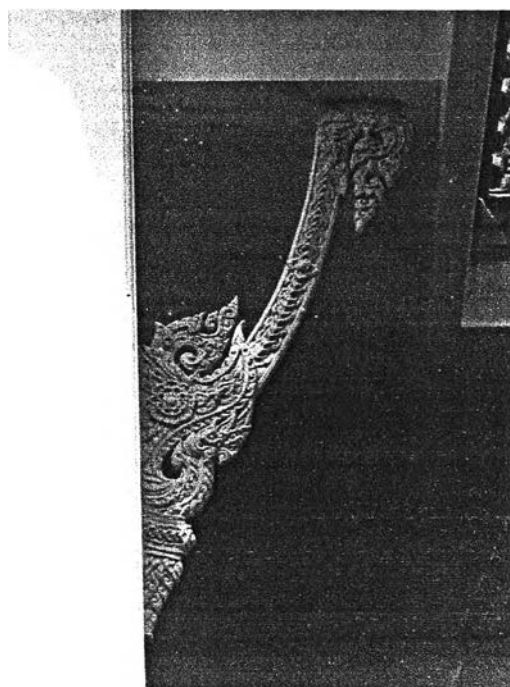
ตัวอาคาร มีผนังและเสารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตั้งตรง บริเวณระเบียงมีราวกันตกเป็นหินล้างสีขาว ประกอบลูกกรงเชื่อมแต่ละช่วงเสา บานประตูสอดเข้าตอบนบนเป็นบาน 2 ชั้น โดยชั้นนอกเปิดออกเป็นกรอบไม้ ทาสีแดงลูกฟักกระจก ชั้นในเปิดเข้าในเป็นบานไม้ทึบทาสีแดง ส่วนบานหน้าต่างสอดเข้าตอบนบนและเป็นบาน 2 ชั้นเช่นกัน โดยชั้นนอกเปิดออกเป็นบานกระจกซึ่งมีกรอบอลูมิเนียมสีชาที่ด้านบนและด้านล่าง บานชั้นในเปิดเข้าด้านในเป็นบานไม้ทึบทาสีแดง คันทวยรับชายคาเป็นปูนปั้นรูปหัวนาค

ภาพที่ 4.1.5.6 ตัวอาคารมีผนังตั้งตรง ประกอบด้วยเสาและลูกกรงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ระหว่างเสามีราวกันตกและลูกกรง

ภาพที่ 4.1.5.7 หน้าต่างและประตูมีลักษณะเหมือนกัน คือ ไม่มีซุ้ม สอดเข้าด้านบน เป็นบาน 2 ชั้น ซึ่งชั้นนอกเป็นบานกระจกกรอบอลูมิเนียม ส่วนชั้นในเป็นบานไม้ทึบทาสีแดง

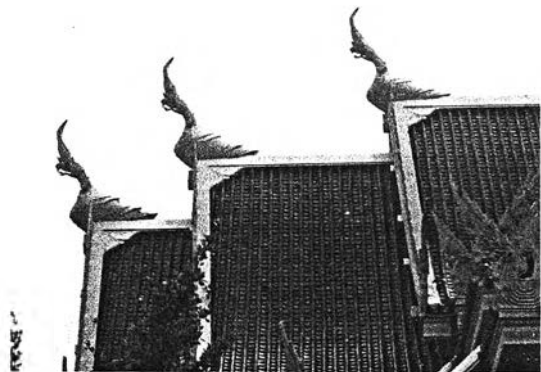
ภาพที่ 4.1.5.8 คันทวยคองกรีตรูปหัวนาค ทาสีเหลือง

หลังคา เป็นรูปจตุรมุข มุขหน้าและมุขข้างเป็นมุขยาว มีมุขลด 2 ชั้น ส่วนที่เป็นมุขลดทำเป็นมุขประเจิด หรือมุขทะเล่ชื่อ ส่วนมุขด้านหลังเป็นมุขสั้นไม่มีมุขลด หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาจากบักถ้วยสีส้มอมน้ำตาล เครื่องล้าของทั้งหมดเป็นปูนปั้นทาสีเหลืองแทนการปิดทอง มีช่อฟ้าเป็นรูปแบบ "หัวนกเง่า" หรือ "หัวครุฑ" ส่วนหน้ากระดานฐานพระ ย่อเก็จเป็นบัลลังก์เพื่อตั้งรูปตรีมูรติ อันประกอบไปด้วย พระพรหม พระนารายณ์ พระอิศวร และเพิ่มพระอินทร์ขึ้นอีกองค์หนึ่ง มีรายละเอียดดังนี้

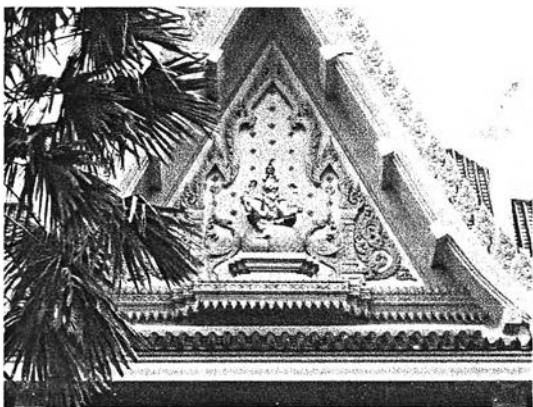
- หน้าบันด้านหน้า (ทิศเหนือ) ตั้งรูปพระพรหม องค์สีขาว มีรูปหงส์ประกอบอยู่ 2 ข้าง ภายได้ซุ้มเรือนแก้วปูนปั้นทาสีเหลือง
- หน้าบันด้านข้าง (ทิศตะวันออก) ตั้งรูปพระนารายณ์ประทับบนบัลลังก์ องค์สีเทา พระหัตถ์ถือสังข์ จักร ครุฑ และตรี ภายได้ซุ้มเรือนแก้วปูนปั้นทาสีเหลือง
- หน้าบันด้านข้าง (ทิศตะวันตก) ตั้งรูปพระอิศวรประทับบนบัลลังก์ องค์สีดำ มีงูพันรอบองค์ พระหัตถ์ถือตรี ภายได้ซุ้มเรือนแก้วปูนปั้นทาสีเหลือง
- หน้าบันด้านหลัง (ทิศใต้) ตั้งรูปพระอินทร์ประทับบนบัลลังก์ องค์สีเขียว ภายได้ซุ้มเรือนแก้วปูนปั้นทาสีเหลือง

ภาพที่ 4.1.5.9 หลังคาเป็นทรงจั่ว ช่อฟ้า 3 ชั้น โดยชั้นล่างสุดมีลักษณะแบบมุขทะเล่ชื่อ

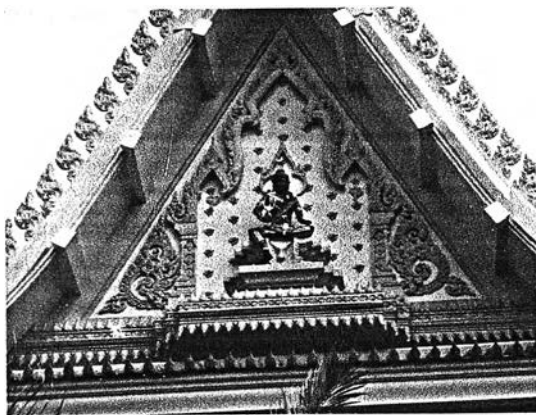
ภาพที่ 4.1.5.10 ช่อฟ้าเป็นแบบหัวนกเง่า

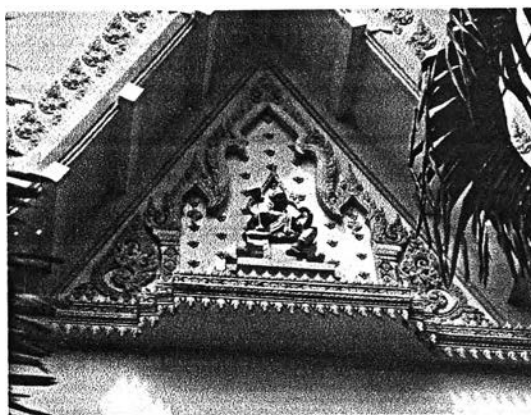
ภาพที่ 4.1.5.11 หน้าบันด้านหน้า (ทิศเหนือ) ตั้งรูปพระพรหม

ภาพที่ 4.1.5.12 หน้าบันด้านข้าง (ทิศตะวันออก) ตั้งรูปพระนารายณ์

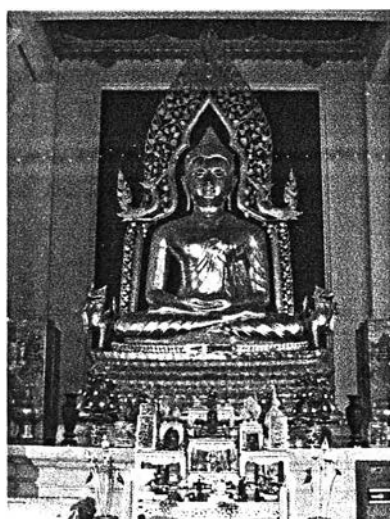
ภาพที่ 4.1.5.13 หน้าบันด้านข้าง (ทิศตะวันตก) ตั้งรูปพระอิศวร

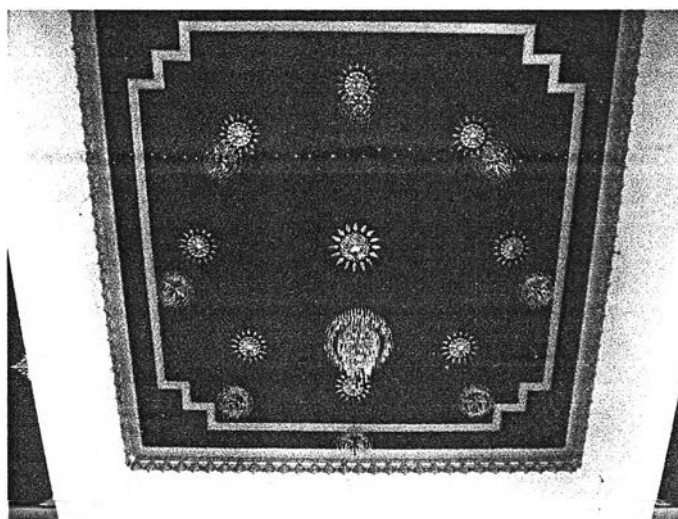
ภาพที่ 4.1.5.14 หน้าบันด้านหลัง (ทิศใต้) ตั้งรูปพระอินทร์

รูปแบบภายใน เป็นห้องโถงจตุรมุข มีเสานขนาดใหญ่ 4 ต้น ทำหน้าที่รับโครงสร้างหลังคา ที่ผนังด้านหน้าและด้านข้างมีช่องประตูตรงกลางและช่องหน้าต่างอยู่ 2 ข้าง ข้างละ 2 ช่อง ที่มุขด้านหลังหรือห้องด้านหลังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานองค์ใหญ่บนฐานชุกชีย่อเก็จบุษราคัมตั้งอยู่ระหว่างเสา เบื้องหลังพระพุทธรูปทำเป็นซุ้มเรือนแก้วรูปใบโพธิ์แบบโปร่ง ประดับด้วยหงส์ 2 ตัวอยู่ในระดับป่าของพระพุทธรูป ต่อเนื่องลงมาที่ระดับฐานพระมีรูราขสิทธิ์ และคชสิทธิ์ ตั้งอยู่ทางเบื้องซ้ายและเบื้องขวา

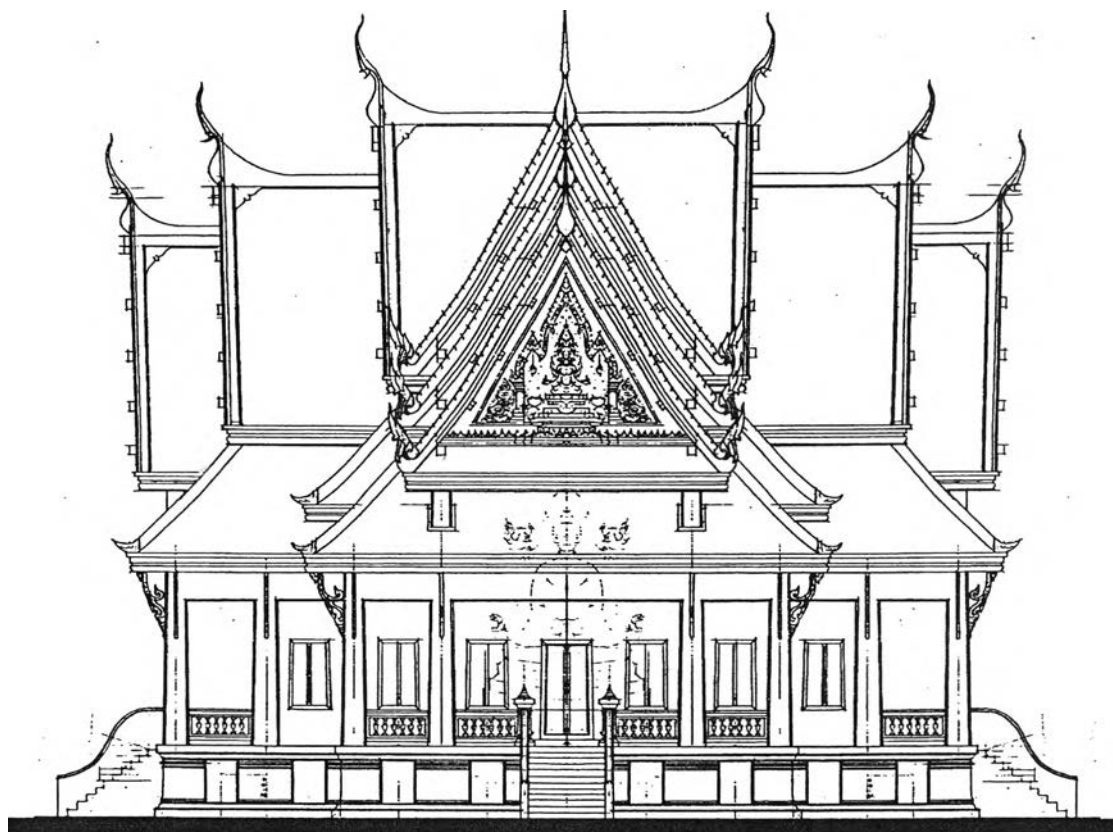
ที่ผนังด้านหลังพระพุทธรูป บุด้วยโมเสกสีน้ำเงินสลับเส้นสีเขียวในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้าทางตั้งย่อมุม ผนังและเสาภายในทาสีขาวครีม ผนังตอนล่างระดับได้หน้าต่างบุษราคัมจนถึงพื้น พื้นปูด้วยหินอ่อนขนาดใหญ่สีขาวสลับสีดำ เพดานเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กแบ่งช่องตามแนวของโครงสร้าง เพดานทาสีแดงประดับด้วยดาวเพดานปิดทองประดับกระจก และเส้นกรอบปิดทอง ห้อยดวงโคมระย้าตามจุดต่างๆ ที่ผนังตอนบนขีดเพดานประดับปูนปั้นลายอุบะ ทาสีเหลืองทองโดยรอบห้อง

ภาพที่ 4.1.5.15 พระพุทธรูปประธานปางสมาธิ ประดับด้วยซุ้มเรือนแก้วรูปใบโพธิ์แบบโปร่ง ผนังเบื้องหลังบุด้วยโมเสกสีน้ำเงิน

ภาพที่ 4.1.5.16 ฝ้าเพดานภายใน แบ่งตามช่องของโครงสร้าง ประดับดาวเพดานสีเหลืองทองบนพื้นสีแดง และห้อยโคมระย้าตามตำแหน่งของดาวเพดาน

ภาพลายเส้นที่ 4.1.5.3 แสดงรูปด้านหน้าวิหารพระศรีอริยเมตไตรย (ที่มา : ศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์แฉ่งน้อย ศักดิ์ศรี และวาทัญญู เทพหัสดิ, ช่วงหลวง ผลงานสถาปัตยกรรมไทยของหม่อมราชวงศ์มิตราวรรณ เกษมศรี(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539), หน้า 226.)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

การใช้สีเป็นไปตามลักษณะไทยประเพณี โดยตัวอาคารใช้สีขาวทั้งหมด ยกเว้นส่วนฐานทาสีชาวดำครีมหล้งคามุงด้วยกระเบื้องสีส้มอมน้ำตาล ส่วนลวดลายประดับเป็นปูนปั้นใช้การทาสีเหลืองแทนการปิดทองทั้งหมด ได้แก่ ส่วนเครื่องล้ายอง หน้าบัน และคันทวย เป็นต้น

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นหลัก ตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร ฝ้าเพดาน จนถึงหลังคา รวมทั้งเครื่องประดับตกแต่งอาคารทั้งหมด ภายในมีเสานขนาดใหญ่ 4 ต้นทำหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้างหลังคา

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

ภายในอาคารมีลักษณะเป็นโถงโล่งรูปจตุรมุข อาคารนี้สามารถระบายอากาศและได้แสงธรรมชาติจากภายนอกอย่างเพียงพอ เนื่องจากมีการเจาะช่องประตูและช่องหน้าต่างกระจกรอบอุโมงิเนียมสี่ขาขนาดใหญ่โดยรอบ

บทสรุปแนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย หม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี

แนวทางการออกแบบงานสถาปัตยกรรมไทยกรณีศึกษา พบว่าหม่อมราชวงศ์ มิตราภรณ์ เกษมศรี มีแนวทางการออกแบบที่แสดงถึงการสืบสานวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งเห็นได้จากแนวความคิดในการนำรูปแบบของอาคารทางประวัติศาสตร์มาเป็นต้นความคิดในการสร้างแรงบันดาลใจ โดยเฉพาะงานออกแบบที่อยู่ในแต่ละภูมิภาค ได้มีการนำรูปแบบของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่นมาร่วมผสมผสาน

ที่ตั้งอาคาร ซึ่งงานส่วนใหญ่เป็นพระเจดีย์ มีที่ตั้งบนยอดเขาหรือเนินเขาตามแนวทางซึ่งสืบทอดจากอดีต โดยหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ฯ ได้ออกแบบพระเจดีย์ให้มีขนาดใหญ่กว่าพระเจดีย์ที่ตั้งบนพื้นราบ เนื่องจากคำนึงถึงด้านมุมมอง ที่ต้องการให้มองเห็นได้อย่างชัดเจนจากระยะไกล และในส่วนตัวแบบสถาปัตยกรรมได้ออกแบบให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยสมัยใหม่ อีกทั้งยังคำนึงถึงความคงทนถาวร และสะดวกต่อการดูแลรักษา ซึ่งพบได้จากการประดับตกแต่งในส่วนต่างๆ ด้วยปูนปั้นถอดพิมพ์ และผิวอาคารใช้กระเบื้องโมเสก แกรนิต และหินอ่อน เป็นต้น

ลักษณะเด่นอีกประการของหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ฯ คือ ระบบโครงสร้างอาคาร ซึ่งเป็นการใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาและคาน โดยอาคารประเภทพระเจดีย์ทุกแห่งเป็นการกำหนดตำแหน่งเสาและ Grid Line แบบ Modular System ซึ่งเหมาะสมกับอาคารขนาดใหญ่และมีความซับซ้อน นอกจากนี้อาคารประเภทพระอุโบสถ ได้มีการประยุกต์โครงสร้างหลังคาเหล็กแล้วหุ้มด้วยไม้ประดับตกแต่งตามแบบไทยประเพณี ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนางานสถาปัตยกรรมไทยต่อไป

ในด้านการใช้สีและการประดับตกแต่ง หม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ฯ ได้มีความชำนาญเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอาคารประเภทพระเจดีย์ เป็นการไล่โทนสีจากสีเข้มที่ส่วนฐานอาคาร ไปสู่สีอ่อนในชั้นสูงขึ้นไป และองค์พระเจดีย์บนยอดสุดเป็นสีทอง เพื่อให้ความรู้สึกว่าองค์พระเจดีย์ลอยเด่นขึ้นสู่เบื้องบน ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่ง ซึ่งหม่อมราชวงศ์มิตราภรณ์ฯ นิยมใช้เป็นอย่างมาก คือ กระจกสี (Stained Glass) ซึ่งนอกจากจะนำแสงสว่างจากภายนอกเข้าสู่ภายในแล้ว ยังมีการผูกวลดลยเพื่อเป็นการสื่อความหมายอีกด้วย

4.2 อาจารย์ ประเวศ ลิมปรั้งษ์

ภาพที่ 4.2.1 อาจารย์ ประเวศ ลิมปรั้งษ์

- กรณีศึกษา เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
1	พ.ศ. 2514	พระอุโบสถ วัดพระธาตุเชิงชุม วรวิหาร จ.สกลนคร	
2	พ.ศ. 2527	พระเจดีย์ และพระอุโบสถ วัดเทพ พิทักษ์ปุณณาราม จ.นครราชสีมา	

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
3	พ.ศ. 2527	พระอุโบสถ วัดอรุณวาสี จ.หนองคาย	
4	พ.ศ. 2530	พระอุโบสถ วัดโสธรวราราม วรวิหาร จ.ฉะเชิงเทรา	

ตารางที่ 4.2.1 แสดงกรณีศึกษาผลงานการออกแบบของอาจารย์ประเวศ ลิ้มปริงซี่ เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

4.2.1 พระเจดีย์ และพระอุโบสถ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม จ.นครราชสีมา

ภาพที่ 4.2.1.1 ทศนิยมภาพภายนอกพระอุโบสถ และพระเจดีย์

ที่ตั้งของวัด

วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม ตั้งอยู่ที่เชิงเขาสี่เสียด้า ณ บ้านกลางดง ต.กลางดง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา ซึ่งถ้ามาจากนครราชสีมาตามทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) เมื่อถึงหลักกิโลเมตรที่ 150 เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 2220 อีกประมาณ 2 กม.ถึงวัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม รวมระยะทางจากตัวเมืองนครราชสีมาเป็นระยะ 107 กม.

ปีที่สร้าง

พ.ศ. 2527

สถาปนิกผู้ออกแบบ

อาจารย์ ประเวศ ลิมปริงชี

• ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ

พระอาจารย์ลี ธัมมธโร หรือพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีร์เมธาจารย์ ผู้สร้างวัดอโศการาม เมื่อครั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ได้เดินทางวิเวกและมาปักกลดภาวนาอยู่ ณ เชิงเขาสี่เสียด้า เพื่อหาใจใหญ่แห่งนี้และพอใจในสภาพภูมิประเทศจึงได้บอกความพอใจนี้แก่ พลเอกพงษ์ ปุณณกันต์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม เจ้าของไร่ปุณณเกษตรซึ่งอยู่ตรงข้ามเชิงเขาสี่เสียด้า และด้วยความศรัทธาอันแรงกล้าจึงได้รับเป็นประธานในการสร้าง "พระพุทธสกลสีมามงคล" หรือหลวงพ่อใหญ่หรือหลวงพ่อขาว โดยขยายส่วนมาจากพระพุทธรูป ภปร. เพื่อเป็นการน้อมเกล้าฯถวายโดยเสด็จพระราชกุศลเป็นพระบรมราชานุสรณ์พิเศษ การสร้างพระพุทธรูปองค์นี้ คณะกรรมการได้กราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระนามของพระพุทธรูปจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทั้งขอพระราชทานพระปรมาภิไธยย่อของล้นเกล้าฯทั้งสองพระองค์ัญเชิญประดิษฐานที่ฐานพระพุทธรูปองค์นี้ด้วย คณะกรรมการได้ลงมือก่อสร้างพระพุทธรูปเป็นปฐมเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2510 และสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2512

สำหรับอาคารในส่วนพุทธาวาส อันได้แก่ พระอุโบสถและพระเจดีย์นั้น พลเอกพงษ์ ปุณณกันต์ได้เข้าไปปรึกษาที่กรมศิลปากรเพื่อให้ออกแบบอาคารในเขตพุทธาวาส ดังนั้นอธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้นจึงได้

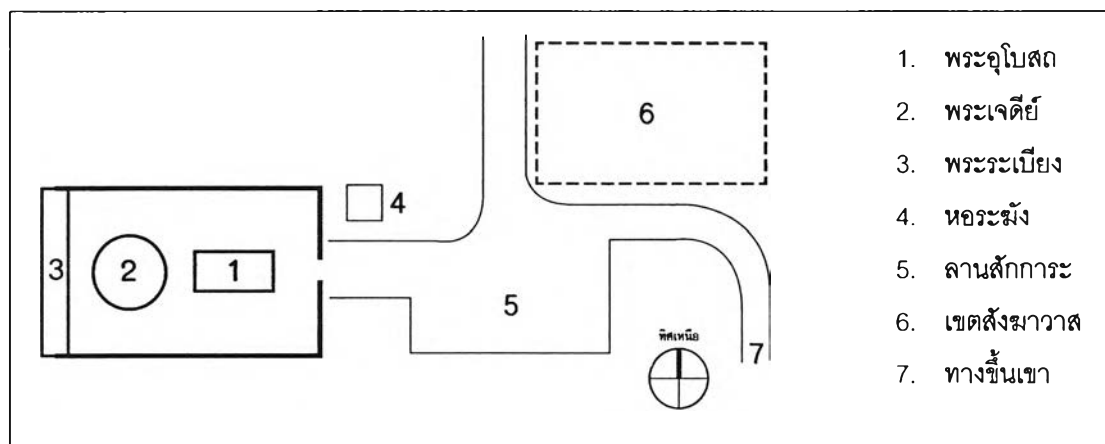
มอบหมายหน้าที่นี้ให้แก่ อ.ประเวศ ลิ้มปริงซี ซึ่งในขณะนั้นรับราชการอยู่ที่กรมศิลปากร โดยพระอุโบสถได้ใช้แบบก่อสร้างจากหนังสือ “แบบพระอุโบสถกรมศิลปากร จัดทำขึ้นไว้เพื่อเป็นตัวอย่าง ตามบัญชานายกรัฐมนตรี” หรือที่เรียกกันว่า “แบบอุโบสถ ก ข ค” ซึ่งออกแบบโดย พระพรหมพิจิตร โดยคำริของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีที่ได้ไปตรวจเยี่ยมหัวเมืองต่างๆแล้วไปเป็นศาสนาคารของวัดในต่างจังหวัดที่สร้างโดยชาวบ้านว่าไม่สวยงามดังเช่นวัดในกรุงเทพฯ ดังนั้นกรมศิลปากรออกแบบมาตรฐานให้งามแล้วแจกจ่ายไปตามวัดต่างๆให้เอาเป็นแบบในการก่อสร้างพระอุโบสถใหม่ โดยพระอุโบสถของวัดเทพพิทักษ์ปุณณารามนี้ อ.ประเวศ ได้เลือกพระอุโบสถแบบ ก. ในการก่อสร้าง และได้ออกแบบลวดลายประดับตกแต่ง ส่วนพระเจดีย์ได้ทำการออกแบบใหม่เนื่องจากไม่มีแบบมาตรฐานดังเช่นพระอุโบสถ โดยทั้งสองอาคารสร้างในปี พ.ศ.2527

● แนวความคิดในการออกแบบ²¹

แนวความคิดในการออกแบบ ต้องการให้พระอุโบสถและพระเจดีย์อยู่ในแนวแกนเดียวกัน โดยให้พระเจดีย์อยู่ทางด้านหลัง รูปแบบของพระอุโบสถใช้รูปแบบของพระอุโบสถ แบบ ก ข ค ซึ่งออกแบบโดย พระพรหมพิจิตร โดยสถาปนิกเลือกใช้พระอุโบสถแบบ ก และได้ศึกษาจากพระอุโบสถ วัดมณฑป จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ก็ออกแบบเปลี่ยนแปลงในบางส่วนให้แตกต่างออกไป เช่น ชุ่มเสมา และระเบียงทางด้านหลัง ส่วนพระเจดีย์เลียนแบบมาจากพระเจดีย์ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพฯ ซึ่งออกแบบโดยพระพรหมพิจิตรเช่นกัน แต่ได้เปลี่ยนจากสีขาวเป็นสีทอง

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

ที่ตั้งของอาคารอยู่บริเวณเชิงเขา ได้ทำการปรับพื้นที่ให้เป็นที่ราบเพื่อทำการก่อสร้าง เขตพุทธาวาสล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว วางแกนหลักของพระอุโบสถและพระเจดีย์ตรงกับประตูทางเข้าเขตพุทธาวาส การวางอาคารเรียงลำดับดังนี้ จากประตูทางเข้าเป็นพระอุโบสถ ต่อด้วยพระเจดีย์ และมีพระระเบียงอยู่ด้านหลังสุด

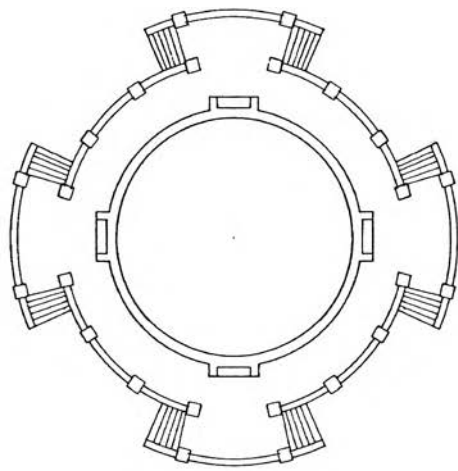
ภาพลายเส้นที่ 4.2.1.1 ผังบริเวณแสดงความสัมพันธ์ของที่ตั้งของพระอุโบสถและพระเจดีย์

²¹ สัมภาษณ์ อาจารย์ประเวศ ลิ้มปริงซี, 20 สิงหาคม 2547.

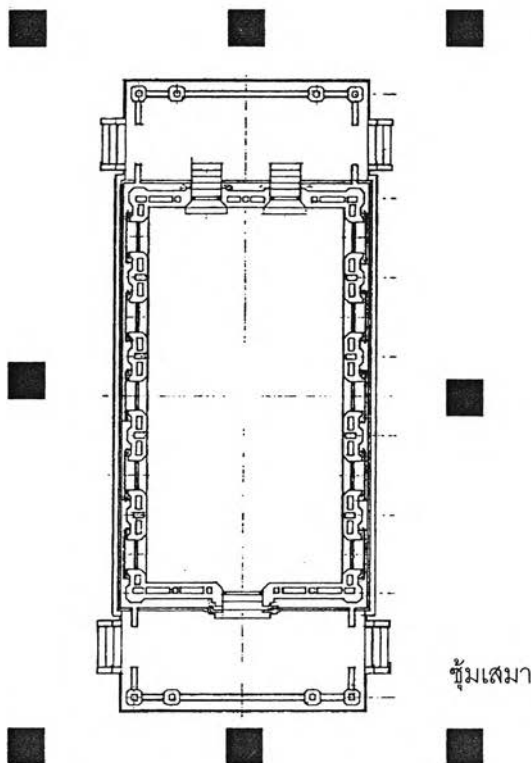
- **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

พระอุโบสถ แผนผังพระอุโบสถเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางในแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก แบ่งเป็น 5 ห้อง ซึ่งแต่ห้องมีช่องทางต่างห้องละ 1 บาน มีประตูทางเข้าทางด้านหน้าและทางด้านหลังด้านละ 2 บาน ด้านหน้าและด้านหลังยื่นเป็นมุขโถงมีบันไดขึ้น - ลง ทางด้านข้าง รอบอาคารมีชุ่มเสมา 8 ตำแหน่งซึ่งได้ออกแบบขึ้นใหม่

พระเจดีย์ แผนผังพระเจดีย์เป็นรูปวงกลม มีชุ่มประดิษฐานพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรอยู่ 4 ทิศ ล้อมรอบด้วยระเบียงกลม มีบันไดทางขึ้นอยู่ 4 ทิศ เป็นแนวโค้งขนานกับระเบียง โดยพระเจดีย์นี้มิได้ใช้ประโยชน์ในส่วนภายใน

ภาพที่ 4.2.1.2 แสดงรูปแบบชุ่มเสมา

ภาพลายเส้นที่ 4.2.1.2 แผนผังพระอุโบสถและพระเจดีย์ ซึ่งอาคารทั้งสองอยู่ในแนวแกนเดียวกัน โดยมีพระเจดีย์อยู่ทางด้านหลังพระอุโบสถ

• รูปแบบสถาปัตยกรรม

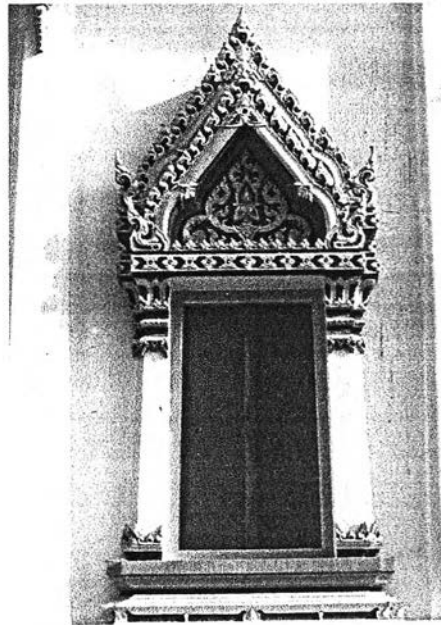
พระอุโบสถ

อย่างที่ได้อธิบายในข้างต้นว่า รูปแบบของพระอุโบสถนำมาจากรูปแบบพระอุโบสถแบบ ก โดยมีลักษณะดังนี้ ฐานอาคารส่วนมุขด้านหน้าและด้านหลังเป็นบัวฐานปัทม์สูงประมาณ 0.60 เมตร มีบันไดขึ้นลงด้านข้าง ฐานรับตัวพระอุโบสถเป็นบัวฐานสิงห์สูงประมาณ 1.00 เมตร

ตัวอาคารประกอบด้วยเสาย่อมุม พนักกระเบื้องเป็นแบบเรียบทึบ ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างเป็นชุ่มทรงบันแถลง 2 ชั้น ภายในชุ่มประดับลวดลายรูปเทพพนม บานประตูและบานหน้าต่างทาสีแดงเรียบเกลี้ยงไม้ประดับตกแต่ง

ภาพที่ 4.2.1.3 แสดงรูปแบบของฐานอาคาร บันได และเสาย่อมุมไม้สิบสอง

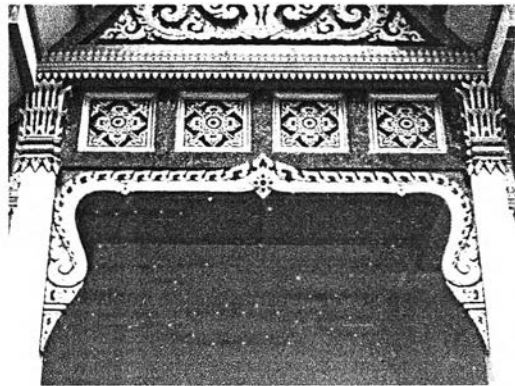

ภาพที่ 4.2.1.4 รูปแบบชุ่มหน้าต่างทรงบันแถลง และบานหน้าต่างไม้ทาสีแดง

หลังคาเป็นแบบจั่วเปิด ฝืนหลังคาซ้อน 3 ชั้น ชั้นละ 3 ตับ มุงด้วยกระเบื้องดินเผาอกาบกล้วย มีเครื่องปิดเครื่องมุงเป็นช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์แบบไทยภาคกลาง หน้าบันผูกกลดลายเป็นรูปเทพพนม ซึ่งแสดงความสัมพันธ์กับชื่อวัดนั่นคือ วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม อีกด้วย ส่วนใต้หน้ากระดานฐานพระ เป็นชุ่มคูกาแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมจตุรัส 4 ช่อง บรรจุลวดลายประจํายาม

ภาพที่ 4.2.1.5 หน้าบันพระอุโบสถผูกกลดลายเป็นรูปเทพพนม

ภาพที่ 4.2.1.6 ชุ่มคูกาแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมจตุรัสบรรจุลวดลายประจํายาม

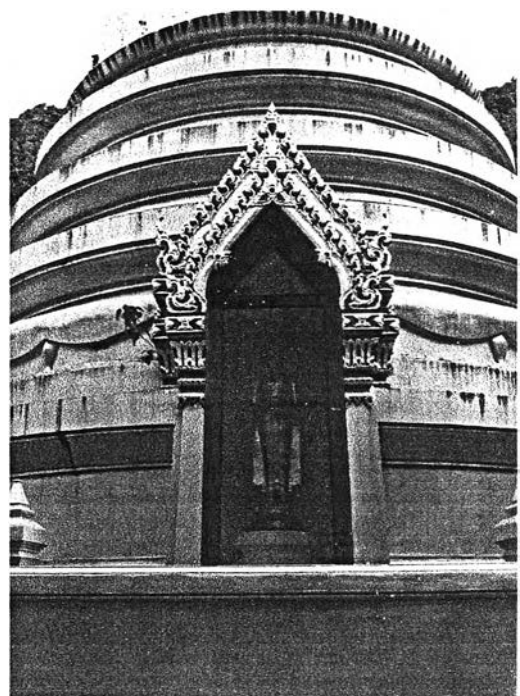
พระเจดีย์

ถึงแม้ว่ารูปแบบของพระเจดีย์จะได้แนวความคิดหลักมาจากพระเจดีย์ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพฯ แต่ก็ได้เลียนแบบเสียทั้งหมด แต่สถาปนิกได้ปรับเปลี่ยนให้แตกต่างออกไปตามแนวทางของตนเอง โดยมีรูปแบบดังนี้ ฐานพระเจดีย์เป็นฐานกลมใช้บัวฐานปัทม์ ระดับความสูงของฐานใกล้เคียงกับฐานของพระอุโบสถ ล้อมรอบองค์พระเจดีย์ด้วยระเบียงซึ่งคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยะ มีบันไดทางขึ้นสู่ชั้นระเบียง 4 ทิศ เป็นแนวโค้งขนานกับระเบียง

ฐานพระเจดีย์ตั้งขึ้นมาเป็นฐานปัทม์สูงประมาณ 1.50 เมตร แล้วจึงต่อด้วยฐานสิงห์และมาลัยเถา 3 ชั้น สูงขึ้นไปตามลำดับ ในส่วนฐานนี้ประดับด้วยซุ้มเรือนแก้วประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆทั้ง 4 ทิศ ส่วนองค์เจดีย์เป็นทรงกลมหรือทรงระฆัง ประดับลายกระจังโดยรอบ จากองค์เจดีย์ต่อด้วยชั้นปล้องไฉน 7 ชั้น และต่อด้วยปลียอดซึ่งประดับฉัตรในส่วนยอดสูงสุด

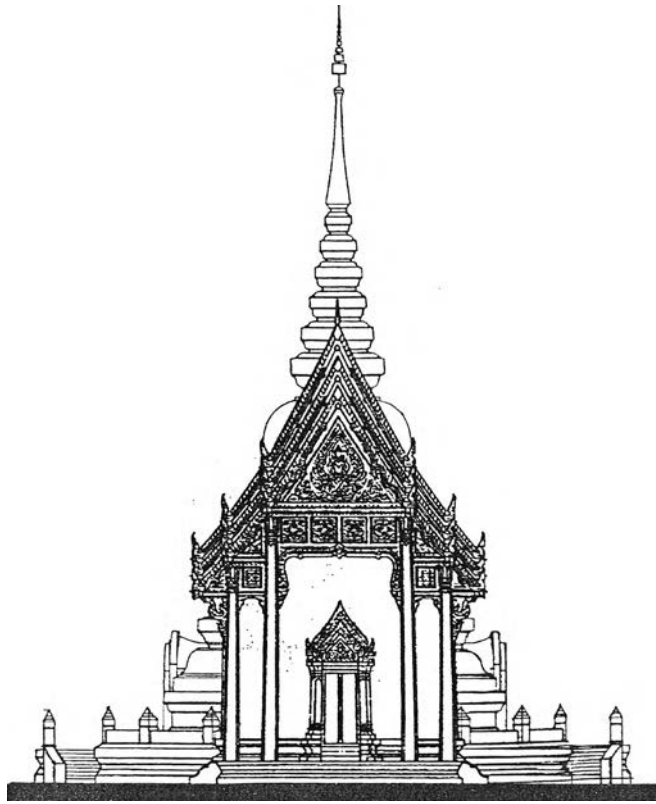
ภาพที่ 4.2.1.7 แสดงรูปแบบของพระเจดีย์ตั้งแต่ส่วนฐานถึงส่วนยอด

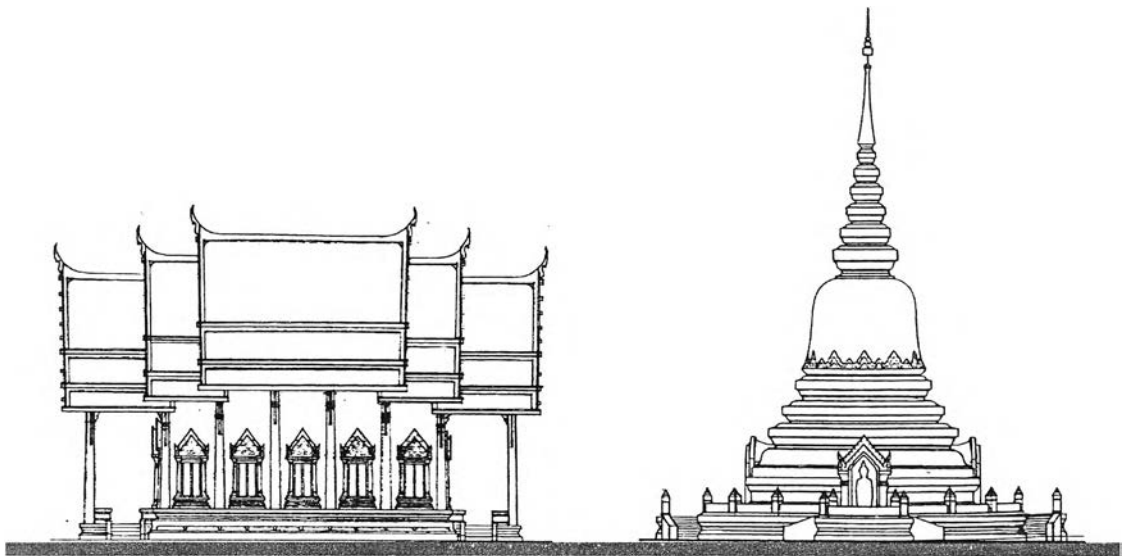
ภาพที่ 4.2.1.8 ซุ้มพระพุทธรูปปางต่างๆ ประดิษฐานอยู่ทั้ง 4 ทิศของพระเจดีย์

ภาพที่ 4.2.1.9 บันไดทรงโค้งชั้นสูงลานรอบพระเจดีย์ประกอบด้วยพนักระเบียงซึ่งคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยะ

ภาพลายเส้นที่ 4.2.1.3 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถและพระเจดีย์

ภาพลายเส้นที่ 4.2.1.4 แสดงรูปด้านข้างพระอุโบสถและพระเจดีย์

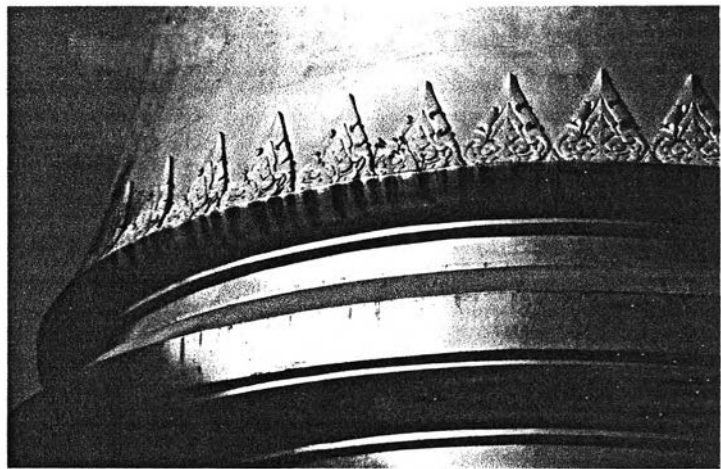
● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

พระอุโบสถ ใช้สีค่อนข้างหลากหลายมีลักษณะแบบไทยประเพณีอย่างโบราณ คือ สีหลังคาซึ่งเป็นสีของดินเผา ทยาระกาประดับกระจกลี ส่วนหน้าบัน ตัวลวดลายปิดทอง และพื้นหลังประดับกระจกลี เป็นต้น ในส่วนลวดลายประดับตกแต่งใช้การปั้นปูนถอดพิมพ์

พระเจดีย์ ใช้สีทองเกือบทั้งหมดเพื่อความสวยงามและโดดเด่น ยกเว้นส่วนฐานล่างสุดทาสีขาว เนื่องจากรูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์เป็นแบบลวดทอง จึงมีการประดับตกแต่งค่อนข้างน้อย ได้แก่ ลายกระจัง ซึ่งเป็นลายปูนต่ำอยู่บริเวณรอบองค์ระฆัง ส่วนซุ้มเรือนแก้วทั้ง 4 ทิศ ที่เป็นลวดลายปั้นปูน

ภาพที่ 4.2.1.10 แสดงการตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจกล

ภาพที่ 4.2.1.11 ลายกระจังที่ฐานขององค์ระฆังของพระเจดีย์ ซึ่งเป็นลวดลายปูนต่ำ

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

พระอุโบสถและพระเจดีย์ ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด ตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร จนถึงหลังคา รวมไปถึงส่วนยอดของพระเจดีย์ ผนังก่ออิฐฉาบปูน

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

ภายในพระอุโบสถเป็นห้องโล่งกว้าง ไม่มีเสากลางในทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้อย่างเต็มที่ภายในได้แสงจากภายนอกจากช่องหน้าต่างทางด้านข้างและช่องประตูทางด้านสกัด

4.2.2 พระอุโบสถ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร

ภาพที่ 4.2.2.1 ทศนียภาพภายนอกพระอุโบสถ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร

ที่ตั้งของวัด	เลขที่ 1255 ถนนเจริญเมือง ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2514
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์ ประเวศ ลิมปริงษ์

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 18 ไร่ 1 งาน 26 ตารางวา โดยมีปูชนียวัตถุคือพระธาตุเชิงชุมบรรจุรอยพระพุทธรูป สร้างสมัยขอม อายุประมาณ 2000 ปี หลวงพ่อพระองค์แสน พระประธานวิหารพระคู่บ้านคู่เมืองชาวสกลนคร พระอุโบสถหลังเก่าอายุประมาณ 100 กว่าปี ได้ขึ้นทะเบียนกรมศิลปากรอนุรักษ์ไว้ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารนี้ ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2300 ชื่อเดิมวัดพระธาตุศาสนาดาราม ชาวบ้านเรียกวัดพระธาตุ ได้เปลี่ยนชื่อเดิมเป็นวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เมื่อปี พ.ศ. 2496 เดิมทีเดียวเป็นวัดร้างหลายวัด ได้แก่ วัดกลาง วัดยอดแก้ว และวัดสระแก้ว ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศรวมวัดดังกล่าวเข้ากับวัดธาตุดาราม เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2489 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 40 เมตร ยาว 80 เมตร และได้รับพระราชทานโปรดเกล้าให้เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2506²²

²² กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ 11(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2532),

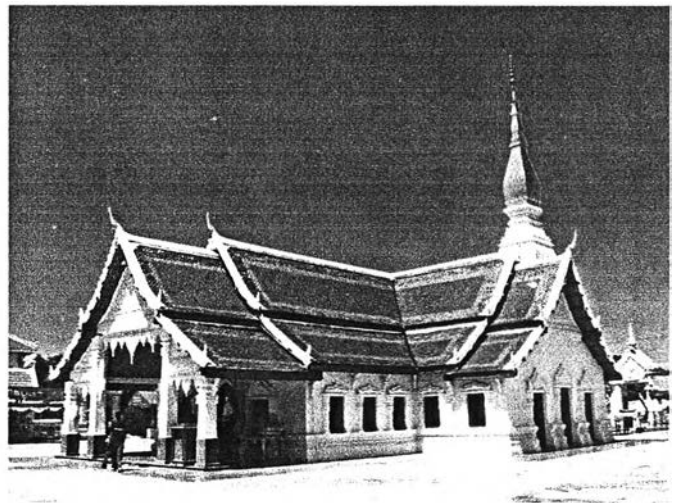
มูลเหตุในการสร้างพระอุโบสถหลังนี้เนื่องจาก ทางวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารมีความประสงค์ที่จะสร้างพระอุโบสถหลังใหม่เพื่อใช้งานแทนพระอุโบสถหลังเก่าซึ่งเป็นศิลปะสถาปัตยกรรมแบบเวียตนาม อีกทั้งยังมีขนาดเล็กไม่เพียงพอต่อความต้องการ ในขณะนั้นอาจารย์ประเวศ ลิมปริงยี ได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมเสร็จเรียบร้อยแล้ว กรมศิลปากรจึงได้มอบหมายให้เป็นผู้ออกแบบพระอุโบสถหลังนี้²³

● แนวความคิดในการออกแบบ²⁴

พระอุโบสถหลังนี้มีแผนผังเป็นรูปจตุรมุข เนื่องจากที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารนี้ได้มีพระวิหารซึ่งเป็นอาคารจตุรมุขออกแบบโดยกรมศิลปากรอยู่ก่อนแล้ว เมื่อสถาปนิกต้องทำการออกแบบพระอุโบสถซึ่งตั้งอยู่ด้านข้างพระวิหาร จึงต้องการออกแบบให้มีความสัมพันธ์และกลมกลืนกัน เมื่อพิจารณาถึงที่ตั้งวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคอีสาน รูปแบบอาคารแม้บางส่วนจะใช้รูปแบบไทยประเพณีแบบภาคกลางแต่ก็ได้ละเลยรูปแบบศิลปะของท้องถิ่น พระอุโบสถนี้ผสมรูปแบบของอีสาน อันได้แก่ รูปทรงอาคารและหลังคาที่ค่อนข้างเตี้ย การใช้เสากลมอันแสดงถึงการเลียนแบบการใช้เสาไม้แบบโบราณ เป็นต้น นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ลวดลายบริเวณหน้าบันทั้งสี่ ซึ่งสื่อความหมายถึงอดีตพระพุทธเจ้าห้าพระองค์

ภาพที่ 4.2.2.2 พระธาตุเชิงชุม

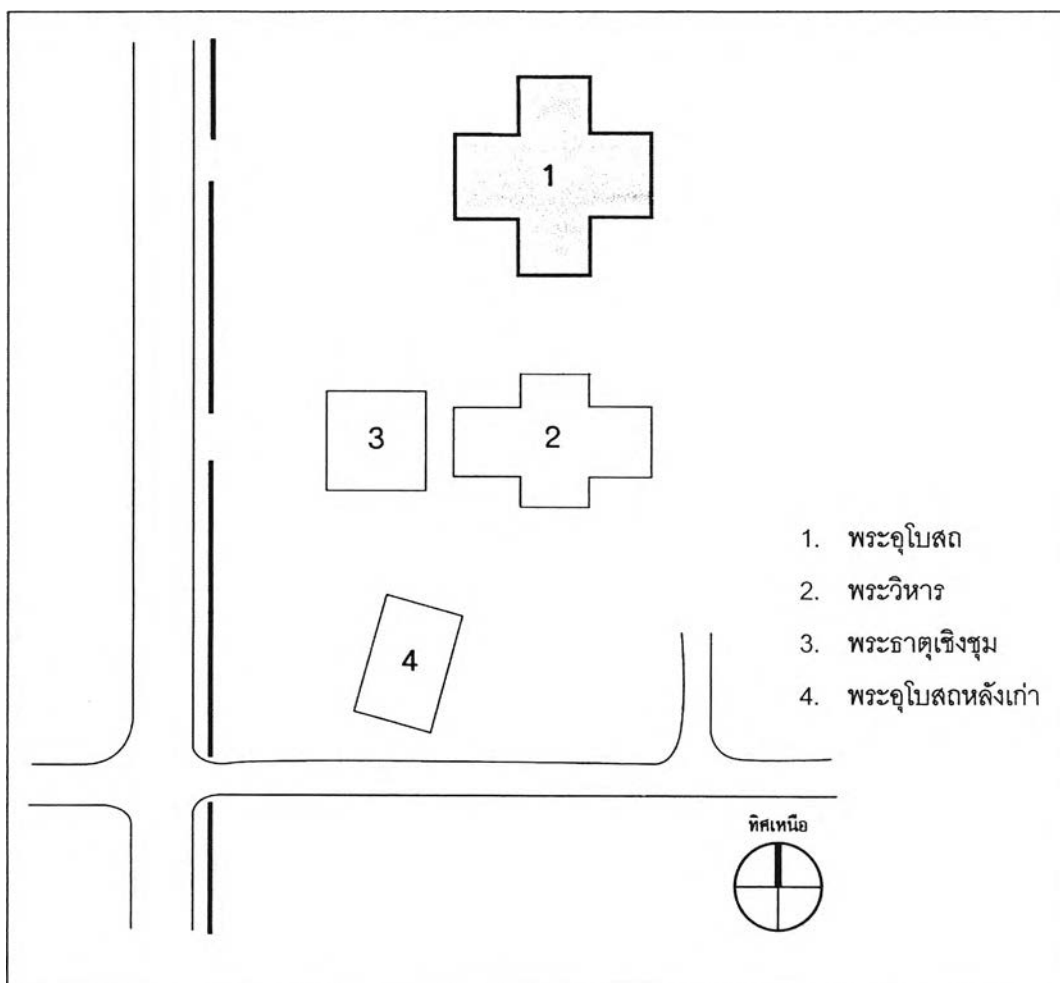
ภาพที่ 4.2.2.3 รูปแบบพระวิหารทรงจตุรมุขตั้งอยู่ทางด้านข้างของพระอุโบสถ ซึ่งสร้างขึ้นก่อนพระอุโบสถ

²³ สัมภาษณ์ อาจารย์ประเวศ ลิมปริงยี, 20 สิงหาคม 2547.

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

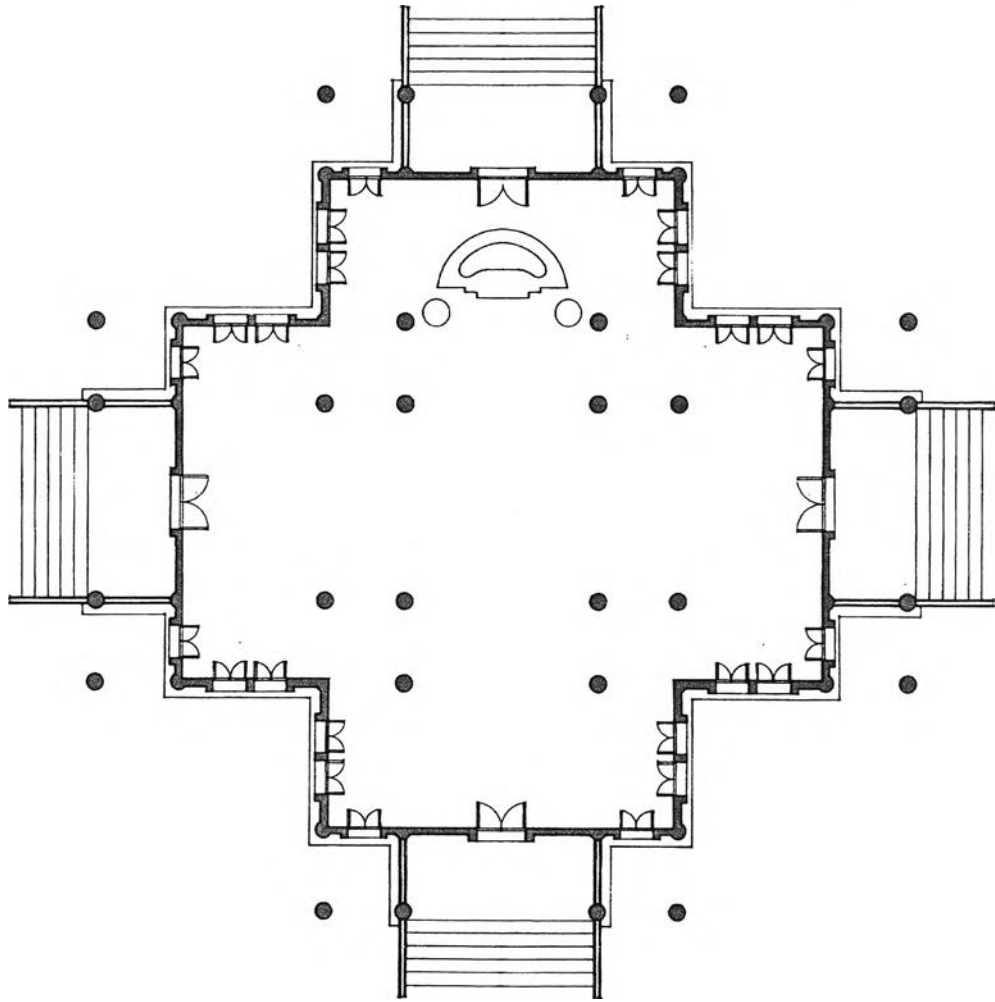
ที่ตั้งของพระอุโบสถเป็นแนวความคิดของทางวัดร่วมกับสถาปนิก เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่ที่พอสร้างได้บริเวณด้านข้างพระวิหาร จึงวางพระอุโบสถให้เป็นแนวแกนเดียวกับพระวิหาร อีกทั้งยังตรงกับประตูทางเข้าทางด้านหน้าอีกทางหนึ่งด้วย

ภาพลายเส้นที่ 4.2.2.1 ผังบริเวณแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระอุโบสถกับอาคารแวดล้อม พระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศดูวันออก ตั้งอยู่ด้านข้างของพระวิหารซึ่งสร้างขึ้นก่อน

- **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

แผนผังพระอุโบสถเป็นรูปจัตุรมุขโดยแต่ละมุขมีความยาวเท่ากัน และมีเสาลอยกลมรับหลังคามุข ด้านละ 4 ต้น มีบันไดทางขึ้นสู่ตัวอาคารที่มุขทั้ง 4 ทิศ ภายในซึ่งใช้เป็นที่ประกอบสังฆกรรม ที่มุขด้านหลังประดิษฐานพระพุทธรูปประธานหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีเสาลอยกลมรับโครงสร้างหลังคาเป็นช่วงๆ

ภาพลายเส้นที่ 4.2.2.2 แผนผังพระอุโบสถรูปจัตุรมุข ซึ่งมีบันไดทางขึ้นและประตูทางเข้าทั้ง 4 ทิศ

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

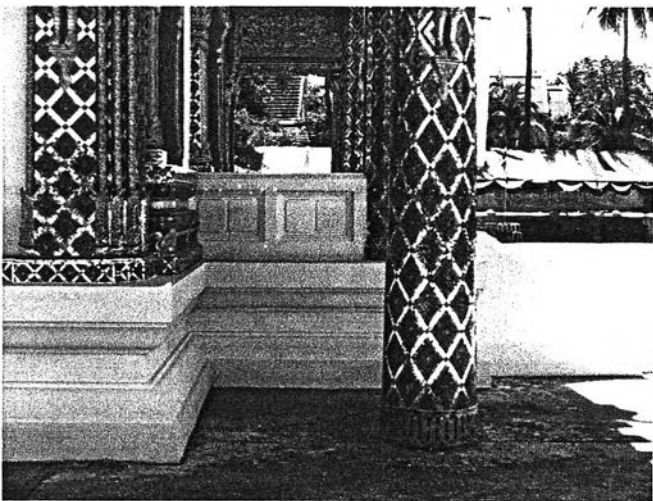
รูปแบบอาคารโดยรวมเป็นการใช้องค์ประกอบแบบไทยประเพณี รวมถึงวัสดุและการประดับตกแต่งที่ใช้การปิดทองและการประดับกระจกสี เนื่องจากรูปทรงโดยรวมของอาคารมีลักษณะเตี้ย ดังนั้นแต่ละส่วนของอาคารจึงมีการผสานเสียงไปในแนวทางเดียวกัน ตั้งแต่ฐานเป็นบัวฐานปัทมทาสีขาวสูงประมาณ 0.80 เมตร เสา ลอยกลมประดับกระจกสีเป็นลวดลายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด บัวหัวเสามีลักษณะคล้ายบัวจกผสมบัววงปิดทอง ชุ่มคูหาประดับด้วยสาหร่ายรวงผึ้งผูกลวดลายเป็นรูปเทวดาและเทพชุมนุม ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างเป็นแบบชุ่มบันแถลง มีลักษณะเตี้ย อาจเรียกว่าทรงยักษ์ เพื่อความกลมกลืนกับรูปทรงของอาคาร ชุ่มหน้าต่างมีความพิเศษคือ เป็นชุ่มหน้าต่าง 2 ช่องติดกัน ตรงกลางใช้เสาร่วมกัน บานประตูและบานหน้าต่างเป็นไม้แกะสลักลวดลาย คันทวยเป็นรูปเทพพนม

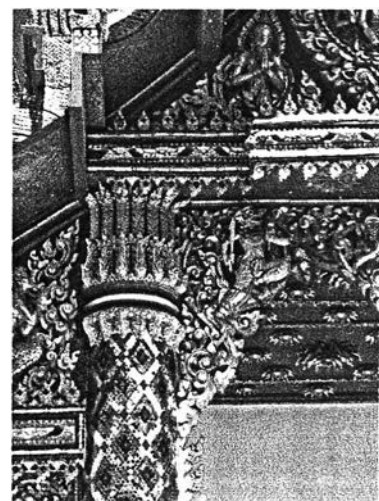
ภาพที่ 4.2.2.4 รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ

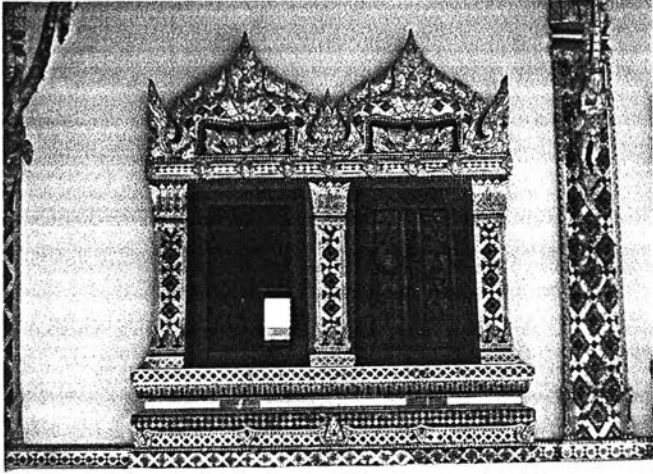
ภาพที่ 4.2.2.5 รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ

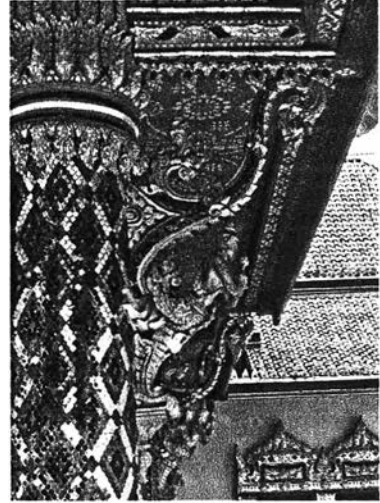
ภาพที่ 4.2.2.6 แสดงบัวฐานปัทมทาสีขาวสูงประมาณ 0.80 เมตร เสา ลอยกลมประดับด้วยกระจกสี ลวดลายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด

ภาพที่ 4.2.2.7 แสดงบัวหัวเสามีลักษณะคล้ายบัวจกผสมบัววงปิดทอง และชุ่มคูหาผูกเป็นลวดลาย เทพและลิง

ภาพที่ 4.2.2.8 ชุ่มหน้าต่างทรงบันแถลงที่มีรูปทรงเดี่ยว มีลักษณะพิเศษคือเป็นหน้าต่าง 2 ช่องติดกันโดยใช้เสากลางร่วมกัน มีบานหน้าต่างไม้แกะสลัก

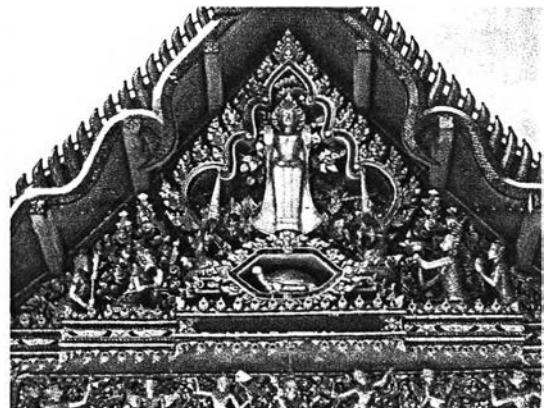

ภาพที่ 4.2.2.9 คันทวยรูปเทพพนมปิดทองประดับกระจก

รูปทรงหลังคามีลักษณะเป็นจั่วเปิด ซ้อนกัน 3 ชั้น มี 2 ตับ ประกอบด้วยหลังคาประธานและชั้นกันสาด มุงกระเบื้องดินเผาจากบักกล้วยเคลือบสี เครื่องปิดเครื่องมุงประกอบด้วยช่อฟ้าปากนก ไบระกา หางหงส์แบบไทยภาคกลาง ประดับกระจกสี ที่หน้าบันทั้ง 4 หน้าบัน มีการผูกมัดลายไม่เหมือนกัน โดยแนวความคิดหลักต้องการสื่อถึง อดีตพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ แต่หน้าบันมีแค่ 4 ด้าน จึงไม่มีรูปของพระศรีอาริย์เพราะถือว่ายังไม่มาตรัสรู้ แต่เมื่อถึงขั้นตอนการก่อสร้างทางวัดได้เปลี่ยนลวดลายหน้าบันทางด้านมุขด้านหลังทิศตะวันตกเป็นรูปพระพุทธเจ้าปรินิพพาน

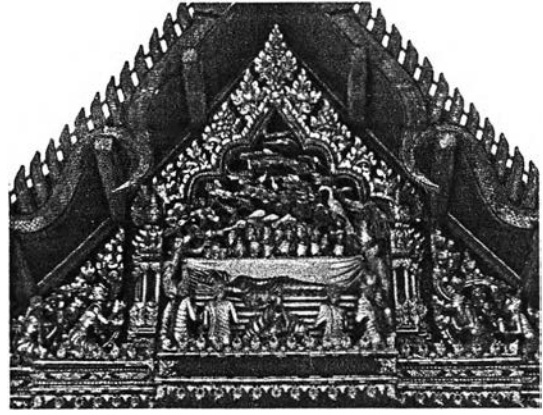
ภาพที่ 4.2.2.10 แสดงลวดลายที่หน้าบันทิศตะวันออก

ภาพที่ 4.2.2.11 แสดงลวดลายที่หน้าบันทิศเหนือ

ภาพที่ 4.2.2.12 แสดงลวดลายที่หน้าบันทิศใต้

ภาพที่ 4.2.2.13 แสดงลวดลายที่หน้าบันทิศตะวันตก

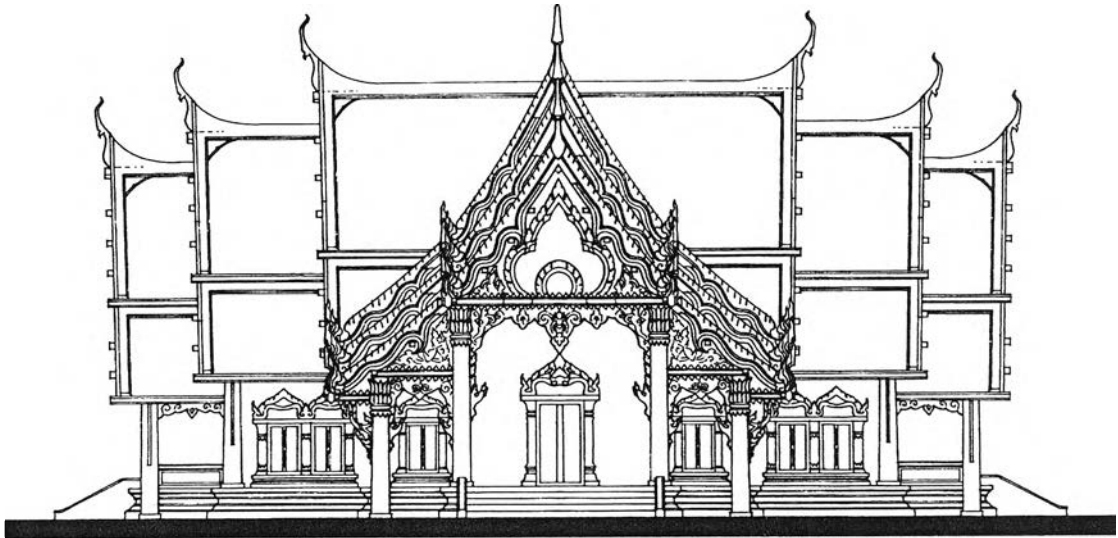
ภายในพระอุโบสถเป็นโถงโล่ง ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานซึ่งจำลองมาจากพระพุทธรชินราชที่
 มุขด้านหลัง ประดับด้วยขี้ผึ้งคุดา ผนังทาสีขาวไม่เขียนจิตรกรรม เสาภายในเป็นเสาลอยกลมทาสีแดงฉลุปิดทอง
 เป็นลวดลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ฝ้าเพดานไม้ทาสีแดงประดับดาวเพดานปิดทองแบ่งตามช่อง

ภาพที่ 4.2.2.14 รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.2.2.15 พระพุทธรูปประธาน
 ซึ่งจำลองมาจากพระพุทธรชินราช

ภาพลายเส้นที่ 4.2.2.3 แสดงรูปด้านของพระอุโบสถ ซึ่งแต่ละด้านมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเหมือนกันเกือบทั้งหมด แต่แตกต่างกันที่ลวดลายของหน้าบัน

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

พระอุโบสถนี้ใช้สีและวัสดุค่อนข้างหลากหลายคล้ายกับแนวทางอย่างโบราณ คือ ใช้การปิดทองและการประดับกระจกสีเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ บริเวณรอยระกาใช้การประดับกระจกสี ส่วนหน้าบัน ตัวลายปิดทองและประดับกระจกสีน้ำเงินที่พื้นหลัง เสากายนอกประดับกระจกสี และเสากายในเป็นลายฉลุปิดทอง เป็นต้น ในส่วนลวดลายตกแต่งเป็นการปั้นปูนปิดทอง

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นหลักตั้งแต่ฐานราก ผนังก่ออิฐฉาบปูน ในส่วนโครงสร้างหลังคาเป็นโครงสร้างไม้มุงด้วยกระเบื้องดินเผา

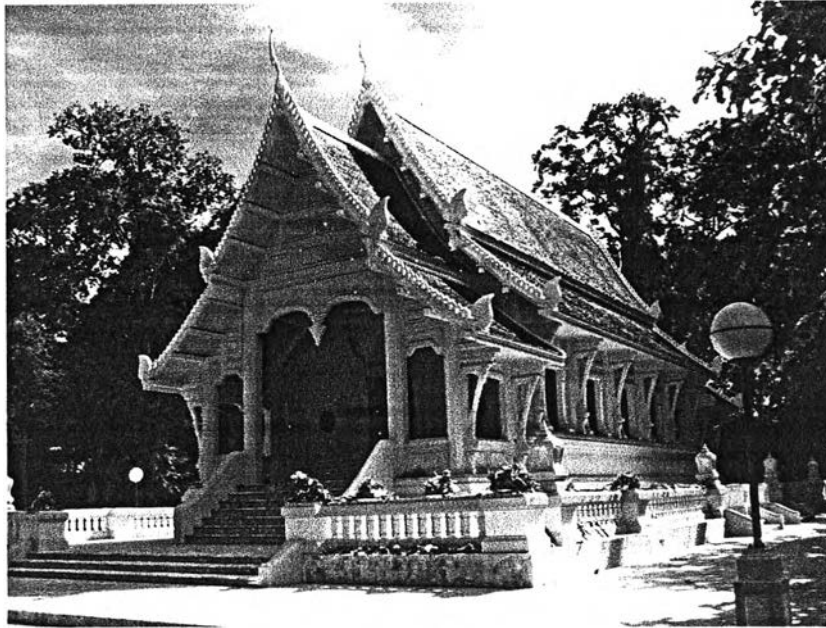
● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

เนื่องจากอาคารเป็นแบบจตุรมุข โดยมุขด้านหลังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานจึงมีที่ว่างภายในในส่วนกลาง ด้านหน้า และส่วนปีกอาคารอีกสองข้าง และเนื่องด้วยอาคารมีความกว้างพอสมควรจึงต้องมีเสากายใน การให้แสงสู่ภายในอาคารได้จากช่องประตูที่มุขทั้งสี่ และช่องหน้าต่างซึ่งอยู่บริเวณโดยรอบอาคาร

● ปัญหาและอิทธิพลที่มีผลต่อการออกแบบ

เนื่องด้วยเมื่อครั้งที่สถาปนิกออกแบบพระอุโบสถนี้ ขณะนั้นได้มีการะการทำงานอยู่หลายแห่งจึงไม่สามารถควบคุมให้เป็นไปตามความต้องการได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้จึงมีบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปจากแบบ เช่น หน้าบันมุขด้านหลังอาคารที่ทางวัดทำการเปลี่ยนลวดลายและการเล่าเรื่องราวเป็นภาพพุทธประวัติตอนปรินิพพาน และการตกแต่งภายในซึ่งทำโดยช่างท้องถิ่น

4.2.3 พระอุโบสถ วัดอรุณวาสี จ.หนองคาย

ภาพที่ 4.2.3.1 ทศนียภาพภายนอก พระอุโบสถ วัดอรุณวาสี

ที่ตั้งของวัด	หมู่ที่ 2 ตำบล ท่าบ่อ อำเภอ ท่าบ่อ จังหวัด หนองคาย
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2527
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์ ประเวศ ลิมปริงชี

- ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดอรุณวาสี เป็นวัดสังกัดธรรมยุติกนิกาย วัดมีเนื้อที่ 10 ไร่ มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 2 แปลง เนื้อที่ 68 ไร่ แปลงที่ 1 เป็นบ้านร้าง แปลงที่ 2 นางยา พันธุ์ม่วง เป็นผู้บริจาค อาคารเสนาสนะประกอบด้วยศาลาการเปรียญ และกุฏิสงฆ์ ปุชนิยมวัดอุมีพระพุทธรูป วัดอรุณวาสี สร้างเมื่อ พ.ศ. 2482 ชาวบ้านเรียกว่า วัดอรุณญา²⁵

มูลเหตุในการออกแบบพระอุโบสถหลังนี้ คือ ในขณะนั้นพระราชนิเวศน์สิริภักดิ์วิบูลย์ (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดหินหมากเป้ง จังหวัดหนองคาย ได้มีโอกาสเห็นฝีมือการออกแบบของอาจารย์ประเวศ ลิมปริงชี ที่ได้มาออกแบบกุฏิและมณฑป ณ ที่วัดแห่งนี้ ทำให้เกิดความประทับใจและเชื่อถือในความสามารถ ต่อมาเมื่อวัดอรุณวาสี ซึ่งเป็นวัดที่หลวงปู่เทสก์ฯ เคยจุดธูปและตั้งเป็นวัด ทางวัดมีความต้องการที่จะสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ เนื่องจากหลังเก่ามีความชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมาก หลวงปู่เทสก์ฯ ได้ขอให้อาจารย์ประเวศฯ ออกแบบให้ต่อมา²⁶

²⁵ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดที่ราชอาณาจักร เล่มที่ 10(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2534), หน้า 690.

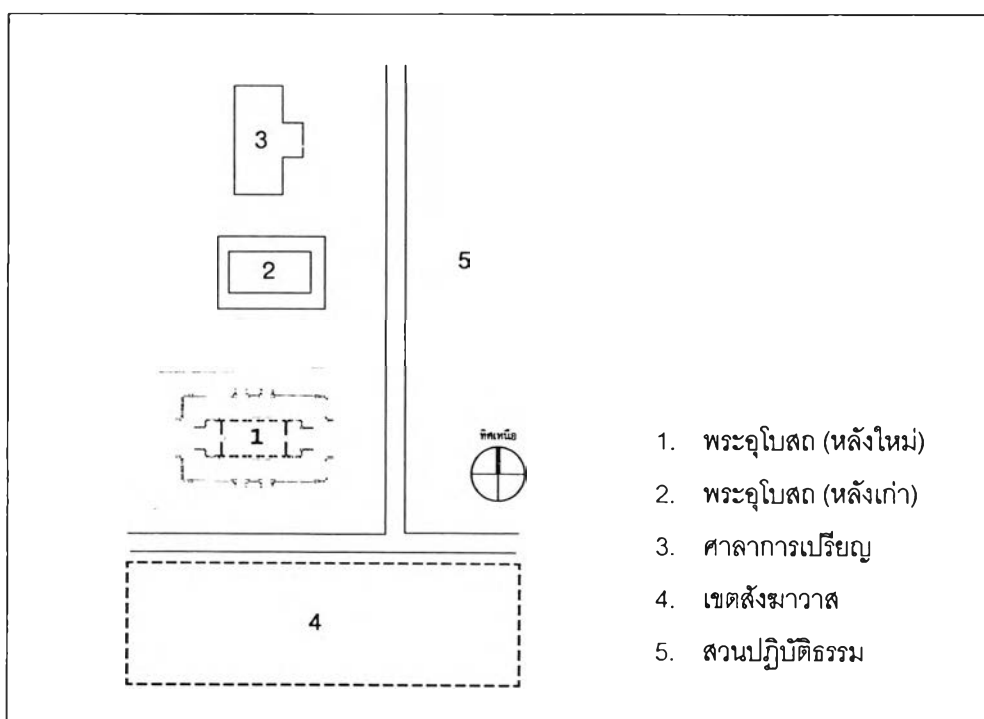
²⁶ สัมภาษณ์ อาจารย์ประเวศ ลิมปริงชี, 20 สิงหาคม 2547.

- **แนวความคิดในการออกแบบ**²⁷

แนวความคิดในการออกแบบพระอุโบสถนี้ สถาปนิกได้คำนึงถึงลักษณะของอาคารในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยทำการศึกษาสิมอีสาน ตั้งแต่ปรัชญาเริ่มต้นในการออกแบบ รูปทรง องค์ประกอบต่างๆ รวมถึงการประดับ ตกแต่ง ให้มีความแตกต่างกันเสียก่อน เพื่อสืบต่อวิวัฒนาการมาสู่ปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง แต่ได้เปลี่ยนวัสดุซึ่งแต่เดิมสิมอีสานจะใช้โครงสร้างและการประดับตกแต่งด้วยไม้ มาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมดเพื่อให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีการก่อสร้างในปัจจุบัน และได้ลดทอนรายละเอียดให้รูปแบบมีความเหมาะสมกับธรรมชาติของคอนกรีตเสริมเหล็ก

- **การเลือกที่ตั้งอาคาร**

ที่ตั้งของพระอุโบสถหลังใหม่นี้ ทางวัดมีแนวความคิดว่าจะให้รื้อโบสถ์เก่าแล้วสร้างแทนที่ แต่สถาปนิกมีความเห็นว่าไม่ควรรื้อโบสถ์เก่า แต่ควรจะทำการอนุรักษ์เอาไว้เพื่อเป็นมรดกอันมีคุณค่าของวัดต่อไป จึงได้เลือกที่ตั้งอยู่บริเวณด้านข้างโบสถ์เก่าในลักษณะขนานกัน โดยยึดการหันทิศทางไปทางถนนด้านหน้าเป็นหลัก ซึ่งที่ตั้งของพระอุโบสถนี้อยู่ติดกับเขตสังฆาวาส

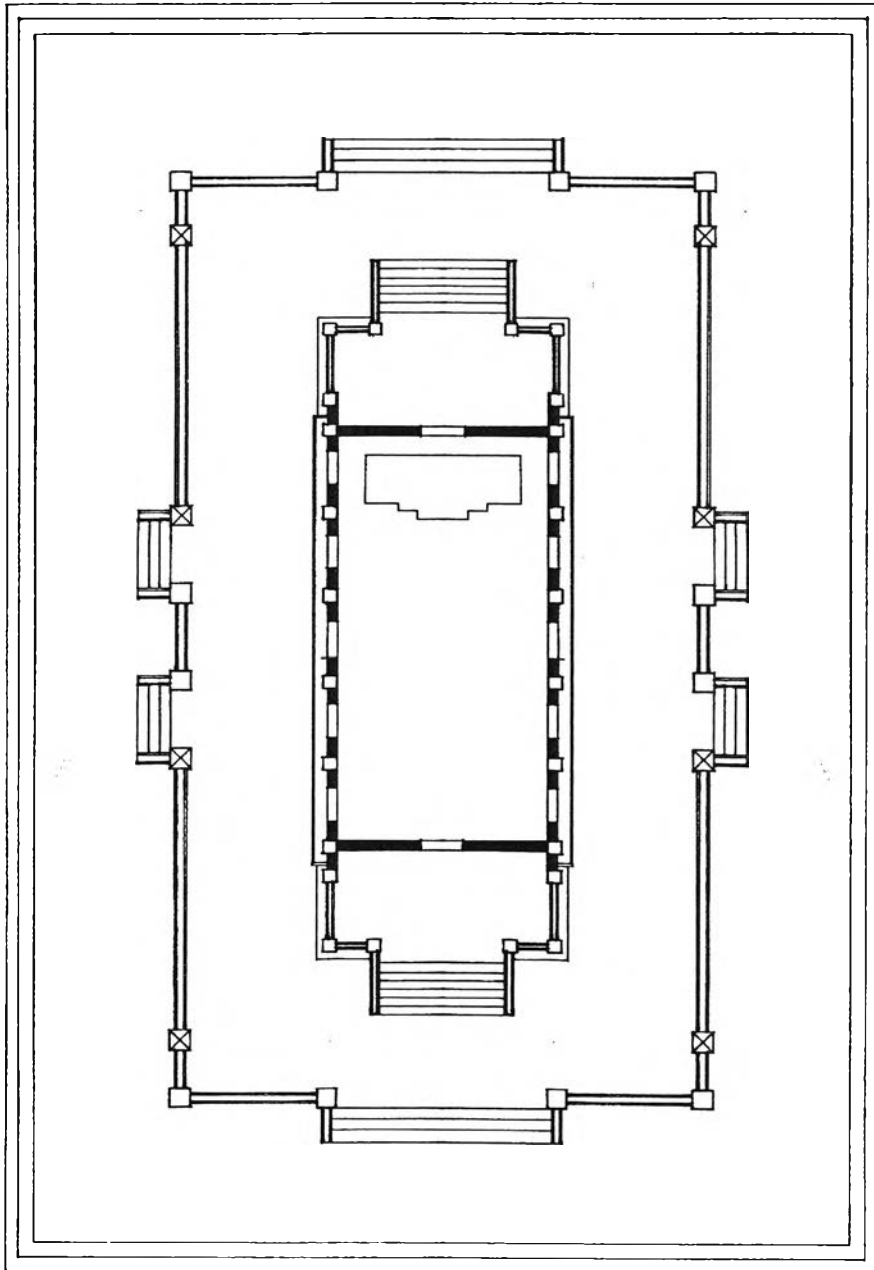

ภาพลายเส้นที่ 4.2.3.1 แสดงความสัมพันธ์ของพระอุโบสถกับสภาพแวดล้อมภายในเขตวัด

²⁷ สัมภาษณ์ อาจารย์ประเวศ ลิมปริงซี. 20 สิงหาคม 2547.

- **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

แผนผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นอาคารชั้นเดียว วางในแนวแกนทิศตะวันออก – ตะวันตก โดยหันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก ตัวอาคารแบ่งออกเป็น 5 ห้องโดยทุกช่วงเสาจะมีช่องหน้าต่างต่าง มีประตูทั้งด้านหน้าและด้านหลังด้านละ 1 ประตู ยื่นมุขโถงประกอบด้วยเสาลอยรับหลังคาเหมือนกันทั้งด้านหน้าและด้านหลังเช่นกัน มีบันไดทางขึ้น 2 ตำแหน่ง รอบพระอุโบสถล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วเดี่ยวๆ ประกอบด้วยเสมาที่ตั้งอยู่บนกำแพงแก้วซึ่งมีทั้งหมด 8 ตำแหน่ง และมีบันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณ 6 ตำแหน่งด้วยกัน

ภาพถ่ายเส้นที่ 4.2.3.2 ผังพื้นพระอุโบสถซึ่งเป็นอาคารชั้นเดียว ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วประกอบด้วยเสมา ใช้สัญลักษณ์ช่องสี่เหลี่ยมกากบาทแสดงตำแหน่งเสมา

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมโดยรวมเป็นรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมแบบท้องถิ่นอีสานกับสถาปัตยกรรมของภาคกลาง ดังจะเห็นได้จากหลายส่วน ได้แก่

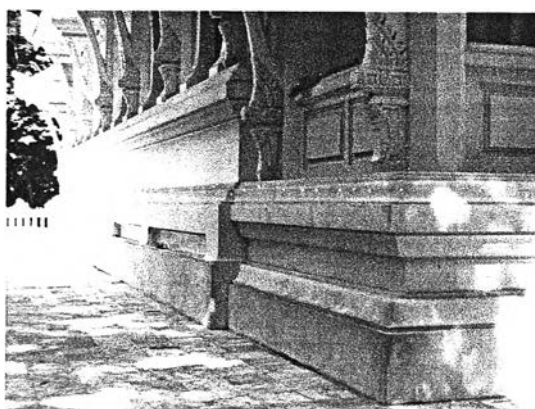
ส่วนฐานอาคาร ใช้ฐานบัวแบบผสมรูปแบบของภาคกลางนั่นคือการใช้ฐานสิงห์กับส่วนพระอุโบสถช่วงกลางซึ่งได้ยกฐานสูงขึ้นไปถึงขอบล่างของหน้าต่าง ส่วนฐานของมุขทางเข้ามีระดับต่ำกว่า มีบันไดทางขึ้น 7 ขั้น ประกอบด้วยผนังบันไดแบบผนังพลสิงห์ อาคารตั้งอยู่บนฐานประทักษิณซึ่งยกฐานไม่สูงมาก ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วและเสมา โดยมีบันไดด้านสกัดด้านละ 1 บันได และทางด้านข้างด้านละ 2 บันได

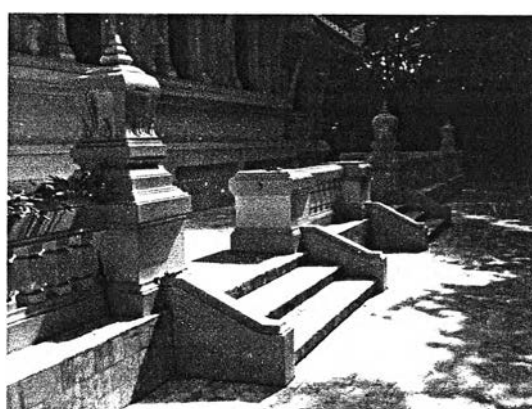
ภาพที่ 4.2.3.2 รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.2.3.3 รูปด้านหน้าพระอุโบสถ

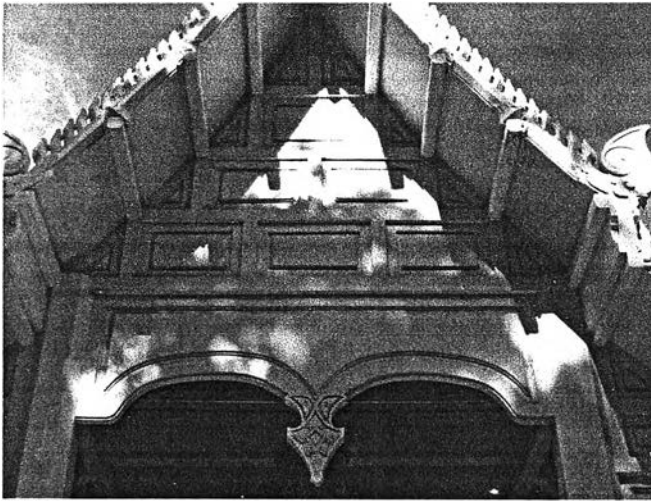

ภาพที่ 4.2.3.4 ฐานพระอุโบสถแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ในช่วงตัวพระอุโบสถยกฐานสูงขึ้นไปถึงขอบล่างหน้าต่าง และฐานช่วงมุขด้านหน้าและด้านหลัง ซึ่งลดระดับต่ำกว่า

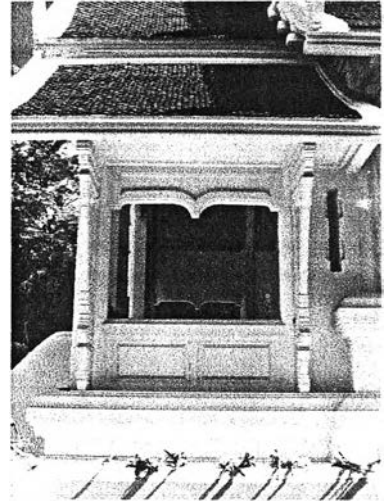

ภาพที่ 4.2.3.5 แสดงรูปแบบของกำแพงแก้วประกอบเสมา และบันได

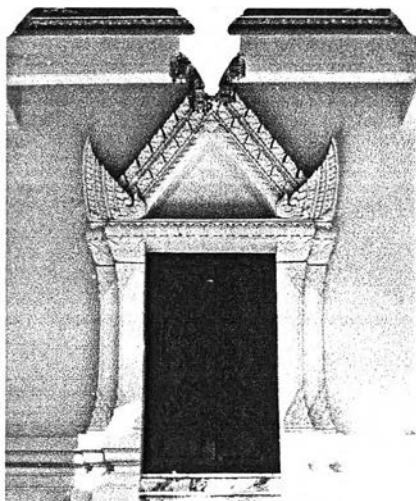
ตัวอาคาร มุขด้านหน้าและด้านหลังประกอบด้วยเสาลอย 8 เหลี่ยม ซึ่งเป็นการเลียนแบบโครงสร้างไม้ พนักกระเบื้องมีลักษณะปิดทึบแบ่งเป็นช่องลูกฟักเพื่อความเหมาะสมกับอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ระหว่างเสาช่วงกลางประดับด้วยโก่งคิ้วอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสถาปัตยกรรมแบบอีสาน แต่ทำการลดทอนรายละเอียดให้มีความเรียบง่าย ชุ่มประตูเป็นชุ่มแบบบันแถลง บานประตูไม้แกะสลักเป็นรูปทวารบาล ชุ่มหน้าต่างเป็นชุ่มทรงประรำ หรือ ทรงเทริง (เป็นภาษาบักชีได้) เหตุที่เลือกใช้ชุ่มแบบนี้เนื่องจากเป็นชุ่มที่มีสัดส่วนเตี้ย ไม่มียอดแหลม เหมาะกับสัดส่วนโดยรวมของอาคาร บานหน้าต่างเป็นบานไม้แกะสลักเป็นเรื่อง "พระมหาชนก" มีเรื่องราวต่อเนื่องกันโดยรอบ ค้ำยันเป็นลักษณะที่ออกแบบขึ้นใหม่เป็นทรงปุ่น แต่ยังคงเอกลักษณ์แบบอีสาน กล่าวคือ เป็นทรงชลุค้ำตั้งแต่ฐานขึ้นไปรับชายคา

ภาพที่ 4.2.3.4 แสดงรูปแบบของหน้าบัน และโก่งคิ้ว อันเป็นเอกลักษณ์ของอีสาน

ภาพที่ 4.2.3.5 พนักกระเบื้องแบบทึบแบ่งเป็นช่องลูกฟัก

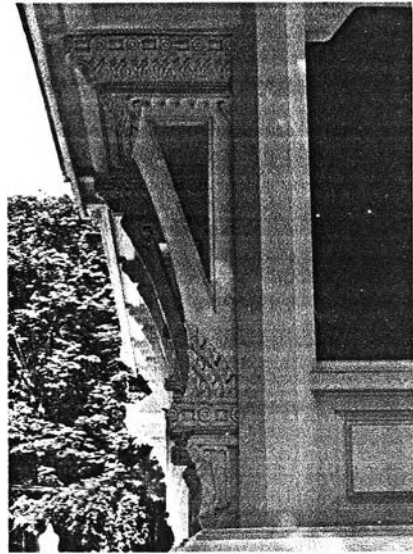
ภาพที่ 4.2.3.6 แสดงรูปแบบของชุ่มประตู

ภาพที่ 4.2.3.7 แสดงรูปแบบชุ่มหน้าต่างซึ่งเป็นทรงประรำ

ภาพที่ 4.2.3.8 บานหน้าต่างแกะสลักเป็นเรื่องราวพระมหากษัตริย์ โดยมีเรื่องราวต่อเนื่องกันโดยรอบอาคาร

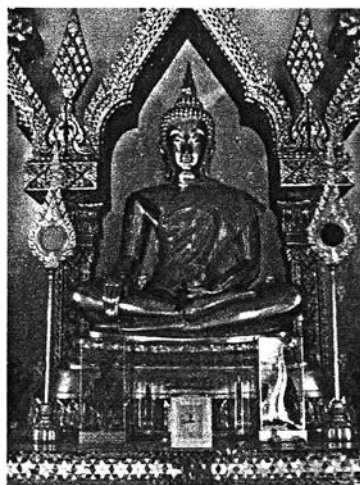
ภาพที่ 4.2.3.9 ค้ำยันมีรูปแบบที่ยื่นยาวขึ้นไปรับชายคา เลียนแบบจากรูปแบบโครงสร้างไม้ของท้องถิ่น

หลังคา เป็นแบบจั่วเปิด ซ้อน 2 ชั้น แต่ละชั้นมี 2 ตับ วัสดุเป็นกระเบื้องดินเผาหางมน เครื่องปิดเครื่องมุงเป็นรอยระกาแบบอีสานผสมกับแบบภาคกลาง หน้าบันเป็นการแบ่งช่องแบบลูกฟักหน้าพรม เลียนแบบโครงสร้างไม้

รูปแบบภายใน มีระดับเพดานที่สูงขึ้น เนื่องจากการใช้โครงสร้างแบบ rigid frame คือ ในช่วงหลังคาตบล่างติดตั้งฝ้าเพดานตามความเอียงของจันทัน และฝ้าเพดานในช่วงกลางติดตั้งในระดับที่สูงขึ้นไป ทำให้ไม่ต้องมีเสภายใน ทั้งนี้เนื่องจากพระอุโบสถนี้มีสัดส่วนเตี้ย และภายในค่อนข้างแคบ ดังนั้นการใช้โครงสร้างในลักษณะนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างมาก ฝ้าเพดานทาสีแดงประดับด้วยดาวเพดานแกะสลักปิดทองเป็นรูปธรรมจักร ที่ผนังเขียนรูปเหมือนพระเกจิอาจารย์องค์สำคัญไว้หลายรูปโดยรอบ ที่ห้องในสุดประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย ประทับด้วยพระโมคคัลลาและพระสารีบุตรอยู่เบื้องซ้ายและเบื้องขวา ด้านหลังทำเป็นซุ้มคล้ายวิมาน 3 ซุ้มติดกัน ให้มีความสัมพันธ์กับพระพุทธรูป 3 องค์ซึ่งอยู่ด้านหน้า

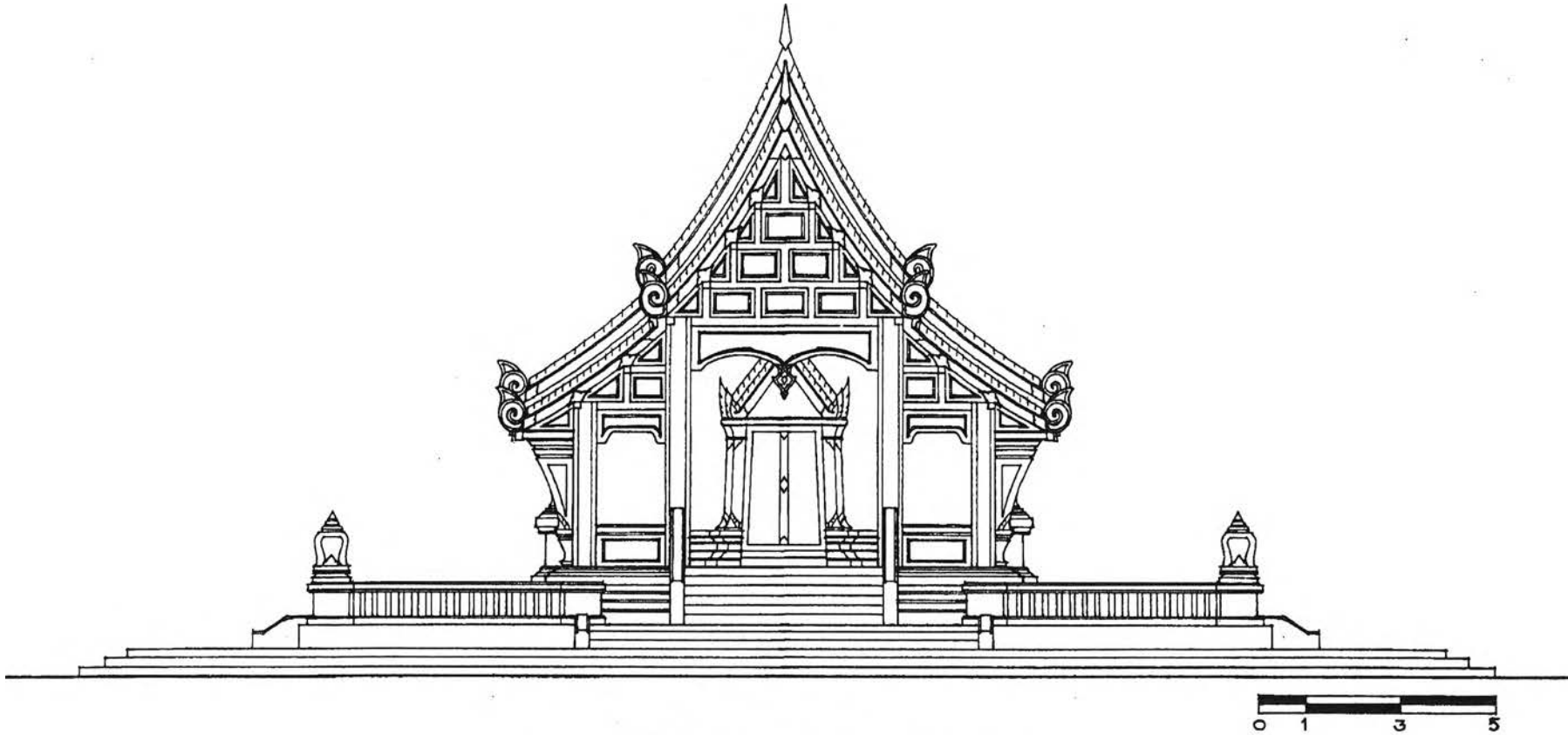
ภาพที่ 4.2.3.10 ภายใน ซึ่งมีซุ้มลักษณะเหมือนวิมานติดกัน 3 ซุ้ม เป็นเสมือนฉากให้กับพระพุทธรูปประธานและพระสาวกทั้ง 2 รูป

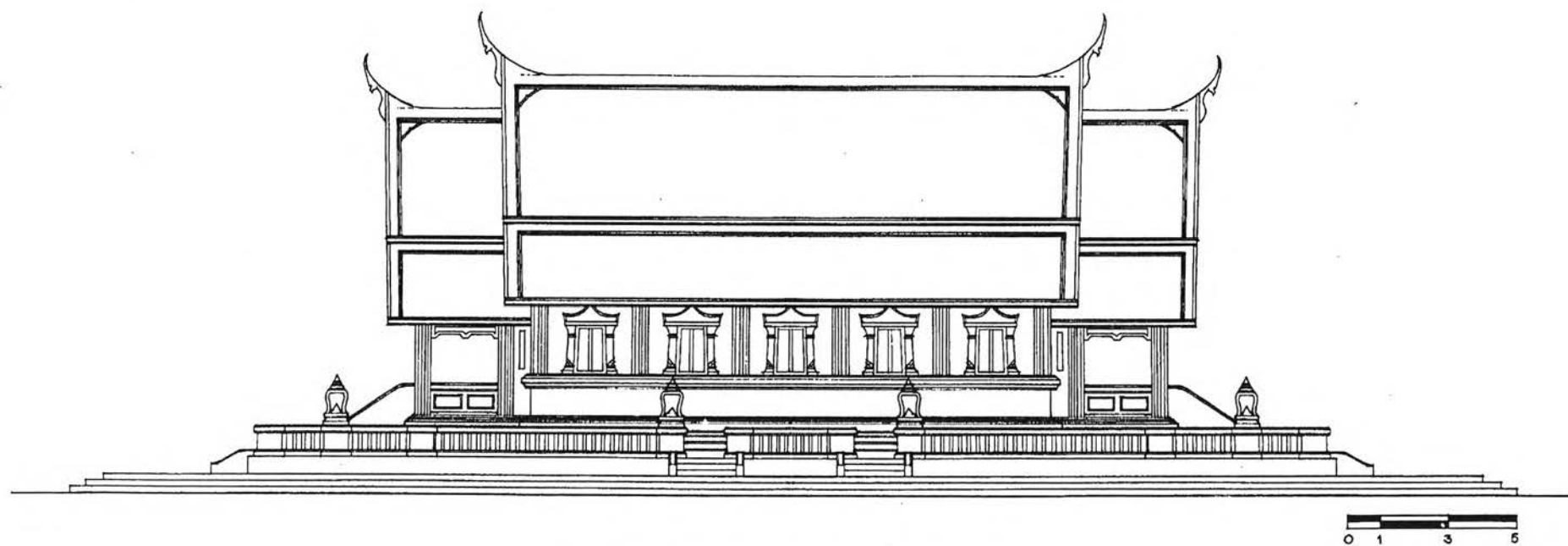
ภาพที่ 4.2.3.11 พระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย ประทับด้วยแฉ้นฟ้าอยู่เบื้องซ้ายและขวา

ภาพที่ 4.2.3.12 หน้าต่างไม้ ผนังตอนล่างบุหินแกรนิต

ภาพลายเส้นที่ 4.2.3.3 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ วัดอรุณวาสี

ภาพลายเส้นที่ 4.2.3.4 แสดงรูปด้านข้างพระอุโบสถ วัดอรุณวาสี

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

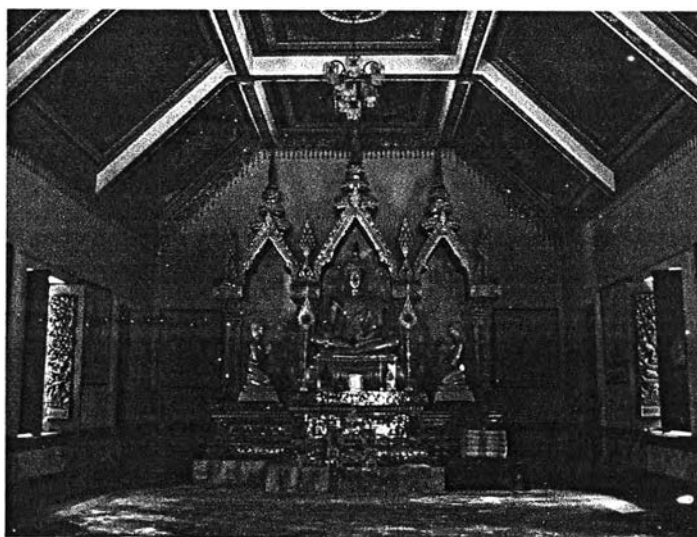
สีของอาคารส่วนใหญ่ใช้โทนสีเหลืองอ่อน ใกล้เคียงกับสีครีม เพื่อแสดงความเป็นอาคารคอนกรีต และดูไม่กระด้างจนเกินไป หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าอาคารหลังนี้ใช้สีเพียง 2 สีเท่านั้น คือ สีของตัวอาคารซึ่งเป็นโทนสีเดียวกัน และสีของกระเบื้องหลังคา ในส่วนของการประดับตกแต่งมีน้อยมาก โดยส่วนใหญ่จะเป็นลวดลายที่เกิดจากการปั้นปูนถอดพิมพ์ทั้งสิ้น

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

พระอุโบสถนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด ตั้งแต่ฐานราก ตัวอาคาร จนถึงส่วนหลังคา และแสดงรูปแบบให้เห็นถึงสัจจะของวัสดุในการก่อสร้างด้วย จุดเด่นของระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้างของอาคารหลังนี้อยู่ที่การใช้โครงสร้างแบบ rigid frame ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อพื้นที่การใช้สอยภายในเป็นอย่างมาก เนื่องจากรูปทรงของอาคารค่อนข้างเตี้ย แต่เมื่อใช้ระบบโครงสร้างแบบนี้ทำให้ช่วยเพิ่มระยะความสูงทางตั้งให้ความรู้สึกไม่อึดอัด และไม่ต้องมีเสภายในอีกด้วย

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ที่ว่างภายในของพระอุโบสถนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดไม่กว้างมากนัก และการที่ไม่มีเสภายใน ทำให้สามารถใช้ประโยชน์ภายในได้อย่างเต็มที่ ไม่บดบังทัศนียภาพและมุมมอง ภายในได้แสงจากช่องทางต่าง ด้านข้างและช่องประตูที่ผนังด้านสกัด

ภาพที่ 4.2.3.13 แสดงที่ว่างภายในอันเกิดจากเทคนิคการก่อสร้าง โดยใช้โครงสร้างแบบ rigid frame ซึ่งช่วยเพิ่มที่ว่างทางตั้งและไม่ต้องมีเสภายใน

4.2.4 พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จ.ฉะเชิงเทรา

ภาพที่ 4.2.4.1 ทศนียภาพภายนอก พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร

ที่ตั้งของวัด	ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2530
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์ ประเวศ ลิมปริงซี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ²⁸

ฉะเชิงเทราปรากฏเรื่องราวครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นเมืองในราชอาณาจักรจันทวา เมื่อปีพุทธศักราช 1998 ปีจอ ประชาชนในสมัยนั้นเรียกเมืองของตนว่า "แปดริ้ว" แต่ทางราชการ เรียกว่า "ฉะเชิงเทรา" ปรากฏมาช้านาน ดังหลักฐานในหนังสือชุมนุมพระราชนิพนธ์ ภาคปดินกะที่ 1 ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ไว้

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิใช้เป็นทีระดมพลในเวลาสงคราม และโปรดให้กรมหลวงลักษณรณเรศออกไปสร้างกำแพงเมือง พร้อมบ้อมปราการขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2377

ทั้งนี้เพื่อจะใช้เป็นเมืองเชื่อนขันฑ์กันพระนคร ทางด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำบางปะกง คือ ฝั่งเดียวกับตัวเมืองนั่นเอง ภายในบ้อมปราการนี้ ปัจจุบันใช้เป็นเรือนจำประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา ในกฎหมายเก่าครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ต้นฉบับอยู่ในหอวชิรญาณ ระบุชื่อเมืองนี้ว่า "ฉทรีงเทรา"

วัดโสธร เดิมชื่อ "วัดหงส์" สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาน้ำเซาะตลิ่งพังไป จึงได้ทำการสร้างขึ้นใหม่ชื่อว่า "วัดเสาชง หรือ วัดเสาชงทอน" แล้วจึงเปลี่ยนมเป็นวัดโสธรภายหลัง วัดนี้มีพระพุทธรูปโบราณสำคัญองค์หนึ่ง เรียกว่า "พระพุทธรโสธร" หน้าตักกว้าง 1.65 เมตร สูง 1.98 เมตร ตามประวัติมีว่าได้ปาฏิหาริย์

²⁸ หนังสือประวัติหลวงพ่อโสธร วัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมือง (แปดริ้ว)

ลอยน้ำมา เมื่อมาถึงน้ำวนใกล้วัดโสธร ก็ลอยวนอยู่ ประชาชนจึงได้ทำพิธีอัญเชิญขึ้นมาจากน้ำ แล้วนำมาประดิษฐานที่วัดโสธรจนทุกวันนี้

และพระอุโบสถของวัดในปัจจุบันนี้มีมูลเหตุในการสร้าง ดังนี้ ครั้งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จไปที่วัดโสธรวรารามวรวิหารแห่งนี้ ทรงทอดพระเนตรเห็นพระอุโบสถเก่าและมีขนาดเล็ก เนื่องจากภายในประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งพระศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญอย่างมาก ถือเป็นพระคู่บ้านคู่เมืององค์หนึ่ง ทรงเห็นว่าไม่เหมาะสมกับฐานานุศักดิ์ของพระพุทธรูป จึงทรงมีพระกระแสรับสั่งกับเจ้าอาวาสในครั้งนั้นให้ทำการแก้ไขปรับปรุงพระอุโบสถหลังนี้ให้ดีขึ้น ซึ่งพระอุโบสถเก่านั้นสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ตั้งอยู่ที่เดียวกับพระอุโบสถหลังปัจจุบัน²⁹

จากเหตุนี้ ทางวัดจึงทำการหาผู้ออกแบบปรับปรุง ในครั้งนั้นมีผู้มาสมัครรับออกแบบอยู่หลายคน แต่เจ้าอาวาสยังไม่เชื่อถือ ในขณะที่นั้น อาจารย์ประเวศ ลิมปริงษ์ ซึ่งทำงานอยู่ในกรมศิลปากรและอยู่ในช่วงใกล้ปลดเกษียณ กำลังดำเนินการออกแบบศาลหลักเมืองจังหวัดอยุธยา ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดอยุธยาในขณะนั้นได้เห็นฝีมือ และบังเอิญท่านรู้จักกับเจ้าอาวาสวัดพุทธโสธรวรารามวรวิหาร จึงแนะนำกับเจ้าอาวาสว่า มีสถาปนิกจากกรมศิลปากร ฝีมือดี เรียนมาทางสายช่างหลวง หลังจากนั้น อาจารย์ประเวศ ลิมปริงษ์ ได้ไปคุยกับเจ้าอาวาส แต่ในขั้นแรกอาจารย์ประเวศ ได้บอกปฏิเสธไป เนื่องจากอายุทางราชการเหลือน้อย เพียงแค่ 1 ปี จะไม่สามารถทำงานให้ได้เพราะไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชาลูกน้องและทีมงานอีกต่อไป แต่ด้วยความที่เจ้าอาวาสมีความประสงค์ที่จะให้สถาปนิกคนนี้ทำการออกแบบ จึงทำหนังสือขอยืมชื่อที่สำนักพระราชวัง ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับทราบ ก็ทรงอนุญาต และมีคำสั่งไปที่กรมศิลปากร ให้นายประเวศ ลิมปริงษ์ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการก่อสร้าง โดยใช้เวลาในการออกแบบอย่างเดียวกว่าประมาณ 6 ปี

● แนวความคิดในการออกแบบ³⁰

อาคารหลังนี้มีลักษณะพิเศษและมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมไทย เพราะเป็นการประยุกต์รวมอาคารในเขตพุทธาวาสทั้งหมดเข้าด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วยส่วนหลักๆ 3 ส่วน คือ มีพระวิหารอยู่ทางด้านหน้าและด้านหลังซึ่งเป็นวิหารของพระพุทธรูปองค์เดิมและวิหารพระไตรปิฎก ส่วนกลางเป็นพระอุโบสถ และส่วนบนเป็นพระสถูปเจดีย์ เหตุที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งมาจากสถาปนิกเห็นว่าพื้นที่ของวัดมีจำกัด ไม่สามารถขยายขอบเขตออกไปได้อีก จึงออกแบบให้ใช้ประโยชน์ใช้สอยต่างๆได้ในอาคารหลังเดียว

การออกแบบอาคารนี้ สถาปนิกบอกว่าเป็นการออกแบบโดยใช้ปรัชญาให้มีความผสมผสานระหว่างการวางผังและประโยชน์ใช้สอย อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าอาคารหลังนี้มีสัดส่วนและมีขนาดใหญ่มาก ทั้งนี้เนื่องมาจากการออกแบบอาคารนี้สถาปนิกต้องพิจารณาจากหน้าที่ใช้สอยเป็นหลัก โดยเฉพาะในส่วนของพระวิหารซึ่งสมัยโบราณเป็นสถานที่สำหรับเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และฟังธรรมเทศนา ในปัจจุบันก็ต้องการให้พุทธศาสนิกชนได้มีสถานที่เพียงพอในการฟังธรรมเทศนาเช่นกัน ดังนั้นพระวิหารทั้งสองข้างจึงต้องมีพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อรองรับประชาชนจำนวนมาก ส่วนพระอุโบสถซึ่งอยู่บริเวณส่วนกลางอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น ไม่จำเป็นต้องมีขนาดใหญ่เพราะใช้สำหรับพิธีบวชเท่านั้น

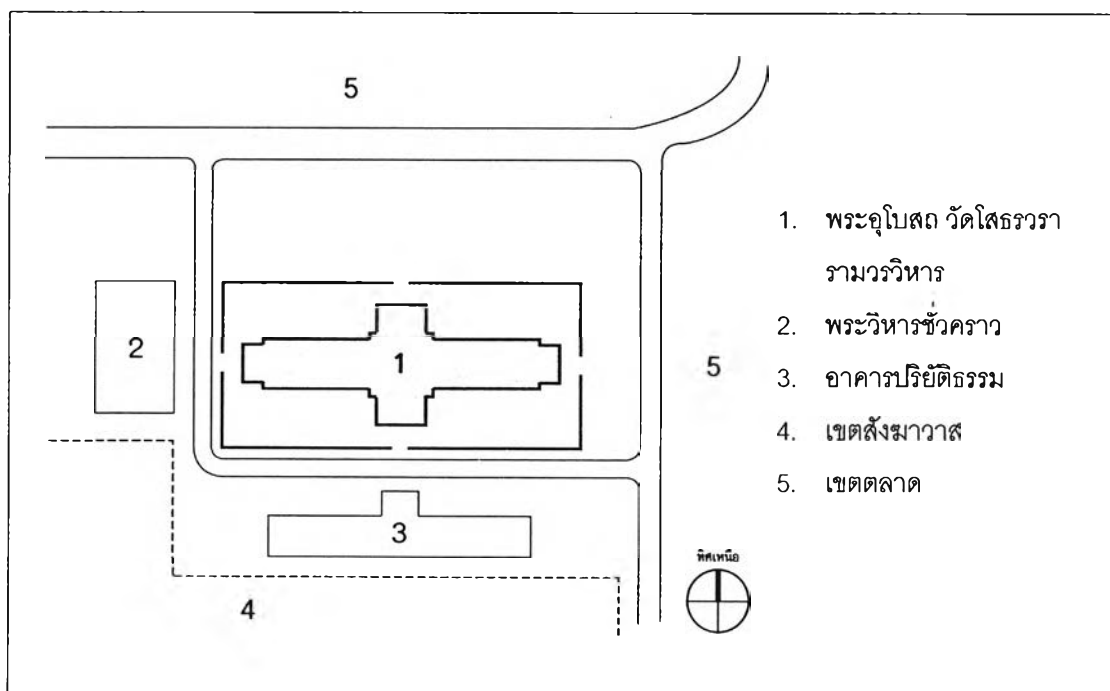
²⁹ สัมภาษณ์ อาจารย์ประเวศ ลิมปริงษ์, 24 กรกฎาคม 2547.

³⁰ เรื่องเดียวกัน.

สถาปนิกมีความเห็นว่าสถาปัตยกรรมเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นการผสมผสานของอดีตกับปัจจุบัน จะเห็นได้จากองค์ประกอบของอาคารนี้ซึ่งใช้รูปแบบศิลปะของจากสมัยอดีตในบางส่วน เช่น รูปแบบซุ้มประตูทางเข้า พนักบันได พนักกระเบื้อง และหัวเสาบางแห่ง เป็นลักษณะแบบศิลปะตะวันตกซึ่งเข้ามาอิทธิพลในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือช่องเปิดที่ผนังบางแห่งเป็นรูปแบบช่องเปิดแบบสมัยอยุธยา เป็นการแสดงความเคารพต่อพัฒนาการศิลปะไทยจากในอดีตและแสดงวิวัฒนาการของงานสถาปัตยกรรมไทย ในส่วนของปัจจุบันเน้นที่การออกแบบโดยคำนึงถึงธรรมชาติของวัสดุ เห็นได้เด่นชัดที่ส่วนของโครงสร้างและวัสดุโดยใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก และเลือกใช้วัสดุจำพวก หินแกรนิต หินอ่อน และเซรามิก เนื่องจากแนวความคิดหลักที่ต้องการให้อาคารมีความคงทน แข็งแรง มีอายุถึง 1,000 ปี โดยไม่ต้องซ่อม ทั้งนี้สถาปนิกบอกว่ามีความเป็นไปได้หากได้ทำตามอย่างที่ตนเองต้องการอย่างแท้จริง แต่ต่อมาพบกับปัญหาและอุปสรรคบางประการทำให้ท่านมิได้ควบคุมจนสำเร็จ

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

ที่ตั้งของพระอุโบสถในปัจจุบันสร้างในที่ซึ่งเคยเป็นพระอุโบสถหลังเก่ามาก่อนอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของวัด แต่เดิมสถาปนิกเห็นว่าที่ดินที่มีอยู่มีขนาดเล็กจนเกินไป จึงต้องการขยายที่เพิ่มเติม โดยจำเป็นต้องทำการไล่ที่อยู่อาศัยของประชาชนที่อาศัยอยู่ในที่ของวัดออกไป เพื่อให้ได้พื้นที่เพียงพอต่อการก่อสร้างพระอุโบสถอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.1 แสดงความสัมพันธ์ของที่ตั้งพระอุโบสถ กับสภาพแวดล้อมโดยพระอุโบสถหันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก มีกำแพงล้อมรอบ ซึ่งตั้งบนที่ดินที่ขยายเพิ่มขึ้น

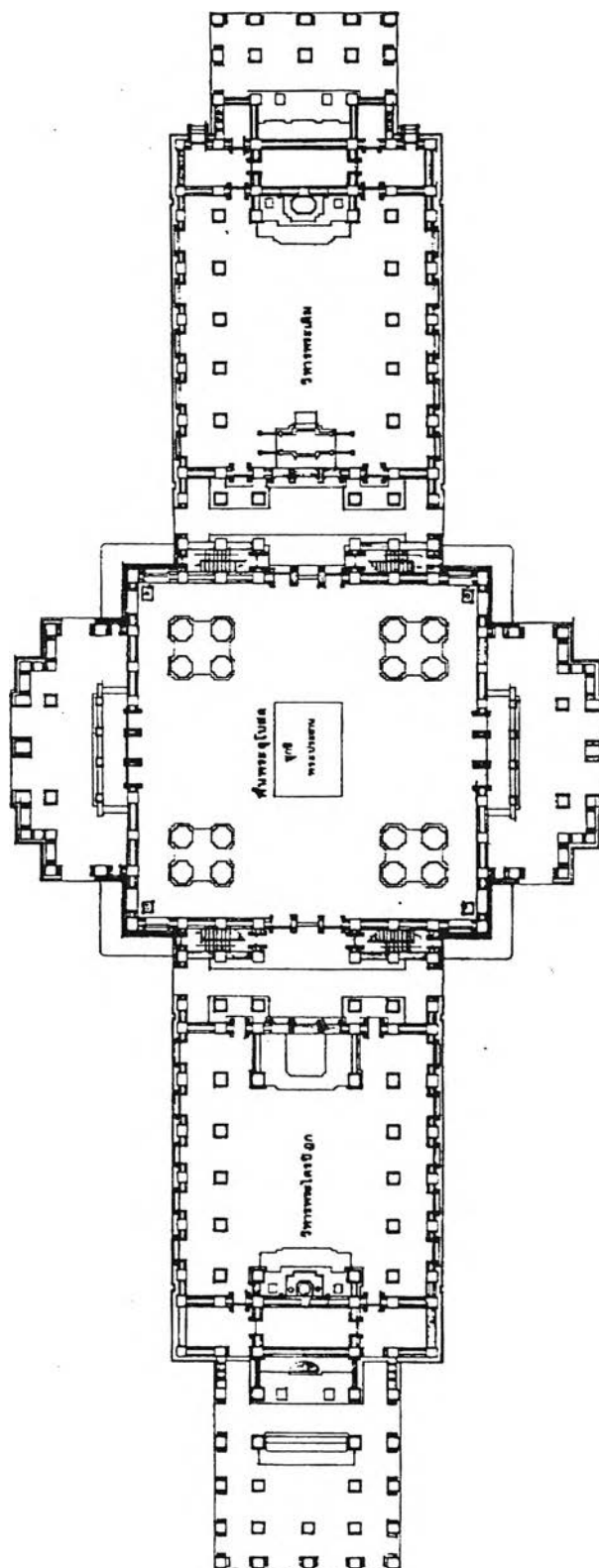
● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

อาคารนี้มีแผนผังเป็นรูปจตุรมุข ซึ่งมีมุขด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกยาวกว่ามุขด้านทิศเหนือและทิศใต้ มีผังพื้นที่ทั้งหมด 8 ชั้น จากแนวความคิดหลักซึ่งต้องการรวมอาคารในเขตพุทธาวาสเข้าไว้ด้วยกัน อันประกอบด้วย พระอุโบสถ พระวิหาร และพระเจดีย์ โดยมีลักษณะแผนผังและการใช้งาน ดังนี้

แผนผังชั้นที่ 1 แบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นพื้นที่บริเวณตรงกลางใช้งานเป็นพระอุโบสถ แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีประตูทางเข้าสู่ภายใน 4 ทิศ ทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ เป็นมุขโถงโถง ที่ประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกขนาดด้วยบันไดทางขึ้นสู่ชั้นที่ 2 ภายในบริเวณตรงกลางเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปทรงฐานกลม ภายในห้องพระอุโบสถนี้มีเสานขนาดใหญ่ 4 ชุด ชุดละ 4 ต้น เป็นโครงสร้างรับส่วนยอด ที่มุมภายในทั้ง 4 มุม ตั้งเป็นหลักเสมา

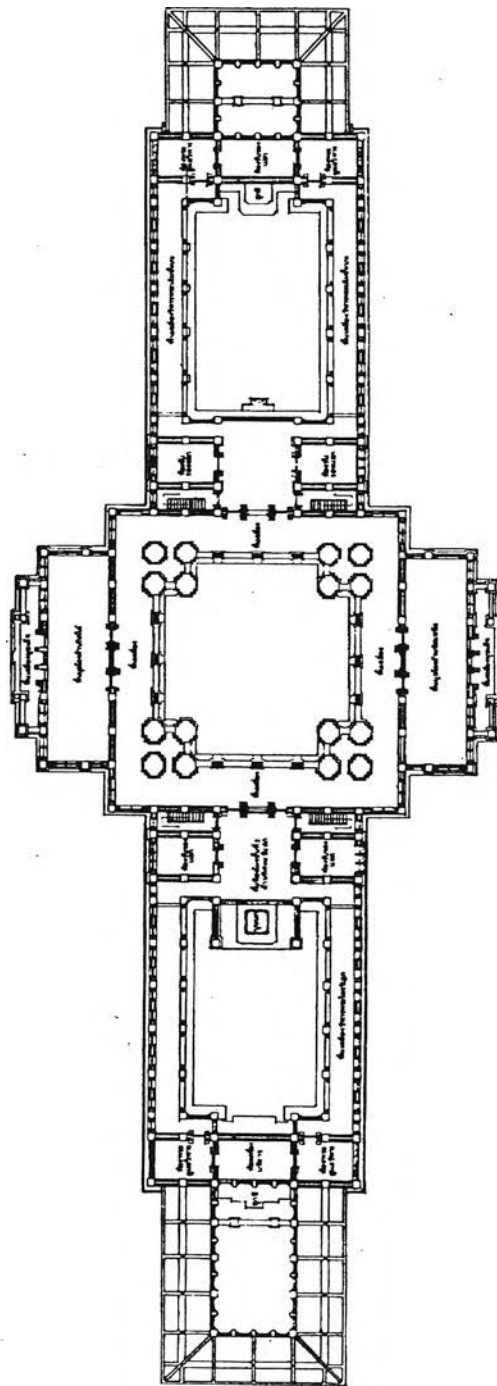
ปีกอาคารด้านทิศตะวันออกเป็นวิหารพระไตรปิฎก มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบ่งออกเป็น 5 ห้อง เชื่อมต่อกับส่วนพระอุโบสถโดยมีทางเดินคั่นระหว่างกลาง ทางด้านหน้าอาคารหรือด้านทิศตะวันออกเป็นโถงโถงประดิษฐานพระพุทธรูปทางด้านหน้า โถงด้านหน้านี้ประกอบด้วยเสาลอยมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตัวพระวิหารมีช่องหน้าต่างทุกช่วงเสา พื้นที่ภายในห้องเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และมีเสาร่วมในประธาน

ปีกอาคารด้านทิศตะวันตกเป็นวิหารพระเดิม มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบ่งเป็น 5 ห้อง เชื่อมต่อกับส่วนพระอุโบสถโดยมีทางเดินคั่นระหว่างกลางเช่นเดียวกับวิหารพระไตรปิฎก และทางด้านหลังมีมุขโถงโถงแต่ระยะสั้นกว่า ตัวพระวิหารมีช่องหน้าต่างทุกช่วงเสา พื้นที่ภายในห้องเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และมีเสาร่วมในประธาน

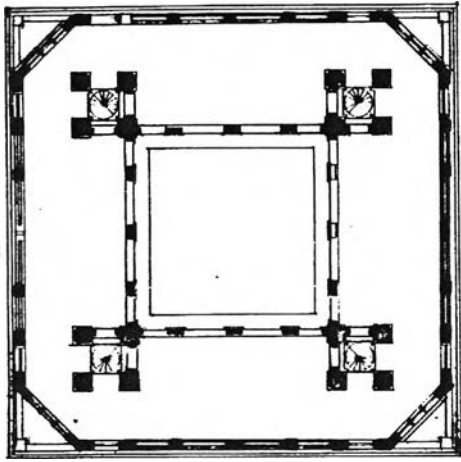
ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.2 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยส่วนพระอุโบสถ วิหารพระไตรปิฎก และวิหารพระเดิม (ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อารุณ เงินชุกกลิ่น)

แผนผังชั้นที่ 2 มีลักษณะคล้ายกับชั้นลอย คือ มีพื้นเฉลียงทางเดินรอบ ตรงกลางเป็นโถงแบบ Double Space เหมือนกันทั้งส่วนพระอุโบสถและพระวิหาร ซึ่งอธิบายรายละเอียดพื้นที่ใช้สอยได้ดังนี้ พระอุโบสถมีพื้นเฉลียงทางเดินรอบโดยย่อมุมตามแนวเสา มุขด้านทิศเหนือและทิศใต้เป็นโถงโล่ง ส่วนวิหารพระไตรปิฎกด้านทิศตะวันออกประกอบด้วยที่ตั้งบุษบก ห้องรับรองแขก ห้องเครื่องบริวาร ห้องพระดูแลวิหาร และเฉลียงด้านข้าง ส่วนวิหารพระเดิมด้านทิศตะวันตก ประกอบด้วยที่ตั้งชุกชี ห้องรับรองแขก ห้องพระดูแลวิหาร และเฉลียงด้านข้าง เช่นกัน

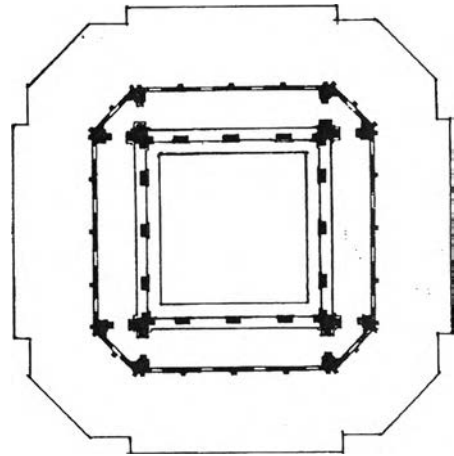

ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.3 แสดงผังพื้นชั้นที่ 2 ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นโถงโล่ง และด้านข้างเป็นเฉลียงทางเดิน (ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อวรุท เงินชุกลิน)

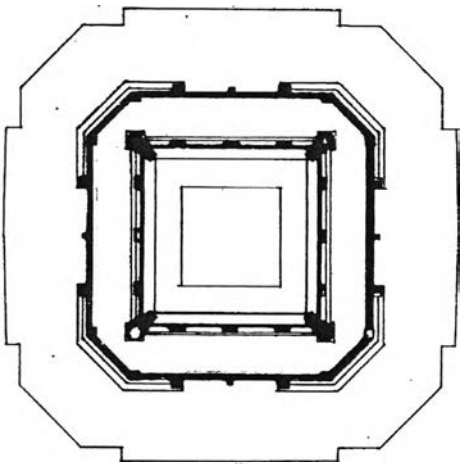
แผนผังชั้นที่ 3 – 8 มิได้มีการใช้งาน เป็นการแบ่งตามลักษณะโครงสร้างในส่วนยอด และผังพื้นที่แต่ละชั้นมีขนาดย่อลดหลั่นไปตามรูปทรงของเครื่องยอด โดยมีบันไดเวียนเพื่อขึ้นสู่ส่วนยอดหรือห้องสำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ คือ ชั้นที่ 8 นั้นเอง

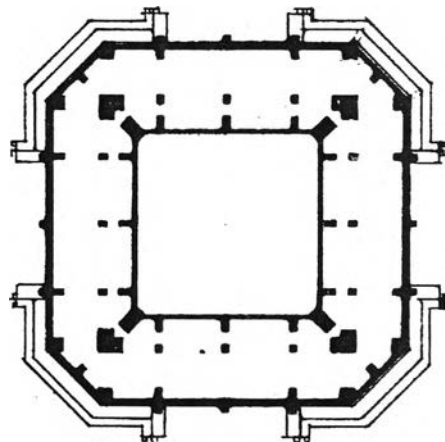
ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.4 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 3
(ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อวรุท เงินชุกลิน)

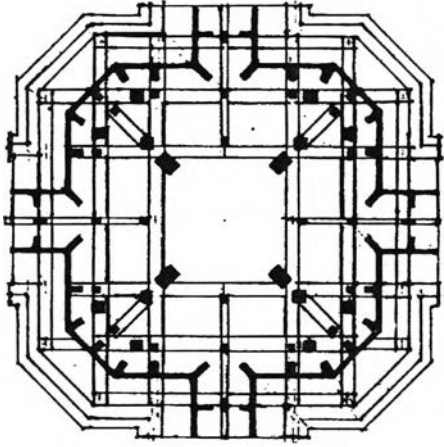
ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.5 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 4
(ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อวรุท เงินชุกลิน)

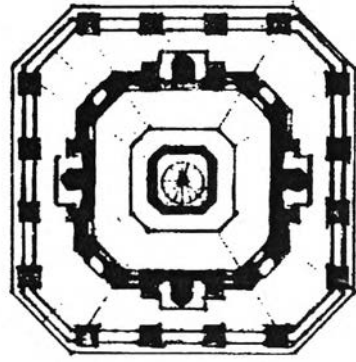
ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.6 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 5
(ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อวรุท เงินชุกลิน)

ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.7 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 6
(ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อวรุท เงินชุกลิน)

ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.8 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 7
(ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อารุณ เงินชุกลิน)

ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.9 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 8
(ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อารุณ เงินชุกลิน)

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบโดยรวมของอาคารมีลักษณะเป็นแบบไทยประเพณีผสมผสานกับลักษณะศิลปะแบบตะวันตก ในส่วนยอดเป็นรูปแบบที่ประยุกต์ขึ้นใหม่ เส้นสายโดยรวมมีลักษณะค่อนข้างแข็งเพื่อความเหมาะสมกับขนาดอาคารและแนวความคิดที่ต้องการให้มีความคงทนถาวร

ฐานอาคาร อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าอาคารทั้งหมดซึ่งมีขนาดค่อนข้างใหญ่ แต่ฐานอาคารกลับมีความสูงไม่มากโดยใช้บัวฐานปัทม์แบบประยุกต์ให้มืองค์ประกอบที่ต่างออกไปจากเดิม และระดับพื้นชั้นล่างก็สูงจากระดับพื้นดินเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากแนวความคิดของสถาปนิกที่เห็นว่าภายในพระอุโบสถเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ซึ่งลักษณะของพระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวคือมีฐานเตี้ยและกว้าง สูงจากพื้นเพียงเล็กน้อย และประชาชนที่มาเคารพสักการะสามารถขึ้นไปบนฐานเพื่อเปิดทองได้ ลักษณะเช่นนี้จึงนำมาสะท้อนสู่รูปแบบของฐานอาคาร บันไดทางขึ้นระดับไม่สูงมาก พนักบันไดเป็นแบบพนักพลสิงห์ ลูกกรงพนักกระเบื้องมีรูปแบบคล้ายกับในสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 คั่นด้วยเสาสี่เหลี่ยมเตี้ยๆ ซึ่งหัวเสามีรูปทรงคล้ายพานพุ่ม

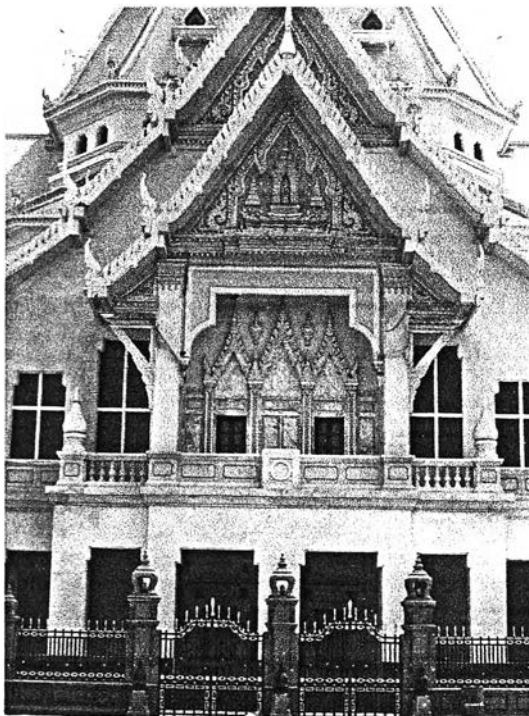

ภาพที่ 4.2.4.2 รูปแบบอาคารโดยรวมของพระอุโบสถ

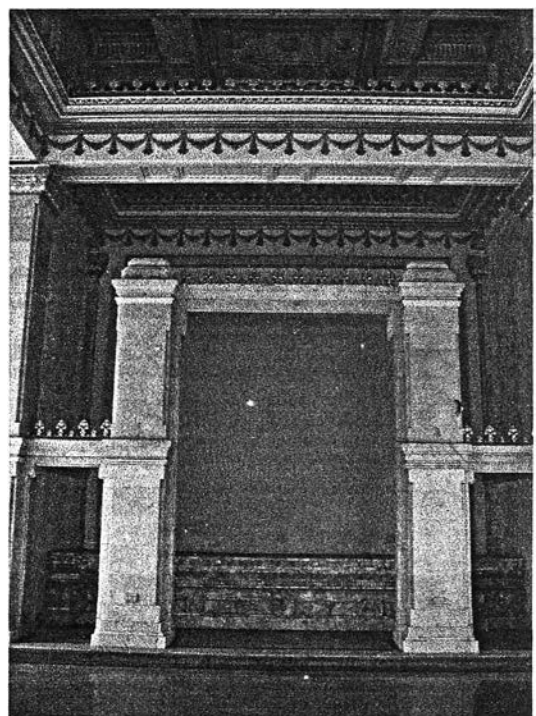

ภาพที่ 4.2.4.3 แสดงรูปแบบฐานอาคาร ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับรูปแบบสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5

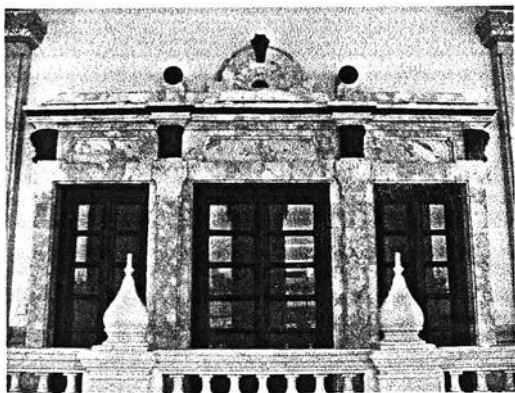
ตัวอาคาร ผนังและเสาของอาคารตั้งตรงนูนภายนอกด้วยหินอ่อน มีเสาหล่อสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่อยู่บริเวณมุขโถงทั้ง 4 ด้าน ชุ่มประตูทางเข้าชั้นล่างเป็นศิลปะแบบตะวันตก คือ มีชุ่มประตูติดกัน 3 ชุ่ม ตรงชุ่มกลางด้านบนเป็นชุ่มโค้ง (arch) ส่วนชุ่มประตูชั้นบนเป็นชุ่มติดกัน 3 ชุ่มเช่นกัน แต่เป็นชุ่มเรือนแก้วแบบไทย ส่วนบานประตูมีกรอบเป็นลัทธิธรรมด้าลูกฟักกระจงสีชา ชุ่มหน้าต่างเป็นชุ่มทรงเรือนแก้วมีขนาดใหญ่และยึดสูงขึ้นเพื่อความเหมาะสมกับช่วงของผนัง บานหน้าต่างมีกรอบเป็นลัทธิธรรมด้าลูกฟักกระจงสีชาเช่นเดียวกับบานประตู แบ่งเป็นช่วงเพื่อเป็นการลดทอนสัดส่วน เหตุที่เลือกใช้บานกระจงเนื่องจากภายในต้องการปรับอากาศแต่ยังคงได้แสงจากภายนอก และใช้กรอบบานเป็นลัทธิธรรมด้าเนื่องจากต้องการความคงทนถาวรตามแบบพระพุทธรูป ตั้งแต่สมัยสุโขทัยที่ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ช่องแสงบางช่วงเจาะเป็นช่องทางตั้งรูปแบบศิลปะอยุธยา ส่วนช่องแสงในระดับชั้น 2 และ 3 เป็นรูปสี่เหลี่ยมทางตั้งและแบ่งช่องในมีขนาดเล็กลง พื้นชั้น 2 ในส่วนมุขโถงทางด้านข้างยื่นเป็นระเบียงมีพนักกระเบื้องและลูกกรงรูปแบบตะวันตก คล้ายกับพระที่นั่งจักรีหรือสะพานพุทธ เป็นต้น บนหัวเสาทำเป็นรูปทรงคล้ายพานพุ่มเพื่อกลมกลืนกับชั้นล่าง ระหว่างเสาคู่กลางเป็นชุ่มคูลา

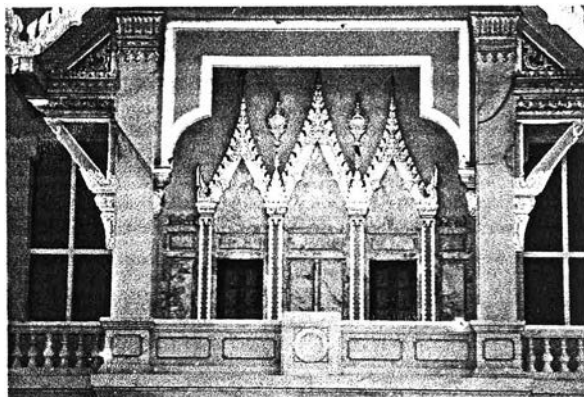
ภาพที่ 4.2.4.4 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมตัวอาคารภายนอก โดยผนังและเสาด้วยหินอ่อน

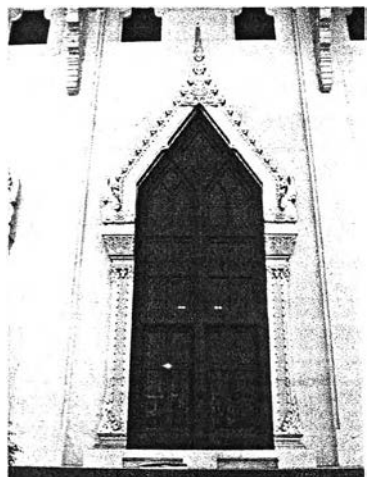
ภาพที่ 4.2.4.5 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมภายในมุขโถง ทางด้านหน้า (ทิศตะวันออก) และด้านหลัง (ทิศตะวันตก)

ภาพที่ 4.2.4.6 แสดงรูปแบบซุ้มประตูทางเข้าชั้นที่ 1 ซึ่งมีรูปแบบศิลปะแบบตะวันตก คือ มีซุ้มประตูติดกัน 3 ซุ้ม ตรงซุ้มกึ่งกลางด้านบนเป็นซุ้มโค้ง (arch)

ภาพที่ 4.2.4.7 แสดงรูปแบบซุ้มประตูในชั้นที่ 2 เป็นซุ้มติดกัน 3 ซุ้มเช่นกัน แต่เป็นซุ้มเรือนแก้วแบบไทย ส่วนบานประตูมีกรอบเป็นลวดลายรูปดาวลูกฟ้าประกายระยิบระยับ

ภาพที่ 4.2.4.8 ซุ้มหน้าต่างเป็นซุ้มทรงเรือนแก้วเปิดทอง ตัวบานมีกรอบเป็นลวดลายรูปดาวลูกฟ้าประกายระยิบระยับเช่นเดียวกับประตู

ภาพที่ 4.2.4.9 แสดงรูปแบบหน้าต่างที่ตัวอาคารเป็นแบบกรอบสี่เหลี่ยมย่อมุม

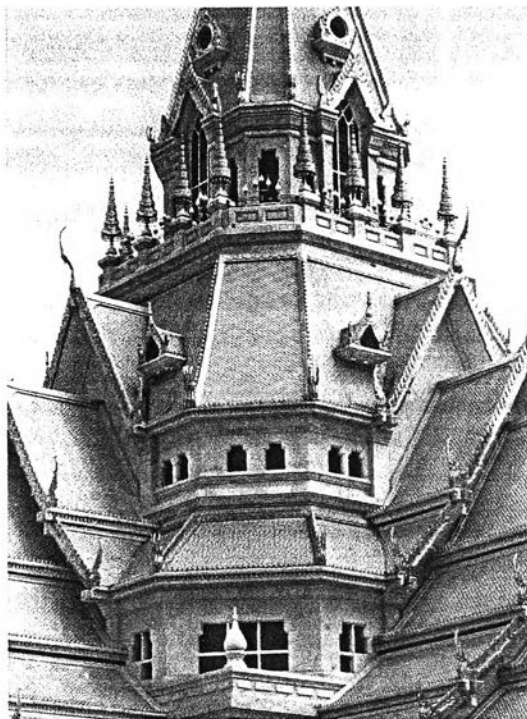

ภาพที่ 4.2.4.10 มุขโถงทางด้านข้างยื่นเป็นระเบียงมีพนักกระเบื้องและลูกกรงรูปแบบศิลปะตะวันตก

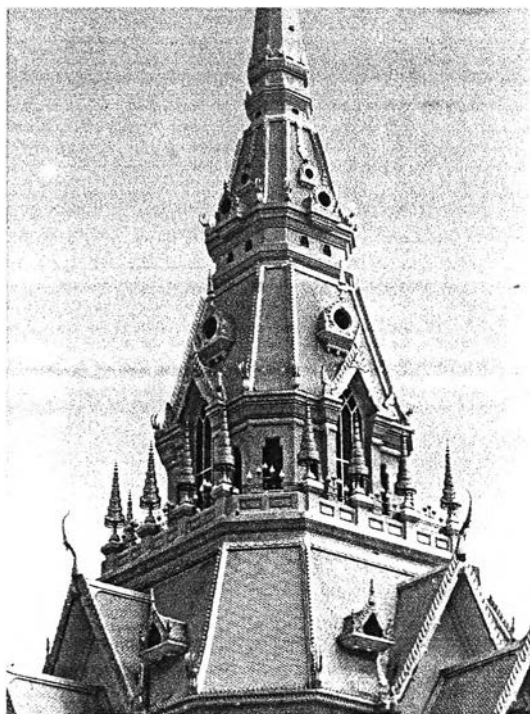
ส่วนยอด เป็นแบบที่ประยุกต์ขึ้นใหม่มีรูปทรง 8 เหลี่ยม บริเวณสันเหลี่ยมเป็นรอยกระกาและหางหงส์แบบขนาดสามเคียว ส่วนยอดแบ่งออกเป็น 4 ชั้น โดยเป็นเหมือนชายคา 1 ชั้น ชั้นที่ 2 มีส่วนเชื่อมต่อกับหลังคาชั้นบนสุดซึ่งด้านข้างทั้ง 2 ข้าง มีจั่วเล็กๆคล้าย dormer ชั้นที่ 3 เป็นทางเดินโดยรอบกันด้วยพนักกระเบื้องที่เสาค้ำเม็ดประดับฉัตรทอง 7 ชั้นโดยรอบ เพื่อแสดงถึงความสำคัญให้รู้ว่าสถานที่แห่งนี้เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีซุ้มประตูและจั่วแบบ dormer อยู่ทั้ง 4 ทิศ ชั้นที่ 4 มีลักษณะเป็นจั่วแบบ dormer ซ้อนกัน 2 ชั้น อยู่ทั้ง 4 ทิศตรงกับชั้นล่างๆ ถัดขึ้นไปเป็นส่วนปลียอด ซึ่งแบ่งเป็น 2 ช่วง บนยอดสูงสุดประดับฉัตรทอง 5 ชั้น

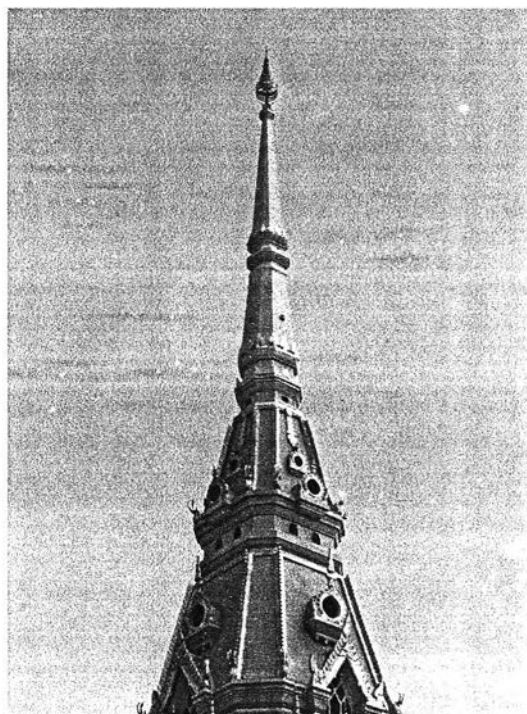
ภาพที่ 4.2.4.11 แสดงรูปแบบของเครื่องยอดที่ประยุกต์ขึ้นใหม่ มีรูปทรง 8 เหลี่ยม บริเวณสันเหลี่ยมเป็นราวกระกาและหางหงส์แบบขนาดสามเตียร ส่วนยอดแบ่งออกเป็น 4 ชั้น

ภาพที่ 4.2.4.12 เครื่องยอดส่วนล่าง แบ่งเป็นชายคา 1 ชั้น ชั้นที่ 2 มีส่วนเชื่อมต่อกับหลังคาชั้นบนสุดซึ่งด้านข้างทั้ง 2 ข้าง มีจั่วเล็กๆคล้าย dormer

ภาพที่ 4.2.4.13 ชั้นที่ 3 เป็นทางเดินโดยรอบกันด้วยพนักระเบียง ที่เสาหัวเม็ดประดับฉัตรทอง 7 ชั้นโดยรอบ มีซุ้มประตูและจั่วแบบ dormer อยู่ทั้ง 4 ทิศ

ภาพที่ 4.2.4.14 ชั้นที่ 4 มีลักษณะเป็นจั่วแบบ dormer ซ้อนกัน 2 ชั้น อยู่ทั้ง 4 ทิศตรงกับชั้นล่างๆ ถัดขึ้นไปเป็นส่วนปลียอด ซึ่งแบ่งเป็น 2 ช่วง บนยอดสูงสุดประดับฉัตรทอง 5 ชั้น

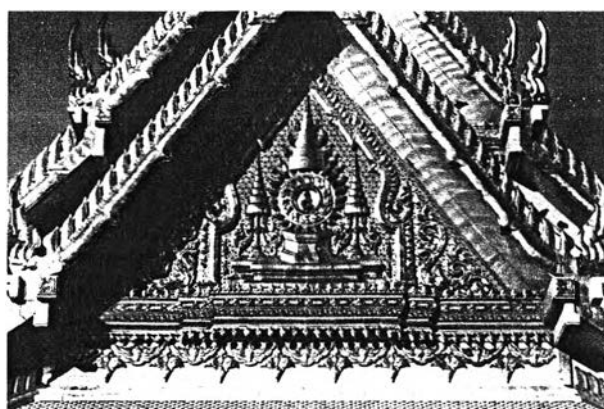
หลังคา เป็นจั่วเปิด ทางด้านข้างหรือด้านสั้นมีหลังคาซ้อนกัน 4 ชั้น และด้านยาวมีหลังคาซ้อนกัน 5 ชั้น ประกอบกับหลังคาซึ่งคลุมมุขโถงอีก 1 ชั้น หลังคามุงด้วยกระเบื้องเซรามิก ซ่อฟ้าปากปลา รวยระกาฝักเพกาและหางหงส์แบบไทย หน้าบันมีทั้งหมด 8 หน้าบัน ซึ่งมีลวดลายและการสื่อความหมายไม่เหมือนกัน โดยมีทั้งหมด 5 แบบด้วยกัน คือ

1. หน้าบันชั้นล่างด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นมุขด้านหน้า เป็นรูปพระพุทธไสยาสน์ประดิษฐานอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว ด้านข้างผูกलयประกอบ หมายถึง ให้ทราบว่ายภายในพระอุโบสถหลังนี้เป็นที่ประดิษฐานพระสำคัญคู่บ้านคู่เมือง นั่นคือ พระพุทธไสยาสน์นั่นเอง

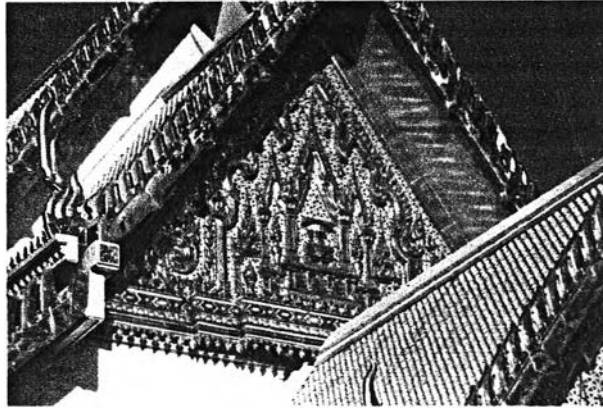
ภาพที่ 4.2.4.15 หน้าบันด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออก มีลวดลายเป็นรูปพระพุทธไสยาสน์ประดิษฐานในซุ้มเรือนแก้ว ด้านข้างผูกलयประกอบ

2. หน้าบันชั้นล่างด้านทิศตะวันตกเป็นตราเครื่องหมายพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 9 ประดิษฐานอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว ด้านข้างผูกलयประกอบ แสดงถึงพระอุโบสถหลังนี้สร้างขึ้นด้วยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

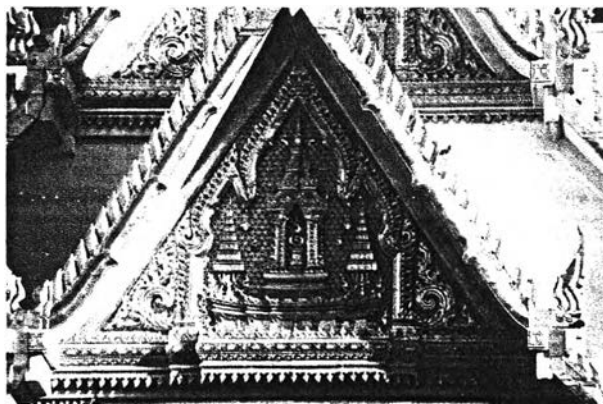
ภาพที่ 4.2.4.16 หน้าบันด้านหลังหรือด้านทิศตะวันตก มีลวดลายเป็นรูปพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 9 ประดิษฐานในซุ้มเรือนแก้ว ด้านข้างผูกलयประกอบ

3. หน้าบันชั้นบนด้านทิศตะวันออกและด้านตะวันตกเป็นแบบเดียวกัน เป็นรูปพานประดิษฐานพระไตรปิฎกอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว โดยมีพานพุ่มประกอบอยู่ด้านข้าง และผูกलयประกอบเป็นทรงเรือนแก้วคลุมด้านบนอีกชั้นหนึ่ง หมายถึง ที่แห่งนี้มีวิหารพระไตรปิฎกซึ่งแสดงถึงการบูชาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

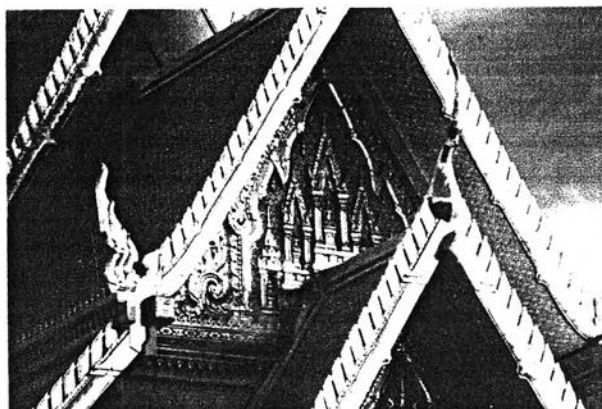
ภาพที่ 4.2.4.17 หน้าบันชั้นบนด้านทิศตะวันออกและด้านตะวันตกเป็นแบบเดียวกัน เป็นรูปพานประดิษฐานพระไตรปิฎกอยู่ในซุ้มเรือนแก้ว โดยมีพานพุ่มประกอบอยู่ด้านข้าง

4. หน้าบันชั้นล่างด้านทิศเหนือและทิศใต้ซึ่งเป็นแบบเดียวกัน เป็นรูปอุณาโลมหรือชนระหว่างคิ้วพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ในเรือนบุษบก ประกอบด้วยฉัตรเครื่องสูงอยู่ 2 ชั้น ด้านข้างผูกलयประกอบ

ภาพที่ 4.2.4.18 หน้าบันชั้นล่างด้านทิศเหนือและทิศใต้ซึ่งเป็นแบบเดียวกัน เป็นรูปอุณาโลมหรือชนระหว่างคิ้วพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ในเรือนบุษบก

5. หน้าบันชั้นบนดานทิศเหนือและทิศใต้ซึ่งเป็นแบบเดียวกัน เป็นรูปพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในเรือนแก้วมีทั้งหมด 5 องค์ ด้านข้างผูกปลายประกอบ หมายถึง อดีตพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

ภาพที่ 4.2.4.19 หน้าบันชั้นบนดานทิศเหนือและทิศใต้ซึ่งเป็นแบบเดียวกัน เป็นรูปพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในเรือนแก้วมีทั้งหมด 5 องค์

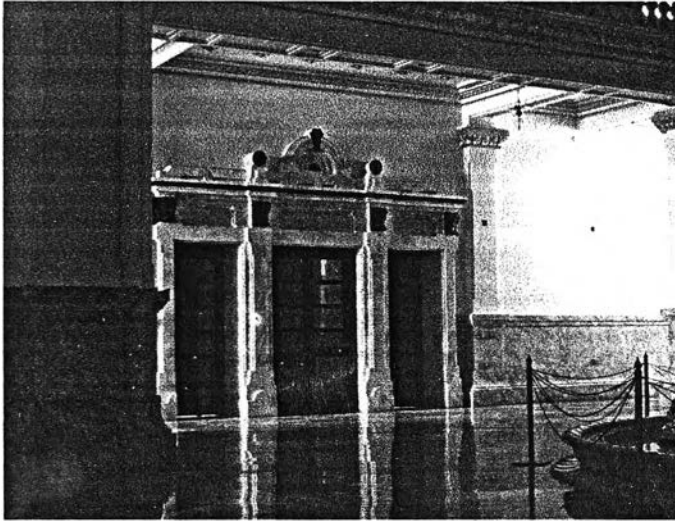
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ส่วนพระวิหารมีลักษณะกึ่ง 2 ชั้น เนื่องจากชั้น 2 เป็นลักษณะทางเดินโดยรอบ ตรงส่วนกลางโถ่ง ในส่วนพระอุโบสถสูง 4 ชั้นจนถึงฝ้าเพดาน พื้นที่ตรงกลางประดิษฐานพระพุทธรุโสรบนฐานกลม บนฐานประกอบด้วยพระอื่นๆอีกหลายองค์ เสาภายในมีขนาดใหญ่เป็นเสายอมุมไม้สิบสอง ชุ่มประตุมีรูปแบบเหมือนกับชุ่มประตูภายนอก ผนังภายในเรียบทามีขาวไม่เขียนจิตรกรรม ผนังกระเบื้องรูปแบบเหมือนผนังกระเบื้องภายนอก ฝ้าเพดานสีขาวมีดาวเพดานและขอบคิ้วเป็นสีทอง ลายพื้นสถาปนิกตั้งใจจะให้เป็นที่ดินต่างๆ มาจัดวางตามฉันทลักษณ์แบบไทย ยกตัวอย่างเช่น พื้นในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แต่พื้นในปัจจุบันเป็นลวดลายคลื่นน้ำประกอบด้วยสัตว์น้ำประเภทต่างๆ ซึ่งสถาปนิกมิได้ออกแบบไว้

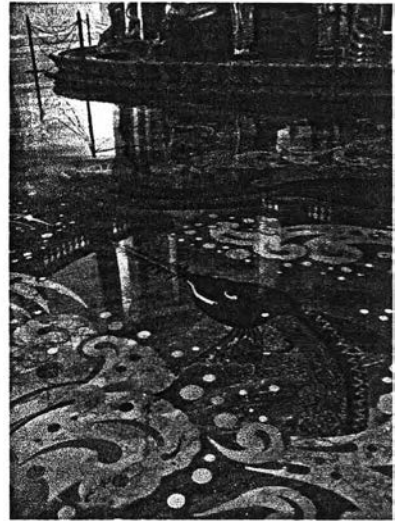
ภาพที่ 4.2.4.20 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมภายในส่วนพระอุโบสถ ซึ่งส่วนกลางเป็นโถ่งโถ่งขึ้นไปถึงชั้น 3

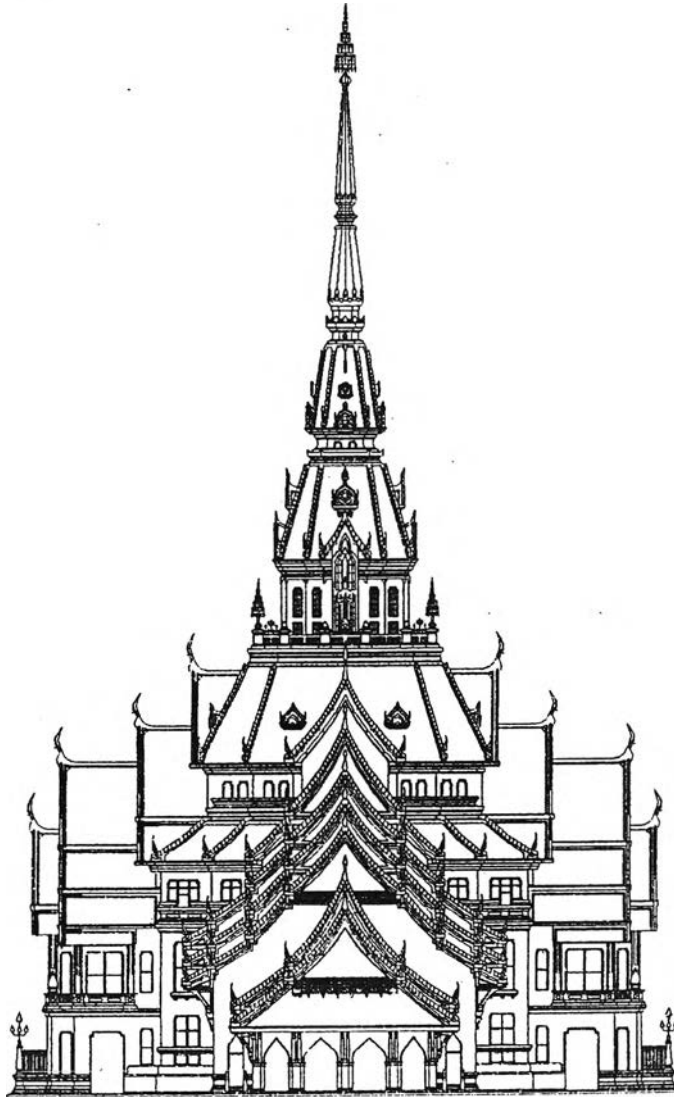
ภาพที่ 4.2.4.21 พระพุทธรูปประธานซึ่งประกอบด้วยพระพุทธรุโสรและพระพุทธรูปปางต่างๆ อีกหลายองค์

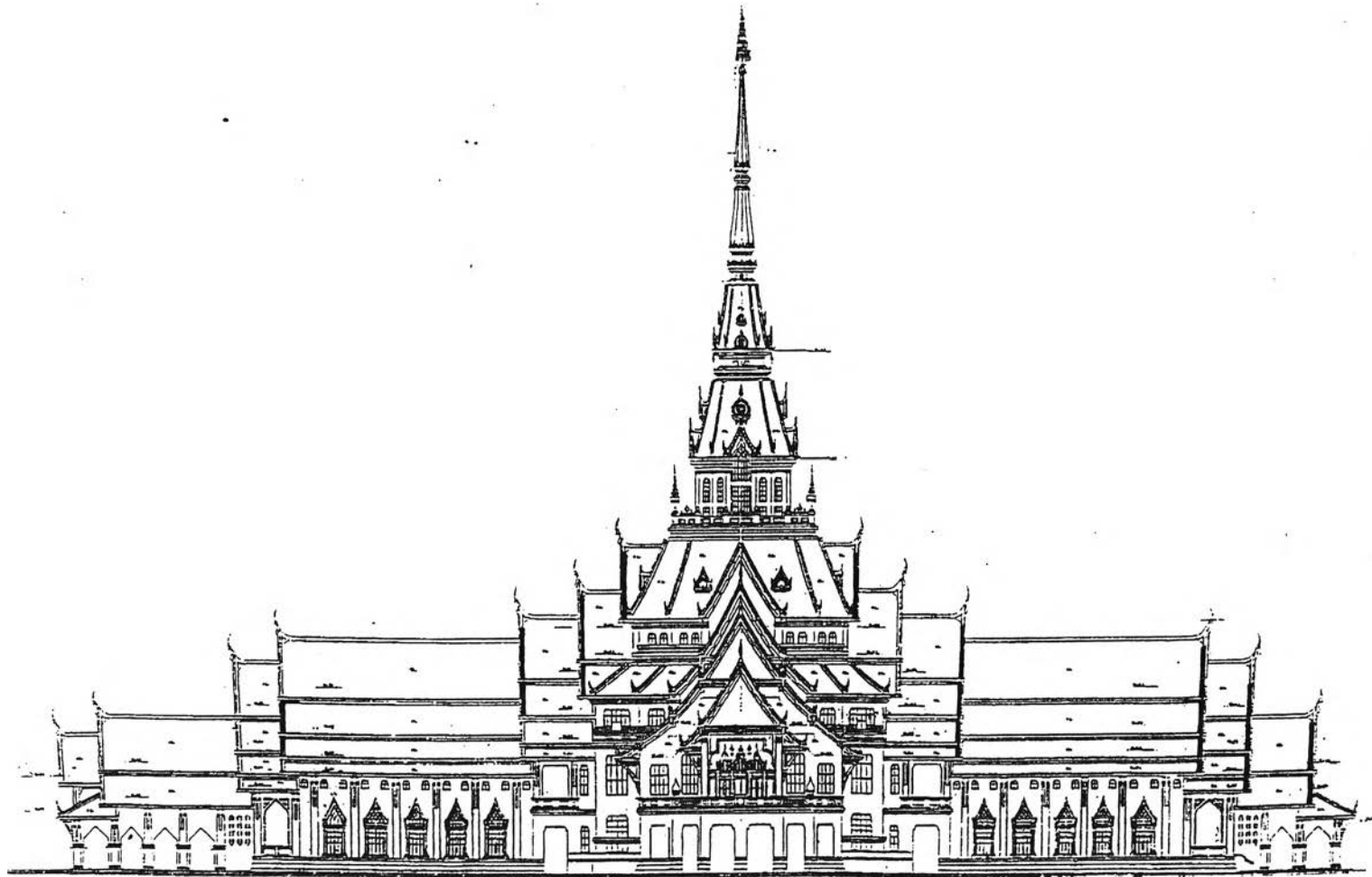
ภาพที่ 4.2.4.22 ชุ่มประตูกายในมีรูปแบบศิลปะตะวันตก เช่นเดียวกับชุ่มประตูภายนอก

ภาพที่ 4.2.4.23 พื้นเป็นหินสีต่างๆ ทำเป็นลวดลายคลื่นน้ำประกออบกับสัตว์น้ำประเภทต่างๆ ซึ่งในส่วนนี้สถาปนิกมิได้ออกแบบไว้

ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.10 แสดงรูปด้านหน้าและด้านหลังพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อวรุท เงินชุกลิ้น)

ภาพลายเส้นที่ 4.2.4.11 แสดงรูปด้านข้างพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจาก นาวาอากาศเอก อวรุณ เงินชุกลีน)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

การใช้สีโดยรวมของอาคารจะเป็นโทนสีขาวและเทา อันเกิดจากสีธรรมชาติของวัสดุซึ่งใช้หินอ่อน บริเวณผิวอาคารภายนอกและทาสีขาวในบางส่วน ในส่วนข้อฟ้า รั้วระกา หางหงส์ ลวดลายที่หน้าบัน ค้ำยัน ชุ่มหน้าต่าง บัวหัวเสา ดาวเพดาน และส่วนประดับตกแต่งอื่นๆ ใช้เซรามิกเคลือบสีทอง กระเบื้องมุงหลังคาเป็น กระเบื้องหางมนสีเทา

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร โครงสร้างหลังคา จนถึงส่วนยอด กำหนดขนาดของโครงสร้างในแต่ละส่วนให้เหมาะสมกับการรับน้ำหนักเนื่องจากแต่ละส่วนของอาคารนี้มี น้ำหนักที่แตกต่างกันมาก เช่น ภายในอาคารใช้โครงสร้างมีขนาดค่อนข้างใหญ่ เพื่อรับน้ำหนักจากส่วนยอด

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

อาคารหลังนี้เน้นการใช้แสงจากธรรมชาติเป็นหลัก โดยได้แสงสว่างอย่างมากจากทางช่องประตูและ ช่องหน้าต่างโดยรอบ ช่องเปิดมีขนาดใหญ่เพื่อความเหมาะสมกับขนาดของอาคาร อย่างไรก็ตามเนื่องจาก อาคารมีขนาดใหญ่และกว้างมาก ทำให้แสงจากธรรมชาติไม่เพียงพอในส่วนพื้นที่ตรงกลางและส่วนยอด จึง จำเป็นต้องใช้แสงจากโคมไฟเพื่อเสริมความสว่าง ที่ว่างภายในอาคารนี้เน้นความสูงโปร่ง ถึงแม้จะมีพื้นที่ สูงขึ้นไป แต่สถาปนิกออกแบบให้เป็นเพียงทางเดินโดยรอบ ดังนั้นในส่วนพื้นที่ตรงกลางจะมีความสูงตั้งแต่พื้น จนถึงเพดาน ประกอบกับโครงสร้างภายในที่มีขนาดใหญ่ทำให้รู้สึกถึงความศรัทธาน่าเกรงขาม คล้ายกับอยู่ใน ปราสาทพระราชวัง

● ปัญหาและอิทธิพลที่มีผลต่อการออกแบบ

พระอุโบสถหลังนี้ สถาปนิกมีความตั้งใจอย่างมากที่จะให้มีความคงทนถาวร ให้มีอายุถึง 1,000 ปี โดย ไม่ต้องซ่อมแซม และทำการออกแบบอย่างพิถีพิถัน โดยใช้เวลาในการออกแบบและเขียนแบบถึง 6 ปี เมื่อเริ่ม ก่อสร้างถึงระยะการตอกเสาเข็มและฐานราก เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นรุ่นที่ 3 นับตั้งแต่มี โครงการก่อสร้างพระอุโบสถวัดพุทธโสธรฯ ได้เกิดปัญหาความขัดแย้งบางประการ ส่งผลให้สถาปนิกถูกปลดออก จากคณะกรรมการควบคุมการก่อสร้าง ประกอบกับผู้รับเหมาก่อสร้างก็มิได้ทำตามความต้องการของสถาปนิก เมื่อสถาปนิกไม่สามารถควบคุมให้งานก่อสร้างเป็นไปตามแบบแผนได้จึงถูกดำเนินการไปตามความคิดของ ผู้รับเหมา แต่จากการสอบถาม นาวาอากาศเอก อวุธ เงินชุกลิน กล่าวว่า ในภายหลังได้มีพระราชโองการจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับสั่งให้ทำหน้าที่ควบคุมงานก่อสร้างต่อจนสำเร็จ และเมื่อดำเนินการตาม พระกระแสรับสั่ง นาวาอากาศเอก อวุธ เงินชุกลิน ได้ทำงานโดยเคารพและยึดถือให้เป็นไปตามแบบให้มากที่สุด แต่มีส่วนเล็กน้อยซึ่งต้องปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและคิดขึ้นเองเนื่องจากบางส่วนของสถาปนิกยังไม่ได้ ระบุเอาไว้

บทสรุปแนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย อาจารย์ประเวศ ลิ้มปรีงษ์

จากการศึกษาผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยของ อาจารย์ประเวศ ลิ้มปรีงษ์ ในแต่ละกรณีศึกษา มีแนวทางการออกแบบที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก อาจารย์ประเวศ เป็นสถาปนิกที่มีความละเอียดพิถีพิถัน เพราะท่านถือว่างานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยถือเป็นงานศิลปะระดับชาติ เมื่อออกแบบอาคารในแต่ละโครงการ จะวิเคราะห์และพิจารณาให้อาคารมีแนวทางเหมาะสมกับบริบทของวัตถุประสงค์และปัจจัยอื่นๆ ของโครงการนั้นๆ อย่างไรก็ตามอาคารแทบทุกหลังที่ อาจารย์ประเวศ เป็นผู้ออกแบบ ส่วนใหญ่ได้ควบคุมงานก่อสร้างจนแล้วเสร็จ ยกเว้น พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีความจำเป็นต้องออกจากการควบคุมงานก่อสร้างอย่างกะทันหัน เนื่องด้วยปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ต่อมานาวาอากาศเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น ได้รับมอบหมายให้ควบคุมการก่อสร้างจนแล้วเสร็จ จากการสัมภาษณ์นาวาอากาศเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น ให้ข้อมูลว่า ได้ก่อสร้างตามการออกแบบของอาจารย์ประเวศ ทุกประการ รวมถึงลวดลายประดับตกแต่ง แต่ก็มีส่วนเล็กน้อยที่จำเป็นต้องออกแบบเพิ่ม เนื่องจากในแบบเดิมมิได้ระบุไว้

ในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมไทยของอาจารย์ประเวศ มีแนวความคิดผสมผสานรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมของแต่ละท้องถิ่นร่วมกับโครงสร้างสมัยใหม่ นั่นคือ คอนกรีตเสริมเหล็ก และลดทอนรายละเอียดให้เหมาะสมกับวัสดุ ถือเป็นลักษณะอย่างหนึ่งที่ดำเนินแนวทางตามอย่างพระพรหมพิจิตร ซึ่งถือได้ว่าเป็นการดำเนินแนวทางตามรอยเท้าครู ในด้านที่ตั้งอาคาร อาจารย์ประเวศเลือกที่ตั้งอาคารโดยอ้างอิงแนวแกนจากอาคารเดิมในพื้นที่ และสภาพแวดล้อมที่สำคัญ

แผนผังอาคารกรณีศึกษาแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันตามบริบทการใช้งาน ซึ่งอาจเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และอาคารรูปจัตุรมุข เป็นต้น อย่างไรก็ตามรูปแบบของแผนผังก็ย่อมส่งผลถึงระบบโครงสร้างโดยอาคารกรณีศึกษาทั้งหมดที่ออกแบบโดยอาจารย์ประเวศ เป็นคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาและคาน ซึ่งบางแห่งเป็นอาคารที่มีขนาดใหญ่มาก ได้แก่ พระอุโบสถ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ในส่วนพระอุโบสถซึ่งอยู่ตรงกลาง มีเสาคานใหญ่เป็นกลุ่ม 4 ต้น อยู่ที่มุมทั้ง 4 ของอาคาร มีหน้าที่รับน้ำหนักจากโครงสร้างในส่วนยอดมณฑปด้านบน นอกจากนี้อาคารกรณีศึกษาบางแห่งมีการประยุกต์โครงสร้าง โดยการยกกระดานชื้อขึ้นสูงจากระดับหัวเสา เพื่อให้มีพื้นที่ทางดิ่งมากขึ้นและไม่มีเสาร่วมในประธาน

ในการเลือกใช้สีและวัสดุในการประดับตกแต่ง แบ่งเป็น 2 แนวทางคือ เป็นแบบไทยประเพณี หมายถึงการแกะสลัก ปิดทองประดับกระจก เป็นต้น และอีกแนวทางหนึ่งคือ แบบประยุกต์ให้มีความเรียบง่าย หมายถึงการลดทอนลวดลายประดับ ให้มีความเหมาะสมกับอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นต้น

4.3 รองศาสตราจารย์ ดร. ภาณุ โสรวรรณศิริ

ภาพที่ 4.3.1 รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุ โสรวรรณศิริ

- กรณีศึกษา เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
1	พ.ศ. 2517	พระอุโบสถ วัดอรัญญิกาวาส จ.ชลบุรี	
2	พ.ศ. 2520	พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเกาญญนนท์ วิหาร กรุงเทพมหานคร	

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
3	พ.ศ. 2525	พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ วัดพระธาตุผาเงา จ.เชียงใหม่	
4	พ.ศ. 2527	พระอุโบสถ วัดมหาสวัสดิ์นาค พุทธาราม จ.นครปฐม	
5	พ.ศ. 2529	พระอุโบสถ วัดหลวงพ่อสดธรรม กายาราม จ.ราชบุรี	
6	พ.ศ. 2537	วิหารพระพุทธรูป "พระพุทธ เทวประธานถนบพิตร" วัดทรงธรรม จ.พิจิตร	

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
7	พ.ศ. 2541	เจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปหาราม จ.ปทุมธานี	
8	พ.ศ. 2541	พระอุโบสถ วัดจันทร์ จ.สงขลา	

ตารางที่ 4.3.1 แสดงกรณีศึกษามผลงานการออกแบบของรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

4.3.1 พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเถาบุญญนนท์วิหารกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4.3.1.1 ทศนียภาพภายนอก พระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ วัดธรรมมงคลเถาบุญญนนท์วิหาร

ที่ตั้งของวัด	เลขที่ 75 หมู่ที่ 4 ถนนสุขุมวิท ซอย 101 แขวงบางจาก พระโขนง กรุงเทพมหานคร
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2520
สถาปนิกผู้ออกแบบ	รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญญู สุวรรณศิริ

- ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดธรรมมงคลมีชื่อเดิมว่า วัดป่าสะแก เพราะบริเวณวัดเมื่อก่อนมีต้นสะแกมาก ต่อมาภายหลังได้ตั้งชื่อเป็นทางการตรานามผู้ถวายว่า “วัดธรรมมงคล เถาบุญญนนท์วิหาร” ปัจจุบันมีเนื้อที่ทั้งหมด 32 ไร่ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2506

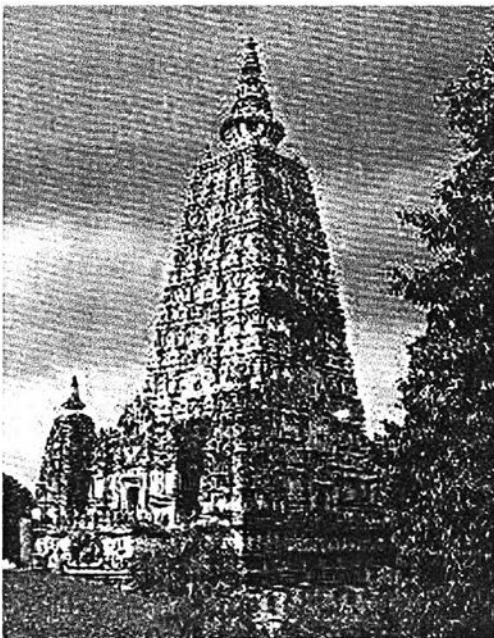
เนื่องจากคนบดีเจ้าของที่ดินแห่งนี้คือ นายเถา - นางบุญมา อยู่ประเทศ มีเจตจำนงที่จะมอบที่ดินแปลงนี้ถวายพระสงฆ์ ให้สร้างเป็นวัดในช่วงชีวิตของตน และเคยถวายพระไปแล้วหลายครั้ง แต่ทุกครั้งก็ได้รับความผิดหวัง เมื่อเวลาผ่านไปหลายปี พระครูญาณวิริยะ หรือ พระเทพเจติยาจารย์ (หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินุโร) ได้มาปักกลดอยู่ที่ป่าสะแกนี้ ประชาชนบ้านใกล้เคียง มีความศรัทธาเลื่อมใส ในจริยะวัตรของท่าน จึงพากันมาทำบุญและฟังธรรม รักษาศีล นั่งสมาธิ จากจำนวนน้อยก็เพิ่มมากขึ้นทุกวัน เจ้าของที่ดินเกิดความศรัทธาเลื่อมใส จึงถวายที่ดินให้ท่าน โดยมีจิตมุ่งมั่นและมีวัตถุประสงค์ที่จะให้สถานที่ปฏิบัติธรรมแห่งนี้เป็นวัดให้จงได้ด้วยพลังศรัทธาของประชาชนและเจ้าของที่ดิน จึงได้ร่วมทำบุญเรื่อยมา

ประวัติการสร้างพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ฯ เริ่มด้วยการตั้งสัจจาธิษฐานของพระครูญาณวิริยะต่อหน้าพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัดโคตะมะวิหาร จังหวัดจันทบุรี ประเทศบังคลาเทศเป็นครั้งแรกว่า “หากข้าพเจ้าได้รับพระบรมสารีริกธาตุครบ 5 องค์ ข้าพเจ้าจะสร้างพระเจดีย์เพื่อประดิษฐานพระองค์ท่านให้ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย”

● แนวความคิดในการออกแบบ

แนวความคิดในการออกแบบ แรกเริ่มมาจากความต้องการของพระครูญาณวิริยะ ที่ต้องการสร้างพระเจดีย์ให้มีความสูงที่สุดในประเทศไทยตามที่ได้เคยตั้งจิตอธิษฐานไว้ เรื่องการสร้างพระเจดีย์ที่มีความสูงใหญ่นี้ สถาปนิกได้ยกตัวอย่างที่แสดงถึงความคล้ายคลึงกับพระสมุทรเจดีย์กับพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ไว้ว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การค้าขายทางเรือกับต่างประเทศเจริญรุ่งเรือง เรือที่จะเข้ามาค้าขายจะต้องผ่านทางจังหวัดสมุทรปราการซึ่งเป็นปากแม่น้ำเจ้าพระยา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้สร้างพระสมุทรเจดีย์ที่ปากน้ำ เพื่อเป็นที่หมายตา (Landmark) และเพื่อเป็นการแสดงว่าได้เข้าสู่ดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาแล้ว ปัจจุบันรูปแบบการสัญจรได้เปลี่ยนไป การเดินทางโดยเครื่องบินสามารถทำให้การเดินทางระหว่างประเทศไม่ใช่เรื่องยาก ดังนั้นการสร้างพระเจดีย์ที่มีความสูงใหญ่นั้น ก็เปรียบเสมือนการสร้างที่หมายตา (Landmark) สำหรับคนที่มองลงมาจากเครื่องบิน เมื่อเห็นพระเจดีย์ก็จะทราบได้ว่าถึงดินแดนพุทธภูมิแล้ว

เนื่องจากพื้นที่ในการก่อสร้างมีจำกัด จึงจำเป็นต้องสร้างอาคารเติมพื้นที่เพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด จึงจำเป็นต้องออกแบบอาคารซ้อนหลายชั้นในแนวตั้ง ซึ่งภายในใช้ประโยชน์เป็น โรงเรียนปริยัติธรรม พิพิธภัณฑ์ ชั้นล่างเป็นห้องสมุดประชาชน ด้านบนเป็นลานประทักษิณ และที่ยอดพระเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ ซึ่งเชื่อมต่อกันด้วยลิฟต์ในแกนกลางอาคาร รวมความสูงอาคารได้ 99 เมตร รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์นั้นสถาปนิกได้แรงบันดาลใจมาจาก พระเจดีย์พุทธคยา อันเป็นสังเวชนียสถานี่สร้างขึ้นในบริเวณที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ซึ่งรูปทรงของพระเจดีย์พุทธคยานั้นเป็นทรงสูง ตรงกับความต้องการในการสร้างพระเจดีย์องค์นี้ ประกอบกับสถาปนิกเห็นว่ารูปทรงนี้สามารถสื่อความหมายถึงพระพุทธศาสนาได้ดี และได้ออกแบบพระเจดีย์ทรงระฆังซึ่งเป็นที่นิยมสร้างกันมากในสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งอยู่บนยอดสูงสุด เพื่อแสดงถึงพระเจดีย์องค์นี้ได้สร้างขึ้นในสมัยปัจจุบัน

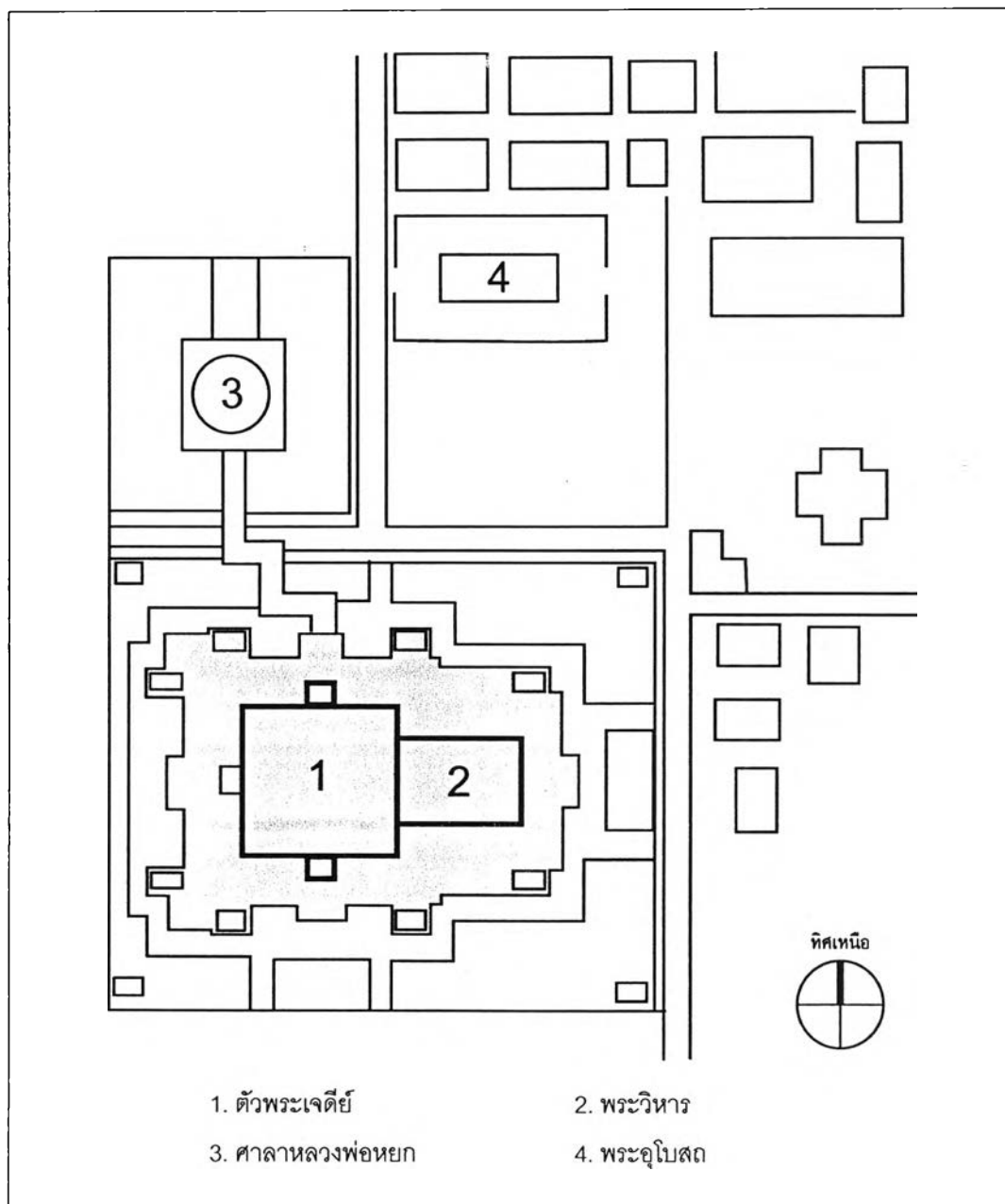
ภาพที่ 4.3.1.2 พระเจดีย์พุทธคยา ต้นความคิดในการออกแบบพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์

ภาพที่ 4.3.1.3 รูปแบบพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพระเจดีย์พุทธคยา

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

พื้นที่ตั้งของพระเจดีย์เป็นที่ดินซึ่งซื้อเพิ่มเติมเมื่อครั้งจะเริ่มการก่อสร้าง โดยวางอาคารในแนวขนานกับพระอุโบสถที่สร้างขึ้นมาก่อน และหันด้านหน้าไปทางเดียวกันกับพระอุโบสถหรือทิศตะวันออก ส่วนบริเวณพลของพระเจดีย์มีกำแพงแก้วล้อมรอบ โดยที่มุมกำแพงแก้วเป็นที่ตั้งของศาลาทั้งหมด 4 หลัง ทางเข้าสู่ภายในอาคารเข้าได้จากประตูทางด้านทิศตะวันออกเป็นหลัก และทางด้านทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศใต้ นอกจากนี้ยังมีทางเชื่อมในศาลาหลวงพ่อยก ซึ่งเป็นอาคารที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของพระเจดีย์

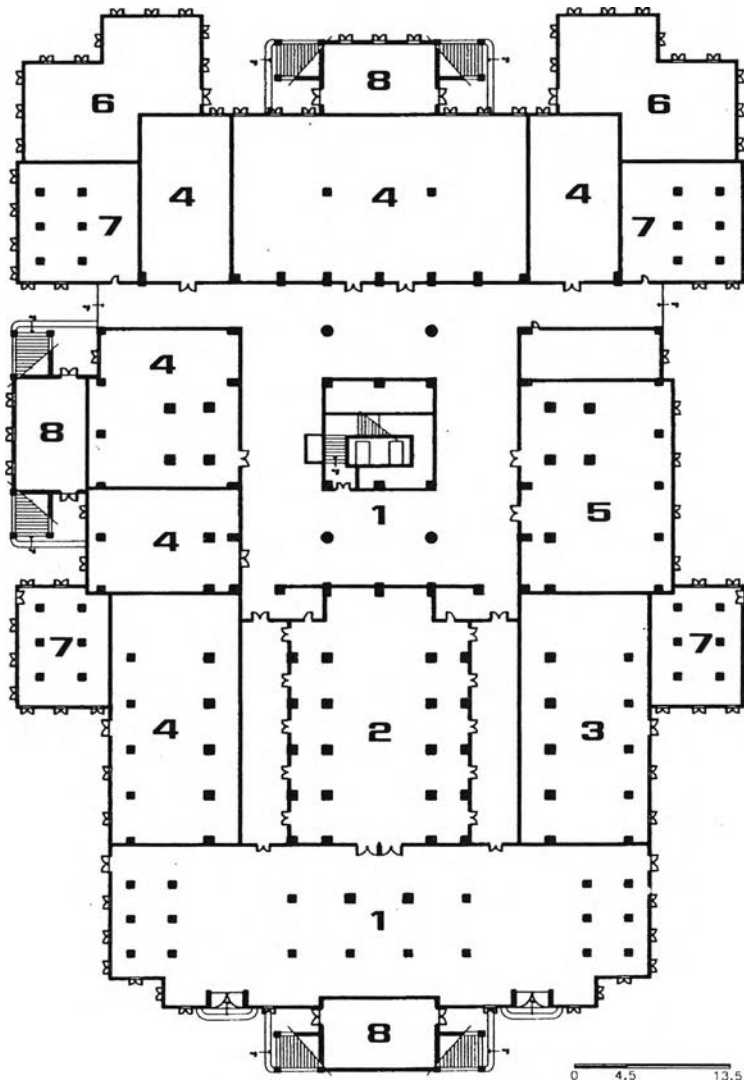

ภาพลายเส้นที่ 4.3.1.1 ผังบริเวณภายในวัดธรรมมงคลฯ แสดงความสัมพันธ์ของที่ตั้งพระเจดีย์กับอาคารแวดล้อม ซึ่งอาคารนี้หันด้านหน้าไปทางทิศเหนือเช่นเดียวกับพระอุโบสถ

● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

รูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์องค์นี้ มีลักษณะเป็นอาคารสูงทางตั้ง อันประกอบด้วยตัวเรือนหรือตัวอาคาร ซึ่งมีองค์พระเจดีย์อยู่ด้านบน ตั้งอยู่บนชั้นฐานประทักษิณ โดยมีแผนผังพื้นที่การใช้งานภายในทั้งหมด 14 ชั้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

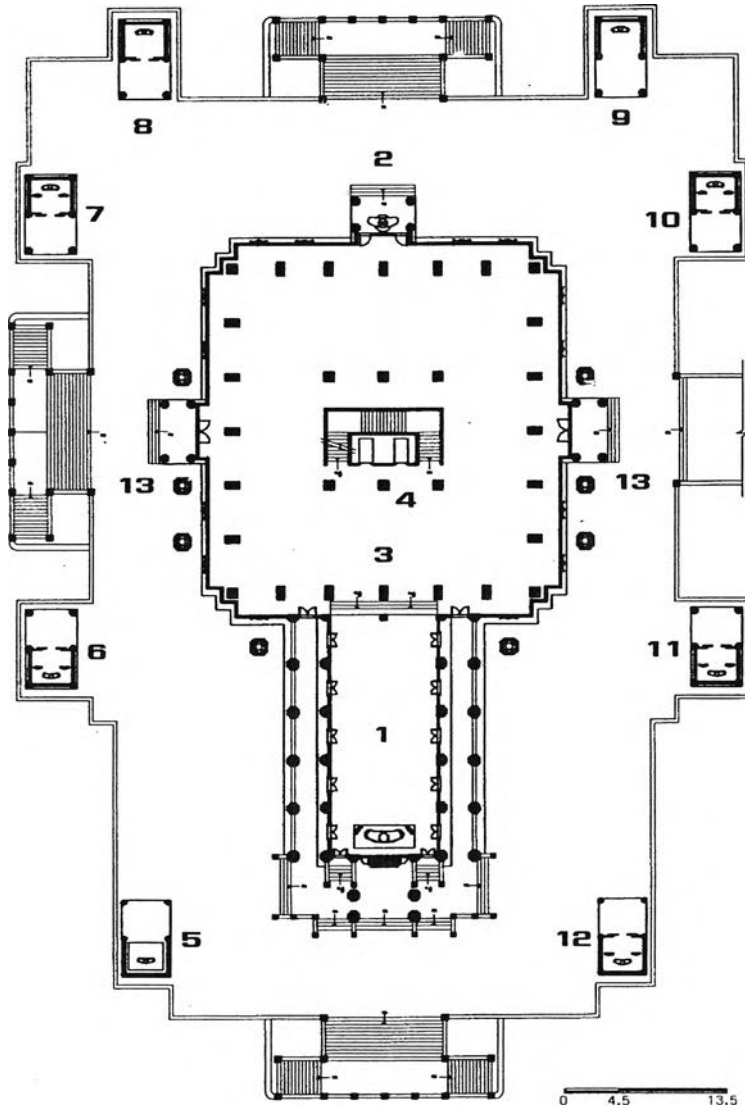
ส่วนที่ 1 ประกอบด้วย ชั้นที่ 1 หรือ ชั้นใต้ฐาน ชั้นนี้มีชื่อว่า ภูมมาเทวา ผังภายนอกของชั้นนี้เป็นผังเอียง มีบันไดภายนอกซึ่งเป็นทางขึ้นสู่ชั้นบนทางด้านทิศตะวันออก ทิศใต้ และทิศตะวันตก ส่วนทางสัญจรทางตั้งภายในอยู่บริเวณโถงในแกนกลางอาคาร ประกอบด้วยลิฟต์และบันไดขึ้นตรงผ่านพื้นทุกชั้นจนถึงชั้นบน ในชั้นนี้มีพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นโถงสำหรับจัดนิทรรศการ และนั่งวิปัสสนา ส่วนที่กันเป็นห้อง ได้แก่ ห้องเรียน ห้องประชุมใหญ่ ห้องฉายสไลด์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ห้องพักอาจารย์ ห้องรับประทานอาหาร และห้องสุขา

1. โถงอเนกประสงค์
จัดนิทรรศการ
นั่งวิปัสสนา
2. ห้องประชุมใหญ่
3. ห้องพักอาจารย์
4. ห้องเรียน
5. ห้องรับประทานอาหาร
6. ห้อง
อเนกประสงค์
7. ห้องสุขา
8. ห้องเก็บของ

ภาพลายเส้นที่ 4.3.1.2 ผังพื้นที่ชั้นที่ 1 หรือชั้นใต้ฐาน (ที่มา : นกัศ ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาราตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 229.)

ส่วนที่ 2 คือ ชั้นที่ 2 หรือชั้นลานประทักษิณ ชั้นนี้มีชื่อว่า จาตุมหาราชิกาเทวา เป็นชั้นระเบียงที่ตั้งศาลาแปดหลังสำหรับบูชาพระพุทธรูปปางต่างๆ ดังนี้ ศาลากวนอิม ศาลาสังกัจจาย ศาลาเชียงแสน ศาลาสุโขทัย ศาลาพระอาจารย์มั่น ศาลาพระเจ้าอโศกฯ ศาลาพระทวารวดี และศาลาอุทุมพร นอกจากนี้ยังมีซุ้มพระพุทธรูปประจำวันอีก 8 ซุ้มตั้งอยู่โดยรอบพระเจดีย์

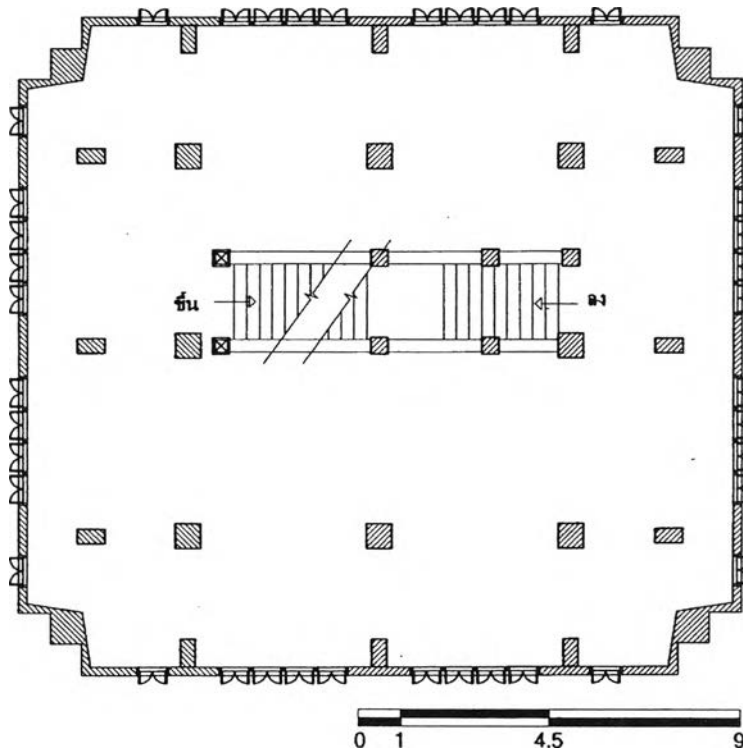

1. พระวิหาร
2. วิหารพระอัฐฐารส
3. โถงเนกประสงค์
นั่งวิปัสสนา
4. ลิฟต์
5. วิหารพระสังกัจจาย
6. วิหารพระเชียงแสน
7. วิหารพระสุโขทัย
8. วิหารพระอาจารย์มั่น
9. วิหารพระเจ้าอโศก
10. วิหารพระทวารวดี
11. วิหารพระอุทุมพร
12. วิหารเจ้าแม่กวนอิม
13. ซุ้มพระประจำวัน

ภาพลายเส้นที่ 4.3.1.3 ผังพื้นชั้นที่ 2 หรือชั้นลานประทักษิณ (ที่มา : นกัศ ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 230.)

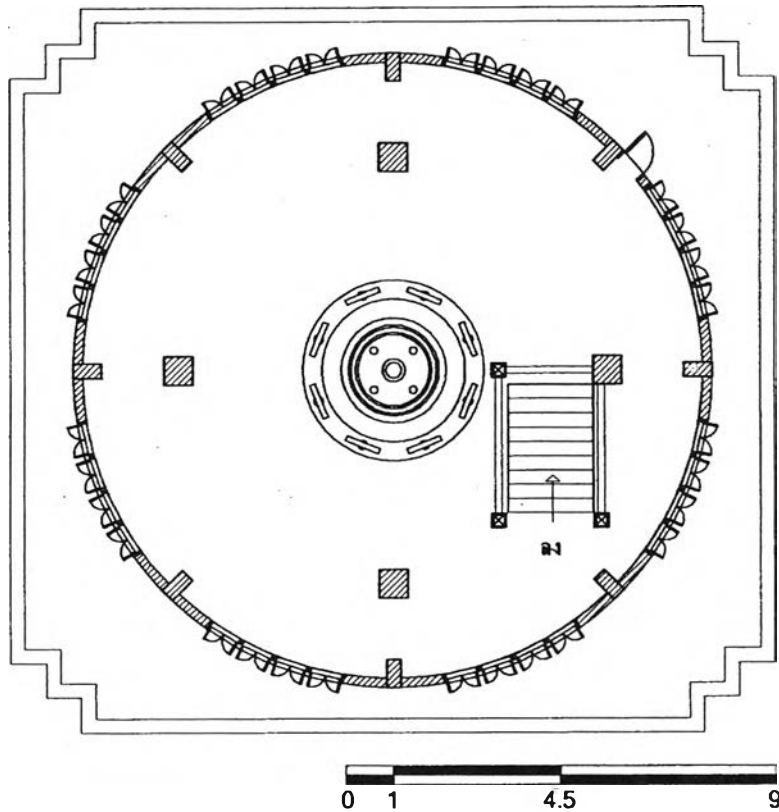
ส่วนที่ 3 หรือส่วนตัวเรือน ส่วนนี้รวมพื้นที่ตั้งแต่ชั้นที่ 3 ถึงชั้นที่ 13 ใน**ชั้นที่ 3** มีชื่อว่า **ดวง** ดงชาเทวา ประกอบด้วยโถงส่วนกลาง ทางด้านทิศตะวันออกติดกับพระวิหาร ส่วนผนังด้านหลังหรือทิศตะวันตก เป็นวิหารพระอัฐารส ในชั้นนี้มีทางเข้าสู่ภายในทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ **ชั้นที่ 4** ชื่อว่า ยามาเทวา เป็นห้องสมุด **ชั้นที่ 5** ชื่อว่า ดุสิตาเทวา เป็นห้องเรียนสำหรับพระปริยัติธรรม **ชั้นที่ 6** ชื่อว่า นิมานรดีเทวา เป็นห้องสมาธิ **ชั้นที่ 7** ชื่อว่า ปรินิมิตสวัสดิเทวา เป็นห้องคอมพิวเตอร์สำหรับเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา **ชั้นที่ 8** ชื่อว่า มหาพรหมา เป็นห้องสมาธิ **ชั้นที่ 9** ชื่อว่า ปรีตตภาพรหมา เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม **ชั้นที่ 10** ชื่อว่า อากัสสราพรหมา เป็นห้องสมาธิและน่านกรรฐาน **ชั้นที่ 11** ชื่อว่า เวหิปผลาพรหมา และ**ชั้นที่ 12** ชื่อว่า สุทสพรหมา เป็นชั้นพิพิธภัณฑ์ของโบราณ **ชั้นที่ 13** ชื่อว่า สุทสสิพรหมา เป็นชั้นที่แสดงปฏิจจสมุปปาท และ อริยสังคี

พื้นที่ในชั้นที่ 4 ถึงชั้น 13 มีแผนผังลักษณะเดียวกัน คือ มีลิฟต์และบันไดอยู่บริเวณแกนกลาง พื้นที่โดยรอบบางชั้นกันเป็นห้องหรือเป็นโถงโล่งตามความต้องการในการใช้พื้นที่ในแต่ละชั้น การสัญจรทางตั้งระหว่างชั้นที่ 3 ถึงชั้นที่ 10 จะติดต่อกันโดยทางลิฟต์และบันได ส่วนชั้นที่ 11 ถึงชั้นที่ 14 ติดต่อกันเฉพาะทางบันได เนื่องจากชั้นที่ 11 และชั้นที่ 12 เป็นห้องเครื่องลิฟต์

ภาพถ่ายเส้นที่ 4.3.1.4 ผังพื้นชั้น 13 (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ปางค์ชลลิตธิ์ จังหวัดลพบุรี.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 231.)

ส่วนที่ 4 คือ ชั้นที่ 14 หรือส่วนยอด ชื่อว่า อกนิฏฐาพรหมา ซึ่งเป็นพื้นที่ภายในองค์เจดีย์กลม พื้นที่ภายในใช้ประดิษฐานเส้นพระเกศา พระอัฐมคราด และพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยทั้งหมดนั้นบรรจุอยู่ในผอบประดิษฐานอยู่ในบุษบก ที่รอบฐานบุษบกทำเป็นผอบจำลองเพื่อให้ผู้ที่มาสักการะปิดทอง

ภาพลายเส้นที่ 3.3.1.5 ผังพื้นชั้น 14 (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ปาสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 231.)

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

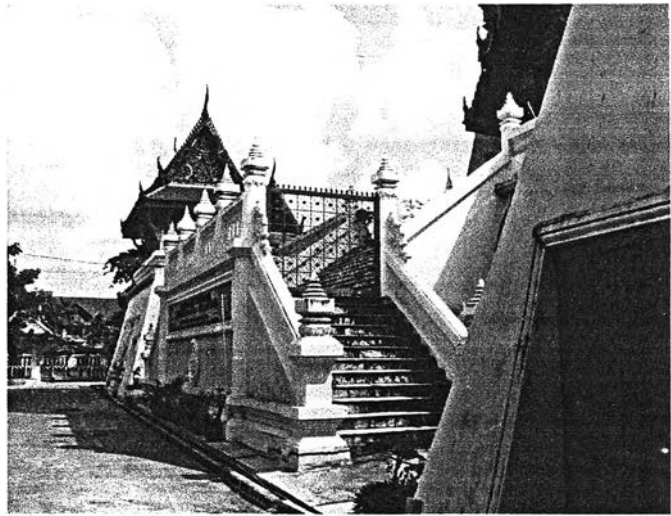
รูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์เป็นลักษณะของอาคารซึ่งซ้อนกันหลายชั้น อันประกอบไปด้วย ชั้นฐานประทักษิณ ชั้นลานประทักษิณและอาคารประกอบ ตัวเรือน และส่วนยอดซึ่งเป็นองค์พระเจดีย์ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

ชั้นฐานประทักษิณ รูปแบบภายนอกเป็นผนังเฉียงเจาะช่องหน้าต่างโดยรอบ โดยมีซุ้มหน้าต่างเป็นปูนปั้นทาสีขาวรูปแบบประยุกต์ ส่วนกลางเป็นรูปวงกลมคล้ายธรรมจักร ยอดซุ้มเป็นลักษณะคล้ายเจดีย์ 5 ยอด บันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณในแต่ละตำแหน่งมีลักษณะเหมือนกัน คือ เป็นบันไดแยกออก 2 ข้าง พนักบันไดลาดตรงหยุดที่ปลายด้านล่างด้วยเสาหัวเม็ด ทางด้านหน้ามีประตูทางเข้าสู่ห้องภายใน 2 ข้าง

รูปแบบภายในชั้นฐานประทักษิณ กันเป็นห้องต่างๆ บางส่วนเป็นโถงโล่ง ตามหน้าที่การใช้งาน ไม่มีการประดับตกแต่ง

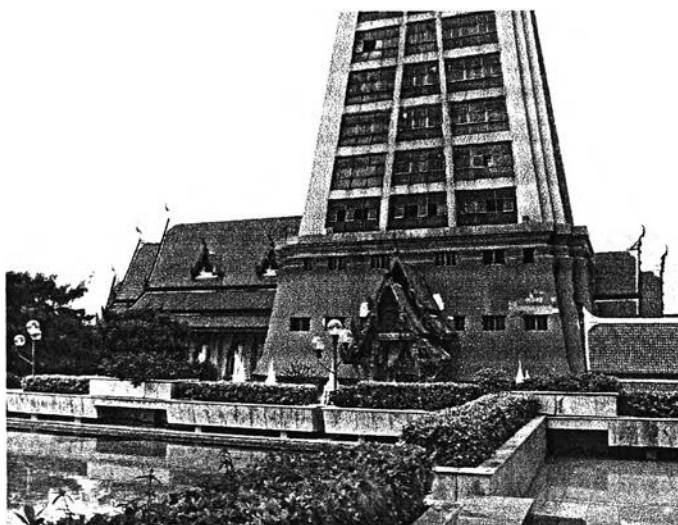

ภาพที่ 4.3.1.4 แสดงรูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์

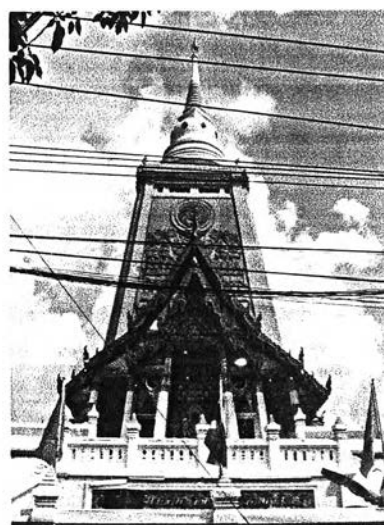

ภาพที่ 4.3.1.5 บันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณ เป็นบันไดแยกออก 2 ข้าง พนักบันไดตรงประกอบเสาหัวเม็ด

ชั้นลานประทักษิณ ประกอบด้วยอาคารประธาน คือ ส่วนฐานของพระเจดีย์ซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง ทางด้านหน้าหรือด้านทิศตะวันออกติดกับพระวิหารรูปแบบไทยประเพณี มีหลังคาแบบจั่วเปิด 3 ชั้น ซ้อน 3 ตับ ที่ด้านข้างของผนังหลังคาประธานยื่นจั่ว Dormer หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาหางมน ซ่อฟ้า รวยระกา ประดับกระจกสี หน้าบันของมุขโถงด้านหน้าผูกกลดลายประดับปิดทองประดับกระจกสี เสาลอยย่อมุมไม้สิบสอง บัวหัวเสาเป็นบัวจกลประดับกระจกสี ที่ผนังภายนอกทางด้านหน้าเป็นซุ้มพระพุทธรูปบนแผ่นหิน มีลักษณะเป็นซุ้มเรือนแก้วภายใต้ฉัตร 5 ชั้น และเทพชุมนุม ด้านข้างมีฉัตรประกอบ 2 ข้าง ซุ้มหน้าต่างเป็นรูปแบบที่ออกแบบประยุกต์ขึ้นใหม่ ทางด้านหลังทิศตะวันตกเป็นซุ้มพระอัฐฐารส ส่วนด้านทิศเหนือและทิศใต้ยื่นมุขเป็นซุ้มทางเข้า นอกจากนี้มีอาคารบริวารหรืออาคารประกอบที่ตั้งอยู่บนลานประทักษิณ ได้แก่ ซุ้มพระประจำวันเกิด ซึ่งตั้งอยู่โดยรอบฐานพระเจดีย์และพระวิหาร ศาลากวนอิม ศาลาสังกัจจาย ศาลาเชียงแสน ศาลาสุโขทัย ศาลาพระอาจารย์มั่น ศาลาพระเจ้าอโศกฯ ศาลาพระทวารวดี และศาลาอุทอง บริเวณโดยรอบลานชั้นนี้กันเป็นราวกันตกคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยะ

ภาพที่ 4.3.1.6 รูปแบบโดยรวมของฐานพระเจดีย์ พระวิหาร และอาคารประกอบซึ่งตั้งบนลานประทักษิณ

ภาพที่ 4.3.1.7 รูปด้านหน้าอาคาร แสดงความสัมพันธ์ของตัวพระวิหารซึ่งตั้งทางด้านหน้าพระเจดีย์

ภาพที่ 4.3.1.8 ผนังด้านหน้าพระวิหาร เป็นซุ้มปูนปั้นปิดทองประดับกระจกสี ประดับฉัตรด้านบนและด้านข้าง ผนังตอนบนเป็นรูปเทพชุมนุม

ภาพที่ 4.3.1.9 ซุ้มหน้าต่างปูนปั้นปิดทองประดับกระจกสี เป็นรูปแบบซึ่งออกแบบขึ้นใหม่

ภาพที่ 4.3.1.10 วิหารพระอัฐราต ซึ่งอยู่
ทางด้านหลังอาคาร

ภาพที่ 4.3.1.11 ศาลาสังกัจจาย มีลักษณะเหมือนกับศาลาอื่นๆ ซึ่งตั้งอยู่
โดยรอบ

รูปแบบภายในของชั้นนี้ ในส่วนฐานของพระเจดีย์ มีลักษณะเป็นโถงโถ่ง ตรงกลางมีลิฟต์และบันไดขึ้นสู่ชั้นบน ภายในพระวิหารมีซุ้มทางเข้าจากภายในห้องฐานพระเจดีย์ ตั้งพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัยประดิษฐานบนฐานชุกชีปิดทองประดับกระจก ติดกับผนังทางด้านหน้า ที่เบื้องซ้ายและเบื้องขวาของพระประธานเป็นพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตรตามลำดับ เบื้องหลังเขียนจิตรกรรมเป็นรูปตันโพธิ์ ผนังด้านข้างตอนบนเขียนลวดลายกระจังพื้นห้าต่อด้วยชั้นหน้ากระดานและกระจังพื้นปลา ฝ้าเพดานทาสีแดงประดับดาวเพดานไม้แกะสลักปิดทองประดับกระจก

ภาพที่ 4.3.1.12 รูปแบบภายในฐานพระเจดีย์ เป็นห้องโถ่ง
กลางห้องเป็นลิฟต์และบันได

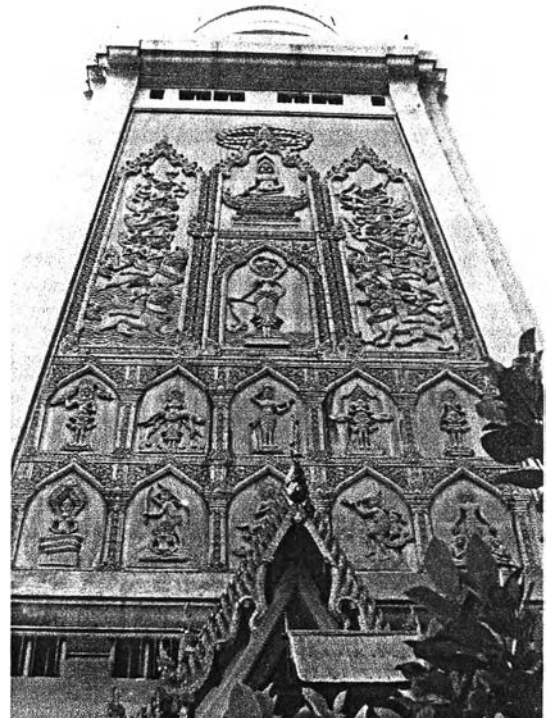

ภาพที่ 4.3.1.13 รูปแบบภายในพระวิหาร ตั้งพระพุทธรูป
ประธานปางมารวิชัยประดิษฐานบนฐานชุกชีปิดทองประดับ
กระจก ฝ้าเพดานทาสีแดงประดับดาวเพดานไม้แกะสลักปิด
ทองประดับกระจก

ชั้นตัวเรือนหรือตัวอาคาร มีลักษณะเป็นแท่งสูงสอบเข้าด้านบนมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ย่อมุมไม้สิบสอง ที่ผนังด้านข้างทางทิศเหนือและใต้มีลักษณะเหมือนกัน คือ เป็นด้านที่เปิดเป็นช่องหน้าต่างบาน กระจกสีดำ กรอบอลูมิเนียมสีชาตตลอดทุกชั้น ส่วนผนังด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นผนังที่ประดับ ด้วยปูนปั้นเป็นภาพเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยมีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังนี้ ด้านทิศตะวันออกเป็นตอนที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมจักรกับปวัตตนิสสุตให้แก่ปัจจุวัคคี และธรรมนั้นก็เป็นที่ยอมรับทั้งในสวรรค์ โลกมนุษย์และนรก ส่วนผนังด้านทิศตะวันตกนั้นแบ่งเรื่องราวออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นภาพด้านบน เป็นตอนที่พระแม่ธรณีบีบมวยผมให้น้ำท่วมมารที่จะมาขัดขวางพระพุทธเจ้ามิให้ทรงตรัสรู้ ตอนที่ 2 เป็นภาพทางด้านล่างแสดงเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีสิบชาติ

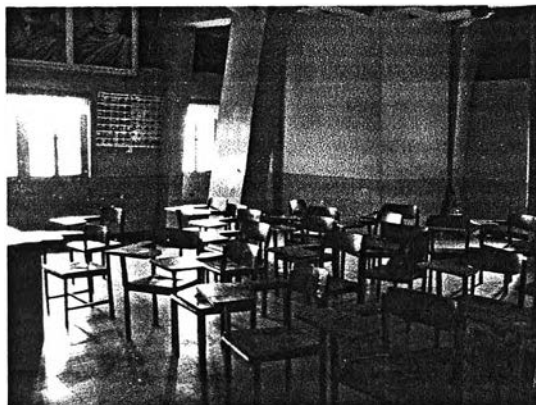

ภาพที่ 4.3.1.14 ผนังอาคารด้านหน้าหรือทิศตะวันออกเป็น ผนังที่ประดับปูนปั้นเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ ตอนที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมจักรกับปวัตตนิสสุตให้แก่ ปัจจุวัคคี

ภาพที่ 4.3.1.15 ผนังอาคารด้านหลังหรือทิศตะวันตก ประดับ ปูนปั้น แบ่งเรื่องราวออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นภาพ ด้านบนเป็นตอนที่พระแม่ธรณีบีบมวยผมให้น้ำท่วมมารที่จะมา ขัดขวางพระพุทธเจ้ามิให้ทรงตรัสรู้ ตอนที่ 2 เป็นภาพทางด้านล่างแสดงเรื่องราวการบำเพ็ญบารมีสิบชาติ

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในของชั้นนี้ (ชั้นที่ 4 - ชั้นที่ 13) มีรูปแบบเรียบง่าย ไม่ประดับตกแต่ง การจัดพื้นที่ใช้สอยเป็นไปตามความเหมาะสมของห้องแต่ละห้อง ได้แก่ ห้องสมุด ห้องเรียน ห้องนั่งสมาธิ ห้องคอมพิวเตอร์ และพิพิธภัณฑ์

ภาพที่ 4.3.1.16 ห้องเรียนพระปริยัติธรรม

ภาพที่ 4.3.1.17 พิพิธภัณฑ์ของสะสมและของโบราณ

ส่วนยอด เป็นพระเจดีย์ทรงระฆังซึ่งมีความพิเศษต่างไปจากพระเจดีย์โบราณ คือ การหันด้านเหลี่ยมของชั้นบัลลังก์มาทางด้านหน้าอาคาร ทำให้เกิดมิติในการมองที่เปลี่ยนไป ผิวของพระเจดีย์ประดับด้วยกระเบื้องโมเสคสีขาวทั้งองค์ บริเวณองค์ระฆังทำเป็นช่องแสง 8 ช่องโดยรอบ ยอดบนสุดของพระเจดีย์เป็นฉัตรฉลุโลหะ 9 ชั้น

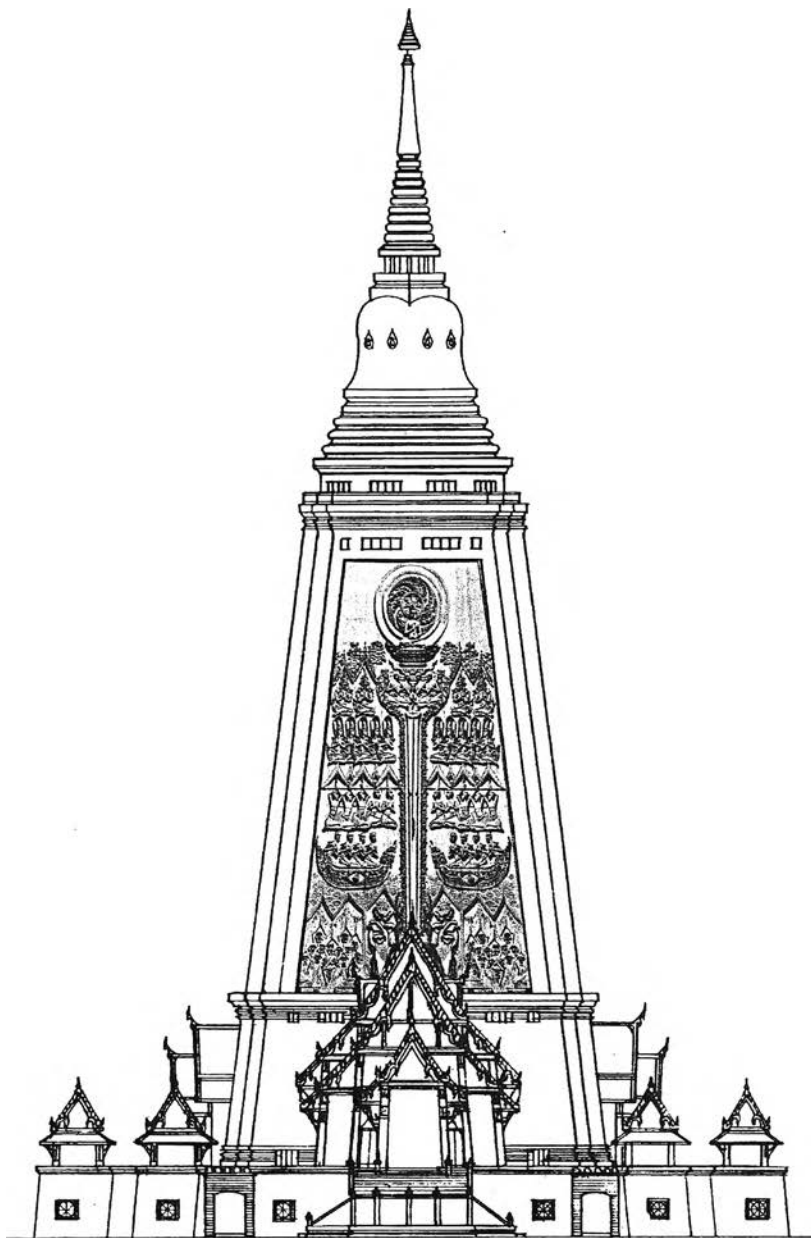
รูปแบบภายใน บริเวณตรงกลางเป็นที่ตั้งของบุษบกไม้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ยอดบุษบกทำเป็นยอดกลมมีเจดีย์ไม้ขนาดเล็กตั้งเรียงเป็นชั้นขึ้นไป ยอดบนสุดเป็นเจดีย์ทรงระฆัง มีลักษณะเหมือนกันกับที่ฐานซึ่งตั้งเจดีย์ไม้ขนาดเล็กโดยรอบ ฝาเพดานประดับดาวเพดานรูปธรรมจักรปิดทองประดับกระจกสี สื่อความหมายถึง วัฏสงสาร ฉะนั้นภายในส่วนที่อยู่ต่ำกว่าชั้นมาลัยเถาและส่วนที่เป็นเสาและคานาบุด้วยหินอ่อนสีขาวทั้งหมด ส่วนผนังในระดับที่สูงขึ้นไปนั้นประดับกระจกสีขาวตัดขอบด้วยสีทองทั้งหมด

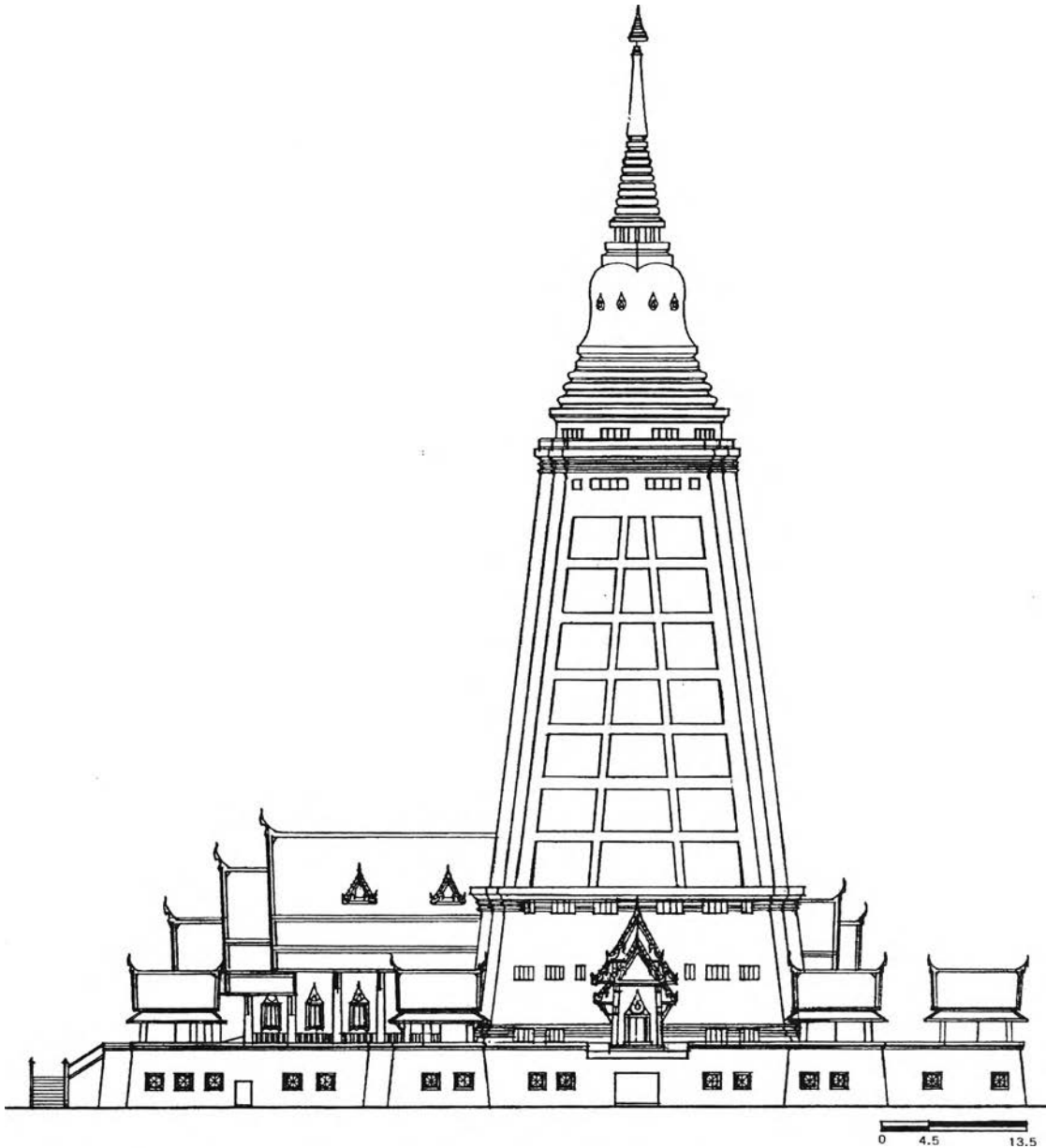
ภาพที่ 4.3.1.18 ส่วนยอดอาคารเป็นพระเจดีย์ทรงกลมประดับผิวด้วยกระเบื้องโมเสคสีขาวทั้งองค์

ภาพที่ 4.3.1.19 ภายในองค์พระเจดีย์ เป็นที่ตั้งบุษบกประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

ภาพลายเส้นที่ 4.3.1.6 แสดงรูปด้านหน้าพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ (ที่มา : นภัต ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหำบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 227.)

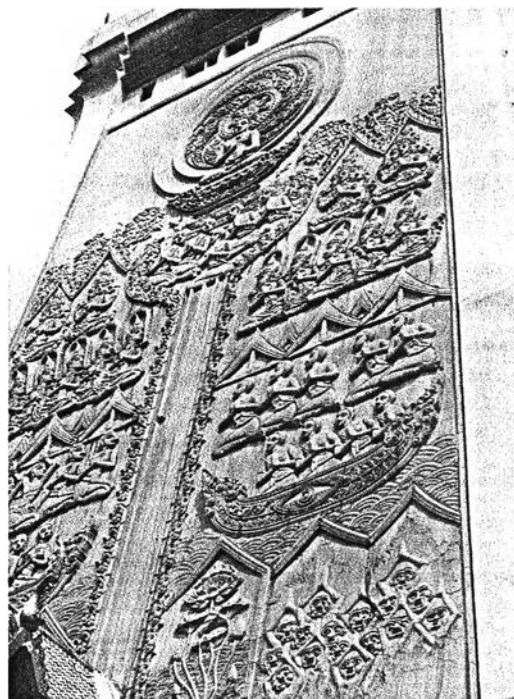
ภาพลายเส้นที่ 4.3.1.7 แสดงรูปด้านข้างพระวิริยะมงคลมหาเจดีย์ (ที่มา : นภัต ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 228.)

• สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

การใช้สีและวัสดุตกแต่งอาคารนี้ มีลักษณะแบบไทยประเพณีในหลายส่วน ได้แก่ การปิดทองประดับกระจกสีทั้งในส่วนภายนอก เช่น ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบัน ชุ่มพระพุทธรูป บัวหัวเสา และคันทวย เป็นต้น ส่วนภายใน เช่น ฐานพระพุทธรูป ดาวเพดาน และเขียนสีเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง นอกจากนี้ การเลือกใช้วัสดุคำนึงถึงความคงทนและสะดวกต่อการดูแลรักษาโดยการบุผิวด้วยกระเบื้องโมเสค การใช้หน้าต่างกระจกสีดำกรอบอลูมิเนียมสีชา การตกแต่ง ลักษณะเด่นอีกประการของอาคารนี้ คือ ลวดลายภาพปูนปั้นทาสีแดงซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติที่ผนังภายนอกด้านทิศตะวันออกและตะวันตก

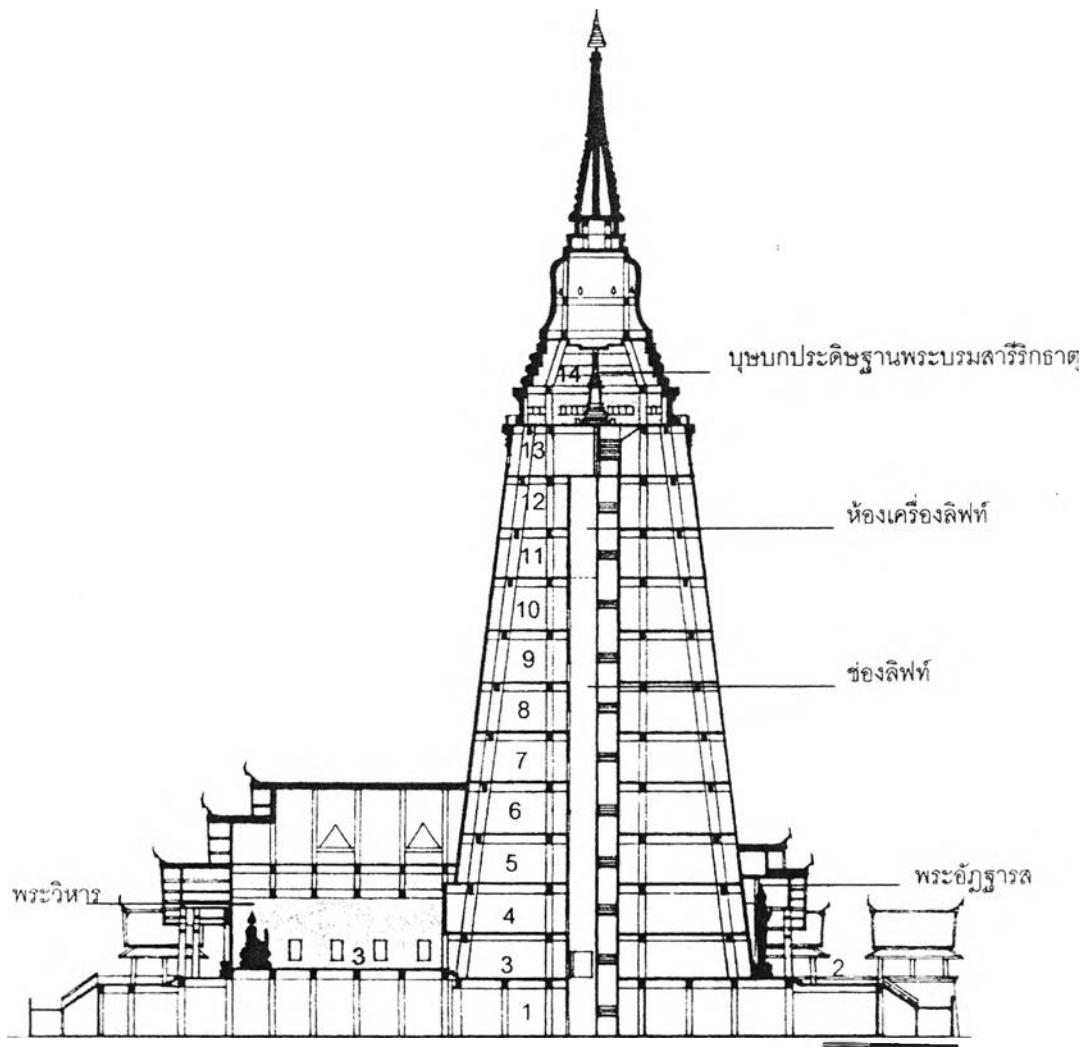
ภาพที่ 4.3.1.20 แสดงการใช้สีและวัสดุการตกแต่ง มีลักษณะแบบไทยประเพณีในหลายส่วน ได้แก่ การปิดทองประดับกระจกสีในส่วนภายนอก และการเขียนสีในส่วนภายใน

ภาพที่ 4.3.1.21 ลักษณะเด่นในการประดับอาคารนี้ คือ การประดับผนังอาคารด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกด้วยลวดลายปูนปั้นทาสีแดงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ

- ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาคานทั้งหลัง ส่วนที่เป็นอาคารสูงใช้ผนังลิฟต์เป็นเสมือนเสากลาง ประกอบกับเสาในแกนกลางซึ่งมีหน้าตัดรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ส่วนเสาที่อยู่โดยรอบเป็นเสาน้ำตัดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งองศาเอียงตามผนังภายนอก และองค์พระเจดีย์ด้านบนเป็นการหล่อคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งองค์

ภาพลายเส้นที่ 4.3.1.8 รูปตัดอาคาร แสดงการใช้พื้นที่ภายใน และการใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาคานตั้งแต่ส่วนฐานจนถึงองค์พระเจดีย์ที่ส่วนยอด (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, “การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 235.)

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

การนำแสงเข้าสู่ภายในอาคารมีความเพียงพอเมื่อเทียบกับที่ว่างภายใน โดยเฉพาะชั้นที่ 6 ถึง ชั้นที่ 13 จะได้รับแสงและระบายอากาศได้เป็นอย่างดี เนื่องจากช่องหน้าต่างทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ ในส่วนห้องชั้นบนสุดภายในชั้นองค์พระเจดีย์ สถาปนิกได้ออกแบบให้มีช่องแสงที่องค์ระฆังเพื่อให้ได้แสงสว่างในระดับสูง แต่ทางวัดได้ต่อเติมทำการตกแต่งภายในทำฝ้าเพดานปิดในระดับต่ำ ทำให้ไม่เกิดผลอย่างที่สถาปนิกต้องการ แต่ทั้งนี้ในส่วนของชั้นใต้ฐานซึ่งมีพื้นที่ในทางกว้างค่อนข้างมาก ทำให้จำเป็นต้องนำแสงประดิษฐ์เข้ามาช่วยในเรื่องความสว่าง

ภาพที่ 4.3.1.22 แสดงช่องหน้าต่างทางด้านข้าง (ด้านทิศเหนือและทิศใต้) ซึ่งช่วยในการนำแสงธรรมชาติเข้าสู่ห้องภายใน และการระบายอากาศ

4.3.2 เจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปหาราม จ.ปทุมธานี

ภาพที่ 4.3.2.1 ทศนิยมภาพภายนอก เจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปหาราม

ที่ตั้งของวัด	หมู่ที่ 2 บ้านคลองสระ ต.คลองควาย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2541
สถาปนิกผู้ออกแบบ	รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม เริ่มสร้างในปลาย พ.ศ. 2527 ตามความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ และมหาเถรสมาคม ประกาศอนุญาตให้ นายเพทย์นินาท ชินะโชติ, คุณหญิงนันทกา สุประภาตะนันท์ และ นายแพทย์เจก ณะสิริ เป็นผู้สร้างวัดขึ้นบนที่ดินในปัจจุบัน ส่วนความเป็นมาก่อนที่จะมีการสร้างวัดนั้นเกิดขึ้นมาจากศิษยานุศิษย์ของหลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ได้ถวายที่ดินจำนวน 40 ไร่ แก่หลวงตามหาบัว หลวงตาฯ ได้พิจารณาว่าพระที่เหมาะสมสมควรเป็นครูบาอาจารย์ก็คือ ท่านพระอาจารย์เจี๊ยะ หรือ พระครูสุทธิธรรมรังสี จิ่งนิมนต์พระอาจารย์เจี๊ยะมาอยู่ เมื่อพระอาจารย์เจี๊ยะเข้ามาอยู่ก็ได้ซื้อที่ดินเพิ่มอีก 80 กว่าไร่ ซึ่งเนื้อที่เดิมเป็น ป่าสนและสระน้ำใหญ่ ในกาลต่อมาได้ตั้งชื่อวัดว่า "วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม" อันเป็นฉายาของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ซึ่งหลวงปู่เจี๊ยะเป็นลูกศิษย์ วัดป่าภูริทัตตปฏิปหารามได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ.2533³¹

³¹ หลวงปู่เจี๊ยะ จุนโท พระผู้ตั้งผ้าชีวห่อทอง วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม อ.สามโคก จ.ปทุมธานี พ.ศ.2545(กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2539), หน้า 365.

พระเจดีย์ ได้เริ่มก่อสร้างและวางศิลาฤกษ์ขึ้นเมื่อ วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 ส่วนความเป็นมาในการริเริ่มสร้างพระเจดีย์นั้น เกิดมาจากพระอาจารย์เจ็ยะ ซึ่งมีความระลึกในพระคุณของพระอาจารย์ คือ พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต อยู่ตลอดเวลาและได้มีความตั้งใจมานานแล้วว่า ถ้ามีโอกาสมีบุญจะสร้างพระเจดีย์ถวายพระอาจารย์ผู้ให้ประทีปธรรม ตามโอกาสและวาสนาอำนวย อันเป็นการพอดีในขณะนั้นทางวัดมีเงินสะสมจากการทำบุญจากประชาชนจำนวนหนึ่ง พระอาจารย์เจ็ยะจึงเห็นว่าเป็นโอกาสอันสมควรที่จะได้สร้างพระเจดีย์ถวายแด่พระอาจารย์ โดยได้ให้ชื่อพระเจดีย์ว่า "ภูริทัตตเจดีย์" เป็นพระเจดีย์สำหรับบรรจุพระทันตธาตุของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ออกแบบโดย รศ.ดร.กัญญา สุวรรณศรี

● แนวความคิดในการออกแบบ

พระเจดีย์ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย ซึ่งรูปแบบนี้มีที่มาจากความฝันของพระอาจารย์เจ็ยะ

เมื่อพระเจดีย์ได้สร้างเสร็จแล้ว ทางวัดได้ให้ความหมายของรูปทรงพระเจดีย์ไว้ดังนี้

1. พระเจดีย์มีฐานเป็นแปดเหลี่ยม สื่อความหมายถึง อริยมรรคมีองค์แปด
2. ความกว้างพระเจดีย์ 22 เมตร สื่อความหมายถึง ปัจจัยการ 11 ประการ โดยอนุโลม 11 ปฏิโลม 11 รวมกันเป็น 22 ประการ
3. ความสูงพระเจดีย์ 37 เมตร สื่อความหมายถึง โศภิตกัณยธรรม 37 ประการ อันเป็นธรรม

ที่เป็นส่วนแห่งการตรัสรู้ ประกอบด้วย สติปฏิฐาน 4, สัมมัปปธาน 4, อิทธิบาท 4, อินทรีย์ 5, พละ 5, โพชฌงค์ 7 และมรรค 8 รวมเป็น 37 ประการ³²

ตัวอาคารทั้งหมดใช้หินอ่อนสีขาว เพื่อสื่อความหมายถึง ความสะอาด บริสุทธิ์

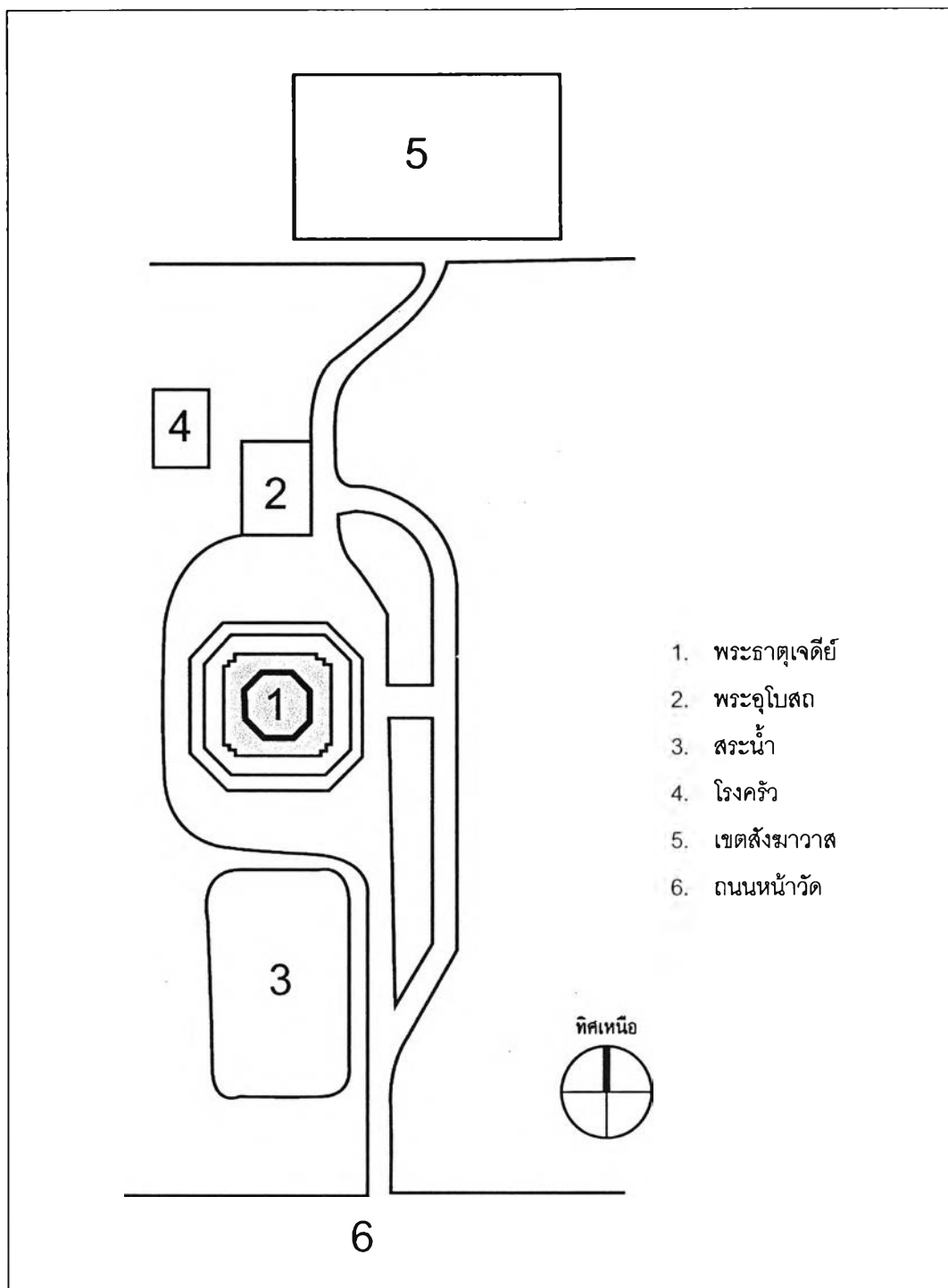

ภาพที่ 4.3.2.2 พระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดมหาธาตุ จ.สุโขทัย ซึ่งเป็นต้นความคิดในการออกแบบพระเจดีย์นี้

³² หลวงปู่เจ็ยะ จุนโท พระผู้ตั้งผ้าชีวห่อทอง วัดป่าภูริทัตตปฏิปหาราม อ.สามโคก จ.ปทุมธานี พ.ศ.2545(กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2539), หน้า 404 - 405.

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

การเลือกที่ตั้งพระเจดีย์ ตอนที่เริ่มสร้างนั้น พระอาจารย์เจ็ยะ มีความประสงค์ที่จะสร้างไว้บริเวณหลังวัดติดกับเขตสังฆาวาส แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่า การสัญจรไปมาของผู้ที่จะมาสักการะจะไม่สะดวก และเป็นการรบกวนพระ เณร ที่บำเพ็ญภาวนา พระอาจารย์เจ็ยะ จึงได้เลือกที่ตั้งใหม่ซึ่งอยู่ใกล้สระน้ำในแนวแกนเดียวกันกับพระอุโบสถ โดยพระเจดีย์หันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก

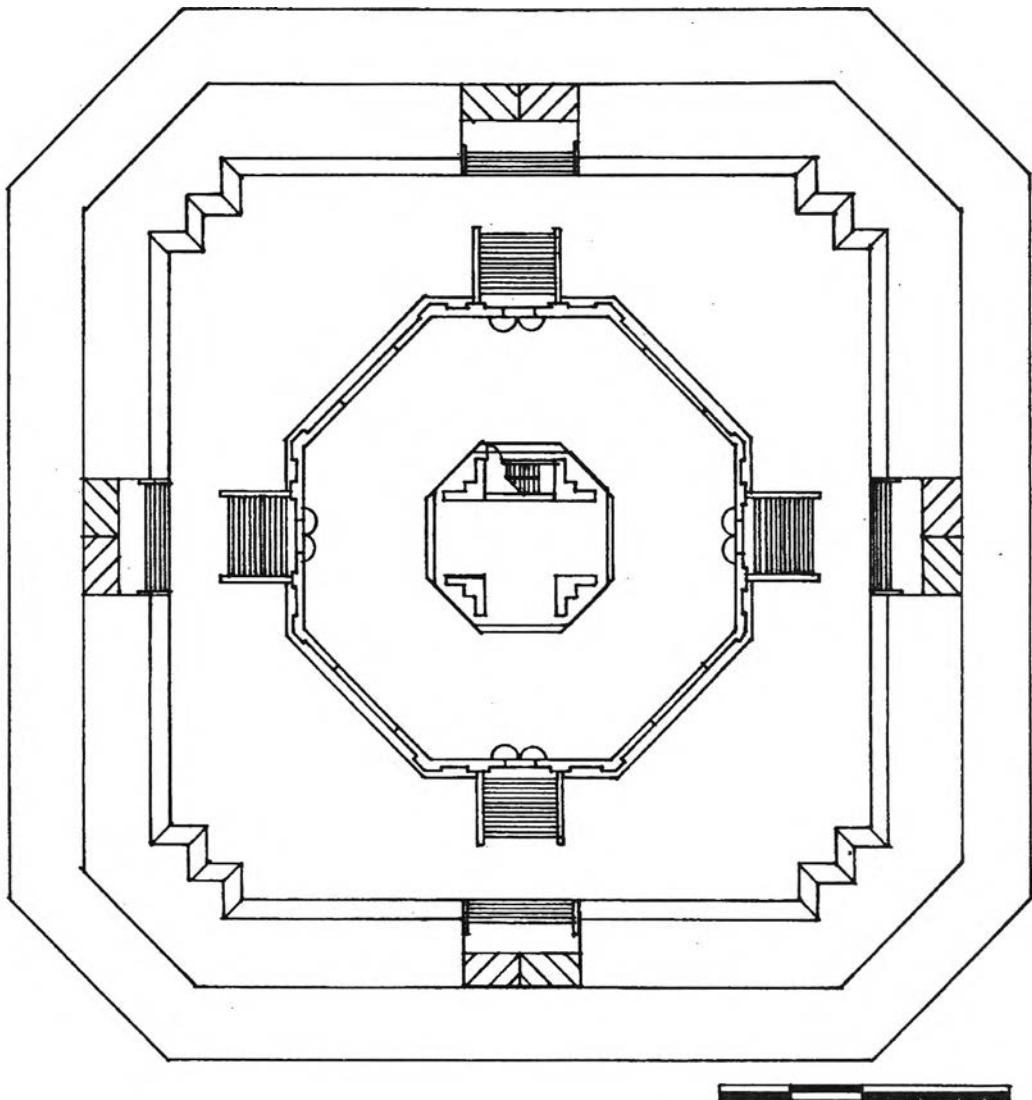

ภาพลายเส้นที่ 4.3.2.1 ผังบริเวณของวัด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจดีย์กับสภาพแวดล้อม ซึ่งตั้งอยู่ในแนวแกนเดียวกับพระอุโบสถและสระน้ำ หันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก

● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

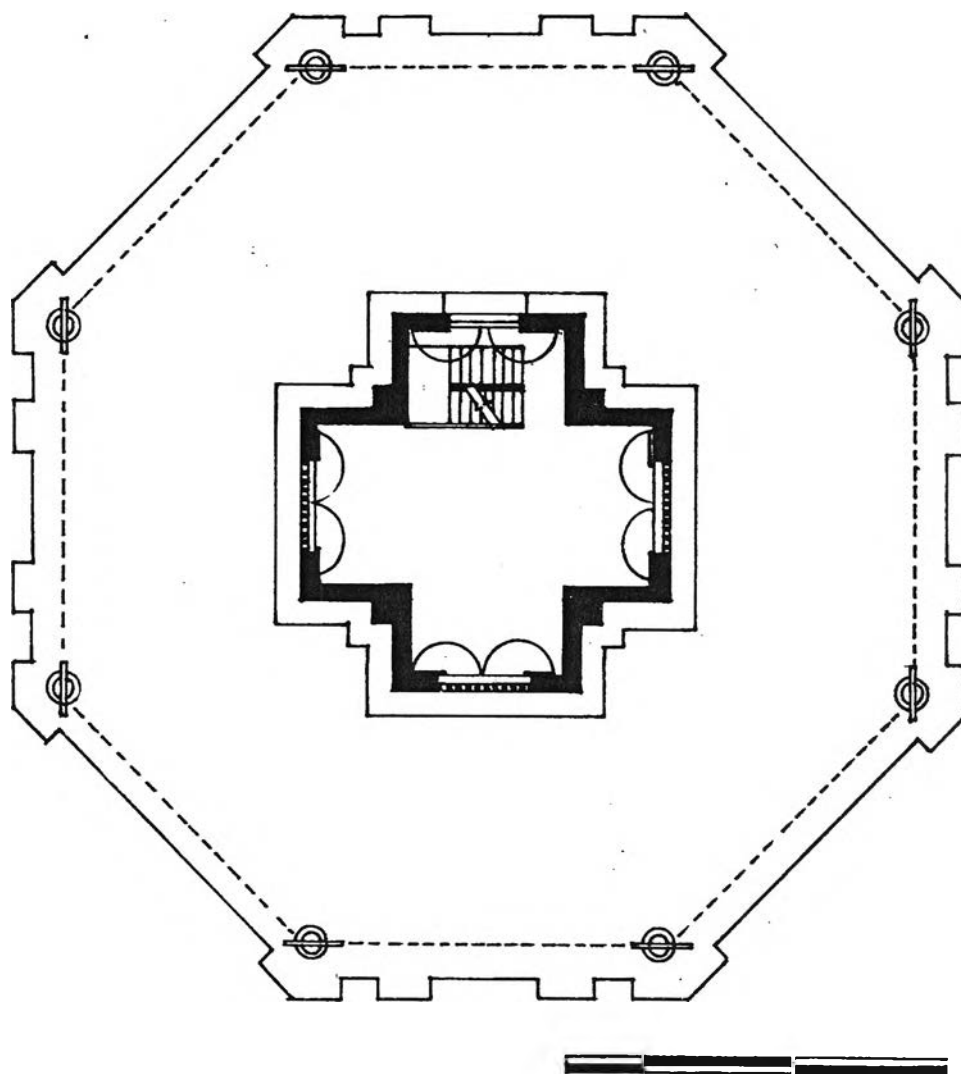
พระเจดีย์แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ชั้นด้วยกัน และมีการใช้งานที่แตกต่างกัน มีรายละเอียดดังนี้

ชั้นที่ 1 มีแผนผังเป็นรูปแปดเหลี่ยม หันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก มีประตูทางเข้า 4 ด้าน คือ ด้านทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศใต้ ส่วนด้านที่เหลือเป็นช่องหน้าต่างลูกกรง อาคารนี้มีลานประทักษิณรูปแปดเหลี่ยมล้อมรอบ การใช้พื้นที่ภายในแบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นส่วนที่อยู่บริเวณกลางอาคารยกพื้นสูงกว่าระดับพื้นโดยรอบ ใช้เป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อของพระอาจารย์ในสายวิปัสณา ได้แก่ หลวงปู่เส้า หลวงปู่มั่น และหลวงปู่เจี๊ยะ นอกจากนี้ทางด้านหลังของผนังทางด้านหลังที่ประดิษฐานรูปหล่อนั้น เป็นห้องควบคุมไฟฟ้าและบันไดขึ้นสู่ชั้นบน พื้นที่ส่วนที่เหลือโดยรอบใช้เป็นพื้นที่สำหรับสวดมนต์เย็นและนั่งวิปัสณา

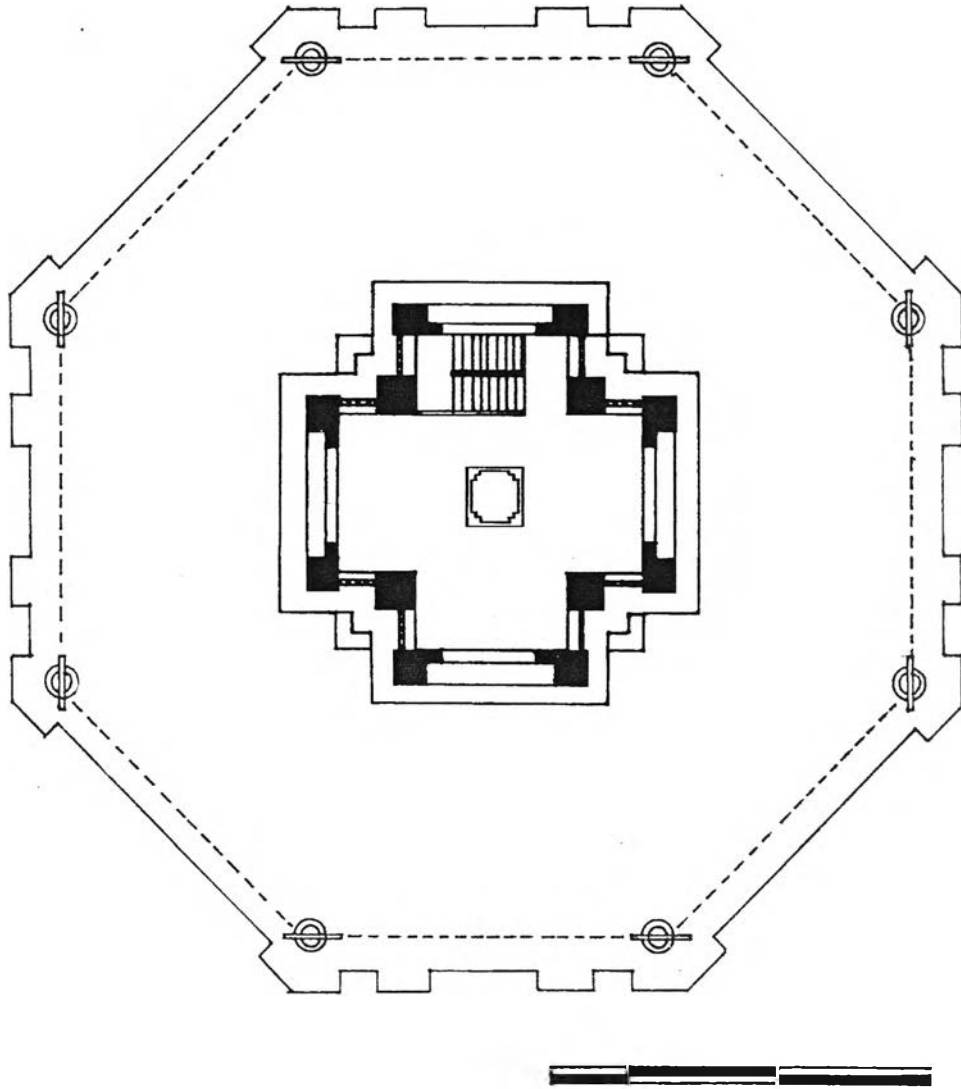
ภาพลายเส้นที่ 4.3.2.2 แผนผังอาคารชั้นที่ 1 มีแผนผังเป็นรูปแปดเหลี่ยม มีประตูทางเข้า 4 ด้าน บริเวณกลางห้องเป็นที่ประดิษฐานรูปหล่อของพระอาจารย์ในสายวิปัสณา (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 298.)

ชั้นที่ 2 มีแผนผังเป็นรูปกากบาทหรือจตุรมุข มุขด้านทิศตะวันออกมีประตูเป็นทางออกสู่ลานรูปแปดเหลี่ยมภายนอก อีก 3 มุขที่เหลือเป็นช่องหน้าต่าง ภายในเป็นบันไดซึ่งต่อเนื่องมาจากชั้นที่ 1 การใช้งานในชั้นนี้เมื่อเริ่มสร้างมีความประสงค์จะใช้พื้นที่เป็นพิพิธภัณฑ์หลวงปู่มั่น แต่ปัจจุบันยังเป็นพื้นที่ว่างยังมิได้จัดทำแต่อย่างใด

ภาพลายเส้นที่ 4.3.2.3 แผนผังอาคารชั้นที่ 2 มีแผนผังเป็นรูปกากบาทหรือจตุรมุข มุขด้านทิศตะวันออกมีประตูเป็นทางออกสู่ลานรูปแปดเหลี่ยมภายนอก (ที่มา : นภิศ ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 299.)

ชั้นที่ 3 มีแผนผังเป็นรูปกากบาทหรือจตุรมุขเช่นเดียวกับชั้นที่ 2 มีช่องหน้าต่างที่มุขทั้ง 4 ภายในมีบันไดซึ่งต่อเนื่องขึ้นมาจากชั้นล่าง พื้นที่ในชั้นนี้บริเวณกลางห้องเป็นแท่นประดิษฐานบุษบก ภายในบรรจุพระทันตธาตุของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

ภาพลายเส้นที่ 4.3.2.4 แผนผังอาคารชั้นที่ 3 มีแผนผังเป็นรูปกากบาทหรือจตุรมุขเช่นเดียวกับชั้นที่ 2 มีช่องหน้าต่างที่มุขทั้ง 4 บริเวณกลางห้องเป็นที่สำหรับบรรจุพระทันตธาตุของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 299.)

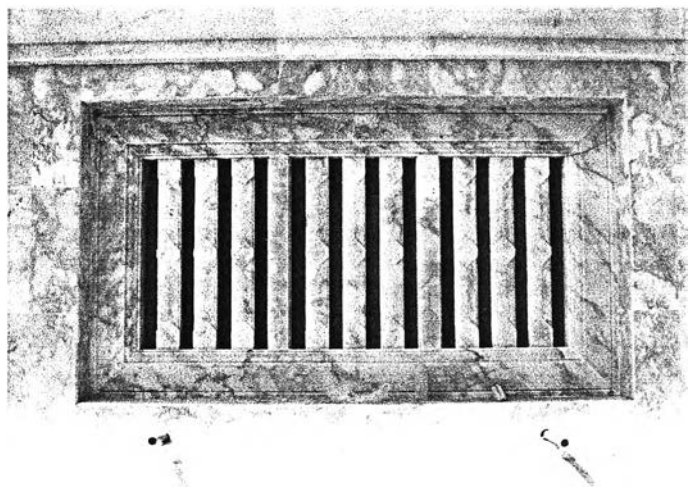
● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมโดยรวมของพระเจดีย์นี้ มีลักษณะเป็นอาคารจตุรมุขประกอบเครื่องยอดรูปแบบพระเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย ตั้งบนฐานยกสูงรูปแปดเหลี่ยม โดยตัวอาคารบุด้วยหินอ่อนสีขาวทั้งหมด อธิบายรายละเอียดโดยแยกเป็นชั้น ดังนี้

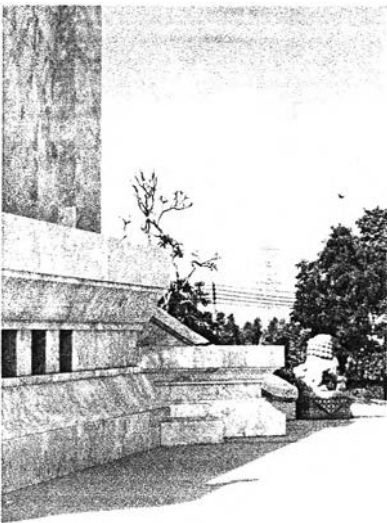
ชั้นที่ 1 เป็นอาคารแปดเหลี่ยม ยกฐานสูงจากพื้นลานประทักษิณโดยรอบประมาณ 1.80 เมตร ซึ่งฐานอาคารมีรูปแบบเป็นฐานปัทม์ เจาะช่องระบายอากาศโดยรอบซึ่งเป็นรูปสัญลักษณ์ของพระอาจารย์เจี๊ยะบันไดทางขึ้นอาคาร ชั้นบันไดปูด้วยกระเบื้องแกรนิตสีดำ พนักบันไดเป็นพนักแบบลาดตรง ประตุมีลักษณะแบบกรอบเซ็ดหน้า บานประตูไม้ ช่องหน้าต่างแบบลูกกรง มีบานหน้าต่างไม้ภายใน ขอบผนังด้านบนเป็นบัวหงาย

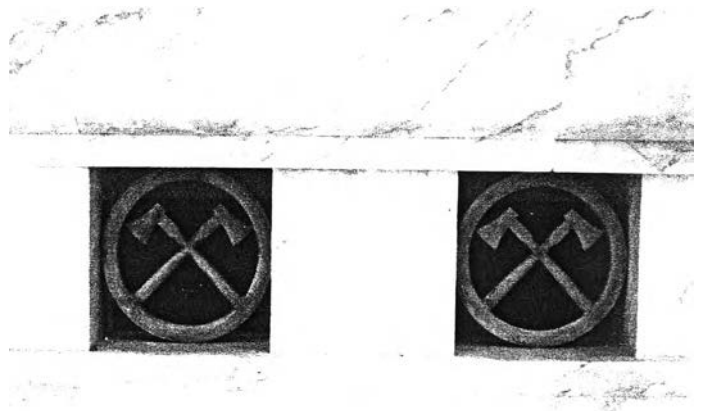
ภาพที่ 4.3.2.3 รูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์
ผิวอาคารบุด้วยหินอ่อนสีขาวทั้งหมด

ภาพที่ 4.3.2.4 ช่องหน้าต่างแบบลูกกรง มีบานหน้าต่างไม้ภายใน

ภาพที่ 4.3.2.5 ฐานอาคารเป็นฐานปัทม์ เจาะ
ช่องระบายอากาศ

ภาพที่ 4.3.2.6 ช่องระบายอากาศที่ฐานอาคาร ทำเป็นรูปสัญลักษณ์ของพระ
อาจารย์เจี๊ยะ ซึ่งเป็นรูปขวานไขว้ อันหมายถึง งานด้านช่าง ซึ่งพระอาจารย์เจี๊ยะ
มีความชำนาญอย่างมาก

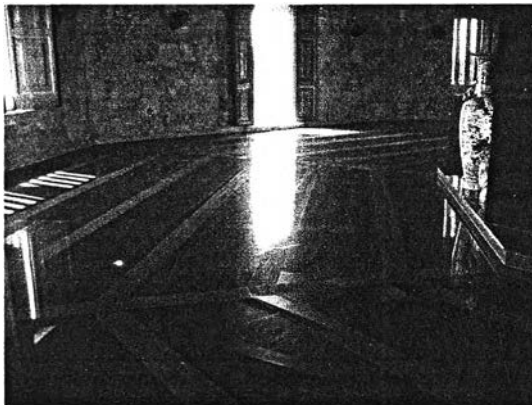
รูปแบบภายใน บริเวณศูนย์กลางซึ่งเป็นที่ตั้งของรูปหล่อต่างๆ มีเสาโครงสร้างล้อมรอบ 4 มุม ที่ด้านหลังเป็นผนังที่บุด้วยหินแกรนิตสีดำ พื้นยกระดับเป็น 2 ชั้น ส่วนกลางปูด้วยกระเบื้องแกรนิตสีแดง ส่วนพื้นโดยรอบปูด้วยกระเบื้องแกรนิตสีดำสลับกระเบื้องแกรนิตสีแดงเป็นแนวนวรีศิมของรูปแปดเหลี่ยม ฝ้าเพดานไม้ตีเป็นแนวนวรีศิมของรูปแปดเหลี่ยมเช่นเดียวกับลายพื้น ผนังบุด้วยหินอ่อนสีเทา

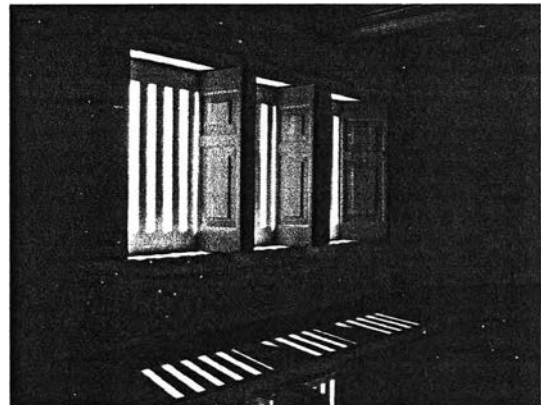
ภาพที่ 4.3.2.7 บริเวณกลางห้องเป็นที่ตั้งรูปหล่อพระอาจารย์ในลายวิปัสณา

ภาพที่ 4.3.2.8 ฝ้าเพดานไม้ตีเป็นแนวนวรีศิมของรูปแปดเหลี่ยมประดับโคมไฟ Down Light

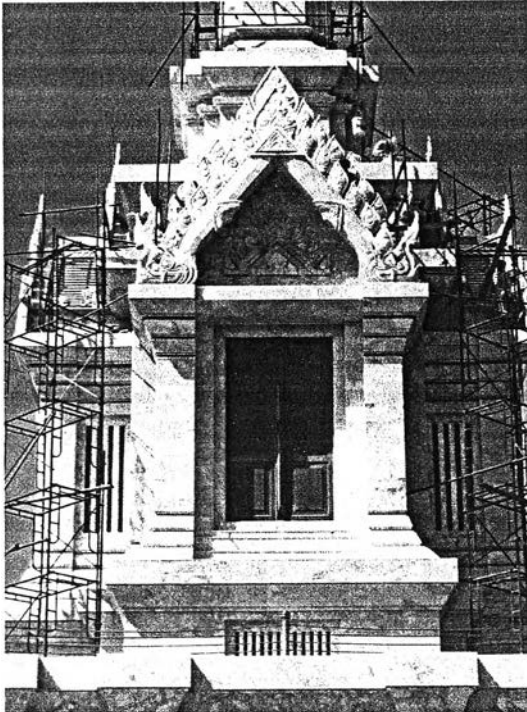
ภาพที่ 4.3.2.9 พื้นปูด้วยกระเบื้องแกรนิตสีดำสลับกระเบื้องแกรนิตสีแดงเป็นแนวนวรีศิมของรูปแปดเหลี่ยม

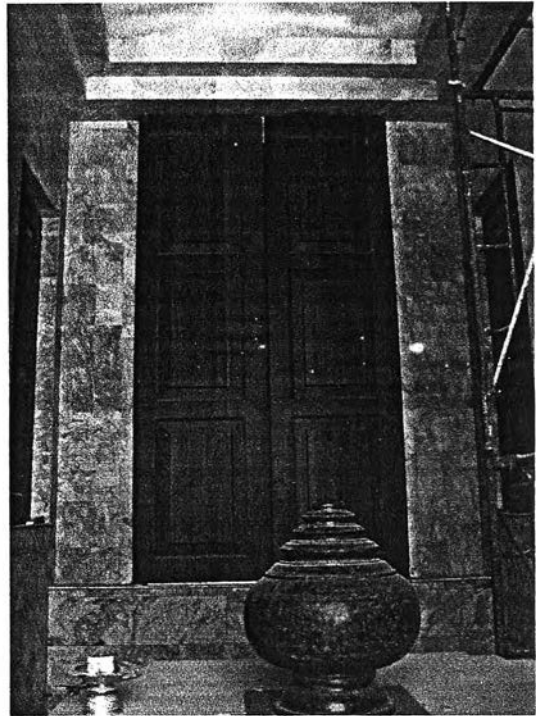
ภาพที่ 4.3.2.10 ช่องหน้าต่างแบบ 2 ชั้น ชั้นนอกเป็นลูกกรง ชั้นในเป็นบานไม้

ชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 เป็นส่วนที่ต่อเนื่องกัน มีรูปแบบเป็นอาคารจตุรมุขซึ่งมีหลังคาซ้อน 2 ชั้น โดยมีฐานเป็นฐานปัทม์ เจาะช่องหน้าต่างเป็นลูกกรง ตัวอาคารในชั้นนี้ยื่นเป็นมุขมีรูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน คือเป็นมุขทรงบันแถลงซ้อน 2 ชั้น หน้าบันเป็นลวดลายแกะสลักจากหินอ่อน แต่ละด้านมีบานหน้าต่างไม้ ส่วนด้านข้างของมุขจะเป็นช่องลูกกรงเพื่อความกลมกลืนกับรูปแบบช่องหน้าต่างที่ชั้นล่าง

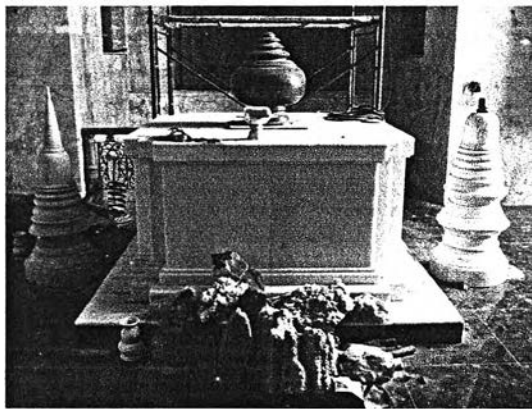
รูปแบบภายใน บริเวณกลางห้องเป็นแท่นหินอ่อนซึ่งเป็นที่ตั้งบุษบกภายในบรรจพระทันตธาตุของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พื้นปูด้วยกระเบื้องแกรนิตสีดำ ผนังบุด้วยหินอ่อนสีขาว เพดานเป็นคานารูปกากบาททาสีเหลือง

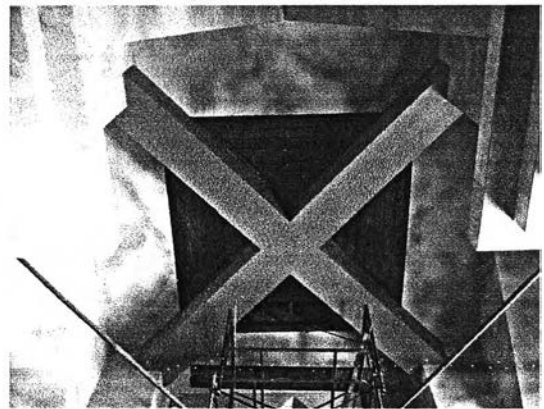
ภาพที่ 4.3.2.11 รูปแบบภายนอกของชั้นที่ 2 ต่อเนื่องชั้นที่ 3 เป็นอาคารจตุรมุขซึ่งมีหลังคามุขบันแถลงซ้อน 2 ชั้น บานหน้าต่างไม้ รูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน

ภาพที่ 4.3.2.12 รูปแบบภายในชั้นที่ 3 เป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้ารูปกากบาท มีบานหน้าต่างที่มุขทั้ง 4

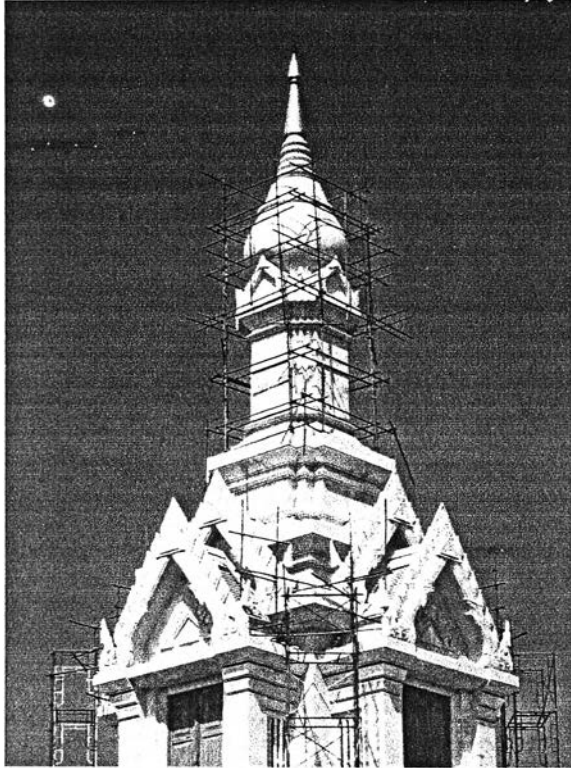

ภาพที่ 4.3.2.13 บริเวณกลางห้องในชั้นที่ 3 เป็นแท่นสำหรับตั้งที่บรรจุพระทันตธาตุของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

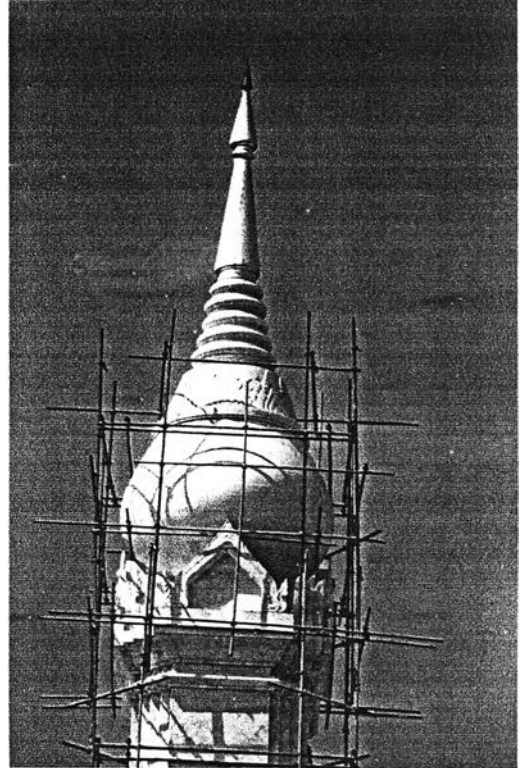

ภาพที่ 4.3.2.14 เพดานเป็นคานโคจรสร้างรูปกากบาททาสีเหลือง

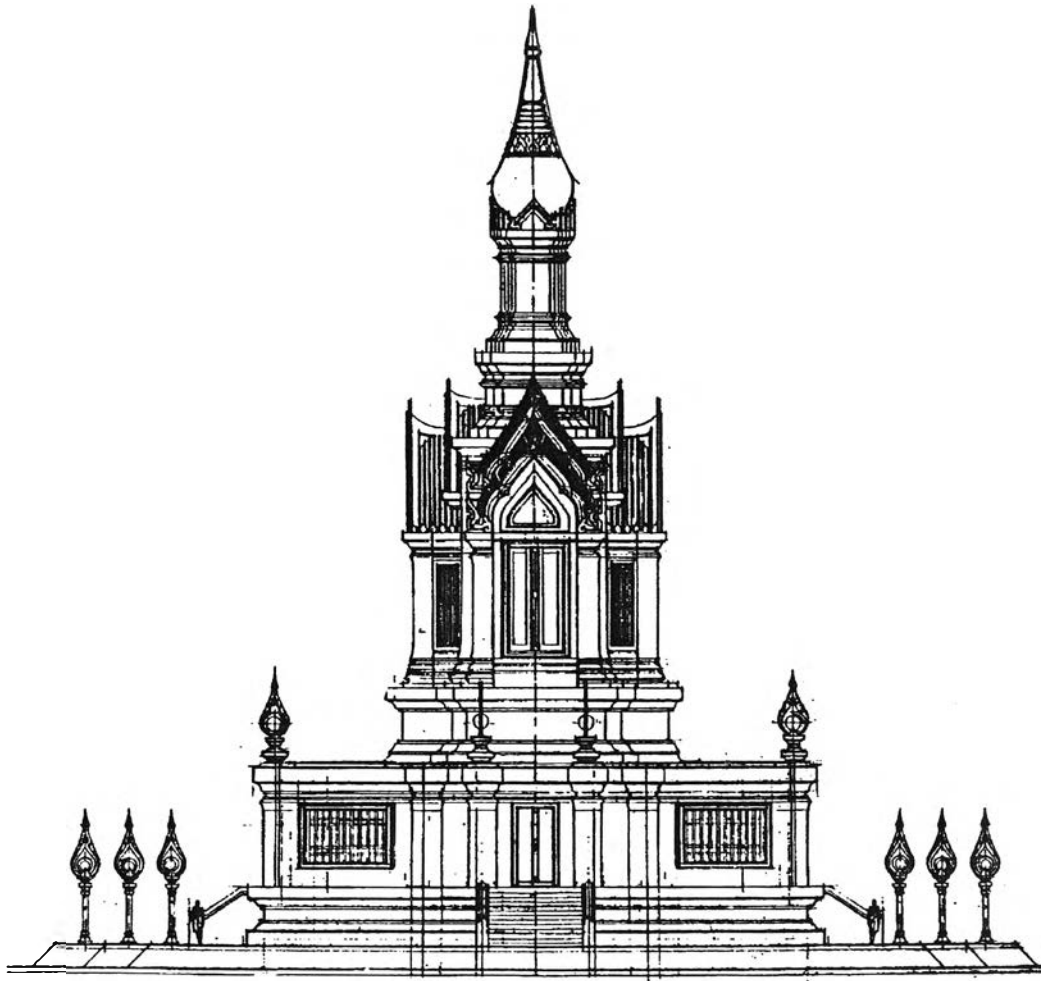
ส่วนยอด เป็นรูปแบบเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่ประยุกต์เป็นเครื่องยอด ส่วนฐานของยอดที่ติดกับหลังคาเป็นฐานปัทมบัวลูกแก้วอกไก่ มีผังย่อมุมไม้สิบสอง เหนือขึ้นไปเป็นส่วนเรือนธาตุมีผังย่อมุมไม้ยี่สิบ ถัดขึ้นไปเป็นชัฏมิมานและนาคบักรองรับยอดพุ่มข้าวบิณฑ์ ตั้งแต่ส่วนปลียอดขึ้นไปประดับผิวด้วยทองคำเปลว

ภาพที่ 4.3.2.15 ส่วนยอดอาคารเป็นรูปแบบเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่ประยุกต์เป็นเครื่องยอด ตั้งบนหลังคาจตุรमुख

ภาพที่ 4.3.2.16 ส่วนเรือนธาตุมีผังย่อมุมไม้ยี่สิบ ถัดขึ้นไปเป็นชัฏมิมานและนาคบักรองรับยอดพุ่มข้าวบิณฑ์ ตั้งแต่ส่วนปลียอดขึ้นไปประดับผิวด้วยทองคำเปลว

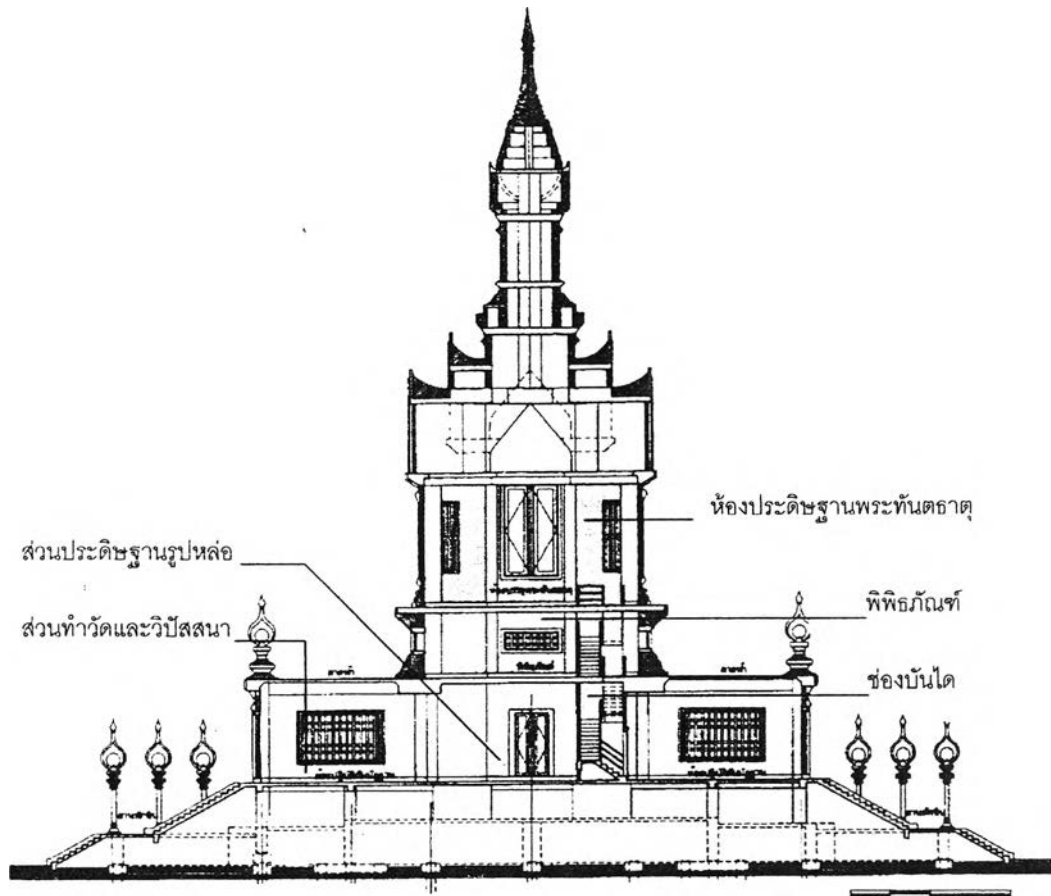
ภาพลายเส้นที่ 4.3.2.5 แสดงรูปด้านเจดีย์พระธาตุ วัดกุริห์ตตปฏิพัทธาราม (ที่มา : นภัศ ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 297.)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

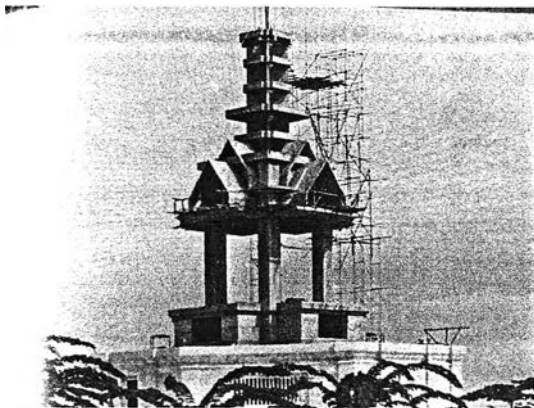
สีและวัสดุตกแต่งอาคารภายนอกเป็นหินอ่อนสีขาวทั้งหมด ตั้งแต่ส่วนฐาน ตัวอาคาร ผนัง ส่วนยอด ตลอดจนลวดลายต่างๆที่ประดับอาคารก็เป็นการแกะสลักจากหินอ่อน มีเพียงส่วนปลียอดที่เน้นความสำคัญโดยการปิดทอง ส่วนสีและวัสดุในการตกแต่งอาคารภายใน เป็นแบบเรียบง่าย พื้นปูด้วยหินแกรนิตสีดำและสีแดง ผนังบุด้วยหินอ่อนสีเทา เพดานและบานประตู-หน้าต่างเป็นไม้

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

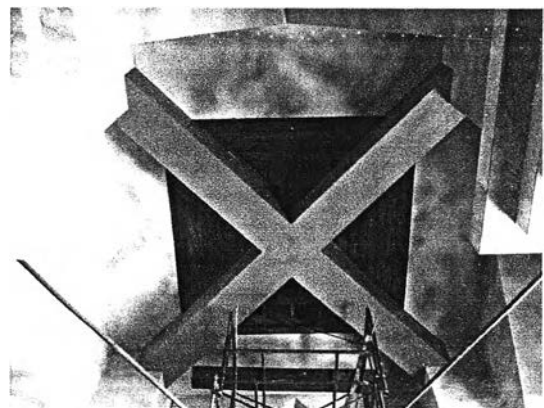
อาคารนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาแกนทั้งหลาย ในส่วนโครงสร้างของฐานชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นรูปแปดเหลี่ยม ใช้คานพาดจากแนวเสาอบนอกสู่แนวเสาอบในลักษณะเป็นรัศมี ส่วนโครงสร้างที่รับส่วนยอดเจดีย์เป็นคานในแนวทแยงมุมกากบาท และหล่อพื้นคอนกรีตยื่นเป็นระยະเพื่อรับน้ำหนักในการก่ออิฐ หลังคามุขเป็นคอนกรีตหล่อในที่

ภาพลายเส้นที่ 4.3.2.6 รูปตัดเจดีย์พระธาตุ วัดภูริทัตตปฏิปหาราม แสดงลักษณะโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาแกน และการใช้สอยพื้นที่ภายใน (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลป์ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 301.)

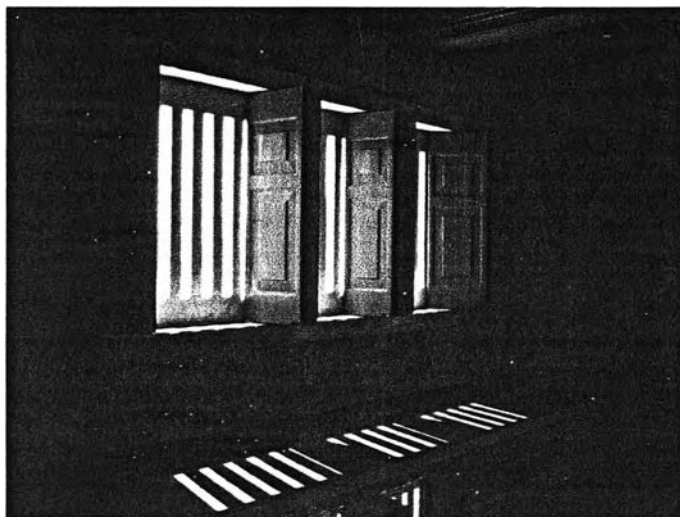
ภาพที่ 4.3.2.17 ภาพถ่ายพระเจดีย์ขณะทำการก่อสร้าง แสดงลักษณะโครงสร้างในส่วนห้องพระทันตธาตุและส่วนยอด

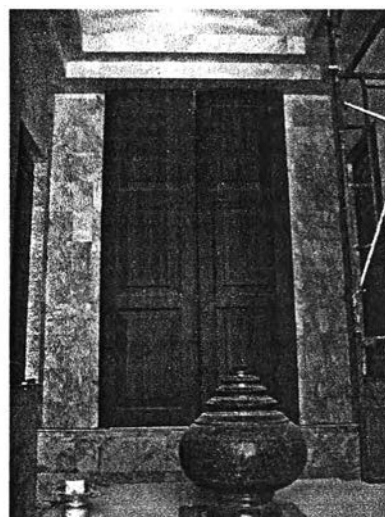
ภาพที่ 4.3.2.18 โครงสร้างที่รับส่วนยอดเจดีย์เป็นคานในแนวทแยงมุมกากบาท

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

แสงธรรมชาติที่เข้าสู่ภายในอาคารในแต่ละชั้นมีความเพียงพอที่ว่าง เนื่องจากมีการเจาะช่องประตู และช่องหน้าต่างที่ผนังทุกด้านโดยรอบ ส่งผลให้เวลากลางวันไม่จำเป็นต้องใช้แสงไฟประดิษฐ์ และช่องเปิดเหล่านี้ยังช่วยกันการระบายอากาศอีกด้วย นอกจากนี้สถาปนิกยังคำนึงถึงการกันฝนเข้าอาคาร อันเป็นการแก้ปัญหาของบ้านประตู-หน้าต่างแบบไทยที่ต้องเปิดเข้าด้านในอาคาร โดยทำรางดักน้ำใต้บานหน้าต่างและประตู แล้วต่อท่อระบายออกนอกอาคาร

ภาพที่ 4.3.2.19 แพนผังอาคารชั้นที่ 1 เป็นรูป 8 เหลี่ยม มีการเจาะช่องหน้าต่าง 4 ด้าน สลับกับช่องประตู 4 ด้าน ส่งผลให้ปริมาณแสงและการระบายอากาศภายในเพียงพอต่อความต้องการ

ภาพที่ 4.3.2.20 บานหน้าต่างในชั้นที่ 3

พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ทรงเจิมแผ่นศิลาฤกษ์ และทรงเททองพระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์หนึ่ง เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2524 พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ ออกแบบโดยอาจารย์ภิญโญ สุวรรณคีรี และประดิษฐานพระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์หนึ่งไว้ภายในด้านทิศเหนือ³⁴

การก่อสร้างเริ่มต้น เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2526 ทั้งนี้ได้ดำเนินงานตลอดมาด้วยความยากลำบากและมีอุปสรรคนานาประการ จนจบปี พ.ศ. 2536 จึงแล้วเสร็จ ประธานคณะกรรมการจึงได้อนุมัติเกล้าฯ อนุมัติกรมอำนวยการพระราชกุศล โดยกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานเปิดและเฉลิมฉลองพระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์ วัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2536³⁵

พระเจดีย์ที่เห็นในปัจจุบันนี้ เป็นการสร้างครอบพระธาตุองค์เดิม ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา เป็นต้น จะมีลูกไฟลอยจากพระธาตุผาเงาขึ้นมาทักษิณาวัตรรอบๆ พระธาตุ และลอยข้ามแม่น้ำโขงไปทางฝั่งประเทศลาว และไปทักษิณาวัตรรอบพระธาตุที่ฝั่งลาวอีกครั้ง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระธาตุผาเงานี้เป็นที่ศรัทธาของผู้คนในพื้นที่

● แนวความคิดในการออกแบบ

พระเจดีย์นี้เป็นการสร้างครอบพระธาตุองค์เดิมซึ่งเหลือเพียงกองอิฐ โดยรูปแบบพระเจดีย์เป็นแบบสถาปัตยกรรมล้านนาผสมผสานกับพระเจดีย์ทรงลังกาซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมในเขตภาคกลาง องค์เจดีย์ตั้งอยู่บนฐาน 2 ชั้น ภายในออกแบบให้มีพื้นที่ใช้สอยได้อย่างเต็มที่ โดยอาคารนี้แบ่งพื้นที่เป็น 2 ชั้น

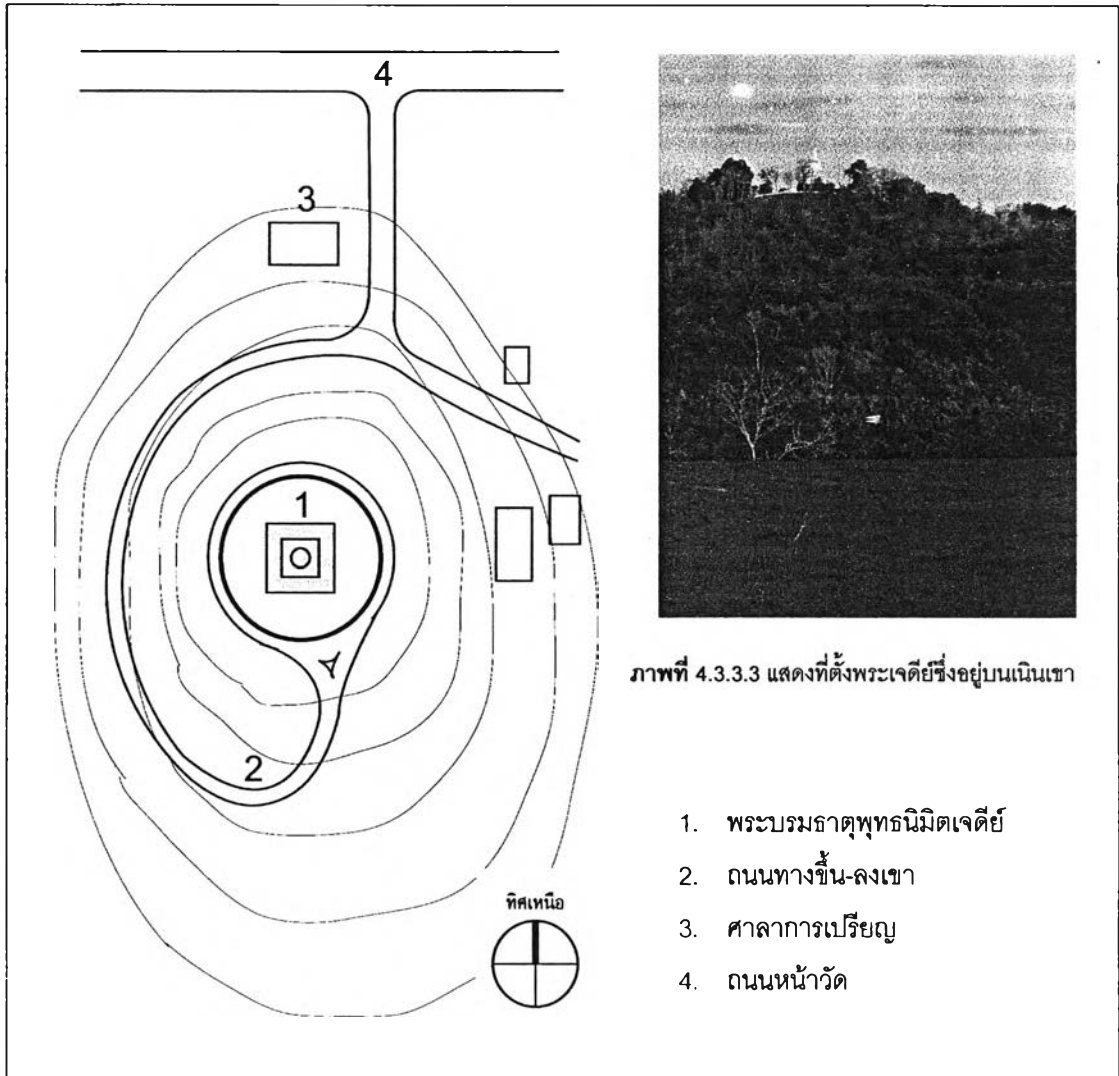
ภาพที่ 4.3.3.2 พระธาตุองค์เดิมซึ่งเหลือเพียงกองอิฐ ตั้งอยู่ในพระเจดีย์องค์ใหม่

³⁴ คำจารึกการก่อสร้างพระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์.

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

ที่ตั้งพระเจดีย์ตั้งบนยอดเขาซึ่งเป็นที่ตั้งเดิมของพระธาตุงค์เก่า เบื้องล่างของเขาเป็นที่ตั้งของอาคารอื่นๆภายในวัด พื้นที่นี้ติดกับเขตชายแดนฝั่งไทยและฝั่งลาว เมื่ออยู่บนยอดเขาซึ่งเป็นที่ตั้งพระเจดีย์จะสามารถมองเห็นแม่น้ำโขงและทิวทัศน์ทางฝั่งลาวได้อย่างงดงาม

ภาพที่ 4.3.3.3 แสดงที่ตั้งพระเจดีย์ซึ่งอยู่บนเนินเขา

1. พระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์
2. ถนนทางขึ้น-ลงเขา
3. ศาลาการเปรียญ
4. ถนนหน้าวัด

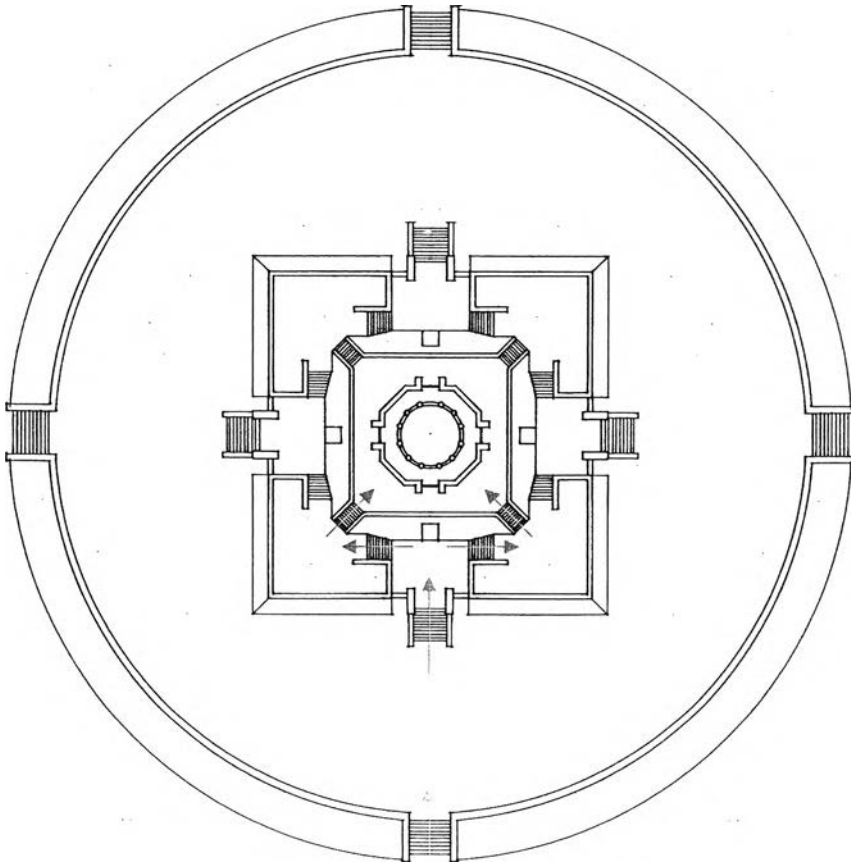
ภาพหลายเส้นที่ 4.3.3.1 ฝั่งบริเวณภายในวัด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจดีย์กับสภาพแวดล้อม ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขา และหันด้านหน้าไปทางทิศเหนือ

● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

พระเจดีย์นี้แบ่งพื้นที่การใช้สอยออกเป็น 2 ชั้น โดยตัวอาคารตั้งอยู่บนฐานประทักษิณหรือฐานไพทีที่รูปวงกลมซึ่งยกพื้นสูงชันเป็นเนินโดยมีบันไดพนักพลสิงห์ขึ้นสู่ลาน 4 ด้าน และมีราวกันตกโดยรอบ

ชั้นที่ 1 เป็นส่วนฐานอาคารมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผนังโดยรอบเป็นผนังเฉียง มีบันไดทางขึ้น 4 ด้าน รูปแบบเหมือนกัน โดยทางเข้าหลักอยู่ทางด้านทิศเหนือซึ่งหันสู่แม่น้ำโขง ตำแหน่งบันไดตรงกับประตูทางเข้าสู่ภายในอาคารเหมือนกันทุกด้าน ทางด้านข้างผนังของฐานชั้นที่ 2 มีบันไดแยกออกซ้ายขวาเพื่อขึ้นสู่ชั้นต่อไป ภายในชั้นที่ 1 บริเวณส่วนกลางเป็นพระธาตุเดิม ล้อมรอบด้วยเสากลมและล้อมรอบเป็นรูปวงกลมจำนวน 12 ต้น เป็นเสาโครงสร้างรับน้ำหนักองค์พระเจดีย์ด้านบน ทางด้านทิศเหนือเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์หนึ่ง ที่มุมทั้ง 4 ภายในห้องซึ่งมีผนังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีบันไดลงไปสู่ห้องที่ลดระดับทำเป็นห้องเก็บหนังสือธรรมะ

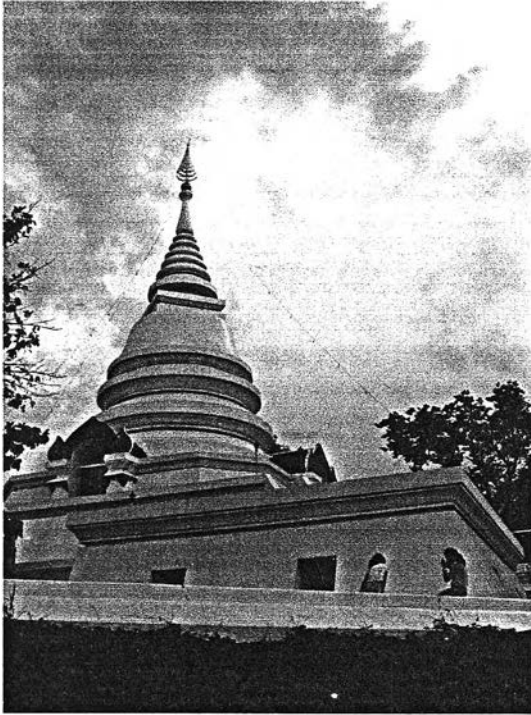
ชั้นที่ 2 ในส่วนภายนอกมีผนังตรงกับผนังในชั้นที่ 1 มีลักษณะเป็นเหมือนลานหรือระเบียงรอบ โดยมีบันไดขึ้นสู่ลานในชั้นที่ 2 ซึ่งมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส อยู่ที่มุมทั้ง 4 ของอาคาร ชั้นที่ 2 นี้เปรียบเสมือนเป็นส่วนฐานขององค์พระเจดีย์มีแผนผังเป็นรูปแปดเหลี่ยม เข้าสู่ภายในทางประตูทั้ง 4 ด้านซึ่งตำแหน่งตรงกับประตูทางเข้าในชั้นที่ 1 ภายในมีพื้นสามารถเดินได้รอบมีลักษณะเป็นชั้นลอย บริเวณกลางซึ่งมีเสาเรียงกันเป็นรูปวงกลมเป็นโถงโล่งตั้งแต่ชั้นที่ 1 จนถึงเพดาน (Double Space)

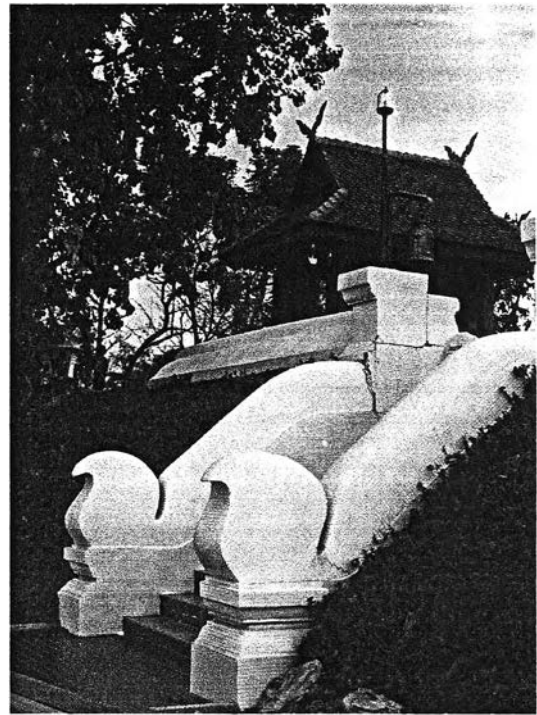
ภาพลายเส้นที่ 4.3.3.2 แผนผังพระเจดีย์ องค์พระเจดีย์ตั้งบนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และล้อมรอบด้วยลานประทักษิณรูปวงกลม มีบันไดทางขึ้นรูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน

• รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมโดยรวมเป็นพระเจดีย์ทรงกลมหรือทรงลังกาสอดคล้องกับแบบล้านนา ตั้งอยู่บนฐานแปดเหลี่ยม และฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อน 2 ชั้น ตามลำดับ โดยอาคารทั้งหมดตั้งบนลานประทักษิณรูปวงกลมยกพื้นเป็นเนินดิน ซึ่งมีบันไดทางขึ้นสู่ลานประทักษิณด้านบนอยู่ 4 ด้าน มีพนักบันไดเป็นพนักโค้งแบบพนักพลสิงห์ ที่ปลายพนักบันไดเป็นรูปตัวหงาแบบล้านนาตั้งบนฐาน ลานประทักษิณมีราวกันตกแบบทึบโดยรอบ พื้นลานปูด้วยกระเบื้องดินเผา

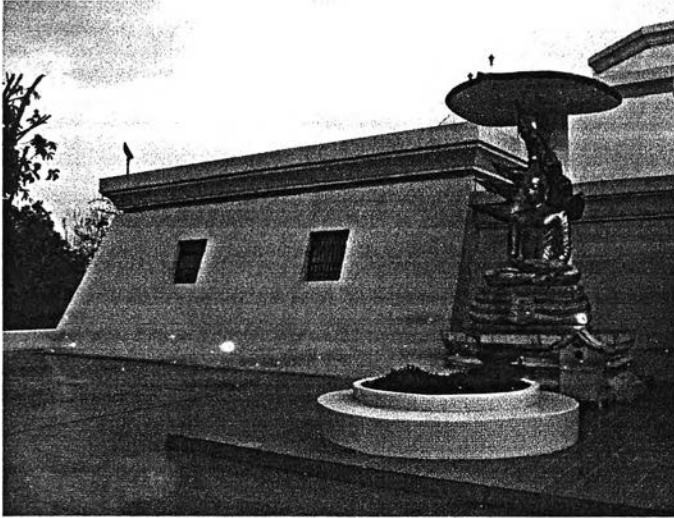

ภาพที่ 4.3.3.4 รูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์ ในชั้นลานประทักษิณมีราวกันตกทึบ ระยะเวลาสูงนั่งได้พอดี

ภาพที่ 4.3.3.5 บันไดทางขึ้นชั้นลานประทักษิณ มีพนักบันไดเป็นรูปตัวหงาแบบล้านนา

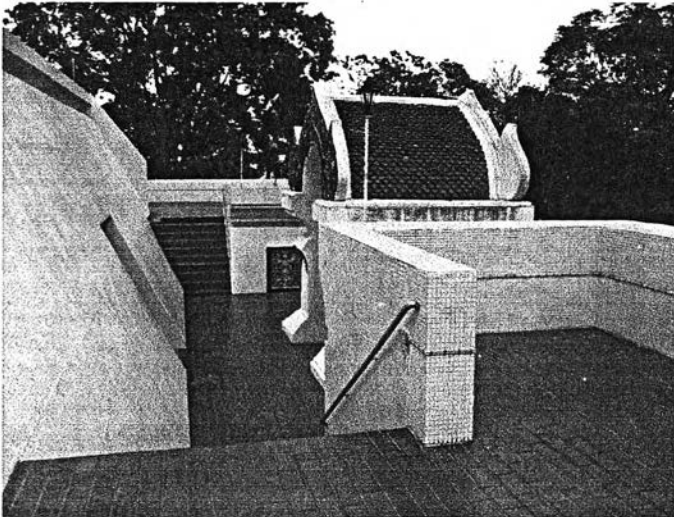
ฐานชั้นที่ 1 มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผนังของฐานเอียง ที่ขอบด้านบนผนังเป็นบัวหงาย ในแกนกลางอาคารมีซุ้มประตูโค้งอยู่ทั้ง 4 ด้าน ซุ้มประตูใช้รูปแบบศิลปะล้านนา ไม่มีบานประตู ราวระกาทำด้วยทองแดงดุนรมดำ กระเบื้องมุงเป็นกระเบื้องดินเผาหางมน ซึ่งซุ้มประตูนี้มีตำแหน่งตรงกับประตูทางเข้าสู่ห้องภายใน ส่วนผิวอาคารทั้งหมดบุด้วยกระเบื้องเซรามิกสีขาว

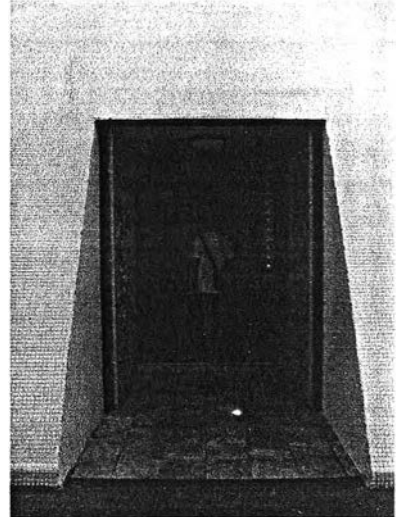
ภาพที่ 4.3.3.6 ฐานชั้นที่ 1 ผนังของฐานเตียง ที่ขอบด้านบนผนังเป็นบัวหงาย ผิวอาคารมุดด้วยกระเบื้องเซรามิกสีขาวทั้งหมด

ภาพที่ 4.3.3.7 ชุ่มประตูทางเข้ารูปแบบศิลปะล้านนา ไม่มีบานประตู ทยระกาทำด้วยทองแดงดูนมดำ

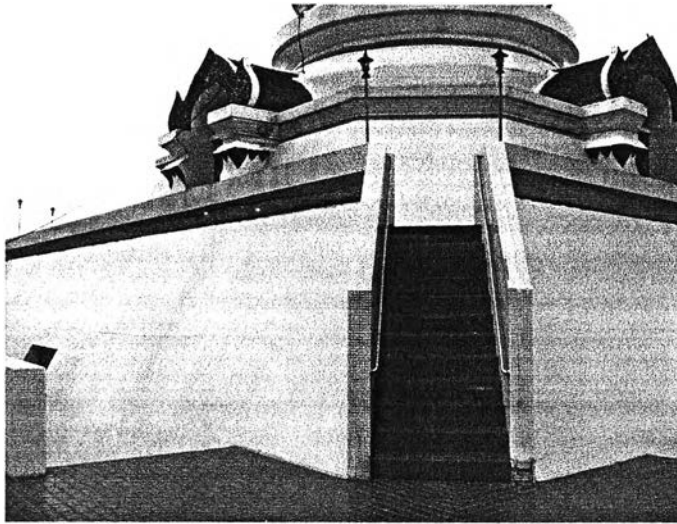

ภาพที่ 4.3.3.8 พื้นที่ว่างระหว่างชุ่มประตูทางเข้ากับผนังของฐานชั้นที่ 2

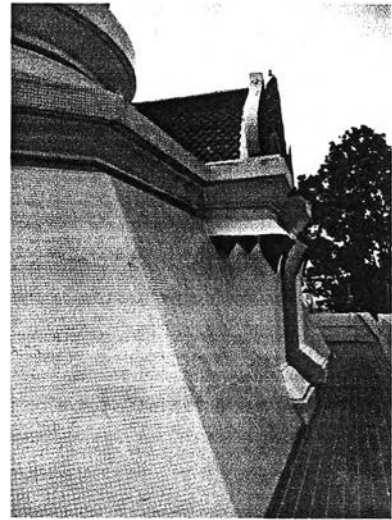

ภาพที่ 4.3.3.9 ประตูทางเข้าสู่ห้องภายในฐานชั้นที่ 1

ฐานชั้นที่ 2 ประกอบด้วยฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสโดยมีบันไดขึ้นสู่ชั้นถัดไปที่มุมทั้ง 4 และฐานแปดเหลี่ยมในชั้นถัดขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นฐานรองรับองค์พระเจดีย์ด้วย ที่ฐานแปดเหลี่ยมนี้มีชุ่มประตูทางเข้าสู่ห้องในชั้นที่ 2 มีรูปแบบเหมือนกับชุ่มประตูในชั้นที่ 1 โดยมีประตูทางเข้าอยู่ในแกนกลางทั้ง 4 ด้าน ตำแหน่งตรงกับประตูที่ชั้น 1 และชุ่มประตูโค้ง

ภาพที่ 4.3.3.10 ฐานชั้นที่ 2 มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยมีบันไดขึ้นสู่ชั้นถัดไปที่มุมทั้ง 4

ภาพที่ 4.3.3.11 ฐานรองรับองค์เจดีย์มีแผนผังเป็นรูปแปดเหลี่ยม โดยมีซุ้มประตูทางเข้า รูปแบบเหมือนในชั้นล่างทั้ง 4 ด้าน

องค์พระเจดีย์ ประกอบด้วยมาลัยเถาซ้อน 3 ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นส่วนองค์เจดีย์ทรงระฆัง ต่อด้วยชั้นบัลลังก์สี่เหลี่ยมจัตุรัส ต่อด้วยปล้องไฉนจำนวน 5 ชั้น ปลียอด และลูกแก้ว ประดับยอดด้วยฉัตร 7 ชั้น

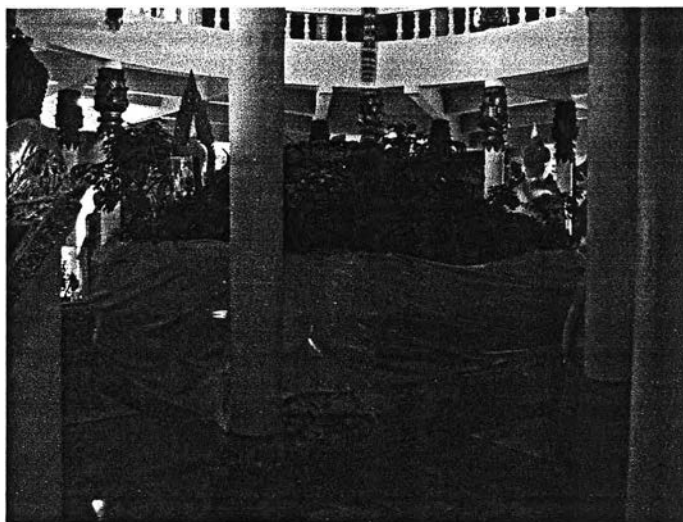

ภาพที่ 4.3.3.12 พระเจดีย์ทรงระฆัง ตั้งบนฐานแปดเหลี่ยม ประกอบด้วยชั้นมาลัยเถา องค์ระฆัง ต่อด้วยชั้นบัลลังก์สี่เหลี่ยมจัตุรัส ต่อด้วยปล้องไฉนจำนวน 5 ชั้น ปลียอด และลูกแก้ว ประดับยอดด้วยฉัตร 7 ชั้น

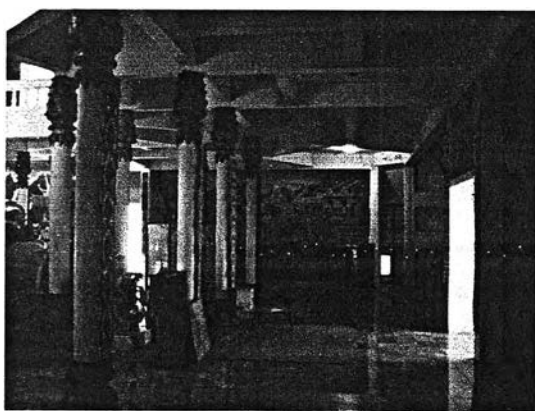
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ชั้นที่ 1 บริเวณศูนย์กลางเป็นโด่งโค้งรูปวงกลมจากพื้นชั้น 1 ถึง เพดานด้านบน (Double Space) ภายในแนวเสารูปวงกลมนี้เป็นพระธาตุองค์เดิมซึ่งถูกสร้างครอบ ด้านทิศเหนือ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์หนึ่ง เสาภายในเป็นเสากลมมีบัวหัวเสาเป็นแบบบัวกลุ่มปิดทอง ผนัง ด้านข้างเป็นผนังเขียนเขียนจิตรกรรม ชั้นที่ 2 มีลักษณะเหมือนเป็นชั้นลอยหรือพื้นระเบียง สามารถเดินได้ โดยรอบ กันด้วยราวกันตกประกอบลูกกรง เพดานรูปวงกลมโค้งคล้าย Dome เขียนสีเป็นรูปท้องฟ้า วิมาน และ เทวดา

ภาพที่ 4.3.3.13 ทางด้านประตูทางเข้าหลัก เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเชียงแสนสิงห์หนึ่ง

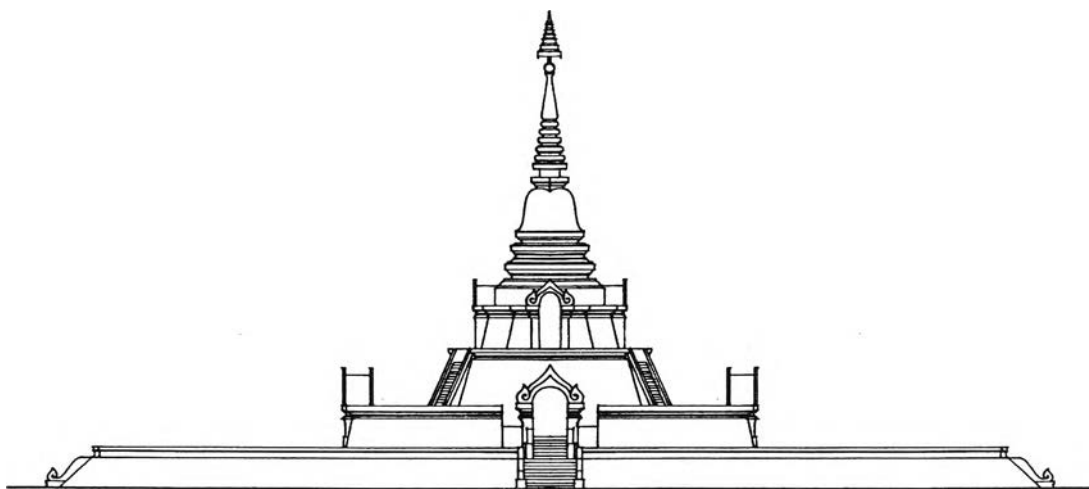
ภาพที่ 4.3.3.14 พระธาตุองค์เดิมที่เหลือเพียงกองอิฐ อยู่ภายในศูนย์กลางของห้อง ล้อมรอบด้วยเสากลม

ภาพที่ 4.3.3.15 รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในห้องฐานชั้นที่ 1

ภาพที่ 4.3.3.16 รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในชั้นที่ 2 มีลักษณะเหมือนเป็นชั้นลอยหรือพื้นระเบียง สามารถเดินได้ โดยรอบ กันด้วยราวกันตกประกอบลูกกรง เพดานรูปวงกลมโค้งคล้าย Dome เขียนสีเป็นรูปท้องฟ้า วิมาน และเทวดา

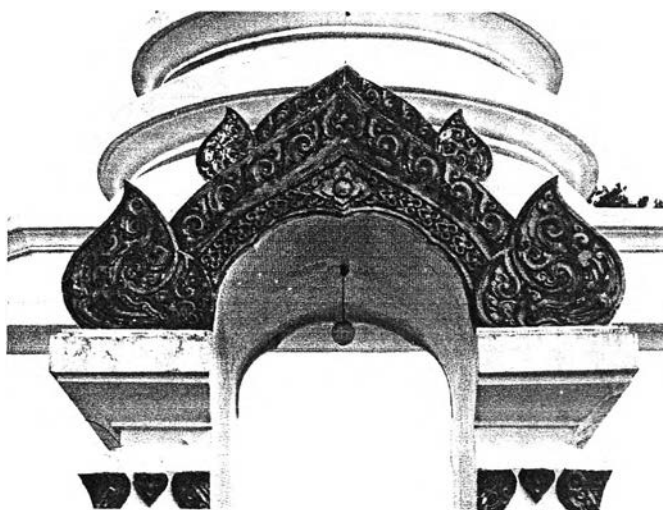
ภาพลายเส้นที่ 4.3.3.3 แสดงรูปด้านของพระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์

• สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

พระเจดีย์องค์นี้มีขนาดค่อนข้างใหญ่ รูปแบบอาคารเน้นความมั่นคงแข็งแรง หนักแน่น ใช้รูปทรงแบบตรงไปตรงมา เช่น การใช้ฐานแปดเหลี่ยม ฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่ และลดทอนการประดับลวดลาย ซึ่งอาคารนี้มีการประดับเพียงเล็กน้อย ได้แก่ ชุ่มประตู่ บัวหัวเสาภายใน และการเขียนจิตรกรรมภายใน การใช้สีภายนอกเป็นการบุผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิกสีขาวทั้งหมด เพื่อสะดวกในการดูแลรักษาและซ่อมบำรุง อีกทั้งยังสื่อความหมายถึง ความสะอาด บริสุทธิ์

ภาพที่ 4.3.3.17 การใช้สีภายนอกเป็นการบุผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิกสีขาวทั้งหมด เพื่อสะดวกในการดูแลรักษาและซ่อมบำรุง อีกทั้งยังสื่อความหมายถึง ความสะอาด บริสุทธิ์

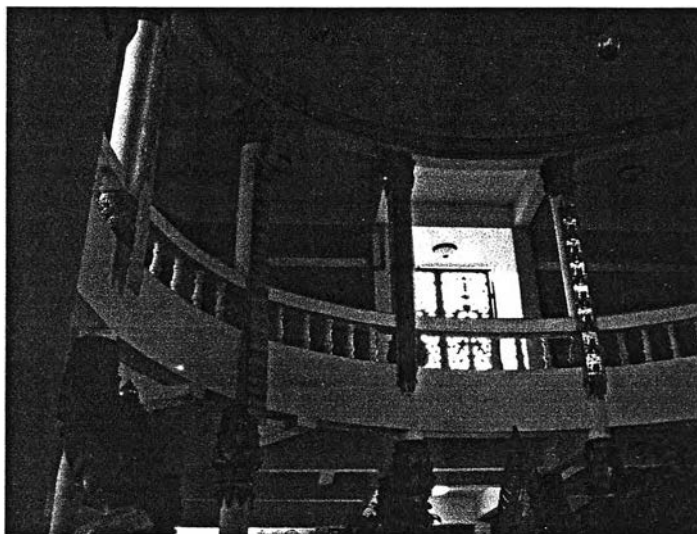
ภาพที่ 4.3.3.18 ชุ่มประตู่เป็นทองแดงดุนรมดำ เป็นลวดลายศิลปะแบบล้านนา

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

พระเจดีย์นี้เป็นการก่อสร้างอยู่บนยอดเขา ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาคานตั้งแต่ฐานราก ตัวอาคาร องค์พระเจดีย์ และส่วนยอดเจดีย์ อาคารหลังนี้มีการยกระดับพื้นเป็นหลายระดับ ทำให้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ภายในได้มากขึ้น

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

อาคารนี้ ค่อนข้างทึบ มีปริมาณแสงธรรมชาติไม่เพียงพอ เนื่องจากพื้นที่ภายในอาคารค่อนข้างกว้างแต่มีการเจาะช่องหน้าต่างบริเวณมุมอาคาร ในชั้นที่ 1 และช่องประตูทั้ง 4 ด้านในชั้นที่ 2 ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการ อย่างไรก็ตามที่ว่างระหว่างชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 เชื่อมต่อกันได้เป็นอย่างดีจากพื้นที่ส่วนกลางที่ยกเป็นโดงโถง ซึ่งช่วยในด้านการระบายอากาศ

ภาพที่ 4.3.3.19 แสดงการเชื่อมต่อที่ว่างภายในห้องชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 โดยการทำเป็นโดงโถงขึ้นไปถึงเพดานในส่วนกลาง (Double Space)

4.3.4 พระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จ.ราชบุรี

ภาพที่ 4.3.4.1 ทศนิยมภาพภายนอกพระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม

ที่ตั้งของวัด	ต.แพ่งพวย อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2529
สถาปนิกผู้ออกแบบ	รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญญู สุวรรณคีรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ³⁶

สถาบันพุทธภาวนาวิชาธรรมกาย ก่อกำเนิดขึ้นโดยมีเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.๕.9) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ตั้งแต่ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระพรหมคุณาภรณ์ เป็นประธานสถาบันฯ มีเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์ (ช่วง วรปัญญา ป.๕.9) สมัยดำรงสมณศักดิ์ เป็นที่พระธรรมธีรราชมหามุนี พระธรรมธีรราชมหามุนี (วิเชียร อินมคฺโคณ ป.๕.9) สมัยดำรงสมณศักดิ์เป็นที่พระเมธีวราภรณ์ และพระภavanaโกศลเถร (วีระ คณุตตโม) รองเจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ เป็นรองประธานสถาบันฯ

ด้วยความสนับสนุนของ โครงการธรรมปฏิบัติเพื่อประชาชน วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ และโครงการ/มูลนิธิพุทธภาวนาวิชาธรรมกาย วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร โดยมี ศาสตราจารย์บัญญัติ สุขีวะ เป็นประธานมูลนิธิ ตั้งแต่สมัยยังดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกา และนายเสริมชัย พลพัฒนาดุทธิ ผู้ซึ่งภายหลังได้บรรพชาอุปสมบท เมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2529 เป็นผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร และฝ่ายวิปัสสนา

เริ่มเปิดอบรมพระกัมมัฏฐานแด่พระสงฆ์รุ่นแรกขึ้น ระหว่างวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ถึง 9 มีนาคม พ.ศ. 2525 ทั้งที่ในขณะนั้นยังมีได้มีอาคารสิ่งก่อสร้างแต่อย่างใด กิจการของสถาบันแห่งนี้จึงได้ดำเนินอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาและได้รับการอุปถัมภ์และการบริหาร ให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

³⁶ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ประวัติความเป็นมาของวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม(ราชบุรี: กองงานสื่อสิ่งพิมพ์ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, 2546), หน้า 1 - 3.

ต่อมาประธานมูลนิธิได้ขออนุญาตก่อสร้าง และตั้งเป็นวัดภายในสถาบันแห่งนี้ และได้รับความเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม ให้ตั้งเป็นวัดได้

เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พุทธศักราช 2534 และกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศตั้งเป็นวัด ชื่อ “วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม” ขึ้นในพระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2534 โดยมี พระมหาเสริมชัย ชยมงคล ป.ธ.6, น.ธ.เอก, ร.ป.ม. มธ. (ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์เป็นที่ พระภาวนาวิสุทธิคุณ) เป็นผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นปฐมเจ้าอาวาส เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม ในปีเดียวกันนี้

ได้จัดดำเนินการให้การศึกษาบรมพระภิกษุและสามเณร ทั้งให้การศึกษาภาคพระปริยัติธรรม (แผนกธรรมและบาลี) และทั้งให้การอบรมภาคปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน

เฉพาะการให้การศึกษาภาคปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายารามได้เปิดการเรียนการสอนถึงชั้นประโยค ป.ธ.9 และได้รับคัดเลือกและตั้งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำจังหวัดราชบุรี (แห่งที่ 2) เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2542 (โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดทั่วประเทศที่ได้รับการคัดเลือกและตั้งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในรุ่นแรกนี้มีเพียง 23 แห่งเท่านั้น)

เฉพาะภาคปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน ทางวัดได้ดำเนินกิจกรรมที่สำคัญต่างๆ สืบเนื่องมาจากสถาบันพระภาวนาวิชาธรรมกาย ที่ได้ดำเนินมาแล้ว ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2525 คือเปิดการอบรมสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน และให้การเผยแพร่ธรรมทางสื่อมวลชนต่างๆ ภายในประเทศ การจัดหาหน่วยเผยแพร่เคลื่อนที่ไปอำนวยความสะดวกอบรมกัมมัฏฐานตามภาคต่างๆ ทั่วประเทศ และการเดินทางไปเผยแพร่ในต่างประเทศ เป็นต้น ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

● แนวความคิดในการออกแบบ

เนื่องจากความหมายของ “ธรรมกาย” คือ ธรรมที่บริสุทธิ์ และพระอุโบสถหลังนี้ต้องการสื่อถึงปรัชญาดังกล่าว จึงเลือกใช้สีของอาคารเป็นสีขาวทั้งหมด เพื่อให้สีขาวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ของธรรมกายนั่นเอง นับตั้งแต่หลังคาตลอดจนลวดลายที่ประดับตกแต่ง เมื่อพระอุโบสถกระทบกับแสงของดวงอาทิตย์ก็จะทำให้เกิดความงามของแสงเงา ซึ่งทำให้เกิดความงามของอาคารที่มีความแตกต่างจากวัดอื่นๆ มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นสัญลักษณ์แทนปรัชญาของวิชชาธรรมกายได้อย่างชัดเจน

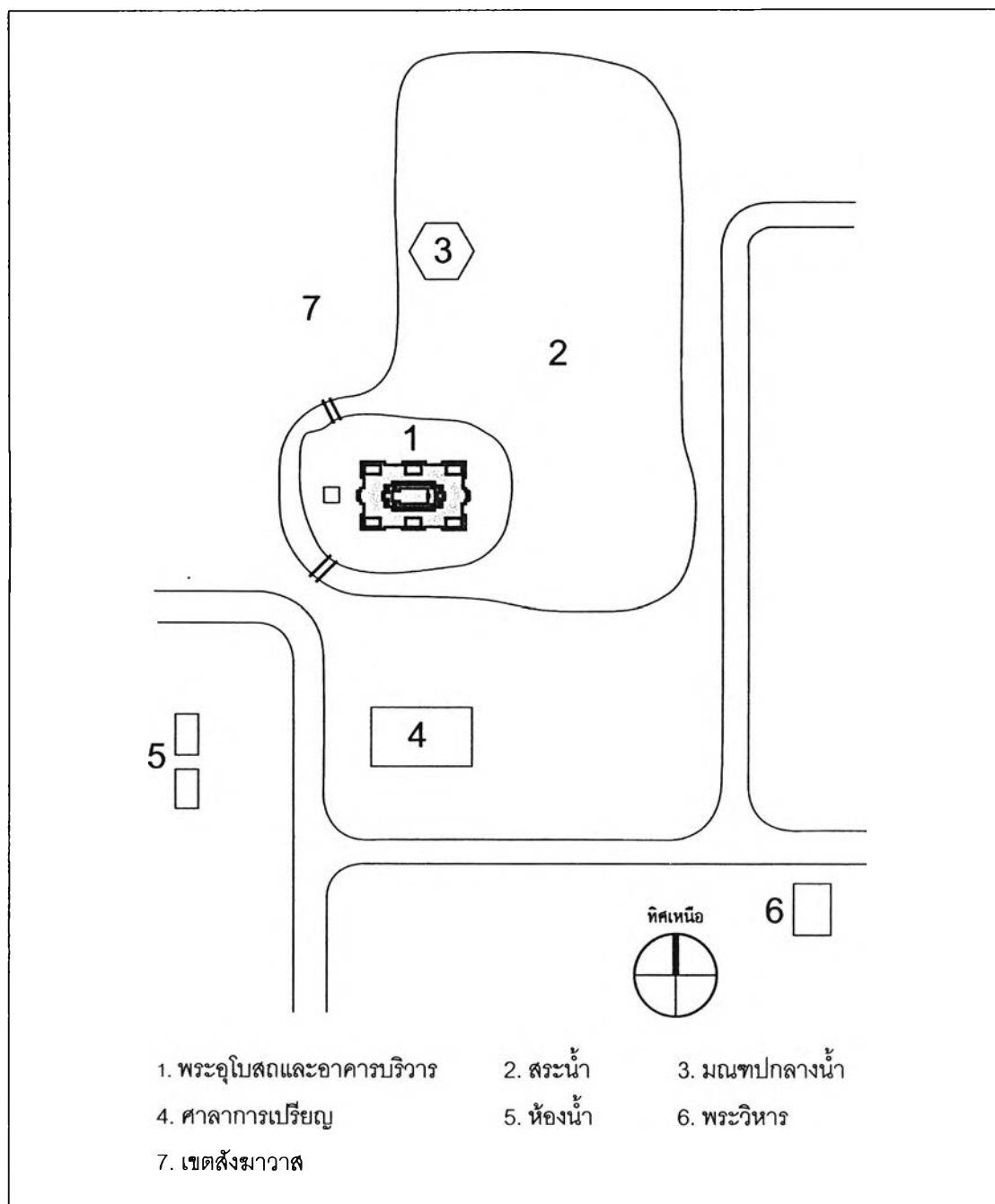
ในการออกแบบสถาปนิกได้แทรก “ปริศนาธรรม” เข้าไปในงานสถาปัตยกรรมนี้ด้วย ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนา เช่น การที่พระอุโบสถมี ศาลาจตุรทิศ เป็นการเปรียบเสมือนการมี พรหมวิหารสี่ ในการตกแต่งภายในด้วย ลายแก้วชิงดวง ก็เปรียบเสมือนการทำจิตใจให้สงบโปร่งใสดูดวงแก้ว เป็นต้น

การออกแบบพระอุโบสถหลังนี้ คำนึงถึงเนื้อที่ใช้สอยที่เพิ่มขึ้นตามความต้องการและกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน เช่น เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ลานสังฆกรรมสำหรับพระสงฆ์สงฆ์โบสถ์ เป็นที่อุปสมบทเพื่อเรียนพระธรรมวินัย และเป็นที่ฝึกกัมมัฏฐาน เป็นต้น

สำหรับแนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม เนื่องจากต้องการให้ดูแลรักษาอาคารง่ายและหลีกเลี่ยงการซ่อมแซมในภายหลัง จึงนำแนวความคิดใหม่และวัสดุสมัยใหม่มาใช้กับอาคาร เช่น ลวดลายที่ทำจากคอนกรีตเสริมเหล็ก บานประตูลายดุนทองแดง ซึ่งทำให้เกิดความแข็งแรงไม่เป็นภาระในการซ่อมแซมอย่างไรก็ตามมิได้ทำให้เสียรูปแบบและฉันทลักษณ์แบบไทย

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

พระอุโบสถสร้างบนเกาะในสระน้ำ ถูกล้อมรอบด้วยน้ำทั้งหมด แต่มิได้ถือเขตอุทกสีมา เนื่องจากเป็นสระซึ่งขุดขึ้นใหม่ การเลือกที่ตั้งอาคารวางในแนวแกนขนานกับศาลาการเปรียญที่มีมาแต่ก่อนแล้ว ในภายหลังมีการสร้างมณฑปกลางน้ำอีกข้างหนึ่งของพระอุโบสถ การมีสระน้ำขนาดใหญ่อยู่ด้านหน้าพระอุโบสถทำให้เกิดความงามทางภูมิทัศน์ และให้ความรู้สึกสงบ ร่มรื่น

ภาพหลายเส้นที่ 4.3.4.1 ผังบริเวณของวัด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระอุโบสถและสภาพแวดล้อม โดยพระอุโบสถและอาคารบริวารตั้งอยู่บนเกาะในสระน้ำ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก วางแนวแกนขนานกับศาลาการเปรียญด้านข้าง ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว

● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

แผนผังอาคารนี้ เรียกได้ว่าเป็นลักษณะของกลุ่มอาคาร เนื่องจากมีอาคารหลายหลังตั้งอยู่บนฐานประทักษิณเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วยพระอุโบสถเป็นอาคารประธาน และมีอาคารบริวาร ได้แก่ ศาลาการุณิศอยู่ที่มุมทั้งสี่ของฐานประทักษิณ ใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนเมื่อมีงานพิธีกรรม แต่ปัจจุบันเจ้าอาวาสได้ทำการต่อเติมผนังกระจกและติดตั้งเครื่องปรับอากาศเพื่อใช้เป็นที่รับแขก เนื่องจากบางครั้งมีแขกเป็นสีกา การที่จะให้เข้าไปในเขตสังฆาวาส อาจเกิดความไม่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมี วิหารแกลบ ตั้งอยู่ทางด้านข้างของพระอุโบสถ ใช้เป็นที่ประดิษฐานพุทธรูปสำคัญและมีความเก่าแก่ของวัด

กลุ่มอาคารนี้ แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ

ชั้นล่าง เป็นชั้นซึ่งอยู่ใต้ฐาน อาจเรียกว่าเป็นห้องใต้ดินก็ได้ เพราะเมื่อยกฐานสูงแล้วก็ควรให้เกิดประโยชน์ใช้สอยมากที่สุด ใช้สำหรับเป็นที่ฝึกวิปัสณากรรมมีฐาน

ชั้นที่สอง ก็เป็นชั้นซึ่งอยู่ใต้ฐาน มีลักษณะเป็นระเบียงชั้นลอย ใช้สำหรับเก็บรวบรวมพระไตรปิฎกและตำราทางพุทธศาสนา

ชั้นที่สาม เป็นชั้นลานประทักษิณ เป็นที่ตั้งของพระอุโบสถ ศาลาการุณิศ และวิหารแกลบ

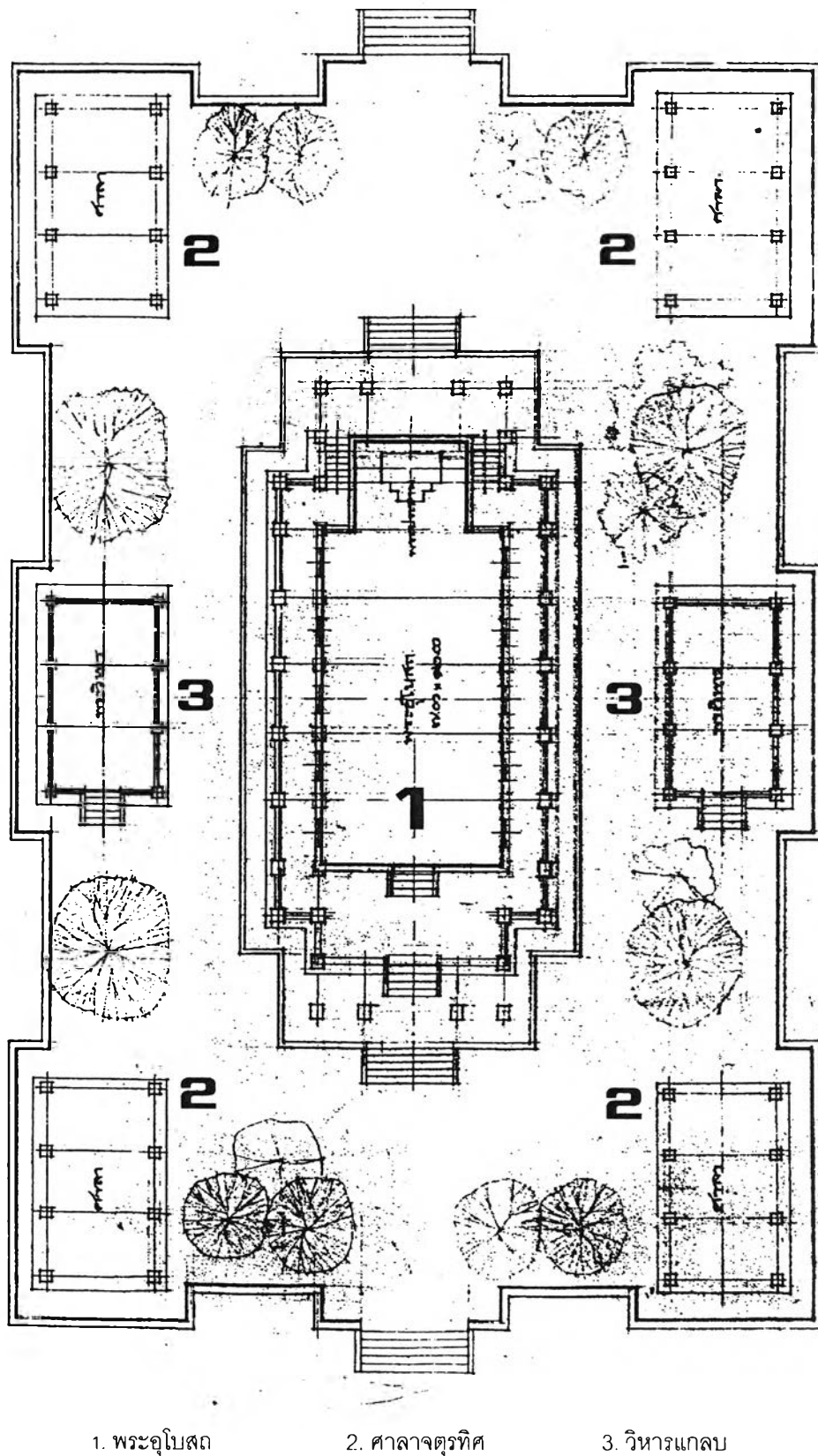
ตัวพระอุโบสถมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางอาคารตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือหันไปทางสระน้ำ มีบันไดขึ้นลงทางด้านหน้า 3 ระดับ คือ ระดับฐานพระอุโบสถ ระดับชั้นระเบียง และชั้นสุพื้นภายในอาคาร โดยบันไดทั้งหมดวางอยู่ในแนวแกนกลางเดียวกัน ทางด้านหลังมีบันได 2 ข้าง ข้างหนึ่งสำหรับขึ้นมาสู่ชั้นพื้นภายในตัวพระอุโบสถ และอีกข้างหนึ่งสำหรับลงไปสู่ชั้นลอยซึ่งอยู่ใต้ฐาน ตัวพระอุโบสถแบ่งเป็น 5 ห้อง ยื่นมุขด้านหลังเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ภายในไม่มีเสานาประธาน

องค์ประกอบแวดล้อมอาคาร ประกอบด้วย **เสมา** มีทั้งหมด 8 ตำแหน่งล้อมรอบพระอุโบสถ ตั้งอยู่ในระดับพื้นลานชั้นล่าง โดยใบเสมาหล่อโลหะทาสีทอง ตั้งอยู่บนฐานรูปกลีบบัว ถัดลงไปเป็นฐานปัทม์ย่อมุมไม้สิบสองทาสีขาว นอกจากนี้ยังมี **หอรระฆัง** ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านหลังของพระอุโบสถในแนวแกนเดียวกัน เป็นอาคาร 3 ชั้น อันประกอบไปด้วย

หอกลอง คือ ชั้นล่างสุดของอาคาร มีหลังคาทึบลาดชันกันแดดและฝนสาดกลอง และตั้งลูกกรงไว้เพื่อให้เสียงกลองผ่านได้

หอกังสดาล คือ ชั้นที่สอง อยู่ในสวนกลางของอาคาร ใช้เป็นเครื่องให้สัญญาณในวันสำคัญต่างๆ ทางศาสนา

หอรระฆัง คือ ชั้นบนสุด เพื่อใช้เป็นเครื่องให้สัญญาณในการทำกิจกรรมทางสงฆ์ร่วมกัน ได้แก่ การฉันท์เช้า - เพล การทำวัตรเช้า - เย็น เป็นต้น

ภาพลายเส้นที่ 4.3.4.2 ผังพื้นพระอุโบสถและอาคารบริวาร ซึ่งตัวพระอุโบสถมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีชั้นระเบียงล้อมรอบ ตั้งอยู่กลางลานประทักษิณ อาคารบริวารประกอบด้วย ศาลาจตุรทิศตั้งอยู่บริเวณมุมของลานประทักษิณ และวิหารแกลบตั้งอยู่ 2 ข้างของตัวพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี)

• รูปแบบสถาปัตยกรรม

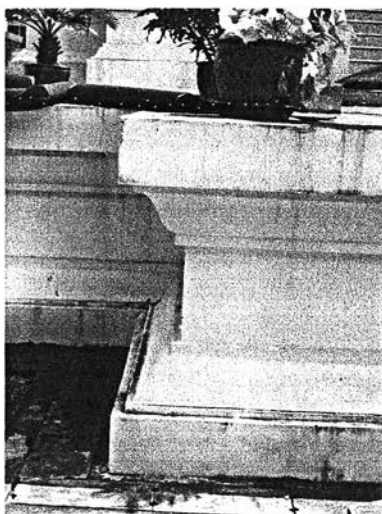
รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ เป็นกลุ่มอาคารคล้ายกับเรือนหมู่ของเรือนไทย โดยอาคารต่างๆ ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน เรียกว่า ฐานประทักษิณ สามารถเดินเชื่อมต่อกันได้ รูปแบบอาคารเป็นแบบไทยประเพณี ออกแบบให้องค์ประกอบถูกต้อง ครบถ้วน ตามฉันทลักษณ์แบบไทย แต่ปรับเปลี่ยนวัสดุจากไม้มาใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก ประกอบกับการใช้สีในโทนสีขาวเพื่อแสดงถึงสถานที่แห่งนี้เป็นที่บริสุทธิ์ และอีกประการหนึ่งคือ ง่ายต่อการดูแลรักษาและซ่อมแซมในภายหลัง

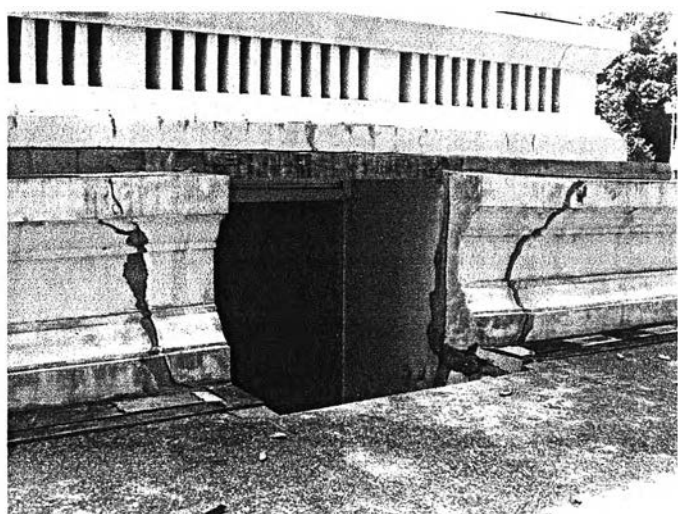
ภาพที่ 4.3.4.2 รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ

ชั้นฐานประทักษิณ เป็นบัวฐานปัทม์ มีบันไดทางขึ้นด้านหน้าและด้านหลัง และทางด้านข้างมีประตูทางเข้าสู่ห้องใต้ฐาน

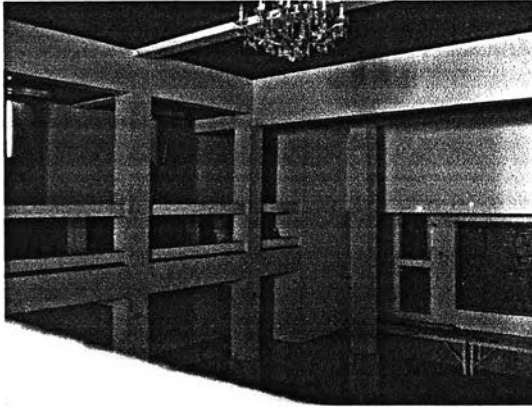
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในชั้นฐาน แบ่งเป็น 2 ชั้น โดยชั้นล่างเป็นโถงโล่ง และชั้นบนซึ่งเปรียบเสมือนชั้นลอยมีทางเดินด้านข้าง ภายในห้องชั้นใต้ฐานนี้ เสาและผนังทาสีขาวเรียบ ฝ้าเพดานเป็นไม้ตีขีด

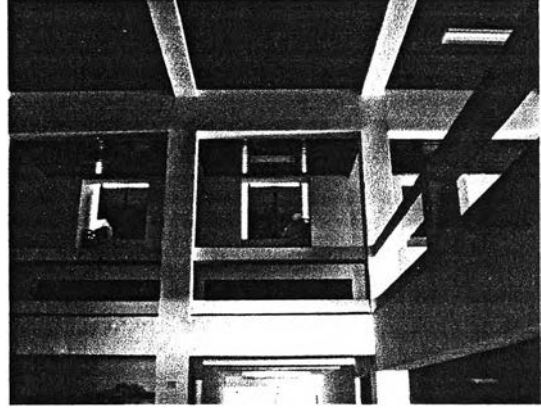
ภาพที่ 4.3.4.3 ฐานประทักษิณเป็นฐานปัทม์

ภาพที่ 4.3.4.4 ประตูทางเข้าสู่ห้องภายในฐานประทักษิณ

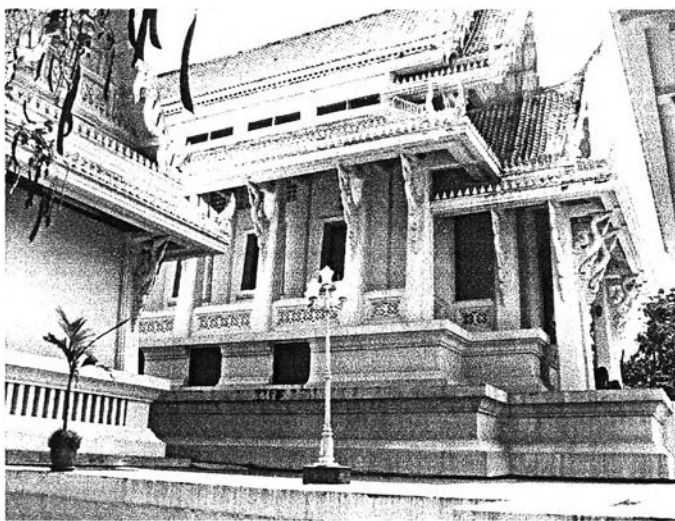

ภาพที่ 4.3.4.5 รูปแบบภายในห้องชั้นฐานประทักษิณ มุมมองจากชั้นลอย

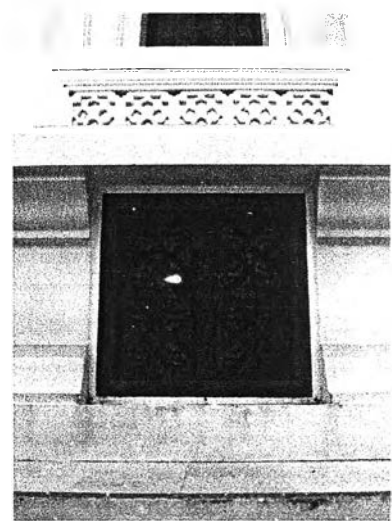

ภาพที่ 4.3.4.6 รูปแบบภายในห้องชั้นฐานประทักษิณ มุมมองจากชั้นล่าง

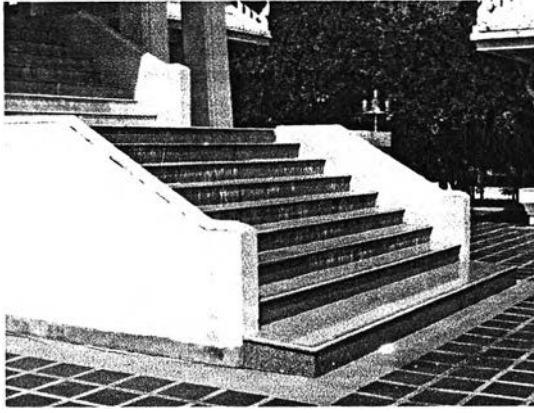
ตัวพระอุโบสถ ประกอบด้วยฐานปัทม์ซ้อน 2 ชั้น มีการเจาะช่องหน้าต่างบานทองแดงดุนรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสอยู่บริเวณส่วนฐานเพื่อให้แสงและระบายอากาศกับห้องใต้ฐาน มีเสาลอยรับมุขด้านหน้า ด้านหลัง และชายคาด้านข้างเป็นเสาย่อมุมบัว พนักกระเบื้องประดับด้วยกระเบื้องปูเรรามิกสีขาว ชุ่มประตูทางเข้ามีลักษณะเป็นยอดแหลมล้อมรอบด้วยกรอบบัว บานประตูทองแดงดุนลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ชุ่มหน้าต่างมีลักษณะเป็นกรอบบัวคล้ายกรอบเข็ดหน้าของเรือนไทยเนื่องจากต้องการลดทอนให้มีความเรียบง่ายเหมาะสมกับสถานที่ศึกษาปฏิบัติธรรม บานหน้าต่างทองแดงดุนมีลวดลาย 2 แบบ สลับกันไป โดยแบบที่ 1 เป็นลายก้านต่อดอกและด้านบนเป็นตราสัญลักษณ์ของวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม ซึ่งลวดลายนี้สื่อความหมายถึงการเรียนรู้เพื่อการสืบต่อพระธรรมคำสอน และแบบที่ 2 เป็นลายแก้วชิงดวงและด้านบนเป็นรูปพระพุทธรูปอันหมายถึงการทำจิตใจให้ผ่องใสดุจดั่งดวงแก้ว ที่ผนังด้านบนของหน้าต่างเจาะเป็นช่องระบายอากาศซึ่งลวดลายเป็นลายแก้วชิงดวงเช่นกัน คันทวยประดิษฐ์เป็นรูปหงส์อันเป็นสัตว์มงคลของไทย ที่ผนังด้านหลังมีชุ่มประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลา

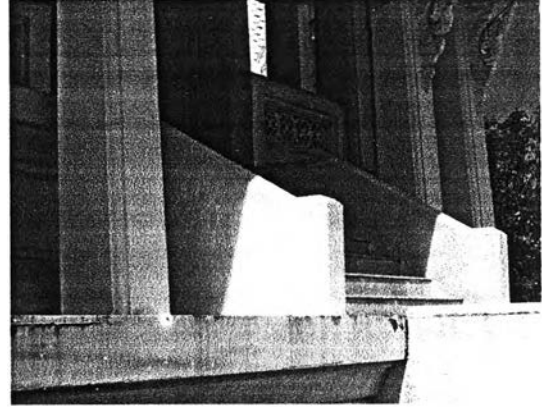
ภาพที่ 4.3.4.7 ฐานพระอุโบสถเป็นฐานปัทม์ซ้อน 2 ชั้น

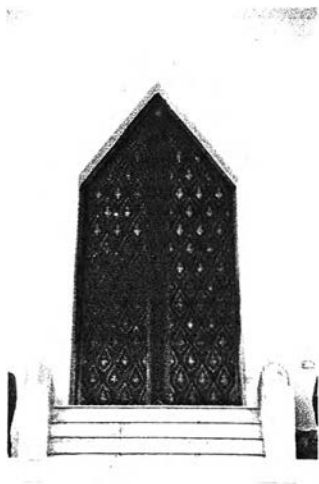
ภาพที่ 4.3.4.8 ฐานพระอุโบสถเจาะเป็นช่องหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสบานทองแดงดุนเพื่อระบายอากาศและนำแสงสว่างเข้าสู่ภายใน

ภาพที่ 4.3.4.9 บันไดทางขึ้นฐานชั้นล่างด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.3.4.10 บันไดทางขึ้นฐานชั้นบนด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.3.4.11 ซุ้มประตูทางเข้ามีลักษณะเป็นยอดแหลมล้อมรอบด้วยกรอบบัว

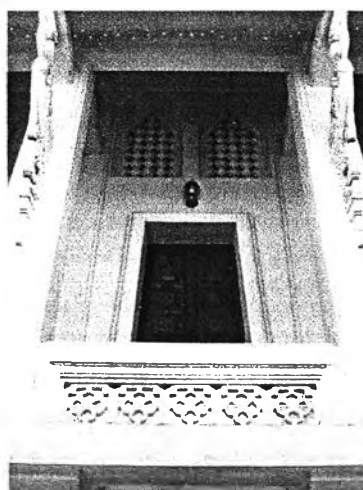
ภาพที่ 4.3.4.12 บานหน้าต่างต่างดุนทองแดงลายแก้วชิงดวง

ภาพที่ 4.3.4.13 บานหน้าต่างต่างดุนทองแดงลายก้านต้อดอก

ภาพที่ 4.3.4.14 ซุ้มพระพุทธรูปปางลีลาอยู่ทางด้านหลังพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.3.4.15 ด้านบนเหนือหน้าต่างเจาะเป็นช่องระบายอากาศซึ่งลวดลายเป็นลายแก้วชิงดวง

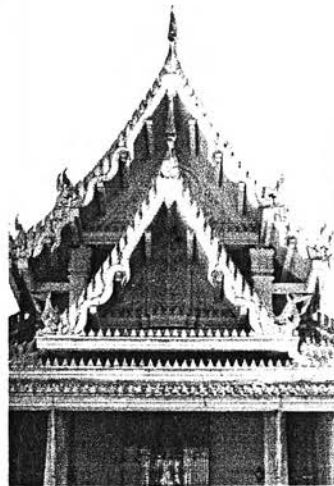

ภาพที่ 4.3.4.16 คันทวยปูนปั้นถอดพิมพ์รูปหงส์

ส่วนหลังคา เป็นหลังคาแบบจั่วเปิด ชั้น 2 ชั้น แบ่งเป็น 3 ตับ และลักษณะพิเศษคือ มีหลังคามุขยื่นออกมาทางด้านหน้าและสอดเข้าไปใต้โครงหลังคาหลัก โดยสถาปนิกบอกว่าเป็นรูปแบบผสมระหว่างมุขประเจ็ด กับ หลังคาทรงบันแถลง เป็นการออกแบบให้มีความกลมกลืนกับบันไดทางขึ้นที่สอดเข้ามาภายในช่องเสาชของมุขทางเข้า ซ่อฟ้า ไบระกา และหางหงส์เป็นรูปแบบไทยประเพณีตามฉันทลักษณ์ของไทย เป็นการใช้วัสดุคอนกรีตเสริมเหล็กเลียนแบบโครงสร้างไม้ หน้าบันมุขประเจ็ดแบ่งเป็น 3 ช่อง โดยช่องกลางผูกเป็นลายก้านต้อดอก หน้าบันหลังคาประธานเป็นตราสัญลักษณ์ของวัดหลวงพ่อดธรรมกายารามและผูกลายประกอบด้านข้าง วัสดุมุ่งเป็นกระเบื้องกาบกล้วยสีขาว

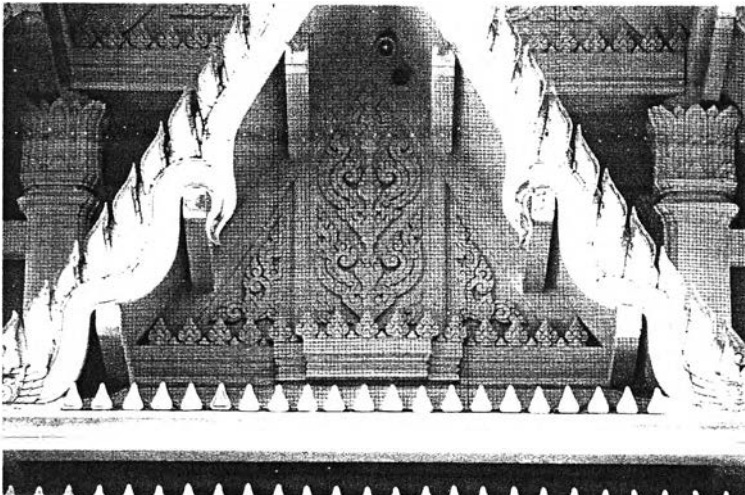
ภาพที่ 4.3.4.17 รูปแบบของหลังคาเป็นแบบจั่วเปิด ชั้น 2 ชั้น และมีหลังคามุขยื่นออกมาทางด้านหน้าสอดเข้าไปใต้โครงหลังคาหลัก

ภาพที่ 4.3.4.18 รูปแบบของหลังคามุขด้านหน้า ผสมระหว่างมุขประเจ็ดกับ หลังคาทรงบันแถลง

ภาพที่ 4.3.4.19 หน้าบันหลังคาชั้นบนเป็นตราสัญลักษณ์ของวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม

ภาพที่ 4.3.4.20 ขยายหน้าบันมุขด้านหน้า แบ่งเป็น 3 ช่อง โดยช่องกลางผูกเป็นลายก้านต้อดอก

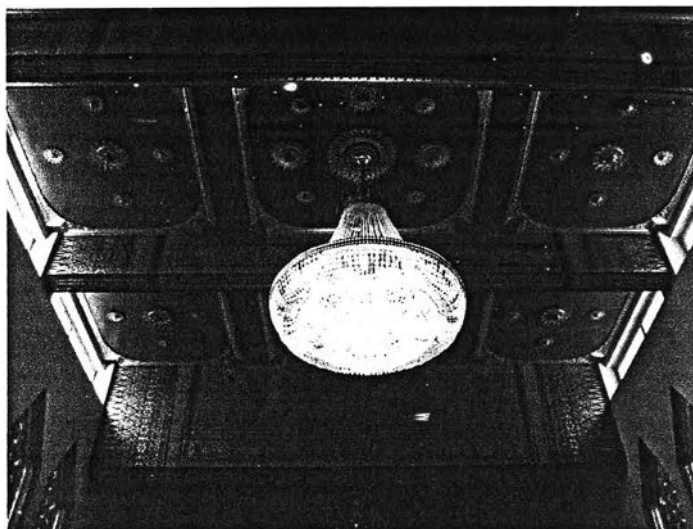

ภาพที่ 4.3.4.21 ซ่อฟ้าเป็นแบบหัวนกเจ้า

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ขนาดห้องไม่ใหญ่มากแต่เพียงพอสำหรับจำนวนพระสงฆ์ในการประกอบพิธีกรรม ไม่มีเสาร่วมในประธาน พื้นหินอ่อนปูพรม ผนังทาสีขาวไม่เขียนจิตรกรรม ที่ผนังด้านบนติดกับฝ้าเพดานเจาะเป็นช่องแสงที่คอสอง เพดานประดับดาวเพดานปิดทองแบ่งพื้นที่ออกเป็นช่องๆ ที่ชื่อเขียนสีลูปิดทอง ส่วนพระพุทธรูปประธานจัดเป็นห้องกระจกเล็กเข้าไปเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญจำนวนหลายองค์

ภาพที่ 4.3.4.22 รูปแบบภายในพระอุโบสถ ส่วนพระพุทธรูปประธานจัดเป็นห้องกระจกเล็กเข้าไปเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญจำนวนหลายองค์

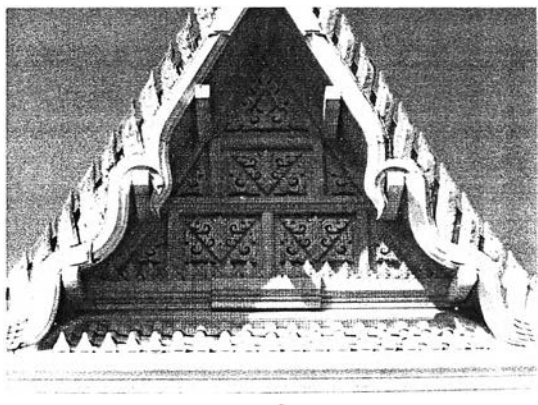
ภาพที่ 4.3.4.23 ฝ้าเพดานประดับดาวเพดานปิดทองบนพื้นสีแดง ตอนบนของผนังติดกับเพดานเป็นคอสองช่องแสง

รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารบิรवार มีลักษณะดังนี้

ศาลาจตุรทิศ ยกฐานไม่สูงมากจากฐานประทักษิณใช้ฐานบัววงาย ตัวอาคารแต่แรกเปิดโล่งเป็นศาลาเอนกประสงค์ ต่อมาเจ้าอาวาสติดตั้งผนังกระจกและเครื่องปรับอากาศเพื่อใช้ประโยชน์เป็นที่ต้อนรับแขก รวยระกาใช้ระเบียบแบบแผนเดียวกันกับพระอุโบสถ แต่หน้าบ้านเป็นลายลูกฟักหน้าอิฐตามความเหมาะสมของฐานานุศักดิ์

ภาพที่ 4.3.4.24 รูปแบบศาลาจตุรทิศใช้ระเบียบแบบแผนเดียวกันกับพระอุโบสถ

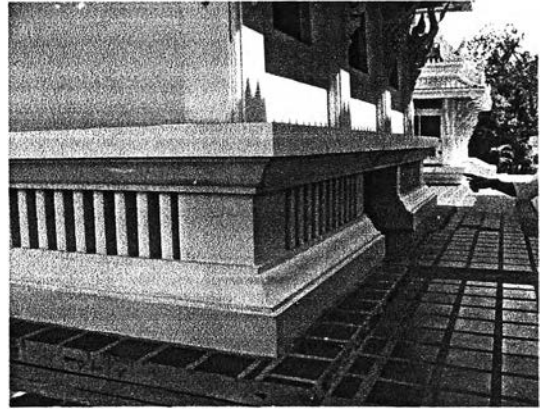

ภาพที่ 4.3.4.25 หน้าบ้านของศาลาจตุรทิศเป็นลายลูกฟักหน้าอิฐตามความเหมาะสมของฐานานุศักดิ์

วิหารแกลบ อยู่ทางด้านข้างพระอุโบสถ เป็นอาคารหลังเล็กยกฐานสูงกว่าศาลาจตุรทิศ ฐานใช้บัวฐานปัทม์จากช่องระบายนอากาศเป็นซี่ลูกกรง มีบันไดทางขึ้นทิศตะวันออก บานประตูและบานหน้าต่างเป็นทองแดงดู สวนหลังคาเหมือนกับศาลา ภายในใช้เป็นที่เก็บพระพุทธรูปที่เก่าแก่และสำคัญของวัด

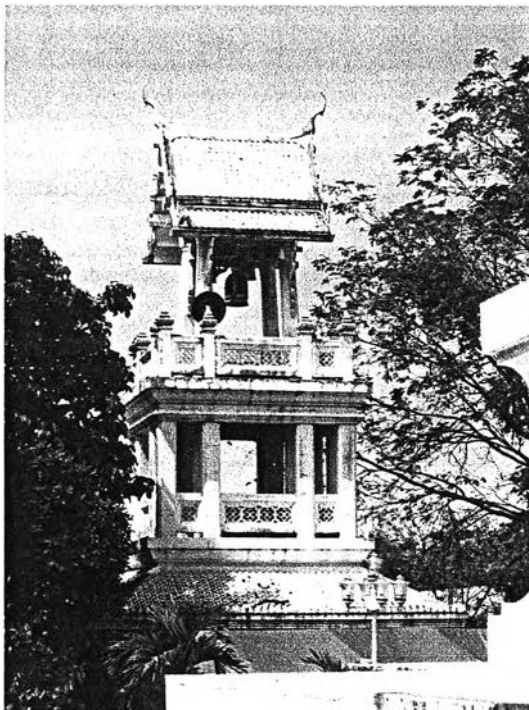

ภาพที่ 4.3.4.26 วิหารแกลบใช้รูปแบบเดียวกับพระอุโบสถ ภายในเป็นห้องสำหรับเก็บพระพุทธรูปสำคัญของวัด

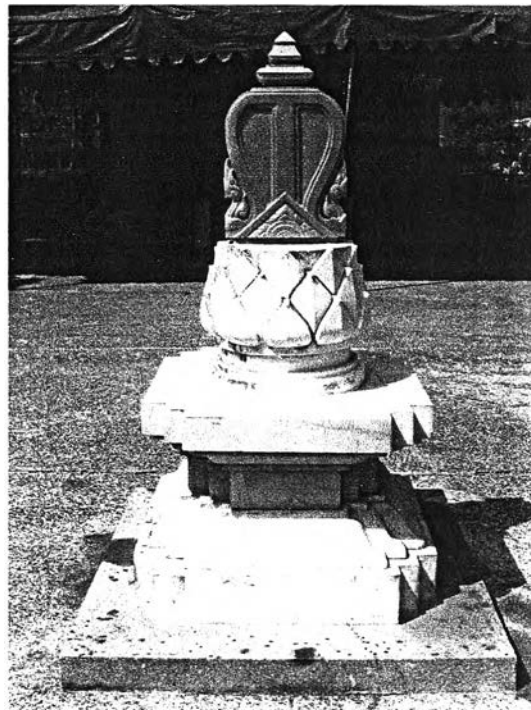

ภาพที่ 4.3.4.27 ฐานวิหารแกลบซึ่งใช้เป็นที่เก็บของเจาะเป็นช่องระบายอากาศแบบลูกกรง

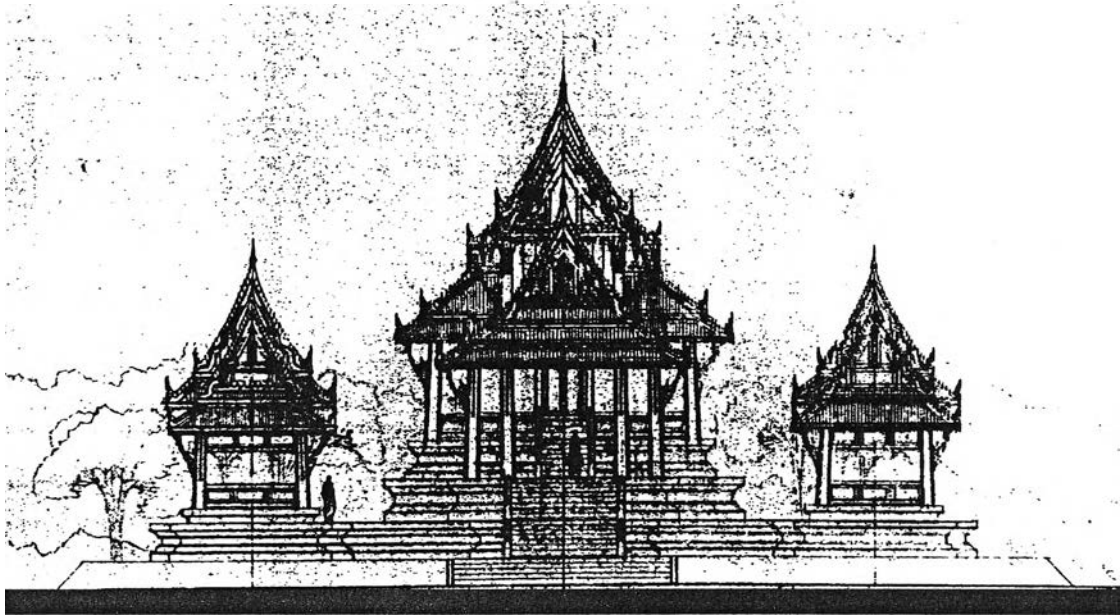
นอกจากนี้ยังมี หอกลอง หอระฆัง และหอกังสดาล ซึ่งอยู่ในอาคารหลังเดียวกันแบ่งเป็น 3 ชั้น ตั้งอยู่ทางด้านหลังของพระอุโบสถในแนวแกนเดียวกัน

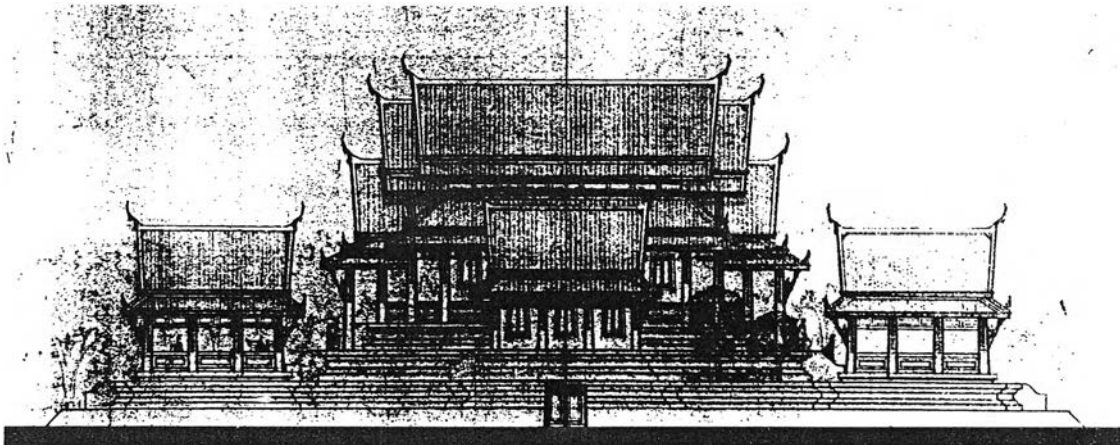
ภาพที่ 4.3.4.28 หอกลอง หอระฆัง และหอกังสดาล ซึ่งอยู่ในอาคารหลังเดียวกันแบ่งเป็น 3 ชั้น

ภาพที่ 4.3.4.29 ไม้เสมารองรับด้วยดอกบัว ตั้งบนฐานปัทม์ ย่อมุมไม้สิบสอง

ภาพลายเส้นที่ 4.3.4.3 รูปด้านหน้าของพระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร.ปิญโญ สุวรรณศิริ)

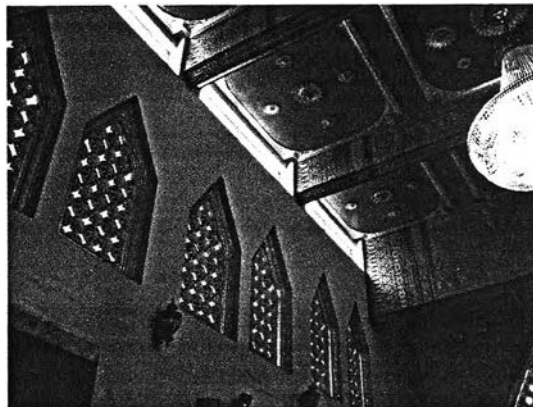
ภาพลายเส้นที่ 4.3.4.4 รูปด้านข้างของพระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร.ปิญโญ สุวรรณศิริ)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

พระอุโบสถและอาคารบริวารใช้สีขาวทั้งหมดตั้งแต่ส่วนฐานไปถึงหลังคาซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดหลัก ภายนอกมีเพียงบานหน้าต่างและบานประตูที่เป็นสีของทองแดง และพื้นภายนอกเป็นสีของกระเบื้องดินเผา การประดับตกแต่งมีไม่มากเนื่องจากสถาปนิกต้องการลดทอนรายละเอียดต่างๆ และง่ายต่อการดูแลรักษา ส่วนใหญ่จะเน้นการประดับลวดลายปูนปั้นถอดพิมพ์ ซึ่งเห็นได้จากหน้าบัน รวยระกา คันทวย เป็นต้น พนักกระเบื้องเป็นกระเบื้องปทุมธานี ในส่วนภายในมีการประดับดาวเพดานปิดทองและการเขียนสีฉลุปิดทองที่ชื่อ

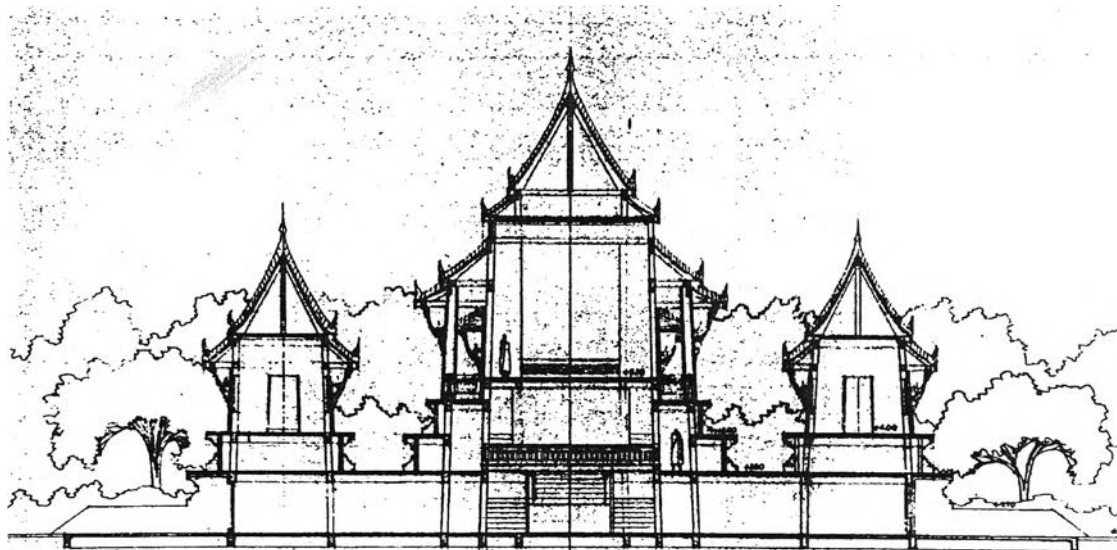
ภาพที่ 4.3.4.30 การใช้สีและวัสดุตกแต่งภายนอกอาคาร

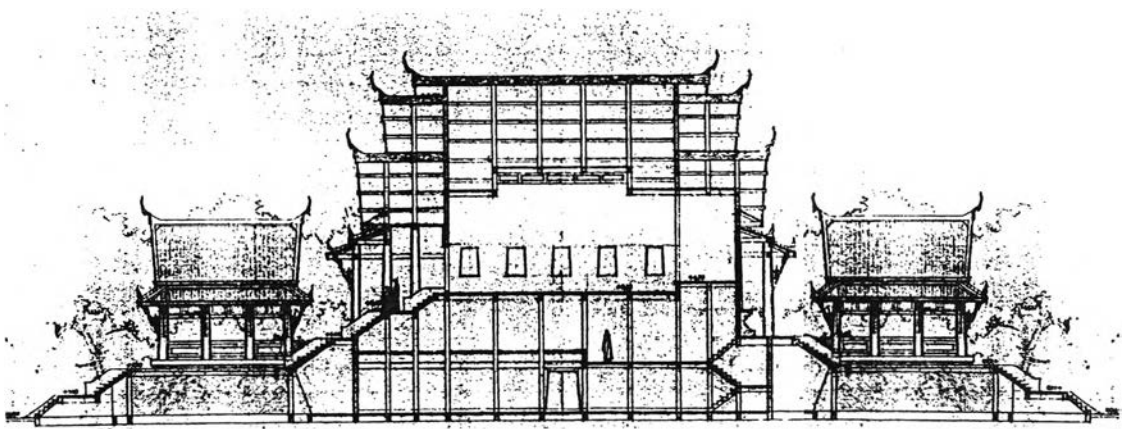
ภาพที่ 4.3.4.31 การใช้สีและวัสดุตกแต่งภายในอาคาร

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

พระอุโบสถหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ชั้นฐานรากจนถึงหลังคา ซึ่งพื้นหลังคาเป็น slab concrete ตัวอาคารเป็นโครงสร้างเสาคาน ภายในพระอุโบสถไม่มีเสาร่วมภายใน

ภาพลายเส้นที่ 4.3.4.5 รูปตัดตามขวางของพระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดจธรรมกายาราม (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร.ปิญญู สุวรรณศิริ)

ภาพลายเส้นที่ 4.3.4.6 รูปตัดตามขวางของพระอุโบสถ วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร.ปิญโญ สุวรรณศิริ)

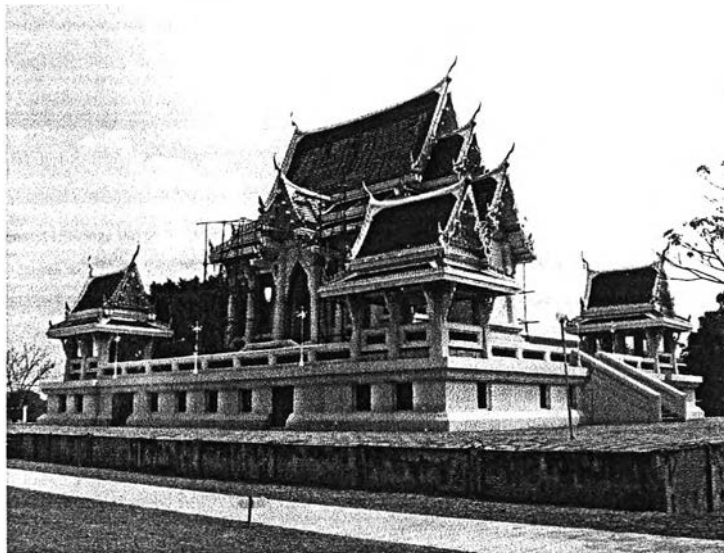
- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ในส่วนภายในพระอุโบสถได้แสงธรรมชาติจากภายนอกในปริมาณที่เพียงพอ ซึ่งได้จากช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบ ช่องแสงเหนือหน้าต่าง และช่องแสงส่วนคอสอง ในส่วนชั้นใต้ฐานได้ทำการเจาะช่องแสงเป็นจำนวนมากพอสมควรแล้ว แต่เนื่องจากพื้นที่ซึ่งกว้างขวางทำให้ปริมาณแสงยังไม่เพียงพอต่อความต้องการเท่าที่ควร

- **ปัญหาและอิทธิพลที่มีผลต่อการออกแบบ**

เนื่องจากพระอุโบสถนี้ตั้งอยู่ในสระน้ำที่ขุดขึ้นมาใหม่ มีผลให้พื้นดินไม่แน่นเพียงพอ ประกอบกับการคำนวณทางวิศวกรรมที่อาจผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนทำให้ในปัจจุบัน ส่วนตัวอาคารและฐานประทักษิณเกิดการทรุดตัวที่ต่างกัน ส่งผลให้เกิดรอยร้าวที่ตัวอาคารในบางส่วน

4.3.5 พระอุโบสถ วัดมหาสวัสดิ์วัดนาคพุมาราม จ.นครปฐม

ภาพที่ 4.3.5.1 ทศนียภาพภายนอก พระอุโบสถ วัดมหาสวัสดิ์วัดนาคพุมาราม

ที่ตั้งของวัด	เลขที่ 2 ตำบล หอมเกร็ด อำเภอสามพราน จังหวัด นครปฐม
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2527
สถาปนิกผู้ออกแบบ	รองศาสตราจารย์ ภิญญ สุวรรณศิริ

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ

คุณยายพุม นุ่นสวัสดิ์ เป็นคนชอบทำบุญอยู่เป็นประจำ วัดที่คุณยายไปทำบุญบ่อย ๆ ก่อนการสร้างวัดมหาสวัสดิ์ฯ นั้น คือ วัดจรัลราช และวัดสุวรรณเป็นบางครั้ง ซึ่งก็อยู่ใกล้บ้าน อีกทั้งการเดินทางก็ไม่สะดวกนัก จนคุณยายอย่างเข้าสู่วัยชรา ประกอบทั้งสุขภาพก็ทรุดโทรมลงตามวัยสังขารถึงกระนั้นคุณยายพุมก็ยังทำหน้าที่ของอุบาสิกาที่ดี ด้วยการไปทำบุญฟังธรรมที่วัดทุกวันพระอยู่ประจำมิได้ขาด ลูกๆของคุณยายเล่าให้ฟังว่า “คุณยายอยากจะตักบาตรทุกวันและทุกวันพระคุณยายต้องไปทำบุญที่วัดจรัลราชเสมอ ถึงขนาดเป็นไข้ ไม่สบาย ลูกๆพากันห้ามไว้มิให้เดินทางไปวัด ให้พักผ่อนอยู่บ้าน คุณยายมีอันต้องโกรธไม่พูดด้วยเลยที่เดียวและบางครั้งยังแอบหนีไปทำบุญที่วัดก็เคยมี” จนคุณวาด สุขสำราญ ผู้เป็นบุตรสาว และคุณน้อม สุขสำราญ บุตรเขยของคุณยาย ได้ไปปรึกษาหารือกับคุณยายว่า “ให้ถวายที่สร้างวัดเองดีกว่าจะได้มีโอกาสตักบาตรทุกวัน และอยู่ใกล้บ้านไปทำบุญฟังธรรมได้สะดวก” คุณยายพร้อมทั้งลูกๆ จึงได้ไปปรึกษาเรื่องการสร้างวัดกับท่านเจ้าคุณพระศีลาจารย์พิพัฒน์ (แจ่ม ธฺวาทา, มรณะภาพแล้วเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2535) เมื่อครั้งที่ท่านยังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูสุนทรโฆสิต วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ และได้นิมนต์ท่านเป็นประธานในการสร้างวัด ท่านเจ้าคุณพระศีลาจารย์พิพัฒน์ พร้อมทั้งคุณยายและลูกๆ ของท่านรวมทั้งชาวบ้านมหาสวัสดิ์จึงได้เริ่มลงมือก่อสร้างเป็นวัดขึ้นในปี พ.ศ.2521 โดยคุณยายพุม นุ่นสวัสดิ์ เป็นผู้ถวายที่ในการสร้างวัดทั้งหมดและกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกหนังสืออนุญาตให้สร้างเป็นวัด ได้ ณ วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2523

ลูกๆ ของคุณยายจึงหมดหวังไม่ต้องกังวลเรื่องการเดินทางไปทำบุญที่วัดใกล้บ้านอีกต่อไป จนในที่สุดร่างกายสังขารของคุณยายก็ถึงวาระเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา คุณยายได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2529 เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงคุณยาย และเป็นผู้ใจบุญของท่านจึงพร้อมใจกันตั้งชื่อวัดว่า “มหาสวัสดิ์นาคพุมาราม” แต่ละคำมีความหมายดังนี้

1. มหาสวัสดิ์ เป็นชื่อหมู่บ้านที่รับอุปถัมภ์บำรุงและช่วยกันสร้างวัด
2. นาค เป็นชื่อของตานาคผู้เป็นสามีของคุณยาย
3. พุฒ เป็นชื่อของคุณยายผู้ถวายที่สร้างวัดทั้งหมด
4. อาราม เป็นชื่อสถานที่ที่นำความสงบร่มรื่นมาให้ หรือที่เรียกเป็นคำไทยว่า “วัด”

รวมกันแล้ว “วัดมหาสวัสดิ์นาคพุมาราม” จึงแปลความหมายได้ว่า “วัดตานาค ยายพุม ที่มีชาวบ้านมหาสวัสดิ์อุปถัมภ์บำรุง”³⁷

มูลเหตุในการสร้างพระอุโบสถเริ่มขึ้นจากแรงศรัทธาของชาวบ้าน ที่ได้ร่วมกันทอดกฐินเพื่อสร้างพระอุโบสถ หอระฆัง และกุฏิเจ้าอาวาส เพื่อเป็นถาวรวัตถุ ซึ่งก่อนหน้านั้นวัดนี้เป็นสำนักสงฆ์ มีเพียงศาลาการเปรียญ

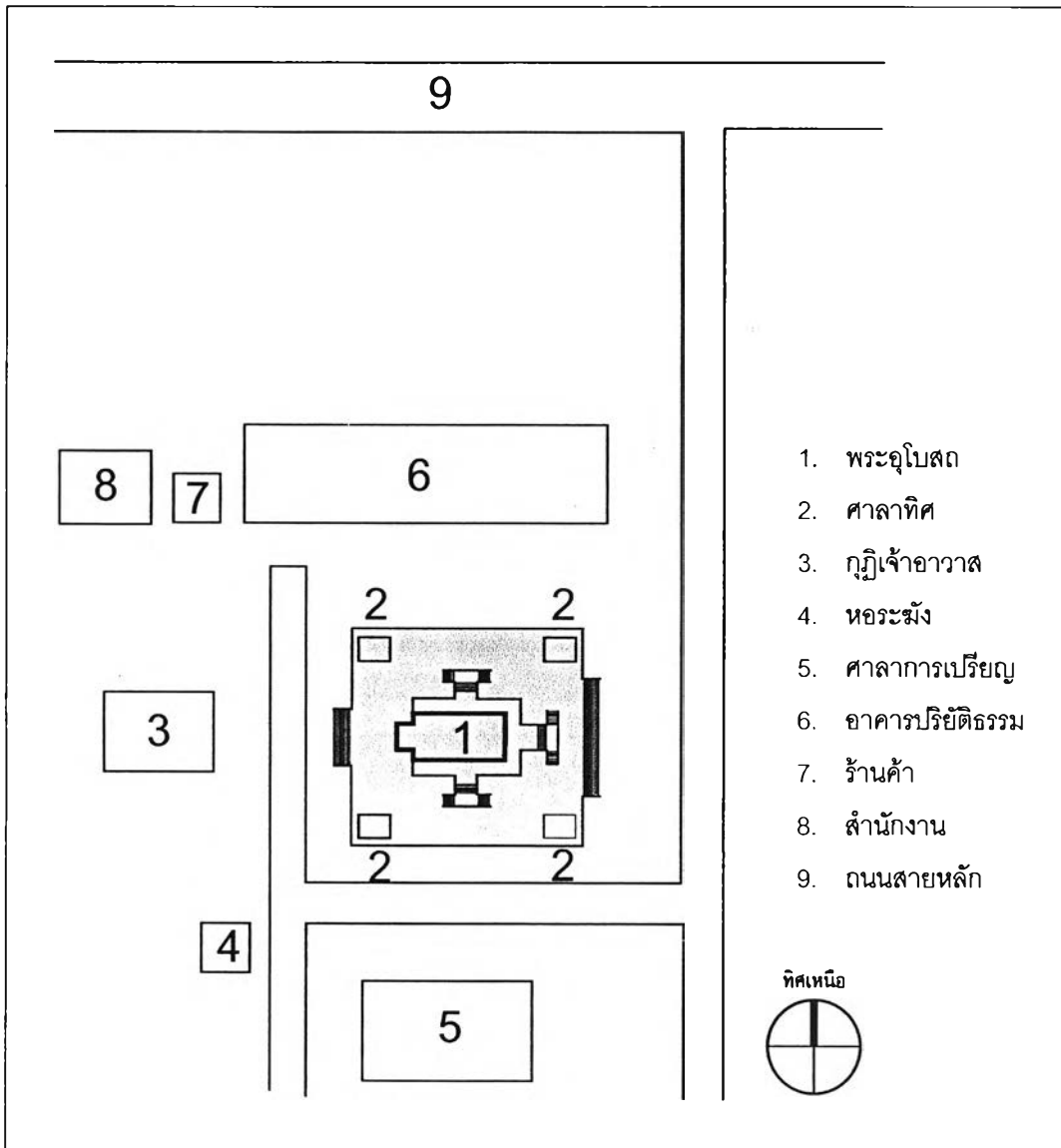
● แนวความคิดในการออกแบบ

แนวความคิดหลักสถาปนิกคำนึงถึงความงดงาม ถูกต้องตามฉันทลักษณ์แบบไทย โดยปรับเปลี่ยนวัสดุจากไม้มาใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก เพื่อความคงทนถาวร และประโยชน์ใช้สอยที่ใช้ได้อย่างเต็มที่ ได้แก่ ภายในพระอุโบสถ ซึ่งใช้ประกอบพิธีทางศาสนา ล้อมรอบด้วยลานประทักษิณประกอบศาลาทิศ สำหรับเป็นที่นั่งพักผ่อนหรือศึกษาพระธรรม นอกจากนี้ยังมีชั้นใต้ฐาน เพื่อใช้งานอเนกประสงค์ เป็นการใช้ประโยชน์อันมาจากเทคนิคการก่อสร้างแบบเสาและคานคอนกรีตเสริมเหล็ก และจุดเด่นซึ่งมีความพิเศษของพระอุโบสถหลังนี้ คือ การใช้ Stainless Steel นำมาตัดเป็นแผ่นเล็กๆ ประดับที่ซ้อฟ้า ไบระกา รวยระกา และหางหงส์ แทนการใช้กระจกสี ซึ่งจะได้ประโยชน์ในด้านความคงทน และสะท้อนแสงได้ดี บางเวลาอาจมองเห็นเป็นสีรุ้ง เกิดความงดงามแปลกตา

³⁷ เอกสารประวัติวัดมหาสวัสดิ์นาคพุมาราม

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

ตั้งแต่เริ่มสร้างวัดในสมัยของพระครูสุนทร (แจ่ม) เป็นเจ้าอาวาส รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณศิริ เป็นสถาปนิกผู้ออกแบบวางแผนผังรวมทั้งวัด โดยได้เริ่มสร้างหอระฆังเป็นหลังแรก และสร้างพระอุโบสถไว้ทางพื้นที่ด้านหน้าวัดเพื่อตอบรับกับการเข้าถึงได้สะดวก แต่ต่อมาได้มีการเปลี่ยนสมัยเจ้าอาวาส ทางวัดมิได้สร้างอาคารตามแบบแผนผังรวมที่ออกแบบไว้ โดยสร้างอาคารปริยัติธรรมและสำนักงานต่างๆ ทางด้านข้างของพระอุโบสถ

ภาพถ่ายเส้นที่ 4.3.5.1 ผังบริเวณของวัด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระอุโบสถและอาคารแวดล้อม ซึ่งพระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก อยู่ใกล้กับทางเข้าวัดเพื่อสะดวกในการเข้าถึง วางแนวแกนตรงกับกุฎิเจ้าอาวาส

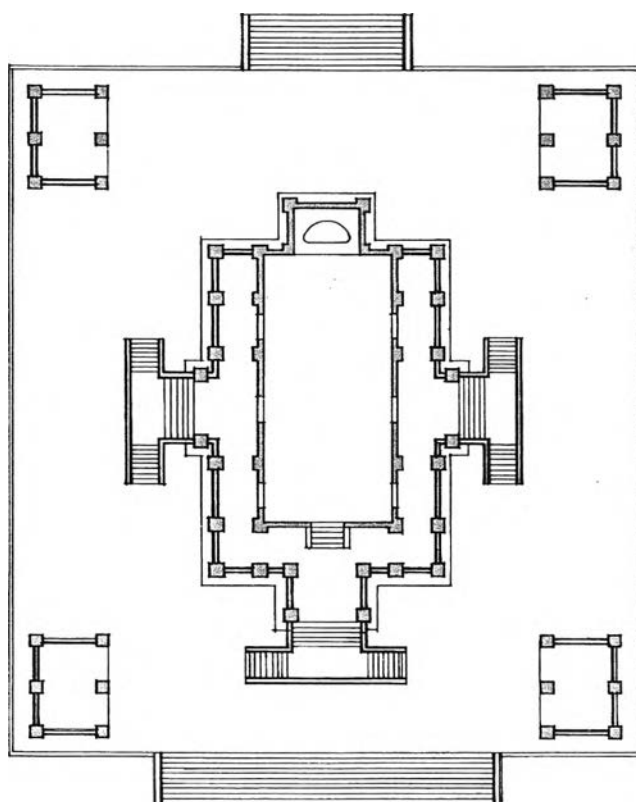
● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

แผนผังของพระอุโบสถนี้มีลักษณะคล้ายเรือชนมู กล่าวคือ มีอาคารหลายหลังตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน และมีหน้าที่การใช้งานที่แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ชั้น คือ ชั้นตัวพระอุโบสถ ชั้นฐานประทักษิณ และชั้นใต้ฐานอาคาร

ชั้นตัวพระอุโบสถ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก แบ่งเป็น 5 ห้อง มีระเบียบเป็นทางเดินโดยรอบ ด้านหน้ายื่นเป็นมุขทางเข้ามีบันไดหลักขึ้นสู่อาคาร ส่วนด้านหลังเป็นผนังทึบ เนื่องจากภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ด้านข้างทางทิศเหนือและทิศใต้ยื่นมุขทางเข้าขนาดเล็กเป็นเสมือนทางเข้ารอง และมีบันไดทางขึ้นแยกออกเป็น 2 ผัง ภายในพระอุโบสถไม่มีเสาร่วมในประธาน ฐานพระอุโบสถสูงจากพื้นลานประทักษิณประมาณ 1.50 เมตร มีประตูทางเข้าอาคารทางด้านหน้า และทางด้านข้างในห้องสุดท้ายไถ่พระพุทธรูปประธาน

ชั้นฐานประทักษิณ มีศาลาทิศตั้งอยู่ที่มุมทั้ง 4 เพื่อใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนหรือศึกษาพระธรรม ล้อมรอบด้วยผนังกระเบื้องกันตก ฐานประทักษิณสูงจากพื้นประมาณ 2.50 เมตร มีบันไดทางขึ้นลง 2 ด้าน คือทางด้านหน้าและทางด้านหลัง

ชั้นใต้ฐานอาคาร เป็นพื้นที่ใช้งานอเนกประสงค์ มีทางเข้าสู่ภายในทางด้านข้างของฐานประทักษิณ ข้างละ 2 ประตู และมีช่องหน้าต่างเพื่อระบายอากาศโดยรอบ ภายในไม่มีเสาลอยจำนวนมากซึ่งเป็นเสาโครงสร้าง เสาทั้งหมดถูกจัดให้เป็นระเบียบและเหมาะสมกับพื้นที่

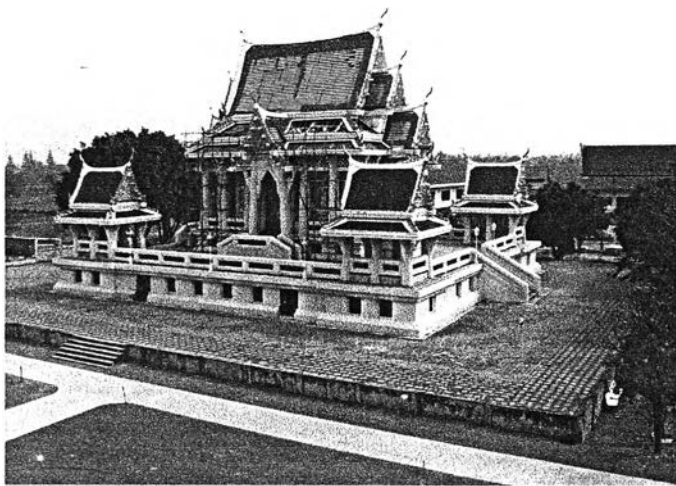

ภาพลายเส้นที่ 4.3.5.2 แผนผังพระอุโบสถ ประกอบด้วยตัวพระอุโบสถมีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายื่นมุขเล็กทางด้านข้าง และศาลาทิศ 4 หลัง ตั้งบนฐานประทักษิณหรือฐานไพทีร่วมกัน มีบันไดขึ้นลงทางด้านหน้าและด้านหลัง

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถนี้เป็นลักษณะแบบเรือนหมู่ คือ มีอาคารหลายหลังตั้งอยู่บนฐานประทักษิณเดียวกัน สามารถเดินเชื่อมต่อกันได้ องค์ประกอบและการตกแต่งต่างๆเป็นแบบไทยประเพณี แต่ประยุกต์จากไม้เป็นการใช้คอนกรีตเสริมเหล็กแทน อธิบายแยกแต่ละส่วนได้ดังนี้

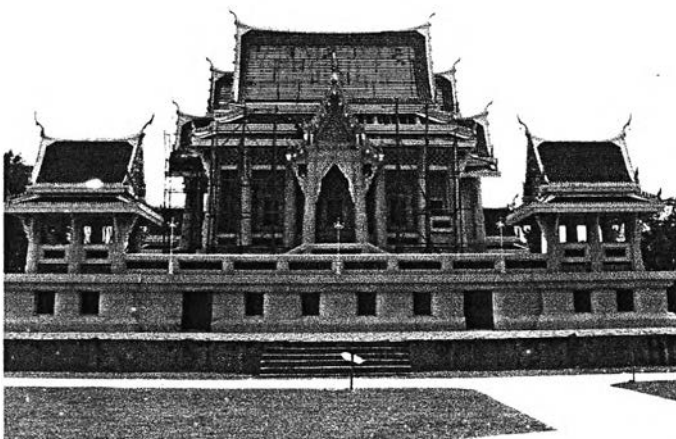
ชั้นฐานประทักษิณ เป็นฐานปัทม์ยึดช่องคอกท้องไม้เพื่อเจาะช่องหน้าต่าง บานหน้าต่างและบานประตูในชั้นนี้เป็นบานไม้ บันไดทางขึ้นมี 2 ตำแหน่ง คือ ทางด้านหน้าและด้านหลัง พนักบันไดตรง พื้นลานประทักษิณปูด้วยกระเบื้องสีดินเผา ในชั้นนี้มีศาลาทิศอยู่ 4 หลังตั้งอยู่ที่มุมทั้ง 4 รูปแบบโดยรวมเป็นศาลาโถง มีความกลมกลืนกับตัวพระอุโบสถ ได้แก่ การใช้องค์ประกอบ และวัสดุประดับตกแต่งแบบเดียวกัน มีพนักกระเบื้องกันเป็นราวกันตกโดยรอบ ส่วนกลางประดับด้วยกระเบื้องปูลูสีเขียว

ภาพที่ 4.3.5.2 รูปแบบโดยรวมพระอุโบสถและอาคารบริวาร ซึ่งตั้งบนฐานประทักษิณร่วมกัน

ภาพที่ 4.3.5.3 ฐานประทักษิณเป็นฐานปัทม์ พนักบันไดแบบลาดตรง

ภาพที่ 4.3.5.4 ฐานประทักษิณเจาะเป็นช่องประตูทางด้านข้าง ด้านละ 2 บาน และช่องหน้าต่างโดยรอบฐาน พนักกระเบื้องประดับด้วยกระเบื้องปูลูสีเขียว

ภาพที่ 4.3.5.5 ศาลาทิศเป็นศาลาโถง ยื่นหลังคาเกินเสาโดยรอบ การประดับตกแต่งมีความกลมกลืนกับตัวพระอุโบสถ

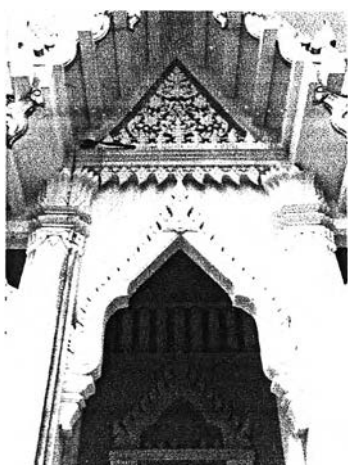
ตัวพระอุโบสถ ตั้งบนฐานปัทม์บัวลูกแก้วอกไก่ 2 ชั้น มีการเจาะเป็นช่องหน้าต่างขนาดเล็ก โดยรอบเพื่อระบายอากาศให้แก่ห้องใต้ฐาน บันไดชั้นสู่พระอุโบสถมี 3 ตำแหน่ง ได้แก่ ทางด้านหน้าเป็นบันไดหลัก และทางด้านข้างทั้ง 2 ข้าง บันไดทั้งหมดเป็นบันไดแบบแยกออก 2 ข้าง มีพนักบันไดลาดตรง ตัวอาคารล้อมรอบด้วยเสาลอยสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสองทางด้านล่างเชื่อมระหว่างเสาดด้วยพนักกระเบื้องประดับกระเบื้องปูลี่เขียว ด้านบนประดับปูนปั้นลายราชวัตร ทางด้านหน้าและด้านข้างของอาคารยื่นมุขทางเข้า ประกอบด้วยค้ำคูดานทางด้านบน ตัวอาคารมีประตูทางเข้าหลักทางด้านหน้าเป็นซุ้มทรงบันแถลง บานประตูทองแดงดูคล้ายประจายามก้านแย่ง และประตูทางเข้ารองทางด้านข้างที่ห้องด้านหลังติดพระพุทธรูปประธาน ที่ผนังด้านข้างมีซุ้มหน้าต่างทรงบันแถลงด้านละ 3 บาน บานหน้าต่างทองแดงดูเป็นลวดลายพฤกษชาติหรือลายพุดตาน

ภาพที่ 4.3.5.6 มุขด้านหน้าพระอุโบสถ มีบันไดชั้นลงแบบแยกออก 2 ข้าง

ภาพที่ 4.3.5.7 มุขด้านข้างพระอุโบสถ มีบันไดชั้นลงแบบแยกออก 2 ข้าง เช่นกัน

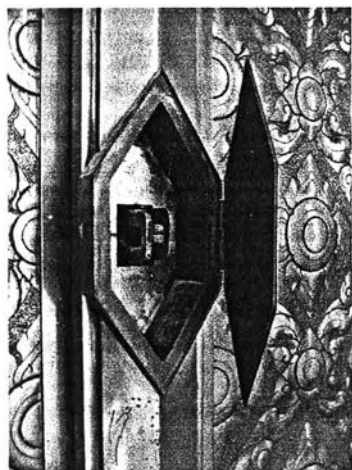
ภาพที่ 4.3.5.8 ซุ้มคูดานมุขทางเข้า

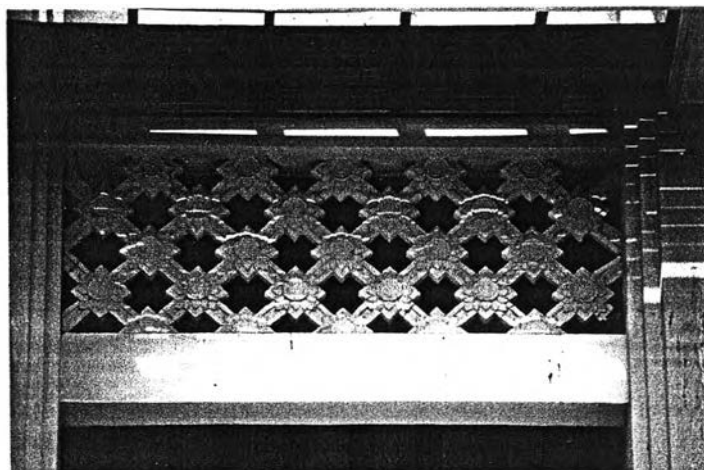
ภาพที่ 4.3.5.9 ซุ้มหน้าต่างทรงบันแถลง บานหน้าต่างทองแดงดูคล้ายลวดลายพฤกษชาติ

ภาพที่ 4.3.5.10 ซุ้มประตูทรงบันแถลง บานประตูทองแดงดูคล้ายลวดลายพฤกษชาติ เช่นเดียวกับหน้าต่าง

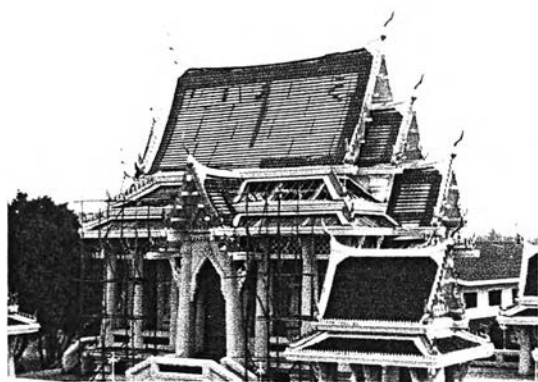

ภาพที่ 4.3.5.11 บริเวณกลางอกเลาของ บานประตูทองแดง ทำเป็นสายยูสำหรับ คล้องกุญแจ และปิดบังเพื่อมิให้เสียรูปแบบเดิม

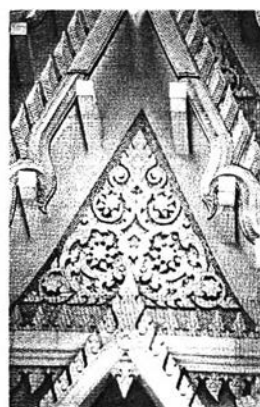

ภาพที่ 4.3.5.12 ส่วนบนระหว่างเสาลอยด้านข้างประตูบันนลัยราชวัดร

หลังคา เป็นแบบจั่วเปิด มีลักษณะเป็นหลังคา 3 ชั้น โดยผืนหลังคาหลักหรือหลังคาประธานชั้น บนสุดซ้อนกัน 3 ตับ หลังคาชั้นที่ 2 มีลักษณะเหมือนมุขประเจ็ดหรือมุขทะเลซื่อไม่มีชั้นหลังคากันสาด ส่วน หลังคาชั้นล่างสุดเป็นหลังคาของมุขทางเข้าซ้อน 2 ตับ พระอุโบสถหลังนี้มีลักษณะพิเศษในส่วนด้านข้างมีมุข ทางเข้าทั้ง 2 ข้างโดยมีหลังคาคลุมเป็นแบบจั่วเปิดซ้อน 2 ตับ ซ้อฟ้า ไบระกา หางหงส์ และพื้นหลังของหน้าบัน ประดับด้วย Stainless Steel เพื่อความคงทนถาวร และประหยัดงบประมาณ ที่หน้าบันในแต่ละชั้นผูกกลดลาย เป็นลายดอกพุดตานหรือลายพฤกษชาติ คันทวยเป็นปูนปั้นถอดพิมพ์รูปหัวนาค

ภาพที่ 4.3.5.13 รูปแบบหลังคาเป็นแบบจั่วเปิดซ้อน 3 ชั้น ยื่นมุขเล็กทางด้านข้าง ผืนหลังคามุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วย สีเขียว

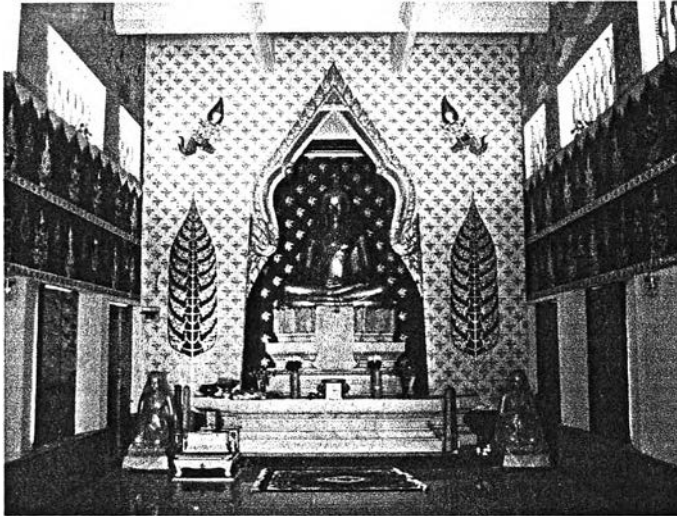
ภาพที่ 4.3.5.14 หน้าบันมุข ด้านหน้าเป็นลวดลายพฤกษ ชาติปูนปั้นถอดพิมพ์

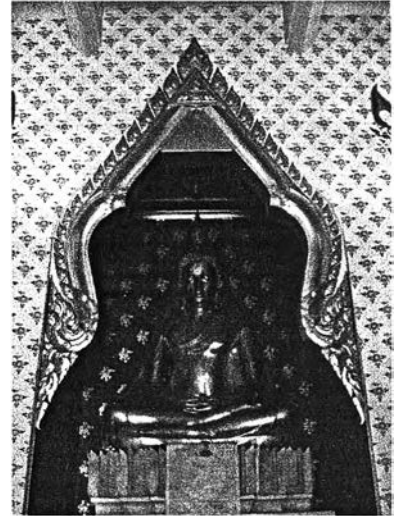
ภาพที่ 4.3.5.15 หน้าบันของ หลังคารัชนบน ผูกกลดลาย เป็นลายพฤกษชาติเช่นกัน ซ้อฟ้า ไบระกา หางหงส์ ประดับด้วย Stainless Steel เพื่อความคงทนถาวร และ ประหยัดงบประมาณ

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ชั้นบน หรือภายในตัวพระอุโบสถเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยมีพระพุทธรูปประธานประดิษฐานบนฐานชุกชีหินอ่อน ภายในห้องด้านหลัง พื้นหลังทาสีแดงน้ำหมากประดับด้วยลายดอกไม้ร่วงฉลุปิดทอง ผนังด้านหน้าพระพุทธรูปประธานเป็นซุ้มคูหาหน้านางเพื่อเป็นกรอบให้กับองค์พระ ที่ผนังนี้เขียนสีลวดลายดอกไม้ร่วง ซึ่งมีเทวดาและต้นไม้ทองอยู่ทางซ้ายและขวา ผนังด้านข้างตอนบนเหนือช่องหน้าต่างเจาะเป็นช่องลูกกรงช่วยระบายอากาศ และเขียนจิตรกรรมเป็นรูปเทพราย เทพชุมนุม และผนังด้านหลังเขียนรูปพระอาทิตย์และพระจันทร์ขนาดช่องประตู ฝาเพดานเป็นลายดาวเพดานทาสีขาว

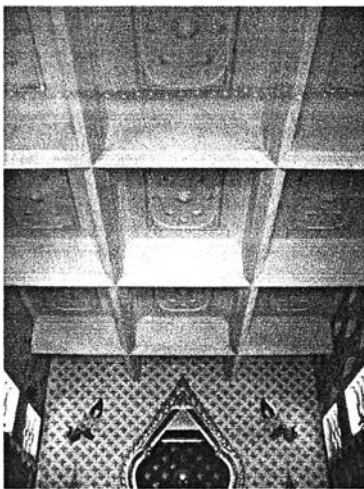
ชั้นล่าง เป็นเป็นโถงโล่ง ใช้งานอเนกประสงค์ ในส่วนกลางมีความสูงมากกว่าด้านข้าง ผนังเรียบทาสีขาว

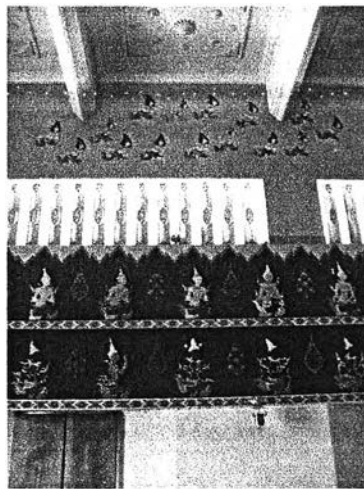
ภาพที่ 4.3.5.16 รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน พระพุทธรูปประธานประดิษฐานบนฐานชุกชีภายในห้องด้านหลัง ด้านข้างเขียนลวดลายรูปต้นไม้ทอง และเทวดา

ภาพที่ 4.3.5.17 พระพุทธรูปประธานประดิษฐานภายในซุ้มคูหาหน้านางปิดทอง

ภาพที่ 4.3.5.18 เพดานประดับดาวเพดานปูนปั้นทาสีขาว

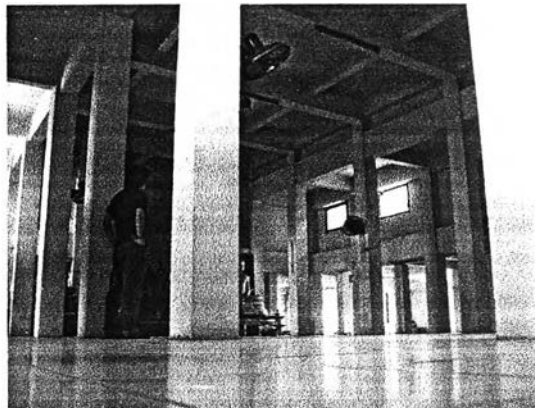
ภาพที่ 4.3.5.19 ผนังด้านข้างเขียนจิตรกรรมรูปเทพชุมนุม ผนังตอนบนเจาะเป็นช่องลูกกรงระบายอากาศ

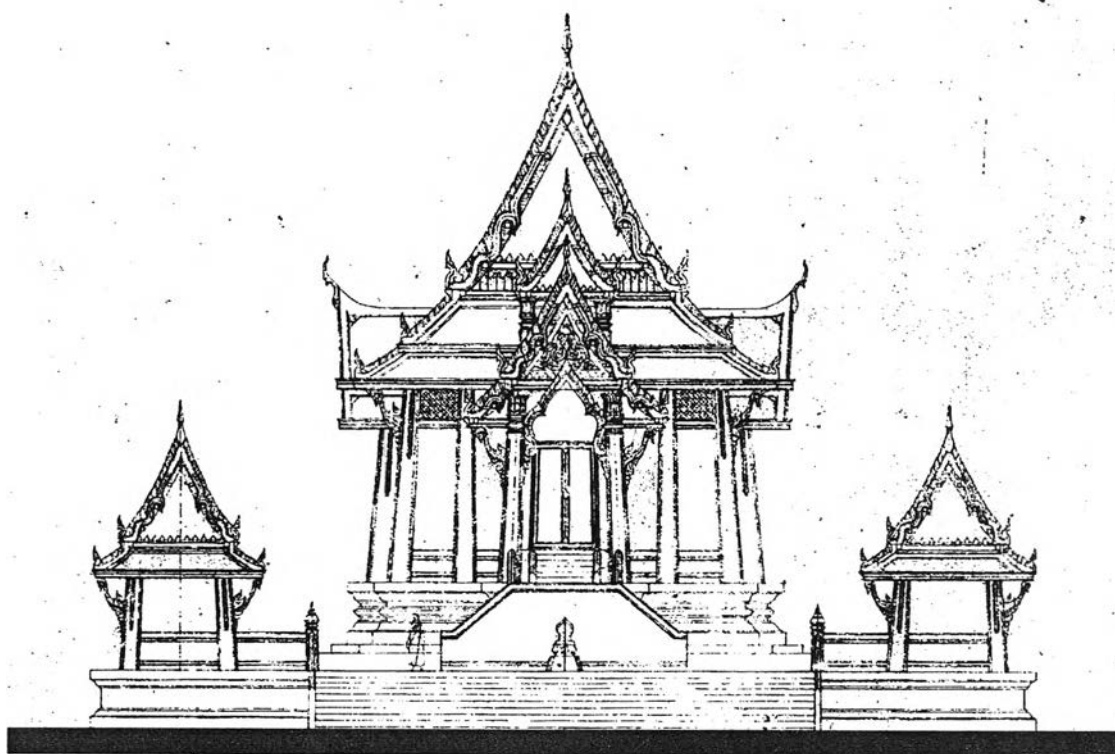
ภาพที่ 4.3.5.20 ผนังด้านข้างประตูทางเข้าเขียนจิตรกรรมเป็นรูปพระอาทิตย์และพระจันทร์

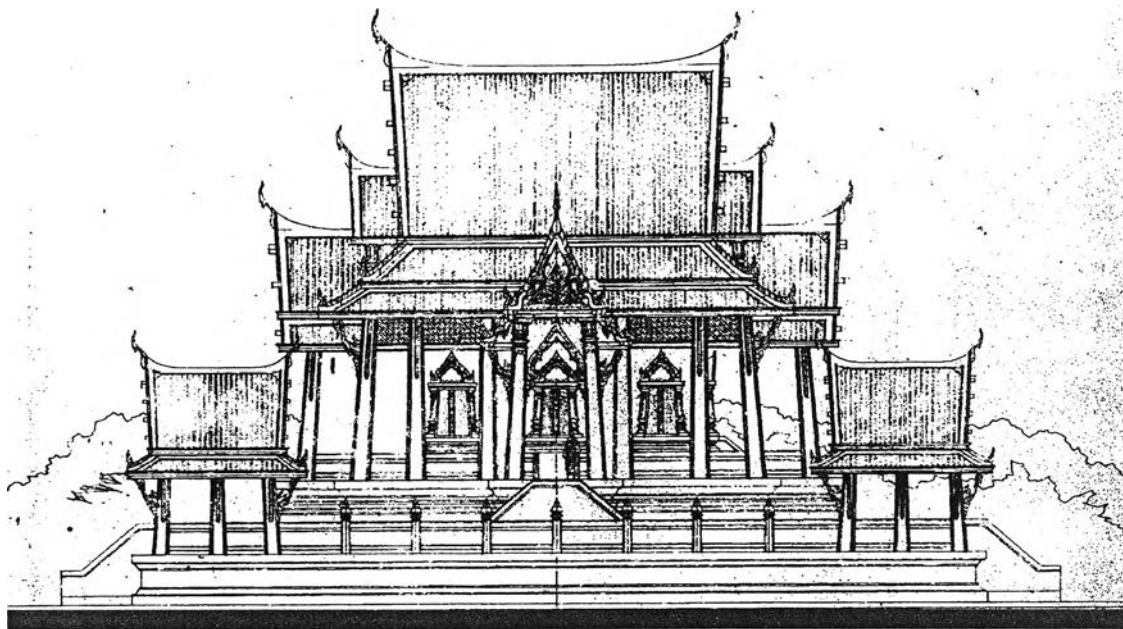
ภาพที่ 4.3.5.21 ภายในห้องชั้นใต้ฐาน เป็นโถงโล่งตรงกลาง ประดิษฐานพระพุทธรูปจำนวนหนึ่ง

ภาพที่ 4.3.5.22 ภายในห้องชั้นใต้ฐาน ผนังและเสาทาสีขาว

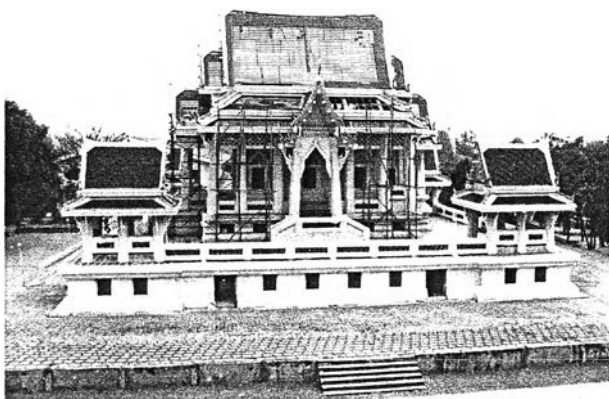
ภาพลายเส้นที่ 4.3.5.3 รูปด้านหน้าพระอุโบสถ วัดมหาสวัสดิ์วัดนาคพุดมาราม (ที่มา : แบบจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี)

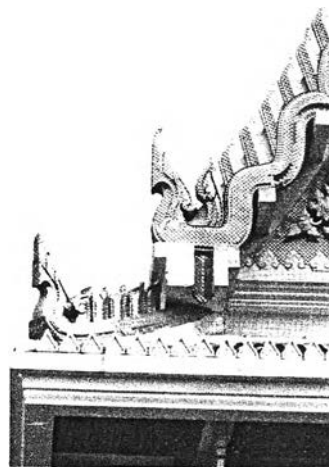
ภาพลายเส้นที่ 4.3.5.4 รูปด้านข้างพระอุโบสถ วัดมหาสวัสดิ์นครพุมาราม
(ที่มา : แบบจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

พระอุโบสถและศาลาทิศใช้สีขาวเป็นส่วนใหญ่ ซ่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ และพื้นหลังของหน้าบันประดับด้วย Stainless Steel ซึ่งมีโทนสีวาวกลมกลืนกับตัวอาคาร และยังสะท้อนแสงให้ดูแวววาวไม่แตกต่างกับกระจกสี หลังคาพระอุโบสถและศาลาทิศใช้กระเบื้องหลังคาสีเขียว บานประตูและบานหน้าต่างเป็นทองแดงดูเป็นลวดลายพฤษชาติ การประดับตกแต่งมีไม่มากเนื่องจากสถาปนิกต้องการลดทอนรายละเอียดต่างๆ และง่ายต่อการดูแลรักษา ส่วนใหญ่จะเน้นการประดับลวดลายปูนปั้นถอดพิมพ์ ซึ่งเห็นได้จากหน้าบัน รอยระกา คันทวย เป็นต้น พนักกระเบื้องเป็นกระเบื้องปูเซรามิกสีเขียวมีความกลมกลืนกับสีหลังคา ส่วนภายในอาคารมีการเขียนจิตรกรรม ฝาเพดานประดับดาวเพดานทาสีขาว

ภาพที่ 4.3.5.23 ตัวอาคารทาสีขาว หลังคามุงด้วยกระเบื้องสีเขียว

ภาพที่ 4.3.5.24 รอยระกาประดับด้วย Stainless Steel แทนการใช้กระจกสี

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

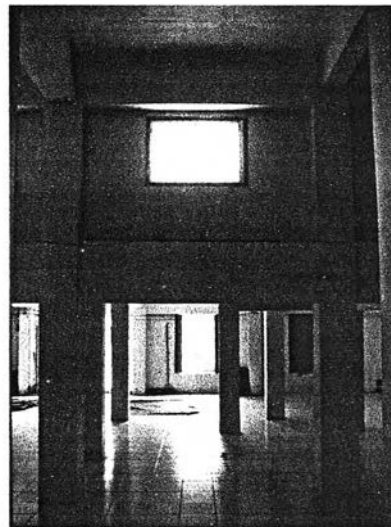
พระอุโบสถหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ชั้นฐานรากจนถึงหลังคา ตัวอาคารเป็นโครงสร้างเสาคาน ภายในพระอุโบสถไม่มีเสาร่วมภายใน โครงสร้างหลังคาเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กผสมกับไม้

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ในส่วนภายในพระอุโบสถได้แสงธรรมชาติจากภายนอกในปริมาณที่เพียงพอ ซึ่งได้จากช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบ ช่องลูกกรงเหนือหน้าต่างช่วยในด้านการระบายอากาศในกรณีที่เปิดประตูและหน้าต่าง ในส่วนชั้นใต้ฐานได้ทำการเจาะช่องหน้าต่างโดยรอบทำให้มีการระบายอากาศอย่างเพียงพอ ไม่เกิดความอับชื้น

ภาพที่ 4.3.5.25 ผนังคอนกรีตเจาะเป็นช่องลูกกรงช่วยในการระบายอากาศเมื่อเปิดประตูและหน้าต่าง

ภาพที่ 4.3.5.26 ชั้นใต้ฐานมีหน้าต่าง 2 ระดับ คือ ด้านล่างและด้านบน เพื่อช่วยระบายอากาศและนำแสงเข้าสู่ภายในอย่างเพียงพอ

4.3.6 พระอุโบสถ วัดอรุณญิกาวาส จ.ชลบุรี

ภาพที่ 4.3.6.1 ทศนียภาพภายนอก พระอุโบสถ วัดอรุณญิกาวาส

ที่ตั้งของวัด	หมู่ที่ 3 ต.บ้านสวน อ.เมือง จ.ชลบุรี
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2517
สถาปนิกผู้ออกแบบ	รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

เดิมชาวบ้านเรียกวัดนี้ว่า วัดป่า สร้างเมื่อ พ.ศ. 2394 สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นวัดสายธรรมยุติกนิกาย ใช้ชื่อตามภูมิประเทศ เดิมเป็นป่าไผ่รกชัฏ เมื่อประมาณกว่าร้อยปีมาแล้ว ผู้มีจิตศรัทธามอบที่ดินถวายการสร้างวัด คือ ขุนนนทเวชนานุบาล ต่อมาในสมัยเจ้าอาวาสองค์ที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2460 ได้เปลี่ยนชื่อจากวัดป่าเมืองชล เป็น วัดอรุณญิกาวาส ชลบุรี มาตราบเท่าทุกวันนี้ ปัจจุบันวัดมีเนื้อที่ทั้งหมด 17 ไร่ 75 ตารางวา สภาพแวดล้อมทั่วไปพื้นที่มีลักษณะเป็นดินเขา แวดล้อมด้วยหมู่บ้าน

แต่ก่อนเขตชุมชนเมืองอยู่บริเวณด้านฝั่งทะเล แต่ต่อมาเมื่อมีถนนตัดผ่านทำให้เขตชุมชนเมืองได้ขยายตัวมาล้อมรอบเขตวัด ทำให้ในที่สุดวัดได้กลายเป็นวัดคามวาสีโดยปริยาย ขณะนั้นวัดมีพระอุโบสถหลังเก่าซึ่งมีความทรุดโทรมเป็นอย่างมาก ทางวัดมีความประสงค์ที่จะสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ โดยติดต่อไปที่คุณวิโรฒ เลี่ยมอยู่ ซึ่งเป็นสถาปนิกประจำเทศบาลเมืองชลบุรี เป็นผู้ควบคุมดูแลการก่อสร้างสถาปัตยกรรมทั้งหมดในเขตเทศบาลเมือง แต่เนื่องด้วยท่านเองมิได้มีความชำนาญทางด้านสถาปัตยกรรมไทย และมีความคิดว่าพระอุโบสถใหม่นี้ควรจะมีความงดงามและถูกต้องตามฉันทลักษณ์แบบไทย จึงได้ติดต่อขอให้รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี มาออกแบบ โดยมีข้อแม้ว่าจะต้องใช้ช่างก่อสร้างและช่างลายของรองศาสตราจารย์ภิญโญทั้งหมด เพื่อให้เป็นไปตามที่สถาปนิกต้องการ³⁸

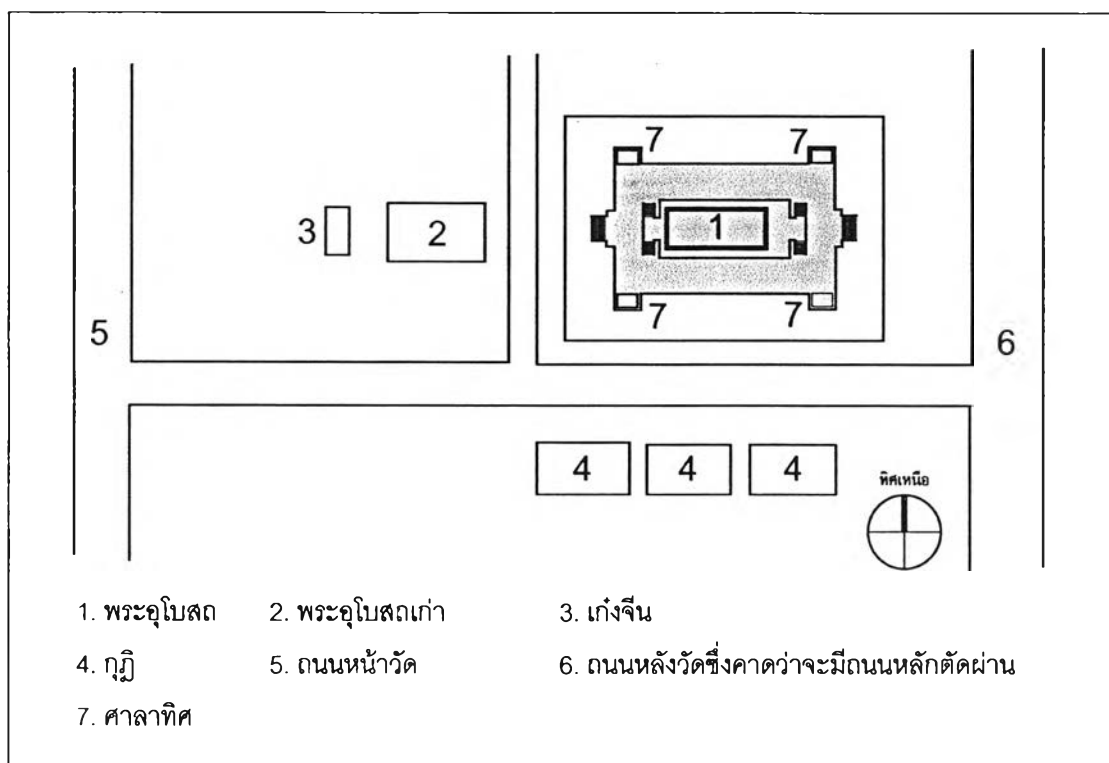
³⁸ สัมภาษณ์ภิญโญ สุวรรณคีรี, รองศาสตราจารย์, 29 สิงหาคม 2547.

● แนวความคิดในการออกแบบ

แนวความคิดในการออกแบบพระอุโบสถหลังนี้ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยภาคกลาง โดยคำนึงถึงความคงทนถาวรง่ายต่อการดูแลรักษา โดยปรับเปลี่ยนวัสดุจากไม้ มาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ส่วนของโครงสร้าง องค์กรประกอบ และลวดลายประดับตกแต่ง รวมถึงการใช้บานประตูคันทองแดง อีกทั้งการประดับตกแต่งไม่ปิดทองประดับกระจก เนื่องจากมลภาวะ เขม่าควัน จากรอบนอกทำให้เกิดความสกปรก ไม่งดงาม จึงออกแบบให้อาคารเป็นสีขาวทั้งหมดเพื่อง่ายต่อการดูแลรักษา และยังสื่อความหมายถึงความบริสุทธิ์ จริงๆแล้วลักษณะแบบนี้เคยมีการทำมาก่อนแล้วในสมัยอยุธยาซึ่งในสมัยนั้นใช้ปูนดำทำให้เป็นสีขาวทั้งหมด ส่วนลวดลายที่องค์กรประกอบทุกส่วนใช้ลวดลายพฤกษชาติและลายเครือเถา สื่อความหมายถึง วัฒนา และมีความพิเศษคือเป็นลวดลายซ้อนชั้น ซึ่งได้แนวความคิดมาจากลายบานประตูพระวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม³⁹

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

ออกแบบโดยวางพระอุโบสถให้มีแนวแกนตรงกับพระอุโบสถเก่า และหันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก เนื่องจากคาดว่าในอนาคตด้านนี้จะมีถนนหลักตัดผ่าน เพราะทางด้านหลังเป็นเพียงถนนซอยแคบๆ

ภาพลายเส้นที่ 4.3.6.1 ผังบริเวณของวัด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระอุโบสถและอาคารแวดล้อม ซึ่งพระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก วางแนวแกนตรงกับพระอุโบสถหลังเก่า

³⁹ สัมภาษณ์วิทยุ โทรทัศน์, รองศาสตราจารย์, 29 สิงหาคม 2547.

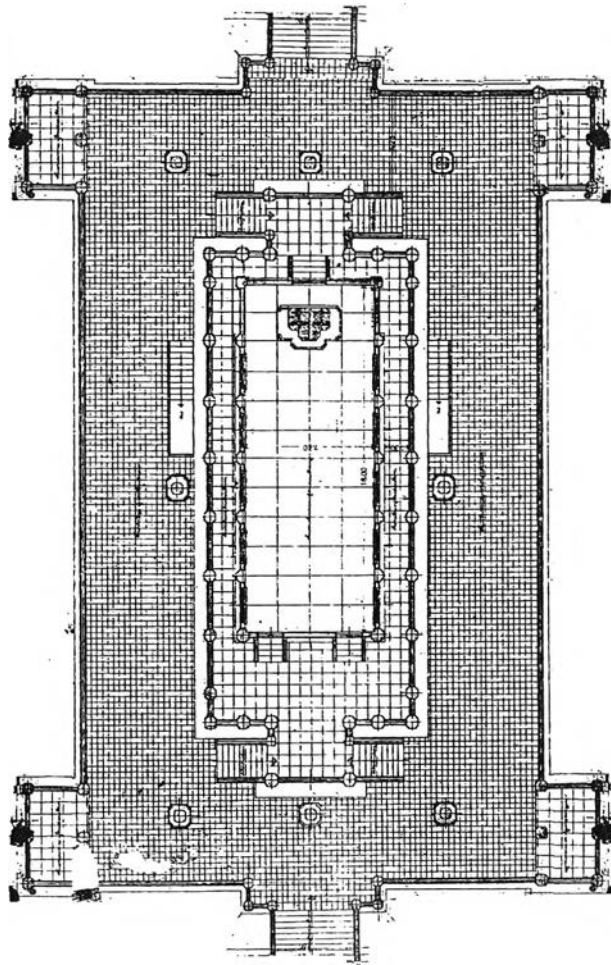
• แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

แผนผังพระอุโบสถเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า วางตามแนวแกนทิศตะวันออก – ตะวันตก โดยหันด้านหน้าอาคารไปทางทิศตะวันออก ซึ่งแบ่งการใช้งานออกเป็น 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นใต้ฐาน เป็นชั้นซึ่งใช้ประโยชน์จากที่ว่างใต้ฐานอาคารมีประตูทางเข้า-ออกบริเวณใต้ฐานศาลาทิศ ภายในมีรูปแบบเรียบง่าย แต่เดิมมีแนวความคิดที่จะใช้เป็นห้องศึกษาดาราศาสตร์ เนื่องจากเมื่อแรกสร้าง หลวงพ่อแพ่ม ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการศึกษาดาราศาสตร์ แต่ในปัจจุบันใช้เป็นเป็นที่เอนกประสงค์ และเก็บของ

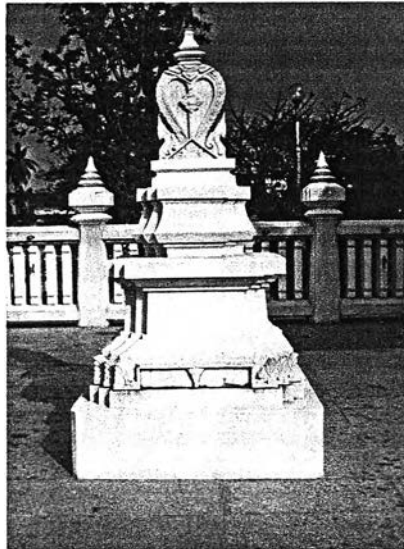
ชั้นลานประทักษิณ มีบันไดทางขึ้นทางด้านหน้าและด้านหลัง เป็นพื้นลานกว้างล้อมรอบตัวพระอุโบสถ ประกอบด้วยซุ้มเสมาทั้งหมด 8 ตำแหน่ง และศาลาทิศ ซึ่งเป็นศาลาโถ่ง ใช้เป็นที่พักรอสำหรับญาติโยมเมื่อมีการประกอบพิธีอุปสมบท หรือเป็นที่ศึกษาบาลีของพระภิกษุ

ชั้นตัวพระอุโบสถ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบ่งเป็น 5 ห้องแต่ละห้องมีช่องหน้าต่างห้องละ 1 บาน ส่วนช่องประตูทางด้านหน้ามี 2 บาน และทางด้านหลังมี 1 บานตรงกลาง ล้อมรอบตัวพระอุโบสถด้วยพระระเบียง ยื่นมุขทางด้านหน้าและด้านหลัง โดยมีบันไดทางขึ้นแยกออกทั้ง 2 ข้าง ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางสมาธิ

ภาพลายเส้นที่ 4.3.6.2 แผนผังพระอุโบสถและอาคารบริวาร ซึ่งตั้งบนฐานประทักษิณรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีบันไดขึ้นลงทางด้านหน้าและด้านหลัง ตัวพระอุโบสถมีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าล้อมรอบด้วยชั้นระเบียง ยื่นมุขทางด้านหน้าและด้านหลัง (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร.ปิญญู สุวรรณศิริ)

เสมา ประกอบด้วยส่วนฐานและใบเสมา ฐานเสมาเป็นฐานสิงห์เพื่อความกลมกลืนกับตัวอาคาร ถัดขึ้นไปเป็นฐานรูปบัวรับใบเสมาด้านบน ซึ่งทั้งหมดมีวัสดุผิวเป็นหินล้างสีขาว ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถบนฐานชั้นประทักษิณมีทั้งหมด 8 ตำแหน่ง

ภาพที่ 4.3.6.2 รูปแบบเสมาหินล้างสีขาว ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณล้อมรอบพระอุโบสถ

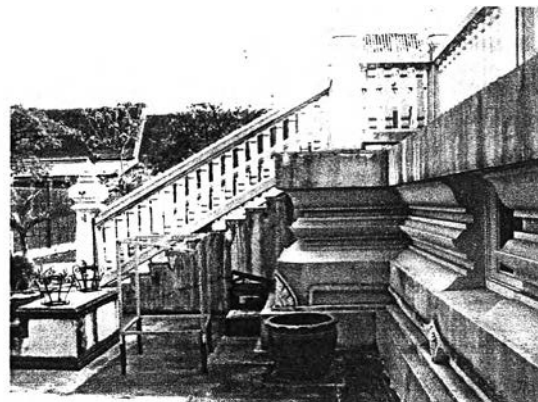
• รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบโดยรวมของอาคารมีลักษณะเป็นกลุ่มอาคาร ประกอบด้วยตัวพระอุโบสถและศาลาจตุรทิศ โดยมีลานประทักษิณเป็นส่วนเชื่อมอาคารทั้งหมดเข้าด้วยกัน ซึ่งใช้สีในโทนสีขาวเป็นหลัก

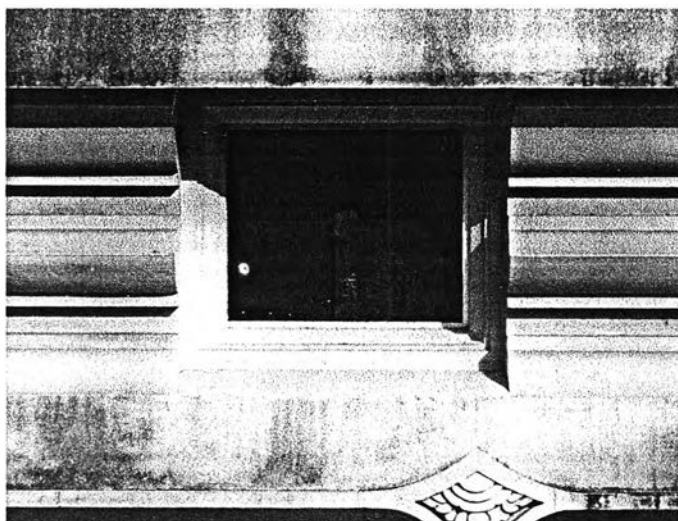
ชั้นฐานลานประทักษิณ ใช้บัวฐานสิงห์ลูกแก้วอกไก่โดยรอบ ส่วนฐานของศาลาจตุรทิศเป็นช่องประตูเข้าสู่ห้องใต้ฐาน และเจาะเป็นช่องหน้าต่างที่ฐานเพื่อระบายอากาศและให้แสงกับห้องภายใน บันไดทางขึ้นที่ด้านหน้าและด้านหลังซึ่งอยู่ในแกนกลางมีพนักบันไดเป็นพนักลูกทรงจบด้วยเสาหัวเม็ดที่พนักบันได

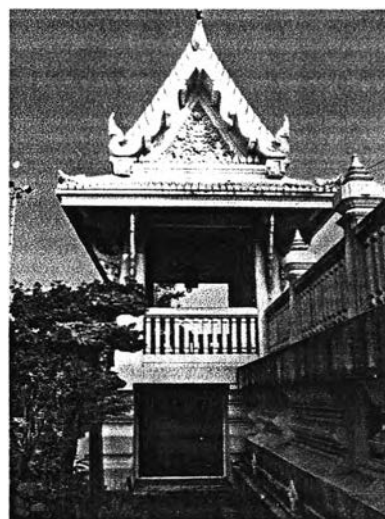
ภาพที่ 4.3.6.3 รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.3.6.4 ฐานลานประทักษิณเป็นฐานสิงห์บัวลูกแก้วอกไก่ พนักบันไดเป็นพนักลูกทรงจบด้วยเสาหัวเม็ด

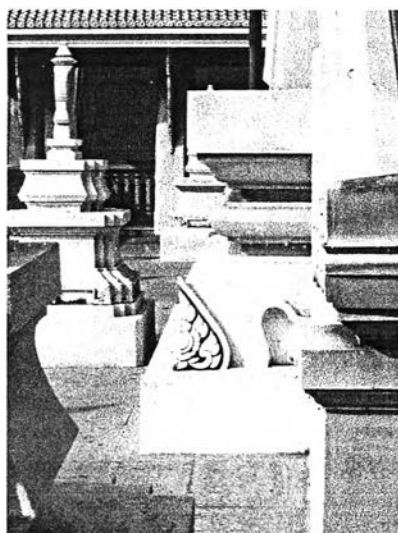

ภาพที่ 4.3.6.5 ช่องหน้าต่างส่วนฐาน ทำหน้าที่ระบายอากาศและนำแสงเข้าสู่ห้องภายในชั้นใต้ฐาน

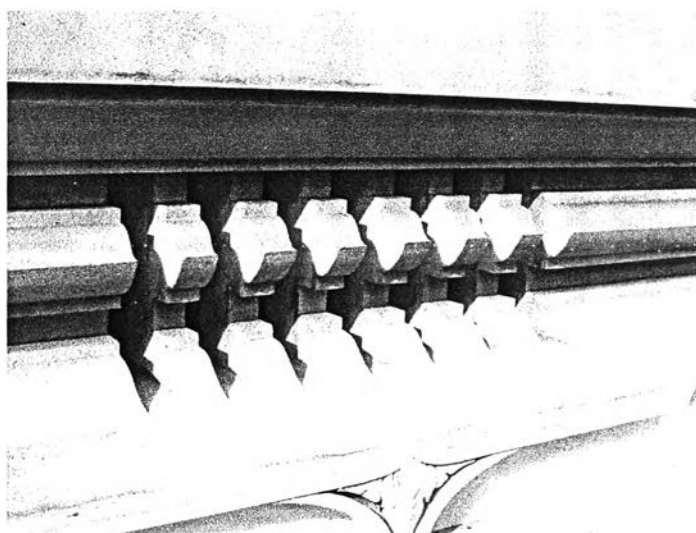

ภาพที่ 4.3.6.6 ส่วนฐานของศาลาทิศ เจาะเป็นช่องประตูเข้าสู่ห้องภายในชั้นใต้ฐาน

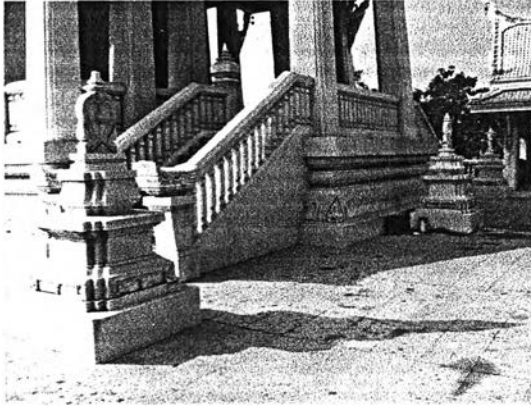
ชั้นลานประทักษิณ ประกอบด้วยตัวพระอุโบสถมีฐานเป็นฐานสิงห์ ลูกแก้วอกไก่ เจาะช่องระบายอากาศเป็นซี่แนวดิ่งเป็นช่วงๆบริเวณบัวฐาน เพื่อเป็นการรักษาระเบียบของลวดบัวและความงดงามที่เกิดจากแสงเงาเมื่อมองทะแยง ที่ปลายสุดของพนักรับได้เป็นรูปเหรา ซึ่งเป็นสัตว์น้ำในหมู่สัตว์หิมพานต์ แสดงถึงเมืองชลบุรีซึ่งอยู่ติดกับทะเล พนักรับได้และพนักระเบียงประกอบด้วยลูกทรงแบ่งเป็นซี่แนวดิ่ง และโดยรอบลานประทักษิณกันด้วยพนักรับได้ซึ่งมีเสาหัวเม็ดคั่นเป็นระยะ

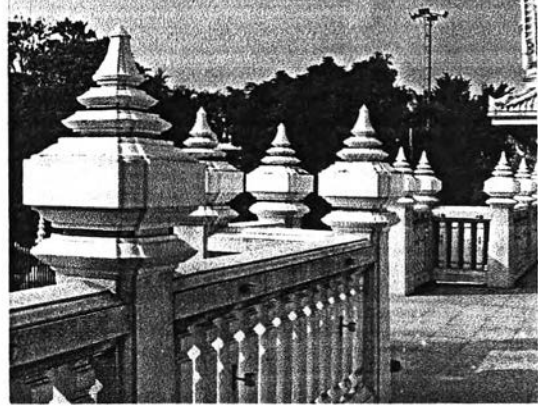
ภาพที่ 4.3.6.7 ฐานพระอุโบสถเป็นฐานสิงห์บัวลูกแก้วอกไก่ ที่มีฐานประดับลวดลายพฤกษชาติ

ภาพที่ 4.3.6.8 ฐานพระอุโบสถเจาะช่องระบายอากาศเป็นซี่แนวดิ่งเป็นช่วงๆ เพื่อเป็นการรักษาระเบียบของลวดบัวและความงดงามที่เกิดจากแสงเงาเมื่อมองแนวทแยง

ภาพที่ 4.3.6.9 บันไดทางขึ้นพระอุโบสถเป็นบันไดแบบแยก ออก 2 ข้าง พนักบันไดเป็นลูกกรง ส่วนปลายเป็นรูปเหรา

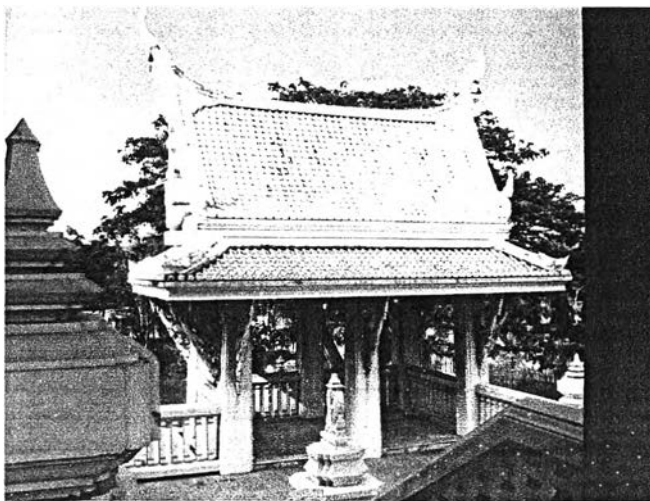

ภาพที่ 4.3.6.10 ราวกันตกรอบลานประทักษิณ เป็นพนัก ระเบียบลูกกรงคั่นด้วยเสาหัวเม็ดเป็นระยะ

ภาพที่ 4.3.6.11 ส่วนปลายของพนักบันไดทำเป็นรูปเหรา ซึ่งเป็นสัตว์ น้ำในหมู่สัตว์หิมพานต์ แสดงถึงเมืองชลบุรีซึ่งอยู่ติดกับทะเล

ที่มุมของฐานประทักษิณเป็นศาลาจตุรทิศ เป็นศาลาโล่ง มีพนักกระเบื้องเป็นลูกกรงแบ่งเป็นซี่ แนวตั้งเหมือนกับตัวพระอุโบสถ คันทวยลายพฤกษชาติพันด้วยลายเครือเถา หลังคาชั้นเดียวมีชายคาครอบ ที่ส่วน มุมของชายคาเป็นปูนปั้นรูปเหรา หลังคาประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์แบบไทย หน้าบันเป็นลวดลายพฤกษ ชาติ

ภาพที่ 4.3.6.12 ศาลาจตุรทิศ เป็นศาลาโล่ง หลังคาชั้นเดียวมีชายคาครอบ ทาสีขาวทั้งหมด ส่วนประดับตกแต่งเป็นลวดลายพฤกษชาติ

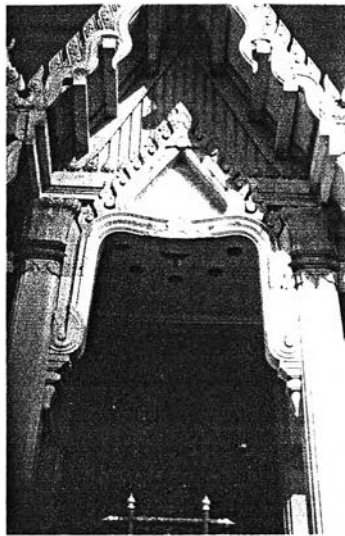

ภาพที่ 4.3.6.13 หน้าบันศาลาจตุรทิศ เป็นปูนปั้นถอดพิมพ์ลวดลายพฤกษชาติ

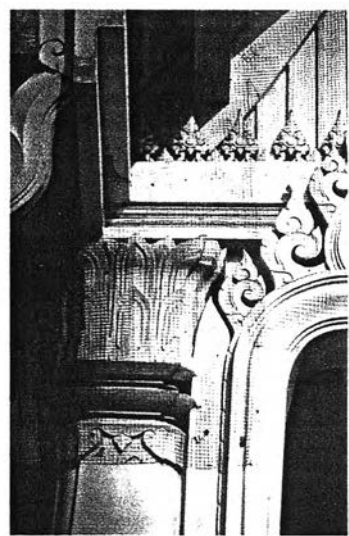
ตัวพระอุโบสถ ประกอบด้วยเสาลอยย่อมุมบัวโดยรอบ โดยเสารับหน้ากระดานฐานพระด้านสกัดประดับด้วยบัวจกกลที่หัวเสา ระหว่างช่องเสาทงด้านหน้าและด้านหลังเป็นซุ้มคูหาหน้านาง ผังอาคารสอดเข้าด้านบน ซุ้มประตูและซุ้มหน้าต่างมีรูปแบบเหมือนกัน คือ รัศมีรอบด้วยกรอบเข็ดหน้าและผูกเป็นลวดลายพฤกษชาติ ดอกพุดตาน และเครือเถา ซึ่งเป็นเทคนิคการผูกลวดลายปูนปั้นถอดพิมพ์แบบซ้อนชั้น ส่วนบานประตูและบานหน้าต่างทั้งหมดเป็นบานคันทองแดงเป็นลวดลายพฤกษชาติเช่นกัน เพื่อความคงทนถาวรและเป็นลักษณะที่แปลกใหม่ที่ผนังด้านบนเหนือซุ้มหน้าต่างเจาะเป็นช่องระบายอากาศที่คอสอง มีประโยชน์อย่างมากเมื่อปิดประตูและหน้าต่างยังสามารถระบายอากาศได้และเมื่อสวดมนต์ก็ช่วยลดความก้องกังวานของเสียงได้ คันทวยเป็นลวดลายพฤกษชาติพันด้วยลายเครือเถา คันทวยเป็นลวดลายเครือเถาเช่นกัน

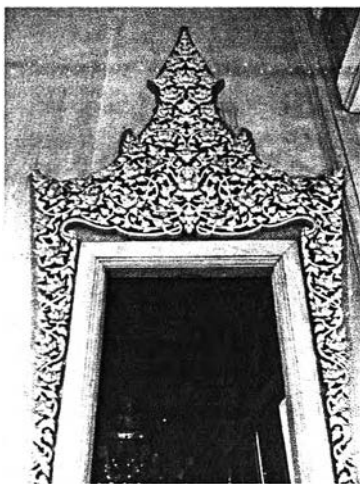
ภาพที่ 4.3.6.14 รูปด้านหน้าพระอุโบสถ
ยื่นเป็นมุขประกอบซุ้มคูหา

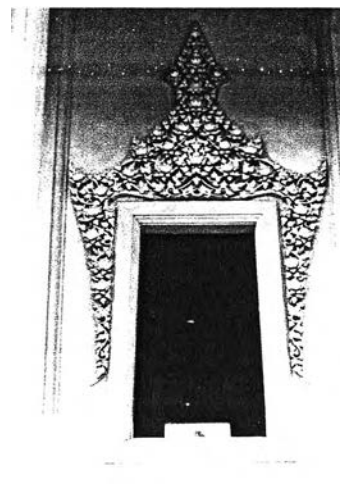
ภาพที่ 4.3.6.15 ซุ้มคูหาหน้านาง
ระหว่างเสามุขด้านหน้า

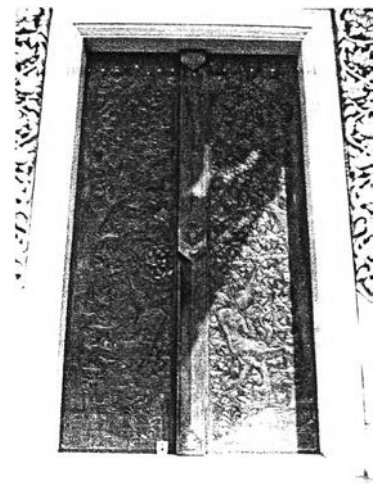
ภาพที่ 4.3.6.16 บัวหัวเสาแบบบัวจกกล

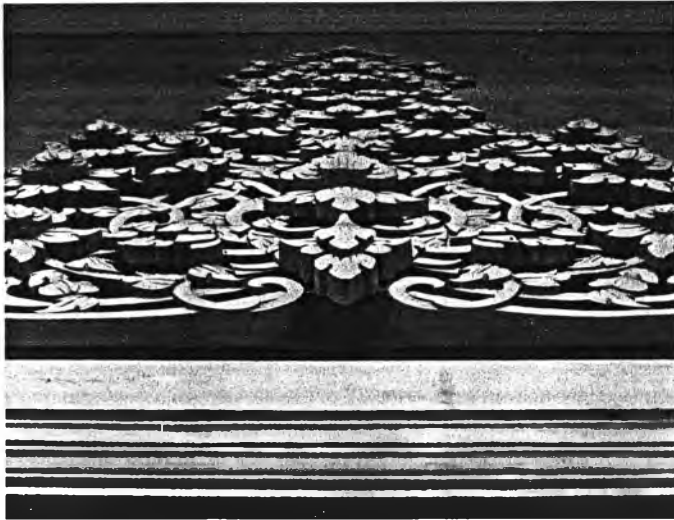
ภาพที่ 4.3.6.17 รูปแบบซุ้มประตูลวดลาย
พฤกษชาติ หรือลายดอกพุดตาน

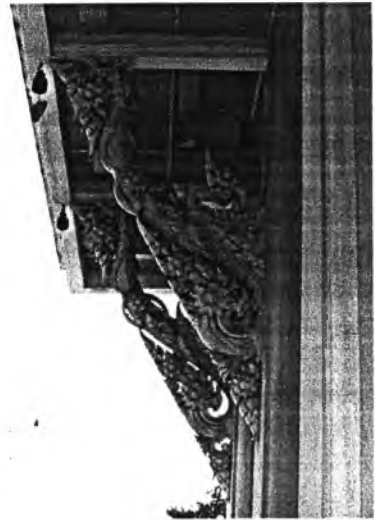
ภาพที่ 4.3.6.18 ซุ้มหน้าต่างลวดลาย
พฤกษชาติ หรือลายดอกพุดตาน
ลักษณะเดียวกับซุ้มประตู

ภาพที่ 4.3.6.19 บานหน้าต่างทองแดง
ลวดลายพฤกษชาติ

ภาพที่ 4.3.6.20 ลักษณะการซ้อนชั้นของลวดลายพฤกษชาติปูนปั้นถอดพิมพ์ บริเวณซุ้มประตูและซุ้มหน้าต่าง

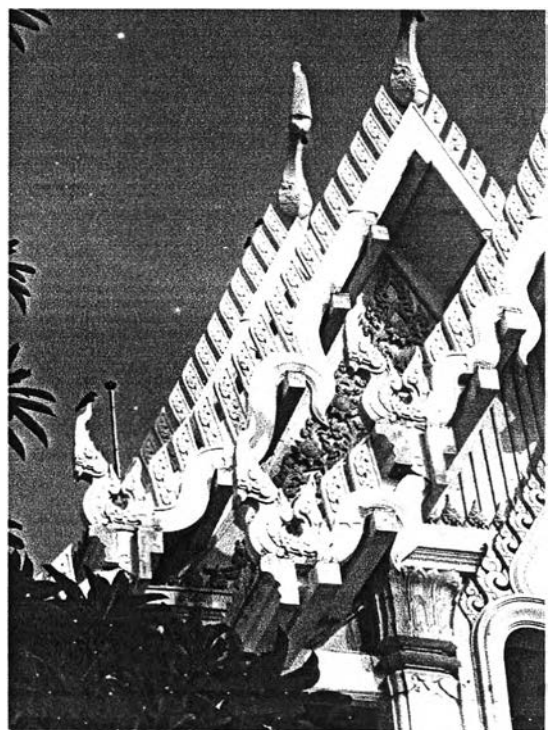

ภาพที่ 4.3.6.21 คันทวยปูนปั้นถอดพิมพ์ ลวดลายพฤกษชาติ

หลังคา เป็นลักษณะจั่วเปิด ซ้อน 3 ชั้น โดย 2 ชั้นบนแบ่งเป็น 3 ตับ อีกหนึ่งชั้นเป็นหลังคามุข ด้านหน้าและด้านหลังแบ่งเป็น 2 ตับ วัสดุเป็นกระเบื้องดินเผาจากกล้วยสีขาว ประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์แบบไทย ซึ่งมีองค์ประกอบครบถ้วนถูกต้องตามฉันทลักษณ์ หน้าบันของหลังคามุขเป็นซุ้มคูหาหน้า นาง ส่วนที่หน้าบันชั้นบนผูกลวดลายพฤกษชาติ ฝ้าเพดานภายนอกส่วนมุขทาสีขาวประดับด้วยดาวเพดานปูนปั้นถอดพิมพ์ทาสีทอง

ภาพที่ 4.3.6.22 หลังคาลักษณะจั่วเปิด ซ้อน 3 ชั้นวัสดุเป็นกระเบื้องดินเผาจากกล้วยสีขาว

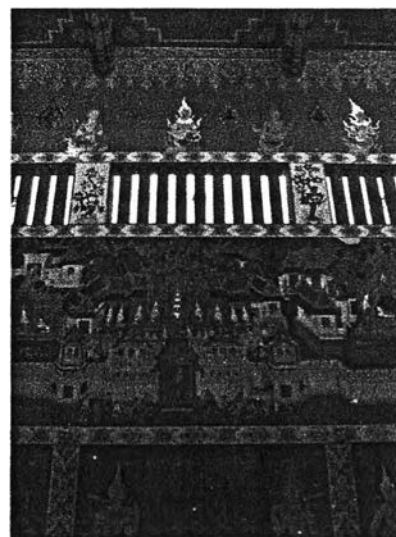

ภาพที่ 4.3.6.23 หน้าบันของหลังคาชั้นบนเป็นปูนปั้นถอดพิมพ์ ลวดลายพฤกษชาติ ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ประดับลวดลายทั้งหมด

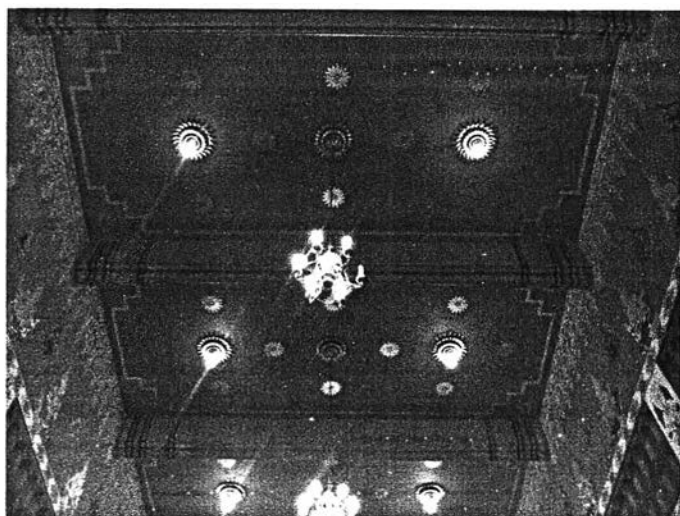
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ภายในตัวพระอุโบสถซึ่งเป็นทีสำหรับทำสังฆกรรมมีระดับฝ้าเพดานค่อนข้างสูง ฐานชุกชีของพระพุทธรูปประธานปางสมาธิจึงยกขึ้นสูงตามสัดส่วนและความเหมาะสมของพื้นที่ ด้านข้างทั้งเบื้องซ้ายและเบื้องขวาของพระประธานประกอบด้วยพระโมคคัลลาและพระสาวรีบุตร บริเวณกลางกระดานเป็นอาสนะสงฆ์ไม้ ขอบล่างของหน้าต่างมีระดับสูงจากพื้นไม่มากนัก ที่ผนังด้านบนเจาะเป็นช่องแสงเป็นซี่ทางตั้งเพื่อช่วยระบายอากาศ ที่ผนังและฝ้าเพดานแต่เดิมมิได้เขียนลวดลายและจิตรกรรมเนื่องจากข้อจำกัดทางงบประมาณ แต่มาเมื่อมีผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคเงินถวาย ทางวัดจึงได้ดำเนินการจ้างช่างมาเขียนจิตรกรรมเองโดยมิได้ผ่านความเห็นของสถาปนิก แต่โชคดีที่ช่างเขียนมีฝีมือและมีความชำนาญในการเขียนจิตรกรรมไทย จึงทำให้ผลงานที่เสร็จสมบูรณ์มีความงดงามถูกต้อง ในส่วนของห้องใต้ฐานไม่ได้ทาสีปลอยโล่ง ปัจจุบันใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นที่ตั้งพระพุทธรูป

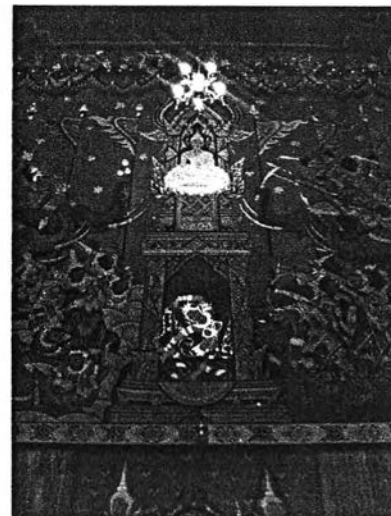
ภาพที่ 4.3.6.24 รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถ พระพุทธรูปประธานปางสมาธิประดิษฐานบนฐานชุกชีที่ห้องด้านในสุด

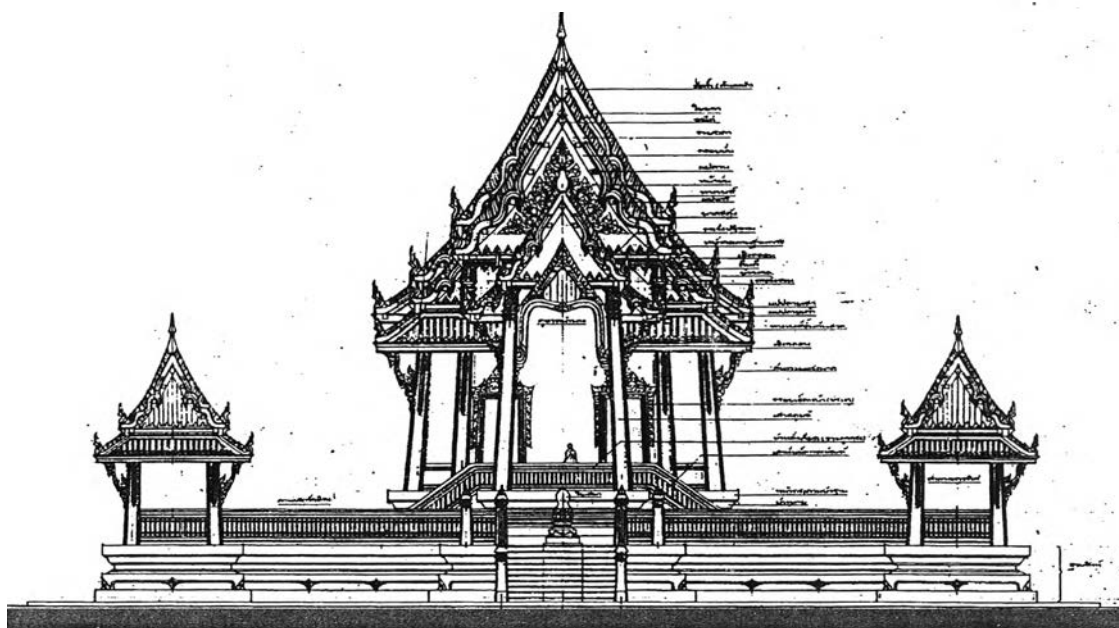
ภาพที่ 4.3.6.25 ผนังตอนบน เจาะช่องลูกกรงระบายอากาศ

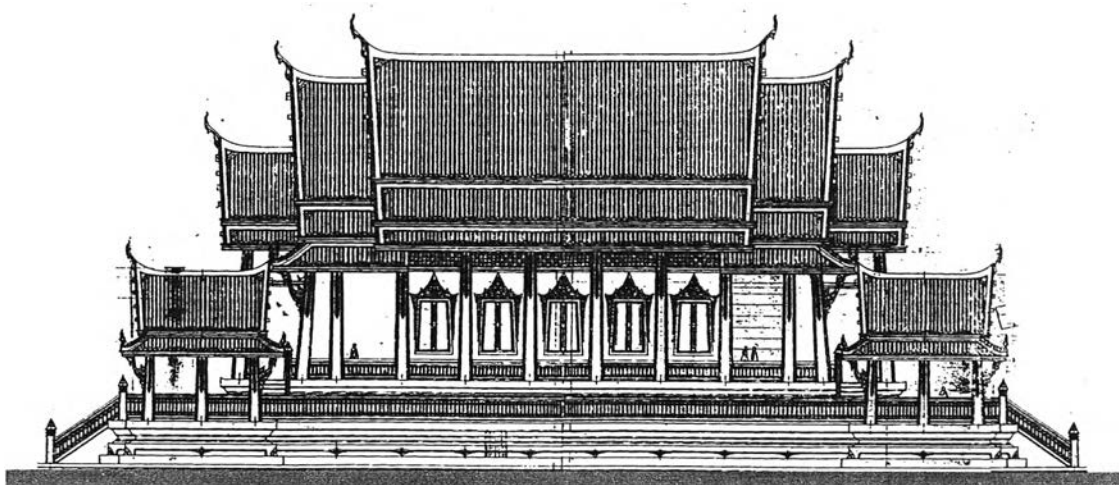
ภาพที่ 4.3.6.26 เพดานทาสีแดงประดาวเพดานและโคมไฟ

ภาพที่ 4.3.6.27 ผนังด้านหลังเขียนจิตรกรรมตอนพระแม่ธรณีบีบมวยผม

ภาพลายเส้นที่ 4.3.6.3 รูปด้านหน้าพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจาก รองศาสตราจารย์ ดร.กัญญา สุวรรณศิริ)

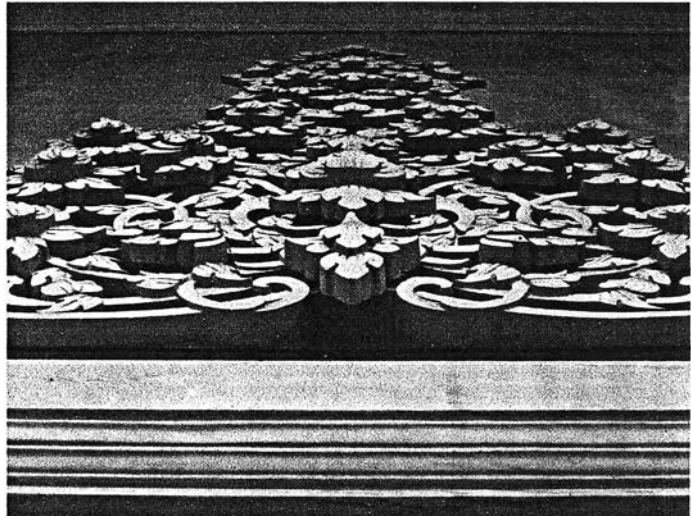
ภาพลายเส้นที่ 4.3.6.4 รูปด้านข้างพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจาก รองศาสตราจารย์ ดร.กัญญา สุวรรณศิริ)

● **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

พระอุโบสถและอาคารบริวารทั้งหมดใช้สีในโทนสีขาว ซึ่งใช้การทาสีส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเป็นสีของหินล้าง หวายล้าง ผสมเนื้อปูนสีขาว มีเพียงส่วนบานประตูและบานหน้าต่างที่เป็นสีของทองแดง วัสดุตกแต่งอาคารมิได้ใช้การปิดทองประดับกระจก แต่ประดับลวดลายด้วยเทคนิคปูนปั้นถอดพิมพ์ทาสีขาวทั้งหมด ซึ่งมีความพิเศษคือสามารถทำเลียนแบบการแกะสลักไม้แบบซ้อนชั้น อีกทั้งยังมีความอ่อนช้อย ละเอียด งดงาม และคงทน ได้แก่ ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ คันทวย หน้าบัน ชุ่มประตู และชุ่มหน้าต่าง เป็นต้น

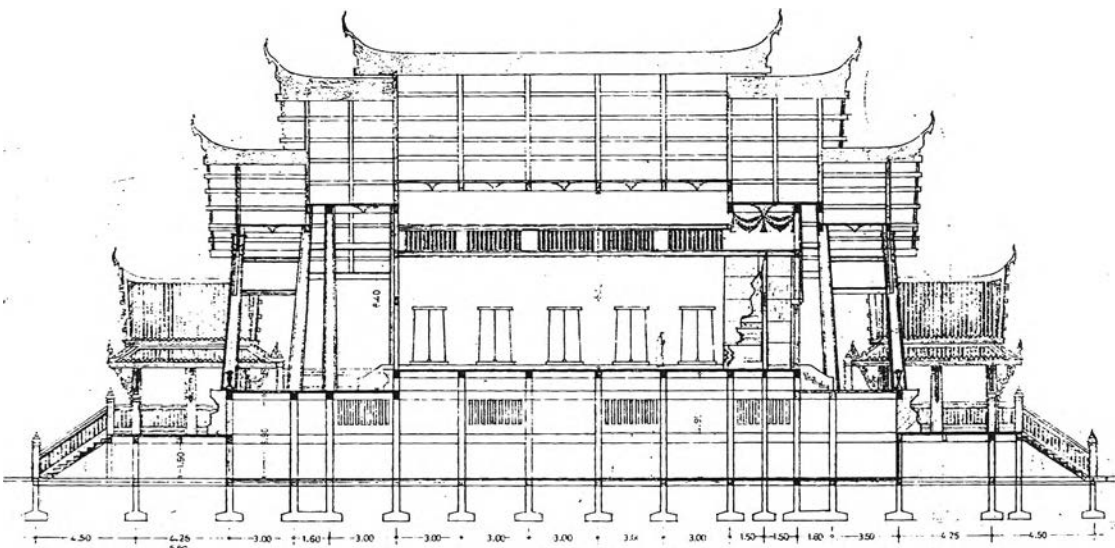
ภาพที่ 4.3.6.28 พระอุโบสถใช้สีขาวกับทุกส่วนของอาคาร

ภาพที่ 4.3.6.29 การใช้ลวดลายคอนกรีตเสริมเหล็กซ้อนชั้นเลียนแบบการแกะสลักไม้

● **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

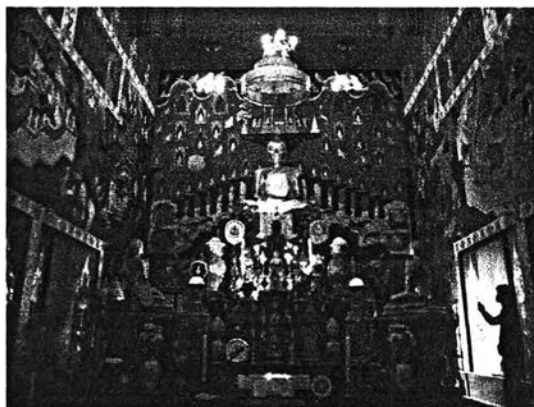
พระอุโบสถหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ชั้นฐานรากจนถึงหลังคา ซึ่งพื้นหลังคาเป็น slab concrete ตัวอาคารเป็นโครงสร้างเสาคาน ภายในพระอุโบสถไม่มีเสาร่วมภายใน

ภาพลายเส้นที่ 4.3.6.5 รูปตัดตามยาวพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี)

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ในส่วนภายในพระอุโบสถได้แสงธรรมชาติจากภายนอกในปริมาณที่เพียงพอ ซึ่งได้จากช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบ ช่องแสงเหนือหน้าต่างซึ่งช่วยในด้านการระบายอากาศอีกด้วย ในส่วนห้องใต้ฐานอาคารได้ทำการเจาะช่องแสงโดยรอบเป็นจำนวนมากพอสมควรแล้ว แต่เนื่องจากพื้นที่ซึ่งกว้างขวางทำให้ปริมาณแสงยังไม่เพียงพอต่อความต้องการเท่าที่ควร ทำให้ต้องประดับดวงไฟประดิษฐ์เพื่อช่วยเพิ่มแสงสว่าง

ภาพที่ 4.3.6.30 แสงและที่ว่างภายในตัวพระอุโบสถ ซึ่งได้รับแสงจากช่องประตูและหน้าต่างโดยรอบ

ภาพที่ 4.3.6.31 แสงและที่ว่างภายในห้องอเนกประสงค์ชั้นใต้ฐาน

- **ปัญหาและอิทธิพลที่มีผลต่อการออกแบบ**

พระอุโบสถนี้ใช้เวลาในการก่อสร้างเป็นเวลานาน โดยนับตั้งแต่เริ่มก่อสร้างจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์ใช้เวลาประมาณ 20 ปี เนื่องจากปัญหาด้านงบประมาณซึ่งได้มาจากการเรียไร ปัญหาอีกอย่างหนึ่ง คือ วัสดุอยู่ใกล้แหล่งเสื่อมโทรม จำพวกสลัม ซึ่งมีผู้ติดยาเสพติดจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องออกแบบให้ล้อมรั้วเหล็กแหลมมีความสูงเพื่อป้องกันการปัญหาการมั่วสุม

4.3.7 พระอุโบสถ วัดจันทร์ จ.สงขลา

ภาพที่ 4.3.7.1 ทศนิยมภาพภายนอก พระอุโบสถ วัดจันทร์

ที่ตั้งของวัด	หมู่ที่ 5 ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสิงหนิง จังหวัดสงขลา
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2541
สถาปนิกผู้ออกแบบ	รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณศิริ

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดจันทร์เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่มกลางหมู่บ้าน อาคารเสนาสนะต่างๆ มีพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ และปูชนียวัตถุมี พระพุทธรูปประธานภายในพระอุโบสถ⁴⁰

วัดจันทร์สร้างขึ้นเป็นวัดเมื่อ พ.ศ.1673 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2351 ในครั้งนั้นมีวัดสร้างขึ้นมากมายในระแวกเดียวกัน แต่วัดจันทร์อยู่ห่างไกลการคมนาคม ในสมัยนั้นเป็นการคมนาคมทางเรือ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้กับทะเลสาบ ส่งผลให้วัดจันทร์กลายเป็นวัดร้าง ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนนสายเอเชียผ่านบริเวณใกล้กับวัด ทำให้ผู้คนย้ายมาอยู่ใกล้ถนน จากวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ไม่กี่รูป ทำให้เกิดเป็นวัดอีกครั้งหนึ่ง

มูลเหตุในการสร้างพระอุโบสถ คือ คุณสง่า เนาวรัตน์ (ณ สงขลา) มีความตั้งใจที่จะสร้างพระอุโบสถถวายเป็นพุทธบูชา จึงได้เสาะแสวงหาวัดที่ยังไม่มีพระอุโบสถหรือมีพระอุโบสถแต่ชำรุดทรุดโทรม ต่อมาได้มาพบวัดจันทร์ซึ่งมีโบสถ์ไม้สภาพทรุดโทรมเป็นอย่างมาก จึงเป็นเจ้าภาพบริจาคเงินก่อสร้าง โดยมี มล.พัชร เนาวรัตน์ เป็นผู้ดำเนินการ

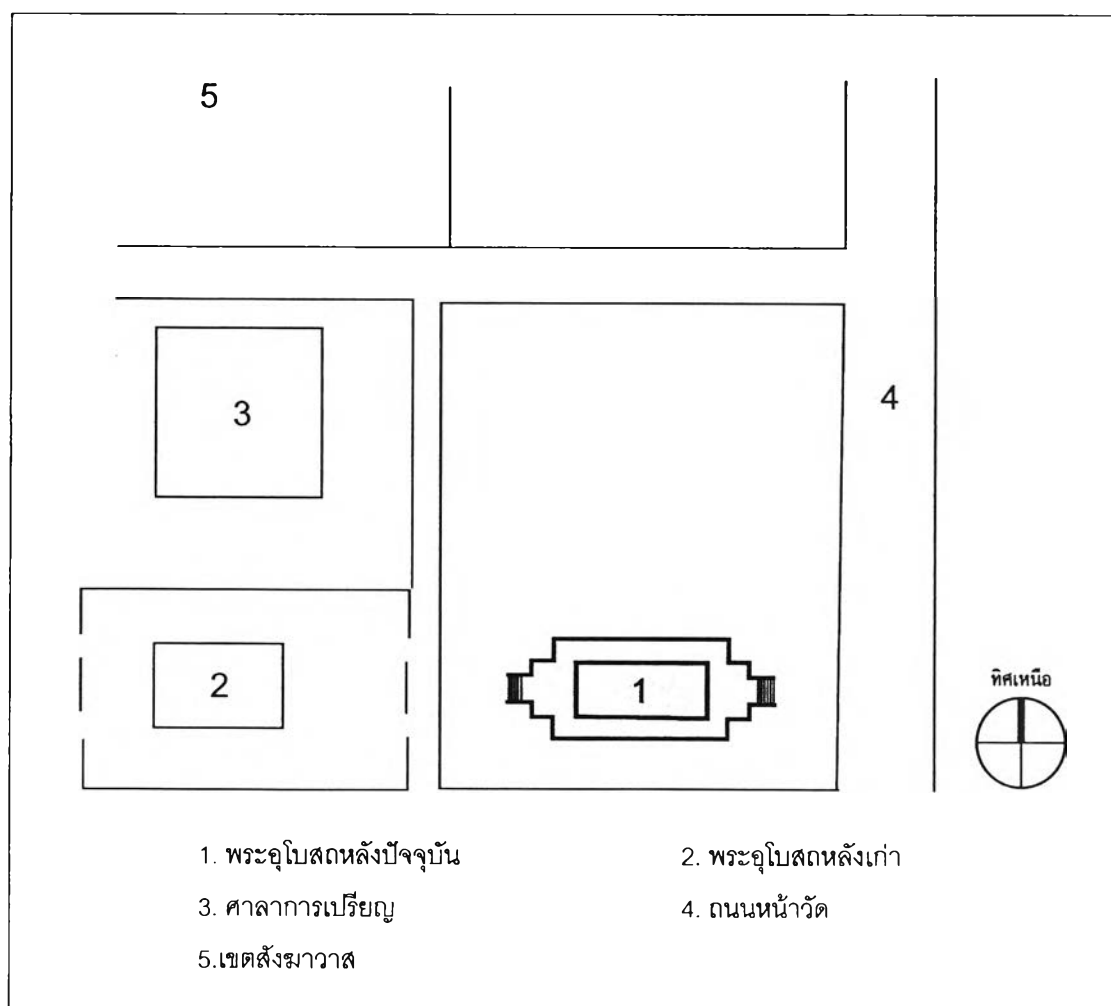
⁴⁰ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ 3(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2527),

- **แนวความคิดในการออกแบบ**

พระอุโบสถนี้เป็นพระอุโบสถที่มีขนาดกลาง ใช้รูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมแบบภาคใต้ตามที่ตั้งของโครงการผสมผสานกับรูปแบบสถาปัตยกรรมภาคกลาง ใช้วัสดุและเทคนิควิธีการก่อสร้างสมัยใหม่ ได้แก่ การใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก และบานประตู-หน้าต่างทองแดงดูน เป็นต้น โดยคำนึงถึงความคงทนถาวร ภายในเขียนจิตรกรรมเป็นเรื่องราวในพุทธประวัติ

- **การเลือกที่ตั้งอาคาร**

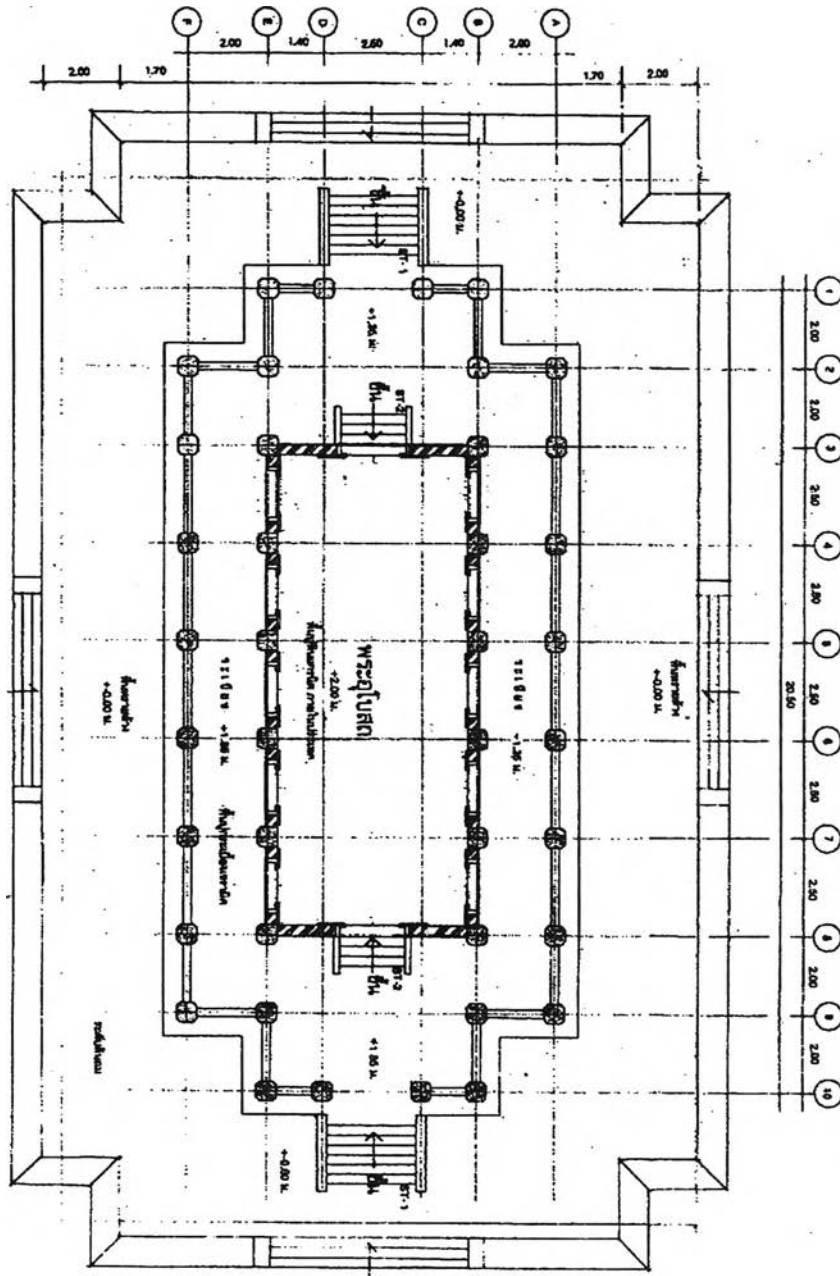
เนื่องจากเมื่อครั้งที่คุณสง่า เนาวรัตน์ (เจ้าภาพ) ได้มาพบวัดจันทร์ซึ่งมีพระอุโบสถเก่าสภาพชำรุดทรุดโทรม เพราะมีซินแสคนทรงเป็นผู้ชี้ทาง ต่อมาเมื่อจะทำการสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ ซินแสก็บอกให้สร้างในที่ดั้งเดิมของพระอุโบสถหลังเก่า โดยทำการรื้อถอนออก แต่เมื่อรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี ได้ไปตรวจดูสถานที่จริง มีความเห็นว่าพระอุโบสถหลังเก่าเป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าสมควรแก่การอนุรักษ์ไว้ จึงได้เลือกที่ตั้งของพระอุโบสถหลังใหม่ในพื้นที่ลานซึ่งอยู่ทางด้านหน้าและมีแนวแกนตรงกับพระอุโบสถหลังเก่า

ภาพลายเส้นที่ 4.3.7.1 ผังบริเวณแสดงความสัมพันธ์ของพระอุโบสถปัจจุบัน ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านหน้าตรงกับแนวแกนพระอุโบสถหลังเก่า และอยู่ใกล้กับทางสัญจรหลัก

- **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

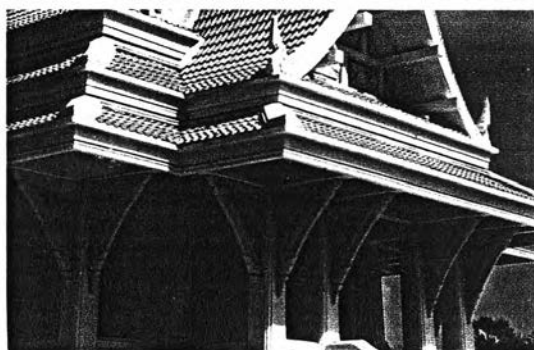
พระอุโบสถนี้ตั้งบนลานประทักษิณซึ่งยกระดับสูงจากระดับดินเดิมโดยมีบันไดทางขึ้นทั้ง 4 ด้าน หันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก ตัวพระอุโบสถมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านยาวแบ่งเป็น 5 ห้อง แต่ละห้องมีช่องหน้าต่างห้องละ 1 บาน ด้านหน้าและด้านหลังมีประตูและบันได ล้อมรอบด้วยระเบียงและยื่นมุขโดงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ในชั้นระเบียงนี้มีบันไดทางขึ้นทางด้านหน้าและด้านหลังตำแหน่งตรงกับบันไดในชั้นตัวพระอุโบสถ ระหว่างเสาในชั้นระเบียงนี้เชื่อมด้วยพนักกระเบื้อง

ภาพลายเส้นที่ 4.3.7.2 แสดงแผนผังพระอุโบสถ ซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายื่นมุขทางด้านหน้าและด้านหลัง มีระเบียงโดยรอบ และล้อมรอบด้วยลานประทักษิณ (ที่มา : แบบจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญญู สุวรรณศิริ)

● **รูปแบบสถาปัตยกรรม**

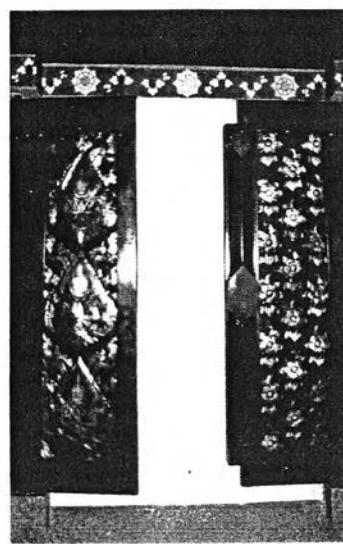
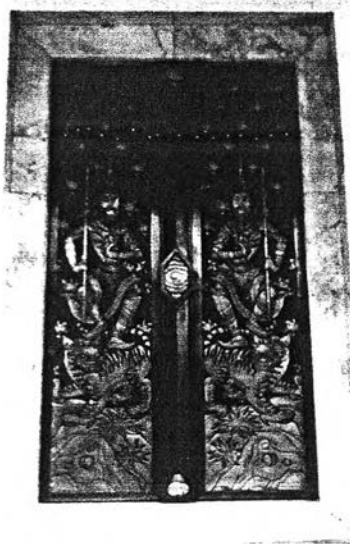
อาคารนี้เป็นพระอุโบสถขนาดกลาง มีรูปแบบเรียบง่าย ตั้งอยู่บนลานประทักษิณซึ่งมีบันไดทางขึ้น 4 ด้าน พื้นลานปูด้วยกระเบื้องสีดินเผา ฐานชั้นระเบียงเป็นฐานปัทม์ด้านข้างเจาะเป็นช่องระบายอากาศ ยกพื้นสูงจากระดับพื้นลานประทักษิณประมาณ 1.35 เมตร โดยรอบอาคารประกอบด้วยเสาลอยรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมบัวเอียงเข้าด้านใน ระหว่างช่องเสาเชื่อมด้วยพนักกระเบียงที่บลูกพักกระดานดุน ยกลอยจากพื้นเพื่อระบายน้ำฝน พนักบันไดเป็นแบบลาดตรง ค้ำยันเป็นแบบหูช้างผูกตลอดลายก้านขดภายในช่องสามเหลี่ยม

ภาพที่ 4.3.7.2 ทศนิยมภาพโดยรวมของพระอุโบสถ ซึ่งตัวพระอุโบสถมีระเบียงและเสาลอยโดยรอบ ตั้งบนลานประทักษิณ

ภาพที่ 4.3.7.3 ค้ำยันแบบหูช้างผูกตลอดลายก้านขดภายในช่องสามเหลี่ยม

ตัวพระอุโบสถ ทาสีขาว ยกพื้นสูงจากพื้นชั้นระเบียงประมาณ 0.65 เมตร ประกอบด้วยฐานปัทม์ ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างมีรูปแบบเหมือนกรอบเช็ดหน้าเรือนไทย บานประตูและบานหน้าต่างเป็นบานทองแดงดุนเป็นลวดลายที่แตกต่างกัน โดยบานประตูทำเป็นรูปเสี้ยววงเหี้ยบหลังเสื่อ ซึ่งมีที่มาจากตำนานของเมืองตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ได้มีนายเหียง แซ่เฮา หรือพระยาสุวรรณคีรี เป็นเจ้าเมืองสงขลา มีความสามารถจับเสือโคร่งได้ด้วยมือเปล่า สถาปนิกจึงอัญเชิญบรรพบุรุษมาเป็นทวารบาล และออกแบบเป็นรูปเสี้ยววงเหี้ยบบนหลังเสื่อ ส่วนบานหน้าต่างเป็นลวดลายดอกไม้ร่วงและลายเทพพนมสลักกัน

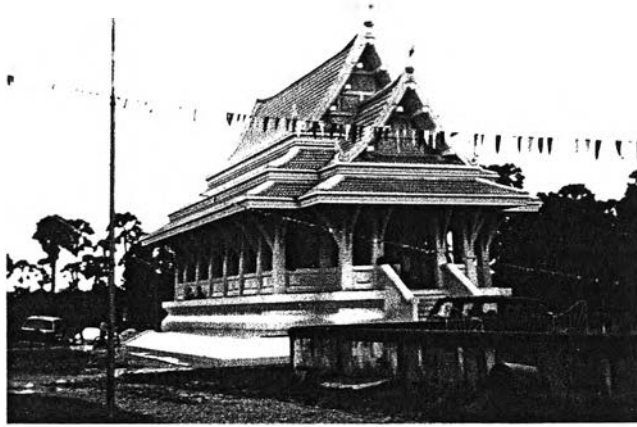

ภาพที่ 4.3.7.4 บานประตูทองแดงดุนเป็นรูปเสี้ยววงเหี้ยบบนหลังเสื่อ

ภาพที่ 4.3.7.5 ภาพขยายรูปเสี้ยววงเหี้ยบบนหลังเสื่อ

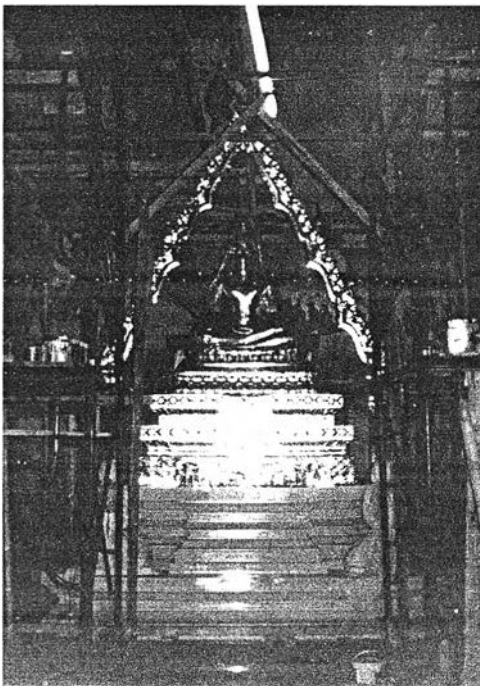
ภาพที่ 4.3.7.6 บานหน้าต่างทองแดงดุนเป็นลวดลายดอกไม้ร่วงและลายเทพพนมสลักกัน

หลังคา เป็นหลังคาทรงจั่ว 2 ชั้น ชั้นบนซ้อนผืนหลังคา 3 ตับ ชั้นล่างหรือหลังคามุขซ้อนผืนหลังคา 2 ตับ เครื่องปิดเครื่องมุงเป็นรอยระกาแบบลวดทอนทาสีขาว มีช่อฟ้ารูปหัวครุฑ หน้าบันแบ่งเป็นช่องลูกฟักหน้าพรหมบรรจวลวดลายหน้าอิฐภายใน มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผาจากกล้วยสีเหลือง

ภาพที่ 4.3.7.7 หลังคาพระอุโบสถเป็นแบบจั่วเปิด 2 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผาจากกล้วย หน้าบันเป็นแบบลูกฟักหน้าพรหม

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยบนฐานชุกชีภายในกรอบขุ้มเรือนแก้ว พื้นอาคารปูด้วยหินแกรนิต และบุที่นั่งส่วนล่างได้บานหน้าต่าง ผนังภายในเขียนจิตรกรรมเรื่องราวพุทธประวัติ ฝาเพดานแบ่งเป็นช่องตามโครงสร้างทาสีน้ำเงิน ประดับด้วยดาวเพดานปิดทอง

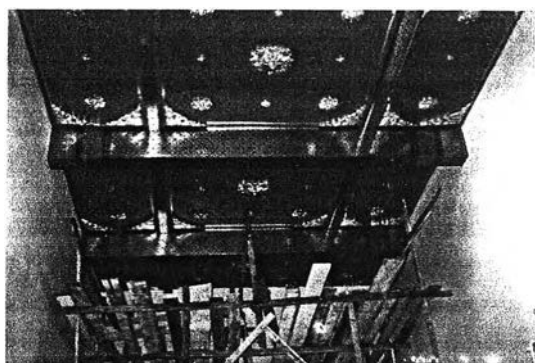
ภาพที่ 4.3.7.8 พระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย ขุ้มเรือนแก้ว และฐานชุกชี ออกแบบขึ้นใหม่ ประดิษฐานที่ห้องด้านหลังภายในพระอุโบสถ

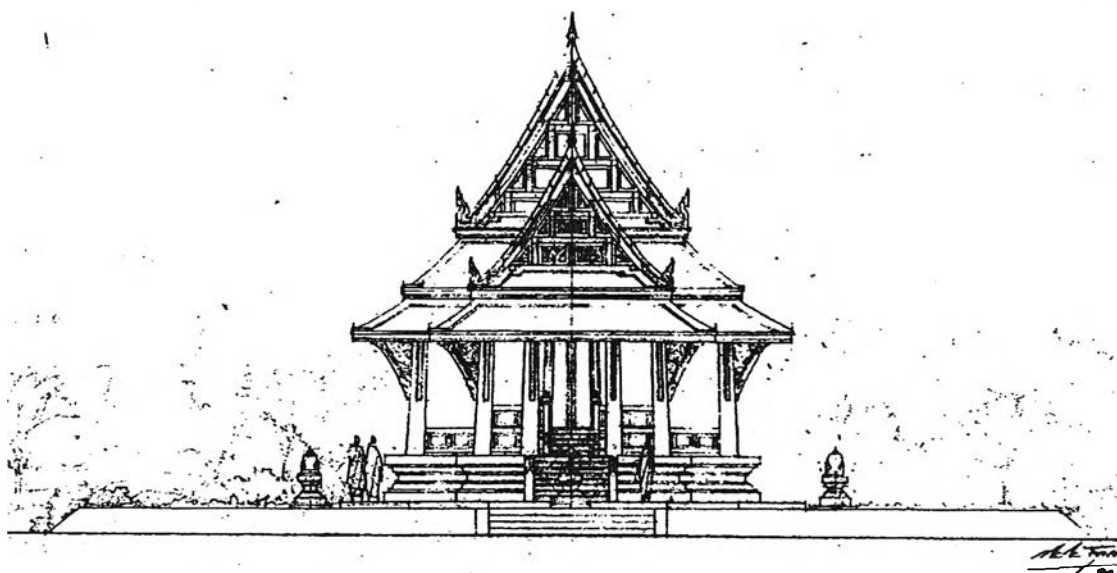
ภาพลายเส้นที่ 4.3.7.3 แสดงแบบพระพุทธรูป ขุ้มเรือนแก้ว และฐานชุกชี (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณศิริ)

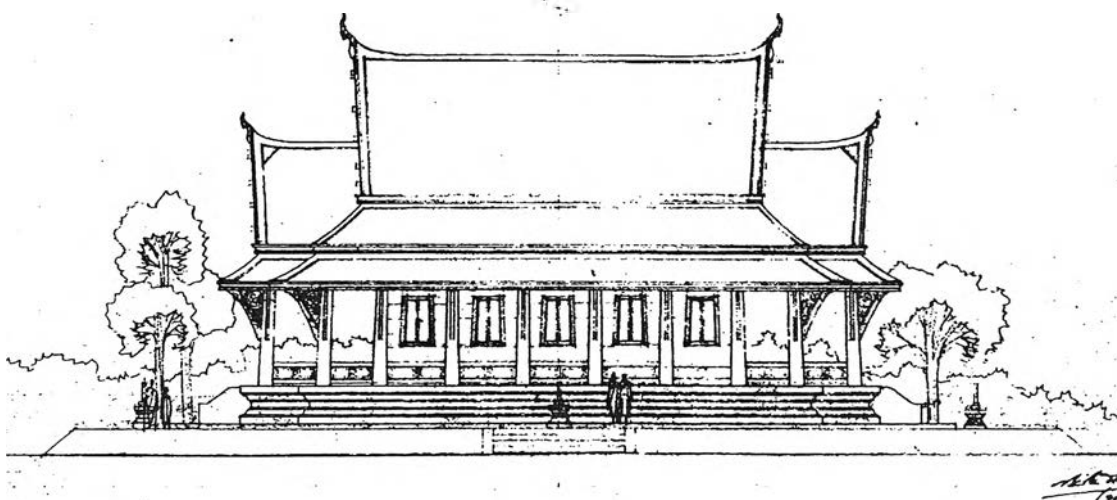
ภาพที่ 4.3.7.9 ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.3.7.10 ฝ้าเพดานประดับดาวเพดานปิดทองบนพื้นสีน้ำเงิน

ภาพลายเส้นที่ 4.3.7.4 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี)

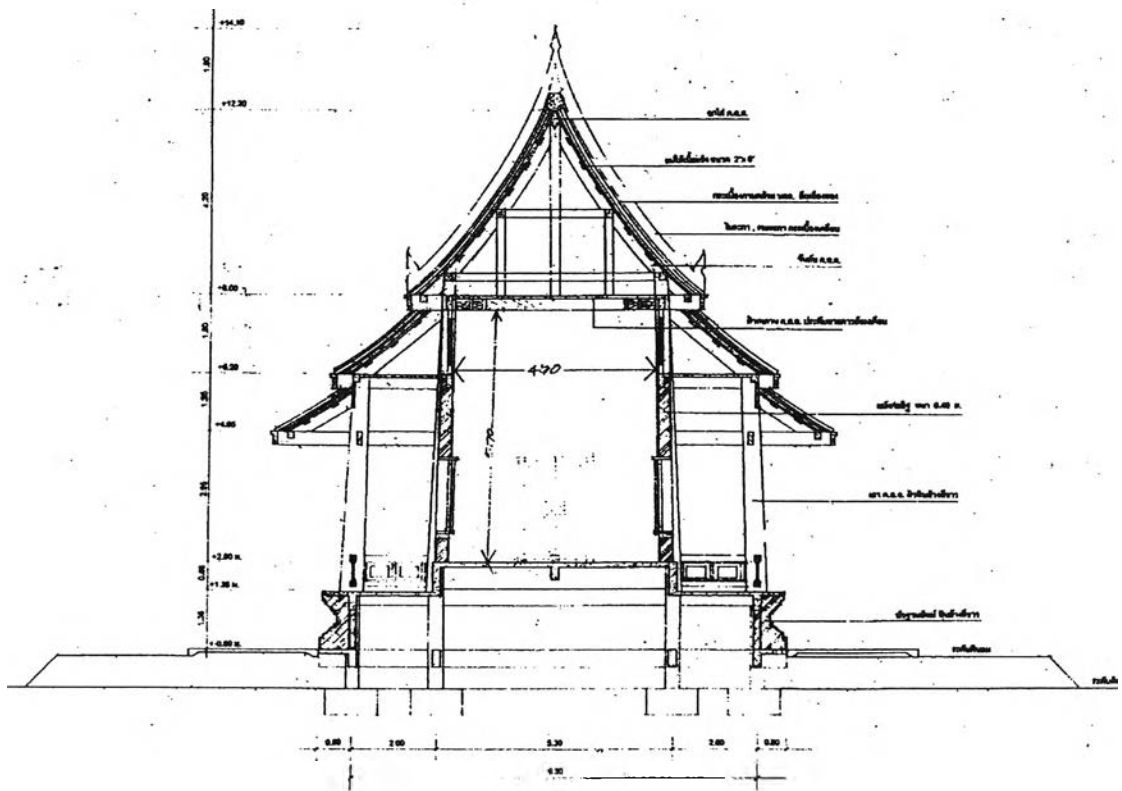
ภาพลายเส้นที่ 4.3.7.5 แสดงรูปด้านข้างพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี)

• สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

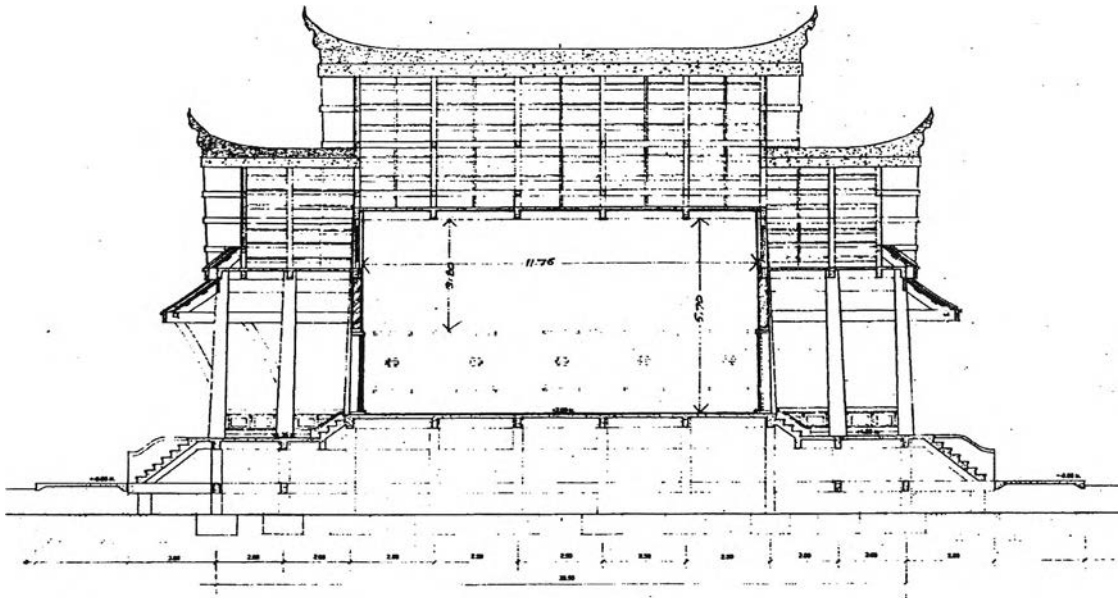
ภายนอกอาคารใช้สีเพียง 2 สี คือ ตัวอาคารและส่วนฐานทาสีขาว และสีเหลืองของกระเบื้องมุงหลังคา ส่วนการประดับตกแต่งมีบางแห่ง ได้แก่ ลวดลายหน้าอิฐที่หน้าบัน และค้ำยันแบบหูช้าง การใช้บานประตูและบานหน้าต่างทองแดงดูเป็นลวดลายเพื่อความคงทนถาวร ส่วนภายในอาคาร ที่ฐานพระพุทธรูปปิดทองประดับกระจกสี ผนังอาคารเขียนจิตรกรรมในโทนสีน้ำเงิน และผ้าเพดานประดับดาวเพดานปิดทองบนพื้นสีน้ำเงินเพื่อความกลมกลืนกับผนัง

• ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาแกนทั้งหมด ตั้งแต่ฐานราก ตัวอาคาร และหลังคา ความกว้างของห้องพระอุโบสถกว้าง 5.30 เมตร

ภาพลายเส้นที่ 4.3.7.6 แสดงรูปตัดตามขวางพระอุโบสถ ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี)

ภาพลายเส้นที่ 4.3.7.7 แสดงรูปตัดตามยาวพระอุโบสถ (ที่มา : แบบจากรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี)

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ตัวห้องพระอุโบสถมีขนาดไม่ใหญ่นัก โดยด้านสกัดมีความยาว 5.30 เมตร และด้านขนานมีความยาว 12.50 เมตร ที่ด้านข้างเจาะเป็นช่องหน้าต่างตลอดทุกช่วงเสา และด้านหน้าและด้านหลังมีช่องประตูด้านละ 1 บาน ทำให้ได้แสงธรรมชาติจากภายนอกอย่างเพียงพอกับพื้นที่ภายใน

4.3.8 วิหารพระพุทธรูป "พระพุทธเทวประธานาธิบดี" วัดทรงธรรม จ.พิจิตร

ภาพที่ 4.3.8.1 ทศนียภาพภายนอก วิหารพระพุทธรูป "พระพุทธเทวประธานาธิบดี" วัดทรงธรรม

ที่ตั้งของวัด	บ้านทับคล้อ หมู่ที่ 1 ต.ทับคล้อ อ.ทับคล้อ จ.พิจิตร
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2537
สถาปนิกผู้ออกแบบ	รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดทรงธรรมแห่งนี้สร้างขึ้นโดยการบริจาคที่ดินและการบริจาคเงินของกำนันทรงธรรม บุรพารัตน์ ในขณะนั้นได้สร้างถาวรวัตถุไว้จำนวนหนึ่งแล้ว ต่อมานายจรูญ - นางกาญจนา บุรพารัตน์ และครอบครัวพร้อมด้วยผู้มีจิตศรัทธา มีความประสงค์จะสร้างพระวิหารเพื่อประดิษฐาน "พระพุทธเทวประธานาธิบดี" (หลวงพ่อบองค์ดำ) เป็นพระพุทธรูปหล่อสำริดรมดำ และยังเป็นพระพุทธรูปประจำตระกูลบุรพารัตน์อีกด้วย จึงได้ติดต่อมาที่ รศ.ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี เพื่อเป็นผู้ออกแบบ

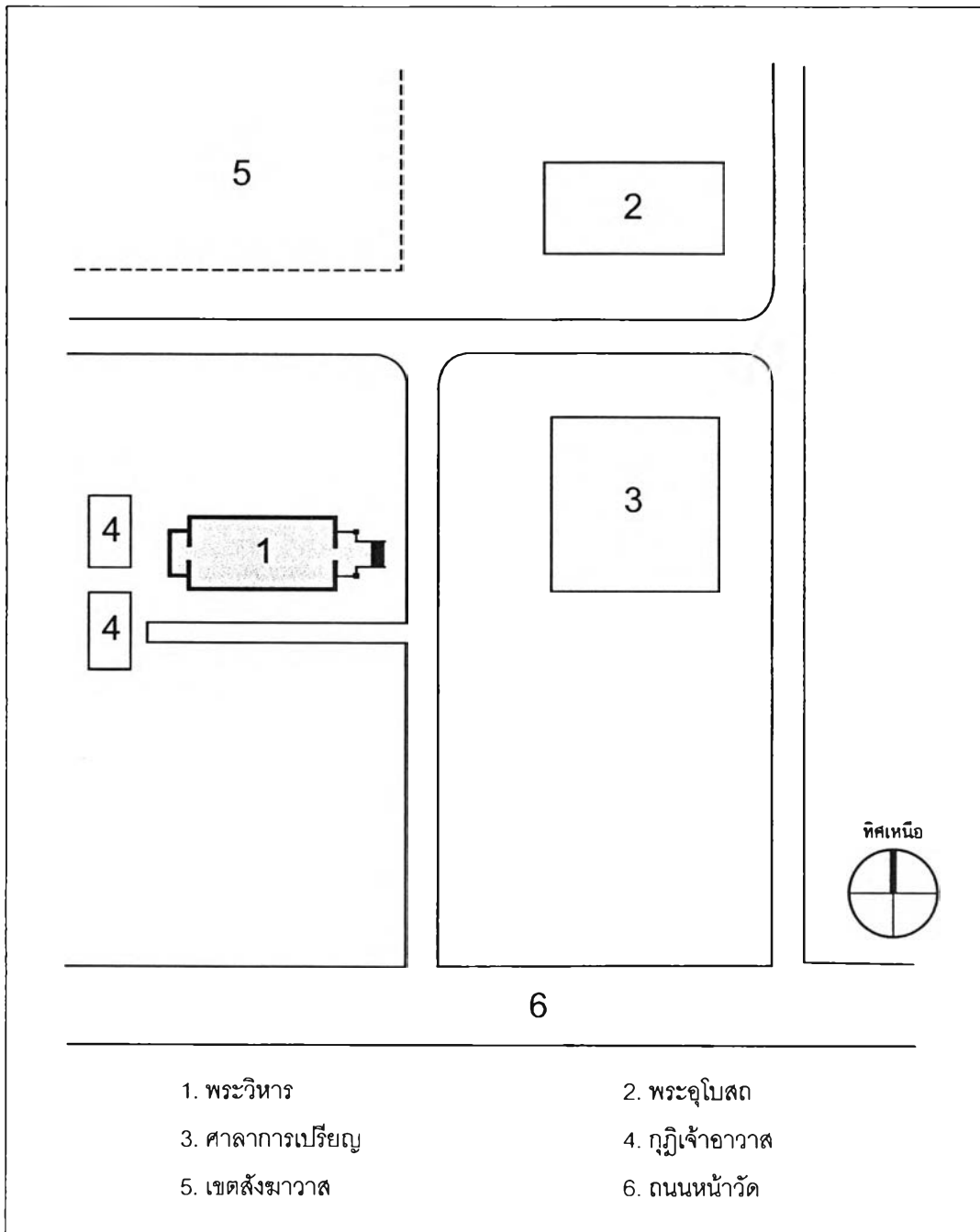
● แนวความคิดในการออกแบบ

เนื่องจากวัดทรงธรรมนี้ตั้งอยู่ในจังหวัดพิจิตร ซึ่งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง หรือภาคกลางตอนบน รูปแบบสถาปัตยกรรมจึงเป็นแบบผสมผสานระหว่างศิลปสถาปัตยกรรมของล้านนา และภาคกลาง ดังจะเห็นได้จากโถงค้ำ ซึ่งเป็นคูหาทางเข้าด้านหน้าพระวิหาร เสาภายในเป็นเสากลม และการใช้แปเหลี่ยมแบบม้าตั้งใหม่ เป็นต้น

นอกจากนี้มีการออกแบบองค์ประกอบจากตำนาน กล่าวคือจังหวัดพิจิตรมีตำนานต่างๆ ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับนาค แต่โบราณชาวบ้านเชื่อกันว่ามีพญานาคอาศัยอยู่ในสระน้ำใหญ่ที่ อำเภอทับคล้อ ประกอบกับในสมัยพุทธกาลตามพุทธประวัติก็มีการกล่าวถึง มุจลินนาค ดังนั้นการออกแบบองค์ประกอบต่างๆ จึงใช้รูปนาคมาเป็นส่วนประดับตกแต่งและผูกเป็นลวดลาย เช่น หน้าบัน ซ่อฟ้า หางหงส์รูปหัวนาค คันทวย และลวดลายประดับที่ส่วนประกอบต่างๆ เป็นต้น

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

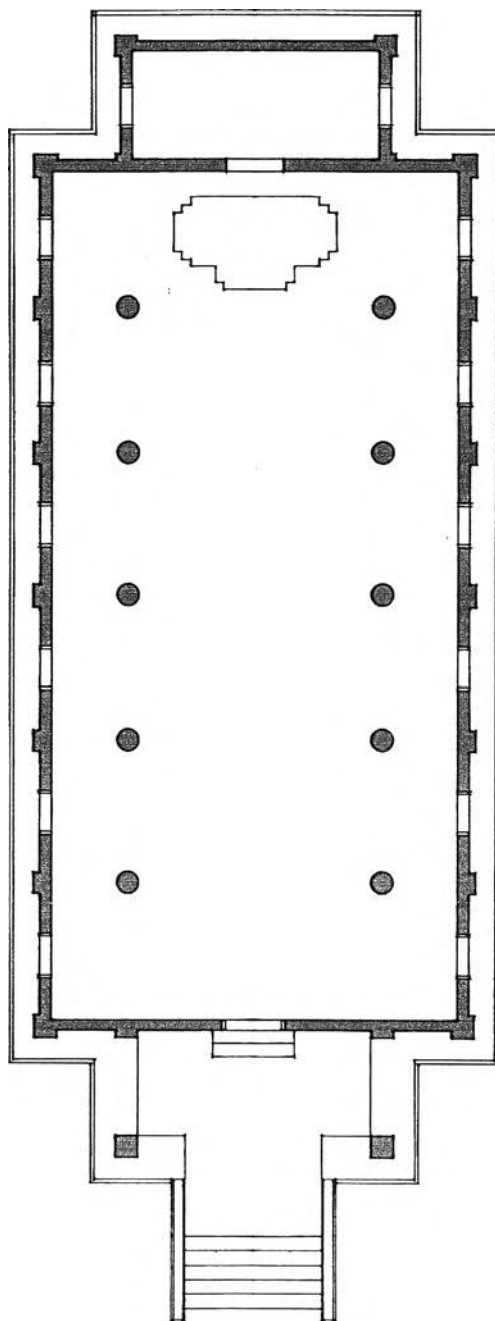
ที่ตั้งของพระวิหารนี้ เลือกโดยเจ้าภาพและการตกลงภายในวัด เพราะเมื่อครั้งที่สถาปนิกได้ไปที่วัดครั้งแรกอาคารนี้ก็ได้ออกแบบแล้วบางส่วน

ภาพถ่ายเส้นที่ 4.3.8.1 ผังบริเวณของวัด แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระวิหารกับอาคารแวดล้อม พระวิหารหันหน้าไปทิศตะวันออก โดยที่ตั้งนี้ทางวัดเป็นผู้เลือกตั้งอยู่ตรงข้ามศาลาการเปรียญ

- **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

อาคารนี้เป็นอาคารชั้นเดียว ยกฐานสูงประมาณ 1.20 เมตร หันด้านหน้าไปทางด้านทิศตะวันออก มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยื่นมุขโค้งรับทางเข้าด้านหน้า มีบันไดทางขึ้นหลักอยู่ในแกนกลาง ตัวอาคารแบ่งเป็น 5 ห้อง และเจาะช่องหน้าต่างทุกห้อง ทางด้านหน้ามีประตูทางเข้าหลัก ภายในมีเสาร่วมในประธานเป็นเสากลม และประดิษฐานพระพุทธรูปประธานติดมุขด้านหลัง ซึ่งด้านหลังพระพุทธรูปประธานเป็นเป็นห้องอเนกประสงค์หรือเก็บของ

ภาพลายเส้นที่ 4.3.8.2 แผนผังพระวิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยื่นมุขทางด้านหน้าและด้านหลัง ตัวอาคารแบ่งเป็น 5 ห้อง ภายในมีเสาร่วมในประธานเป็นเสากลม และประดิษฐานพระพุทธรูปประธานติดมุขด้านหลัง

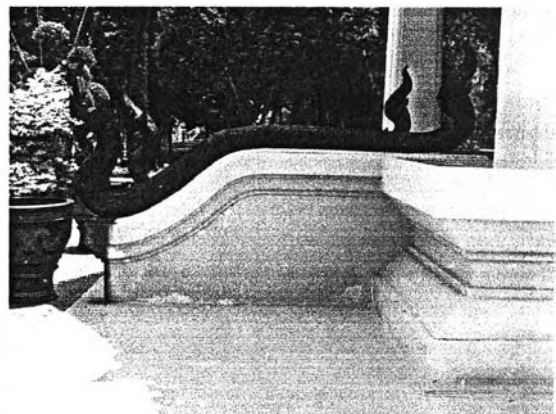
• รูปแบบสถาปัตยกรรม

ฐานอาคาร เป็นฐานปัทม์มีระดับความสูงเท่ากันตลอดอาคาร ที่บันไดด้านหน้ามีพนักบันไดเป็นรูปนาคหล่อโลหะสีดำตามแนวความคิดหลัก ที่มีขุด้านหน้าลดระดับความสูงของพื้นลงเพื่อให้ขอบของบัวฐานทำหน้าที่เสมือนราวกันตก

ตัวอาคาร ผนังอาคารภายนอกเอียงเข้าประกอบด้วยเสาอิง เสาลอยด้านหน้าสอปเข้าด้านบน เป็นเสารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมบัว บัวหัวเสาเป็นบัวจงกล ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างมีลักษณะเหมือนกัน คือ มีลักษณะเหมือนกรอบเข็ดหน้าของเรือนไทยและผูกมัดลายกระหนกประกอบหัวนาค บานประตูและบานหน้าต่างเป็นบานทองแดงคูนเป็นลวดลายแตกต่างกัน ได้แก่ ลายก้านขดหัวนาค ลายดอกไม้ร่วง และลายรักร้อยรูปหัวนาค เป็นต้น ผนังด้านบนเหนือหน้าต่างเจาะช่องระบายอากาศเป็นลายราชวัตร ระหว่างเสาคู่ด้านหน้าเป็นชุ่มคูหา มีลักษณะประยุกต์ผสมผสานระหว่างสาหร่ายรวงผึ้งแบบภาคกลางและโค้งคว่ำแบบภาคเหนือ

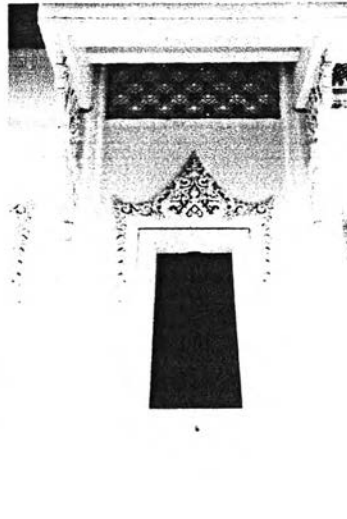
ภาพที่ 4.3.8.2 รูปแบบโดยรวมพระวิหาร

ภาพที่ 4.3.8.3 ฐานอาคารเป็นฐานปัทม์ บันไดทางขึ้นอาคาร มีพนักเป็นรูปนาคหล่อโลหะสีดำ

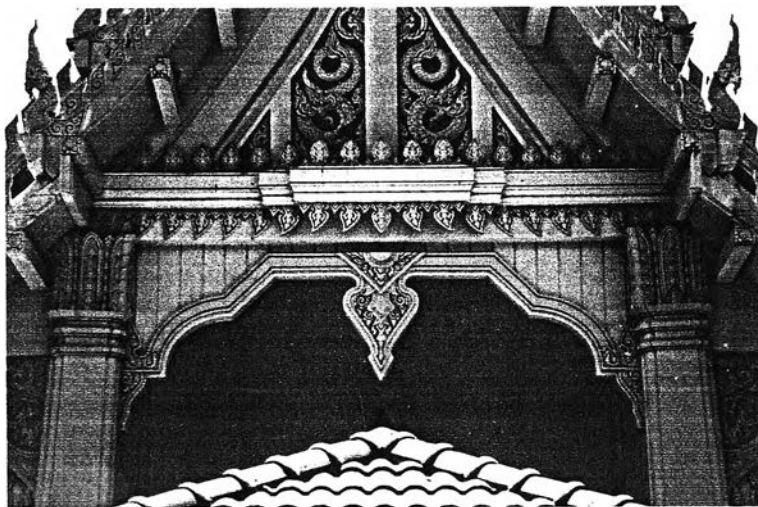
ภาพที่ 4.3.8.4 ชุ่มประตูเป็นลักษณะที่ออกแบบขึ้นใหม่ โดยมีกรอบรอบและผูกมัดลายกระหนกหัวนาคบริเวณด้านบนของชุ่ม

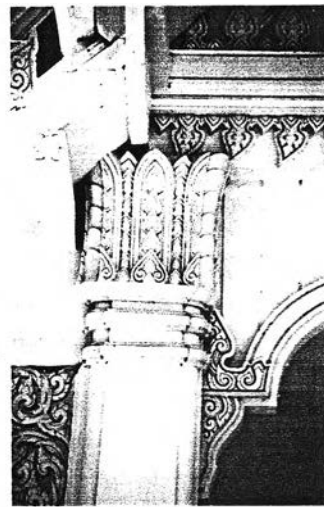
ภาพที่ 4.3.8.5 ชุ่มหน้าต่างมีลักษณะเดียวกับชุ่มประตู

ภาพที่ 4.3.8.6 บานหน้าต่างคูนทองแดงเป็นลวดลายกระหนกหัวนาค

ภาพที่ 4.3.8.7 ชุ่มคูหา มีลักษณะประยุกต์ผสมผสานระหว่างสายรวงผึ้งแบบภาคกลางและโค้งคว่ำแบบภาคเหนือ

ภาพที่ 4.3.8.8 บัวหัวเสาแบบบัวจวงกล

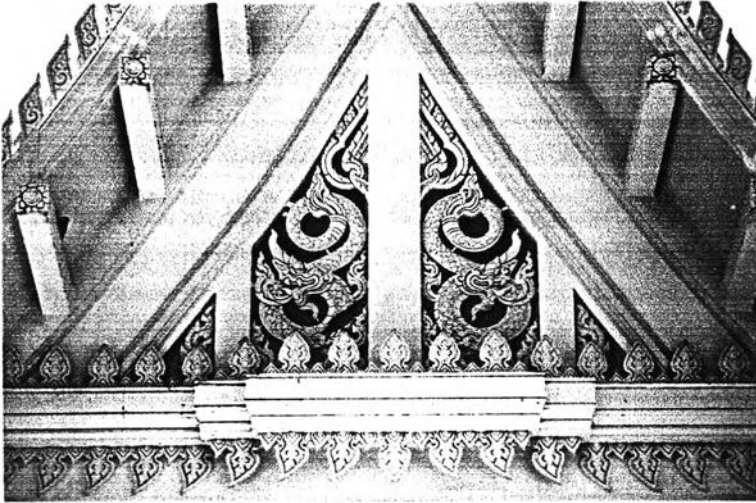
หลังคา เป็นแบบจั่วเปิด 3 ชั้น ซ้อน 3 ตับ โดยมุขชั้นล่างสุดทางด้านหน้าและด้านหลังซ้อน 2 ตับ กระเบื้องมุงหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาจากบักลัยสีน้ำเงินเข้ม เครื่องปิดเครื่องมุงเป็นรอยระกาปูนปั้นถอดพิมพ์ ทาสีขาว ซึ่งมีช่อฟ้าและหางหงส์เป็นรูปหัวนาค ใบระกาบรรจวลดลยไ้ภายใน หน้าบันแบ่งเป็นช่องบรรจวลายรูปนาคไ้ภายใน และคันทวยก็เป็นรูปนาคเช่นกัน มีลักษณะแบบนาคตัน คือ มีลวดลายก้านขดบรรจภายในช่องว่าง

ภาพที่ 4.3.8.9 รูปแบบหลังคาแบบจั่วเปิด ซ้อน 3 ชั้น โดย 2 ชั้นบนมี 3 ตับ และหลังคามุข 2 ตับ วัสดุมุงหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาจากบักลัยสีน้ำเงินเข้ม

ภาพที่ 4.3.8.10 ช่อฟ้ารูปหัวนาค

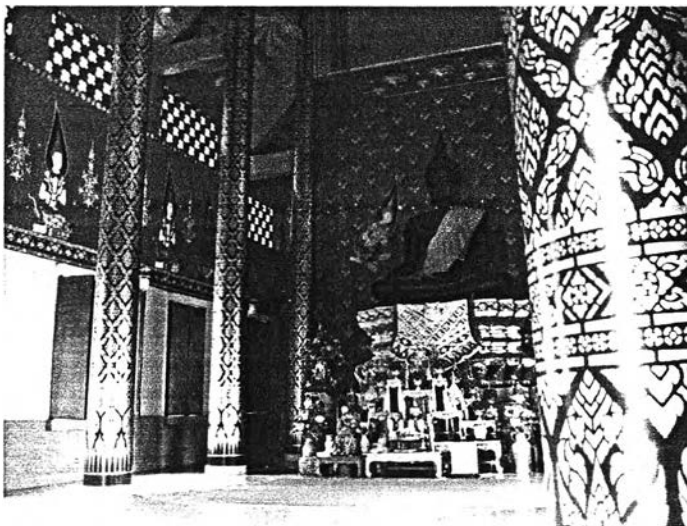

ภาพที่ 4.3.8.11 หน้าบันแบ่งเป็นช่องบรรจุลายรูปนาคไว้ภายใน

ภาพที่ 4.3.8.12 คันทวยรูปนาค
ประกอบลวดลายกระหนก้านซด

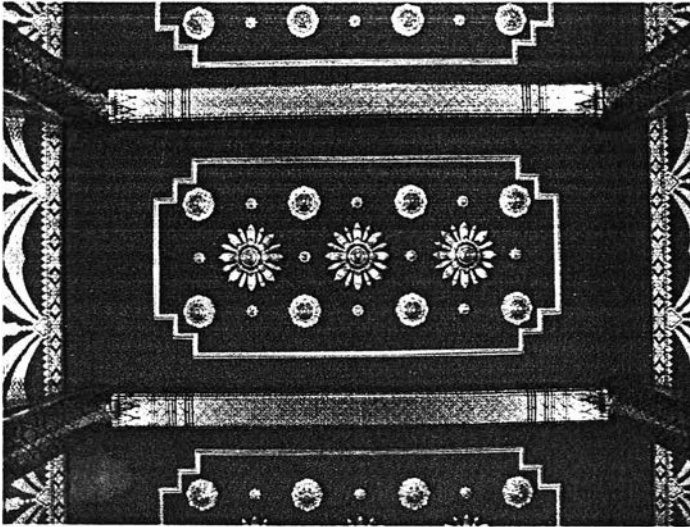
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ภายในพระวิหารเป็นห้องรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีเสาร่วมในประธาน เป็นเสากลมประดับลายฉลุปิดทอง พื้นหินอ่อนเรียบ ไม่ยกกระดาน มีพระพุทธรูปประธาน ก็คือ "พระพุทธเทวประชานาถบพิตร" ประดิษฐานบนฐานชุกชีปิดทองประดับกระจกที่ผนังด้านหลัง ด้านข้างเป็นช่องหน้าต่างด้านละ 5 ช่อง ด้านบนเหนือช่องหน้าต่างเป็นช่องระบายอากาศลายราชวัตร ผนังภายในเขียนจิตรกรรม ได้แก่ ด้านหลัง พระพุทธรูปประธานเขียนสีลายดอกไม้ร่วงและเทวดาบนพื้นสีแดง ที่ผนังด้านข้างเขียนภาพเทพชุมนุม ผ้าเพดานประดับดาวเพดานไม้แกะสลักปิดทอง ส่วนผ้าเพดานเฉียงตามหลังคาชั้นลดประดับลายฉลุปิดทองลายเฟื่องระย้า

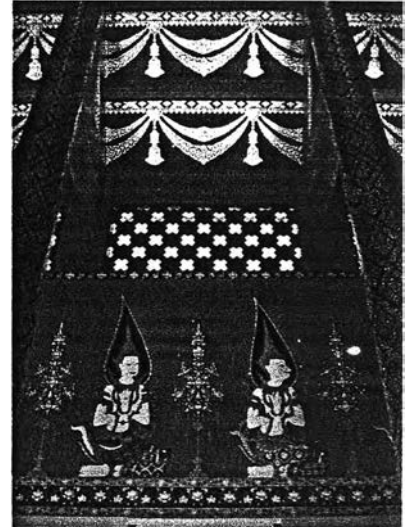
ภาพที่ 4.3.8.13 รูปแบบภายในพระวิหารเป็นห้องรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีเสาร่วมในประธานเป็นเสากลมประดับลายฉลุปิดทอง ผนังเขียนภาพจิตรกรรม

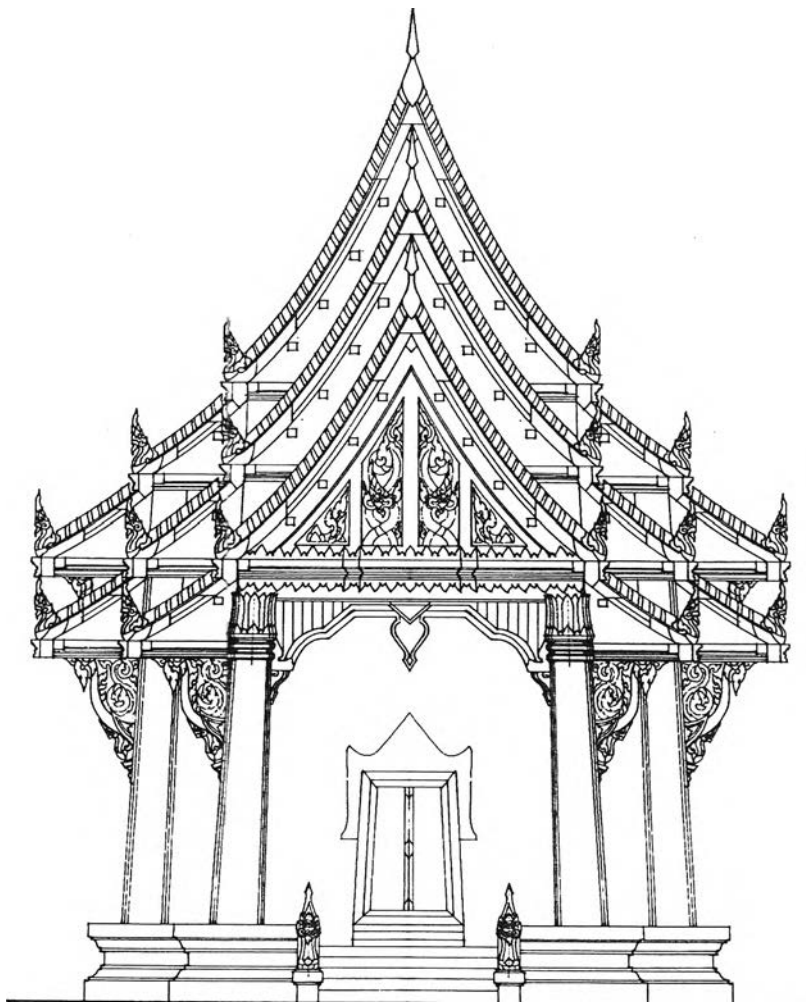
ภาพที่ 4.3.8.14 พระพุทธรูปประธานปางมารวิชัยองค์สีดำ ประดิษฐานบนฐานชุกชีปิดทองประดับกระจก ผนังเบื้องหลังเขียนภาพเทวดาและลายดอกไม้ร่วงบนพื้นสีแดง

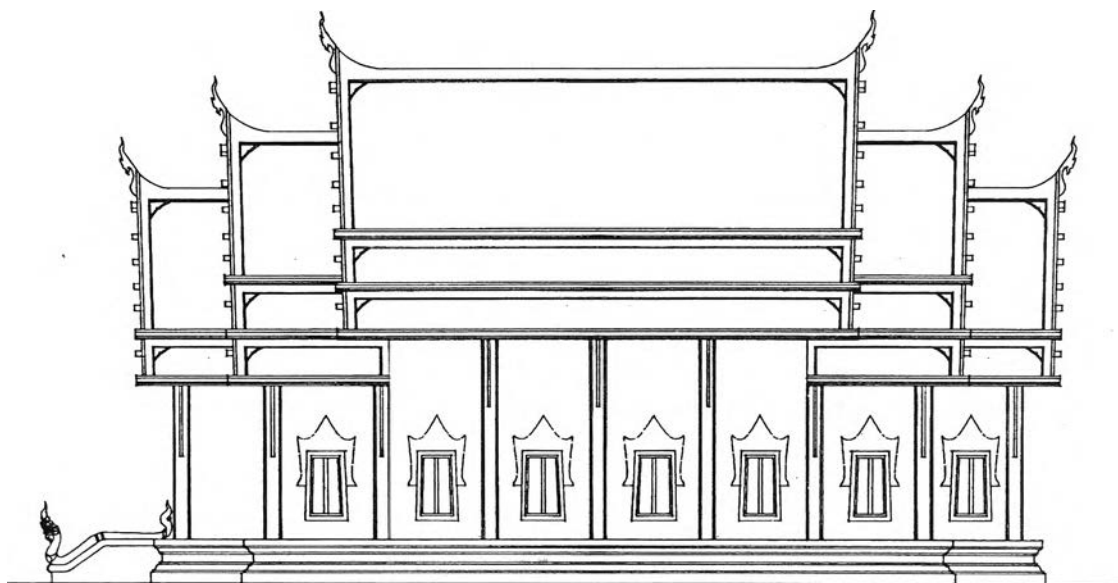
ภาพที่ 4.3.8.15 เพดานแบ่งเป็นช่องตามโครงสร้าง แต่ละช่องประดับดาว เพดานปิดทองประดับกระจก ด้านข้างเป็นลายจุดปิดทองลายเฟืองระย้า

ภาพที่ 4.3.8.16 ผืนผ้าด้านข้างเขียนจิตรกรรม ลายเทพชุมนุม ตอนบนสุดของผืนผ้าจะเป็น ช่องระบายอากาศลายราชวัตร

ภาพลายเส้นที่ 4.3.8.3 รูปด้านหน้าวิหารพระพุทธรูป "พระพุทธเทวประธานถูปพิตร" วัดทรงธรรม

ภาพลายเส้นที่ 4.3.8.3 รูปด้านข้างวิหารพระพุทธรูป "พระพุทธเทวประธานาถบพิตร" วัดทรงธรรม

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

พระวิหารนี้ใช้สีภายนอกในโทนสีขาวเป็นส่วนใหญ่ ตั้งแต่ส่วนฐาน ตัวอาคาร ซ่อฟ้า และรอยระกา ฝืนหลังคาใช้กระเบื้องสีน้ำเงินเข้ม และมีสีทองแดงจากบานประตูและบานหน้าต่าง การประดับตกแต่งเน้นการใช้ลวดลายประดับหลายส่วน ได้แก่ ซ่อฟ้า ไบระกา ทางหงส์ หน้าบัน บัวหัวเสา คันทวย ชุ่มประตู และชุ่มหน้าต่าง โดยใช้กรรมวิธีปั้นปูนถอดพิมพ์ทาสีขาวเพื่อความคงทน ประหยัดงบประมาณ และสะดวกในการดูแลรักษา ภายในเขียนจิตรกรรมฝาผนังเป็นภาพเทพชุมนุม และลายฉลุปิดทองที่เสากลมร่วมในประธาน ฝ้าเพดานประดับด้วยดาวเพดานไม้แกะสลักปิดทอง

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

อาคารหลังนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ชั้นฐานรากจนถึงหลังคา ซึ่งฝืนหลังคาเป็น slab concrete ตัวอาคารเป็นโครงสร้างเสาคาน ภายในอาคารมีเสาร่วมภายใน

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ในส่วนภายในอาคารได้แสงธรรมชาติจากภายนอกในปริมาณที่เพียงพอ ซึ่งได้จากช่องประตูและช่องหน้าต่างด้านข้าง ที่ผนังด้านบนเหนือช่องหน้าต่างเป็นช่องระบายอากาศลายราชวัตร ซึ่งช่วยในการระบายอากาศในกรณีที่ปิดประตูและหน้าต่าง

บทสรุปแนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย รองศาสตราจารย์ รศ.ภิญโญ สุวรรณคีรี

แนวทางการออกแบบและการทำงานด้านสถาปัตยกรรมไทย ของ รองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ สุวรรณคีรี จะถือฉันทลักษณ์ในงานสถาปัตยกรรมไทยเป็นสำคัญ เนื่องจากท่านถือว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านประโยชน์ใช้สอย หรือวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้าง อาจดำเนินไปตามกาลเวลา แต่ถึงอย่างไรก็ควรรักษาฉันทลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทยไว้ดั้งเดิม

แนวความคิดในการออกแบบของรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ คำนึงถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมของแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก โดยออกแบบผสมผสานร่วมกับรูปแบบอาคารแต่ละประเภทตามความเหมาะสมของบริบทการใช้งาน ในด้านการเลือกที่ตั้งอาคาร จะเลือกที่ตั้งให้มีแนวแกนอ้างอิงกับอาคารสำคัญที่สร้างขึ้นก่อนแล้ว โดยอาจมีแนวแกนหลักและแนวแกนรอง เพื่อแสดงถึงความสำคัญและเป็นระเบียบเรียบร้อย

การกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมจะต้องถูกต้องตามฉันทลักษณ์แบบไทย อย่างที่ได้กล่าวข้างต้น และนิยมออกแบบให้มีลักษณะเป็นกลุ่มอาคาร อันประกอบด้วยอาคารประธาน และอาคารบริวาร ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณร่วมกัน และชั้นใต้ฐานสามารถใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งอาคารบริวาร เช่น ศาลา นอกจากใช้ประโยชน์เป็นที่พักคอยแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมความสำคัญให้กับอาคารประธานอีกด้วย

โครงสร้างอาคารกรณีศึกษาทั้งหมด เป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาและคานทั้งหมด และได้ใช้คอนกรีตเป็นวัสดุในประติษฐูลวดลายประดับอาคาร ซึ่งใช้กรรมวิธีปูนปั้นหล่อพิมพ์ ได้อ่อนช้อยงดงามเสมือนเป็นการแกะสลักไม้ ทั้งนี้การสร้างสรรค์ผลงานเป็นการผสมผสานกรรมวิธีและเทคนิคในการก่อสร้างที่รวมเอาหลักวิชาอย่างสากลและวิธีการของช่างไทยโบราณ รวมเข้าไว้ด้วยกันอย่างสมบูรณ์

การเลือกใช้สีเป็นลักษณะเด่นอีกอย่างหนึ่งของรองศาสตราจารย์ ดร. ภิญโญ คือ จะใช้สีขาวยับอาคารทั้งหมด ตั้งแต่ส่วนฐานอาคาร ตัวอาคาร จนถึงหลังคา หรือยอดพระเจดีย์ รวมทั้งสีของกระเบื้องหลังคา ทั้งนี้สีขาวของผิวอาคารเป็นการใช้วัสดุต่างกัน เช่น หินอ่อน กระเบื้องโมเสค และทาสี เป็นต้น นอกจากนี้การเลือกใช้วัสดุ ซึ่งถือว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ในงานสถาปัตยกรรมไทย นั่นคือ การใช้บานประตูและหน้าต่างบานทองแดงดุน ซึ่งนอกจากจะมีความคงทนแล้ว ยังสามารถประติษฐูลวดลายได้คล้ายกับบานแกะสลักไม้แบบไทยประเพณี

4.4 นาวาอากาศเอก อวุธ เงินชุกลิ่น

ภาพที่ 4.4 นาวาอากาศเอก อวุธ เงินชุกลิ่น

- กรณีศึกษา เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
1	พ.ศ. 2542	พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนมาภิเษก กรุงเทพมหานคร	

ตารางที่ 4.4.1 แสดงกรณีศึกษางานการออกแบบของนาวาอากาศเอก อวุธ เงินชุกลิ่น

4.4.1 พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนภิเษก กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4.4.1.1 ทศนียภาพภายนอก พระอุโบสถ

ที่ตั้งของวัด

วัดพระราม 9 กาญจนภิเษก ตั้งอยู่ เลขที่ 999 พระราม 9 ที่ 19 เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร เดิมเป็นที่ลุ่มว่างเปล่า ขอบเขตที่ดินเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทิศเหนือ ยาว 234 เมตร ติดกับโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น และที่ว่างเปล่าของเอกชน ด้านทิศตะวันออกยาว 61.5 เมตร ติดคลองลาดพร้าว ด้านทิศใต้ยาว 217 เมตร ติดกับที่ดินที่กันไว้เป็นถนนทางเข้า ด้านทิศตะวันตกยาว 65 เมตร ติดกับโรงเรียนพระราม 9 กาญจนภิเษก ของกรุงเทพมหานคร

ปีที่สร้าง

พ.ศ. 2542

สถาปนิกผู้ออกแบบ

นาวาอากาศเอก อวรุท เงินชุกลิน

• ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ

สืบเนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมนับเป็นปัญหาใหญ่ที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ซึ่งชุมชนบึงพระราม 9 ก็เป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอันก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย ส่งผลให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน กอปรกับแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งเป็นแหล่งปลายทางรับน้ำเสียจากทุกหนแห่ง ได้เริ่มเสื่อมโทรมลงทุกขณะ หากไม่เร่งแก้ไขปัญหาดังกล่าว ก็จะมาอย่างไม่มีหยุดยั้ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับประชาชนและประเทศชาติ จึงมีพระราชดำริ ให้ทดลองแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียด้วยวิธีเติมอากาศ ณ บริเวณบึงพระราม 9 ในลักษณะเป็นระบบบำบัดน้ำเสียขนาดเล็กและทำการทดสอบการบำบัดน้ำเน่าเสียที่ไหลมาตามคลองลาดพร้าวบางส่วนให้คุณภาพดีขึ้น โดยใช้วิธีเติมอากาศลงในน้ำและปล่อยให้น้ำตกตะกอนแล้วปรับสภาพก่อนระบายออกสู่ลำคลองตามเดิม รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพน้ำซึ่งเป็นการนำน้ำสะอาดจากแม่น้ำเจ้าพระยามาชะล้างทำความสะอาด

คลองและระบายลงสู่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง โดยอาศัยจังหวะน้ำขึ้น-น้ำลงตามธรรมชาติ อันเป็นการบรรเทาปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

จากพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานไว้เกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสียของราษฎรในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการพอกน้ำเสียให้เป็นน้ำดี ซึ่งจากนั้นเป็นต้นมาพื้นที่บริเวณบึงพระราม 9 ก็ได้รับการพัฒนาและเป็นตัวอย่าง ในการบรรเทาแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับน้ำเน่าเสียให้แก่กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวให้ดีขึ้น

โครงการบึงพระราม 9 จึงได้กำเนิดขึ้น โดยการดำเนินงานในเขตที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งอยู่ติดกับคลองลาดพร้าวฝั่งทิศตะวันตก และด้านใต้จรดกับคลองแสนแสบ มีพื้นที่ประมาณ 130 ไร่ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เดือนมีนาคม 2531 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) กรมชลประทาน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และกรุงเทพมหานคร ร่วมกันดำเนินงานในการเพิ่มประสิทธิภาพการบำบัดน้ำเสียที่บึงพระราม 9 ให้มีคุณภาพดีขึ้น เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสียและเป็นการระบายน้ำ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของชุมชนบึงพระราม 9 ให้ดียิ่งขึ้น จวบจนกระทั่งปัจจุบัน

เมื่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสีย ตามโครงการบึงพระราม 9 ดำเนินการไปได้ระดับหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติม เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2531 ให้มีการดำเนินการปรับปรุงสภาพพื้นที่และชุมชนในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับโครงการบึงพระราม 9 ดังกล่าวพร้อมกันนั้น ก็ให้มีการจัดตั้งวัดขึ้นในที่ดินที่อยู่ใกล้เคียงกัน ซึ่งนางสาวจวงจันทร์ สิงหนเสนี น้อมเกล้าฯ ถวาย จำนวน 8-2-54 ไร่ และได้รับการอนุญาตให้สร้างวัดจากกรมการศาสนา เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2534 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามวัดแห่งนี้ว่า "วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก" โดยมีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายกเป็นองค์อุปถัมภ์ฝ่ายสงฆ์ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นองค์อุปถัมภ์ฝ่ายฆราวาสในการนี้ได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานก่อสร้างวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษกขึ้น โดยมีนายจรัญตุลยานนท์ กรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินการก่อสร้างวัด ทำหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการก่อสร้างวัดให้เป็นไปการตามพระราชประสงค์ ในลักษณะวัดขนาดเล็กที่มีลักษณะเรียบง่าย ประหยัด และทันสมัย เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ และศรัทธา เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ ทั้งด้านศาสนา สังคม และจริยธรรมแก่เยาวชน และประชาชนในชุมชน เพื่อขัดเกลาจิตใจของชุมชนให้มีจิตสำนึกต่อสังคมโดยส่วนรวมอันจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป

ดังพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเปิดประชุมยุวพุทธสมาคม ครั้งที่ 14 วันที่ 17 พฤษภาคม 2518 ความตอนหนึ่งดังต่อไปนี้

"...จุดมุ่งหมายโดยตรงแท้ของศาสนาทั้งปวง และโดยเฉพาะของพระพุทธศาสนา มุ่งจะให้บุคคลศึกษาพิจารณาหลักการ และแนวความคิดในศาสนธรรม แล้วน้อมนำมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวและปฏิบัติด้วยตนเองตามความสามารถ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการครองชีวิต คือให้เกิดความผาสุกความร่มเย็น และความเจริญในแต่ละบุคคลในสวนรวม และให้เกิดความบริสุทธิ์หลุดพ้นอันเป็นปรารถนาของทุกคน ดังนั้นการบำรุงส่งเสริมพระศาสนา จึงควรจะได้กระทำให้ถูกเป้าหมาย..."

เบื้องต้น คณะกรรมการฝ่ายออกแบบได้ออกแบบอาคารศาสนสถานในวัดแห่งนี้ และประมาณราคาการก่อสร้างอยู่ในวงเงินประมาณ 100 ล้านบาท เพื่อให้ลมพระเกียรติ เมื่อนำความกราบบังคับทูล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชกระแสรับสั่งให้ปรับแบบพระอุโบสถและอาคารอื่น ๆ ให้มีขนาดเล็กลงจากเดิม มีพระราชประสงค์ให้วัดเล็ก ๆ โบสถ์เล็ก ๆ มีกุฏิเล็ก ๆ ไม่โปรดให้สร้างวัดขนาดใหญ่ โดยใช้งบประมาณไม่ควรเกิน 10 ล้านบาท นอกจากนี้ สภาพพื้นที่ก็ไม่เหมาะที่จะสร้างเป็นวัดใหญ่ ทรงเน้นว่าให้มีวัดเพื่อให้มีพระไว้สั่งสอนชาวบ้านบริเวณนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นวัดใหญ่โต เน้นให้สามารถเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนได้เป็นสำคัญ อีกทั้งให้ยึดหลักแห่งความประหยัด เรียบง่ายและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นคณะอนุกรรมการฯ จึงได้ออกแบบที่ง่าย ๆ ไม่หรูหรา ซึ่งประกอบด้วยพระอุโบสถศาลาอเนกประสงค์ กุฏิเจ้าอาวาส กุฏิพระ จำนวน 5 หลัง หอระฆัง โรงครัว อาคารประกอบที่จำเป็น และสระน้ำ อาคารทุกหลังจะใช้สีขาว อันแสดงถึงความบริสุทธิ์สะอาด สวยงาม และบริเวณพื้นที่โดยรอบได้ปลูกพันธุ์ไม้มีน่านาชนิดทั้งไม้ป่าและพันธุ์ไม้หายากในลักษณะป่าผสมผสาน เพื่อให้เกิดร่มเงาและความร่มเย็นแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปที่เข้ามาประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนา

ในส่วนของพระอุโบสถจะเป็นลักษณะผสมผสานกลมกลืนระหว่างสถาปัตยกรรมสมัยโบราณผสมผสานกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์แห่งการใช้สอยเป็นสำคัญ และเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2540 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศตั้งวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก เป็นวัดในพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์

ในการนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกฐานะวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษกเป็นพระอารามหลวงเป็นกรณีพิเศษ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ซึ่งได้ผ่านมติของมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2542 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว⁴¹

มูลเหตุในการสร้างพระอุโบสถหลังนี้ แรกเริ่มการออกแบบพระอุโบสถ นาวาอากาศเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสถาปัตยกรรม สถาปนิก 10 กรมศิลปากร (อดีตอธิบดีกรมศิลปากร) ผู้ออกแบบสถาปัตยกรรมในวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก ได้นำแบบพระอุโบสถชั้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตร มีรับสั่งให้ย่อลง ให้มีขนาดกะทัดรัด สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน ด้วยไม่โปรดสิ่งที่ใหญ่โตเกินความจำเป็น มีพระราชประสงค์ให้วัดนี้เป็นวัดของชุมชนพระราม 9 เพื่อใช้ในประกอบศาสนกิจจากเดิมที่ออกแบบให้ภายในพระอุโบสถจุคนได้ 100 คนเศษ ทรงให้ลดลงเหลือเพียงจุคนได้ 30-40 คน ลดงบประมาณจากที่ตั้งไว้เดิม 57 ล้านบาท เป็นไม่เกิน 3 ล้านบาท เหล่านี้ ชี้ให้เห็นพระราชนิยามที่ประหยัด เรียบง่าย เน้นเพียงการใช้ประโยชน์สูงสุดเป็นสำคัญ และมีพระราชประสงค์ให้เป็นตัวอย่างของการสร้างวัดสำหรับชุมชนอีกด้วย

⁴¹ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก (2544), หน้า 15 - 30.

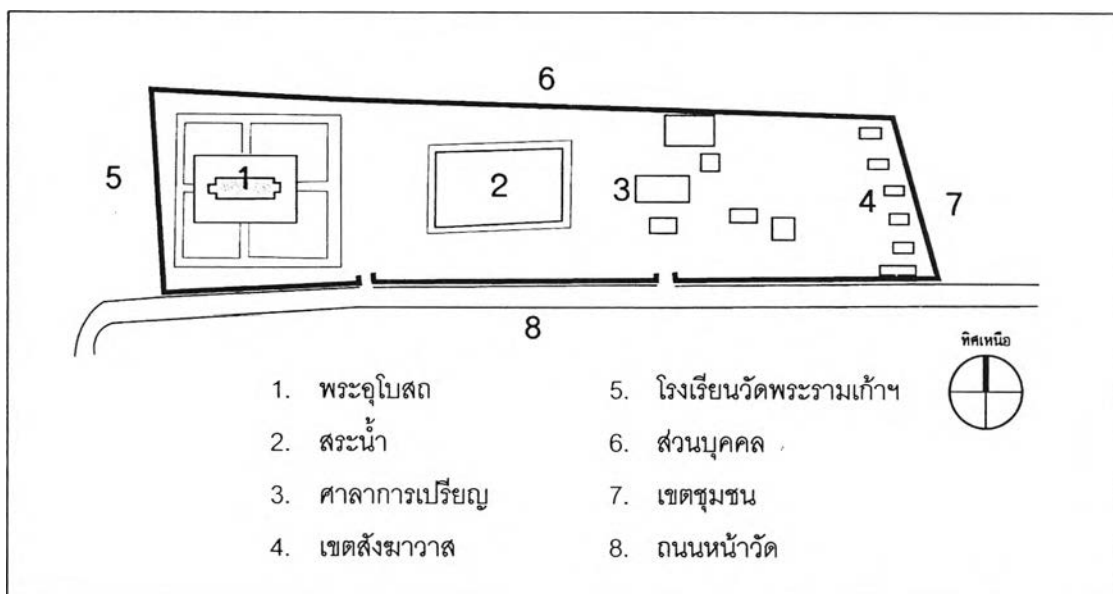
● แนวความคิดในการออกแบบ

เนื่องจากจำเป็นต้องออกแบบพระอุโบสถภายใต้ข้อจำกัดทางงบประมาณ จึงต้องคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยอาคารอย่างคุ้มค่า พระอุโบสถมีขนาดไม่ใหญ่มาก เพียงพอต่อจำนวนพระภิกษุสงฆ์ร่วมทำสังฆกรรมตามพุทธบัญญัติ วัสดุก่อสร้างทั้งหมดเป็นของที่ผลิตในประเทศ ส่วนรูปแบบทางศิลปกรรมเป็นการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยกับสถาปัตยกรรมร่วมสมัย เน้นความเป็นเฉพาะในแบบอย่างสถาปัตยกรรมปัจจุบัน โดยได้ต้นเค้าจาก

- พระอุโบสถวัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร เช่น รูปทรงของเสาพระอุโบสถ
- พระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เช่น ความเรียบง่าย และมุขประเจ็ด
- พระอุโบสถวัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนันทบุรี ซึ่งเป็นต้นแบบในการผูกลายปูนปั้นประดับหน้าบัน⁴²

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

เนื่องจากเป็นวัดที่สร้างใหม่ และอาคารแต่ละหลังสร้างขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน จึงเป็นการวางผังรวมไว้ตั้งแต่แรก อาคารทั้งหมดในวัดมีพระอุโบสถเป็นประธาน ตั้งอยู่ติดเขตวัดด้านทิศตะวันตก เว้นพื้นที่กว้างโดยรอบ

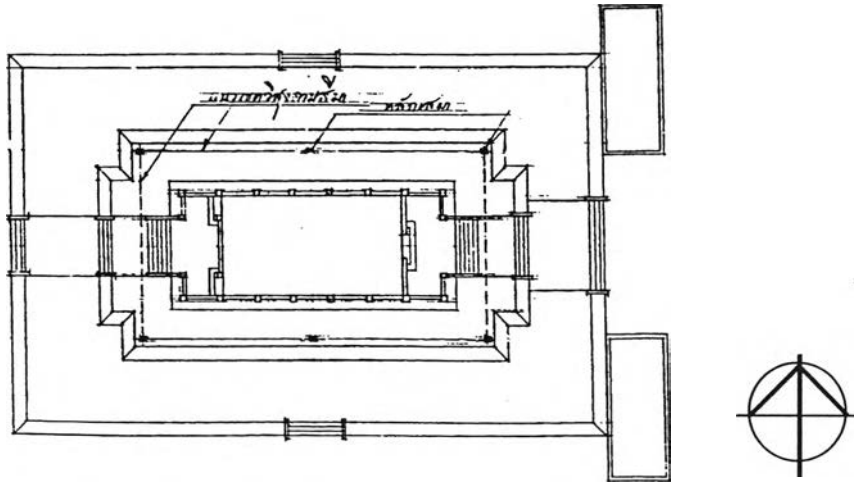

ภาพลายเส้นที่ 4.4.1.1 แสดงการจัดผังบริเวณในเขตวัด ซึ่งพระอุโบสถหันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก และตั้งอยู่ติดกับเขตโรงเรียนวัดพระรามเก้าฯ

⁴² สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก (2544), หน้า 33 - 37.

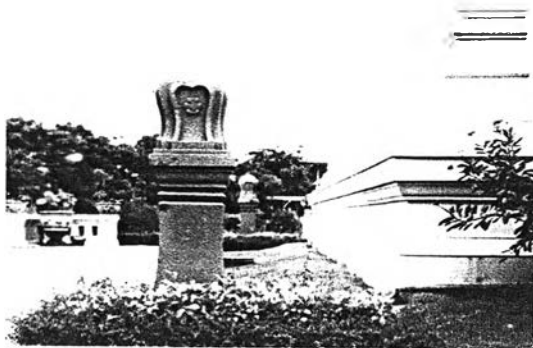
● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาคารวางในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก เป็นอาคารชั้นเดียว ยกพื้นสูงจากระดับดินประมาณ 1.00 เมตร มีบันไดทางขึ้น 2 ทาง คือ ด้านหน้าและด้านหลัง แต่ทางด้านหลังเข้าสู่ภายในอาคารไม่ได้ พระอุโบสถแบ่งเป็น 5 ห้อง มีมุขโถงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ไม่มีเสานาในประธาน ลานประทักษิณโดยรอบประกอบด้วยกำแพงแก้วซึ่งแบ่งออกเป็นช่วงๆ เพื่อความประหยัด แต่ยังคงบ่งบอกถึงขอบเขตได้อย่างชัดเจน

ภาพถ่ายเส้นที่ 4.4.1.2 แผนผังพระอุโบสถ และลานประทักษิณ

เสมา มี 2 แบบ คือ ที่มุมทั้ง 4 ของพระอุโบสถ เป็นหลักเสมาจำหลักเป็นรูปทรงเสา หัวเสาประดับลายดอกบัว ส่วนด้านข้างและด้านหน้าของพระอุโบสถติดแผ่นเสมาแบบเดียวกันไว้บนแท่น สูงจากพื้นเล็กน้อย ซึ่งเริ่มแรกสถาปนิกออกแบบไว้เฉพาะบริเวณมุมอาคาร 4 ตำแหน่ง แต่ทางวัดต้องการให้มี 8 ตำแหน่ง ซึ่งตำแหน่งด้านหน้าตรงกับกลางบันไดทางขึ้น จึงออกแบบให้เป็นแบบแผ่นวางที่พื้น ทำให้ทางด้านข้างใช้รูปแบบแผ่นเช่นเดียวกัน ซึ่งเสมาแบบนี้ได้แนวความคิดมาจากพระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตร

ภาพที่ 4.4.1.2 เสมาที่มุมพระอุโบสถ เป็นเสมาตั้งจากพื้น

ภาพที่ 4.4.1.3 เสมาอีกแบบมีลักษณะเป็นแผ่นหิน วางบนแท่น สูงจากพื้นเล็กน้อย

• รูปแบบสถาปัตยกรรม

เนื่องจากพระอุโบสถมีขนาดค่อนข้างเล็ก และแนวความคิดหลักต้องการให้ประหยัด และเรียบง่าย จึงส่งผลให้รูปแบบอาคารเป็นดังนี้ ฐานอาคารเป็นบัวฐานปัทม์ ยกพื้นระดับเดียวกับรอบอาคาร บันไดทางขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลังมีบันไดเป็นพนักพลสิงห์ ต่อเนื่องถึงพนักกระเบื้องบริเวณโถงทางเข้าเป็นการเจาะช่องห่างกันเป็นระยะ

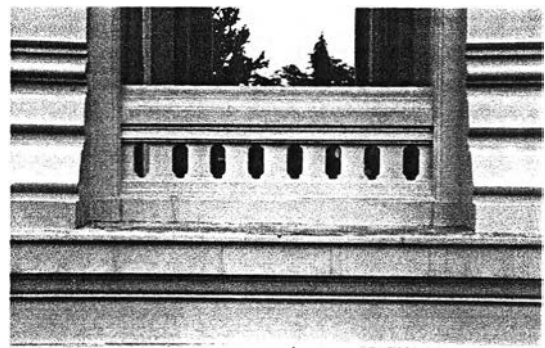
ภาพที่ 4.4.1.4 รูปแบบโดยรวมพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.4.1.5 รูปด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.4.1.6 บันไดทางขึ้นด้านหน้าพระอุโบสถ ประกอบด้วยพนักพลสิงห์

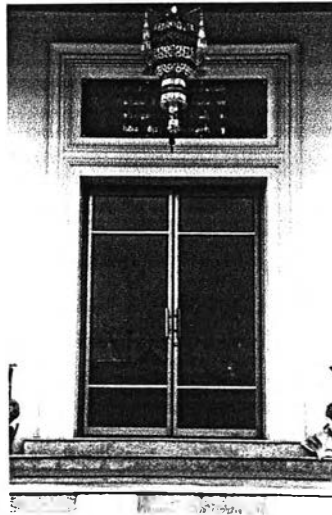

ภาพที่ 4.4.1.7 รูปแบบพนักกระเบื้อง ซึ่งเจาะช่องเป็นระยะ

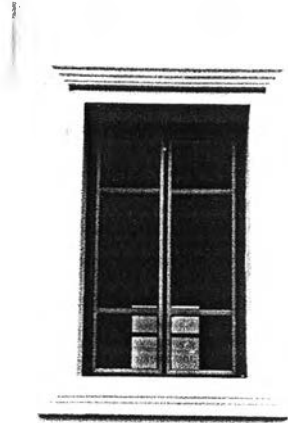
ตัวพระอุโบสถ ผนังอาคารตั้งตรง เสาเป็นเสาสี่เหลี่ยมไม่ย่อมุม หัวเสาและฐานเสามีรูปแบบคล้ายกับเสาของพระอุโบสถวัดราชาธิวาส ชุ่มประตู่และชุ่มหน้าต่างเป็นคิ้วบัวคล้ายกรอบขีดหน้าของเรือนไทย ส่วนตัวบานเป็นกระจกกรอบอลูมิเนียมสีชา ในส่วนประตูทางเข้า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดให้จารึกคาถา เยธม. มาฯ ไว้เหนือประตู

ภาพที่ 4.4.1.8 ฐานเสาแบบศิลปะ
ขอมคล้ายกับเสาพระอุโบสถ วัด
ราชาริวาส

ภาพที่ 4.4.1.9 ชุ่มประตูทางเข้า
ด้านหน้า จารึกคณา เยธม. มาฯ
ไว้เหนือประตู

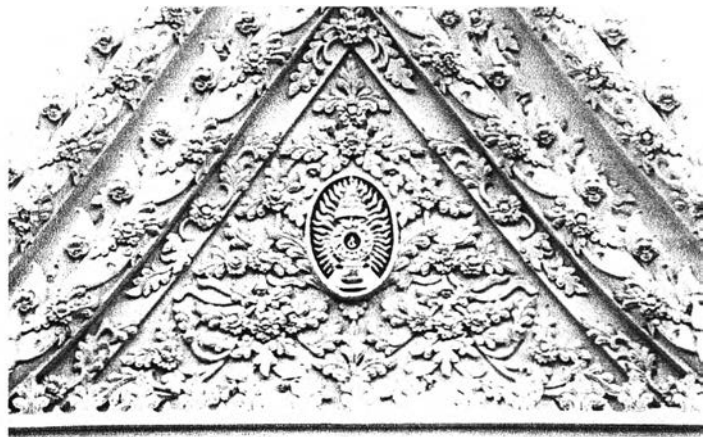

ภาพที่ 4.4.1.10 ชุ่มหน้าต่าง มีคิ้วบัวรอบ
ลักษณะคล้ายกรอบเข็ดหน้าของเรือนไทย

หลังคา เป็นแบบจั่ว ไม่ซ้อนชั้นหลังคา ประกอบด้วยดัดหลังคาประธานและชั้นกันสาด ยื่นมุข
ประเจิดทางด้านสกัด ซ่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ และหน้าบัน ใช้เทคนิควิธีการปั้นปูนสดแบบโบราณ เป็นลวดลาย
ดอกพุดตาน เป็นสีขาว ไม่ปิดทองประดับกระจก ยกเว้นที่บริเวณตราพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ 9
บนหน้าบันที่ปิดทองเพื่อเน้นความสำคัญ

ภาพที่ 4.4.1.11 แสดงรูปแบบหลังคาทรง
จั่ว

ภาพที่ 4.4.1.12 ซ่อฟ้า ไบระกา และหน้าบัน ซึ่งตกแต่งด้วยปูนปั้นสดลวดลาย
ดอกพุดตาน ตรงกลางประดิษฐานตราพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 9

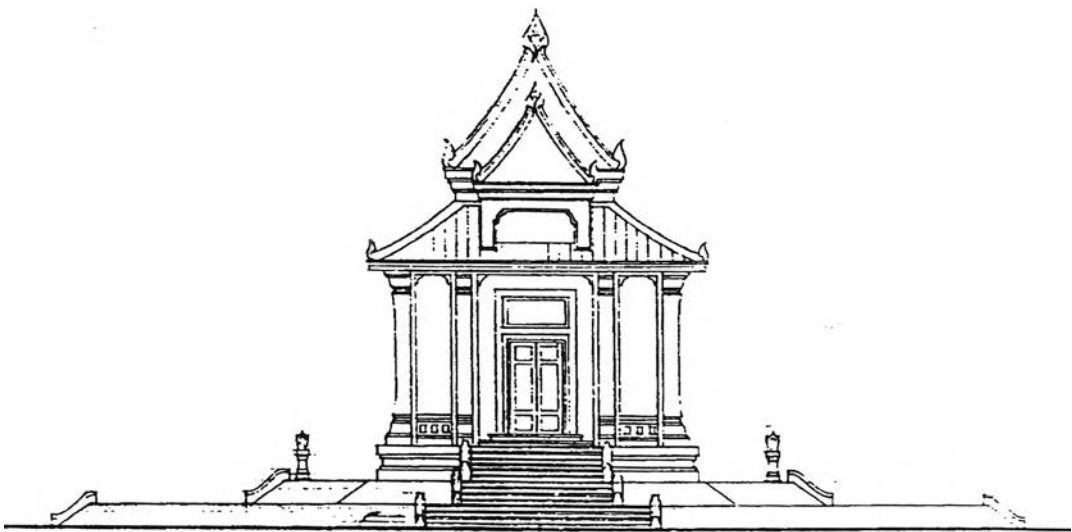
ภายในพระอุโบสถ ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย ลักษณะเก๋จริงมีนามว่า “พระพุทธรูปกาญจนธรรมสถิต” มีอัครสาวกพระโมคคัลลาน์ และพระสารีบุตร อยู่เบื้องซ้ายและเบื้องขวา ฐานชุกชีเป็นฐานปัทม์ สนวนผนังเรียบทาสีขาว ไม่ประดับตกแต่ง พื้นเป็นระดับเดียวกันทั้งหมด ฝ้าเพดานไม้ตีชิดยกสูงขึ้นไปในระดับช็อบน เพื่อความรู้สึกไม่อึดอัดเนื่องจากขนาดพระอุโบสถที่มีขนาดเล็กอยู่แล้ว บริเวณฝ้าเพดานมีการประดับดวงไฟ downlight เป็นจุดๆ มี 2 ระดับ คือ ฝ้าแนวราบในระดับบน และฝ้าที่เอียงตามแนวจันทัน

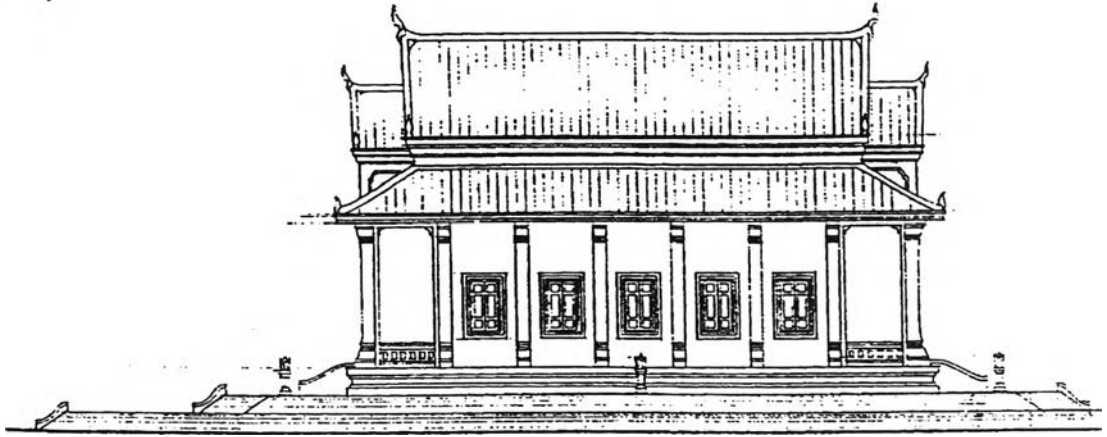
ภาพที่ 4.4.1.13 พระพุทธรูปประธานปางมารวิชัย มีนามว่า “พระพุทธรูปกาญจนธรรมสถิต”

ภาพที่ 4.4.1.14 แสดงโครงสร้างหลังคา และการประดับดวงไฟ downlight ที่ฝ้าเพดาน

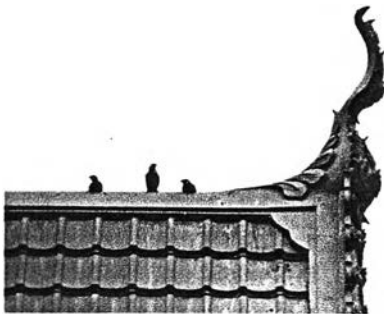
ภาพลายเส้นที่ 4.4.1.3 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ

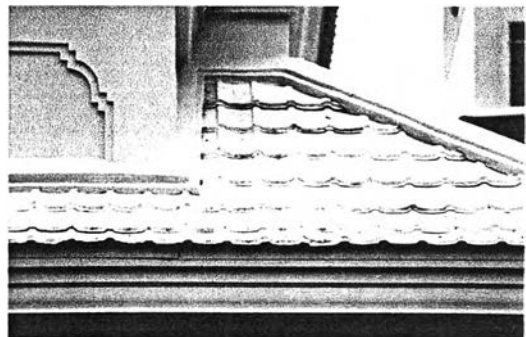
ภาพลายเส้นที่ 4.4.1.4 แสดงรูปด้านข้างพระอุโบสถ

- สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

ลักษณะโดยรวมของอาคารใช้สีในโทนสีขาว และสีธรรมชาติของเนื้อวัสดุ เช่น พื้นลานรอบพระอุโบสถปูด้วยแผ่นหินทรายหยาบสีเหลือง และสีน้ำตาลแดง ส่วนพื้นชั้นระเบียงปูด้วยหินขัดสีเทา ในส่วนหลังคาประดับลวดลายปูนปั้นสลายดอกพุดตานที่หน้าบัน ซ้อฟ้า ใบระกา กระเบื้องมุงหลังคาเป็นกระเบื้องแผ่นเหล็กสีขาว

ภาพที่ 4.4.1.15 การประดับตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นบริเวณซ้อฟ้า

ภาพที่ 4.4.1.16 กระเบื้องมุงหลังคาเป็นแผ่นเหล็กสีขาว

- ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร จนถึงส่วนโครงสร้างหลังคาซึ่งมีลักษณะพิเศษ คือ ตั้งคานาซ้อที่โครงหลังคาช่วงบน ส่งผลให้ที่ว่างภายในอาคารมีมากขึ้นทำให้ไม่รู้สึกอึดอัด

- แสงและที่ว่างภายในอาคาร

อาคารหลังนี้เน้นการใช้แสงจากธรรมชาติเป็นหลัก โดยได้แสงสว่างอย่างมากจากทางช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบจนทำให้ในเวลากลางวันไม่ต้องเปิดไฟ space ภายในห้องได้ระยะความสูงเพิ่มขึ้นจากการตั้งคานาซ้อในระดับที่สูงขึ้นไป ทำให้มีความโปร่งมากขึ้น

● ปัญหาและอิทธิพลที่มีผลต่อการออกแบบ

เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ ทำให้การออกแบบต้องคำนึงถึงความประหยัดอย่างมาก ทั้งนี้จะต้องใช้ประโยชน์ได้ตามหลักการทำสังฆกรรม จากเหตุนี้ส่งผลถึงการปรับรูปแบบพระอุโบสถให้มีความเรียบง่าย การเลือกใช้วัสดุที่มีราคาประหยัด และลดการประดับตกแต่งที่ฟุ่มเฟือย

บทสรุปแนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย

นาวาอากาศเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น

นาวาอากาศเอก อาวุธ เงินชูกลิ่น เป็นสถาปนิกผู้ปฏิบัติงานด้านสถาปัตยกรรมไทยมาโดยตลอด โดยช่วงแรกของชีวิตการทำงานเริ่มต้น ด้วยการรับราชการในตำแหน่งสถาปนิกประจำกองทัพอากาศ ต่อมาได้โอนย้ายมารับราชการในตำแหน่งนายช่างศิลปกรรม กองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร และภายหลังได้ย้ายมาอยู่กองสถาปัตยกรรมในตำแหน่งสถาปนิก ซึ่งชีวิตการทำงานในกรมศิลปากรเกือบทั้งหมด งานส่วนใหญ่ที่ได้รับมอบหมายเป็นงานด้านการอนุรักษ์ปฏิสังขรณ์โบราณสถานที่สำคัญของชาติหลายแห่ง เช่น การบูรณปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง, กำหนดรูปแบบและรายการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ (ระยะที่ 3) และงานบูรณปฏิสังขรณ์วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี เป็นต้น ส่งผลให้มีผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยไม่มากเท่าที่ควร และงานออกแบบประเภทพระอุโบสถมีเพียงแห่งเดียว คือ พระอุโบสถ วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก กรุงเทพมหานคร ซึ่งนำมาเป็นกรณีศึกษา อย่างไรก็ตาม พระอุโบสถแห่งนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพระอารามหลวง ซึ่งสร้างขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และยังได้ทรงพระราชทานที่ดินซึ่งเป็นทรัพย์สินส่วนพระองค์ในการก่อสร้างวัดอีกด้วย ทั้งนี้ทรงให้แนวความคิดในการออกแบบกับนาวาอากาศเอกอาวุธ ให้ยึดหลักความประหยัด ออกแบบให้มีขนาดเพียงพอต่อการใช้งาน เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับวัดสำหรับชุมชน

4.5 รองศาสตราจารย์ ฤทัย ใจจงรัก

ภาพที่ 4.5.1 รองศาสตราจารย์ ฤทัย ใจจงรัก

- กรณีศึกษา เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
1	พ.ศ. 2540	พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	

ตารางที่ 4.5.1 แสดงกรณีศึกษางานการออกแบบของรองศาสตราจารย์ ฤทัย ใจจงรัก

4.5.1 พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม

ภาพที่ 4.5.1.1 ทศนิยมภาพภายนอกพระอุโบสถ

ที่ตั้งของวัด	เลขที่ 10 หมู่ 3 ต.บางกระทีก อ.สามพราน จ.นครปฐม
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2540
สถาปนิกผู้ออกแบบ	รศ. ฤทัย ใจจงรัก

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา ⁴³

วัดญาณเวศกวัน เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด ตามพระราชนัดดาธิบดีลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เมื่อปี พ.ศ. 2531 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้วัดญาณเวศกวัน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2542 โดยมีที่ดินเฉพาะบริเวณวัด มีเนื้อที่ 20 ไร่ 2 งาน 11 ตารางวา

ชื่อวัด “ญาณเวศกวัน” นี้ พระธรรมปิฎก ได้ตั้งขึ้น โดยให้มีความหมายที่แสดงถึง จุดหมายแห่งการบำเพ็ญศาสนกิจของวัด ว่ามุ่งเน้นให้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า เพื่อเสริมสร้างความรู้ในพระธรรมวินัย และปฏิบัติให้บรรลุญาณสูงขึ้นไปตามลำดับ หรืออีกความหมายหนึ่ง หมายความว่า เป็นวัดที่มีป่าและผู้คนสามารถเข้าไปแสวงหาความรู้ได้

พระอุโบสถได้สร้างหลังจากศาลาการเปรียญ และกุฏิ แต่เดิมเลือกพื้นที่ก่อสร้างบริเวณกลางสระน้ำ ต่อมาทางวัดซื้อที่ดินเพิ่มอีก 4 ไร่ และดำเนินการก่อสร้างพระอุโบสถ ณ ที่แห่งนั้น จนเสร็จเรียบร้อยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2541 ด้วยงบประมาณ 16 ล้านบาทเศษ

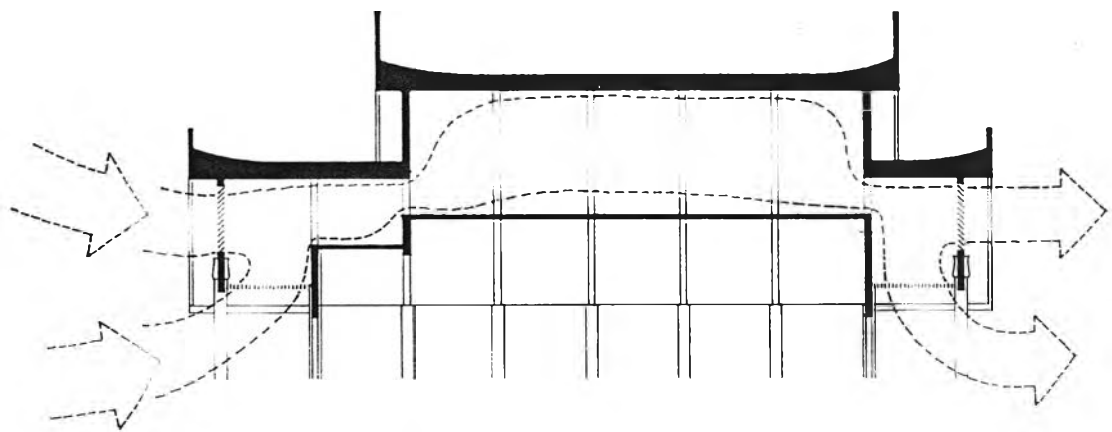
⁴³ เอกสารประวัติวัดญาณเวศกวัน

● แนวความคิดในการออกแบบ⁴⁴

แนวความคิดในการออกแบบพระอุโบสถหลังนี้ เป็นแนวความคิดของ รศ.อุทัย ใจจงรัก ร่วมกับ พระธรรมปิฎก เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นนักวิชาการทางพุทธศาสนา ได้ให้ความคิดว่า พระอุโบสถโดยทั่วไปเป็นอาคารชั้นเดียวมี ซ่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ หน้าบัน คันทวย ตกแต่งด้วยการลงรักปิดทอง ประดับกระจก ซึ่งต้องใช้งบประมาณก่อสร้างสูง ไม่เหมาะกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน แต่สถาปนิกต้องการให้พระอุโบสถที่เรียบง่ายลดทอนได้ดี มีความโปร่งและเบา มี 2 ชั้น ชั้นบนเป็นที่ทำสังฆกรรม ชั้นล่างใช้งานเอนกประสงค์ เช่น การเลี้ยงพระ หรือใช้เป็นที่อบรมพระภิกษุเปรียญ 9 ประโยค โดยสรุปแล้วมีแนวความคิดหลัก คือ สะอาด สว่าง สงบ

พระอุโบสถหลังนี้มีลักษณะเด่น คือ เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ มีการปรับและลดทอนให้เรียบง่ายจากรูปแบบไทยประเพณี มี 2 ชั้น ซึ่งสะท้อนรูปแบบสถาปัตยกรรมตามแนวความคิดหลัก คือ สะอาด สว่าง สงบ

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งคือ การวางอาคารในแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ หันด้านยาวรับแสงแดดจากทิศตะวันออกและตะวันตก โดยสถาปนิกมีแนวความคิดว่า เพื่อเป็นการระบายความร้อนภายใต้โครงหลังคา ซึ่งพระอุโบสถหลังนี้มีที่ว่างภายในโครงสร้างหลังคาเชื่อมต่อกันทั้งหมดตั้งแต่มุขด้านหน้า หลังคาใหญ่ จนถึงมุขด้านหลัง ที่หน้าบันทำเป็นบานเกล็ด และฝ้าเพดานภายนอกใต้หลังคามุขเป็นตะแกรงโปร่ง เพื่อให้ลมพัดผ่านจากด้านทิศใต้ ไล่ความร้อนออกไปทางมุขด้านทิศเหนือ ผู้ออกแบบคิดว่าการระบายความร้อนในส่วนหลังคามีความจำเป็นอย่างมาก เพราะถ้าแบ่งอาคารออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนหลังคา ส่วนตัวอาคาร และส่วนชั้นใต้ถุน ส่วนที่ได้รับความร้อนมากที่สุด คือ ส่วนหลังคา ดังนั้นถ้าสามารถขจัดความร้อนในส่วนนี้ไปได้ ก็จะไม่มีการแผ่ความร้อนลงมาสู่ส่วนต่อไป ส่วนปัญหาความร้อนจากดวงอาทิตย์ที่ส่องมาสู่พื้นที่ตัวอาคารทางด้านยาวนั้นยังสามารถใช้ต้นไม้ใหญ่ช่วยบังได้ เมื่อพิจารณาแล้วสถาปนิกคิดว่าการทำงานเช่นนี้สามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่า

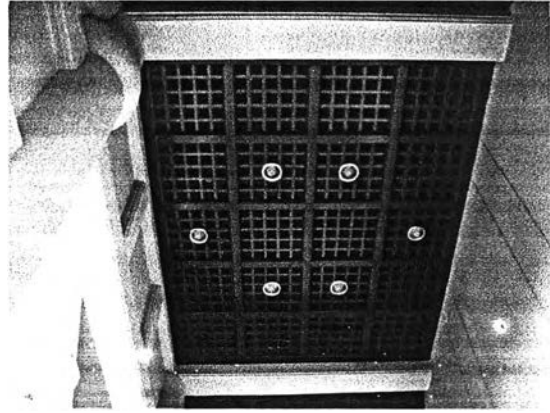

ภาพลายเส้นที่ 4.5.1.1 รูปตัดหลังคาตามยาว แสดงการระบายอากาศภายในโครงหลังคา

⁴⁴ สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ อุทัย ใจจงรัก, 9 กรกฎาคม 2547.

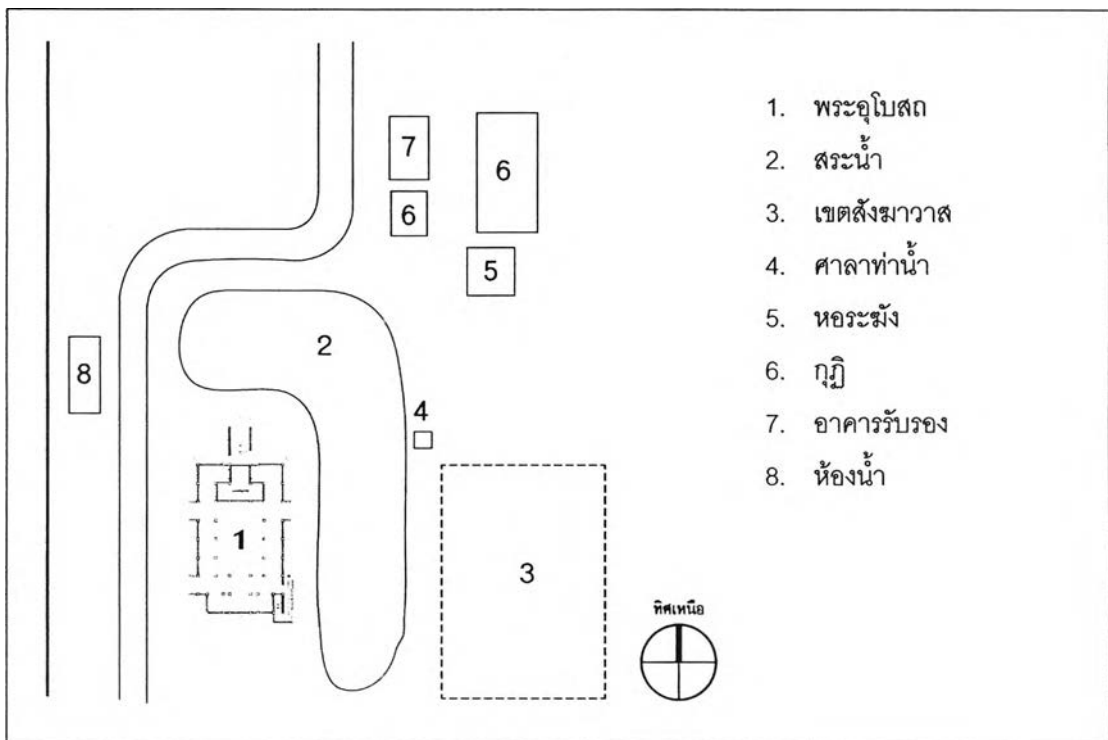
ภาพที่ 4.5.1.2 หน้าจั่วแบบบานเกล็ดช่วยการระบายอากาศ

ภาพที่ 4.5.1.3 ฝาเพดานภายนอกบริเวณใต้หลังคามุข เป็นตะแกรงเหล็กช่วยการระบายอากาศเช่นกัน

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

การเลือกที่ตั้งอาคารเป็นแนวความคิดของทางวัด ซึ่งก่อนหน้าที่จะสร้างพระอุโบสถทางวัดไม่มีที่ดิน แต่ต่อมาทางวัดได้ซื้อที่เพิ่มเติมอีก 4 ไร่ ทางด้านทิศตะวันตกของวัดอยู่ติดกับสระน้ำ

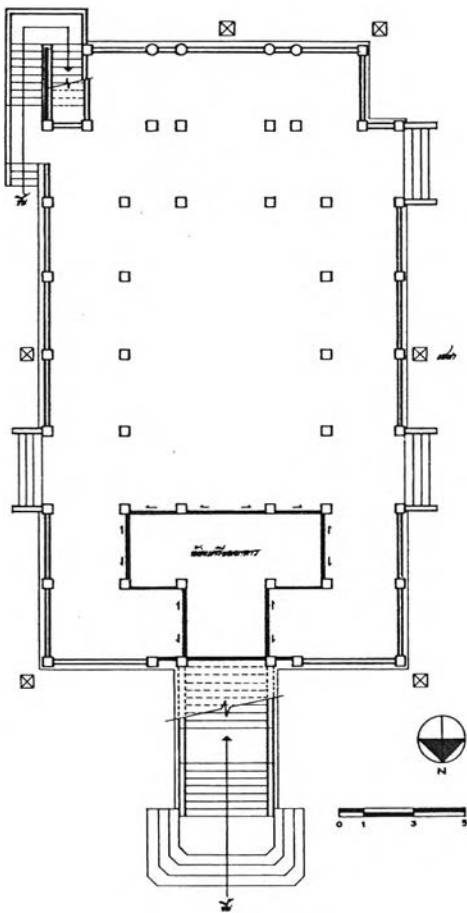

ภาพลายเส้นที่ 4.5.1.2 แสดงการวางผังบริเวณ ซึ่งพระอุโบสถแยกออกมาเนื่องจากซื้อที่ดินเพิ่มได้ในภายหลัง โดยมีลักษณะสำคัญคือตัวพระอุโบสถวางตามทิศเหนือ - ใต้

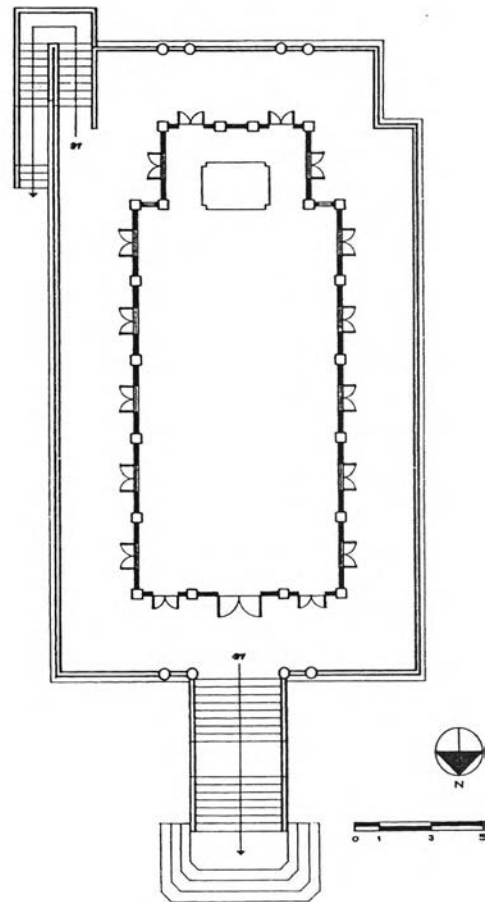
● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

พระอุโบสถนี้มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาคารวางไปตามแนวทิศเหนือ - ใต้ เป็นอาคาร 2 ชั้น โดยชั้นล่างยกพื้นไม่สูงมาก ประมาณ 1 เมตร มีลักษณะโล่ง เสาลอย ไม่มีผนัง ลมพัดผ่านได้สะดวก มีบันไดทางขึ้นสู่พื้นที่ชั้นล่างทางด้านข้าง ข้างละ 2 ตำแหน่ง และมีบันไดขึ้นสู่พื้นที่ชั้นบน 2 ตำแหน่ง คือ บันไดทางขึ้นหลักทางด้านหน้าและบันไดทางด้านหลัง สาเหตุที่แยกทางขึ้นเนื่องจากผู้ออกแบบต้องการแยกทางสัญจรระหว่างพระสงฆ์กับฆราวาส ชั้นล่างใช้งานเอนกประสงค์ เช่น การเลี้ยงพระ หรือใช้เป็นที่อบรมพระภิกษุเปรียญ 9 ประโยค เมื่อมีการประกอบพิธีอุปสมบทที่ชั้นบน ญาติโยมที่ซราภาพขึ้นบันไดไม่ไหว ก็สามารถนั่งร่วมพิธีที่ชั้นล่างนี้ได้ ในส่วนห้องใต้บันไดทางด้านมุขหน้า เดิมใช้ประโยชน์เป็นห้องเตรียมอาหาร แต่ปัจจุบันใช้เป็นห้องบันทึกเสียงเทปธรรมะและเก็บของ

แผนผังชั้นบนเป็นห้องสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบ่งได้ 5 ช่วงเสา ห้องพระพุทธรูปประธานย่อกระเปาะเป็นมุขออกไปทางด้านหลัง มีระเบียงโดยรอบ ภายในห้องใช้เป็นที่ทำสังฆกรรม ส่วนบริเวณระเบียงโดยรอบใช้เป็นที่เดินทักษิณาวัตรหรือเดินจงกลม เป็นการผ่อนคลายเป็นการนั่งสมาธิ

ภาพลายเส้นที่ 4.5.1.3 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 1

ภาพลายเส้นที่ 4.5.1.4 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 2

เสมา ใบเสมาวางบนแท่งเสามีความสูงพอประมาณ ไม่มีซุ้ม มีลักษณะเรียบง่าย เหมาะสมกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร บริเวณใบเสมาจำหลักเป็นชื่อวัด เดิมมีเสมาที่มุ่มทั้ง 4 ของพระอุโบสถเท่านั้น แต่ต่อมาทางวัดได้เพิ่มเติมที่ด้านข้างและบันไดทางขึ้นด้านหน้า สถาปนิกต้องการให้เสมามีความแนบชิดกับพระอุโบสถมากที่สุด เพื่อความบริสุทธิ์ในการประกอบสังฆกรรม เนื่องจากเสมาเป็นสัญลักษณ์ในการกำหนดขอบเขตพื้นที่ ถ้าตั้งไว้ในบริเวณกว้างมาก ขณะทำสังฆกรรมอยู่หากมีพระสงฆ์ซึ่งไม่เกี่ยวข้องเดินผ่านเข้ามาในเขตและไม่ได้กล่าวคำ สาธุ พร้อมกับพระสงฆ์ที่กำลังประกอบพิธี ก็จะทำให้พิธีไม่เป็นผล

ภาพที่ 4.5.1.4 แสดงรูปแบบของหลักเสมา

• รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมโดยรวมเป็นแบบประยุกต์ เน้นความเรียบง่าย และประหยัดเป็นหลัก ส่งผลให้รูปแบบของอาคารมีลักษณะ ดังนี้

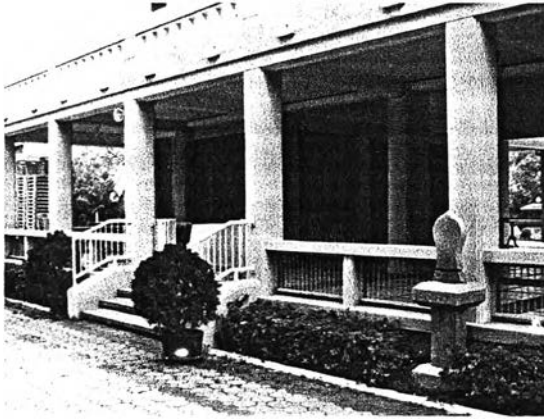
ชั้นล่าง ไม่มีชั้นบัวฐาน เสารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมมบัว ไม่มีผนัง ผนังกระเบื้องคอนกรีตเสริมเหล็ก และลูกกรงผนังกระเบื้องใช้เหล็กเส้น บันไดทางขึ้นมีลักษณะเรียบง่าย ผนังบันไดเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยม ไม่มีเสาหัวเม็ด บริเวณใต้บันไดและมุขด้านหน้ากันเป็นห้อง ผนังและประตูบานเลื่อนไม้ลูกฟักกระจก การยกพื้นให้สูงขึ้นเป็นลักษณะได้ถูกแบบนี้เพื่อต้องการให้มีความโปร่ง และโล่ง ทำให้เกิด space ในระดับสายตาสถาปัตยกรรมมองเห็นผ่านออกไป รู้สึกไม่ทึบตันและเกิดความอึดอัด ได้ประโยชน์มากกับวัดที่มีพื้นที่ไม่มาก

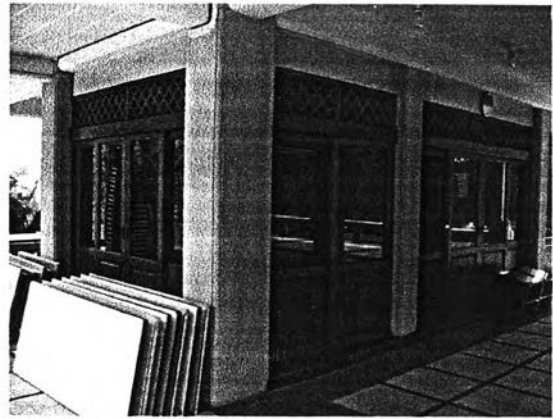
ภาพที่ 4.5.1.5 รูปแบบโดยรวมพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.5.1.6 ทศนิยมภาพด้านหลังพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.5.1.7 รูปแบบสถาปัตยกรรมของชั้นล่าง มีลักษณะเป็นโดงโค้ง ไม่มีผนัง

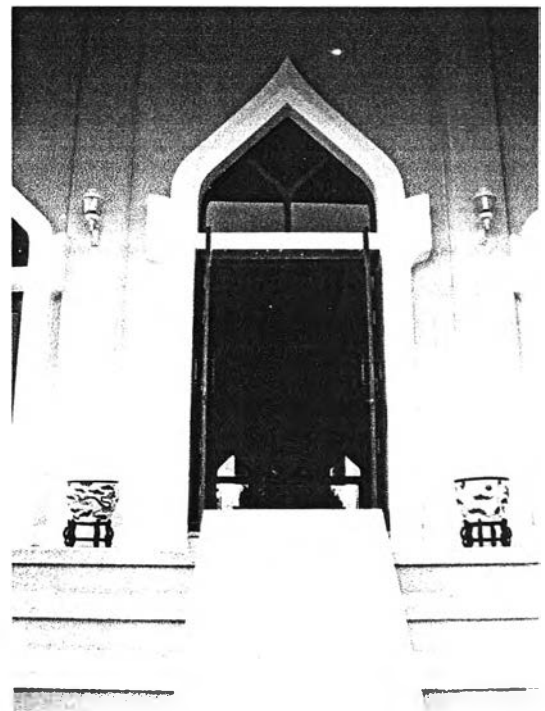

ภาพที่ 4.5.1.8 ส่วนที่กันเป็นห้อง ปัจจุบันใช้เป็นที่บันทึกเทปธรรมะและเก็บของ

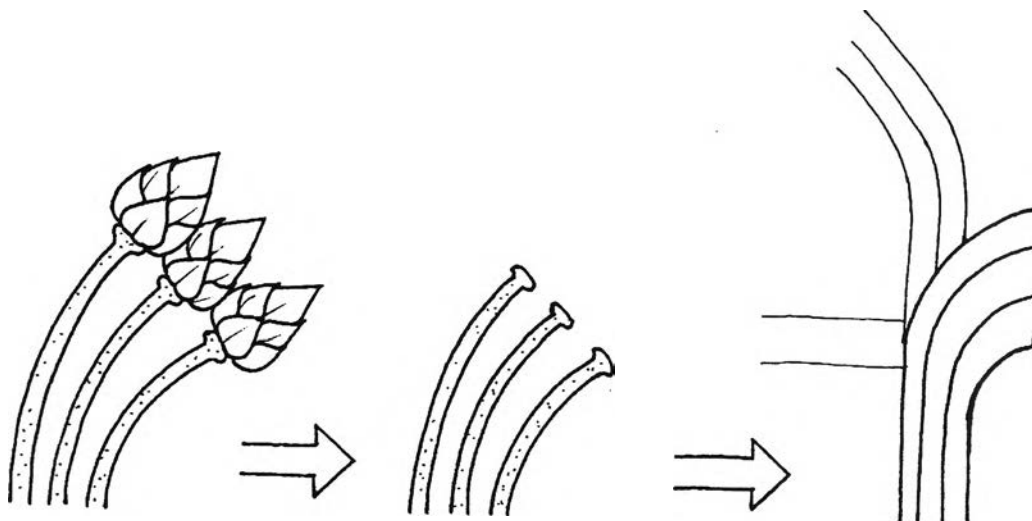
ชั้นบน เสาลอยรับหลังคามุขทางด้านหน้าและด้านหลังเป็นเสากลมมีบัวหัวเสาแบบลวดทอน ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างเป็นลักษณะที่ออกแบบขึ้นใหม่ โดยดัดแปลงมาจากชุ่มแบบโบราณ ซึ่งสถาปนิกมีวิธิตัดนี้ เริ่มจากการนำรูปชุ่มแบบโบราณมาเขียนเส้นกรอบภายนอก และคิดว่าทำอะไรจึงจะได้รูปภายในแบบใหม่ สำหรับชุ่มของพระอุโบสถหลังนี้ใช้รูปทรงของสายบัว 3 สาย สื่อความหมายถึง การบูชา โดยตัดส่วนดอกออก ต่อยอดเป็นทรงจั่วสูงขึ้นไป ด้านเหนือของชุ่มหน้าต่างแต่ละชุ่ม เจาะช่องแสงรูปสี่เหลี่ยมเพื่อเพิ่มแสงสว่างบานประตู - หน้าต่าง ใช้ไม้ลูกฟักกระຈຈ ซึ่งผนังด้านหน้ามีประตู 3 ช่อง ด้านหลังมีประตู 2 ช่อง และด้านข้างมีหน้าต่างข้างละ 5 ช่อง รูปแบบของหน้าบันเจาะเป็นช่องบานเกล็ด แบ่งเป็น 3 ช่อง ประกอบกับฝ้าเพดานภายนอกเป็นตะแกรงเหล็ก เพื่อการระบายอากาศภายในโครงหลังคา

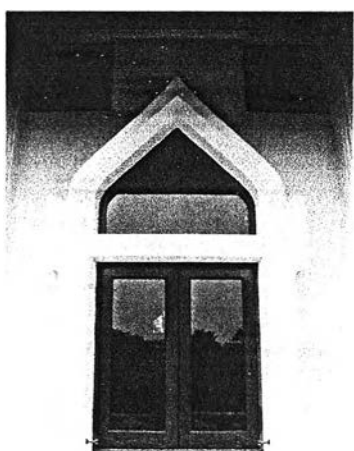
ภาพที่ 4.5.1.9 รูปด้านหน้าพระอุโบสถ แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมซึ่งลวดทอนลายระเอียดในองค์ประกอบต่างๆ

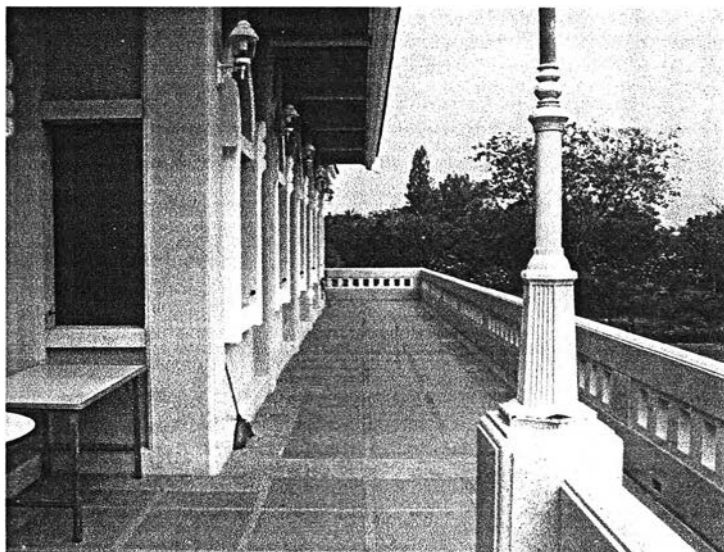
ภาพที่ 4.5.1.10 แสดงรูปแบบชุ่มประตูซึ่งมีแนวความคิดมาจากสายบัว 3 สาย และใช้ลักษณะนี้กับชุ่มหน้าต่างด้วย

ภาพลายเส้นที่ 4.5.1.5 ชุ่มหน้าต่างใช้รูปทรงของสายบัว 3 สาย สื่อความหมายถึง การบูชา โดยตัดส่วนดอกออก ต่อยอดเป็นทรงจั่วสูงขึ้นไป

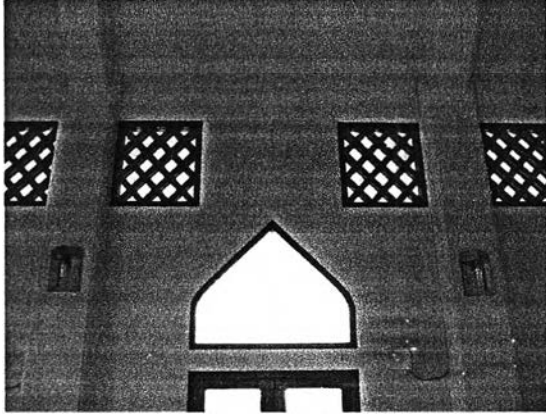
ภาพที่ 4.5.1.11 รูปแบบชุ่มหน้าต่าง

ภาพที่ 4.5.1.12 ระเบียงภายนอกสามารถเดินได้รอบพระอุโบสถ พนักกระเบื้องรูปแบบเรียบง่าย

รูปแบบหลังคา เป็นแบบจั่วเปิด มี 2 ชั้น ชั้นบนมี 2 ตับ เครื่องปิดเครื่องมุงมีลักษณะคล้ายปั้นลมแบบเรือนไทย ไม่ประดับตกแต่ง พนักกระเบื้องโดยรอบมีลักษณะเหมือนกับพนักบันได ไม่มีเสาค้ำหัวเม็ด มีการเจาะช่องระบายน้ำทางด้านข้าง

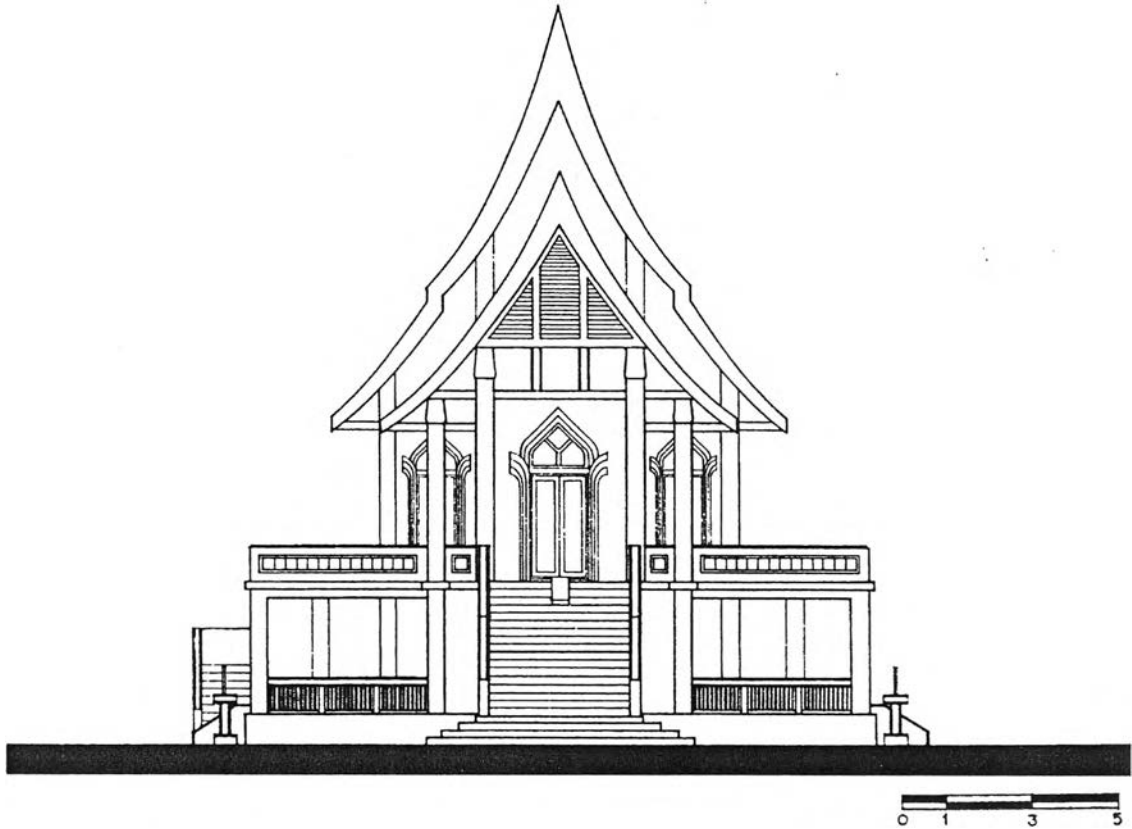
ภายใน มุขที่ยื่นออกไปทางด้านหลังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางสมาธิ ภายในห้องเรียบง่าย ไม่มีการเขียนลวดลายหรือจิตรกรรม ฝ้าเพดานติดตั้งดวงไฟ down light ไม่ประดับดาวเพดาน

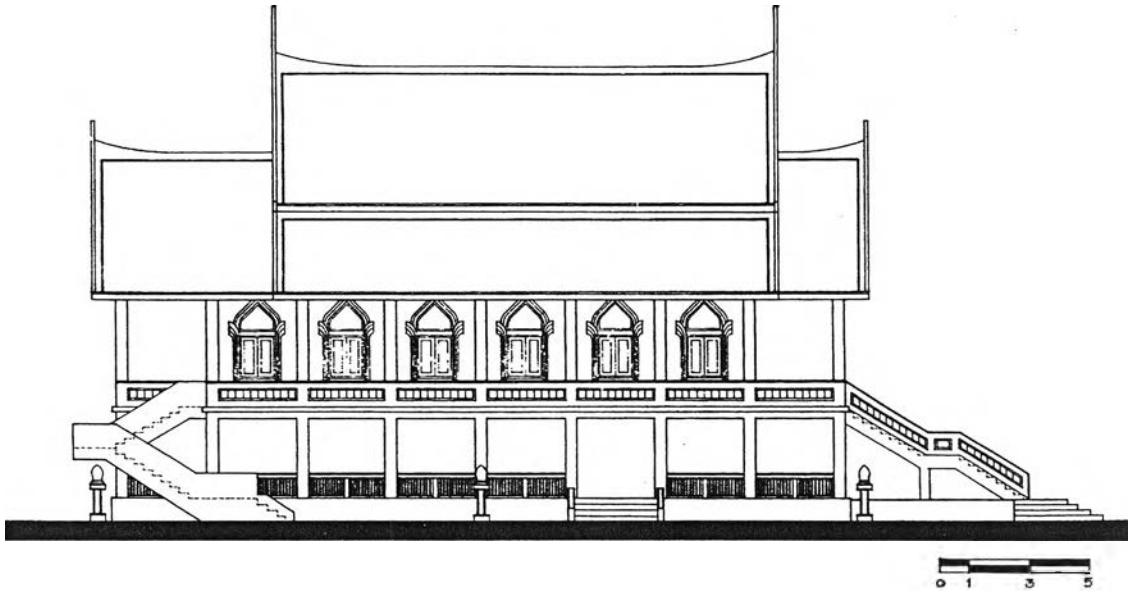
ภาพที่ 4.5.1.13 ช่องแสงรูปสี่เหลี่ยมเหนือหน้าต่าง เพื่อเพิ่มปริมาณแสงให้ภายใน

ภาพที่ 4.5.1.14 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน มีลักษณะเรียบง่าย

ภาพลายเส้นที่ 4.5.1.6 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ

ภาพลายเส้นที่ 4.5.1.7 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

วัสดุตกแต่งอาคารส่วนใหญ่เน้นความคงทน เรียบง่าย และประหยัด ใช้สีธรรมชาติของวัสดุ ตัวอาคารทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ใช้ทราสล้างสีเทาหรือสีควันบุหรี่ สาเหตุที่ไม่ใช้สีขาวเพราะจะดูกระด้างจนเกินไป วัสดุปูพื้นและบันไดเป็นกระเบื้องดินเผาสลับกับทราสล้างสีน้ำตาล บานประตูและบานหน้าต่างใช้กรอบไม้ลูกฟักกระจกเพื่อความสว่างและกลมกลืนกับลักษณะของอาคาร กระเบื้องหลังคาเป็นกระเบื้องชนิดพิเศษสีดินเผาซ้อนไปทางสีแดง มีขนาดใหญ่และแข็งแรงมาก ส่วนภายในไม่ได้ตกแต่งอะไรมาก ผังทาสีขาว พื้นใช้กระเบื้องแกรนิตสีเทา เดินเส้นด้วยกระเบื้องสีเทาเข้ม ฝ้าเพดานไม้ทาสีแดงน้ำหมากประดับดวงไฟ down light

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

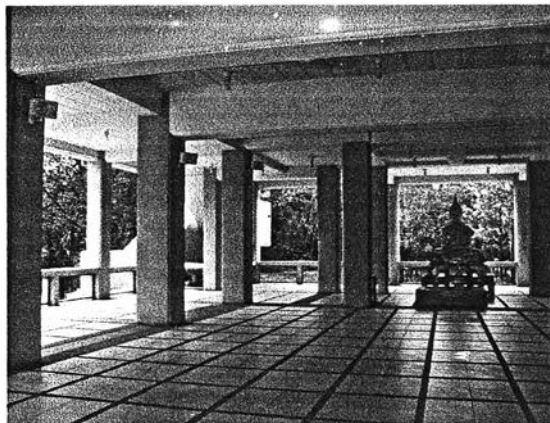
อาคารใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร จนถึงส่วนโครงสร้างหลังคาซึ่งมีลักษณะพิเศษ คือ ใช้จันทันคอนกรีตเสริมเหล็กเอียงไปตามทรงของหลังคาและไปบรรจบกันที่ยอดจั่วโดยไม่มีข้อขวางเลย เพื่อให้เกิด space ภายในโครงหลังคาเพื่อการระบายอากาศ เป็นเทคนิคการก่อสร้างซึ่งทำได้ค่อนข้างยาก ฝ้าหลังคาเทคอนกรีตเสริมเหล็กแล้ววางระแนงเหล็ก

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

อาคารหลังนี้เน้นการใช้แสงจากธรรมชาติเป็นหลัก โดยได้แสงสว่างอย่างมากจากทางช่องประตูและช่องหน้าต่างซึ่งมีขนาดค่อนข้างใหญ่โดยรอบจนทำให้ในเวลากลางวันไม่ต้องเปิดไฟ space ภายในห้องได้ระยะความสูงเพิ่มขึ้นจากการติดฝ้าเพดานในระยะที่สูงขึ้นไป ทำให้มีความโปร่งมากขึ้น ชั้นล่างมีลักษณะเป็นโถงโถ่ง จึงทำให้ space สามารถถ่ายเทระหว่างภายในกับภายนอกได้ดี

ภาพที่ 4.5.1.15 แสดงแสงสว่างที่เข้ามาทางหน้าต่างและประตู โดยรอบ ภายในห้องชั้นที่ 2

ภาพที่ 4.5.1.16 แสดงแสงสว่างและที่ว่างภายในพื้นที่ชั้นที่ 1

บทสรุปแนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย

รองศาสตราจารย์ ฤทัย ใจจงรัก

รองศาสตราจารย์ ฤทัย ใจจงรัก เป็นสถาปนิกผู้ปฏิบัติงานด้านสถาปัตยกรรมไทย ที่มีแนวทางการออกแบบอันแตกต่างไปจากอาคารในอดีตเป็นอย่างมาก ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อแนวความคิดสร้างสรรค์ คือ รองศาสตราจารย์ ฤทัย มีความชื่นชอบในงานสถาปัตยกรรมสากลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานการออกแบบของ แฟรงก์ ลอยด์ ไรท์ ทำให้ในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมไทย จะผสมผสานแนวความคิดแบบตะวันตกไปด้วยเสมอ รองศาสตราจารย์ ฤทัย กล่าวถึง แนวทางการทำงานด้านสถาปัตยกรรมไทย ว่ามีอยู่ 3 แนวทาง อันได้แก่ แนวทางอนุรักษ์ แนวทางสืบสาน และแนวทางสร้างสรรค์ ผลงานการออกแบบของ รองศาสตราจารย์ฤทัย จะเป็นแนวทางสืบสานและแนวทางสร้างสรรค์ จากข้อมูลการออกแบบสถาปัตยกรรมไทย พบว่า รองศาสตราจารย์ ฤทัย ได้ออกแบบอาคารประเภทพระอุโบสถ 2 แห่ง คือ พระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม และพระอุโบสถ วัดสีสุก กรุงเทพมหานคร แต่เนื่องจากพระอุโบสถ วัดสีสุก ยังมีได้ทำการก่อสร้าง จึงนำการออกแบบพระอุโบสถ วัดญาณเวศกวัน มาเป็นกรณีศึกษาเพียงแห่งเดียว ซึ่งแนวทางการออกแบบพระอุโบสถแห่งนี้ ที่กล่าวว่าแตกต่างไปจากอดีตเป็นอย่างมาก คือ มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเชิงประยุกต์ร่วมสมัย ลดทอนรายละเอียดให้มีความเรียบง่าย และที่สำคัญ คือ เรื่องการระบายอากาศและการตัดความร้อนภายในอาคาร

4.6 นายประดิษฐ์ ยูวะพุกกะ

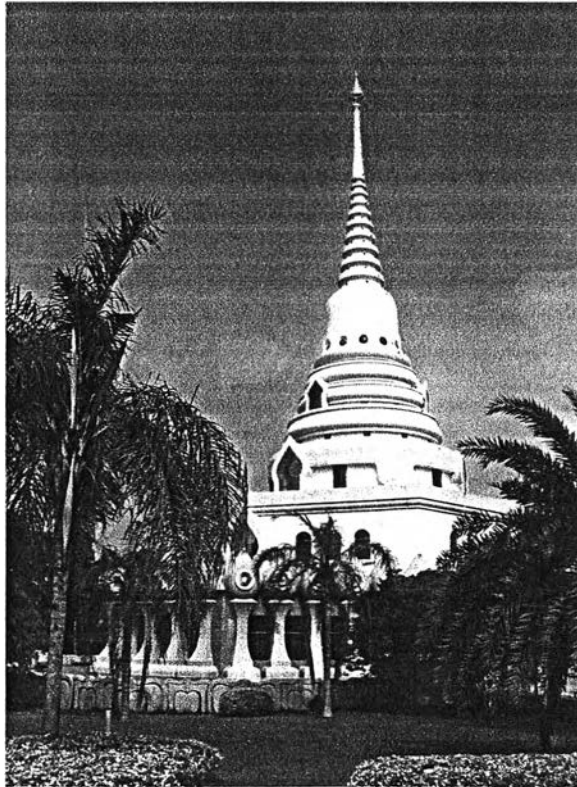
ภาพที่ 4.6.1 นายประดิษฐ์ ยูวะพุกกะ

- กรณีศึกษา เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
1	พ.ศ. 2525	พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรี พัฒน วัฒนสถานสังวราราม จ.ชลบุรี	

ตารางที่ 4.6.1 แสดงกรณีศึกษาผลงานการออกแบบของนายประดิษฐ์ ยูวะพุกกะ

4.6.1 พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัดญาณสังวราราม จ.ชลบุรี

ภาพที่ 4.6.1.1 ทศนียภาพภายนอก พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์

ที่ตั้งของวัด	ตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2525
สถาปนิกผู้ออกแบบ	นายประดิษฐ์ ยุวะพุกกะ

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา ⁴⁵

วัดญาณสังวรารามฯ มีเนื้อที่ทั้งหมด 366 ไร่ 2 งาน 11 ตารางวา โดยที่ดินของวัดได้จากศรัทธาของ นายแพทย์ขจร และคุณหญิงนิริวดี อ้นตะการ ได้นำที่ดินจำนวน 100 ไร่ 1 งาน 92 ตารางวา ถวายแด่สมเด็จพระญาณสังวร (สมณศักดิ์ของท่านในตอนนั้น) เมื่อ พ.ศ. 2519 และขอใช้ชื่อตามสมณศักดิ์ในตอนนั้นคือ ญาณสังวร ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ญาณสังวราราม”

วัดญาณสังวรารามฯ ได้รับอนุญาตให้สร้างเป็นสำนักสงฆ์ “ญาณสังวราราม” ในปี พ.ศ. 2520 ต่อมาได้รับอนุญาตให้สร้างเป็นวัดเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2521 เมื่อได้สร้างเป็นวัดแล้ว คุณหญิงนิริวดี อ้นตะการ ได้ถวายที่ดินเพิ่มอีก 147 ไร่ 3 งาน 20 ตารางวา แพทย์หญิงสุอารีย์ อ้นตะการ (บุตร) ถวายอีก 50 ไร่ นอกจากนั้นก็

⁴⁵ วัดญาณสังวราราม วรมหาวิหาร, วัดญาณสังวราราม วรมหาวิหาร ในพระบรมราชูปถัมภ์ (กรุงเทพมหานคร, 2544), หน้า 12-17.

มีคณะผู้สร้างวัดศรัทธาชื่อเพิ่มเติมอีก 59 ไ่ว์ 99 ตารางวา รวมกันแล้วเป็นบริเวณวัดทั้งหมด 366 ไ่ว์ 2 งาน 20 ตารางวา ดังที่กล่าวมา

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นวัดในพระองค์ เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2531 และได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร ตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2531 จึงมีชื่อเต็มว่า “วัดญาณสังวรารามวรมหาวิหารในพระบรมราชูปถัมภ์” ตั้งแต่นั้นมา

ในวัดญาณสังวรารามฯ นี้ มีการสร้างปูชนียสถาน เพื่อทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์ และพระบรมราชวงศ์จักรี คือ พระพุทธปฏิมาประธาน สมเด็จพระพุทธญาณนเรศวร์ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระอุโบสถ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระมหามณฑปพุทธบาทฯ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช และอีกองค์คือ พระเจดีย์ สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระราชวงศ์จักรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมราชานุญาตและพระราชทานนามว่า “พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์” ซึ่งมีความหมายว่า พระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุเพื่อความวัฒนาถาวรของพระราชวงศ์จักรี

● แนวความคิดในการออกแบบ⁴⁶

เนื่องด้วยสถาปนิกต้องการให้พระบรมธาตุเจดีย์ฯ องค์นี้เป็นแบบประยุกต์ ให้แตกต่างออกไปจากแบบโบราณแต่ยังคงเค้าโครงแบบเดิมไว้ ซึ่งยึดแนวความคิดที่ว่า มีความเรียบง่าย มั่นคง และแข็งแรง โดยลดทอนส่วนรายละเอียดออกทั้งหมด และไม่มีการประดับตกแต่ง ทั้งนี้สถาปนิกเคยเป็นช่างปั้นมาก่อนจึงทราบว่ารูปทรงที่มีความมั่นคง แข็งแรงนั้นเป็นอย่างไร นอกจากนี้ยังใช้ลักษณะของดอกบัวมาใช้กับส่วนประกอบต่าง ๆ ขององค์พระเจดีย์อีกด้วย

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ ตั้งอยู่ด้านหลังของพระอุโบสถ มีถนนคอนกรีตเชื่อมระหว่างพระอุโบสถกับพระเจดีย์ฯ ประหนึ่งเป็นทางเชื่อมระหว่างสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ กับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ หรืออีกนัยหนึ่ง คือพระราชวงศ์ตากสินกับพระราชวงศ์จักรี

พระเจดีย์ฯ ตั้งอยู่ในแนวแกนเดียวกับพระอุโบสถ และพระมหามณฑปพุทธบาท ซึ่งอาคารทั้งสามนี้ถือได้ว่ามีความสำคัญมากที่สุดเ็นวัด ในส่วนการเลือกที่ตั้งนี้เป็นแนวความคิดของทางวัด

⁴⁶ สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ ยุวะพุททะ, ศิลปินแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2544, 21 พฤษภาคม 2547.

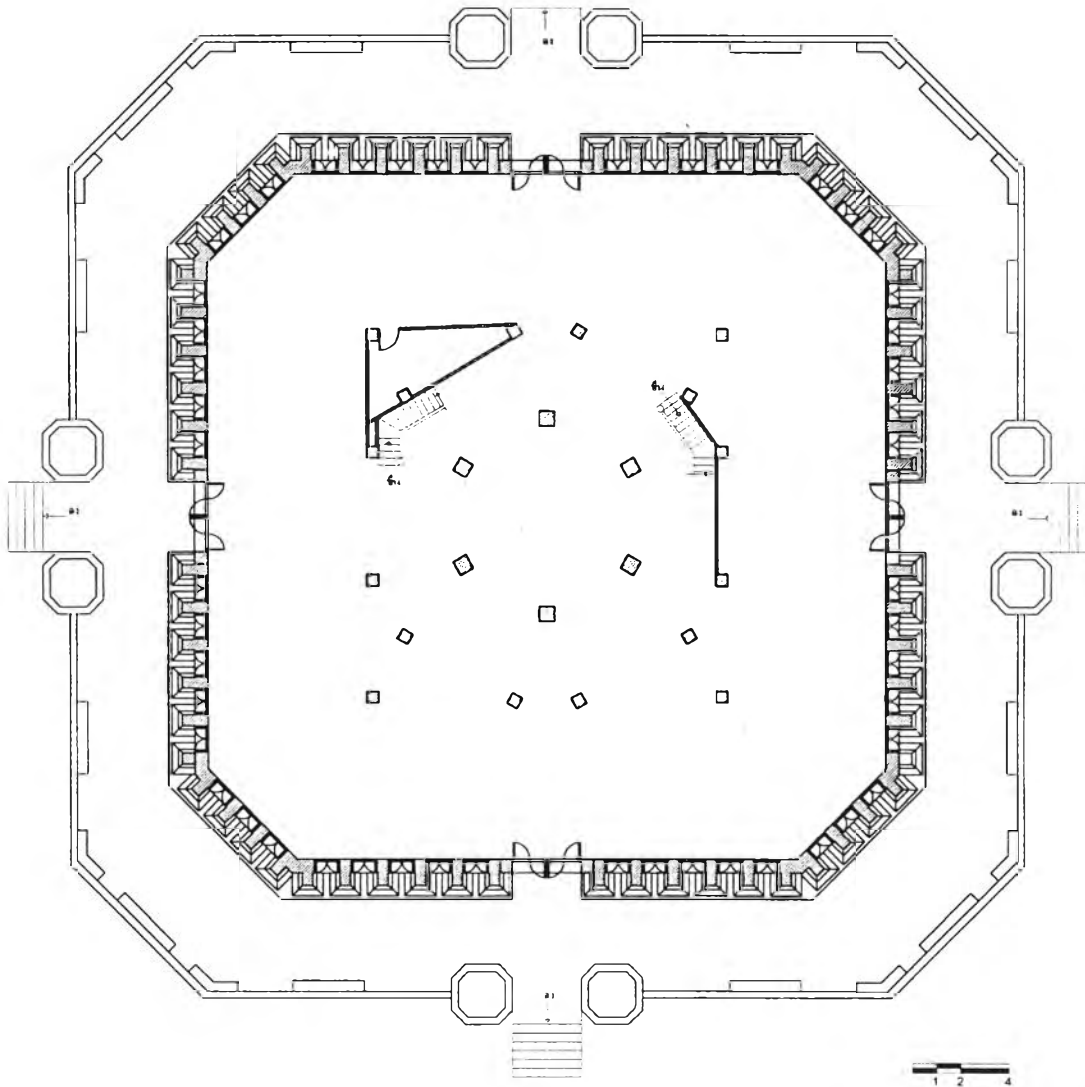

ภาพลายเส้นที่ 4.6.1.1 แสดงแผนผังโดยรวมของวัดญาณสังวรารามฯ ซึ่งมีพระอุโบสถ พระบรมธาตุเจดีย์ และพระมหามณฑป อยู่ในแกนกลางเดียวกัน

● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

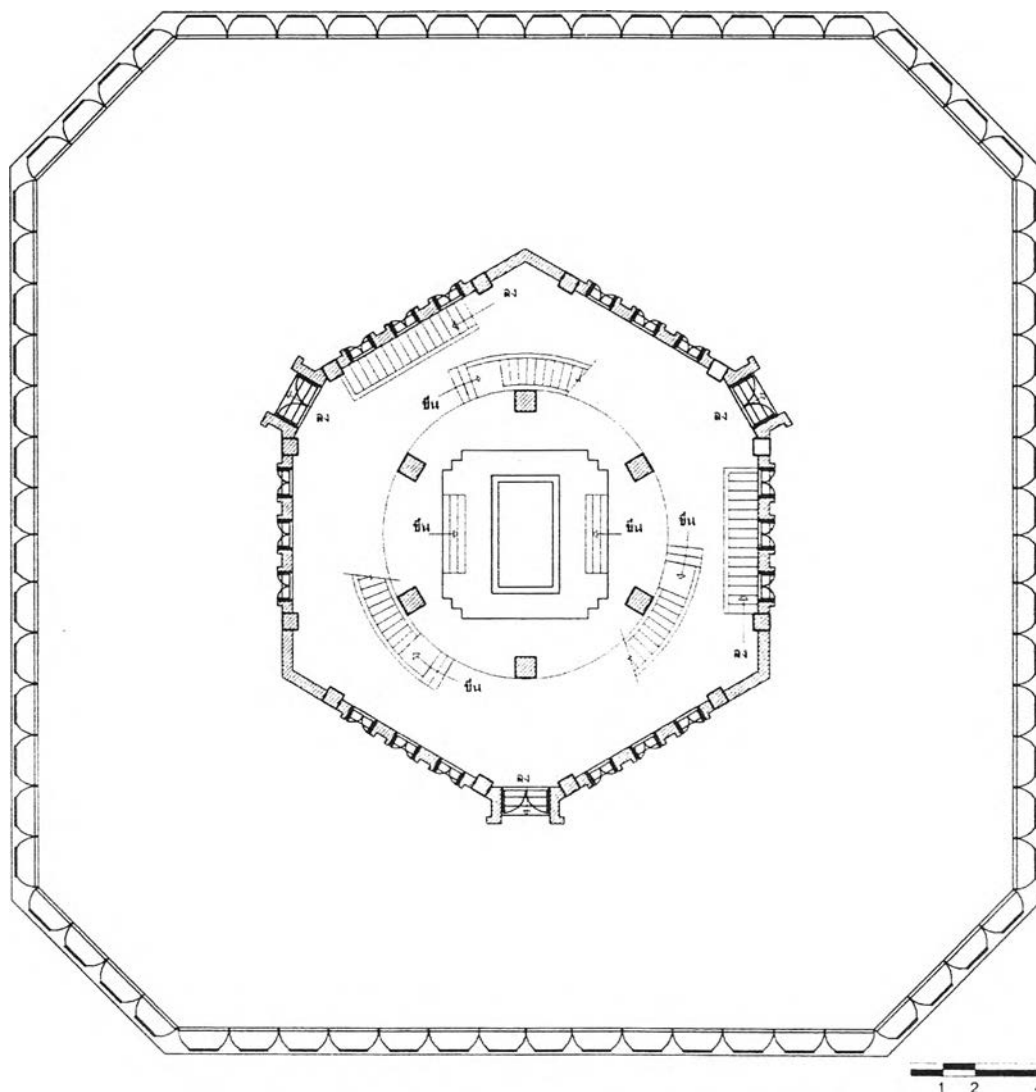
พระบรมธาตุเจดีย์ฯ องค์นี้เป็นอาคารแบ่งเป็น 3 ชั้น โดยชั้นที่ 1 มีผังพื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตัดมุม ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตัดมุมเช่นเดียวกัน ผังพื้นชั้นที่ 2 เป็นรูปหกเหลี่ยมและชั้นที่ 3 เป็นรูปวงกลม

ชั้นที่ 1 มีทางเข้าได้ 4 ทิศ แต่ละทิศมีประตู 1 บาน ขนาบด้วยหน้าต่างด้านละ 5 บาน ภายในเป็นห้องโถงใหญ่ สามารถใช้เป็นที่ประชุมสงฆ์ และบำเพ็ญกุศล ที่ทำเป็นประจำคือ การทำบุญแผ่นดินไทย แห่งชาติ ซึ่งจัดทุกปีในวันอาทิตย์สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนมกราคม ซึ่งเป็นเดือนแรกของปีใหม่สากล โถงชั้นล่างนี้มีเพดานสูง ดูเรียบง่าย มีการเขียนลวดลายในโทนสีฟ้า ไม่มีการประดับตกแต่งอะไรมาก มีบันไดคอนกรีตเสริมเหล็กอยู่ 2 ตำแหน่งเป็นทางขึ้นไปสู่ชั้นต่อไป

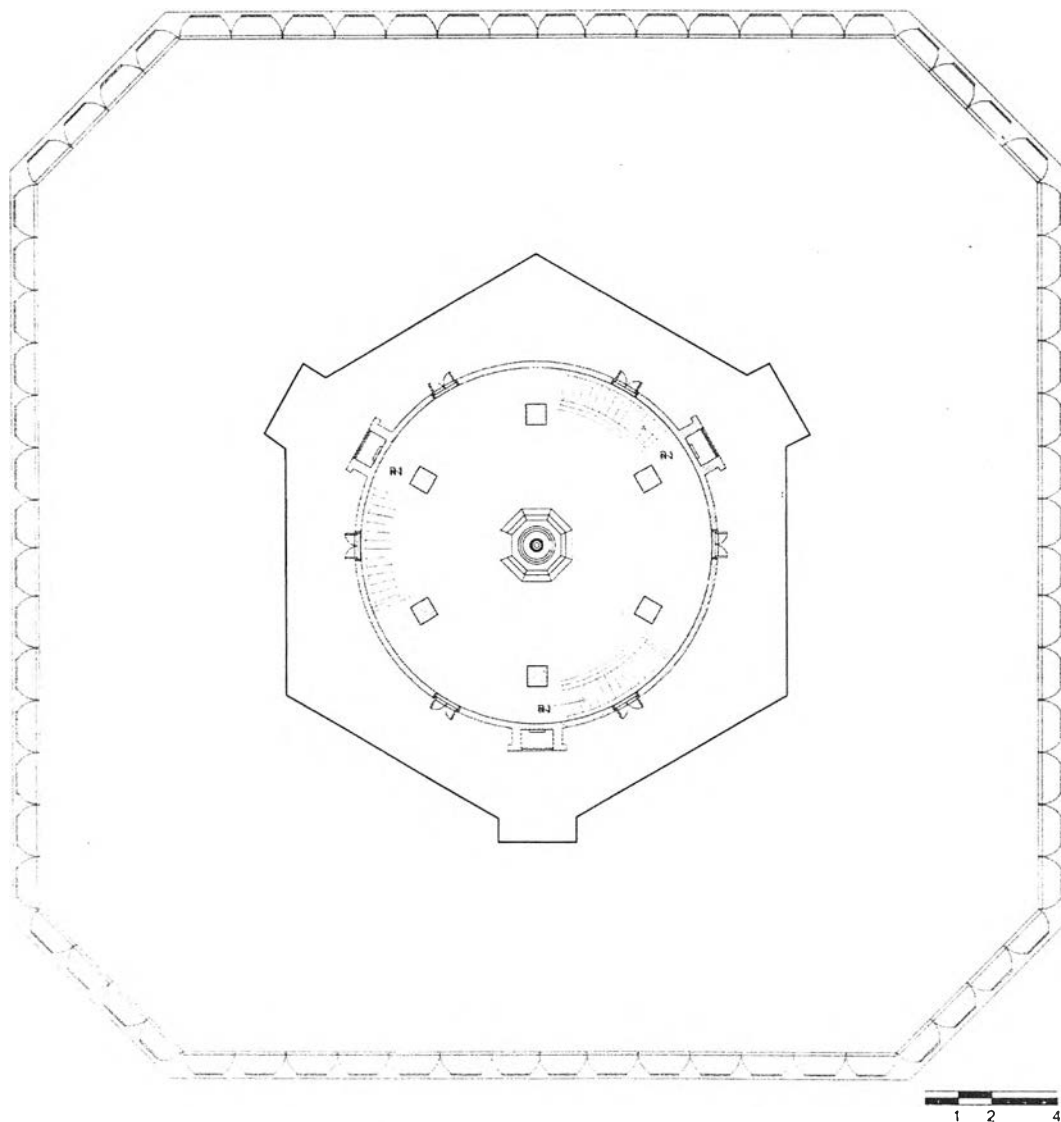
ภาพลายเส้นที่ 4.6.1.2 แสดงผังพื้นที่ชั้นที่ 1 ของพระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตัดมุม มีลานโดยรอบ มีทางเข้า 4 ทิศ ตัวอาคารมีช่องหน้าต่างโดยรอบ และมีบันไดทางขึ้นสู่ชั้นต่อไป 2 ตำแหน่ง (ที่มา : นภัศ ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาามนัฒนทิศ ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 248.)

ชั้นที่ 2 มีประตูทางออกสู่ระเบียงภายนอก 3 ทิศ แต่ละทิศมีประตู 1 บาน ขนาดด้วยหน้าต่าง ด้านละ 3 บานเช่นกัน พื้นระเบียงภายนอกใช้เป็นที่เดินจงกรมของพระสงฆ์ และเป็นที่เดินเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา โดยพระสงฆ์เดินที่ลานชั้นนี้ แต่ฆราวาสเดินที่พื้นลานชั้นล่าง ภายในห้องใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลอง มีแท่นโดยรอบ มีการประดับตกแต่งมากขึ้นกว่าชั้นที่ 1 ตามเสาและเพดานเขียนลวดลายในโทนสีชมพู ในวันที่ 6 เมษายน ของทุกปี ซึ่งตรงกับวันจักรี จะมีการถวายสังฆทานพระสงฆ์ 10 รูป รอบพระพุทธรูปจำลอง ชั้นนี้มีบันไดโค้งขึ้นไปสู่ชั้นต่อไปจำนวน 3 ตำแหน่ง

ภาพลายเส้นที่ 4.6.1.3 แสดงผังพื้นชั้นที่ 2 ซึ่งมีผังในส่วนใช้งานภายในเป็นรูปหกเหลี่ยม มีประตูทางเข้า 3 ทิศ ภายนอกล้อมรอบด้วยลานกว้าง มีบันไดทางขึ้นสู่ชั้นต่อไป 3 ตำแหน่ง (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 249.)

ชั้นที่ 3 เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งอยู่ภายในพระเจดีย์ทองมีลักษณะเดียวกับองค์พระเจดีย์ภายนอก ประดิษฐานบริเวณกลางห้อง องค์พระเจดีย์จำลอง และผนังห้องบางส่วนลงรักปิดทอง ส่วนเสาและผนังส่วนล่างเขียนลายไทยในโทนสีทอง

ภาพลายเส้นที่ 4.6.1.4 แสดงผังพื้นชั้นที่ 3 ซึ่งมีผังเป็นรูปวงกลม บริเวณตรงกลางเป็นเจดีย์ทองประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ (ที่มา : นภัต ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 249.)

- **รูปแบบสถาปัตยกรรม**

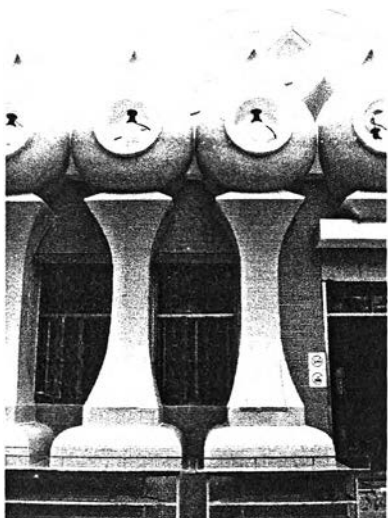
ฐานชั้นที่ 1 เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสตัดมุม มีทางเข้า 4 ทิศ บานประตู – หน้าต่างเป็นบานกระจกรอบอลูมิเนียมเพราะต้องการให้มีความเรียบง่ายและกลมกลืนกับรูปแบบอาคารโดยรวม มีบันไดจำนวน 7 ชั้น ลงไปสู่พื้นลานซึ่งมีราวกันตกทำด้วยหินเป็นรูปกลีบบัวโดยรอบ บริเวณบันไดทั้ง 4 ทิศตั้งอ่างบัวขนาดใหญ่ ผนังภายนอกออกผู้ออกแบบตั้งใจให้มีลักษณะคล้ายเกสรดอกบัว ที่ส่วนยอดมีรูตรงกลางสำหรับประดับโคมดวงประทีป ล้อมรอบฐานทั้งหมดมีจำนวน 72 เกสร เปรียบเสมือนเป็นบริวาร และแสดงถึงพระบารมีปรีชาญาณขององค์พระมหากษัตริย์ คล้ายกับเป็น ช้างแก้ว ม้าแก้ว ขุนคลัง หรือขุนศึก ดังเช่นในสมัยสุโขทัยก็มีการสร้างพระเจดีย์ช้างล้อม เป็นต้น

ภาพที่ 4.6.1.2 รูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์

ภาพที่ 4.6.1.3 ราวกันตกเป็นหินแกะสลักเป็นรูปกลีบบัว

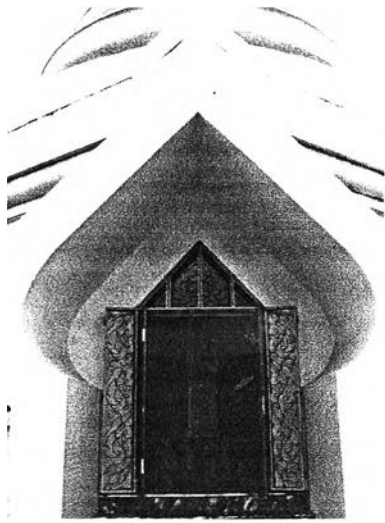

ภาพที่ 4.6.1.4 รูปแบบสถาปัตยกรรมของฐานชั้นที่ 1 ซึ่งเป็นรูปเกสรดอกบัว ส่วนยอดเจาะเป็นช่องกลมเพื่อประดับดวงโคมหน้าต่างและประตูเป็นกระจกรอบอลูมิเนียม

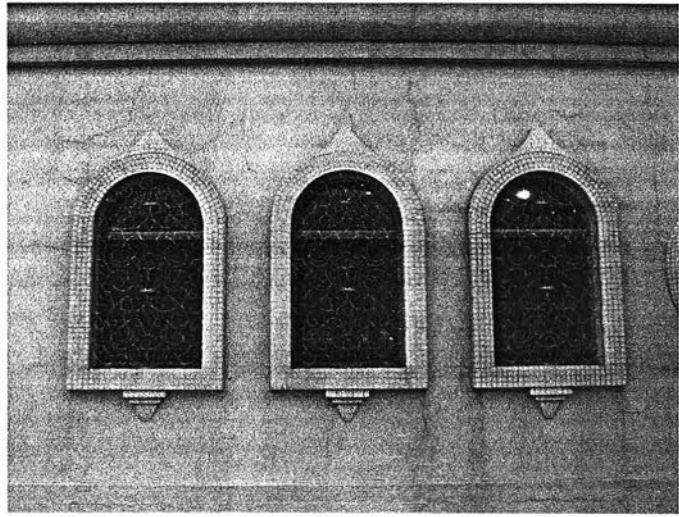

ภาพที่ 4.6.1.5 แสดงการจัดบริเวณลานรอบพระเจดีย์ ที่บันไดทางขึ้นทั้ง 4 ทิศ ประดับด้วยอ่างบัวขนาดใหญ่เป็นการแสดงถึงแนวความคิดหลักที่นำดอกบัวมาใช้กับองค์ประกอบเกือบทุกส่วน

ฐานชั้นที่ 2 เป็นรูปหกเหลี่ยม มีทางออก 3 ทิศ โดยมีซุ้มประตูเป็นรูปทรงดอกบัว บานประตูเป็นบานกระจกกรอบอลูมิเนียม หน้าต่างเป็นบานเกล็ด ภายนอกติดเหล็กดัดลายดอกไม้

ภาพที่ 4.6.1.6 ซุ้มประตูทางออกสู่ลาน ภายนอกในส่วนชั้นที่ 2 เป็นซุ้มแบบลดทอนรูปดอกบัว

ภาพที่ 4.6.1.7 ซุ้มหน้าต่างชั้นที่ 2 เป็นแบบประยุกต์ กรอบซุ้มเป็นรูปทรงโค้ง หน้าต่างเป็นกระจกกรอบอลูมิเนียม ติดตั้งเหล็กดัดลายดอกไม้

ฐานชั้นที่ 3 ต่อเนื่องกับส่วนยอด เพราะมีลักษณะเป็นฐานขององค์พระเจดีย์ คือ เป็นฐานสิงห์ ซึ่งผู้ออกแบบเรียกว่า ส่วนกระโหลกสิงห์ ฐานชั้นนี้ประกอบด้วยซุ้มรูปทรงดอกบัวแบบเดียวกับซุ้มในชั้นที่ 2 แต่ขนาดเล็กกว่า โดยมีตำแหน่งตรงกับซุ้มในชั้นที่ 2 ทั้ง 3 ทิศ ขนาบด้วยบานหน้าต่างด้านละ 1 บาน ภายในซุ้มประดิษฐานตราพระมหากักริ มีพื้นหลังเป็นสีเหลือง

ภาพที่ 4.6.1.8 ฐานขององค์เจดีย์เป็นฐานสิงห์ ประดับด้วยซุ้มประดิษฐานตราพระมหากักริอยู่ 3 ด้าน

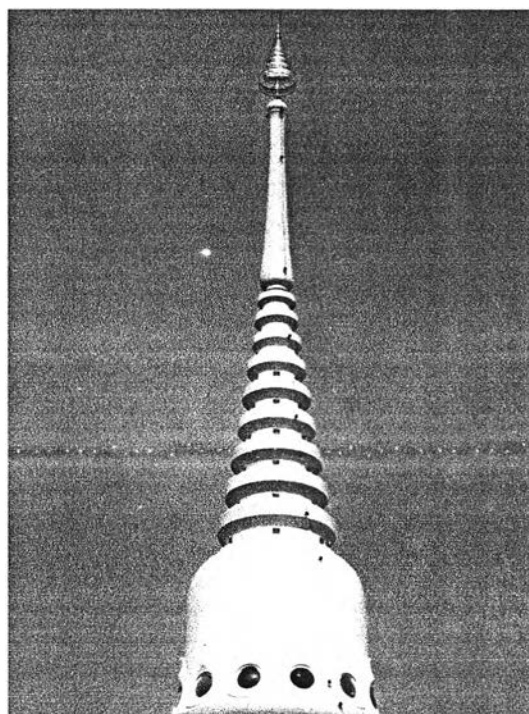
ส่วนยอดเจดีย์ แบ่งส่วนออกได้ดังนี้ ส่วนชั้นมาลัยเถา 3 ชั้น ส่วนองค์พระเจดีย์รูปทรงกลม หรือทรงระฆังคว่ำ ประดับด้วยช่องแสงโดยรอบ ส่วนปล้องไฉน 9 ชั้น หมายถึง รัชกาลที่ 9 และส่วนปลียอด เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่มีส่วนบัลลังก์ สถาปนิกบอกว่าเนื่องจากต้องการให้รูปทรงของเจดีย์ดูแล้วมีความแข็งแรงและเรียบง่าย จึงได้ลดทอนส่วนนี้ออกไป

ในส่วนของชั้นมาลัยเถา 3 ชั้นที่ชั้นกลางมีซุ้มทั้งหมด 3 ทิศ ภายในซุ้มด้านหน้าตรงกับพระอุโบสถประดิษฐาน “พระพุทธรูป ภปร.” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้าง มีพื้นหลังสีน้ำเงิน หมายถึงพระมหากษัตริย์ ซุ้มด้านขวาของพระพุทธรูป ภปร. ประดิษฐาน “พระไพรีพินาศจำลอง” พระพุทธรูปที่มีผู้นำมาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และพระราชทานนามว่า พระไพรีพินาศ หมายความว่าสามารถปราบศัตรูให้พ่ายแพ้ไปจนหมดสิ้น ภายในซุ้มนี้มีพื้นหลังเป็นสีขาว หมายถึง ศาสนาและหมายถึงชัยชนะ อีกซุ้มหนึ่งประดิษฐาน “พระพุทธรชินราชสีนาคาศดา” เป็นองค์ที่สร้างขึ้นใหม่ มีองค์เดียวในโลกในขณะนี้ สร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานบนซุ้มพระเจดีย์ สมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้ทรงถวายพระนาม ลักษณะของพระพุทธรูปองค์นี้ ผสมผสานระหว่างพระพุทธรชินราชกับพระศาสดาของวัดบวรนิเวศวิหาร ภายในซุ้มทาสีแดง หมายถึง ชาติ

การที่สถาปนิกได้ออกแบบให้มีซุ้มที่เรียงกัน 3 ชั้น และหันหน้าไป 3 ทิศ หมายถึงพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นมหाराช 3 พระองค์ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ภาพที่ 4.6.1.9 แสดงให้เห็นถึงซุ้มบริเวณชั้นมาลัยเถาซึ่งหันหน้าไป 3 ทิศ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป 3 องค์ด้วยกัน ซึ่งล้วนแต่มีความหมายทั้งสิ้น

ภาพที่ 4.6.1.10 บริเวณองค์ระฆังมีการเจาะช่องแสงสีต่างๆ โดยรอบเพื่อให้แสงเข้าสู่ส่วนภายใน ส่วนองค์ระฆังต่อกับปล้องไฉนได้ลดทอนชั้นบัลลังก์และเสานางเพื่อให้อุณหภูมิแข็งแรงมีลักษณะเหมือนประติมากรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ชั้นที่ 1 มีลักษณะเรียบง่าย มีการประดับตกแต่งแค่บางส่วน เช่น บัวหัวเสาเป็นแบบประยุกต์รูปกลีบบัวให้มีความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมภายนอก สถาปนิกบอกว่ากลีบบัวนี้ได้นำลักษณะมาจากกลีบบัวในสมัยเชียงแสน ชื่อและผ้าเพดานเขียนสีเป็นลวดลายโทนสีฟ้าอมเทา มีบันไดทางขึ้น 2 ทาง ซึ่งแท้จริงแล้วสถาปนิกต้องการให้มี 3 ทาง เพื่อแยกทางสัญจรของพระสงฆ์ ภรรยาสาขาย และภรรยาสนธิ์ ชั้นที่ 2 มีลักษณะเรียบง่ายเช่นกัน มีการประดับตกแต่งที่ บัวหัวเสาและผ้าเพดานเขียนสีเป็นลวดลายในโทนสีชมพูอ่อน มีบันไดทางขึ้น 3 ทาง ตรงกลางห้องยกพื้นสูงเพื่อประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทจำลอง ชั้นที่ 3 เป็นชั้นที่มีการประดับตกแต่งมากที่สุด เนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งบรรจุอยู่ในพระเจดีย์ทองประดับด้วยกระจกแก้วอันมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเดียวกับองค์พระเจดีย์ภายนอก เพดานลดระดับเป็น 3 ชั้น ประดับด้วยลายเพ็ชร์ระย้าปิดทองทั้งหมด การลดระดับนั้นนอกจากเพื่อความสวยงามแล้วยังเป็นการหลบโครงสร้างขององค์พระเจดีย์อีกด้วย กลางเพดานบริเวณยอดพระบรมธาตุ เป็นภาพเขียนสีบนพลาสติกแก้วรูปดอกบัว มีโครงเป็นเหล็ก สามารถถอดล้างได้ เนื่องจากส่วนองค์พระเจดีย์ได้เจาะช่องแสงอยู่เหนือระดับผ้าเพดาน ในเวลากลางวันแสงสว่างจะส่องผ่านได้ ทำให้ห้องนี้สว่างโดยไม่ต้องเปิดไฟฟ้า ตรงกลางเพดานประดับด้วยดาวเพดานทองแดง ผนังและเสาทาสีในโทนสีทอง และเขียนสีเป็นลายกรวยเชิงในส่วนล่าง

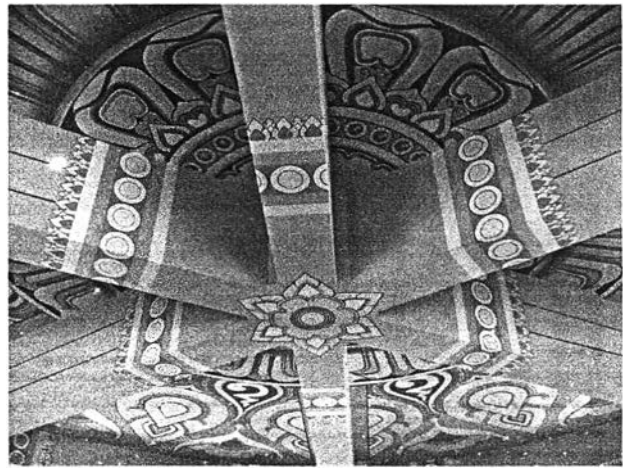
ภาพที่ 4.6.1.11 บันไดทางจากชั้นที่ 1 ขึ้นสู่ชั้นที่ 2 มี 2 ตำแหน่ง

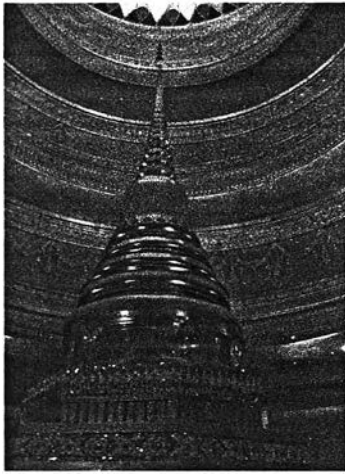
ภาพที่ 4.6.1.12 รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในชั้นที่ 1 ใช้โทนสีฟ้าอมเทา บัวหัวเสาและลวดลายออกแบบใหม่โดยประยุกต์จากรูปทรงของดอกบัว

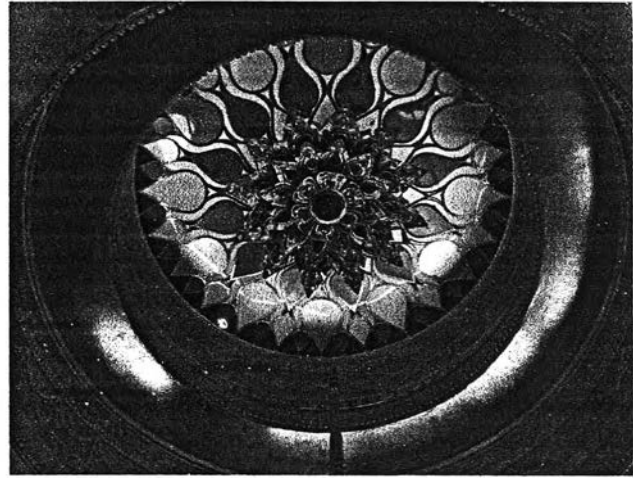
ภาพที่ 4.6.1.13 แสดงบันไดทางขึ้นสู่ชั้นที่ 3 บริเวณกลางห้องประดิษฐานรอยพระพุทธรบาท

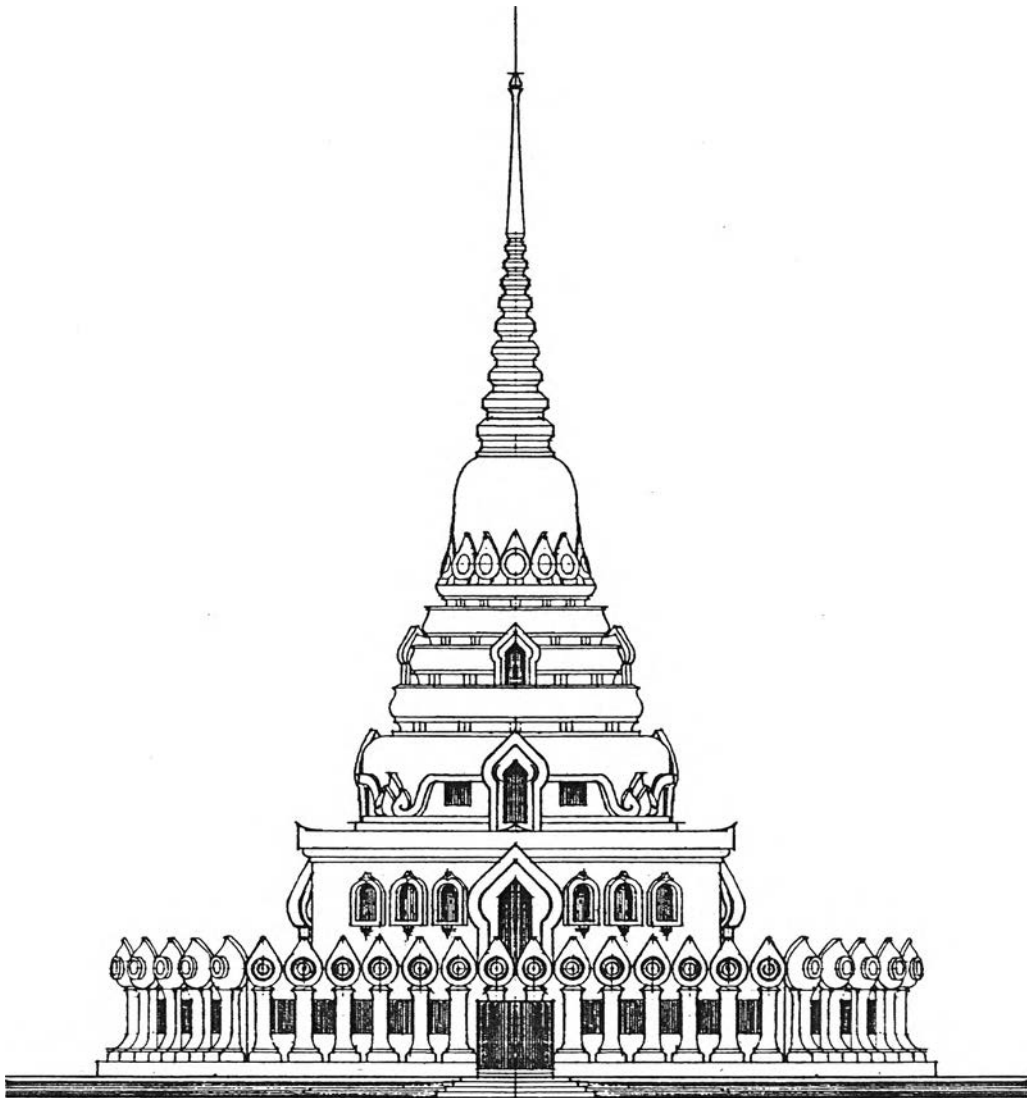
ภาพที่ 4.6.1.14 ภายในห้องของชั้นที่ 2 ใช้โทนสีชมพูอ่อน เพดานและชื่อเขียนสีเป็นลวดลายที่ออกแบบขึ้นใหม่

ภาพที่ 4.6.1.15 รูปแบบพระเจดีย์ทอง
จำลองจากรูปแบบของพระเจดีย์ใหญ่ ซึ่งใช้
เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ
ภายในห้องชั้นที่ 3

ภาพที่ 4.6.1.16 ฝาเพดานเหนือพระเจดีย์ทองเป็นพลาสติกแก้วเขียนสี
เป็นรูปดอกบัว โปร่งแสง ทำให้แสงส่องผ่านลงมาในเวลากลางวัน ดาว
เพดานหลอมด้วยทองแดง

ภาพลายเส้นที่ 4.6.1.5 รูปด้านหน้าพระเจดีย์ แสดงลักษณะสถาปัตยกรรมตั้งแต่ชั้นฐานถึงส่วนยอด

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

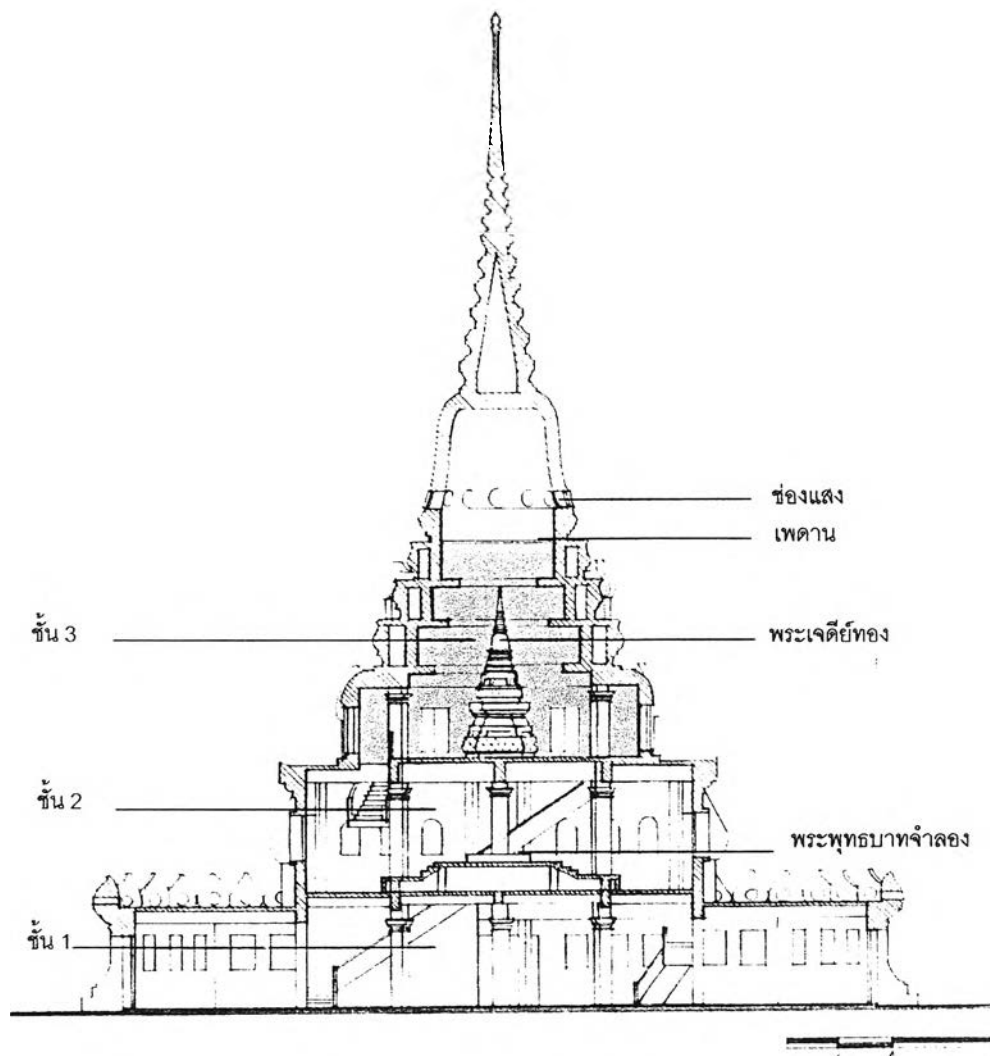
สีของอาคารโดยรวมเป็นโทนสีขาว ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้ตกแต่งอาคาร หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าสถาปนิกไม่ได้ใช้สีขาวทั้งหมด แต่เป็นการไล่โทนสีจากสีเข้มในส่วนฐานไปหาสีอ่อนในส่วนยอดเพื่อส่งให้องค์พระเจดีย์ดูลอยขึ้น กล่าวคือ ส่วนพนักกระเบื้องโดยรอบพื้นลานแกะหินทรายเป็นรูปกลีบบัวสีน้ำตาล ผงของฐานชั้นที่ 1 ประดับด้วยกระเบื้องเซรามิกขนาดเล็กจากประเทศอิตาลี เป็นสีเทาและสีน้ำตาลอ่อน ฐานชั้นที่ 2 ก็ประดับด้วยกระเบื้องเซรามิกชนิดเดียวกันเป็นสีเทาอ่อนเกือบเป็นสีขาว ฐานชั้นที่ 3 และส่วนยอดประดับด้วยกระเบื้องสีขาว สาเหตุที่ประดับกระเบื้องเซรามิกกับพื้นผิวภายนอกทั้งหมดเนื่องจากผู้ออกแบบต้องการให้ความคงทนและทำความสะอาดง่าย หากทำสีอาจมีการลอกร่อนได้ การใช้สีภายในผู้ออกแบบตั้งใจให้ชั้นที่ 1 เป็นสีฟ้าอมเทา สื่อความหมายถึง นรก ชั้นที่ 2 เป็นสีเหลืองอ่อนใกล้เคียงกับสีทอง เช่น สีเปลือกข้าวโพด หรือสีไพร หมายถึง โลกมนุษย์ และชั้นบนสุดใช้สีทอง หมายถึง ชั้นสวรรค์

ภาพที่ 4.6.1.17 แสดงการไล่โทนสีจากส่วนฐานซึ่งเป็นสีน้ำตาล ขึ้นไปด้านบนเป็นสีขาวโดยการประดับผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิก

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคารจนถึงส่วนยอดพระเจดีย์ โดยชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 มีคานยึดหัวเสาโดยรอบ ทั้งรอบนอกและรอบใน ประกอบกับการใช้ข้อยึดจากศูนย์กลางเป็นแนวรัศมี ส่วนชั้นที่ 3 และส่วนองค์พระเจดีย์ไม่มีข้อขวาง เป็นการให้เสาเอียงไปตามรูปทรงขององค์พระเจดีย์

ภาพลายเส้นที่ 4.6.1.6 รูปตัดพระเจดีย์ (ที่มา : นภิส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 251.)

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

พระเจดีย์นี้เน้นการใช้แสงจากธรรมชาติเป็นหลัก โดยได้แสงที่เข้ามาจากทางช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบ มีการใช้แสงไฟฟ้าบ้างบางส่วน เช่น ซ่อนไว้ที่บัวหัวเสา และฝ้าเพดาน ในส่วนชั้นที่ 3 ยังได้แสงธรรมชาติที่ส่องผ่านฝ้าเพดานพลาสติกแก้วอีกด้วย ที่ว่างภายในแต่ละชั้นมีการใช้พื้นที่ในลักษณะโถงกว้างทั้งหมดโดยไม่มีการแบ่งเป็นห้องย่อย ความสูงของห้องเป็นไปตามสัดส่วนภายนอกของรูปทรงพระเจดีย์

บทสรุปแนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย นายประดิษฐ์ ยุวะพุกกะ

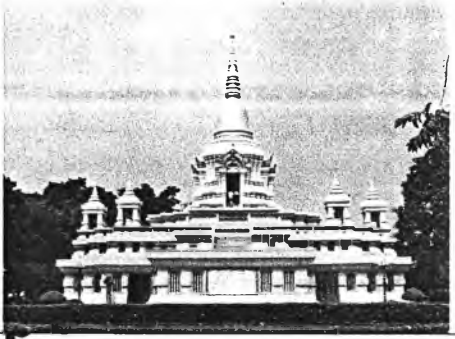

นายประดิษฐ์ ยุวะพุกกะ เป็นผู้สืบเชื้อสายงานช่างไทยมาตั้งแต่รุ่นคุณตา ซึ่งคุณตา คือ พระยาจินดารังสรรค์ (ปลั่ง วิภาตะศิลปิน) เป็นเจ้ากรมศิลปากรในสมัยรัชกาลที่ 6 และบิดาเป็นช่างในกรมศิลปากร ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงวัฒนศิลป์ จากประวัติการทำงานของนายประดิษฐ์ ได้เข้ารับราชการในกรมศิลปากรมาโดยตลอด จนกระทั่งเกษียณอายุ โดยงานที่ได้รับมอบหมายมีทั้งงานบูรณปฏิสังขรณ์และงานออกแบบ ในส่วนผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรมไทยนั้น แทบจะไม่มีชิ้นไหนเลยที่น่าพอใจ เนื่องจากการทำงานราชการ จะมีข้อจำกัดหลายอย่าง ตลอดจนข้อจำกัดทางความคิด ทำให้ผลงานการออกแบบส่วนใหญ่เป็นลักษณะไทยประเพณีอย่างโบราณ แต่นั่นไม่ใช่แนวความคิดที่แท้จริง เพราะแนวความคิดของนายประดิษฐ์ต้องการให้เป็นแบบสมัยใหม่ ลดทอนรายละเอียด มีความคงทนถาวร เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ซึ่งจากผลงานทั้งหมดมีเพียงแห่งเดียวที่ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ นั่นคือ พระบรมธาตุเจดีย์มหาจักรีพิพัฒน์ วัดญาณสังวราราม จังหวัดชลบุรี ซึ่งนำมาเป็นกรณีศึกษา

4.7 อาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร

ภาพที่ 4.7.1 อาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร

- กรณีศึกษา เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
1	พ.ศ. 2539	พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน วัดจันเสน จ.นครสวรรค์	
2	พ.ศ. 2539	พระเจดีย์ และพระอุโบสถ วัดวังพู่ไทร จ.เพชรบุรี	

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
3	พ.ศ. 2540	พระเจดีย์ วัดเลียบ จ.นครราชสีมา	

ตารางที่ 4.7.1 แสดงกรณีศึกษาผลงานการออกแบบของอาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

4.7.1 พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน วัดจันเสน จ.นครสวรรค์

ภาพที่ 4.7.1.1 ทศนียภาพภายนอกพระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน

ที่ตั้งของวัด	ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยอยู่ทางทิศใต้ของตัวอำเภอซึ่งมีระยะห่างจากอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2539
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ

สถานที่ตั้งวัดจันเสน นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า เป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี ซึ่งมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 13 จากการสำรวจของนักโบราณคดี สามารถพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์มากมาย เช่น ลูกปัด, เครื่องปั้นดินเผา, อาวุธโบราณ และโครงกระดูกมนุษย์ในสมัยนั้นเป็นจำนวนมาก จากหลักฐานระบุแน่ชัดว่าตัวเมืองจันเสนตั้งอยู่ด้านหลังของวัดจันเสน ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “บ้านโคกจันเสน” นับว่าบ้านโคกจันเสนนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ และการเป็นอยู่ของมนุษยชาติในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

บริเวณที่ตั้งของวัดยังมีแหล่งน้ำโบราณอยู่อีก 2 แห่ง ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า บึงจันเสน (บึงใหญ่) และบึงน้อย อันบึงน้อยนั้นเนื่องจากตั้งอยู่บริเวณใจกลางของวัด ท่านพระครูนิสัยจริยคุณ (หลวงพ่อไอด) และคณะกรรมการวัดจึงได้ทำการถมเสียเพื่อให้สถานที่ของวัดกว้างขวางสำหรับก่อสร้างถาวรวัตถุต่อไป แต่ขณะที่ทำการถมบึงน้อยอยู่นั้น มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในนิมิตของหลวงพ่อพระครูนิสัยจริยคุณ จึงทำให้ไม่สามารถที่จะถมหมดได้ ต้องเหลือไว้ให้เห็นว่ามีสภาพเป็นบึงอยู่เพียงเล็กน้อย ซึ่งปัจจุบันก็อยู่ด้านหลังพระอุโบสถหรือด้านหน้ามณฑปของวัด ส่วนบึงใหญ่นั้นมีเนื้อที่กว้างขวางมากโดยมีเนื้อที่ประมาณ 35 ไร่ เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่ชาวจันเสนใช้ดื่มกิน และใช้ในการดำรงชีวิตมาช้านาน ในบึงยังมีปลาอาศัยอยู่มากมายหลากหลายพันธุ์ โดยเฉพาะปลาดุก ปลาตะกอก เมื่อก่อนนี้มีอยู่มากมาย เพียงแค่นำขำตอกไปรยลงไป ปลาดุกก็จะมีขึ้นมากินขำตอก

เหล่านั้นเต็มไปหมด แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า เมื่อ 11 – 12 ปีก่อนนั้น ได้เกิดโรคระบาดขึ้นทำให้ปลาตะโกกตายเกือบหมด

นอกจากนี้วัดจันเสนยังมีพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพของสาธุชนทั่วไปเรียกว่า “หลวงพ่อนาค” ซึ่งปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่ตึกนิสิตสามัคคี เป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ที่แกะสลักจากหินทราย ศิลปะแบบลพบุรี ซึ่งหลวงพ่เขียนได้นิมนต์มาไว้ในสมัยแรกก่อตั้งวัด ในงานสงกรานต์ของทุกๆปี ทางอำเภอจะต้องนิมนต์หลวงพ่อนาคไปประดิษฐาน ณ หน้าว่าการอำเภอตาคลี เพื่อให้ประชาชนได้สักการะบูชาและสงฆ์ท่านพระครูนิสัยจรรย์คุณ (หลวงพ่โอด) ท่านเคารพนับถือหลวงพ่อนาคนี้มาก ท่านจะทำการปลุกเสกวัตถุมงคลใดๆ ท่านจะต้องบอกกล่าวกับหลวงพ่อนาคเสมอ ประชาชนทั่วไปมีเรื่องทุกข์ร้อนใจก็จะมาบนบานต่อหลวงพ่อนาคซึ่งก็จะได้สมความปรารถนาเกือบทุกราย⁴⁷

วัดจันเสน สร้างขึ้นโดยหลวงพ่เขียน เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2480 และหลวงพ่เขียนท่านก็ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดจันเสน และนับตั้งแต่หลวงพ่เขียนสร้างวัดจันเสนแล้ว ในสมัยต่อ ๆ มาวัดก็ทรุดโทรมลงเรื่อยๆ แทบจะเป็นวัดร้างเสียหลายครั้งหลายหน จนมาถึงสมัยที่พระครูนิสัยจรรย์คุณมาเป็นเจ้าอาวาส ท่านได้พัฒนาวัดและก่อสร้างถาวรวัตถุขึ้นใหม่หมด วัดจันเสนเจริญรุ่งเรืองมากในสมัยของท่าน สิ่งก่อสร้างต่างๆ เกิดขึ้นในสมัยของท่านทั้งนั้น จนวัดจันเสนได้ว่าเป็นวัดที่ใหญ่และสวยงามมากวัดหนึ่งในอำเภอตาคลี

มูลเหตุในการสร้างพระเจดีย์ เนื่องจากในขณะนั้นพระครูนิสัยจรรย์คุณ (หลวงพ่โอด) ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส มีความประสงค์จะสร้างพระเจดีย์ โดยมอบหมายให้สถาปนิกซึ่งทำงานที่เทศบาลเมืองนครสวรรค์เป็นผู้ออกแบบ และเมื่อนำแบบไปถวายให้เจ้าอาวาส ก็ปรากฏว่าท่านยังไม่พอใจ สถาปนิกผู้นั้นซึ่งเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร ได้นำแบบมาปรึกษากับอาจารย์ เมื่อได้เห็น อาจารย์วนิดาฯ ก็อาสาออกแบบให้ทั้งหมด ต่อมาจึงได้ทำแบบร่างไปให้เจ้าอาวาสดู ท่านก็พอใจและต้องการให้สร้างตามแบบ แต่ในครั้งแรกออกแบบเฉพาะองค์พระเจดีย์เท่านั้น ต่อมาเจ้าอาวาสปรึกษาว่าที่วัดมีโบราณวัตถุอยู่จำนวนมาก น่าจะจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ได้ จึงออกแบบขึ้นใหม่ให้ชั้นล่างซึ่งอยู่ใต้ฐานพระเจดีย์ใช้งานเป็นพิพิธภัณฑ์และใช้งานเอนกประสงค์⁴⁸

● แนวความคิดในการออกแบบ⁴⁹

วัดจันเสนเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้กับเขตเมืองโบราณจันเสน ซึ่งชาวบ้านทั่วไปเรียกเขตเมืองโบราณจันเสนนี้ว่า “บ้านโคกจันเสน” โดยวัดได้ตั้งอยู่ใกล้บึงจันเสนที่เป็นบึงใหญ่และบึงน้อย ซึ่งเป็นบึงน้ำตั้งแต่สมัยทวารวดี

จากลักษณะที่ตั้งของวัดจันเสนที่อยู่ในบริเวณชุมชนเมืองสมัยทวารวดี ประกอบกับสถาปนิกได้รับทราบความต้องการจาก พระครูนิสัยจรรย์คุณ (หลวงพ่โอด) ถึงความต้องการที่อยากจะให้วัดจันเสนเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธศาสนิกชนในเขตจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดใกล้เคียง โดยเห็นว่าในจังหวัดนครสวรรค์ยังไม่มีศาสนสถานที่สำคัญไว้เป็นที่สักการบูชา หากจะสร้างศาสนสถานเพียงอย่างเดียวจะไม่สามารถสนองประโยชน์ให้กับชุมชนจันเสนได้เต็มที่ในสภาพปัจจุบัน ดังนั้นจึงกำหนดให้อาคารหลังนี้จะต้อง

⁴⁷ สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ), สังคมและวัฒนธรรมจันเสน เมืองแรกเริ่มในลุ่มน้ำลพบุรี – ป่าสัก (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2539), หน้า 264-265.

⁴⁸ สัมภาษณ์ อาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร, 1 พฤศจิกายน 2547.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน.

สามารถใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ด้วย สถาปนิกจึงได้กำหนดแนวคิดเบื้องต้นสำหรับอาคารหลังนี้ไว้ด้วย จุดประสงค์และเหตุดังนี้

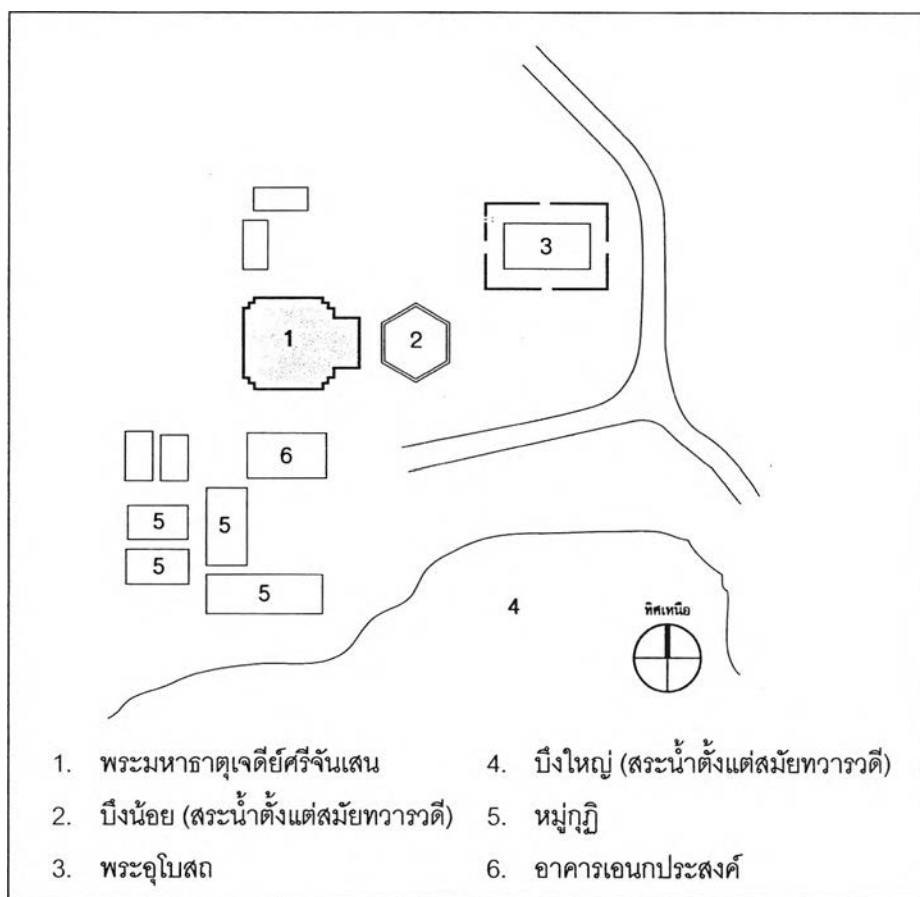
1. เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เพื่อเป็นพุทธบูชา และสืบพระศาสนาให้ดำรงต่อไป
2. เป็นสถานที่ที่จะใช้ทำกิจกรรมทางศาสนา เพื่อการศึกษาปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา
3. เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนเมืองจันเสน เป็นแหล่งความรู้แก่นุชนรุ่นหลัง

แนวความคิดเบื้องต้นสถาปนิกได้พิจารณาถึงความต้องการที่จะใช้งานในอาคารและกำหนดรูปทรงของอาคารได้สอดคล้องกับประวัติของชุมชน ที่เดิมเป็นชุมชนโบราณสมัยทวารวดี แต่จากสภาพในปัจจุบันไม่พบร่องรอยของอาคารสถาปัตยกรรมในเขตจันเสนเลย คงพบแต่หลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ มากมาย แต่มีสิ่งหนึ่งที่หลงเหลืออยู่คือ ฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่เป็นฐานบัวแกะสลักด้วยหิน แตกหักอยู่ในบริเวณดังกล่าว จึงเป็นข้อสันนิษฐานในเบื้องต้นได้ว่า จันเสน จะต้องเป็นเมืองทางพุทธศาสนาอย่างแน่นอน จากการศึกษาอาคารสมัยทวารวดีและหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ จากแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในประเทศไทย ได้แก่ เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี และ คลังโน เมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเหลือหลักฐานเพียงแค่ส่วนฐานอาคาร และองค์ประกอบบางส่วนที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ต่างๆ

เมื่อสถาปนิกได้ทำการศึกษารูปแบบและเอกลักษณ์จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ยังคงมีอยู่ แต่ถึงอย่างไรก็ไม่ครบทุกองค์ประกอบ ดังนั้นในบางส่วนจะต้องทำการศึกษาจากภาพถ่าย หรือภาพจำลองบนเสมาหินในสมัยทวารวดี เพื่อนำลักษณะของลวดลายมาประยุกต์เพื่อออกแบบอาคารใหม่ทั้งหมด หลักฐานบางอย่างถูกนำมาจำลองแบบแล้วประดับที่ส่วนต่างๆของอาคาร เช่น รูปช้างแบก ยักษ์แบก ม้าแบก และรูปสิงห์ที่ฐานบันได เป็นต้น นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการสื่อความหมายในทางพุทธศาสนา เช่น ลวดลายหน้าบันทั้ง 4 ทิศ ซึ่งเป็นรูปสังเวชนียสถาน โดยสรุปแนวความคิดในการออกแบบอาคารหลังนี้ คือการออกแบบให้อาคารมีรูปแบบศิลปสถาปัตยกรรมสมัยทวารวดีร่วมกับความต้องการใช้ประโยชน์ใช้สอยแบบสมัยใหม่ให้ลงตัวมากที่สุดนั่นเอง ในส่วนยอดสถาปนิกเรียกว่า มณฑปยอดเจดีย์ เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์การใช้สอย 2 ประเภท นั่นคือ ส่วนมณฑปใช้เป็นประดิษฐานพระพุทธรูป และส่วนองค์ระฆัง หรือส่วนยอดเป็นรูปเจดีย์ ใช้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

• การเลือกที่ตั้งอาคาร

พื้นที่ในการก่อสร้างทางวัดเป็นผู้กำหนด เนื่องจากในขณะนั้นมีพื้นที่ที่พอจะสร้างได้อยู่แค่ที่เดียว ทั้งนี้สถาปนิกได้กำหนดและปรับผังอาคารให้วางในแนวแกนหลักและแกนรองของการมองเห็น โดยให้แกนหลักของอาคารเป็นแนวตรงกับประตูทางเข้าวัดและสระน้ำโบราณซึ่งอยู่ทางด้านหน้าพระมหาธาตุพระเจดีย์ ด้านหน้าสระน้ำปูพื้นด้วยศิลาแลงเป็นทางยาวทอดตามแนวขนานพระอุโบสถและใช้ต้นไม้เป็นแนวทางนำสายตาไปสู่พระมหาธาตุเจดีย์ เมื่อมองภาพจากประตูทางเข้าวัด ซึ่งเป็นการกำหนดแนวแกนทางยาว ส่วนแนวแกนรองที่เป็นแนวทางด้านมุมอาคารซึ่งเป็นแนวแกนทางสั้นที่เน้นทางขึ้นพระมหาธาตุเจดีย์ ตอนบนและเข้าพิพิธภัณฑสถาน⁵⁰

ภาพลายเส้นที่ 4.7.1.1 แสดงความสัมพันธ์ในการวางผังพระมหาธาตุเจดีย์ กับอาคารพื้นที่แวดล้อม โดยพระเจดีย์หันด้านหน้าไปทางสระน้ำโบราณทิศตะวันออก เช่นเดียวกับพระอุโบสถ

⁵⁰ วนิตา พึ่งสุนทร, ออกแบบและก่อสร้าง พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน, สังคมวัฒนธรรม จันเสน เมืองแรกเริ่มในลุ่มลพบุรี-ป่าสัก(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2539), หน้า 299.

● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

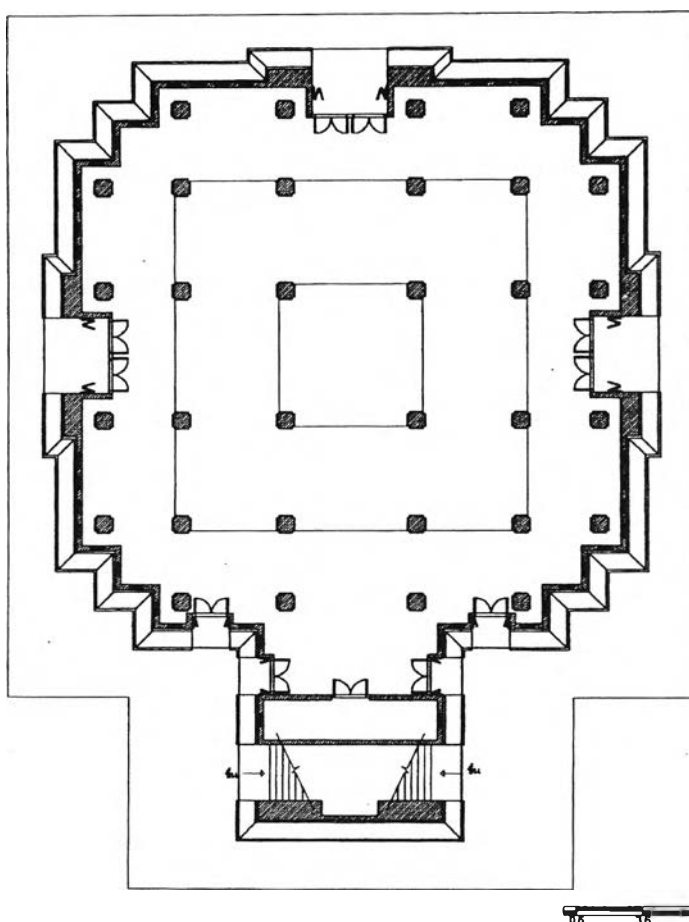
ผังพื้นของอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองมีบันไดหลักหันไปทางด้านหน้าวัดหรือทิศตะวันออก โดยแผนผังและการใช้สอยพื้นที่ภายในพระมหาธาตุเจดีย์สามารถจำแนกการใช้พื้นที่ได้เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. พื้นที่ชั้นฐานอาคาร

ระดับพื้นอาคารในชั้นนี้สูงจากระดับพื้นภายนอกเล็กน้อย มีประตูทางเข้า 5 ตำแหน่งด้วยกัน นั่นคือ ทางด้านหน้า 2 ตำแหน่งอยู่ทางด้านข้างของบันไดทางขึ้น และอีก 3 ด้าน ด้านละ 1 ตำแหน่งซึ่งตรงกับแกนกลางของอาคาร โดยมีหน้าต่างช่องแสงเจาะเป็นแนวลูกกรงที่ผนังโดยรอบอาคารเนื่องจากต้องรักษาความปลอดภัยให้กับโบราณวัตถุที่จัดแสดงอยู่ภายในอันมีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างมาก พื้นที่ในชั้นนี้ได้กำหนดพื้นที่ใช้สอยตามที่ได้วางแผนไว้แต่ต้น คือ เป็นพื้นที่จัดพิพิธภัณฑ์ และพื้นที่จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยได้กำหนดให้มีพื้นที่ใช้สอยเป็น 3 ส่วน คือ

- ส่วนจัดพิพิธภัณฑ์ ที่สามารถเดินได้โดยรอบ
- พื้นที่ปฏิบัตินิธรรมของฆราวาส
- พื้นที่ปฏิบัตินิธรรมของภิกษุสงฆ์

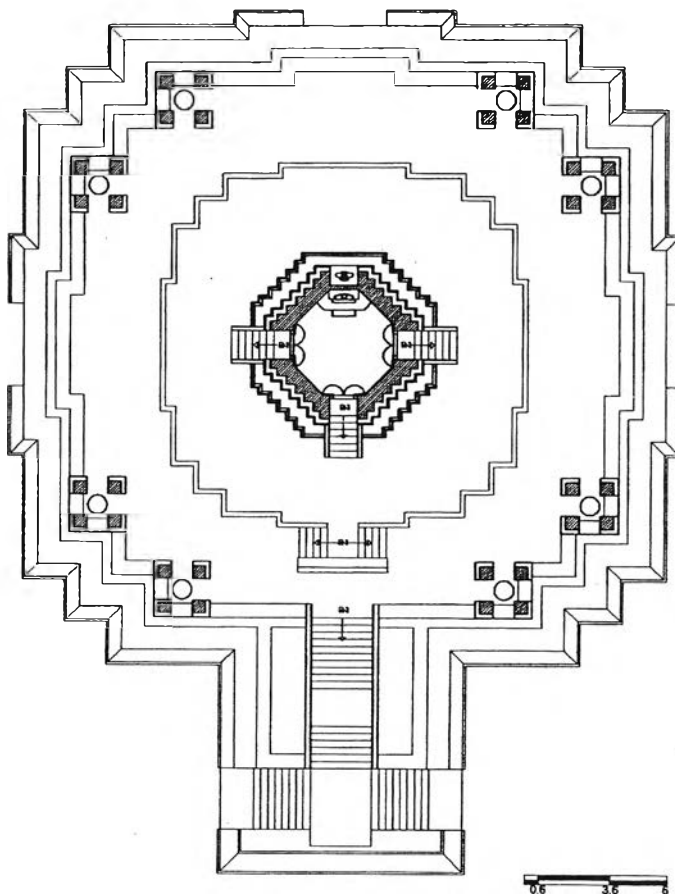
การแบ่งระดับของพื้นที่ใช้สอยโดยใช้การยกพื้นให้มีความต่างระดับ 0.35 เมตร เพื่อแยกพื้นที่ใช้สอยให้ต่างจากกันแทรกการกันฝ้าผนังหรือทำห้องเฉพาะ การยกพื้นต่างระดับแต่รวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน จึงทำให้พื้นที่ภายในดูกว้างขวางและยังสามารถใช้เป็นพื้นที่นั่งพักโดยไม่จำเป็นต้องจัดโต๊ะเก้าอี้มากนัก ลักษณะการใช้สอยต่างระดับกันโดยไม่ได้ใช้ฝ้าผนังนี้เป็นลักษณะเดียวกับการใช้พื้นที่ภายในอาคารไทยแต่เดิม

ภาพลายเส้นที่ 4.7.1.2 ผังพื้นชั้นฐานอาคาร มีการยกพื้นให้มีระดับไม่เท่ากัน เพื่อแบ่งหน้าที่การใช้งานพื้นที่ภายในไม่ได้กันผนัง ทำให้ดูโล่งกว้าง และสามารถใช้งานได้อย่างเอนกประสงค์ (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 280.)

2. พื้นที่ชั้นมณฑป

ผังพื้นในชั้นนี้ต่อเนื่องมาจากโครงสร้างในชั้นล่าง โดยมีพื้นที่ในส่วนนอกอาคารเป็นบริเวณกว้างนั้นคือ ส่วนลานสามารถเดินได้รอบมณฑปในชั้นนอก ซึ่งมีซุ้มระฆังตั้งอยู่บริเวณย่อมุมทั้ง 4 มุม รวมแล้วมีทั้งหมด 8 ซุ้ม กันด้วยพนักระเบียง มีบันไดหลักอยู่ทางด้านหน้าอาคาร และลานรอบมณฑปในชั้นในซึ่งยกฐานสูงขึ้นโดยขึ้นจากบันไดทางด้านหน้า นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ส่วนภายในมณฑปเป็นรูป 8 เหลี่ยม มีบันไดทางขึ้น 3 ด้าน คือ ทางด้านหน้า และด้านข้างทั้ง 2 ข้าง ส่วนด้านหลังเป็นผนังทึบเนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป หลวงพอก การใช้พื้นที่จะใช้เฉพาะช่วงเวลาที่ม้งานประเพณีและจัดไว้สำหรับการสักการบูชาองค์พระพุทธรูปและพระบรมสารีริกธาตุที่อยู่ในองค์ระฆังส่วนยอดของมณฑป

ภาพลายเส้นที่ 4.7.1.3 ผังพื้นชั้นมณฑป ประกอบด้วยลานภายนอกซึ่งสามารถเดินได้รอบ ตัวมณฑปมีบันไดทางขึ้น 3 ด้าน (ที่มา : นภัศ ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 281.)

3. พื้นที่ส่วนยอดมณฑป

ประกอบด้วยองค์ระฆังและยอด ภายในองค์ระฆังเป็นพื้นที่เปิดโล่งโดยกำหนดให้มีการปรับระดับพื้นเป็น 3 ระดับ

- พื้นที่ตั้งพระพุทธรูปและพระพิมพ์ที่บรรจุไว้เป็นพุทธรูชชา
- พื้นที่ตั้งพระพุทธรูปประจำทิศ โดยรอบเจดีย์พระบรมสารีริกธาตุ
- พื้นที่ตั้งพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ในส่วนยอดมณฑปนี้เมื่อได้ประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะทำการปิดทางเข้าและจะไม่มีการเปิดออกมาอีกเลย⁵¹

⁵¹ วนิดา พึ่งสุนทร, ออกแบบและก่อสร้าง พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน, สังคมวัฒนธรรม จันเสน เมืองแรกเริ่มในกลุ่มลพบุรี-ป่าสัก(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2539), หน้า 300.

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปแบบสถาปัตยกรรมของพระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสนรวมถึงการตกแต่งได้พยายามนำรูปแบบที่เคยปรากฏในสมัยทวารวดีมากำหนดรูปแบบและลวดลายผสมผสานใหม่ ทำให้มีรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการออกแบบตกแต่งอาคารในปัจจุบัน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ฐานชั้นที่ 1 เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง และในแนวตั้งก็ทำการออกแบบให้มีความลดหลั่นกันไปเพื่อสัดส่วนที่งดงาม โดยแบ่งเป็น 3 ชั้น เริ่มจากชั้นล่างสุดมีระยะความสูงมากที่สุดเป็นฐานปัทม์บานประตูเป็นไม้ทาสีแดงน้ำหมาก ช่องหน้าต่างเป็นแบบลูกกรงมีความสูงเท่ากับช่วงฐานท้องไม้ มีอยู่โดยรอบอาคาร

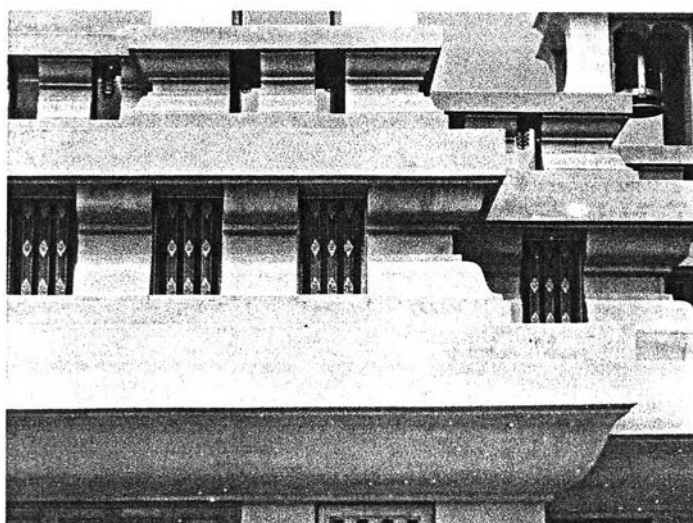
ฐานชั้นที่ 2 เป็นฐานปัทม์เช่นกัน ฐานชั้นนี้เจาะเป็นช่องลูกกรงเพื่อให้แสงจากด้านบนภายในห้องพิพิธภัณฑน์ ส่วนฐานชั้นที่ 3 ใช้เป็นผนังกระเบื้องในส่วนลานรอบมณฑป มีการประดับดวงไฟในช่องลูกกรง นอกจากนี้สถาปนิกได้ออกแบบซุ้มระฆังประดับไว้ที่ส่วนย่อมุม มุมละ 2 ซุ้ม ซึ่งเป็นรูปแบบที่ออกแบบขึ้นใหม่ให้มีความกลมกลืนกันพระเจดีย์เปรียบเสมือนเป็นองค์ประกอบบริวาร

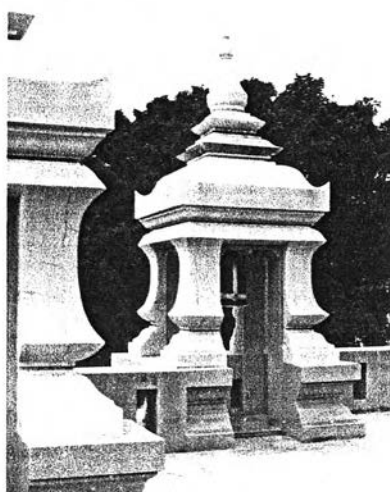
ภาพที่ 4.7.1.2 รูปแบบโดยรวมของพระมณฑปเจดีย์

ภาพที่ 4.7.1.3 แสดงลักษณะการแบ่งชั้นฐานอาคารเพื่อสัดส่วนอันงดงาม

ภาพที่ 4.7.1.4 รูปแบบของฐานชั้นที่ 2 ทำการเจาะช่องลูกกรงเพื่อให้แสงภายในห้องพิพิธภัณฑน์

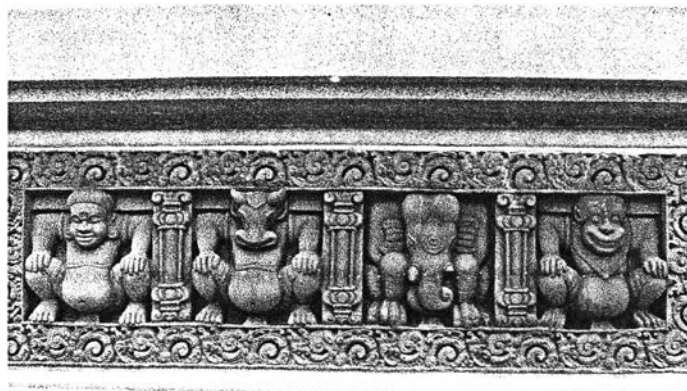
ภาพที่ 4.7.1.5 ซุ้มระฆังซึ่งอยู่บริเวณส่วนย่อมุมของอาคาร

รูปแบบของส่วนฐานที่รองรับมณฑป มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง เป็นบัวฐานปัทม์ซ้อน 2 ชั้น ประดับด้วยรูปแกะสลักหินทรายรูปคนแบก จิวแบก ช้างแบก และลิงแบก มีบันไดทางขึ้นทางด้านหน้าและด้านข้างทั้ง 2 ข้าง พนักบันไดหินอ่อนเอียงตามแนวขั้นบันได บริเวณฐานพนักบันไดประดับด้วย "รูปสิงห์" ซึ่งเป็นหินทรายแกะสลัก เป็นการนำรูปแบบมาจากรูปสิงห์หินเผาขนาดเล็กที่พบในเขตเมืองโบราณจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีลักษณะเด่นที่หน้ามองดูแปลกตาแตกต่างไปจากสิงห์ที่พบในโบราณสถานแห่งอื่น

ลักษณะของบัวในส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบัวที่รับองค์เจดีย์ หรือเสารับซุ้มประตู เป็นลักษณะและรูปแบบศิลปะสมัยทวารวดี ซุ้มประตูทางเข้า เป็นซุ้มโค้งเนื่องจากซุ้มลักษณะโค้งน่าจะเป็นลักษณะของซุ้มทางเข้าที่ใช้กับอาคารก่อด้วยศิลาแลงหรืออิฐที่มีมาแต่เดิม ดังเช่น ซุ้มโค้งที่ปรากฏในโบราณสถานทางพุทธศาสนาอารยราชวงศ์คุปตะในประเทศอินเดีย⁵² ส่วนลวดลายประดับซุ้มประตู ได้กำหนดเค้าโครงของบันลุ่มประตูทางเข้าโดยนำเค้าโครงจากซุ้มประดับตกแต่งที่ขุดพบในเมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี การออกแบบจึงกำหนดให้ลวดลายตอนล่างมีลักษณะแบบหางวันและลวดลายตอนบนกำหนดให้ใช้รูปลักษณะเป็นท้าวภูเวง โดยให้มือซ้ายถือถุงทองแสดงความมั่งคั่งสมบูรณ์และมือขวาถือดอกบัว อันหมายถึงพระพุทธศาสนาที่จะดำรงอยู่ต่อไป บริเวณหน้าบันของซุ้มประตูทั้ง 4 ทิศ มีลวดลายแตกต่างกัน โดยในแต่ละหน้าบันเป็นรูปปูนปั้นเล่าเรื่องพุทธประวัติที่กล่าวถึง สังเวชนียสถาน อันประกอบด้วย สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน โดยไม่สื่อเป็นรูปพระพุทธเจ้าโดยตรง แต่สื่อเป็นสัญลักษณ์แทน ได้แก่ รูปดอกบัว รูปต้นโพธิ์ รูปพระสงฆ์ชุมนุมรอบธรรมจักร และรูปเจดีย์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ตามลำดับ ส่วนลวดลายที่บานประตูไม้แกะสลัก ได้กำหนดลวดลายบานประตูโดยนำลวดลายแบบก้านชดและรูปมารแบกที่ประดับฐานโบราณสถาน "คลังใน" เมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาพที่ 4.7.1.6 รูปแบบโดยรวมของฐานรองรับพระมณฑปและองค์พระเจดีย์

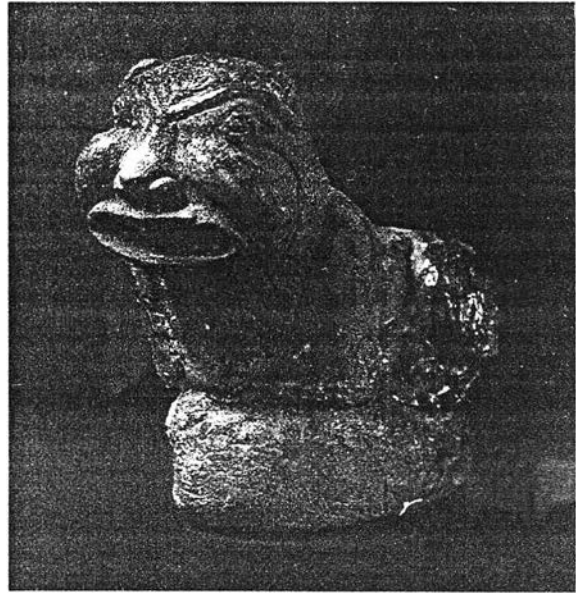

ภาพที่ 4.7.1.7 แสดงรูปหินทรายแกะสลักประดับฐานมณฑป เป็นรูปคนแบก จิวแบก ช้างแบก และลิงแบก

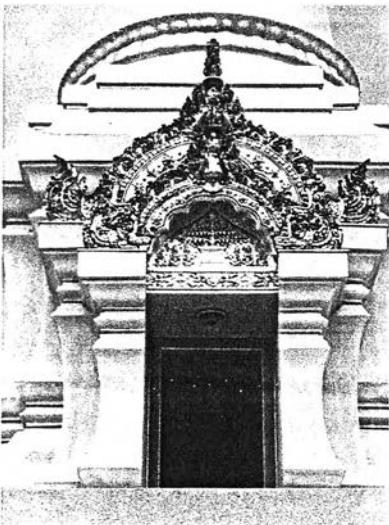
⁵² วนิดา พึ่งสุนทร, ออกแบบและก่อสร้าง พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน, สังคมวัฒนธรรม จันเสน เมืองแรกเริ่มในลุ่มลพบุรี-ป่าสัก(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2539), หน้า 286.

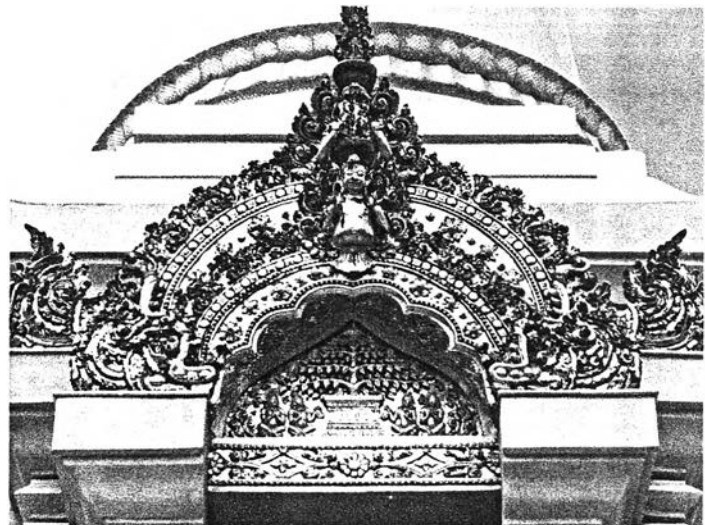
ภาพที่ 4.7.1.8 รูปสิงห์ ทำด้วยหินทรายแกะสลัก
ประดับที่ฐานพนักบันได ซึ่งนำรูปแบบมาจากรูปสิงห์
ดินเผาขนาดเล็กที่พบในเมืองโบราณจันเสน
(ภาพทางขวา)

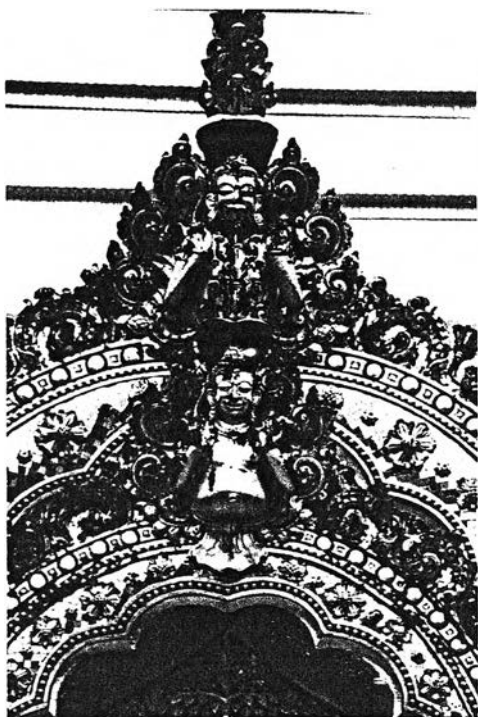
ภาพที่ 4.7.1.9 รูปสิงห์ดินเผาขนาดเล็ก ซึ่งเป็นหลักฐานทาง
โบราณคดี อันมีลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
(ที่มา: สังคมวัฒนธรรม จันเสน เมืองแรกเริ่มในลุ่มลพบุรี-ปาด
สัก, หน้า 55.)

ภาพที่ 4.7.1.10 ชุ่มประตุมณฑปทรงรับพระ
เจดีย์เป็นชุ่มโค้งทรงบันแถลง 2 ชั้น

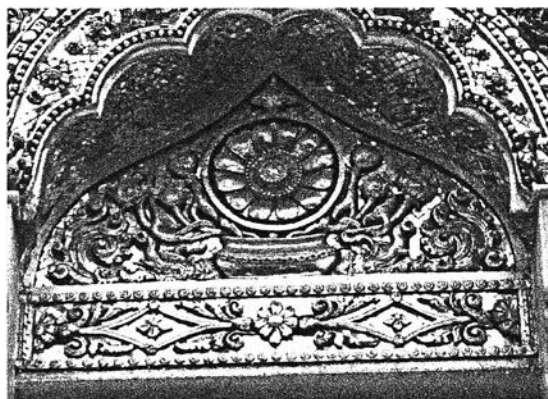
ภาพที่ 4.7.1.11 ภาพขยายชุ่มประตู มีลวดลายตอนล่างเป็นลายหางวัน
ยอดชุ่มเป็นรูปท้าวฤๅษ

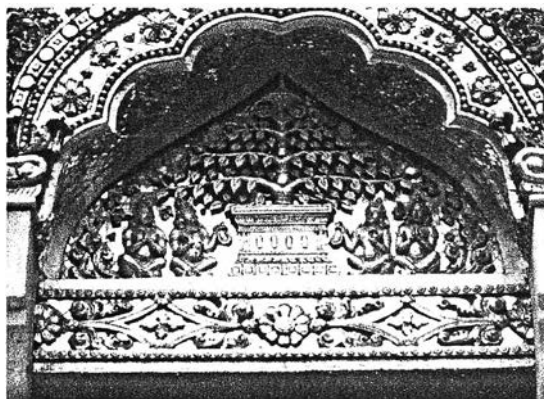
ภาพที่ 4.7.1.12 ส่วนยอดตรงกลางของซุ้มประตูเป็นรูปท้าวเวร ซึ่งได้นำมาประดิษฐานใหม่

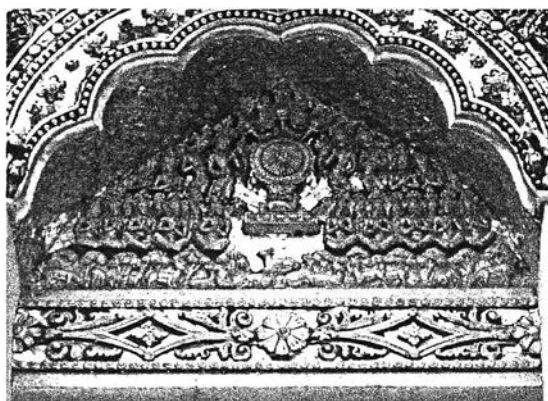
ภาพที่ 4.7.1.13 รูปดินเผาแกะสลักรูปท้าวเวร เครื่องรางแห่งโชคลาภและอุดมสมบูรณ์ พบในเมืองโบราณจันเสน (ที่มา: สังคมวัฒนธรรม จันเสน เมืองแรกเริ่มในลุ่มลพบุรี-ปากสัก หน้า 8.)

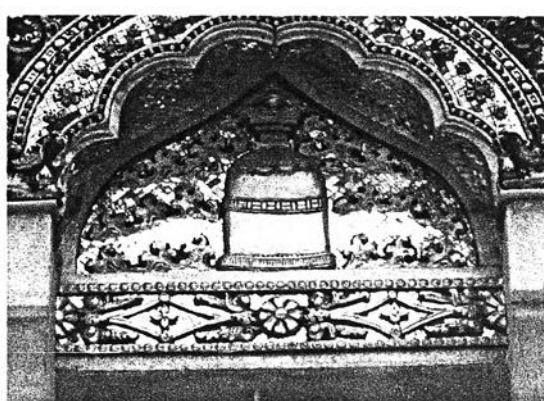
ภาพที่ 4.7.1.14 หน้าบันแสดงถึงการประสูติ

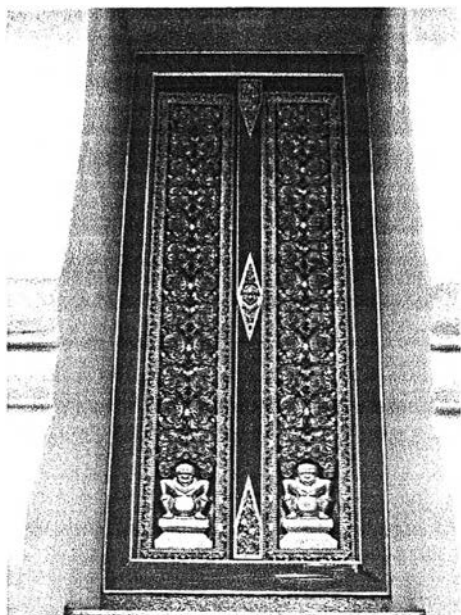
ภาพที่ 4.7.1.15 หน้าบันแสดงถึงการตรัสรู้

ภาพที่ 4.7.1.16 หน้าบันแสดงถึงเมื่อครั้งปฐมเทศนา

ภาพที่ 4.7.1.17 หน้าบันแสดงถึงเมื่อครั้งปรินิพพาน

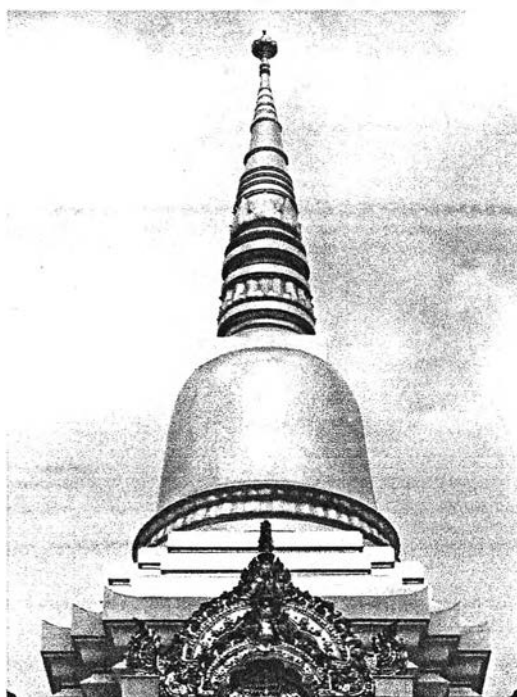

ภาพที่ 4.7.1.18 บานประตูไม้แกะสลักลวดลายแบบทวารวดี

ภาพที่ 4.7.1.19 ลวดลายแบบก้านชดและรูปมารแบกประยุกต์จากโบราณสถาน "คลังโน" เมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

องค์พระเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงกลม หรือทรงระฆัง ต่อด้วยชั้นบัลลังก์และส่วนปลียอดซึ่งได้ศึกษารูปแบบจากรูปแกะสลักพระเจดีย์บนแผ่นเสมาโบราณสมัยทวารวดี แต่รูปก็ได้มีความชัดเจน เป็นเพียงเค้าโครงเท่านั้น ดังนั้นสถาปนิกจึงได้นำเค้าโครงที่ได้มาทำการประดิษฐ์เพิ่มเติมรายละเอียดเป็นลวดลายขึ้นใหม่อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของที่นี่ ที่ส่วนยอดบนสุดของพระเจดีย์มิได้กำหนดให้ประดับฉัตร แต่ได้ใช้เสมาทรงดอกบัวตูมที่ได้รูปแบบจากวัดมหาธาตุศรีบุญไชยเป็นส่วนประดับยอดแทน

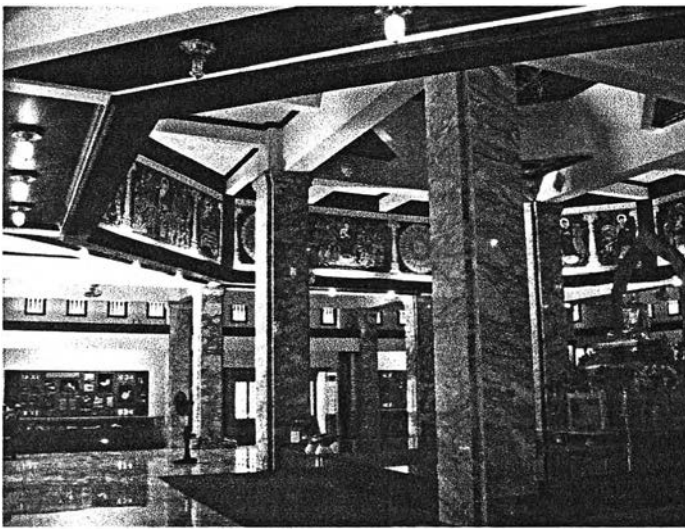
ภาพที่ 4.7.1.20 พระเจดีย์เป็นทรงกลม หรือทรงระฆัง ต่อด้วยชั้นบัลลังก์และส่วนยอด

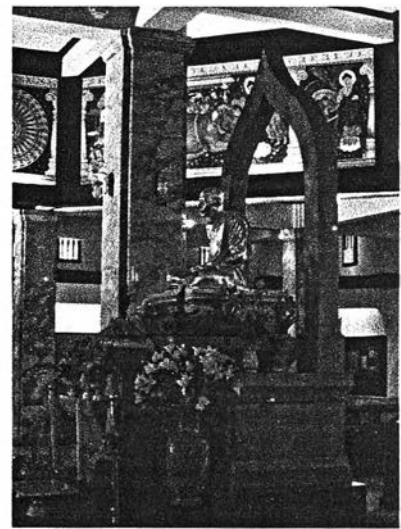
ภาพที่ 4.7.1.21 แสดงรูปแบบส่วนยอดพระเจดีย์ซึ่งออกแบบใหม่โดยใช้เค้าโครงจากรูปสลักบนแผ่นเสมาโบราณ

รูปแบบภายใน ตัวอาคารแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นล่างซึ่งจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ และชั้นบนคือภายในมณฑป โดยชั้นล่างยกพื้นและเพดานเป็น 3 ระดับ ส่วนกลางประดิษฐานรูปหล่อพระครูนิสัยจรัญคุณ (หลวงพ่อดอด) และพื้นที่บริเวณโดยรอบจัดแสดงโบราณวัตถุไว้อย่างมากมาย พื้นที่ผนังด้านข้างส่วนใหญ่ใช้ในการจัดแสดง โดยภายในห้องนี้ได้แสงจากทางช่องแสงด้านบน เสาลอยภายในเป็นเสาสี่เหลี่ยมย่อมุม ที่ผนังตอนบนหรือส่วนคอสองเป็นภาพเขียนสีเล่าเรื่องราวพุทธประวัติเพื่อทำให้เกิดความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการจัดพิพิธภัณฑ์

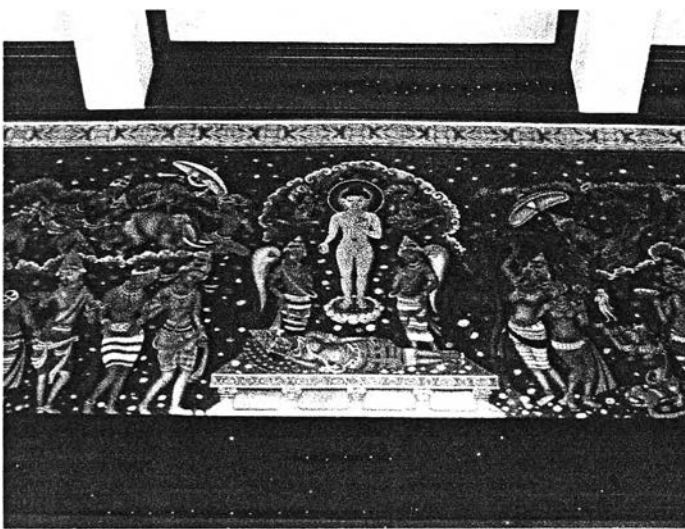
ภายในมณฑปเป็นห้องขนาดเล็กรูปแปดเหลี่ยม ที่ผนังด้านหลังตั้งเป็นแท่นประดิษฐานพระพุทธรูปหินทรายที่จำลองแบบจากหลวงพ่อดอดที่เป็นพระพุทธรูปหินทรายโบราณที่นำมาจากจังหวัดลพบุรี เมื่อเริ่มสร้างวัด ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ

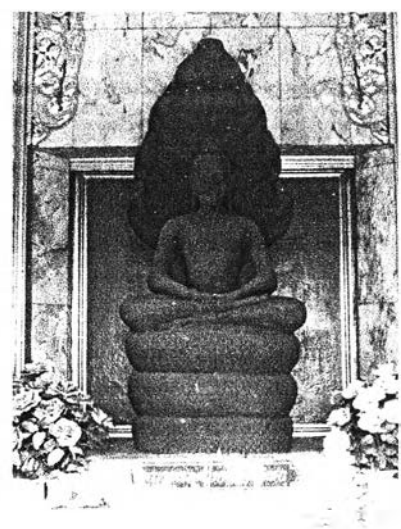
ภาพที่ 4.7.1.22 แสดงพื้นที่ภายในห้องชั้นใต้ฐาน ซึ่งใช้เป็นพิพิธภัณฑ์

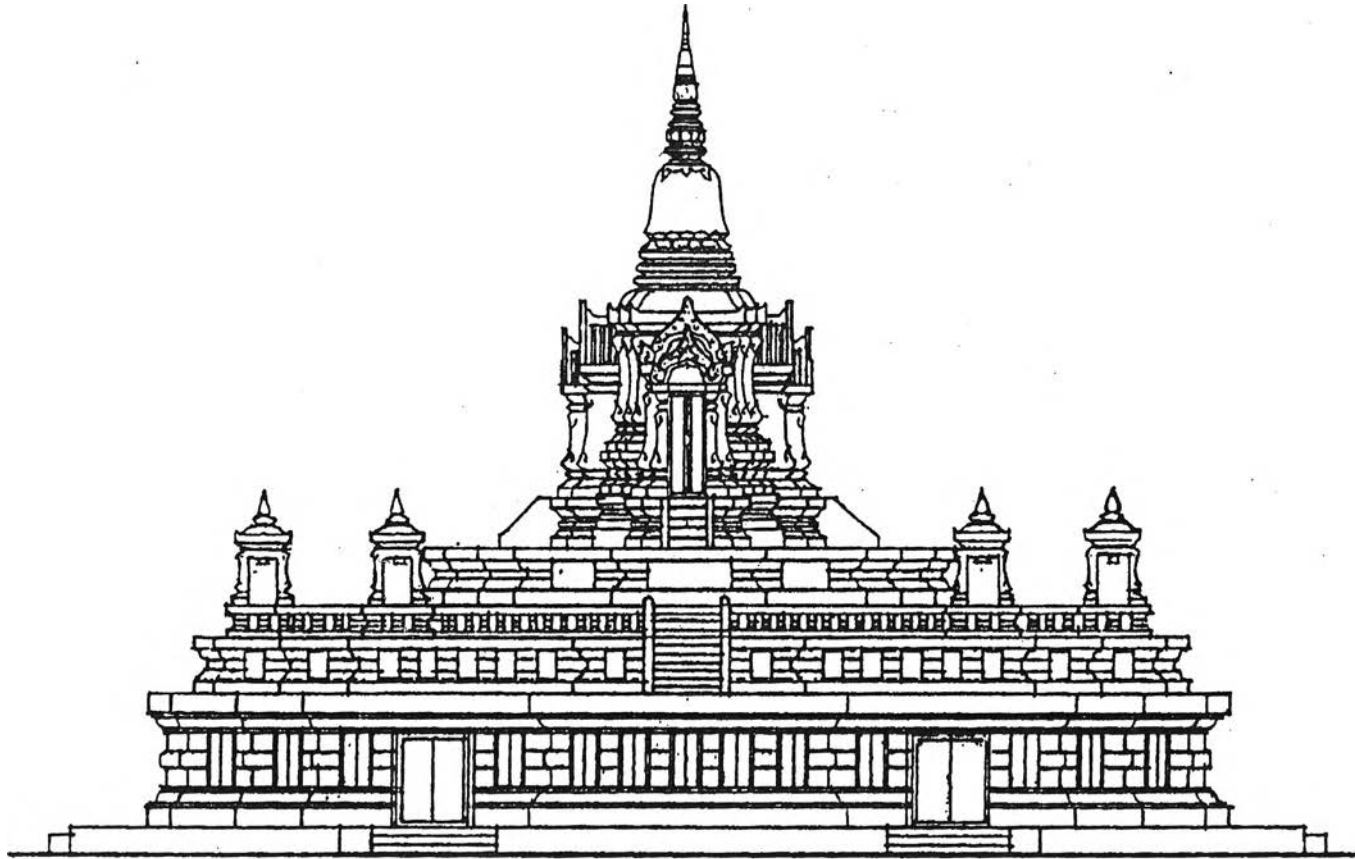
ภาพที่ 4.7.1.23 รูปหล่อหลวงพ่อดอดซึ่งประดิษฐานอยู่บริเวณส่วนกลาง

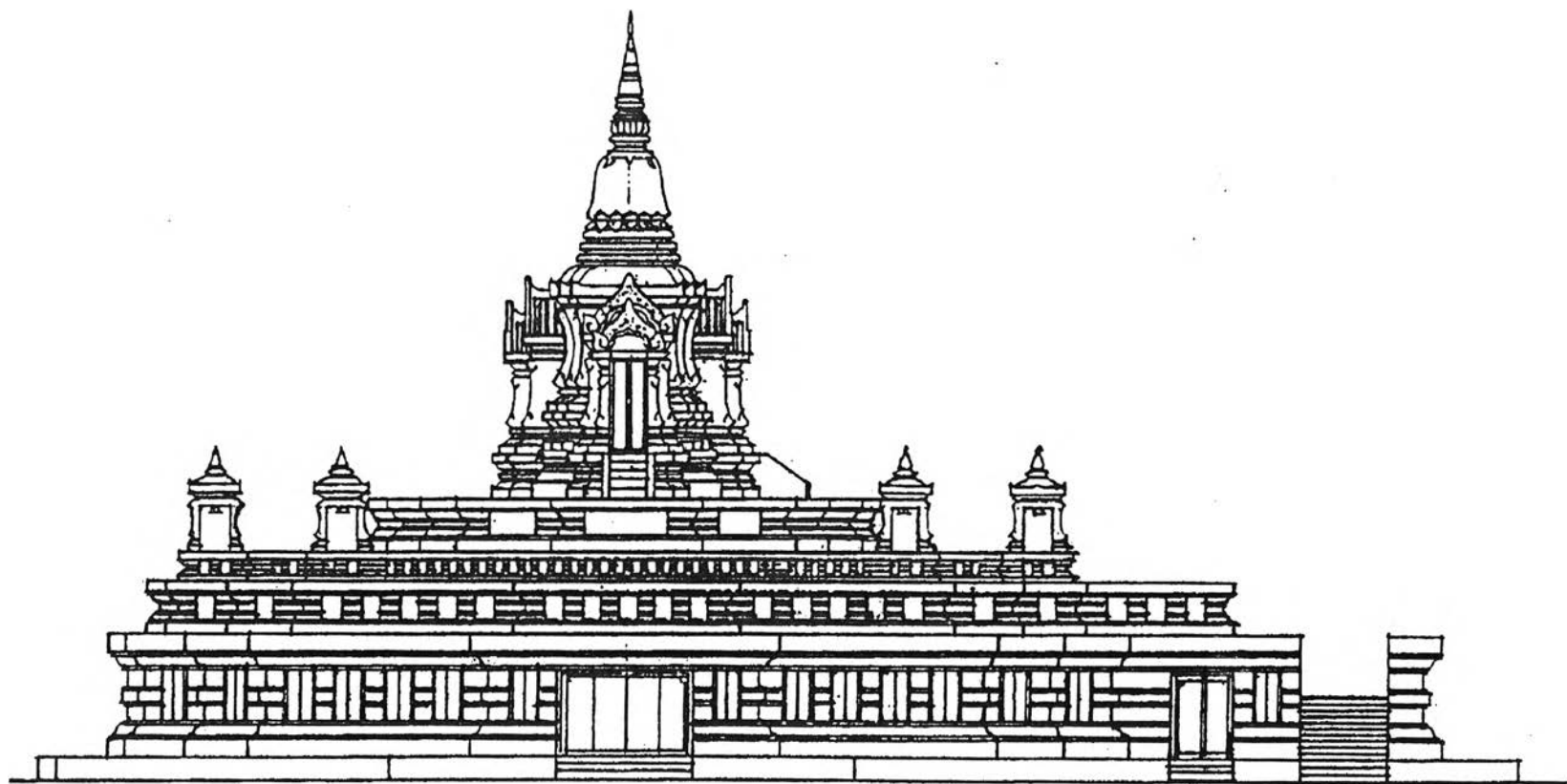
ภาพที่ 4.7.1.24 บริเวณผนังส่วนบน หรือคอสองเขียนจิตรกรรมเป็นเรื่องราวพุทธประวัติ

ภาพที่ 4.7.1.25 พระพุทธรูปประธานภายในมณฑป ซึ่งจำลองจากหลวงพ่อดอด

ภาพลายเส้นที่ 4.7.1.4 แสดงรูปด้านหน้าพระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน
(ที่มา: สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา ฝั่งสุนทร, หน้า 18.)

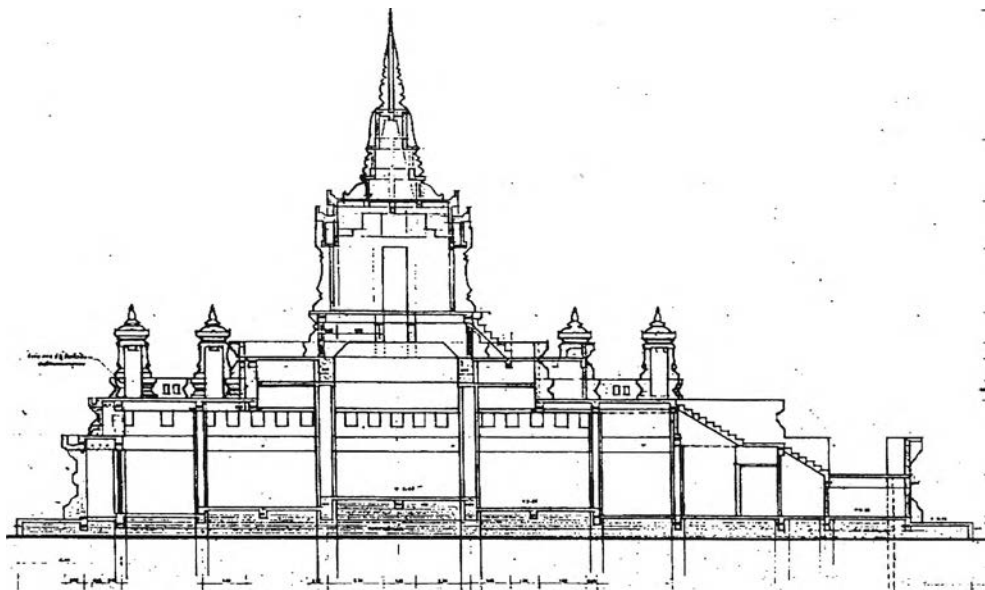
ภาพลายเส้นที่ 4.7.1.5 แสดงรูปด้านข้างพระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน
(ที่มา: สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร. หน้า 19.)

• สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

สีโดยรวมของอาคารเป็นสีน้ำตาลอมชมพูอ่อนๆ เพราะต้องการให้มีสีเหมือนกับหินทรายอย่างเช่นอาคารในสมัยก่อน ซึ่งที่นี่ได้ใช้วัสดุผิวเป็นทรายล้าง ประกอบกับส่วนประดับตกแต่งไม่ว่าจะเป็นรูปแบบต่างๆ หรือรูปสิงห์ที่ฐานบันได ก็เป็นหินทรายแกะสลัก บริเวณซุ้มประตูและหน้าบันเป็นปูนปั้นปิดทอง บานประตูไม้ทาสีแดง ในส่วนลวดลายปิดทอง และในส่วนองค์พระเจดีย์จนถึงส่วนยอดประดับผิวอาคารด้วยกระเบื้องเซรามิกสีทองเพื่อแสดงความสำคัญ

• ระบบโครงสร้างและเทคโนโลยีการก่อสร้าง

อาคารนี้ให้ความสำคัญกับระบบโครงสร้างในด้านวิศวกรรมเป็นอย่างมากเนื่องจากต้องการให้อาคารมีความมั่นคงแข็งแรงและทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ เช่น น้ำฝน แรงแลม ฟ้าผ่า การทรุดตัวของอาคาร ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้อาคารโบราณสถานต่างๆ เสื่อมสภาพไปอย่างรวดเร็ว ในการออกแบบอาคารนี้ใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงสร้างหลักตั้งแต่ส่วนฐานรากซึ่งได้กำหนดให้ตอกเสาเข็มคอนกรีตความยาว 7 เมตร จนถึงส่วนส่วนยอดเจดีย์ โดยเฉพาะส่วนโครงสร้างพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กในบริเวณที่ต้องถูกแดดฝนซึ่งจะเกิดปัญหาการแตกร้าวที่พื้นทำให้เกิดการรั่วซึมของน้ำฝนและเป็นผลทำให้อาคารเกิดความเสียหายตามมา ดังนั้นคอนกรีตเสริมเหล็กส่วนพื้นตอนบนจึงกำหนดให้ใช้ fiber mesh⁵³ ซึ่งเป็นใยสังเคราะห์ผสมคอนกรีตเพื่อช่วยลดการแตกร้าว โครงสร้างอาคารในส่วนชั้นล่างกำหนดตำแหน่งเสาไว้อย่างลงตัวเพื่อความสะดวกในการจัดแสดง โดยมีเสาบริเวณด้านข้าง และเสา 4 ต้นในส่วนกลางซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าด้านข้าง เนื่องจากต้องรับน้ำหนักจากมณฑปและเจดีย์ด้านบน

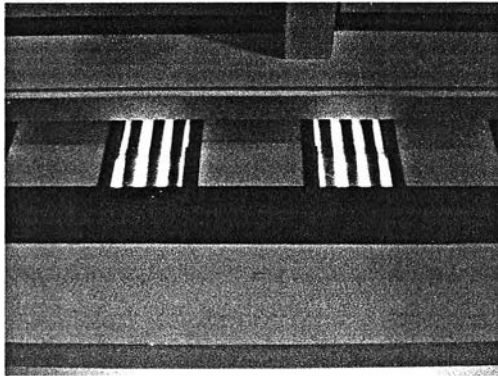

ภาพลายเส้นที่ 4.7.1.6 รูปตัดพระเจดีย์ (ที่มา : นภัส ขวัญเมือง, "การศึกษาพระเจดีย์ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยภายในสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อการออกแบบพระมหาธาตุเจดีย์ป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 283.)

⁵³ วนิดา พึ่งสุนทร, ออกแบบและก่อสร้าง พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน, สังคมาวัฒนธรรม จันเสน เมืองแรกเริ่มในลุ่มลพบุรี-ป่าสัก(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2539), หน้า 287.

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

อย่างที่ไดกล่าวมามากแต่ข้างต้นว่าในส่วนภายในห้องจัดแสดงได้ทำระดับพื้นและเพดานเป็น 3 ระดับ และไม่มีกั้นแบ่งห้องทำให้พื้นที่ว่างภายในเป็นโถงกว้าง เหมาะกับการใช้พื้นที่แบบเอนกประสงค์ ภายในห้องได้แสงธรรมชาติจากภายนอกจากช่องแสงที่ผนังส่วนบน ซึ่งออกแบบให้ผนังห่างจากคาน อีกทั้งยังช่วยระบายอากาศทำให้ไม่อับชื้น ส่วนช่องเปิดที่ผนังด้านข้างส่วนใหญ่จะถูกปิดบังด้วยตู้จัดแสดง

ภาพที่ 4.7.1.26 แสดงช่องแสงที่ผนังด้านบน ซึ่งใช้เทคนิคการกั้นผนังห่างจากคานเพื่อนำแสงธรรมชาติเข้ามาสู่ภายใน

4.7.2 พระเจดีย์ วัดเลียบ จ.นครราชสีมา

ภาพที่ 4.7.2.1 ทศนียภาพภายนอกพระมณฑปเจดีย์ วัดเลียบ

ที่ตั้งของวัด

วัดเลียบตั้งอยู่ที่บ้านเลียบ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครราชสีมาซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกของเมืองนครราชสีมา อยู่ทางทิศเหนือของถนนมุขมนตรีถนนเก่าแก่ที่ตัดขนานไปกับเส้นทางรถไฟ แต่เมื่อมีการตัดถนนมิตรภาพขึ้น การเข้าถึงวัดจึงเปลี่ยนมาเป็นถนนที่แยกจากถนนมิตรภาพเข้ามาโดยผ่านวัดเลียบทางทิศเหนือ ดังนั้นทางเข้าวัดจึงอยู่ทางทิศเหนือ

ปีที่สร้าง

พ.ศ. 2540

สถาปนิกผู้ออกแบบ

อาจารย์วินดา พึ่งสุนทร

• ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ

วัดเลียบเป็นวัดที่อยู่คู่ชุมชนบ้านเลียบซึ่งเป็นชุมชนเก่าที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มริมลำตะคอง สำหรับพระมณฑปเจดีย์นี้ คุณมนู วิจารณ์ วิจัยานนท์ อดีตอธิบดีกรมสหกรณ์ที่ดิน เมื่อครั้งที่ท่านบวชก็ได้พระอาจารย์ ธงไชยซึ่งเป็นศิษย์ของสมเด็จพระสังฆราชฯเป็นพระอุปัชฌาย์ เกิดเป็นความเลื่อมใสศรัทธาในองค์สมเด็จพระสังฆราชฯ เป็นอย่างยิ่ง ท่านจึงได้สร้างถาวรวัตถุถวายแก่สมเด็จพระสังฆราชฯ อาทิเช่น พระตำหนักถวายสมเด็จพระสังฆราชฯที่วัดนาควัชรโสภณ (วัดช้าง) จ.กำแพงเพชร ซึ่งออกแบบโดยอาจารย์วินดา พึ่งสุนทร และในวาระที่พระองค์มีพระชนมพรรษาครบ 84 พรรษา ท่านจึงความประสงค์ที่จะสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูปเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระองค์ และยังเป็นการสร้างแก่วัดเลียบอันเป็นภูมิลำเนาเดิมของท่าน โดยบริจาคเงินจำนวน 3 ล้านบาทในการก่อสร้าง สำหรับทางวัดมีรอยพระพุทธรูปจำลองซึ่งประดิษฐานอยู่ที่พระอุโบสถอยู่แล้ว ดังนั้นอาคารหลังนี้จึงรวมการใช้งานทั้งส่วนที่เป็นพระมณฑปและพระเจดีย์เข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียว โดยคุณมนู ได้ติดต่อ

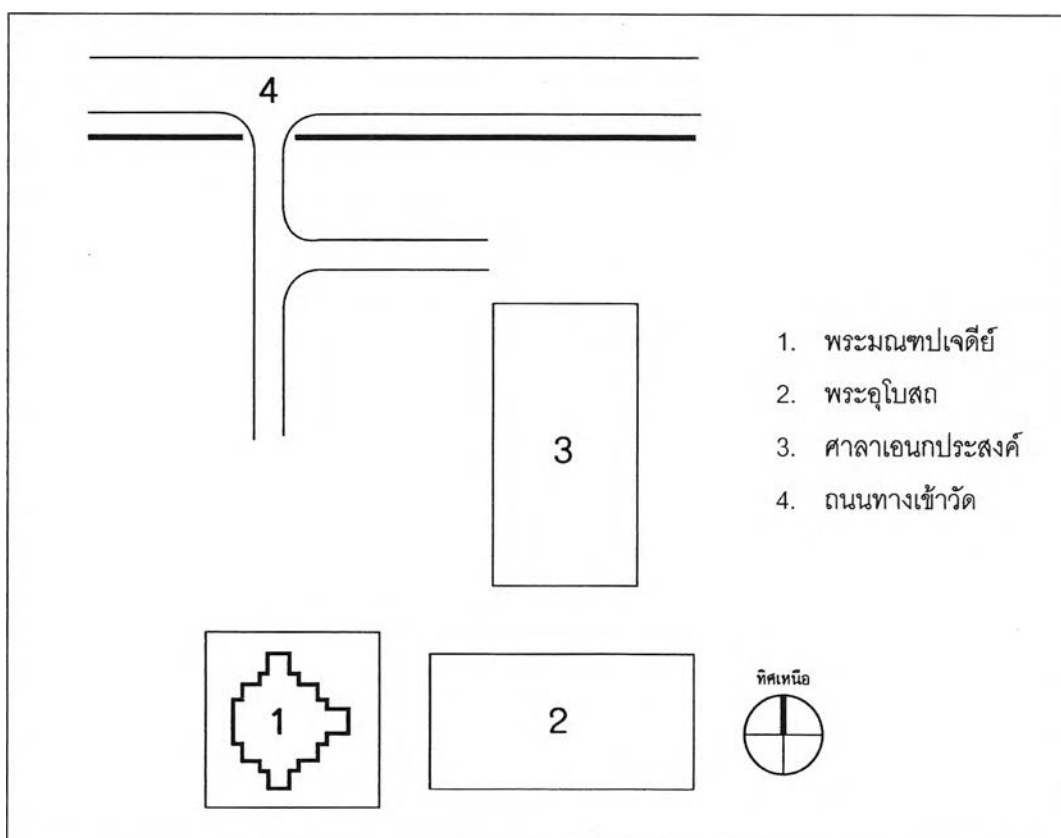
ขอให้อาจารย์วินิตาออกมาออกแบบอาคารหลังนี้อีกครั้ง และสถาปนิกได้เริ่มทำการออกแบบในปี พ.ศ.2540 และทำการวางศิลาฤกษ์วันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2541 สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2543⁵⁴

● แนวความคิดในการออกแบบ⁵⁵

ต้องการสื่อให้เห็นสถาปัตยกรรมรูปแบบมณฑปยอดเจดีย์ที่มีพัฒนาการของสถาปัตยกรรมมาจากเจดีย์ย่อมุมในแบบรัตนโกสินทร์ นำมาผสมผสานกับลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมอิทธิพลเขมร ที่ปรากฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการใช้ลวดลายทางสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบของทับหลังและเสารับทับหลัง เป็นสื่อแสดงพัฒนาการของรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีในท้องถิ่น ในส่วนของวัสดุจะเน้นการใช้หินทรายเทียม ซึ่งเป็นวัสดุในท้องถิ่นมาใช้เป็นองค์ประกอบตกแต่งสำคัญ

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

เนื่องจากพื้นที่วัดมีจำกัด และมีพระอุโบสถซึ่งได้สร้างอยู่ก่อนแล้ว สถาปนิกจึงได้เลือกที่ตั้งพระเจดีย์ไว้ทางด้านหลังให้อยู่ในแนวแกนเดียวกับพระอุโบสถ เป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกัน อีกประการคือเป็นที่ตั้งที่มองเห็นได้อย่างเด่นชัดเมื่อมองจากประตูทางเข้าของวัด

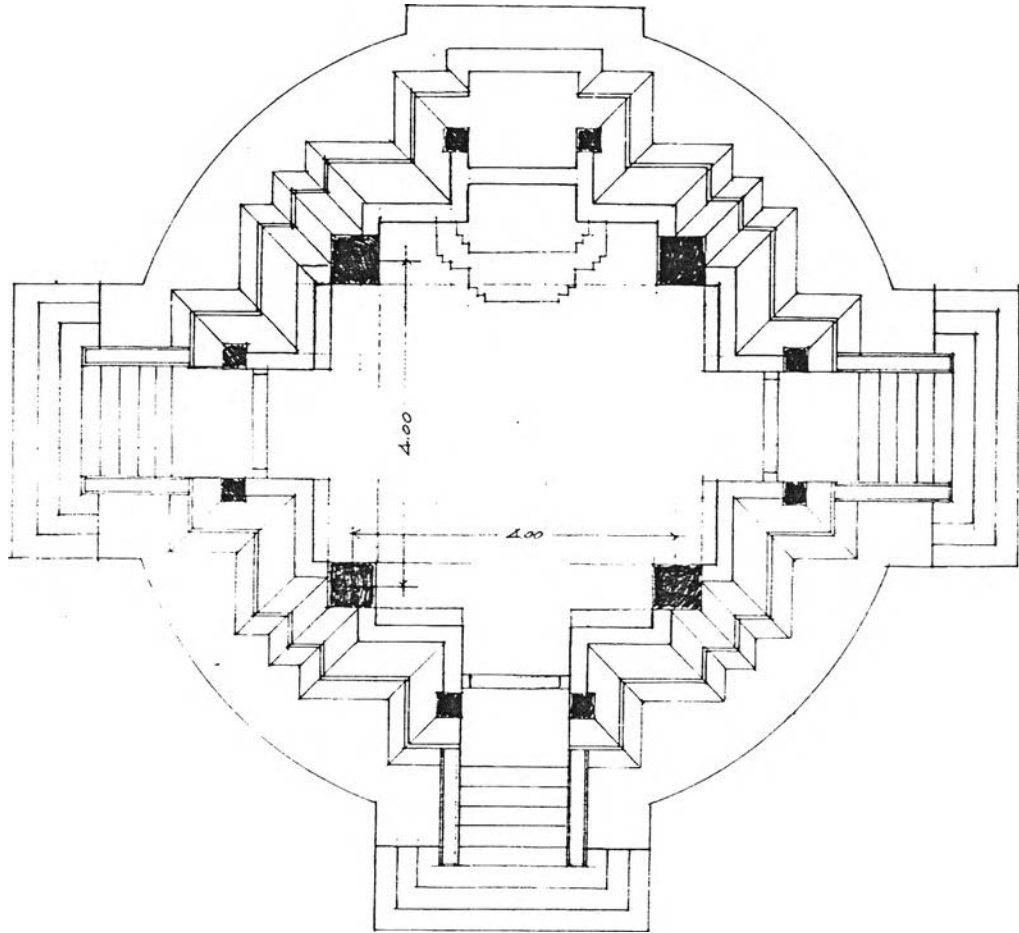
ภาพลายเส้นที่ 4.7.2.1 แสดงผังบริเวณภายในวัดเลียบ โดยมีพระมณฑปเจดีย์ตั้งอยู่ด้านหลังในแนวแกนเดียวกับพระอุโบสถซึ่งได้สร้างมาก่อน

⁵⁴ สัมภาษณ์นายเลียบ สือกลาง, กรรมการวัด, 7 กันยายน 2546.

⁵⁵ สัมภาษณ์ อาจารย์วินิตา พึ่งสุนทร, 1 พฤศจิกายน 2547.

● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

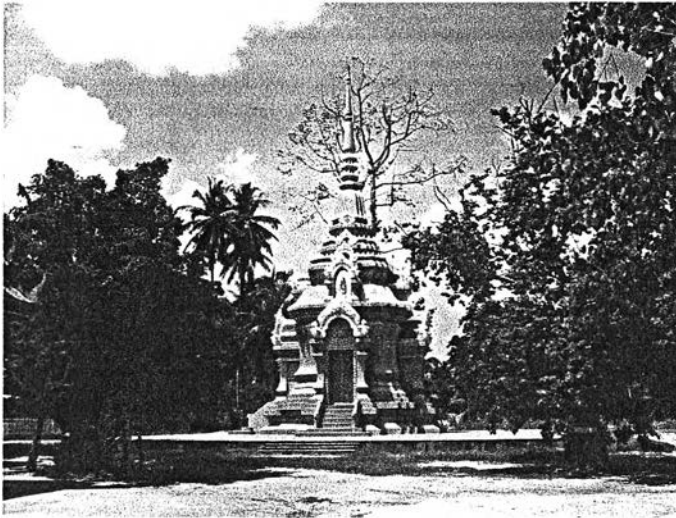
พระมณฑปเจดีย์หันด้านหน้าไปทางเดียวกันกับพระอุโบสถหรือทางทิศตะวันออก มีบันไดทางขึ้น 3 ทาง คือ ทางด้านหน้า และด้านข้างทั้ง 2 ข้าง ส่วนด้านหลังเป็นผนังทึบเนื่องจากใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป นั่นคือ พระไพบีฬาคจำลอง ที่ถ่ายแบบมาจากพระไพบีฬาค วัดวรนิเวศวิหาร มีประตูทางเข้าตรงกับบันได ส่วนตอนบนยอดมณฑปเป็นลักษณะเจดีย์ย่อมุม เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปประกอบซุ้มทิศ

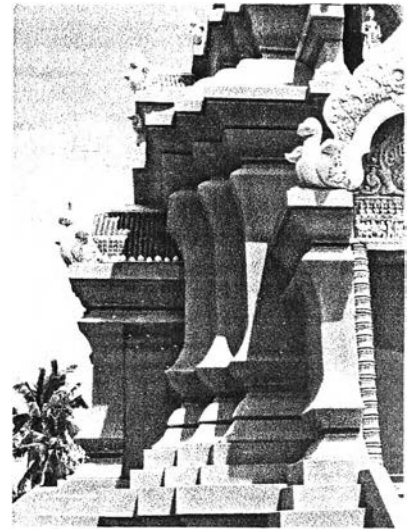
ภาพลายเส้นที่ 4.7.2.2 แสดงผังพื้นของพระมณฑปเจดีย์ ซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง มีบันไดและประตูทางเข้าอาคาร 3 ทาง ภายในใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป (ที่มา : แบบจาก อ.วนิดา พึ่งสุนทร)

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

อย่างที่ได้อธิบายในแนวความคิดว่า พระมณฑปเจดีย์นี้เป็นการผสมผสานระหว่างเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองแบบรัตนโกสินทร์กับศิลปะแบบเขมร โดยส่วนฐานใช้บัวฐานปัทมบัวลูกแก้วอกไก่ซึ่งมีความสูงเท่ากับระดับฐานของพระอุโบสถ พนักงานได้ตรงเรียงตามความชันของชั้นบันได ตัวอาคารรูปแบบคล้ายอาคารแบบเขมร แต่ละด้านมีมุขชั้นๆยื่นออกมา หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีน้ำตาลแดง หน้าบันของซุ้มประดับด้วยลวดลายปูนปั้นแบบศิลปะเขมร ตรงกลางเป็นรูปหน้ากาฟคาบช่อลาย เหนือขึ้นไปประดิษฐานพระนามย่อของสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก “ญสส” ในส่วนทับหลังถึงแม้จะให้ศิลปะแบบเขมร แต่ก็เป็นการเล่าเรื่องราวของศาสนาพุทธ บานประตูทาสีแดงขนาดด้านข้างด้วยเสาลูกมะหวดรับทับหลัง

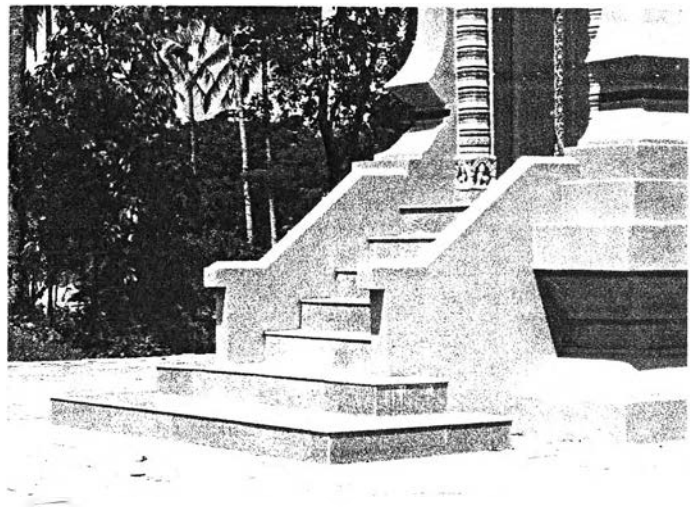
ภาพที่ 4.7.2.2 แสดงรูปแบบโดยรวมของพระเจดีย์

ภาพที่ 4.7.2.3 ตัวอาคารย่อมุมไม้สิบสองผสมผสานกับศิลปะเขมร ยื่นมุขรูปแบบเหมือนกันทั้ง 4 ด้าน

ภาพที่ 4.7.2.4 แสดงรูปแบบของฐานตัวอาคาร และซุ้มประตู

ภาพที่ 4.7.2.5 แสดงรูปแบบของบันไดและพนักงานโดที่เชื่อมต่อกับตัวอาคาร

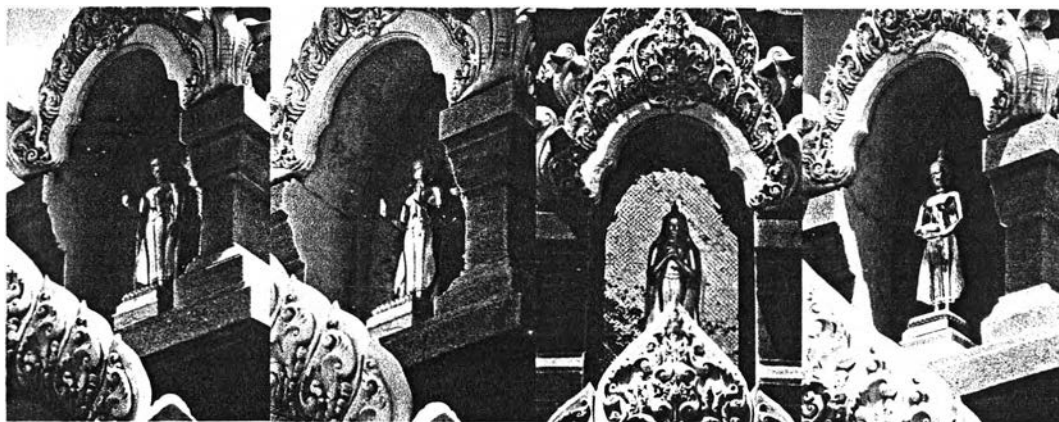

ภาพที่ 4.7.2.6 แสดงลวดลายที่หน้าบัน ซึ่งประดิษฐานตราสัญลักษณ์ "ญสส" อยู่เหนือหน้าภาพ ด้านข้างผูกเป็นลายแบบศิลปะเขมร และส่วนทับหลังแกะสลักเป็นเรื่องราวทางพุทธศาสนา

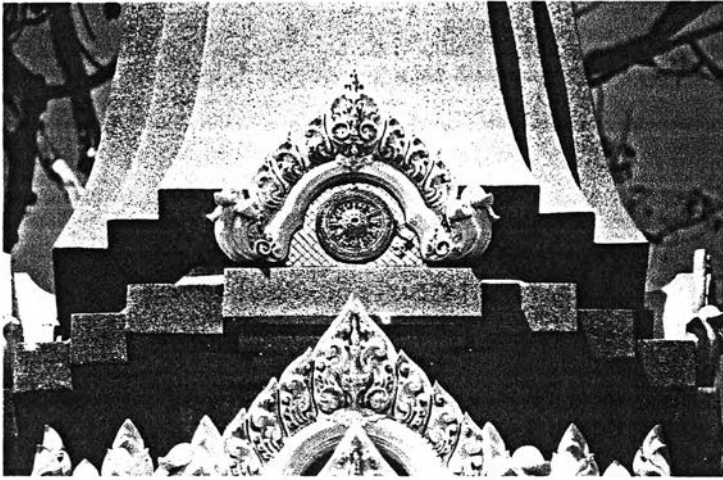

ภาพที่ 4.7.2.7 แสดงรูปแบบหน้าบันของซุ้มซึ่งใช้ลวดลายแบบศิลปะเขมร

ในส่วนยอดเจดีย์ ถัดขึ้นไปในตำแหน่งที่ตรงกับซุ้มประตู เป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ ได้แก่ ปางห้ามญาติ ปางห้ามสมุทร ปางรำพึง และปางอุ้มบาตร เพื่อส่งเสริมความเป็นสิริมงคล ถัดขึ้นไปมีซุ้มอีก 3 ชั้น โดย 2 ชั้นล่างเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งปางต่างๆ และซุ้มชั้นบนสุดประดับด้วยรูปธรรมจักร ถัดขึ้นไปอีกเป็นส่วนองค์เจดีย์ บัลลังก์ และปลียอด ในส่วนภายในเป็นที่ประดิษฐานพระไพรีพินาศจำลอง มีลักษณะเรียบง่าย มิได้ทำการประดับตกแต่งมากนักเนื่องด้วยข้อจำกัดทางงบประมาณ

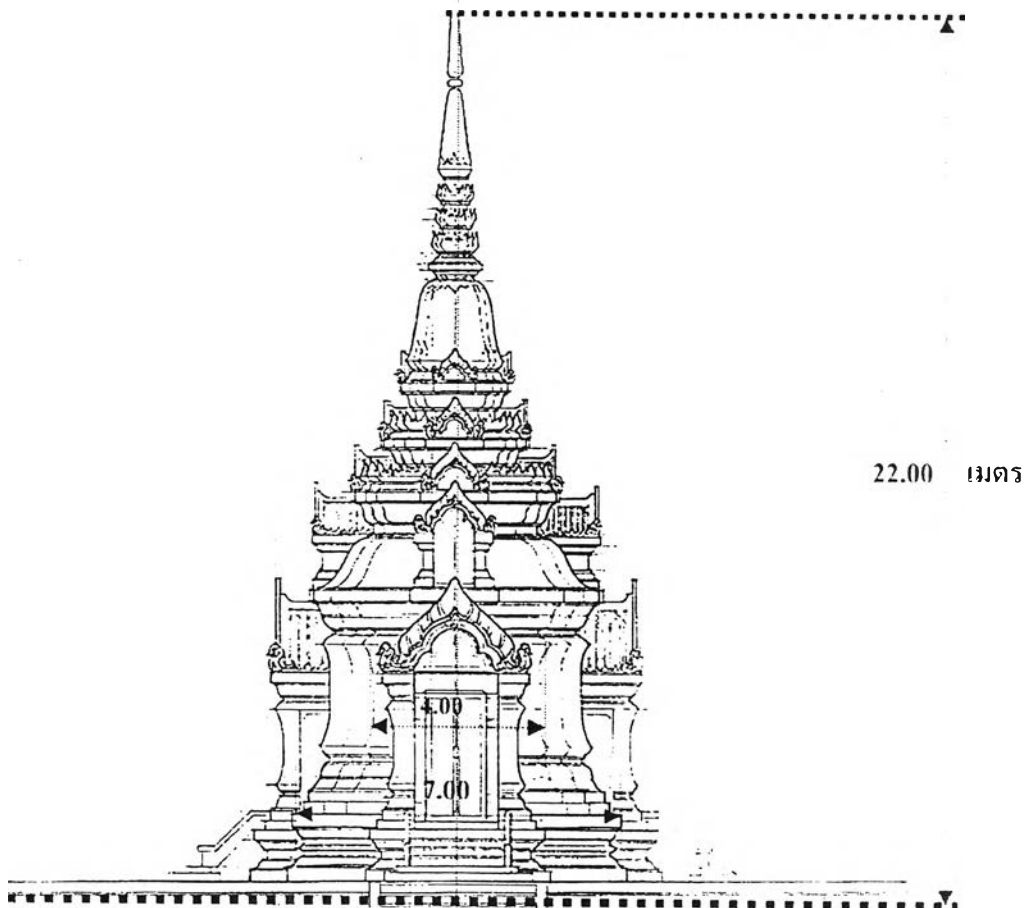
ภาพที่ 4.7.2.8 ที่ซุ้มพระซึ่งอยู่เหนือซุ้มประตูทั้ง 4 ทิศ เป็นที่สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาพที่ 4.7.2.9 ภายในซุ้มในชั้นบนสุดประดับด้วยตราธรรมจักรอันเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 4.7.2.10 ภายในอาคารมีรูปแบบเรียบง่าย ไม่มีการประดับตกแต่ง

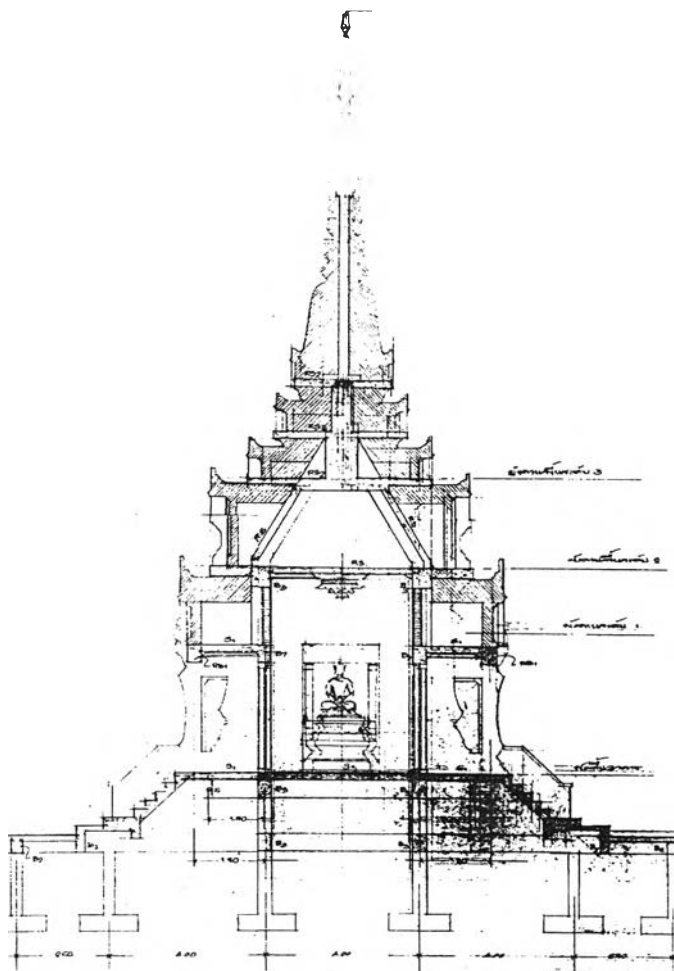
ภาพลายเส้นที่ 4.7.2.3 แสดงรูปตั้งของพระมณฑปเจดีย์ วัดเลียบ (ที่มา : แบบจาก อ.วนิดา พึ่งสุนทร)

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

วัสดุผิวอาคารภายนอกเป็นทราลัยล่างสีน้ำตาลอมชมพู เพื่อเลียนแบบอาคารโบราณซึ่งใช้หินทรายในการก่อสร้าง อีกทั้งยังง่ายต่อการดูแลรักษาเพราะไม่ต้องทาสีซ่อมแซมบ่อยๆ ส่วนซุ้มต่างๆ และกระจังที่ประดับในแต่ละชั้นเป็นปูนปั้นทาสีขาว หน้าบันและทับหลังเป็นหินทรายเทียมที่สั่งทำจากบ้านด่านเกวียน แสดงถึงการใช้ภูมิปัญญาจากท้องถิ่น

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

อาคารนี้ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงสร้างหลัก ตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร และส่วนยอด ผนังก่ออิฐฉาบปูน เพื่อความคงทนแข็งแรง

ภาพลายเส้นที่ 4.7.2.4 รูปตัดพระเจดีย์ (ที่มา : แบบจาก อ.วนิดา หึงสุนทร)

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

เนื่องจากอาคารมีขนาดเล็กและใช้ประโยชน์ภายในเป็นเพียงที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ดังนั้นแสงจากภายนอกที่ผ่านทางช่องประตูทั้ง 3 ด้านก็เพียงพอต่อความต้องการ ในส่วนมุขด้านหลังเป็นช่อง Glass Block เพื่อให้แสงแก่พระพุทธรูป

4.7.3 พระเจดีย์ และพระอุโบสถ วัดวังฟูไทร จ.เพชรบุรี

ภาพที่ 4.7.3.1 ทศนียภาพภายนอกพระอุโบสถและพระเจดีย์ วัดวังฟูไทร

ที่ตั้งของวัด	เลขที่ 34 หมู่ที่ 6 ตำบลหนองหญ้าปล้อง อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี ห่างจากถนนเพชรเกษม จากทางแยกหลักกิโลเมตรที่ 148 บ้านหนองควง ตำบลต้นมะพร้าว อำเภอเมืองเพชรบุรี เข้าไปทางทิศตะวันตก ถึงวัดวังฟูไทร ประมาณ 27 กิโลเมตร บริเวณวัดตั้งอยู่บนเนินเขาขนาดย่อม ล้อมรอบด้วยพื้นที่ที่เป็นป่าไม้เบญจพันธุ์และเทือกเขาเป็นบริเวณกว้าง
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2539 – 2541
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร

• ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ⁵⁶

การก่อสร้างวัดวังฟูไทรเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2516 โดยนายเขื่อน พรหมพจน์ เห็นว่าบริเวณตำบลหนองหญ้าปล้องมีพื้นที่กว้างว่างเปล่า เหมาะแก่การที่จะสร้างเป็นวัดเพื่อเป็นสำนักปฏิบัติสมณธรรมของพระภิกษุสามเณร ทั้งจะได้เป็นที่รวมศรัทธารวมใจ เป็นที่อาศัยบำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชนในละแวกนั้นด้วย จึงได้นำความดำรินี้กราบทูลสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก แต่ครั้งยังทรงดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระญาณสังวร และได้กราบทูลอาราธนาเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช เสด็จไปทอดพระเนตรพื้นที่เพื่อประกอบพระวินิจจัย

⁵⁶ สุเชาวน์ พลอยชุม, เสด็จพระราชดำเนินทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ทรงตั้งลูกนิมิตพระอุโบสถวัดวังฟูไทร ในพระสังฆราชูปถัมภ์(เพชรบุรี: บริษัท สองสยาม จำกัด, 2537), หน้า3-7.

ในปี พ.ศ. 2516 นั้นเอง เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชก็ได้ทรงพระเมตตาเสด็จไปทอดพระเนตรบริเวณพื้นที่สำหรับเป็นที่สร้างวัดดังกล่าว โดยที่การเดินทางในครั้งนั้นยังไม่สะดวกนัก เพราะทางแยกจากถนนเพชรเกษมเข้าไปยังพื้นที่สร้างวัดยังเป็นถนนดินลูกรัง และเข้าไปยังไม่ถึงบริเวณพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของวัดในปัจจุบัน เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชต้องทรงพระดำเนินข้าลำห้วยไปตามทางเดินที่เป็นพงรกรขึ้นไปยังบริเวณเนินเขาอันเป็นที่ตั้งวัดในปัจจุบัน เพื่อทอดพระเนตรบริเวณพื้นที่โดยรอบ

เมื่อได้ทอดพระเนตรแล้ว เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชก็ทรงมีพระดำริเห็นชอบที่จะให้มีการสร้างวัดขึ้น ณ บริเวณนี้ โดยที่ทรงเห็นว่า บริเวณนี้เป็นถิ่นที่พุทธกันดารห่างไกลความเจริญ หากได้สร้างวัดขึ้น ก็จะเป็นทางนำความเจริญมาสู่พื้นที่ได้ทางหนึ่ง ช่วยให้ราษฎรมีความอบอุ่นใจ และอยู่อาศัยด้วยความร่มเย็นเป็นสุขขึ้น ทั้งจะเป็นทางช่วยรักษาสภาพต้นน้ำลำธารและป่าเขา อันเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติมิให้ถูกบุกรุกทำลาย ซึ่งเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของรับในด้านนี้ได้อีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้น เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช จึงได้ทรงพระเมตตาให้การก่อสร้างวัดวังพุไทรไว้ในพระอุปถัมภ์มาแต่ครั้งนั้น โดยได้ทรงประทานพระดำริให้จัดสร้างเป็นวัดป่า หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าวัดกรรมฐาน สำหรับเป็นที่สำนักปฏิบัติสมาธิกรรมฐานของพระภิกษุสามเณร

นับตั้งแต่ได้มีการก่อสร้างและมีพระภิกษุสามเณรอยู่จำพรรษาเมื่อปี 2516 เป็นต้นมา เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชก็ได้ทรงเอาพระทัยใส่ในเรื่องความเป็นอยู่ของพระภิกษุสามเณร และการก่อสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุต่างๆ อย่างใกล้ชิดด้วยพระองค์เองตลอดมา ได้ทรงพระเมตตาประทานปัจจัยเครื่องอาศัยต่างๆ สำหรับพระภิกษุสามเณร เพื่อที่พระภิกษุสามเณรจะได้อยู่บำเพ็ญสมณธรรมและทำกิจวัตรต่างๆ ได้โดยสะดวก ในด้านการก่อสร้างก็ทรงประทานพระดำริเป็นแนวทางในการดำเนินการและประทานพระอุปถัมภ์การก่อสร้างต่างๆ มาโดยตลอด เป็นเหตุให้วัดวังพุไทรมีเสนาสนะเป็นหลักฐานเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ พร้อมทั้งจำนวนพระภิกษุสามเณรอยู่จำพรรษาก็เพิ่มมากขึ้นตามลำดับเช่นกัน นอกจากนี้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราชก็ยังได้ทรงพระเมตตาเสด็จไปถวายผ้ากฐินแก่พระภิกษุที่อยู่จำพรรษา ณ วัดวังพุไทร ตั้งแต่พรรษาแรกต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายปี เป็นโอกาสให้ศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ร่วมพระกุศลในการอุปถัมภ์บำรุงวัดวังพุไทรด้วยอย่างกว้างขวาง

การก่อสร้างวัดวังพุไทรได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง แต่ได้ดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยได้รับความอนุเคราะห์ร่วมมือจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยดีตลอดมา อาทิจังหวัดเพชรบุรีโดยผู้ว่าราชการจังหวัดทุกท่าน นับแต่ปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้ช่วยอนุเคราะห์ดูแลเรื่องที่ดินและการก่อสร้างภายในวัด เป็นเหตุให้การสร้างวัดดำเนินไปด้วยความราบรื่น กรมที่ดินและกรมป่าไม้ก็ได้อนุเคราะห์แนะนำเรื่องเกี่ยวกับที่ดินและป่าไม้ทำให้ทางวัดสามารถดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องที่ดินและป่าไม้ได้อย่างถูกต้องเรียบร้อย อันเป็นเหตุให้การสร้างวัดดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ กองบัญชาการทหารสูงสุดโดย กรป.กลาง สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคและกรมชลประทานต่างได้ให้ความอนุเคราะห์ในการจัดสร้างสิ่งสาธารณูปโภค คือ ถนนทางเข้าภายในวัด ฝายน้ำล้น สระเก็บน้ำ ถนนลาดยาง สร้างห้องถังน้ำสูง ระบบประปา และบักเส้าพาดสายไฟ ตลอดถึงระบบท่อระบายน้ำตามจุดต่างๆ อย่างสมบูรณ์ เป็นเหตุให้การสัญจรไปมาของประชาชนในละแวกนั้นสะดวกขึ้น พร้อมทั้งทำให้วัดและชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงมีถนนหนทางและมีน้ำอุปโภคบริโภคสะดวกขึ้นตามสมควร สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ได้กรุณาได้รับเป็นภาระช่วยเหลือติดต่อประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายด้วยดีตลอดมา และกรมการศาสนาก็ได้ช่วยอนุเคราะห์ในด้านประสานงาน

ติดตามเรื่องราวของวัด จนทำให้การสร้างวัดสำเร็จลุล่วงด้วยดี กระทรวงสาธารณสุข โดยนายแพทย์สาธารณสุข จังหวัดเพชรบุรีให้ความอนุเคราะห์ดูแลเรื่องสุขภาพอนามัยของพระภิกษุสามเณรภายในวัด ตลอดถึงดำเนินการป้องกันและปราบไข้มาลาเรียมาตั้งแต่ต้นจนปัจจุบัน

เมื่อ พ.ศ. 2529 นางสิริ ภรรยาของนายเยื่อน พรหมพจน์ ได้ดำเนินการขออนุญาตสร้างวัด พร้อมกับได้ถวายที่ดิน จำนวน 8 ไร่ 1 งาน 75 ตารางวา ในบริเวณติดกับเนินเขาอันเป็นที่ตั้งของวัดอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นที่สร้างวัด และได้รับอนุญาตให้สร้างวัด ตามหนังสืออนุญาตกรมการศาสนา เพื่อเป็นที่สร้างวัด และได้รับอนุญาตให้สร้างวัด ตามหนังสืออนุญาตกรมการศาสนา แต่เนื่องจากพื้นที่ที่ขออนุญาต เพื่อสร้างวัดดังกล่าวอยู่ในบริเวณที่จะถูกน้ำท่วม เมื่อมีการสร้างเขื่อนแม่ประจันต์ซึ่งทางราชการกำลังดำเนินการออกแบบเตรียมการสร้างอยู่ จึงไม่สามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่สร้างวัดได้

พ.ศ. 2536 นายสุชาบุญ พงษ์เหนือ ขณะดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี ได้พิจารณาดำเนินการจัดหาที่ดิน จำนวน 123 ไร่ 2 งาน 88 ตารางวา เพื่อน้อมถวายแด่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช เพื่อสร้างวัดพร้อมกับดำเนินการขออนุญาตสร้างวัดใหม่ในพื้นที่ดังกล่าวแทนพื้นที่ที่นางสิริ ภรรยาของนายเยื่อน พรหมพจน์ ได้ขออนุญาตสร้างวัดไว้แล้ว และก็ได้ได้รับอนุญาตให้สร้างวัด ตามหนังสืออนุญาตให้ตั้งวัดในพระพุทธศาสนา มีนามว่า วัดวังพุไทร ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 30 กันยายน 2536

และเมื่อ พ.ศ. 2534 คณะกรรมการอันประกอบด้วยบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ประชุมกันเตรียมจัดงานสร้างถาวรวัตถุประกอบด้วย อุโบสถ เจดีย์ พระตำหนัก และเสนาสนะที่อยู่อาศัย พร้อมทั้งสิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ ให้เสร็จเรียบร้อย เพื่อน้อมถวายเทิดพระเกียรติแด่เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ในวโรกาสฉลองพระชนมายุ 80 พรรษา ในชั้นแรกอาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร ได้รับมอบหมายให้ออกแบบเพียงพระอุโบสถหลังเดียว แต่เมื่อทำแบบร่างไปให้สมเด็จพระสังฆราชดู ได้ลองเขียนรูปพระเจดีย์ไปด้วย ทำให้สมเด็จพระสังฆราชมีความเห็นว่างามดี ควรมีพระเจดีย์อยู่ด้านหลังพระอุโบสถ และยังแสดงถึงเอกลักษณ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 ดังนั้นอาจารย์วนิดาฯ จึงได้ออกแบบพระอุโบสถและพระเจดีย์ไปพร้อมกัน

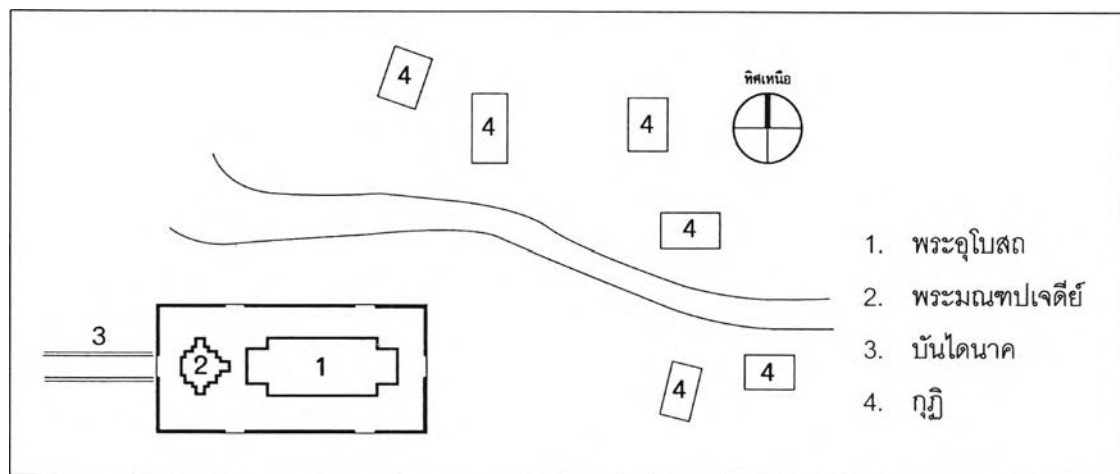
สำหรับการก่อสร้างพระอุโบสถ ได้เริ่มขึ้นโดยสมเด็จพระสังฆราชทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ ณ บริเวณพระอุโบสถรังสี วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2534 แล้วเชิญไปยังวัดวังพุไทรในวันเดียวกัน ส่วนพระเจดีย์นั้นสมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ ณ วัดวังพุไทร เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2536 งานก่อสร้างพระอุโบสถและพระเจดีย์แล้วเสร็จในปลายปี พ.ศ. 2536 ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระเจดีย์และตัดลูกนิมิตพระอุโบสถ เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2537

● **แนวความคิดในการออกแบบ** ⁵⁷

เนื่องจากวัดวังฟูไทรเป็นวัดในพระสังฆราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งครองวัดบวรนิเวศวิหาร สำหรับอาคารสำคัญในวัดบวรนิเวศวิหารอย่างพระอุโบสถและพระเจดีย์วัดวังฟูไทรจึงได้ถือเอาศิลปะสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นแม่แบบด้วย ทั้งนี้การออกแบบพระอุโบสถและพระเจดีย์วัดวังฟูไทรมิได้ยึดเอารูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นแม่แบบโดยตรง แต่ได้ประยุกต์ให้มีขนาดเล็กลงสอดคล้องกับวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้างสมัยใหม่ ส่วนการประดับตกแต่งพระอุโบสถและพระเจดีย์ได้ออกแบบลวดลายใหม่ที่เน้นการสื่อความหมายทางสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสังฆราช เช่น การใช้สีฟ้าอันเป็นสีประจำวันประสูติ การบรรจุรูปช้างที่สื่อความหมายถึงนามสกุลเดิม “คชลักษณ์” เป็นองค์ประกอบในการผูกลาย กล่าวได้ว่าการออกแบบพระอุโบสถและพระเจดีย์มุ่งที่จะให้รูปแบบที่สะท้อนถึงการเป็นวัดประจำพระองค์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ⁵⁸

● **การเลือกที่ตั้งอาคาร**

สภาพภูมิประเทศอันเป็นที่ตั้งวัดวังฟูไทรมีลักษณะเป็นเนินเขาขนาดย่อม ทั่วบริเวณเป็นป่าไม้เบญจพรรณ ส่วนพื้นที่ด้านทิศตะวันตกของวัดเป็นลาดเนินต่ำลงสู่อ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ตามลาดเนินเขาเป็นที่ตั้งของกุฏิขนาดเล็กวางแทรกอยู่ในหมู่แมกไม้เป็นระยะ พระอุโบสถและพระเจดีย์ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงสุด ซึ่งเป็นแสดงถึงความสำคัญ อีกทั้งยังสามารถมองเห็นได้ชัดเจน เด่นเป็นสง่า เมื่อมองจากภายนอกในระยะไกล โดยอาคารทั้งสองหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีองค์พระเจดีย์วางอยู่ด้านหลังหรือด้านทิศตะวันตกของพระอุโบสถ ล้อมรอบพระอุโบสถและพระเจดีย์ด้วยลานกำแพงแก้ว ด้านทิศตะวันตกมีบันไดนาควางอยู่ในแนวแกนเดียวกัน บันไดขนาดดังกล่าวทอดตัวลงสู่อ่างเก็บน้ำด้านล่าง

ภาพลายเส้นที่ 4.7.3.1 แสดงผังบริเวณวัดวังฟูไทร พระอุโบสถ พระเจดีย์ หันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก และมีบันไดนาคเป็นทางลงไปสู่อ่างเก็บน้ำอยู่ในแนวแกนเดียวกัน

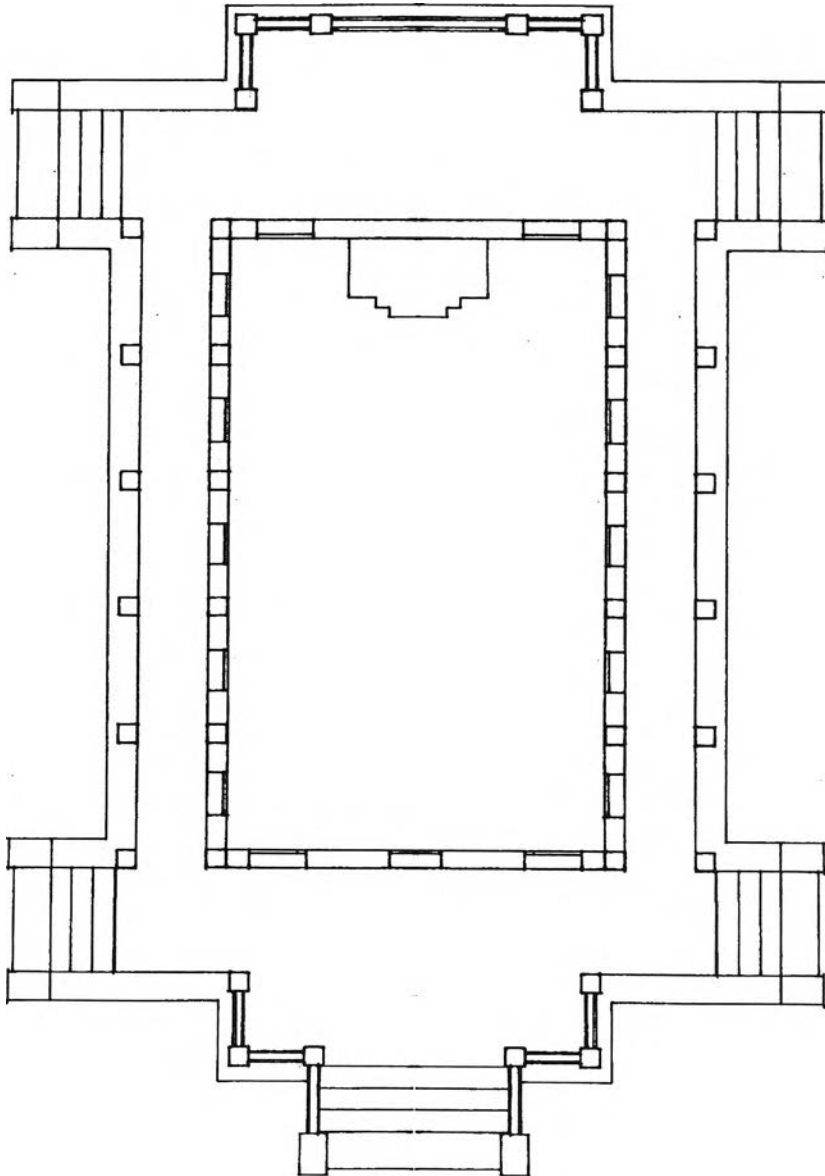
⁵⁷ สัมภาษณ์ อาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร, 1 พฤศจิกายน 2547.

⁵⁸ ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีระ อินพันทัง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมคิด จิระทัศนกุล, ชัยสิทธิ์ ตำนกิตติกุล และอภิรดี เกษมสุข, *สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 22.

พระอุโบสถ

• แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

แผนผังพระอุโบสถเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นอาคารชั้นเดียวมีพาไลทางด้านข้าง ซึ่งไม่มีพนักระเบียง และทำระดับให้พอเหมาะกับการนั่งพักคอยเมื่อมีการประกอบพิธีต่างๆ ตัวอาคารวางในแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยหันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก ตัวอาคารแบ่งออกเป็น 5 ห้อง แต่ละห้องมีช่องหน้าต่างห้องละ 1 บาน โดยมีพระพุทธรูปประธานประดิษฐานบริเวณห้องหลังสุด ยื่นมุขโถงรับทางเข้าทั้งด้านหน้าและด้านหลังอาคาร โดยมีบันไดขึ้น-ลงที่ด้านข้างของมุข แต่มีเฉพาะมุขด้านหน้าที่บันไดตรงกลาง ระหว่างช่องเสาของมุขเชื่อมด้วยพนักระเบียง การเข้าสู่ภายในอาคารมีประตูที่ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ 2 ช่อง อยู่ทางด้านข้าง เนื่องจากบริเวณกลางเป็นช่องหน้าต่าง

ภาพลายเส้นที่ 4.7.3.2 แสดงผังพื้นของพระอุโบสถ

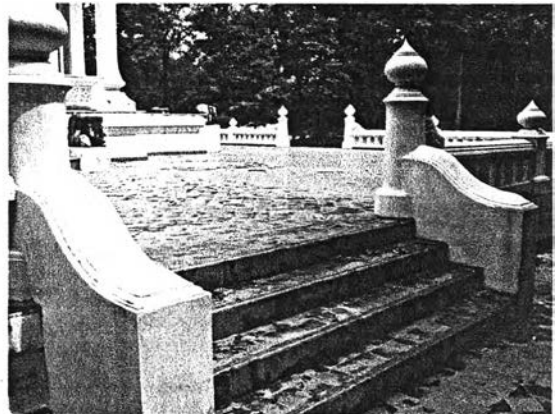
• รูปแบบสถาปัตยกรรม

อย่างที่ได้อธิบายมาตั้งแต่ข้างต้นว่า พระอุโบสถได้ยึดเอารูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นแม่แบบโดยตรง แต่ได้นำมาประยุกต์ให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับเทคนิควิธีการก่อสร้างสมัยใหม่ ทั้งนี้ได้คำนึงถึงการสื่อความหมาย ซึ่งแทรกอยู่ในองค์ประกอบต่างๆ

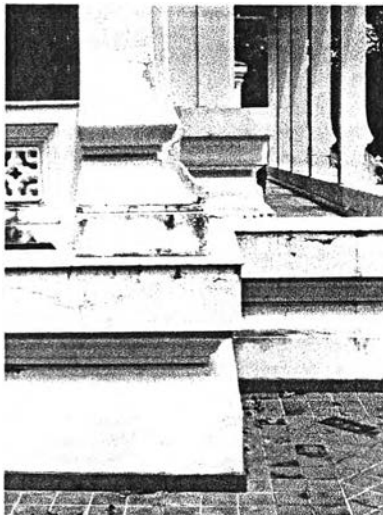
ฐานอาคาร ยกสูงขึ้นจากพื้นชั้นฐานไพทีประมาณ 1.00 เมตร ใช้บัวฐานบัวกลมโดยรอบ พนักบันไดใช้รูปแบบและระดับเดียวกับบัวฐานยื่นตรงออกมา ที่ส่วนปลายสุดประดับด้วยหินทรายแกะสลักเป็นรูปช้างหมอบโดยนำรูปแบบมาจากรูปปั้นช้างโบราณ ซึ่งสื่อความหมายถึง นามสกุล "คชลักษณ์" อันเป็นนามสกุลเดิมของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก

ภาพที่ 4.7.3.2 แสดงรูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.7.3.3 รูปแบบบันไดทางขึ้นลานประทักษิณ พื้นปูกระเบื้องดินเผา พนักบันไดเป็นพนักพลสิงห์

ภาพที่ 4.7.3.4 แสดงรูปแบบฐานพระอุโบสถ

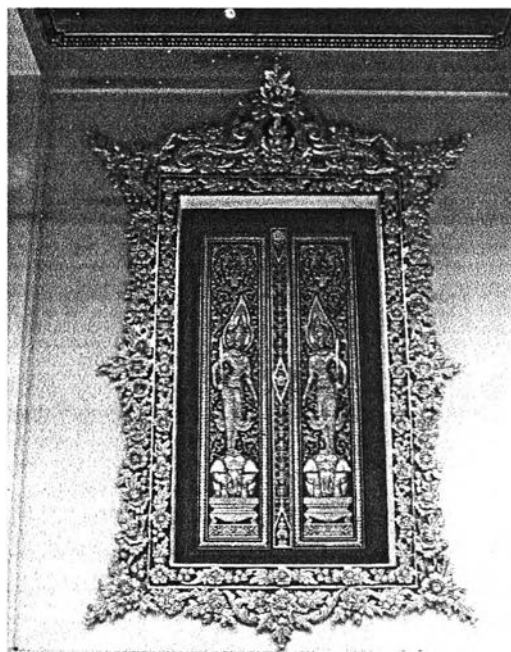

ภาพที่ 4.7.3.5 แสดงรูปปั้นช้างหมอบ ซึ่งสื่อความหมายถึง นามสกุลเดิมของสมเด็จพระสังฆราชฯ

ตัวอาคารภายนอก ประกอบด้วยเสาอยุธยาสี่เหลี่ยมไม่ย่อมุม ที่ช่วงเสาในส่วนมุขคั่นด้วยพนักระเบียงแบบกระเบื้องปราง ชุ่มประตูและชัมน้ำต่างประดับด้วยลวดลายปูนปั้นปิดทองเป็นชุ่มอย่างเทศซึ่งเป็นที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วยการผูกลวดลายจากธรรมชาติ ใบไม้ และเทพารณพฤกษา มีความอ่อนช้อยงดงาม อีกทั้งยังแสดงถึงสภาพแวดล้อมซึ่งล้อมรอบไปด้วยหมู่แมกไม้พรรณพฤกษา บานประตูเป็นไม้แกะสลักเป็นรูปเสี้ยววง บานหน้าต่างเป็นไม้เช่นกันแกะสลักเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างทรงรับช้างด้วยตั้งขาสิงห์ การใช้รูปช้างมีความหมายในทำนองเดียวกันกับรูปปั้นช้างที่บันได

ภาพที่ 4.7.3.6 แสดงชุ่มประตูและบานประตูไม้แกะสลักเป็นรูปเสี้ยววง

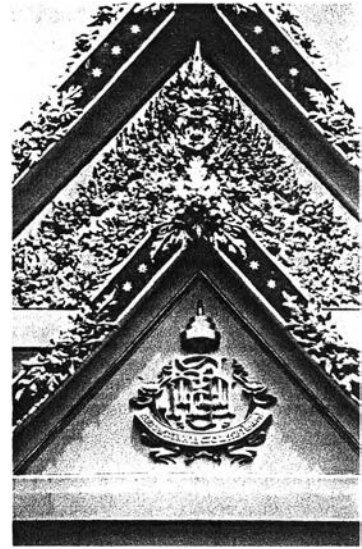

ภาพที่ 4.7.3.7 แสดงชัมน้ำต่างลวดลายพฤกษชาติและบานหน้าต่างไม้แกะสลักเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้าง

หลังคา เป็นแบบจั่วเปิด หลังคาหลักหรือหลังคาประธานชั้น 3 ดับ หลังคาของมุขมีชายคาเป็นแบบจั่วปิด หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีน้ำตาลแดง บันลมประดับยอดด้วยลายปูนปั้นซึ่งประดิษฐ์เป็นลวดลายพฤกษชาติโปร่ง ปลายด้านล่างประดิษฐ์เป็นรูปหัวสิงโต ส่วนหน้าบันประดับลายนูนบนพื้นกระจกสี สำหรับหน้าบันมุขประดิษฐานพระนามย่อของสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก "ญสส" และมีอักษรที่แสดงถึงโอกาสในการสร้าง คือ "ฉลองพระชนมายุ 80 พรรษา 2532" ที่ส่วนบันลมประดับด้วยกระจกสีฟ้า สื่อความหมายถึงสีประจำวันประสูติของสมเด็จพระสังฆราชฯ

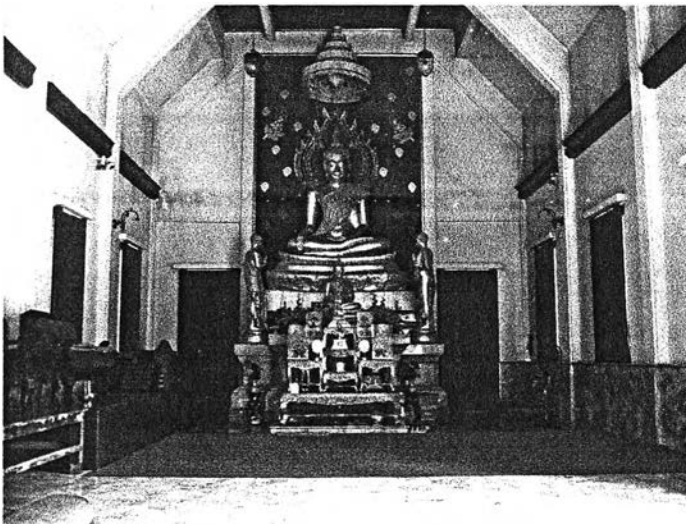

ภาพที่ 4.7.3.8 รูปแบบหลังคาแบบจั่วเปิด หลังคาหลักหรือหลังคาประธานซ้อน 3 ชั้น ยื่นมุขทางด้านหน้าและด้านหลัง

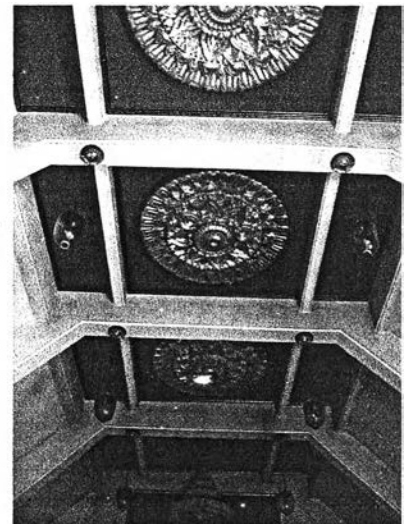

ภาพที่ 4.7.3.9 แสดงลวดลายส่วน บันลมและที่หน้าบันประดิษฐานพระ นามย่อ "ญสส"

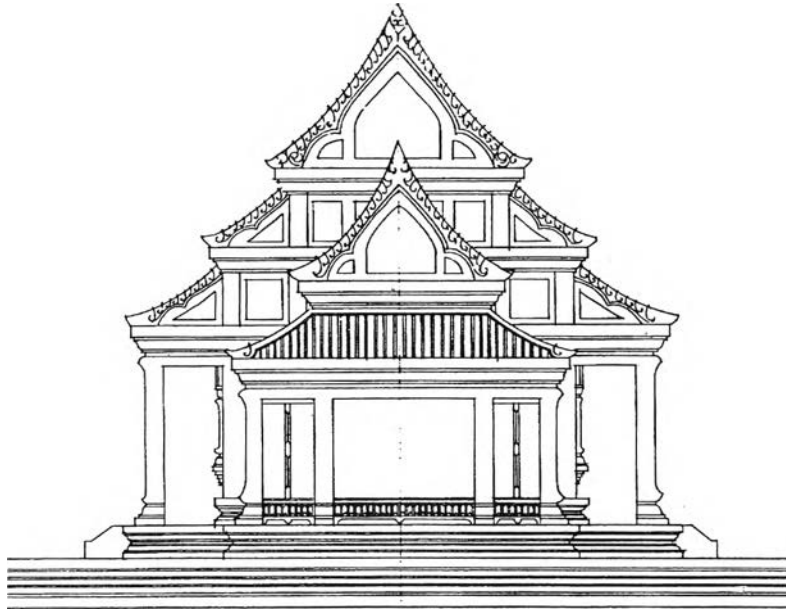
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน เป็นแบบเรียบง่าย พื้นเรียบไม่มีการยกระดับ ผนังทาสีขาวไม่เขียนลวดลาย ฝ้าเพดานทาสีแดงประดับด้วยดาวเพดานเปิดทองขนาดใหญ่ในส่วนกลาง โดยฝ้าเพดานแบ่งเป็นช่องประดับดาวช่องละ 1 ดวง พระพุทธรูปประธานเป็นพระปางมารวิชัยประกอบด้วยพระโมคคัลลา และพระสารีบุตร ด้านบนเหนือพระประธานประดับฉัตรผ้าสีขาว 5 ชั้น ที่ผนังด้านหลังพระประธานเขียนรูปเทวดา และลายดอกไม้ร่วง

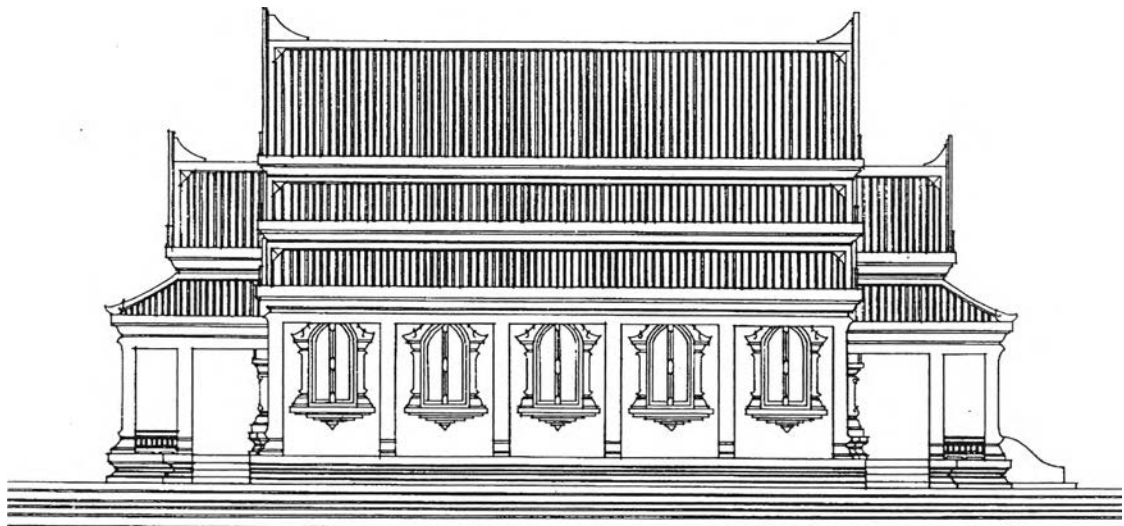
ภาพที่ 4.7.3.10 แสดงรูปแบบภายในพระอุโบสถ ไม่มีเสาร่วมใน โดยรวมมีความเรียบง่าย เขียนจิตรกรรมเฉพาะที่ผนังหลังพระพุทธรูปประธาน

ภาพที่ 4.7.3.11 ฝ้าเพดานแบ่งตามแนว โครงสร้าง ช่องกลางประดับดาวเพดานขนาดใหญ่บนพื้นสีแดง

ภาพลายเส้นที่ 4.7.3.3 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ วัดวังพуйไทร
(ที่มา: สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร. หน้า 24.)

ภาพลายเส้นที่ 4.7.3.4 แสดงรูปด้านข้างพระอุโบสถ วัดวังพуйไทร
(ที่มา: สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร. หน้า 25.)

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

ลักษณะโดยรวมทาสีขาวดูเรียบง่าย แต่มีการเลือกตกแต่งเป็นบางส่วน ได้แก่ ลวดลายที่หน้าบันและบันลุ่มซึ่งตกแต่งด้วยลวดลายแบบปูนปั้นสอดปิดทองประดับกระจก ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างผูกลวดลายพฤษชาติโดยใช้การปั้นปูนสอดปิดทอง บานประตูและบานหน้าต่างไม้แกะสลักปิดทอง นอกจากนี้ในส่วนภายในที่เพดานประดับด้วยดาวเพดานไฟเบอร์กลาสลวดรักปิดทอง หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีแดง

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

โครงสร้างหลักของพระอุโบสถใช้คอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร หลังคา ผนังก่ออิฐฉาบปูน โดยพระอุโบสถมีความพิเศษ คือ ใช้โครงสร้างแบบ Rigid Frame เพื่อตัดเสาร่วมในออก ให้ห้องกว้างและเพดานสูงโดยยกฝ้าเพดานสูงระดับคอสองหลังคา

ภาพที่ 4.7.3.12 ภายในพระอุโบสถแสดงลักษณะโครงสร้างแบบ Rigid Frame ทำให้ไม่มีเสาร่วมใน และช่วยเพิ่มความสูงของห้องโดยยกฝ้าเพดานขึ้นสูงในระดับคอสอง

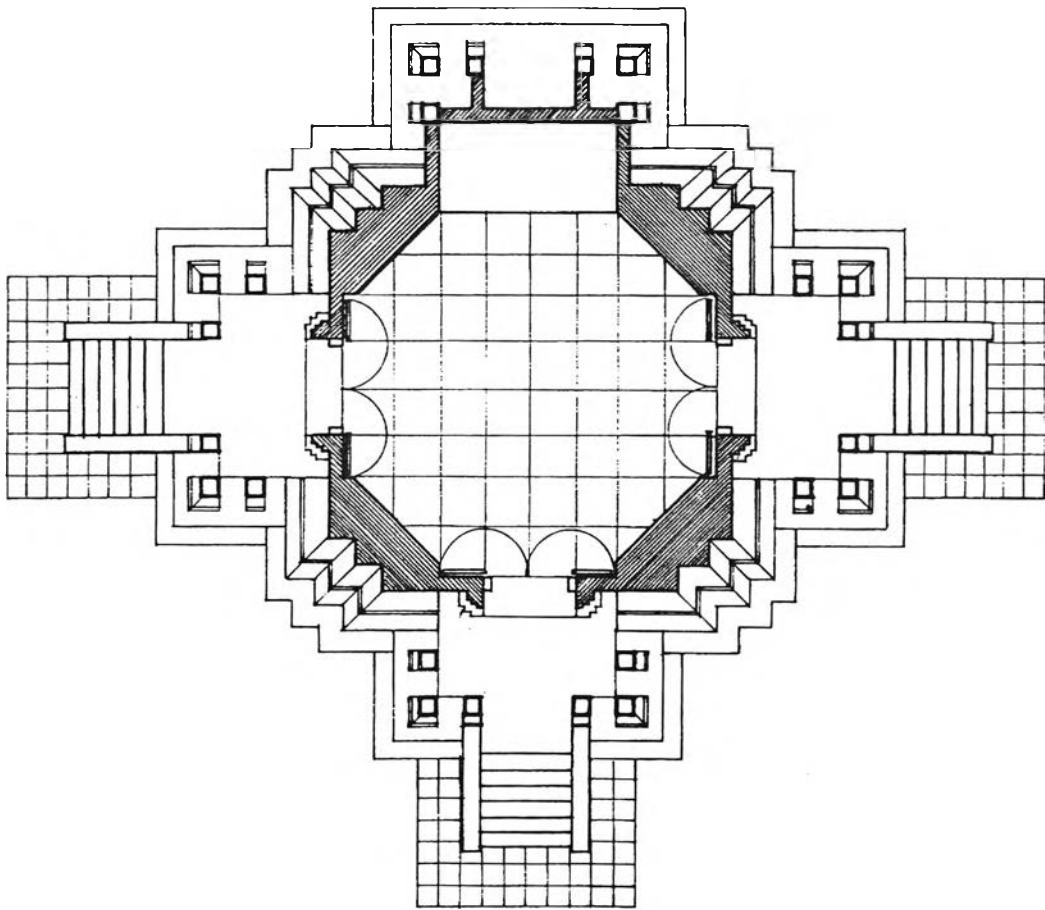
- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ตัวอาคารถึงแม้จะมีขนาดความกว้างไม่มากนัก แต่ก็ไม่ดูคับแคบเนื่องจากประโยชน์จากการใช้โครงสร้างแบบ Rigid Frame ซึ่งทำให้มีที่ว่างทางตั้งมากขึ้นและการที่ไม่มีเสาร่วมใน ทำให้ใช้พื้นที่ประกอบพิธีกรรมได้อย่างเต็มที่ แสงธรรมชาติจากภายนอกได้จากช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบ แต่ทั้งนี้ก็มีการประดับโคมไฟที่ฝ้าเพดานและด้านบนของผนัง

พระเจดีย์

• แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

แผนผังของพระเจดีย์หรือที่สถาปนิกเรียกว่า มณฑปยอดเจดีย์ เนื่องจากส่วนล่างมีรูปแบบและการให้ประโยชน์เหมือนมณฑป และส่วนบนมีรูปแบบของพระเจดีย์ ดังนั้นแผนผังอาคารจึงมีลักษณะแบบมณฑป คือมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง มีมุขยื่นเป็นมุขทิศทั้ง 4 ด้าน และด้วยการใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแทนการก่ออิฐหรือศิลาแลงอย่างเจดีย์ในอดีต ทำให้สามารถเปิดภายในส่วนฐานเป็นห้องได้ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดหน้าพระเพล่า 25 นิ้ว⁵⁹ ประดิษฐานอยู่ที่มุขด้านหลัง ซึ่งจำลองมาจากพระพุทธรูปินาศที่ประดิษฐานอยู่ที่มุขพระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหาร บ้านไคทางขึ้นห้องพระเจดีย์มี 3 ทาง คือ ทางด้านหน้าและด้านข้างทั้ง 2 ข้าง ที่ผนังภายนอกด้านหลังอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปปางรำพึงซึ่งเป็นพระประจำวันประสูติของสมเด็จพระสังฆราชด้วยเช่นกัน

ภาพลายเส้นที่ 4.7.3.5 แสดงผังพื้นของพระมณฑปเจดีย์

(ที่มา: สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร, หน้า 28.)

⁵⁹ ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิระ อินพันทัง, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมคิด จิระทัศนกุล, ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติกุล และอภิรดี เกษมสุข, สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 26.

• รูปแบบสถาปัตยกรรม

พระเจดีย์ มีรูปทรงเรียวขลุ่ย ขนาดไม่ใหญ่มาก สถาปนิกบอกว่าเป็นรูปแบบซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพระเจดีย์ในสมัยรัชกาลที่ 4 โดยส่วนฐานชั้นล่างเป็นบัวฐานบัวทึบ พนักบันไดเป็นพนักพลึงสี่แบบตรง เสารับมุขหลังคาเป็นเสาสี่เหลี่ยมไม่ย่อมุม เสาบัวตามแนวบัวของตัวอาคาร ด้านหลังอาคารประดิษฐานพระพุทธรูปปางรำพึงซึ่งเป็นพระประจำวันประสูติของสมเด็จพระสังฆราชฯ หลังคามุขเป็นหลังคาจั่วซ้อนลดชั้นเป็นชายคาปีกนกคลุมโดยรอบ มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี ฟ้า ฟ้า ฟ้า ฟ้า หางหงส์ เป็นลายปูนปั้นทาสีขาว ผูกเป็นลวดลายพรรณพฤกษามีลักษณะคู่เป็นธรรมชาติ ที่หน้าบันประดับด้วยตัวเลข 19 ภายใต้ฉัตร 3 ชั้น ซึ่งเป็นฉัตรประจำองค์สมเด็จพระสังฆราชฯ สื่อความหมายถึงสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 คือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก

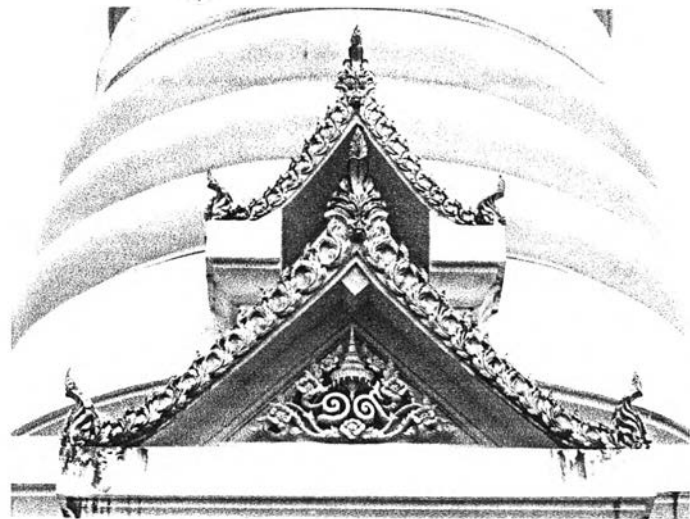
ภาพที่ 4.7.3.13 แสดงรูปแบบของพระมณฑปเจดีย์ที่ตั้งอยู่ทางด้านหลังของพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.7.3.14 แสดงรูปแบบของฐาน บันได และมุขของพระมณฑป

ภาพที่ 4.7.3.15 พระพุทธรูปปางรำพึงประดิษฐานที่ภายนอกมุขด้านหลัง

ภาพที่ 4.7.3.16 แสดงลวดลายปูนปั้นที่ปั้นลอมของมุขทางเข้า หน้าบันมีเลข 19 ภายใต้ฉัตร 3 ชั้น แสดงถึงสมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบันเป็นพระสังฆราชลำดับที่ 19

เหนือฐานฐานซึ่งมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เปลี่ยนใช้ผังกลมประกอบด้วยชั้นบัวหงายบัวคว่ำประดับด้วยชุ่มคูหาหน้านางทั้ง 4 ทิศ ในตำแหน่งที่ตรงกับมุขฐานฐาน ภายในชุ่มคูหาหน้านางประดิษฐานพระพุทธรูปต่างปางกัน โดยชุ่มด้านทิศเหนือประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลา ชุ่มด้านทิศใต้ประดิษฐานพระพุทธรูปปางประทานพร ชุ่มด้านทิศตะวันออกประดิษฐานพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ส่วนชุ่มด้านทิศตะวันตกประดิษฐานพระพุทธรูปปางรำพึง

ถัดขึ้นไปเป็นชั้นบัวลูกแก้ว 3 ชั้น รองรับองค์ระฆังซึ่งมีขนาดเล็กและเพรียว องค์ระฆังที่เล็กเพรียวดังกล่าวทำให้องค์พระเจดีย์มีภาพโดยรวมที่ดูไม่ใหญ่โต และสงทงให้ดูสูง สัมพันธ์กันขนาดพระอุโบสถ สมฐานะของวัดที่เป็นวัดท่ามกลางป่าเขา เหนือองค์ระฆังเป็นบัลลังค์และปลียอด ส่วนที่ยอดบนสุดของพระเจดีย์ประดับด้วยฉัตร 5 ชั้น

ภาพที่ 4.7.3.17 เหนือมุขในฐานฐานมีชุ่มคูหาหน้านางเป็นประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ อยู่ทั้ง 4 ทิศ

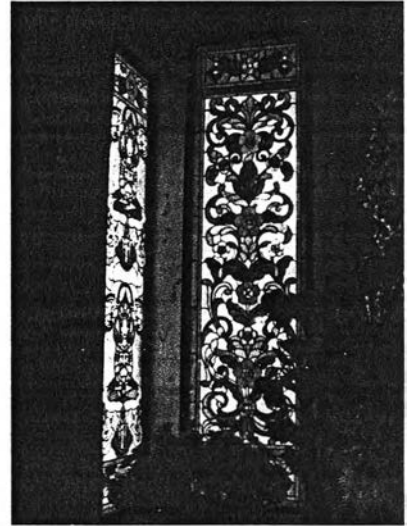

ภาพที่ 4.7.3.18 แสดงรูปแบบขององค์ระฆังและส่วนยอดเจดีย์ บนสุดประดับด้วยฉัตร 5 ชั้น

ภายในห้องพระเจดีย์ปูพื้นด้วยหินอ่อน ฝ้าเพดานแบ่งเป็นช่องย่อยประดับดาวเพดานเปิดทองช่องละ 1 ดวง พระพุทธรูปประธานจำลองมาจากพระไพรีพินาศ และที่ด้านหลังพระประธานประดับด้วยชุ่มปูนปั้นลงรักปิดทองที่จำลองแบบมาจากชุ่มพระไพรีพินาศวัดบวรนิเวศวิหารเช่นเดียวกัน ที่ผนังด้านหลังพระประธานเจาะช่องประดับด้วย stained glass ผูกวดลายเป็นรูปใบไม้ดอกไม้ ส่วนช่องเปิดที่มุมผนังด้านข้างเป็น stained glass เช่นเดียวกัน แต่ผูกเป็นลายเทพชุมนุมตามคตินิยมในการตกแต่งภาพจิตรกรรมหลังองค์พระประธาน แต่ประยุกต์ให้กระจกสีซึ่งทำให้ได้แสงสว่างจากภายนอก

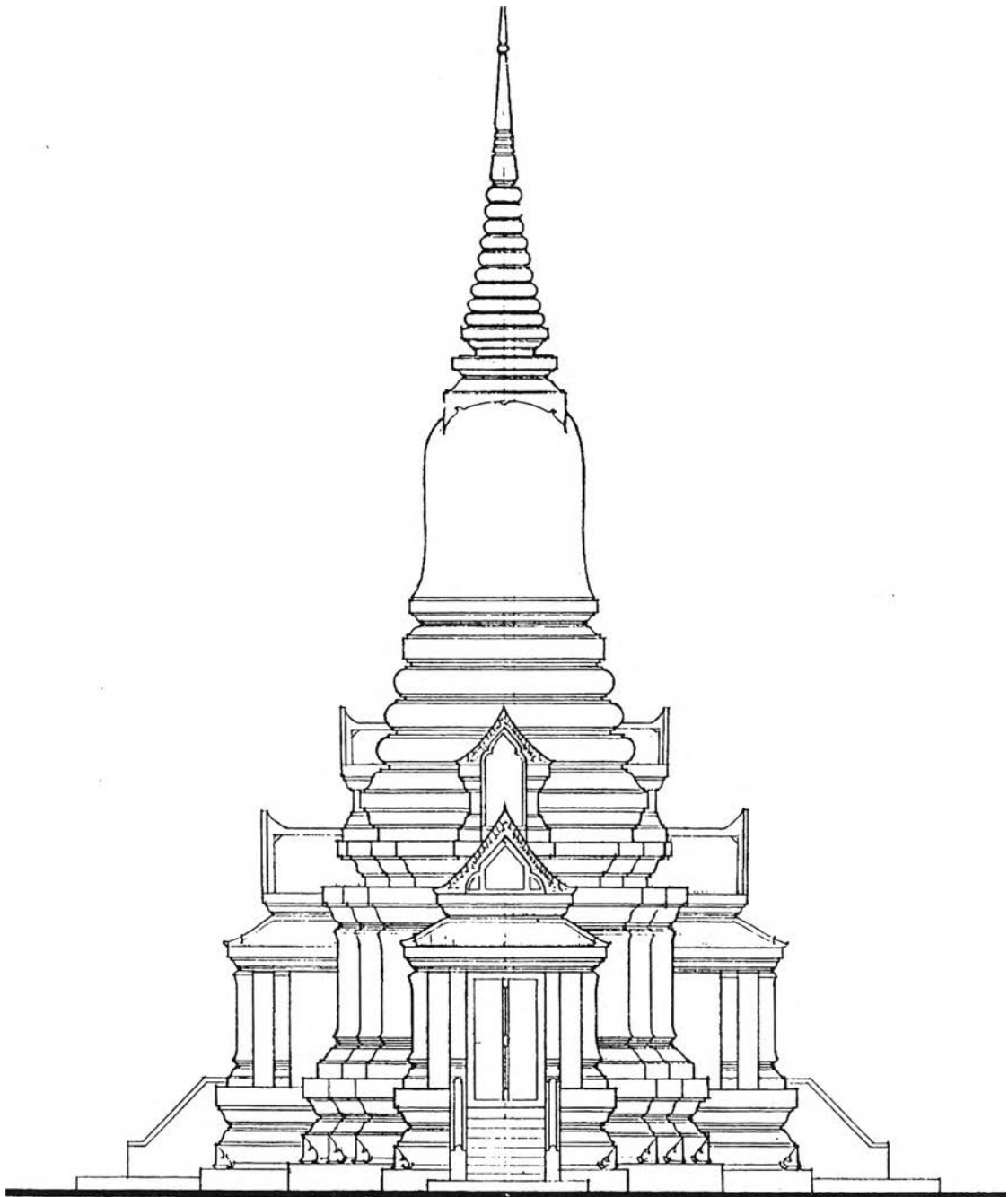
ภาพที่ 4.7.3.19 พระพุทธรูปภายในพระมณฑปเจดีย์ซึ่งจำลองมาจากพระไพโรหิณาศ

ภาพที่ 4.7.3.20 ที่มูมผนังทางด้านหลังและด้านข้างเจาะช่องประดับด้วย strained glass ลายดอกไม้ไม้ไม้และลายเทพชุมนุม

ภาพที่ 4.7.3.21 ฝ้าเพดานภายในพระมณฑปเจดีย์ประดับดาวเพดานซึ่งแบ่งเป็นช่องย่อยๆ

ภาพลายเส้นที่ 4.7.3.6 แสดงรูปตั้งของพระมณฑปเจดีย์
 (ที่มา: สรรค์สร้างอย่างไทย ผลงานสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร, หน้า 29.)

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

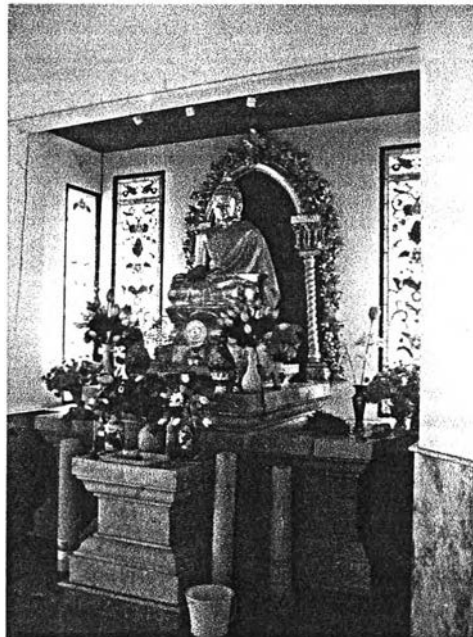
พระเจดีย์ใช้สีให้มีความกลมกลืนกับพระอุโบสถ แต่ลดการประดับตกแต่งให้น้อยกว่าพระอุโบสถ ซึ่งจะเห็นได้จากไม่มีการปิดทองประดับกระจก และมีการประดับลวดลายเพียงส่วนซุ้มและหน้าบันทั้ง 4 ทิศเท่านั้น ในส่วนมุขด้านหลังมีการประดับด้วยกระจกเขียนสีเพื่อให้แสงส่วนพระพุทธรูปประธาน ภายในที่เพดานประดับด้วยดาวเพดานปิดทอง

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

โครงสร้างหลักของพระเจดีย์ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร หลังคา จนถึงยอดพระเจดีย์ ผนังก่ออิฐฉาบปูน

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

เนื่องจากพระเจดีย์มีขนาดค่อนข้างเล็ก พื้นที่ใช้สอยภายในจึงไม่กว้างมาก อีกทั้งเป็นเพียงที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเท่านั้น ที่ว่างของห้องเป็นรูปจตุรมุข ได้แสงจากช่องประตู และที่มุขหลังซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป บริเวณมุขอาคารประดับด้วย Stain Glass มีลวดลายเป็นรูปพฤษชาติ และเทวดา เป็นการให้แสงให้แก่พระพุทธรูป และก่อให้เกิดความงดงามแปลกตา

ภาพที่ 4.7.3.22 การให้แสงสว่างจาก Stain Glass ที่มีลวดลายเป็นรูปพฤษชาติ และเทวดา บริเวณมุขอาคารด้านหลังพระพุทธรูปประธาน

บทสรุปแนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย

อาจารย์วนิดา พึ่งสุนทร

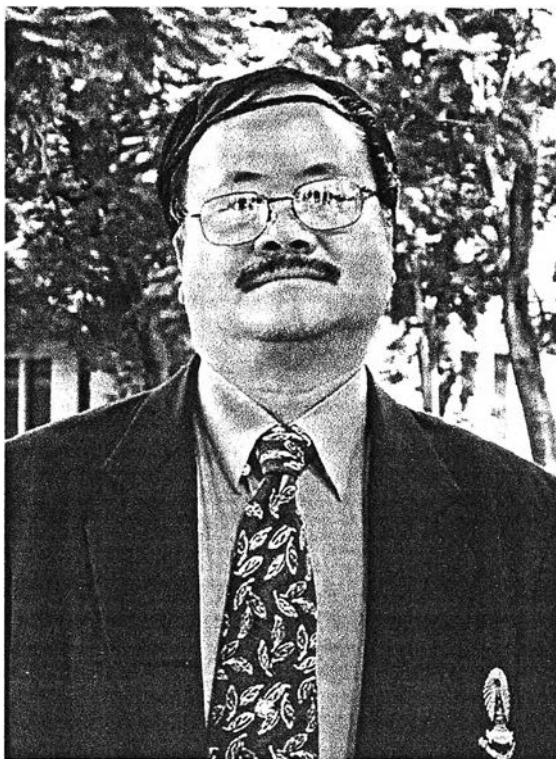
อาจารย์ วนิดา พึ่งสุนทร เป็นสถาปนิกหญิง หนึ่งในจำนวนไม่กี่คนในประเทศไทย ที่ปฏิบัติงานด้านสถาปัตยกรรมไทยมาโดยตลอด ซึ่งมีผลงานการออกแบบอาคารสถาปัตยกรรมไทยหลายประเภท เช่น พระธาตุเจดีย์ พระวิหารและพระอุโบสถ เมรุ และศาลาการเปรียญ เป็นต้น โดยมีที่ตั้งอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย ดังนั้น จึงได้คัดเลือกผลงานการออกแบบชิ้นสำคัญและสมควรต่อการศึกษามาเป็นกรณีศึกษา ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

งานออกแบบสถาปัตยกรรมไทยของอาจารย์วนิดา ส่วนใหญ่สร้างขึ้นในภูมิภาคต่างๆ โดยออกแบบผสมผสานรูปแบบของท้องถิ่นร่วมกับโครงสร้างสมัยใหม่ และเหมาะสมกับหน้าที่การใช้สอยในปัจจุบัน แนวความคิดอีกอย่างหนึ่ง คือ ออกแบบสัมพันธ์กับเจ้าของโครงการ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรม และสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย เช่น การสื่อความหมายถึง สมเด็จพระสังฆราชองค์ปัจจุบัน ในด้านการเลือกที่ตั้งอาคาร มีการอ้างอิงแนวแกนกับอาคารเดิมที่สร้างขึ้นก่อนแล้ว หรือสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญ

แผนผังของพระเจดีย์ มีลักษณะร่วมอย่างหนึ่ง คือ อาคารยื่นมุขแบบจตุรมุข ซึ่งมีบันไดขึ้นลง 3 ทิศ โดยมุขด้านหลังเป็นผนังทึบ เนื่องจากเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ด้านโครงสร้างอาคารใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก ระบบเสาและคานตั้งแต่ฐานอาคารจนถึงส่วนยอดอาคาร

การใช้สีและการประดับตกแต่ง มีลักษณะเด่นอย่างหนึ่งในการออกแบบ คือ การนำแสงเข้าสู่ภายในอาคารทางกระจกสี (Stained Glass) และการใช้วัสดุผิวอาคารภายนอก ได้คำนึงถึงความคงทน และสะดวกต่อการดูแลรักษา ซึ่งอาจารย์วนิดา นิยมใช้ทราวยาล้าง กรวดล้าง

4.8 อาจารย์ เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี

ภาพที่ 4.8.1 อาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี

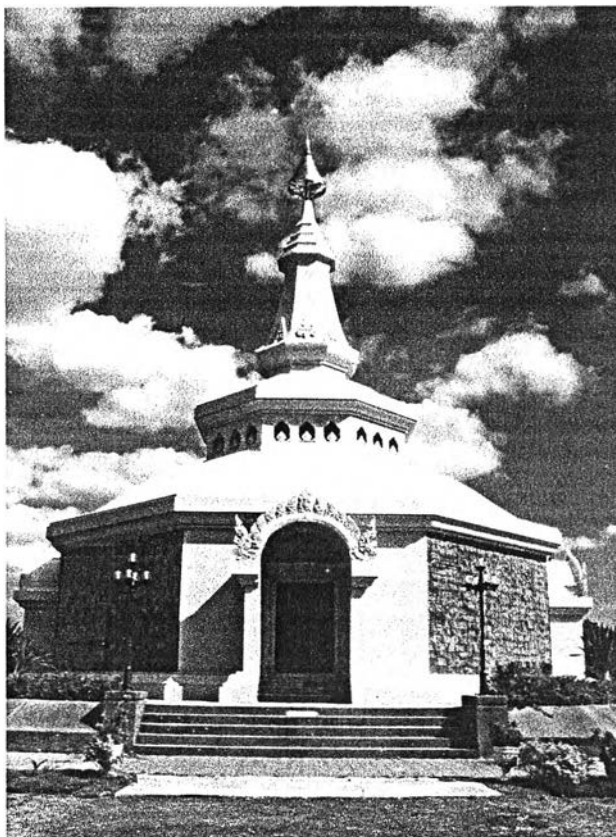
- กรณีศึกษา เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
1	พ.ศ. 2538	พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารหลวง ปู่มหาบุญมี วัดป่าวังเลิง จ.มหาสารคาม	

ลำดับที่	ปีที่สร้าง	ชื่อสถานที่	ทัศนียภาพ
2	พ.ศ. 2539	พระวิหารพระพุทธโลกนาถบพิตร วัดพระธาตุช่อแฮ จ.แพร่	
3	พ.ศ. 2540	พระอุโบสถ วัดหลักสาม กรุงเทพมหานคร	
4	พ.ศ. 2544	พระอุโบสถ วัดราชฎรังษีบำรุง กรุงเทพมหานคร	

ตารางที่ 4.8.1 แสดงกรณีศึกษางานการออกแบบของอาจารย์เฒ่า สุวรรณศักดิ์ศรี เรียงตามลำดับปีที่สร้าง

4.8.1 พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารหลวงปู่มหาบุญมี วัดป่าวังเลิง จ.มหาสารคาม

ภาพที่ 4.8.1.1 ทศนียภาพภายนอกพิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารหลวงปู่มหาบุญมี

ที่ตั้งของวัด	เลขที่ 235 หมู่ 9 ต.ท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2538 - 2539
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ⁶⁰

วัดป่าวังเลิง เป็นวัดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ธรรมยุติกนิกาย สายพระอาจารย์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เมื่อปี พ.ศ. 2527 พระอาจารย์สุทัศน์ได้ธุดงค์มา ปฏิบัติธรรมและจำพรรษาอยู่ในบริเวณหนึ่งของพื้นที่สาธารณะโคก-เลื่อนนี้ ชาวบ้านได้เห็นการปฏิบัติก็เกิดศรัทธาต้องการจะให้มีที่พักสงฆ์ สำหรับปฏิบัติธรรมขึ้นในที่แห่งนี้ จึงไปพูดในสภาตำบลเพื่อขอที่ดินบางส่วนสำหรับทำที่พักรสงฆ์

ปี พ.ศ. 2529 หลวงปู่แสง รัชมะธโร (อดีตกำนัน) ได้มาจำพรรษาและปฏิบัติธรรมต่อมา ซึ่งมีชาวบ้าน มาปฏิบัติธรรมด้วย พร้อมทั้งร่วมสร้างถาวรวัตถุขึ้น ซึ่งมีศาลา กุฏิ หอฉัน หอครัว

ปี พ.ศ. 2530 หลวงปู่แก้ว ปทีปธัมโม (อดีตกำนัน) ได้มาจำพรรษาและปฏิบัติธรรม โดยมีพระอาจารย์ เมือง พลวัฒน์ อุปลัมภการก่อสร้างต่อมา

⁶⁰ หนังสือประวัติวัดป่าวังเลิง

วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2532 หลวงปู่มหาบุญมี สิริโร รับนิมนต์ จึงมาจำพรรษาที่พัทลุงแห่งนี้ พร้อมพระภิกษุ – สามเณรรวม 8 รูป

เมื่อหลวงปู่พระมหาบุญมี สิริโร พร้อมคณะสงฆ์ได้มาจำพรรษา คณะญาติโยม ศิษยานุศิษย์ ที่เคยติดตามหลวงปู่ทั้งที่อยู่กรุงเทพฯ , บุรีรัมย์ , ร้อยเอ็ด , สกิด และอุดรธานี ต่างทยอยกันมาทำบุญไม่ขาด และพร้อมใจกันทำบุญซื้อที่ดินที่ติดกับที่พัทลุง ถวายหลวงปู่เพื่อขอสร้างวัด

ปี พ.ศ. 2533 คณะญาติโยม ศิษยานุศิษย์ ร่วมใจกันทำบุญซื้อที่ดินถวายหลวงปู่แล้ว ได้มอบให้ คุณจิระศักดิ์ คณาสวัสดิ์ เป็นผู้ดำเนินการขอสร้างวัด และได้อนุญาตให้สร้างวัดตามหนังสืออนุญาตกรมการศาสนา ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2535 ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดในพระพุทธศาสนามีนามว่า "วัดป่าวังเลิง" ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2536 และได้รับวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2543

มูลเหตุในการสร้างพิพิธภัณฑสถานเครื่องถ้วยชามหลวงปู่มหาบุญมี มีดังนี้ เมื่อครั้งที่หลวงปู่อาพาธได้เข้ารักษาที่โรงพยาบาลศรีนครินทร์ จังหวัดขอนแก่น โดยมีนายแพทย์วันชัย วัฒนศักดิ์ ซึ่งขณะนั้นเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำหน้าที่เป็นนายแพทย์ผู้ดูแลประจำ นอกจากนี้ยังเป็นลูกศิษย์ผู้เลื่อมใสศรัทธาต่อหลวงปู่มหาบุญมี ท่านได้เฝ้าดูแลอาการอาพาธจนหลวงปู่มรณภาพ หลังจากนั้นได้จัดพิธีบำเพ็ญกุศลตามประเพณีในคราวนั้นเหล่าศิษยานุศิษย์และประชาชนผู้ศรัทธาได้ประชุมกันว่าจะสร้างอนุสรณ์สถานสำหรับเป็นที่ระลึกถึงหลวงปู่ และได้ข้อสรุปว่าควรสร้างเป็นพระเจดีย์อัฐบริวารขึ้น ณ วัดป่าวังเลิงนี้ เหมือนพระในสายปฏิบัตินี้หลายองค์ ได้แก่ พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร เป็นต้น ในความเป็นจริงแล้วหลวงปู่ได้จำพรรษามาหลายวัดแต่ได้จำพรรษาที่วัดนี้เป็นวัดสุดท้ายก่อนมรณภาพ จากนั้นนายแพทย์วันชัย วัฒนศักดิ์ ซึ่งรู้จักกับอาจารย์เฒ่า สุวรรณศักดิ์ศรี ทราบว่าเป็นสถาปนิกที่สามารถออกแบบอาคารประเภทนี้ได้ จึงได้ติดต่อให้มาออกแบบอาคารพิพิธภัณฑสถานเครื่องถ้วยชามหลวงปู่มหาบุญมีแห่งนี้ โดยใช้วิศวกรและบุคคลากรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยในส่วนลวดลาย รัช.ภิญโญ สุวรรณคีรี เป็นผู้ออกแบบและเขียนขยาย ⁶¹

● แนวความคิดในการออกแบบ ⁶²

เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานเครื่องถ้วยชามหลวงปู่มหาบุญมีนี้ ตั้งอยู่ในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งอยู่ในเขตภาคอีสาน แนวความคิดในการออกแบบจึงคำนึงถึงรูปสถาปัตยกรรมแบบอีสาน ได้แก่ การใช้รูปทรงเจดีย์เหลี่ยม ซึ่งอาคารนี้เป็นเจดีย์ 8 เหลี่ยม ดังจะเห็นได้จากเจดีย์ในท้องถิ่นหลายแห่ง เช่น พระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น แต่ทั้งนี้ได้นำมาปรับประยุกต์ให้มีลักษณะเฉพาะตัวอันเป็นรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะส่วนยอดเจดีย์ โดยพื้นที่ภายในของชั้นล่างออกแบบให้เป็นห้องจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานซึ่งคำนึงถึงการให้แสงและการระบายอากาศเป็นหลัก ซึ่งมีเทคนิควิธีการนำอากาศจากส่วนล่างที่เข้ามาทางช่องประตูระบายออกทางช่องด้านบนบริเวณคอสองเหนือหลังคา และมีการระบายอากาศได้ตลอดเวลาเพราะมีช่องระบายอากาศอยู่โดยรอบทำให้สามารถระบายอากาศได้ทุกทิศทาง

อาคารหลังนี้มีลักษณะพิเศษในเรื่องโครงสร้างอาคาร เนื่องจากสถาปนิกมีความต้องการให้ภายในอาคารเป็นโด่งโล่ง ไม่มีเสาเกาะภายใน จึงได้ทำการปรึกษากับวิศวกร ในที่สุดทำให้เกิดการออกแบบโครงสร้างแบบ Ring Beam ที่นิยมใช้กับสนามกีฬา ทำให้ไม่ต้องมีเสากลางใน

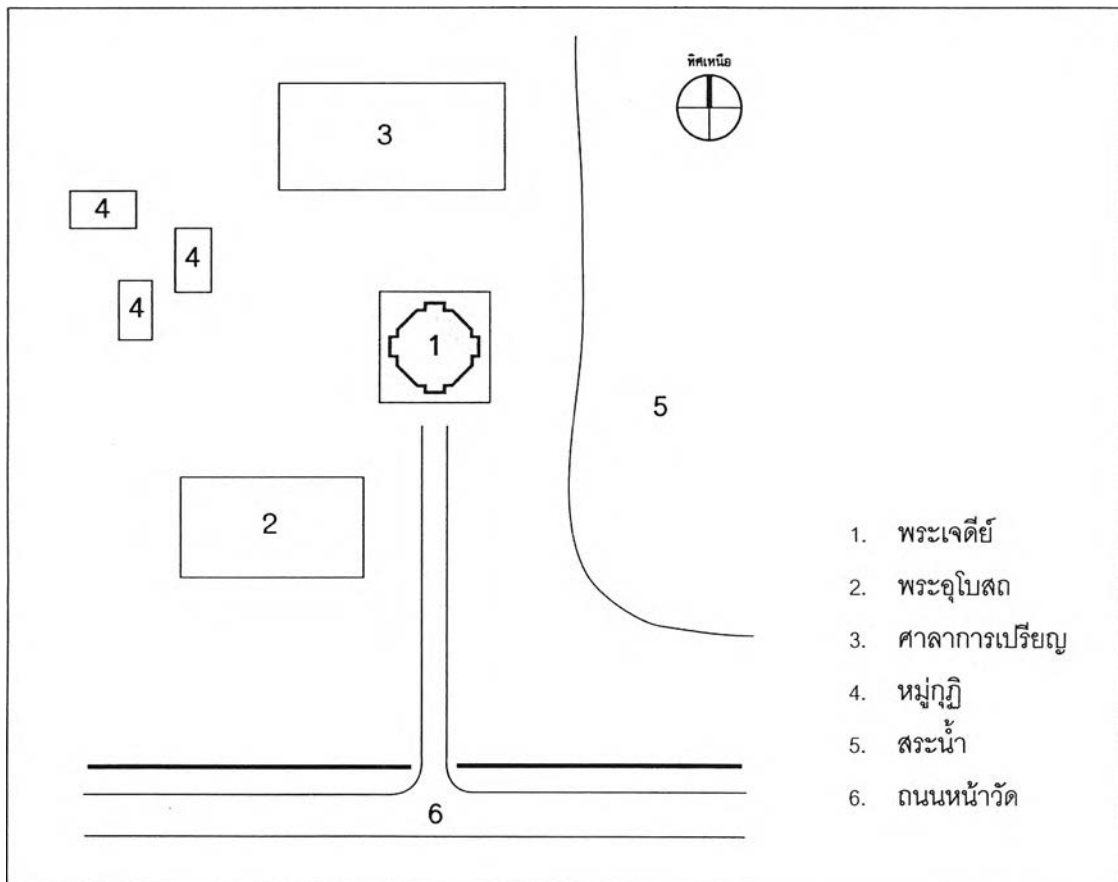
⁶¹ สัมภาษณ์อาจารย์เฒ่า สุวรรณศักดิ์ศรี, 8 พฤศจิกายน 2547.

⁶² เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการสื่อความหมาย เนื่องจากหลวงปู่มหาบุญมีเป็นพระในสายปฏิบัติ เป็นผู้รู้แจ้งในธรรมะคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สถาปนิกจึงออกแบบโดยการแฝงปริศนาธรรมผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรม อันได้แก่ รูปทรงอาคารเป็นรูป 8 เหลี่ยม หมายถึง มรรค 8 คือการเดินทางสายกลาง และที่ลานภายนอกมีสระบัวเล็กๆ ที่มุมทั้ง 4 หมายถึง การเปรียบมนุษย์เสมือนบัว 4 เหล่า เป็นต้น

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

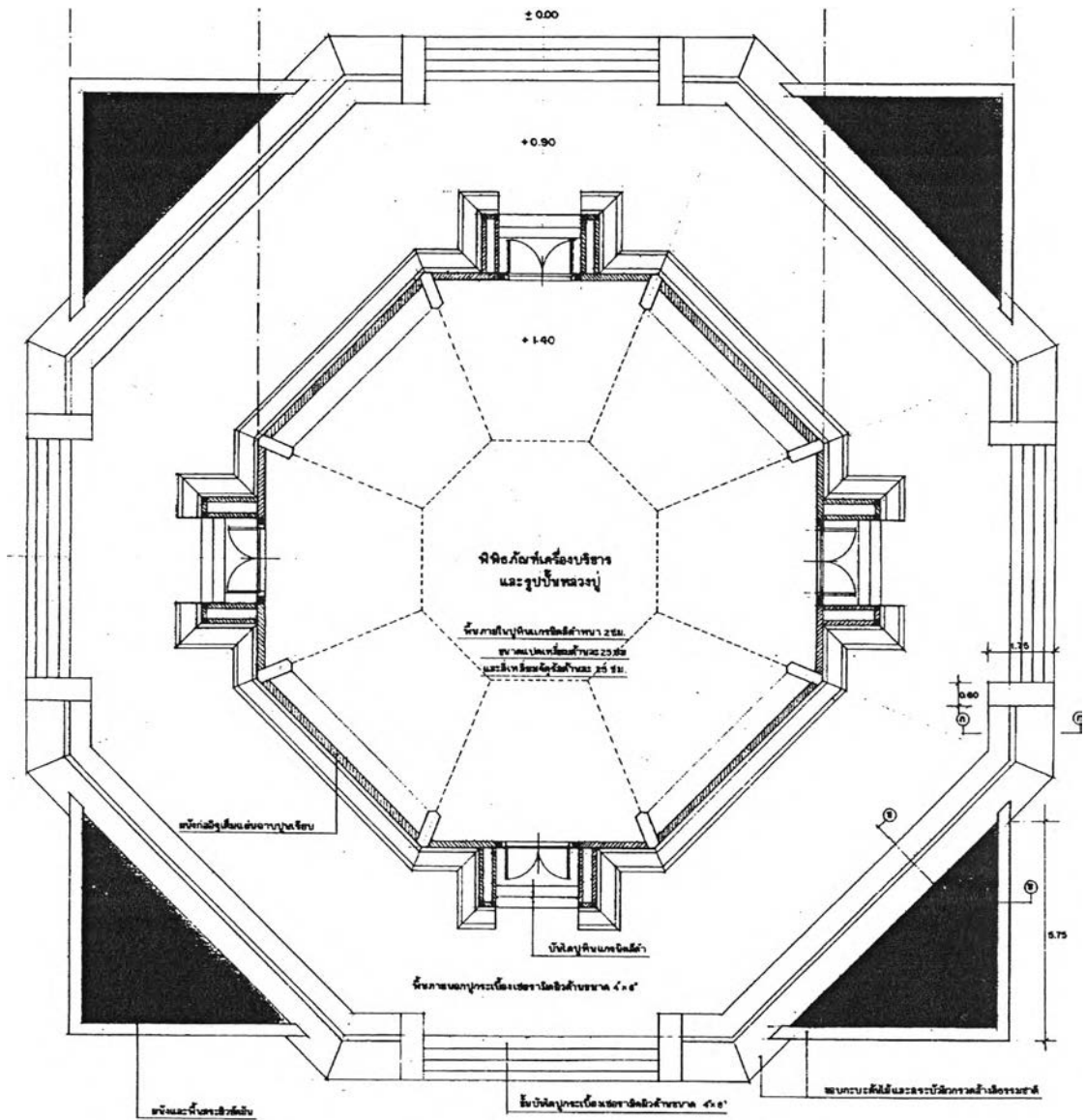
ที่ตั้งของพระเจดีย์นี้ เป็นที่ตั้งเดียวกันกับเมรุชั่วคราวเมื่อครั้งมีการบำเพ็ญกุศลหลวงปู่มหาบุญมี แนวความคิดนี้เป็นความเห็นร่วมกันของเหล่าศิษยานุศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาที่ได้ร่วมกันสร้างอนุสรณ์สถาน ทั้งนี้สถาปนิกก็เห็นว่ามีเหมาะสมเนื่องจากอยู่ในแนวแกนซึ่งตรงกับทางเข้าหลักเป็นมุมมองที่งดงามและแสดงถึงความสำคัญ อีกทั้งจัดวางให้ตั้งฉากกับสระน้ำใหญ่ทางด้านข้าง

ภาพลายเส้นที่ 4.8.1.1 ผังบริเวณของวัดป่าวังเลิง แสดงความสัมพันธ์ของพระเจดีย์กับสภาพแวดล้อม

● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

แผนผังอาคารเป็นรูปแปดเหลี่ยม เป็นอาคารชั้นเดียว โดยมีซุ้มประตูอยู่ 4 ด้าน หันไปทั้ง 4 ทิศ ส่วนผนังอีก 4 ด้านที่เหลือประดับด้วยกระเบื้องดินเผาจากด้านเกวียนเป็นภาพปูนดำเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติของหลวงปู่มหาบุญมี ล้อมรอบอาคารด้วยลานซึ่งมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมมีบันได 4 ด้านตรงกับประตูทางเข้าบริเวณมุมทั้ง 4 ของลานเป็นสระบัว ภายในใช้เป็นที่พิพิธภัณฑ์จัดแสดงหนังสือธรรมะ เครื่องอัฐบริขาร และรูปหล่อหลวงปู่มหาบุญมี ซึ่งจัดแสดงที่ผนังด้านที่ทั้ง 4 ด้าน พื้นที่ส่วนกลางเป็นโถงโถง

ภาพลายเส้นที่ 4.8.1.2 แผนผังพระเจดีย์ เป็นรูปแปดเหลี่ยม ไม่มีเสากภายใน ลานภายนอกเป็นรูปแปดเหลี่ยมตามแผนผังของอาคาร ที่มุมทั้ง 4 เป็นสระบัวแสดงถึงปรีศนาธรรม (ที่มา: แบบจากอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

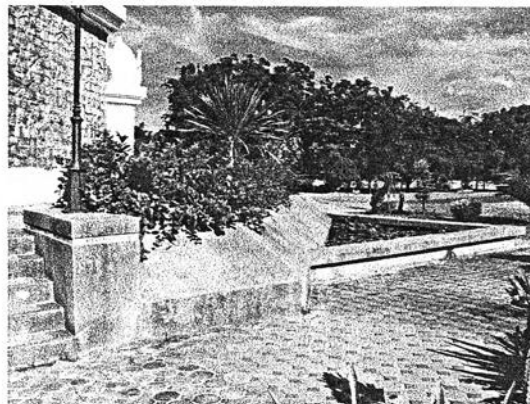
รูปแบบสถาปัตยกรรมโดยรวมเป็นการออกแบบประยุกต์ให้เกิดเป็นรูปทรงแบบใหม่จากเค้าโครงเดิมของพระเจดีย์ในเขตภาคอีสาน โดยผสมผสานกับรูปแบบของภาคกลางในบางส่วนเนื่องจากรูปแบบของภาคอีสานในบางส่วนไม่มีแบบมาตรฐาน

ส่วนฐานอาคาร ยกกระดานไม้สูงมากตั้งอยู่บนลานผิวทรายล้างความสูงประมาณ 1.50 เมตร มีบันไดอยู่ 4 ด้าน

ตัวอาคาร รัศรอบด้วยบัวคว่ำที่ด้านล่างและใช้บัวหงายที่ขอบด้านบน ชุ่มประตูป็นชุ่มปูนปั้นทรงโค้งซึ่งปั้นลวดลายเป็นแบบอีสานด้วยช่างในท้องถิ่น ที่หน้าบันของชุ่มประตุดั้งเดิมมิได้ออกแบบให้มีลวดลายประดับ แต่ต่อมาทางวัดมีแนวความคิดว่าควรจะให้มีความหมายจึงได้ปั้นเป็นรูปท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ไว้ในแต่ละชุ่ม ทำให้ตัวลายดูแน่นจนเกินไปเพราะมิได้เตรียมไว้ตั้งแต่แรก บานประตูป็นบานทองแดงดูเป็นลวดลายซึ่งออกแบบลวดลายและทำโดยช่างของ รศ.ภิญโญ สุวรรณคีรี เพื่อให้มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับเจดีย์เครื่องอัฐบริวารอื่นๆ ซึ่งเป็นพระในสายปฏิบัติในภาคอีสานเช่นกัน ได้แก่ เจดีย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และหลวงปู่ฝั้น อาจารโร ซึ่ง รศ.ภิญโญ ได้ออกแบบประตูดวงแดงแบบนี้ไว้เช่นกัน ผนังด้านข้างทั้ง 4 ด้านประดับด้วยกระเบื้องดินเผาด้านเกวียนเป็นภาพปูนต้ำ แสดงเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติของหลวงปู่มหาบุญมี ซึ่งทำโดยอาจารย์วิโรฒ ศรีสุโร

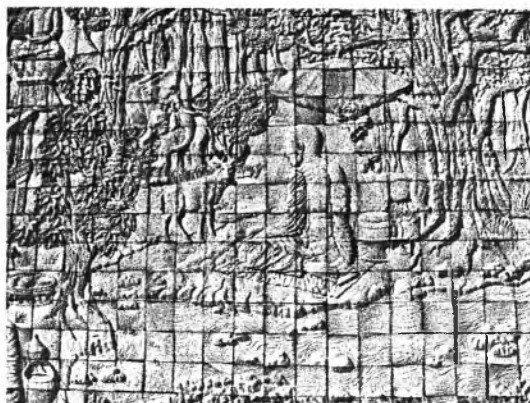
ภาพที่ 4.8.1.2 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมส่วนตัวอาคาร ซึ่งยกพื้นไม่สูงมาก รัศด้วยบัวคว่ำและบัวหงายโดยรอบ

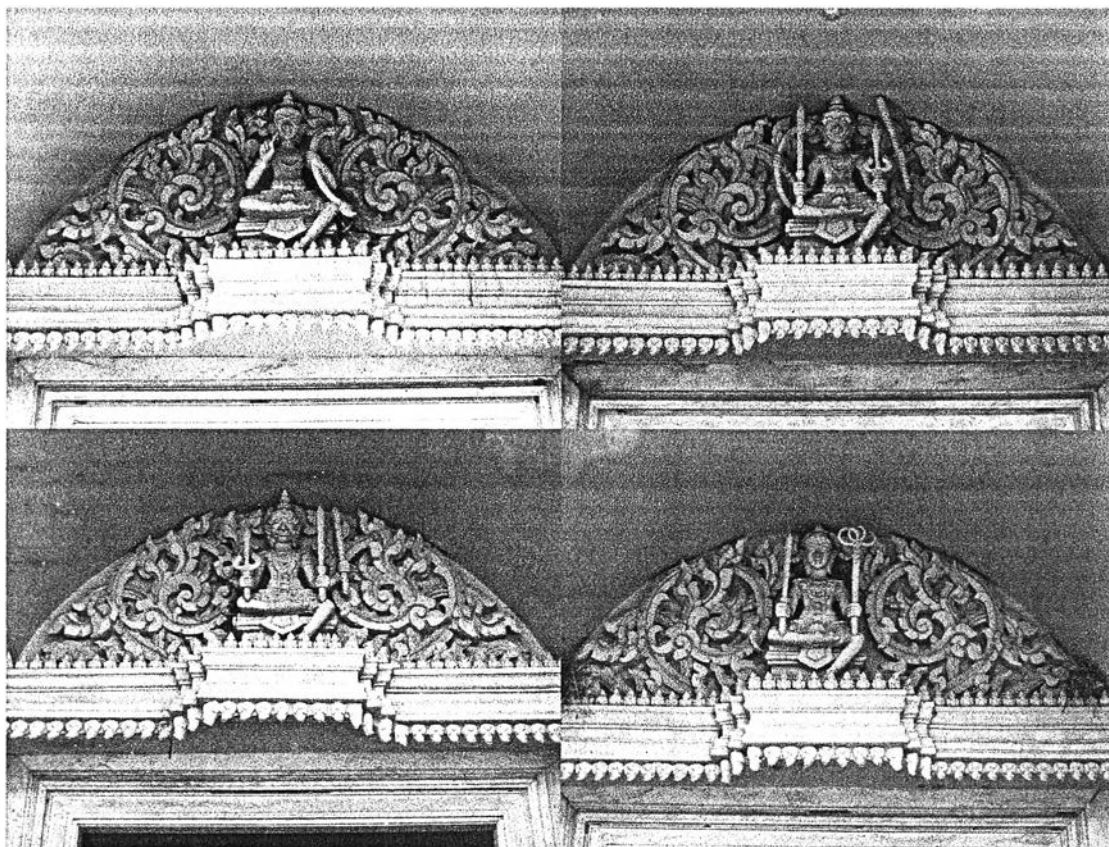
ภาพที่ 4.8.1.3 ลานประทักษิณเป็นรูปแปดเหลี่ยม บริเวณมุมทั้ง 4 เป็นสระบัว

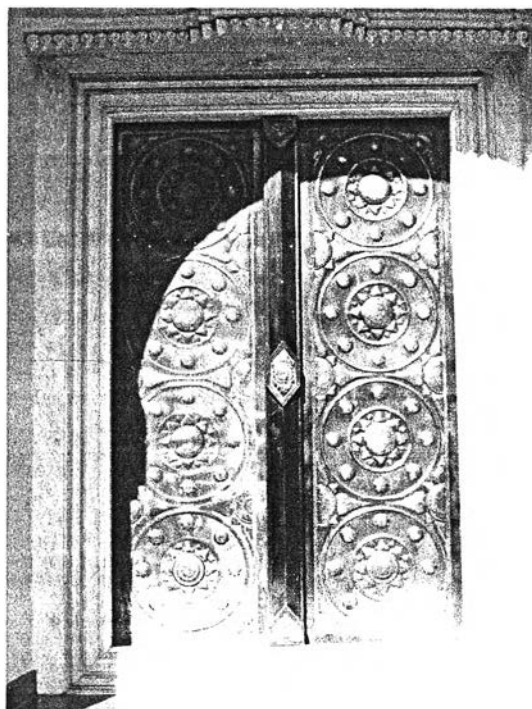
ภาพที่ 4.8.1.4 ชุ่มประตูดังเป็นรูปแบบที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ส่วนตัวลวดลายปั้นโดยช่างท้องถิ่นอีสาน

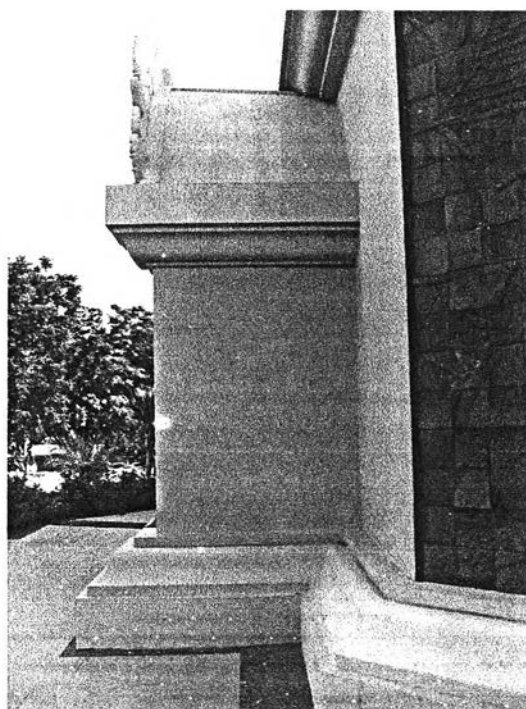
ภาพที่ 4.8.1.5 ที่ผนังภายนอกทั้ง 4 ด้าน นอกจากที่เป็นช่องประตูประดับกระเบื้องดินเผาด้านเกวียนเป็นภาพเกี่ยวกับอัฐชีวประวัติของหลวงปู่ฯ ซึ่งทำโดย อ.วิโรฒ ศรีสุโร

ภาพที่ 4.8.1.6 ที่หน้าบ้านของซุ้มประตูทางเข้าทั้ง 4 ด้าน เป็นปูนปั้นรูปท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ตั้งอยู่บนฐานหน้ากระดานย่อเก็จ ด้านข้างถูกเป็นลวดลายประกอบ

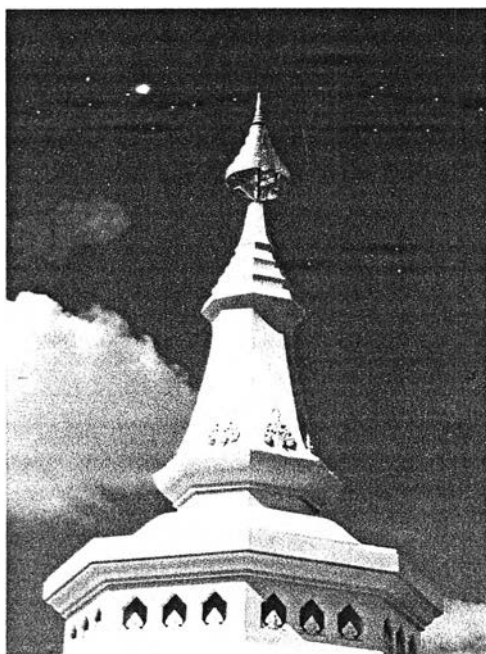

ภาพที่ 4.8.1.7 บานประตูเป็นบานทองแดงดุนเป็นลวดลาย ซึ่งทำโดย รศ.ภิญโญ สุวรรณคีรี

ภาพที่ 4.8.1.8 รูปด้านข้างของซุ้มประตู ซึ่งมีลักษณะแข็งแรงหนักแน่น

ส่วนยอดอาคาร เริ่มจากหลังคาเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กหล่อกับที่เป็นรูปโค้งตามแบบ ต่อด้วย ส่วนคอสองซึ่งเจาะเป็นช่องระบายอากาศประดับด้วยลายกระจัง ภายในติดตะแกรงกันนก ส่วนนี้คล้ายส่วน บัลลังก์เพื่อรับยอดเจดีย์ ส่วนยอดเจดีย์คล้ายกับเจดีย์ทรงทนานประดับด้วยปูนปั้นลายกระจังทั้ง 8 ด้าน ที่ส่วน บนสุดเป็นรูปทรงคล้ายหัวเม็ดแบ่งเป็น 3 ชั้น และประดับด้วยฉัตรสีทอง 5 ชั้นที่ยอดอาคาร

ภาพที่ 4.8.1.9 แสดงส่วนคอสองซึ่งเจาะเป็นช่องระบาย อากาศ ต่อด้วยส่วนยอด ซึ่งแต่ละด้านประดับลวดลาย กระจังปูนปั้น

ภาพที่ 4.8.1.10 ที่ส่วนยอดสูงที่สุดมีลักษณะคล้าย หัวเม็ดแบ่งเป็น 3 ชั้น ประดับด้วยฉัตรสีทอง 5 ชั้น

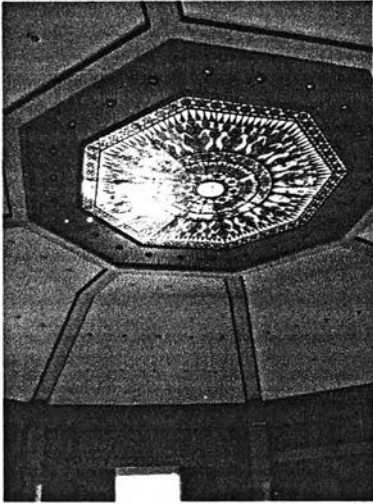
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ผนังอาคารมีทั้งหมด 8 ด้าน แบ่งเป็นช่องประตู 4 ด้าน มีผนังทึบ อีก 4 ด้าน ในส่วนของผนังทึบนี้ใช้เป็นที่วางตู้จัดแสดง 2 ด้าน อีก 2 ด้านเป็นแท่นตั้งรูปหล่อโลหะและรูปหล่อหุ่น ขี้ผึ้งของหลวงปู่มหาบุญมี ฝาเพดานเป็นรูปแปดเหลี่ยม ประดับด้วยทองแดงรมดำฉลุเป็นลวดลายซึ่งมีความ โปรง ทำให้อากาศผ่านทะลุและระบายออกทางช่องในส่วนคอสองได้ ฝาเพดานออกแบบและเขียนลายโดย รศ. ภิญโญ สุวรรณศิริ

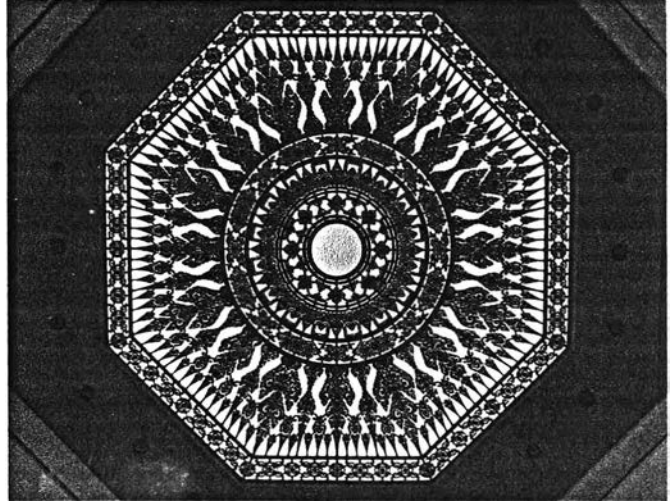
ภาพที่ 4.8.1.11 แสดงการจัดแสดงภายใน ผนังด้านนี้ตั้ง รูปหล่อโลหะหลวงปู่มหาบุญมี

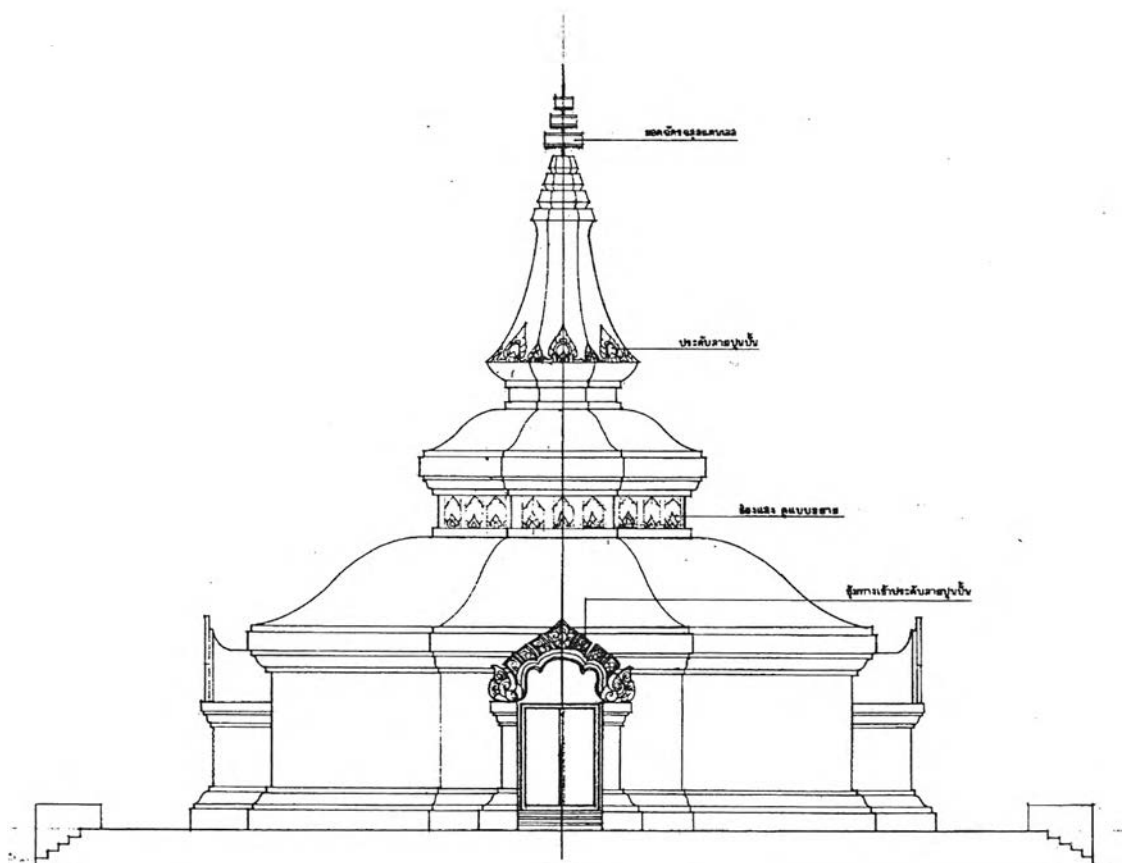
ภาพที่ 4.8.1.12 แสดงการจัดแสดงภายใน ผนังด้านนี้เป็นตู้ จัดแสดงเครื่องอัฐบริวาร

ภาพที่ 4.8.1.13 ฝ้าเพดานตรงกลางเป็นรูปแปดเหลี่ยม ด้านข้างลาดเอียงตามความชันของหลังคา แบ่งเป็น 8 ช่องตามโครงสร้าง

ภาพที่ 4.8.1.14 ฝ้าเพดานนี้เป็นทองแดงรมดำจลเป็นลวดลายแบบโปร่ง ซึ่งทำโดย รศ.ภิญโญ สุวรรณคีรี

ภาพลายเส้นที่ 4.8.1.3 แสดงรูปด้านพระเจดีย์พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริขารหลวงปู่หนานบุญมี (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี)

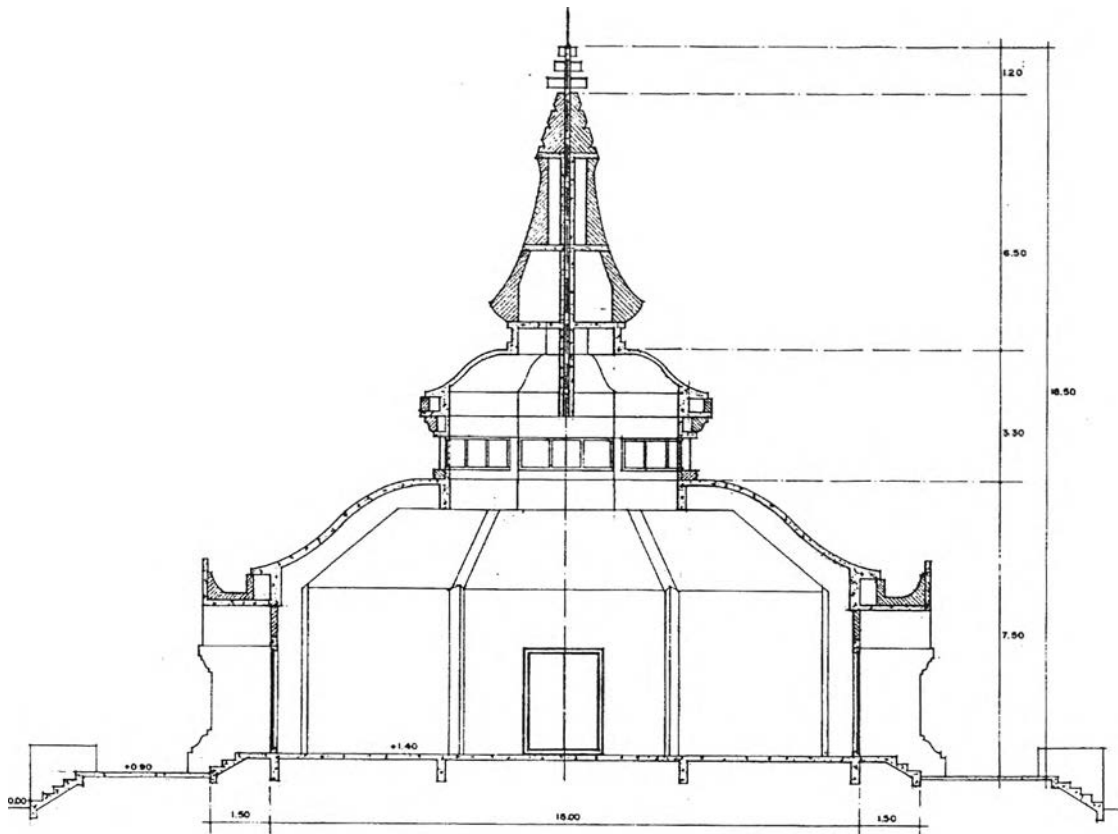
● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

สีของอาคารมีความเรียบง่าย ดูนุ่มนวล สะท้อนถึงความสมณะของหลวงปู่มหาบุญมี และใช้วัสดุที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น นั่นคือ กระจังดินเผาदानเกวียนซึ่งนำมาประยุกต์ใช้เป็นส่วนประดับตกแต่งและบอกลำเรื่องราว อีกทั้งยังประดับลวดลายแบบอีสานด้วยการปั้นปูนซึ่งใช้ช่างปั้นของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังคำนึงถึงความคงทนถาวรด้วยการใช้บานประตูทองแดงแทนการใช้ไม้ และฝ้าเพดานทองแดงรมดำขลุเป็นลวดลาย

● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

พิพิธภัณฑสถานเครื่องอัฐบริวารของหลวงปู่มหาบุญมีนี้ ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงสร้างหลักตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร จนถึงส่วนยอดอาคาร อีกทั้งในส่วนหลังคาายังใช้คอนกรีตเสริมเหล็กหล่อในที่โดยตั้งแบบให้ได้แนวโค้งตามแบบ ส่วนยอดเจดีย์เป็นโครงสร้างแบบโปร่ง มีแกนกลาง แล้วก่ออิฐในส่วนข้าง

อาคารหลังนี้มีลักษณะพิเศษในเรื่องโครงสร้างอาคาร เนื่องจากสถาปนิกมีความต้องการให้ภายในอาคารเป็นโถงโล่ง ไม่มีเสากลางภายใน จึงได้ทำการปรึกษากับวิศวกร ในที่สุดทำให้เกิดการออกแบบโครงสร้างแบบ Ring Beam คือ การยื่นจันทันจากมุมอาคารในส่วนรอบนอกเข้ามาสู่บริเวณกลางและหล่อคานคอนกรีตเป็นลักษณะคล้ายวงแหวนเพื่อตั้งเสาขึ้นไปรับน้ำหนักส่วนยอดเจดีย์ จริงๆแล้วโครงสร้างแบบนี้เคยมีการทำมาก่อนกับอาคารประเภทสนามกีฬา แต่เมื่อนำมาประยุกต์กับอาคารประเภทพระเจดีย์ทำให้เกิด Space แบบใหม่ ทำให้ไม่ต้องมีเสากลางภายใน

ภาพลายเส้นที่ 4.8.1.4 รูปตัดพระเจดีย์ แสดงให้เห็นลักษณะโครงสร้างแบบ Ring Beam ทำให้ไม่ต้องมีเสากลางภายใน และแสดงการเจาะช่องระบายอากาศที่ส่วนคอสอง (ที่มา: แบบจากอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

ที่ว่างภายในอาคารเป็นลักษณะของโถงกว้าง ยกฝ้าเพดานสูงขึ้นในระดับคอสอง ได้แสงธรรมชาติจากภายนอกจากช่องประตูและช่องแสงบริเวณคอสอง อีกทั้งมีระดับไฟ Down Light ที่ฝ้าเพดานด้วย

ภาพที่ 4.8.1.15 แสดงลักษณะของแสงและที่ว่างภายใน

4.8.2 พระวิหารพระพุทธโลกนาถบพิตร วัดพระธาตุช่อแฮ จ.แพร่

ภาพที่ 4.8.2.1 ทศนิยมภาพภายนอกพระวิหาร วัดพระธาตุช่อแฮ

ที่ตั้งของวัด	เลขที่ 151 หมู่ 1 เทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2539 – 2542
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ⁶³

ประวัติความเป็นมาของพระธาตุช่อแฮมีตำนานประวัติความเป็นมากล่าวไว้หลายทาง ดังนี้

1. จากพระราชพงศาวดารว่าด้วยกรุงสุโขทัย หอสมุดแห่งชาติ กล่าวถึงวัดพระธาตุช่อแฮว่า สร้างขึ้นระหว่างจุลศักราช 586-588 (พ.ศ. 1879-1881) ในสมัยที่พระมหาธรรมราชาธิราช (ลิไท) ยังทรงเป็นพระมหาอุปราช พระราชบิดาโปรดพระราชนัดดาให้ไปครองเมืองศรีสัชนาลัย (สวรรคโลก) พระองค์มีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนและทรงวางแบบแผนคณะสงฆ์ตามลัทธิวิปริตให้มีพระสงฆ์ 2 ฝ่าย คือ คามวาสี ศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อสั่งสอนคน และอรัญวาสีศึกษาวิปัสณา มุ่งความสงบแห่งจิตใจ นอกจากนั้นยังทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยโปรดให้สร้างสถานที่ทางศาสนาตามที่ปรากฏในพุทธประวัติในที่ต่างๆ และทางเลือกสถานที่ยอดดอยโกสิยธชัคคะจึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์ 1 องค์ และขนานนามตามความหมายของยอดดอยว่า “พระธาตุช่อแฮ”

ตำนานเมืองสุโขทัยกล่าวถึงความตอนนี้ว่า พระมหาธรรมราชาลิไทพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุแก่ขุนลัวะอ้ายก้อม นำไปบรรจุไว้ในฐานเจดีย์ที่สร้างให้คนทั้งหลายกราบไหว้แทนพระพุทธองค์ ฝ่ายขุนลัวะอ้าย

⁶³ พระครูวิมลภิตติสุนทร, มณี ม่วงทอง และสรวุฑ ม่วงทอง, ประวัติวัดพระธาตุช่อแฮ (นครสวรรค์: หจก.วิมปิงการพิมพ์, 2546), หน้า 4-6.

ก้อมได้ชักชวนหัวเมืองต่างๆ ได้มาร่วมกันสร้างพระเจดีย์โดยช่วยกันสำรวจสถานที่ที่จะสร้าง เมื่อขุนลัวะอ้าย ก้อมเอาผอบพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ในสิงห์ทองคำสร้างแท่นที่ตั้งผอบด้วยเงินและทองแล้วตั้งสิงห์ทองคำไว้ ให้โบกปูนทับอีกชั้นหนึ่ง หลังจากนั้นก็จัดงานบำเพ็ญกุศลเฉลิมฉลอง 7 วัน 7 คืน ในเวลาต่อมาเมืองแพร่ได้เข้ามา รวมอยู่ในอาณาจักรล้านนาไทยเมื่อ พ.ศ. 1986 กษัตริย์ล้านนาก็ได้ทรงทะนุบำรุงเสริมสร้าง พระธาตุช่อแฮมา โดยลำดับ จนกระทั่งราชวงศ์นั้นหมดอำนาจลง มิได้เป็นใหญ่ในล้านนาและพระธาตุช่อแฮก็ทรุดโทรมปรักหักพังลง เป็นอันมาก ล่วงมาจนถึง พ.ศ. 2467 ครูบาทศรีวิชัย (หรือตุ้เจ้าวัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน) นักบุญแห่งล้านนา ได้มาเป็นประธานบูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุ ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดแพร่ ประชาชนชาวจังหวัดแพร่ ซึ่งมีพระมหาเมธีกร (พรหม พรหมเทโว) อดีตเจ้าอาวาสคณะจังหวัดแพร่ โดยรื้อเอาทองจังโกออกแล้วเสริมสร้างองค์พระเจดีย์ให้มีขนาดกว้างและสูงขึ้น โดยกว้าง 11 เมตร สูง 33 เมตร โดยรอบองค์ทั้งพระธาตุมีลำเวียง หรือรั้ว เหล็กล้อมรอบหนาแน่น มีประตูเข้า ออก 4 ประตู อยู่ทิศละประตูแต่ละประตูมีซุ้มสลักลวดลายอย่างงดงาม

2. ตำนานพระธาตุช่อแฮอีกทางหนึ่ง กล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าได้เสด็จมาถึงเมืองพล (เมืองแพร่) ประทับ ณ ดอยโกสิยธชัคคะบรรพต ขณะนั้นมีเจ้าลาวนามว่าขุนลัวะอ้ายค้อม (อ่านว่า "ก้อม") ได้มา กราบไหว้พระพุทธเจ้าที่บนดอยนี้ พระพุทธเจ้าได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ขุนลัวะอ้ายค้อมเห็น เนื่องจากสถานที่นี้เป็นที่ร่มรื่น เหมาะสมที่จะตั้งเป็นสถานที่ไว้ในพระพุทธศาสนา พระองค์ได้ประทานพระบรมสารีริกธาตุที่ระลึก โดยเอาเส้นพระเกศาเส้นหนึ่งให้แก่ขุนลัวะอ้ายค้อมไว้ มีรับสั่งให้เอาเส้นพระเกศานี้ไปไว้ในถ้ำที่อยู่ใกล้บริเวณนี้ พระองค์ทรงรับสั่งอีกว่าเมื่อพระองค์เสด็จดับขันธนิพพานไปแล้ว ให้เอาพระบรมสารีริกธาตุพระข้อศอกข้าง ซ้ายมาบรรจุไว้ ณ สถานที่นี้และต่อไปภายหน้าจะได้ชื่อว่าเมืองแพร่ โดยเป็น เมืองใหญ่ ซึ่งพระองค์เคยเสด็จ ประทับนั่ง ณ ที่ต้นหมากนี้ เมื่อทรงทำนายแล้วก็เสด็จจาริกไปยังเมืองต่างๆ ที่ทรงเห็นว่าควรจะเป็นที่ตั้งพระ บรมสารีริกธาตุได้ จากนั้นจึงเสด็จกลับไปยังวัดพระเชตะวันมหาวิหารและหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธนิ พพานไปแล้ว 218 ปี ตรงกับสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้าอโศกมหาราชและพระอรหันต์ทั้งปวงได้ ร่วมกันอธิษฐานว่าเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมีพระชนม์ชีพอยู่นั้นเคยเสด็จไปยังถิ่นฐานบ้านเมืองหลาย แห่ง แล้วทรงหมายสถานที่ที่ควรบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ จึงขออัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุที่ได้บรรจุใน โศกที่เตรียมไว้ นั้นไปสถิตอยู่ในสถานที่ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงหมายไว้ นั้นเกิด เมื่ออธิษฐานแล้วพระบรม สารีริกธาตุทั้งหลายก็เสด็จออกจากโศกโดยทางอากาศไปตั้งอยู่ที่แห่งนั้นๆ ทุกแห่ง ส่วนพระบรมสารีริกธาตุ เหลืออยู่ พระอรหันต์ทั้งปวงก็อัญเชิญไปบรรจุในพระเจดีย์ 84,000 องค์นั้น แล้วประกาศแก่เทวดาทั้งหลายให้ พิทักษ์รักษาตลอดไปจนกว่าจะหมดอายุแห่งพระพุทธศาสนา 5,000 พระวัสสา

กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนพระธาตุช่อแฮ เป็นโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 75 ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478 และได้ประกาศกำหนดขอบเขตโบราณสถาน เล่มที่ 97 ตอนที่ 159 ลง วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2523

มูลเหตุในการออกแบบพระวิหารนี้ คือ คุณฉันทิพย์ ซึ่งเป็นเจ้าภาพในการก่อสร้างพระวิหาร ได้สร้าง พระพุทธรูปปางนาคปรกซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันเกิดของท่าน และได้ประดิษฐานอยู่กลางแจ้งในเขตวัดอยู่ ก่อนแล้ว ต่อมามีความต้องการที่จะสร้างพระวิหารครอบพระพุทธรูป จึงได้ติดต่อท่าน ดร. ทักซิณ ซึ่งเป็นอาจารย์ ประจำคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากนั้นจึงได้ติดต่อมาถึง อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี ให้ เป็นผู้ออกแบบพระวิหารหลังนี้ และเมื่ออาจารย์เฝ้า ได้ไปดูสถานที่ก่อสร้างที่จำเป็นต้องสร้าง ณ ที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปนาคปรก เนื่องจากเจ้าภาพไม่ต้องการให้ย้ายพระพุทธรูป แต่ติดปัญหาที่ระดับของพระพุทธรูปนั้นต่ำ

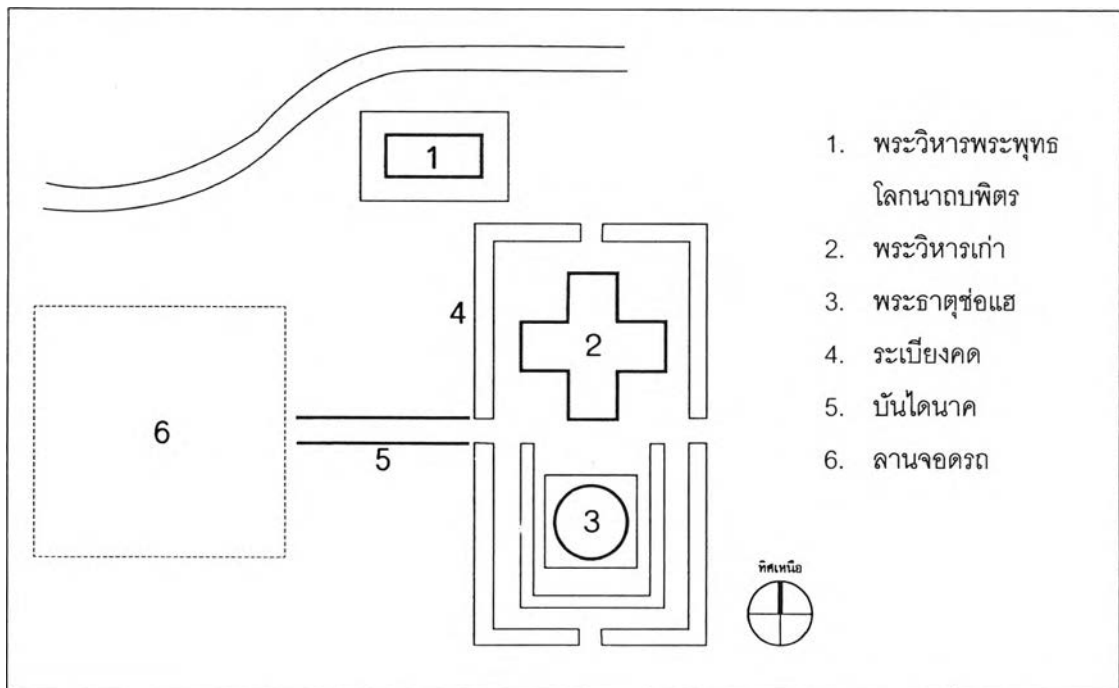
จนเกินไปจึงจำเป็นต้องทำการยกฐานขึ้น การออกแบบเสมือนเป็นการสร้างพระวิหารค่อมพระประธาน ในระยะแรกในการก่อสร้างใช้ช่างก่อสร้างท้องถิ่น แต่มาถึงส่วนลวดลายปรากฏว่าช่างไม่สามารถทำได้ตามความต้องการของสถาปนิก สุดท้ายจึงต้องอาศัยช่างของ รศ.ภิญโญ สุวรรณคีรี และยังได้ช่วยปรับลวดลายและเขียนขยายลวดลายในบางส่วน⁶⁴

● แนวความคิดในการออกแบบ

เนื่องจากเป็นพระวิหารที่สร้างที่วัดพระธาตุซ่อแฮ จังหวัดแพร่ ซึ่งอยู่ในเขตภาคเหนือ จึงใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบทางเหนือหรือล้านนา ซึ่งเห็นได้จากรูปทรงอาคาร ทงหลังและการซ้อนชั้นหลังคา การใช้เสา ลอย 8 เหลี่ยม องค์ประกอบต่างๆ เช่น รอยกระกา หางหงส์ หน้าบันแบบลูกฟักหน้าพรหมโครงม้าย่างใหม่ และ โกงคิ้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตามสถาปนิกได้ทำการปรับเปลี่ยนวัสดุจากโครงสร้างไม้มาใช้คอนกรีตเสริมเหล็กตั้งแต ฐาน จนถึงหลังคา โดยการออกแบบคำนึงถึงงบประมาณ ประโยชน์ใช้สอยและพื้นที่การใช้งานมากที่สุด ซึ่งได้ ปรับรูปแบบอาคารในแต่ละส่วนให้เหมาะสมกับการใช้งาน⁶⁵

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

ไม่สามารถเลือกที่ตั้งได้ เนื่องจากเป็นความต้องการของเจ้าภาพผู้บริจาคเงินในการก่อสร้าง ซึ่งได้สร้าง พระพุทธรูปไว้ ณ ที่แห่งนี้นัก่อนแล้ว และไม่ต้องการให้ย้ายไปที่อื่น จึงมีความจำเป็นต้องออกแบบอาคารค่อม พระพุทธรูป ซึ่งเป็นเนินอยู่ข้างทางขึ้นพระธาตุซ่อแฮ

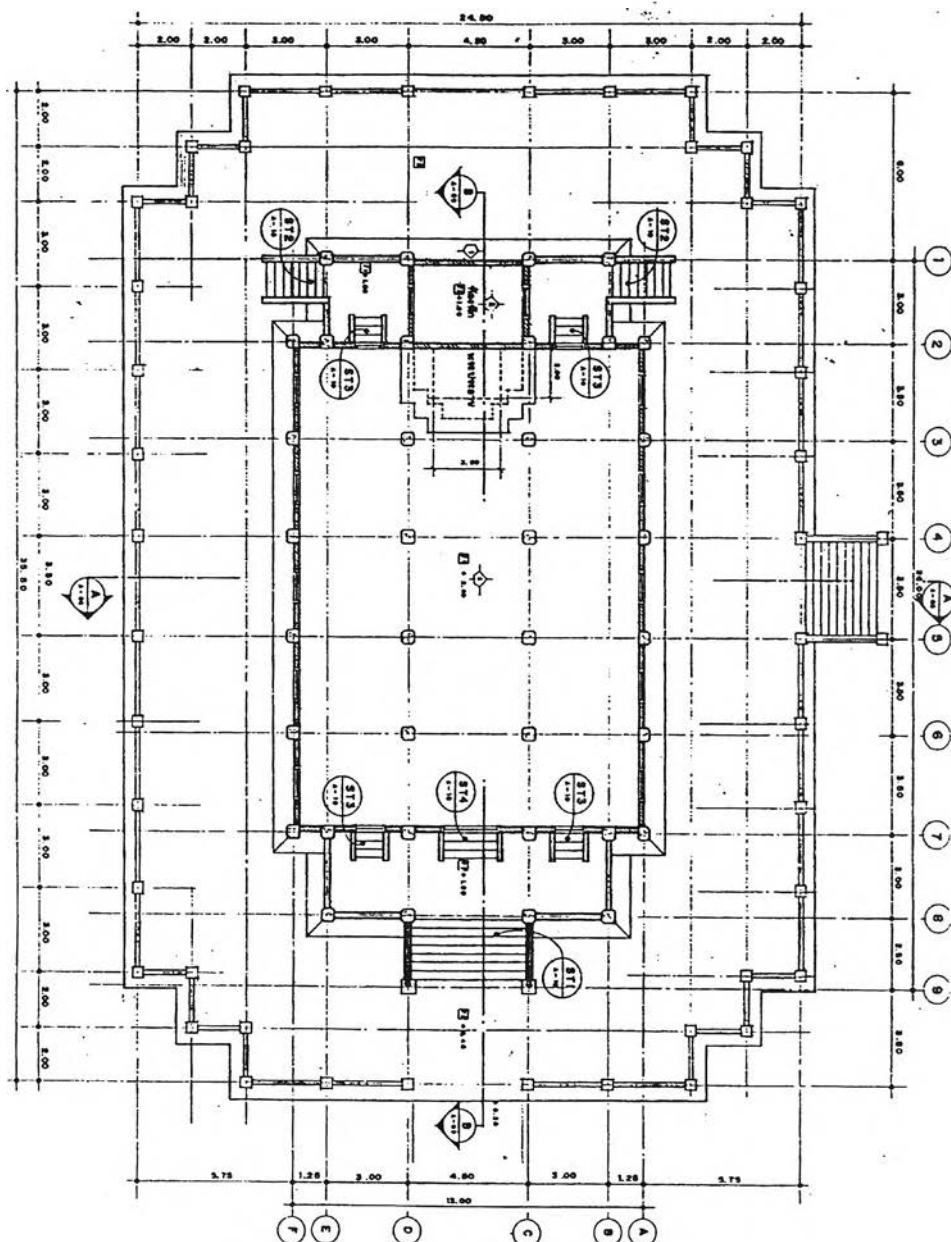
ภาพลายเส้นที่ 4.8.2.1 ผังบริเวณวัดพระธาตุซ่อแฮ แสดงความสัมพันธ์ของพระวิหารกับสภาพแวดล้อม

⁶⁴ สัมภาษณ์อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี, 8 พฤศจิกายน 2547.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน.

● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

แผนผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งเป็น 5 ห้อง ยื่นมุขทางด้านหน้าและด้านหลัง โดยมุขด้านหน้าใช้เป็นโถงทางเข้า ส่วนมุขด้านหลังทำเป็นห้องใช้เป็นที่นั่งพักผ่อนหรือห้องเอนกประสงค์ วางอาคารตามแนวทิศตะวันออก - ตะวันตก โดยอาคารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ภายในอาคารมีเสาร่วมใน อาคารยกฐานสูงประมาณ 2.40 เมตร บริเวณมุขทางเข้ามีบันไดทางขึ้นหลักอยู่ในแกนกลาง ส่วนบันไดและประตูทางเข้าสู่ภายในมี 3 ตำแหน่ง คือ ตรงกลางและด้านข้างทั้ง 2 ข้าง ส่วนทางมุขด้านหลังมีบันไดทางขึ้นทางด้านข้าง และมีประตูทางเข้าภายใน 2 ข้างของพระพุทธรูปประธานซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ล้อมรอบอาคารด้วยกำแพงแก้วมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ซึ่งคั่นด้วยเสาโคมดวงประทีปเป็นระยะ

ภาพหลายเส้นที่ 4.8.2.2 แสดงแผนผังของพระวิหาร ซึ่งล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ตัวอาคารแบ่งเป็น 5 ห้อง หันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออก (ที่มา: แบบจากอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

• รูปแบบสถาปัตยกรรม

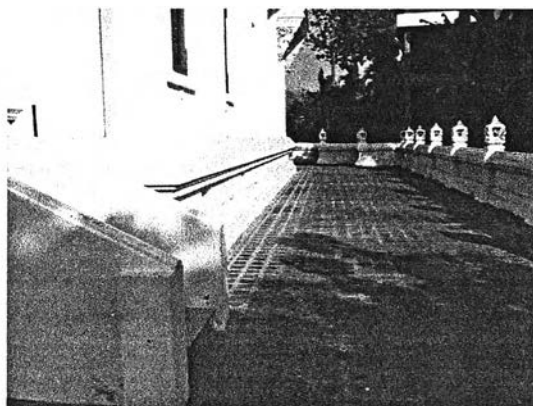
อย่างที่ได้อธิบายในแนวความคิดว่า อาคารใช้รูปแบบและองค์ประกอบแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่นภาคเหนือหรือล้านนา โดยมีรูปทรงแจ้เตี้ย การซ้อนชั้นหลังคา หน้าบัน และโก่งคิ้ว เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนฐานอาคาร ใช้บัวฐานปัทมโดยเพิ่มชั้นบัวคว่ำที่ด้านบน ในส่วนท้องไม้เจาะเป็นช่องระบายอากาศประดับด้วยลายประจำยามโปรง ที่บันไดหลักด้านหน้าประดับพนักบันไดด้วยนาคศิลาปะล้านนาอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของภาคเหนือ

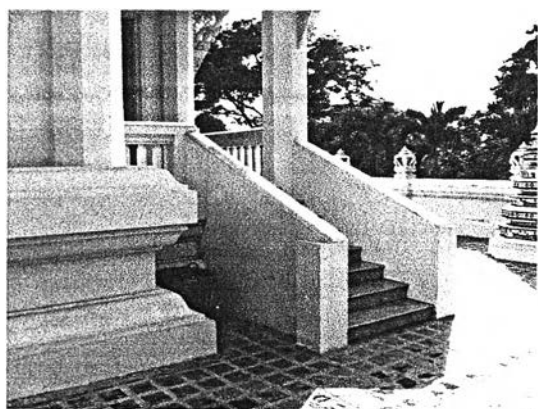
ตัวอาคาร ประกอบด้วย พนักกระเบื้องประดับด้วยลูกกรงทรงกระบอกลม เสาอาคารเป็นเสา 8 เหลี่ยม ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างเป็นแบบเรียบง่ายไม่มีลวดลาย เป็นกรอบคล้ายกรอบเซ็ดหน้าของเรือนไทย ส่วนบานประตูและบานหน้าต่างเป็นไม้แกะสลัก ค้ำยันเป็นลักษณะหูช้างเป็นรูปนาคประกอบลวดลายพฤกษชาติ

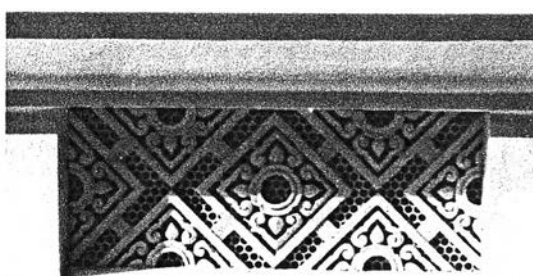
ภาพที่ 4.8.2.2 รูปแบบโดยรวมของพระวิหาร

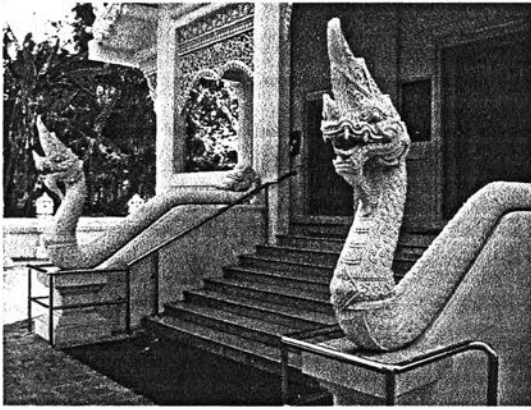
ภาพที่ 4.8.2.3 ลานประทักษิณโดยรอบพระวิหาร ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว

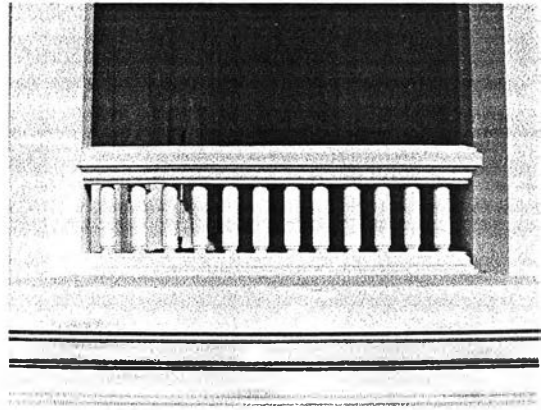
ภาพที่ 4.8.2.4 แสดงรูปแบบบัวฐาน และพนักบันได ด้านหลังอาคาร

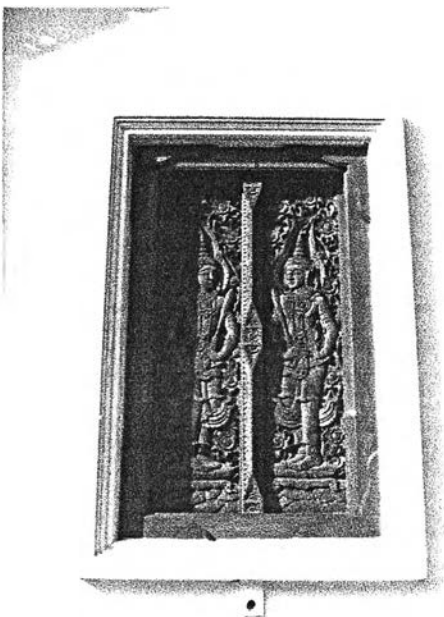
ภาพที่ 4.8.2.5 ช่องระบายอากาศที่ฐานอาคาร ประดับด้วยลวดลายประจำยามโปรง

ภาพที่ 4.8.2.6 บันไดด้านหน้าพระวิหาร ซึ่งมีพนักบันไดเป็นรูปนาคอันเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของอาคารล้านนา

ภาพที่ 4.8.2.7 พนักระเบียงมีลูกกรงเป็นลักษณะเสาทรงกระบอก

ภาพที่ 4.8.2.8 ชุ่มหน้าต่างมีรูปแบบเดียวกับชุ่มประตู คือ มีรูปแบบเรียบง่ายคล้ายกรอบเช็ดหน้าของเรือนไทย ส่วนตัวบานเป็นไม้แกะสลัก

ภาพที่ 4.8.2.9 ค้ำยันเป็นรูปนาคประดับด้วยลวดลายพฤกษชาติ

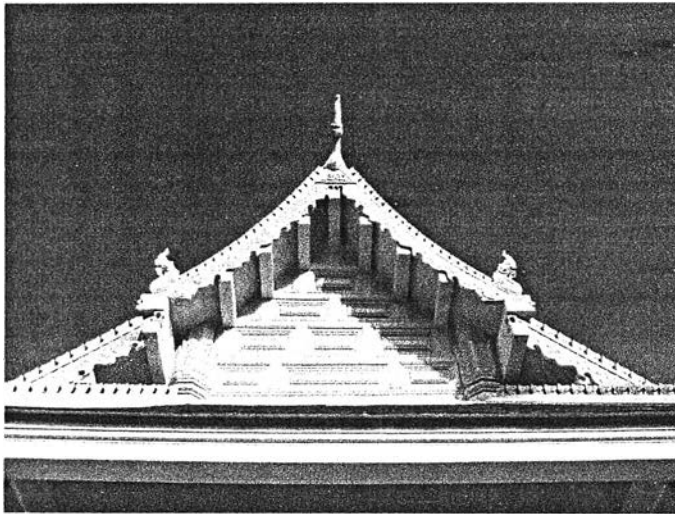
หลังคา เป็นแบบจั่วเปิด มี 3 ชั้น 2 ตับ โดยมีความพิเศษที่หลังคาชั้นที่ 3 ทางด้านหลังซึ่งทำเป็นชายคาแบบปิด เนื่องจากความเหมาะสมกับการใช้งาน คือ เพื่อเป็นหลังคาให้กับห้องพักหรือห้องเอนกประสงค์ ต่างกับด้านหน้าซึ่งเป็นการเน้นทางเข้าอาคาร หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาเคลือบสี เครื่องปิดเครื่องมุง ซ่อฟ้า มีลักษณะคล้ายแบบไทยภาคกลาง ส่วนรอยระกาและใบระกาใช้ศิลปะแบบภาคเหนือโดยมีลักษณะเหมือนตัวนาค ซึ่งต่อลงมาถึงหัวนาคทางด้านล่าง ช่วงต่อระหว่างหลังคาตบบนกับตบล่างใช้รูปแบบปากนกแก้วแบบทางเหนือ หน้าบันเป็นแบบลูกฟักหน้าพรหมโครงไม้ตั้งใหม่ ทางด้านหน้าระหว่างช่วงเสาประดับด้วยโก่งคิ้วผูก ลวดลายเป็นลายพฤกษชาติและดอกพุดตานฉลุโปร่งเลียนแบบการแกะสลักไม้

ภาพที่ 4.8.2.10 แสดงรูปทรงและการซ้อนชั้นหลังคา

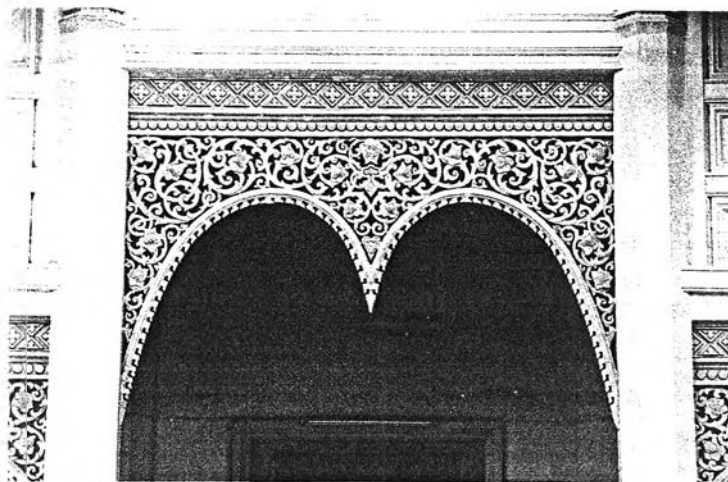
ภาพที่ 4.8.2.11 แสดงหลังคาด้านหลังอาคารซึ่งเป็นแบบจั่ว ปิดตามความเหมาะสมของการใช้งาน

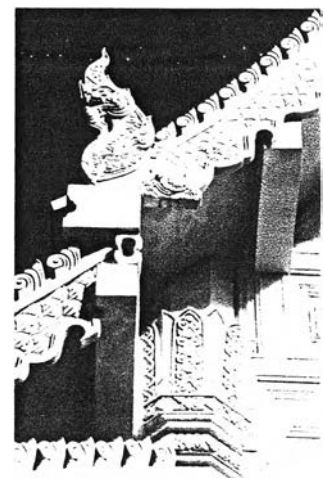
ภาพที่ 4.8.2.12 แสดงรูปแบบรอยระกาและหน้าบันแบบทางเหนือ

ภาพที่ 4.8.2.13 ลักษณะซ่อฟ้าคล้ายแบบภาคกลาง

ภาพที่ 4.8.2.14 ระหว่างเสาช่วงกลางทางด้านหน้าเป็นโก่งคิ้ว ผูกตลอดกลายเป็นลายพฤกษชาติและดอกพุดตาน

ภาพที่ 4.8.2.15 แสดงรูปแบบของหัวนาค บัวหัวเสา และปากนกแก้ว

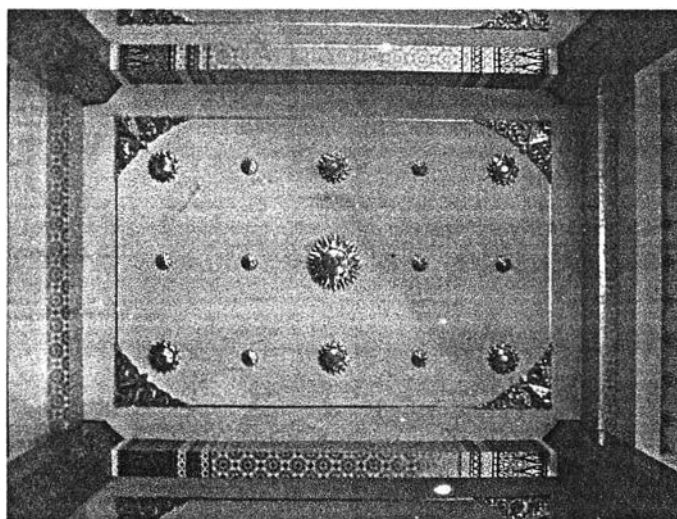
รูปแบบสถาปัตยกรรมภายใน ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปขนาดปรกปิดทองซึ่งได้สร้างมาก่อนแล้ว ภายในห้องมีเสาแปดเหลี่ยมฉลุปิดทองลายประจำยามก้านแย่ง เป็นเสาร่วมในประธาน พื้นแกรนิตเรียบไม่ยกกระดาน ที่ผนังเขียนจิตรกรรมโดยมีลวดลายเป็นศิลปะล้านนาซึ่งออกแบบและเขียนโดยกลุ่มช่างของ รศ.ภิญโญ สุวรรณคีรี ที่ผนังใช้โทนสีทอง สีแดง และสีฟ้า ที่ผนังด้านหลังพระประธานเป็นสีน้ำเงินเข้มประดับด้วยลายดอกไม้ร่วง ส่วนที่ฝ้าเพดานมีพื้นสีขาวและดาวเพดานสีทอง

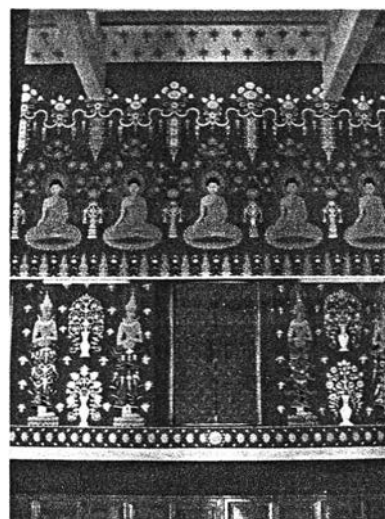
ภาพที่ 4.8.2.16 แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมภายในพระวิหาร ซึ่งมีเสาร่วมภายใน

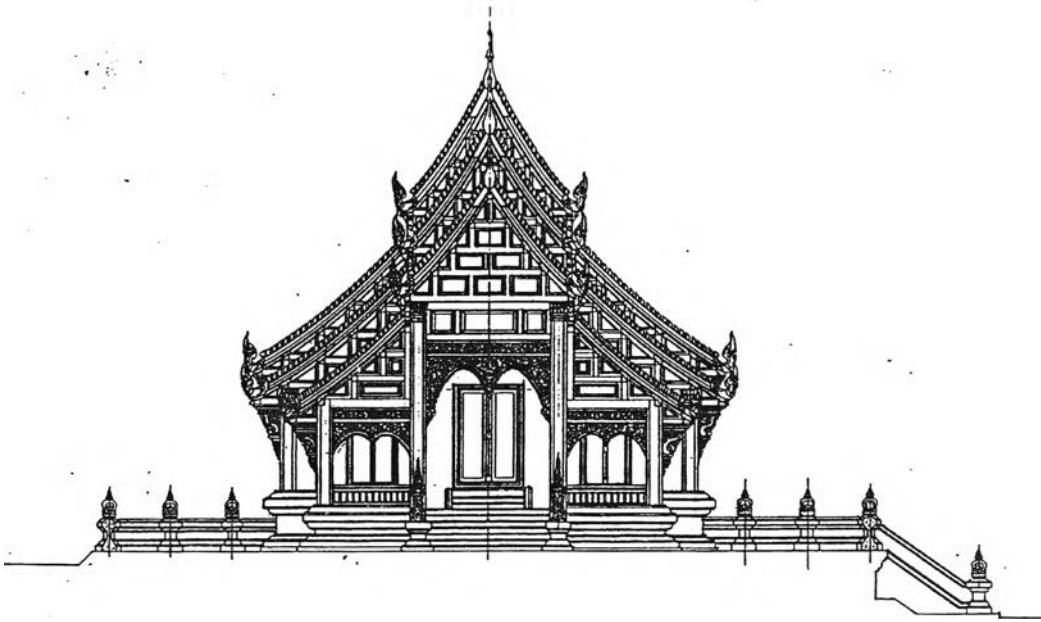
ภาพที่ 4.8.2.17 พระพุทธรูปประธานปิดทองปางนาคปรก

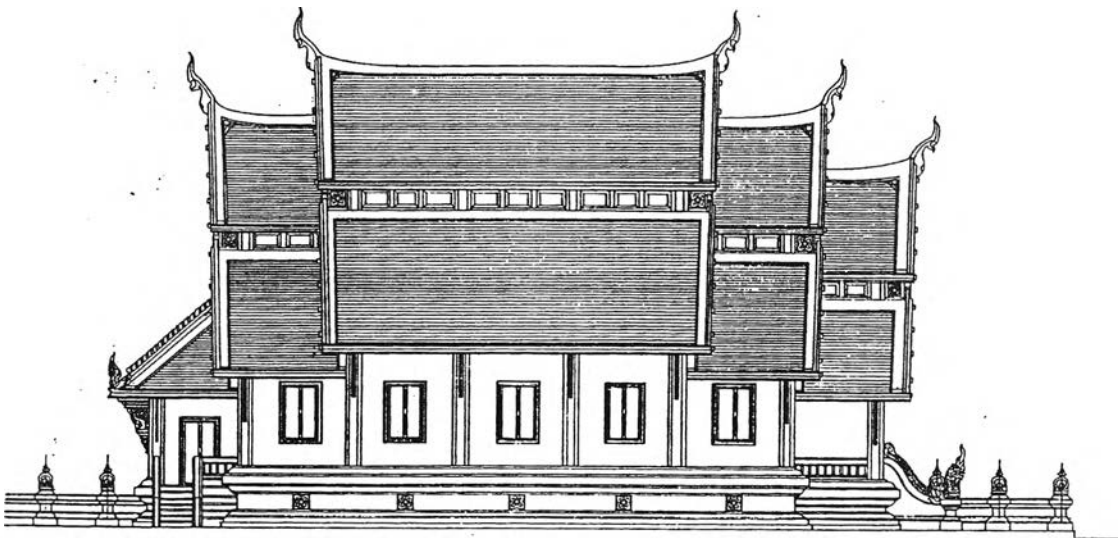
ภาพที่ 4.8.2.18 แสดงการประดับตกแต่งที่ฝ้าเพดาน

ภาพที่ 4.8.2.19 จิตรกรรมมีรูปแบบอิทธิพลศิลปะล้านนา

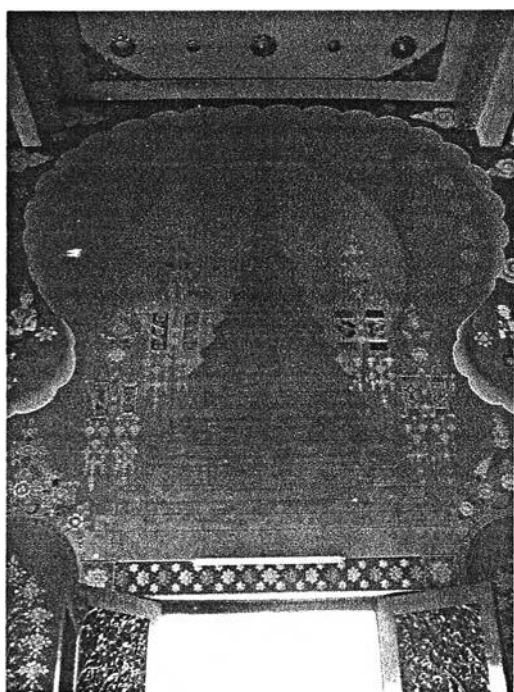
ภาพลายเส้นที่ 4.8.2.3 แสดงรูปด้านหน้าพระวิหาร (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี)

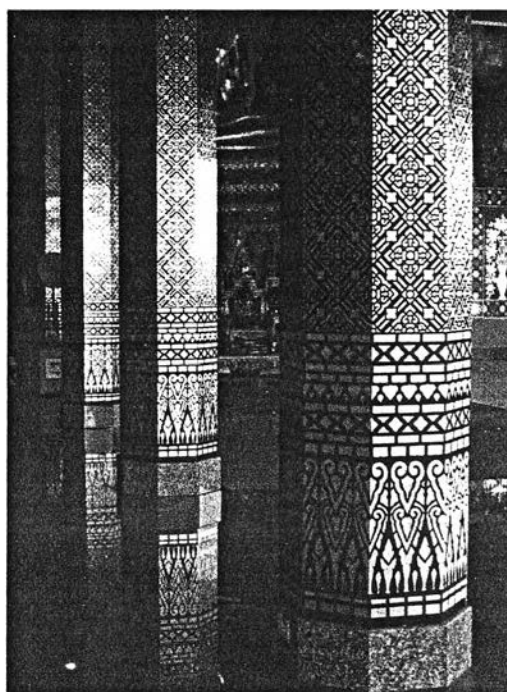
ภาพลายเส้นที่ 4.8.2.4 แสดงรูปด้านข้างพระวิหาร (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี)

● สีและวัสดุตกแต่งอาคาร

สีภายนอกของอาคารมีเพียง 2 สี คือ สีตัวอาคารซึ่งเป็นสีโทนเหลืองครีมอ่อนๆ ทำให้เกิดความนุ่มนวลอ่อนช้อย ไม่แข็งกระด้างอย่างสีขาว และสีของกระเบื้องมุงหลังคาซึ่งเป็นสีดินเผา ส่วนการตกแต่งเป็นการปั้นปูนถอดพิมพ์เป็นลวดลายที่เลียนแบบการแกะสลักไม้ตามแบบเดิมประดับตามส่วนต่างๆ ของอาคาร ในส่วนภายในประดับตกแต่งด้วยการเขียนจิตรกรรมที่ผนังซึ่งเป็นรูปและลวดลายทางพุทธศาสนาตามแบบศิลปะล้านนา ใช้โทนสีทอง สีแดง และสีฟ้า ที่ฝาเพดานเป็นพื้นสีขาวประดับด้วยดาวเพดานปิดทอง ที่เสาร่วมในประธานพื้นสีเขียวใช้เทคนิควิธีการฉลุปิดทองเป็นลวดลายประจำยามก้านแย่ง

ภาพที่ 4.8.2.20 แสดงส่วนหนึ่งของการเขียนจิตรกรรมภายใน ซึ่งภาพนี้สื่อถึงพระธาตุช่อแฮ

ภาพที่ 4.8.2.21 แสดงลวดลายที่เสา ซึ่งเป็นการฉลุปิดทองเป็นลายประจำยามก้านแย่ง

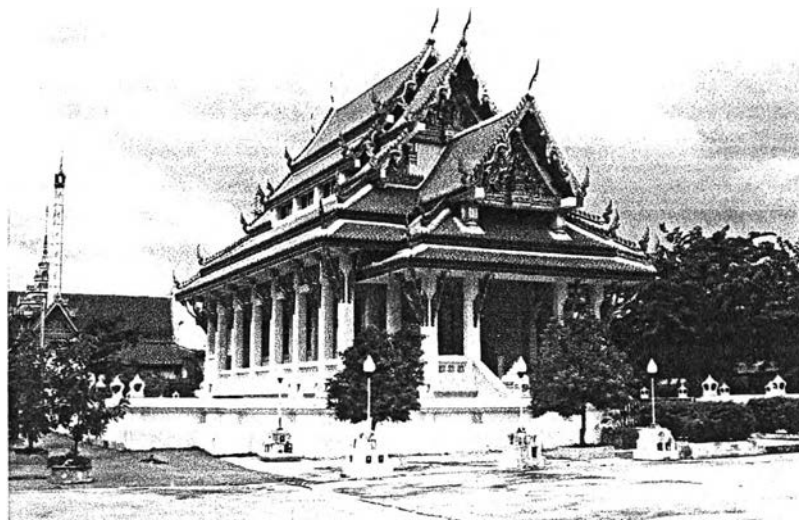
● ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง

อาคารหลังนี้ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงสร้างหลักตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร และหลังคา โดยใช้การหล่อคอนกรีตกับที่ทั้งหมด ทั้งโครงสร้างพื้น และผนังหลังคาซึ่งเป็นการหล่อคอนกรีตให้เอียงเป็นรูปทรงตามแบบ แล้วจึงวางกลอนไม้และระแนงไม้ จากนั้นจึงมุงกระเบื้อง

● แสงและที่ว่างภายในอาคาร

พื้นที่ภายในอาคารค่อนข้างกว้างจึงต้องมีเสาร่วมในประธานช่วยรับน้ำหนักของหลังคา แต่การมีเสาร่วมในก็เป็น การนำสายตาไปสู่พระพุทธรูปประธานด้วยอีกทางหนึ่ง ในพื้นที่ส่วนกลางระดับฝ้าเพดานมีการยกสูงขึ้นในระดับโครงหลังคาชั้นบน ทำให้รู้สึกถึงความโปร่งเบามากขึ้น แสงธรรมชาติจากภายนอกเข้าสู่ภายในได้ทางช่องประตูและช่องหน้าต่างทางด้านข้าง

4.8.3 พระอุโบสถ วัดหลักสาม กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4.8.3.1 ทศนียภาพภายนอกพระอุโบสถ วัดหลักสาม

ที่ตั้งของวัด	เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2540 – 2542
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษา

วัดหลักสามนี้เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ ในขณะนั้นยังมีเสนาสนะ หรืออาคารถาวรไม่กี่หลัง ต่อมาทางวัดมีความประสงค์ที่จะสร้างพระอุโบสถขึ้น จึงได้เชิญ "คุณยายทองอยู่ นาควัชระ" เป็นเจ้าภาพในการก่อสร้างพระอุโบสถ เนื่องจากคุณยายทองอยู่เป็นคนเก่าคนแก่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนั้น เป็นคนใจบุญสุนทาน ประกอบกับเป็นผู้ที่มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้นท่านจึงได้รับเป็นเจ้าภาพโดยดูแลในสวณงบประมาณการก่อสร้างและควบคุมตลอดระยะเวลาในการก่อสร้าง เมื่อถึงขั้นการออกแบบคุณยายทองอยู่ได้ติดต่อให้ อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี เป็นสถาปนิกออกแบบ เพราะเคยได้ทำงานร่วมกันในการออกแบบอาคารพระปริยัติธรรม วัดหนองแขม ได้เห็นฝีมือ ทำให้เกิดความประทับใจ ความไว้วางใจและความผูกพันกันเรื่อยมา ⁶⁶

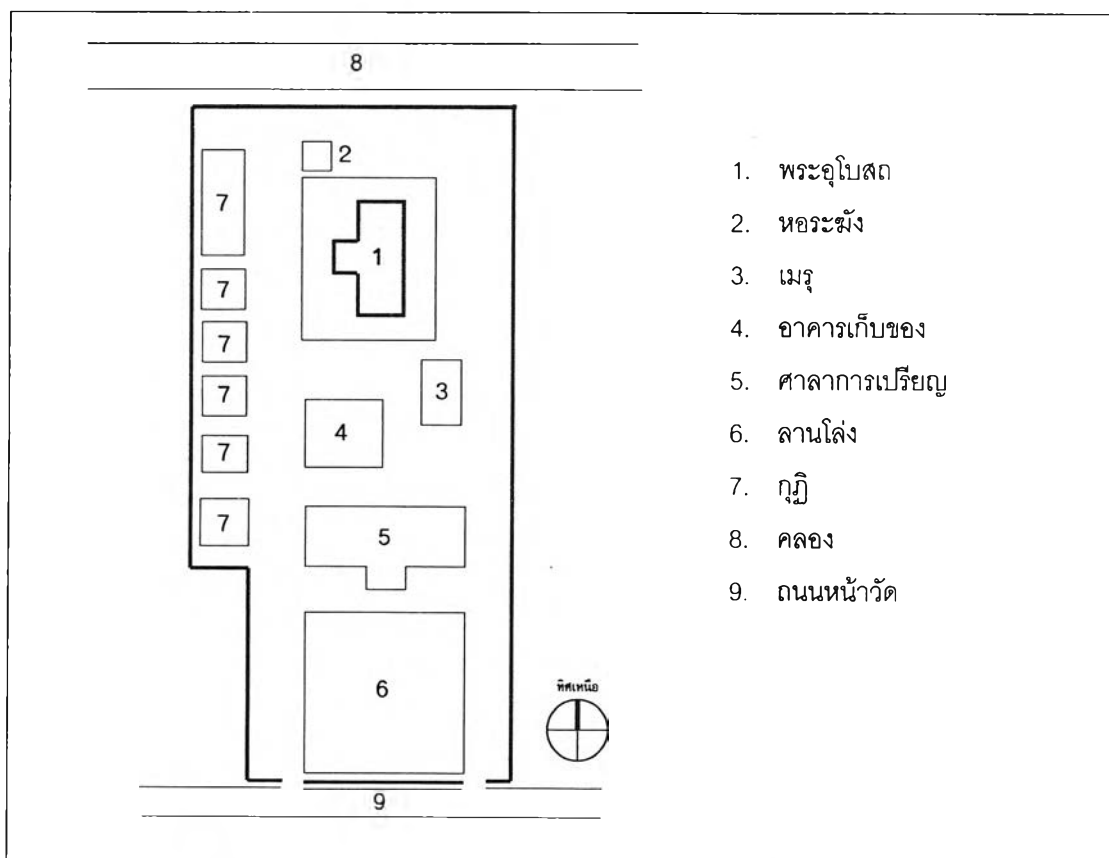
⁶⁶ สัมภาษณ์อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี, 8 พฤศจิกายน 2547.

● แนวความคิดในการออกแบบ⁶⁷

แนวความคิดในการออกแบบพระอุโบสถนี้ ต้องการให้มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีโดยปรับใช้ให้เหมาะสมกับวัสดุและโครงสร้างสมัยใหม่ตลอดจนเรื่องแสงธรรมชาติและการระบายอากาศ โดยรูปแบบในบางส่วนเป็นความต้องการของเจ้าภาพ ได้แก่ ลวดลายที่หน้าบัน และสี่กระเบื้องหลังคา เป็นต้น การวางผังอาคารเมื่อครั้งเริ่มแรกมิได้ตั้งใจให้มีลักษณะเป็นอาคารแบบตรีมุข เพียงแต่ให้อาคารหันหน้าไปทางคลองซึ่งอยู่ด้านหลังของวัด แต่ต่อมาจำเป็นต้องมีมุขทางด้านข้างตามที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบันซึ่งหันไปทางหมู่กุฏิ ทั้งนี้เพื่อตอบรับกับทางสัญจรของพระสงฆ์ อย่างไรก็ตามเพื่อความเหมาะสมกับการเป็นทางเข้ารองจึงออกแบบให้มุขมีขนาดเล็กนั่นเอง นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการสื่อความหมาย อันได้แก่ การใช้รูปนาคเป็นองค์ประกอบในส่วนต่างๆ ของอาคาร นำมาจาก นามสกุลของเจ้าภาพนั่นคือ นาควิหะระ นั่นเอง

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

อย่างที่ได้อธิบายไปบางส่วนในข้างต้น เนื่องจากแผนผังรวมของวัด มีถนนผ่านทางด้านหน้า และมีคลองผ่านทางด้านหลัง ประกอบกับเมื่อครั้งมีโครงการในการก่อสร้างพระอุโบสถมีพื้นที่ว่างอยู่ทางด้านหลังวัด ซึ่งอยู่ใกล้กับคลอง จึงมีแนวความคิดให้อาคารหันหน้าไปทางคลองซึ่งเป็นทางสัญจรหลักในอดีต

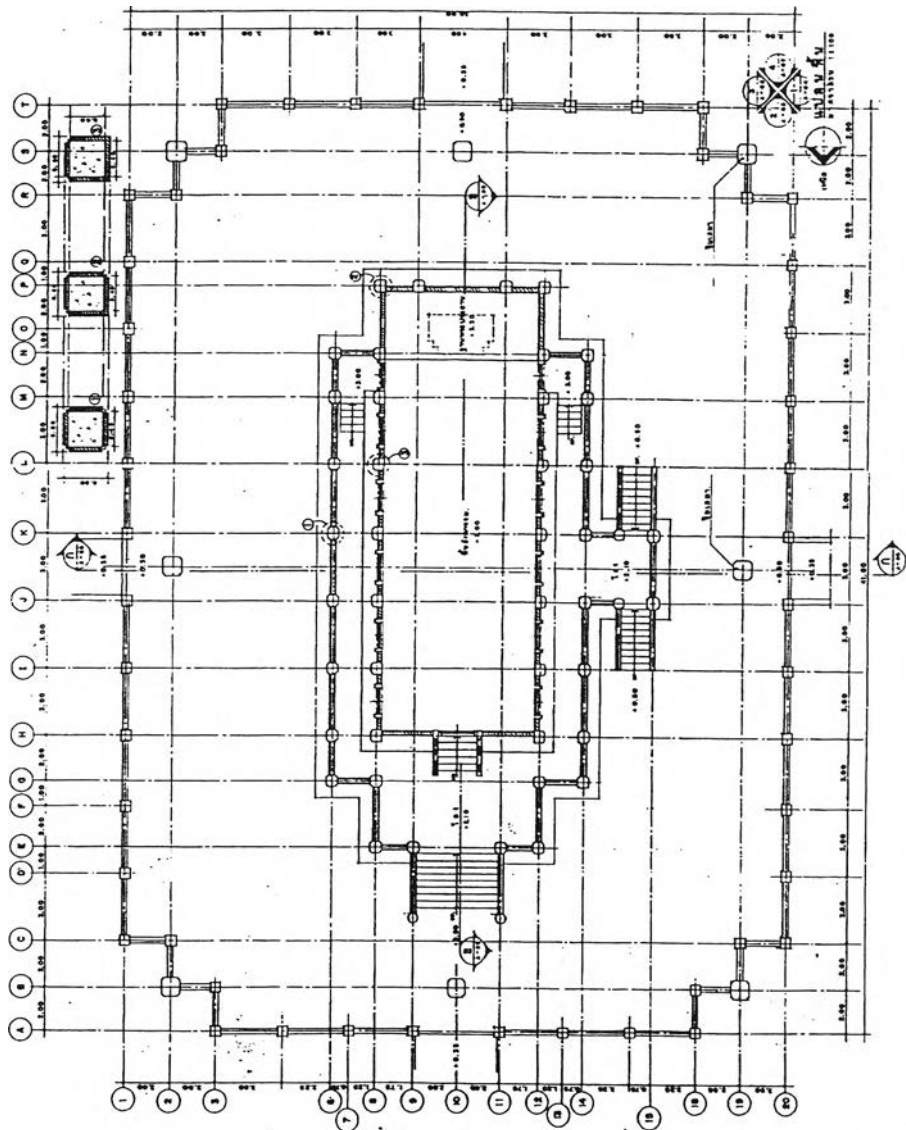

ภาพลายเส้นที่ 4.8.3.1 ผังบริเวณของวัดหลักสาม แสดงความสัมพันธ์ของพระอุโบสถกับสภาพแวดล้อม โดยหันด้านหน้าไปทางทิศเหนือหรือด้านคลองซึ่งเป็นทางสัญจรสมัยโบราณ

⁶⁷ สัมภาษณ์อาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี, 8 พฤศจิกายน 2547.

● **แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย**

แผนผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทรงโรง เป็นอาคารชั้นเดียว วางในแนวแกนทิศเหนือ-ทิศใต้ โดยหันหน้าไปทางคลองหรือทางทิศเหนือ ตัวอาคารประกอบด้วยพื้นที่ชั้นระเบียงซึ่งยกสูงจากพื้นชั้นลานประทักษิณประมาณ 2.00 เมตร ที่พื้นที่นี้มีบันไดทางขึ้นหลักทางด้านหน้า และบันทางขึ้นรองทางด้านตรีมุขซึ่งเป็นบันไดแยกออก 2 ทาง ตัวอาคารแบ่งเป็น 7 ห้อง โดยเป็นช่องหน้าต่าง 5 ห้อง ถัดไปในห้องที่ 6 ติดกับพระประธาน เป็นช่องประตูซึ่งให้เป็นทางสำหรับพระสงฆ์ โดยมีบันไดขึ้นจากชั้นระเบียงทั้ง 2 ข้างของอาคาร และส่วนห้องสุดท้ายหรือห้องที่ 7 เป็นผนังทึบเนื่องจากเป็นห้องประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางสมาธิ ทางด้านหน้ามีบันไดและประตูทางเข้าหลักอยู่ในแกนกลางอาคาร ล้อมรอบพระอุโบสถด้วยลานประทักษิณและกำแพงแก้วซึ่งคั่นด้วยเสาโคมดวงประทีปตั้งบนแนวกำแพงแก้วเป็นระยะๆ

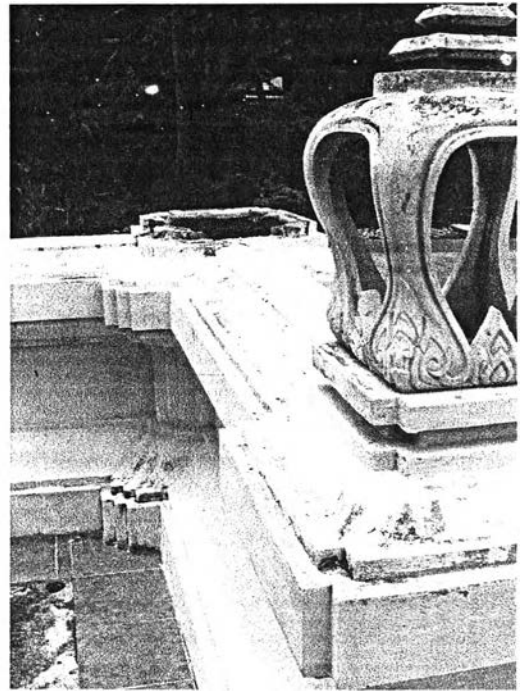

ภาพลายเส้นที่ 4.8.3.2 พระอุโบสถมีแผนผังแบบตรีมุข แบ่งเป็น 5 ห้อง ล้อมรอบด้วยลานประทักษิณโดยมีกำแพงแก้วประกอบเสมาเป็นเขตกัน

เสมา ในเวลาปัจจุบันนี้ พ.ศ. 2547 ยังมีได้ทำการฝังลูกนิมิตและตั้งเสมา แต่ในการออกแบบสถาปนิกออกแบบให้มีตำแหน่งเสมาทั้งหมด 9 ตำแหน่ง คือ ตรงกลางพระอุโบสถ 1 ตำแหน่ง ทางด้านสกัดและด้านข้างตั้งอยู่บนลานประทักษิณทั้งหมด 4 ตำแหน่ง และที่บริเวณมุมกำแพงแก้วรูปย่อมุมไม้สิบสองโดยเสมาตั้งประกอบอยู่บนกำแพงแก้วทั้ง 4 มุม

ภาพที่ 4.8.3.2 ฐานเสมาแบบที่ตั้งบนลานประทักษิณอยู่
ที่ด้านสกัดและด้านข้างของอาคาร

ภาพที่ 4.8.3.3 เสมาแบบตั้งบนกำแพงแก้วอยู่บริเวณมุม
ทั้ง 4 ของกำแพงแก้ว

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

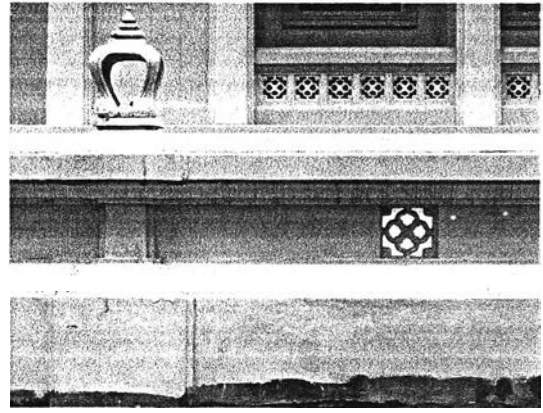
ตัวพระอุโบสถตั้งอยู่บนฐานประทักษิณ ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว รูปแบบโดยรวมเป็นการใช้องค์ประกอบแบบไทยประเพณี โดยคำนึงถึงเรื่องแสงและการระบายอากาศ

ฐานอาคาร เป็นฐานปัทม์บัวลูกฟัก เจาะช่องระบายอากาศที่ส่วนฐานเป็นช่องๆ ผนังบันไดทึบเป็นแนวตรงเฉียงลงมาจากด้วยเสาหัวเม็ดที่ฐานบันได ส่วนผนังกระเบื้องประดับด้วยกระเบื้องปราง

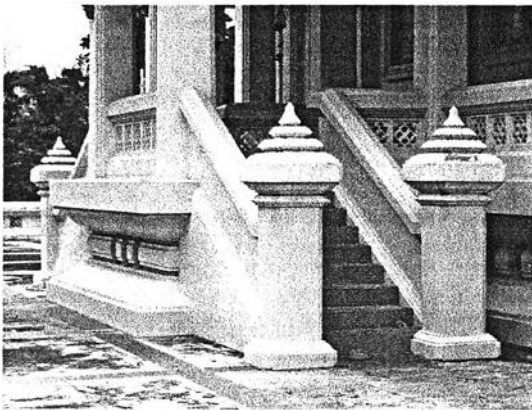
ตัวอาคาร เสาลอยเป็นเสาสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองเฉียงและสอปเข้าทางด้านบน ผนังในส่วนห้องพระพุทธรูปประธานเป็นผนังทึบเจาะร่องแนวนอน ชุ่มประตูและชุ่มหน้าต่างเป็นแบบเรียบง่าย ลดทอน ไม่มีลวดลาย มีลักษณะเดียวกับกรอบขีดหน้าของเรือนไทย ส่วนบานประตูและบานหน้าต่างเป็นบานไม้แกะสลักลงรักปิดทองประดับกระจกเป็นรูปเทวดาหรือทวารบาล คันทวยลงรักปิดทองประดับกระจกเป็นรูปหวนาค ในแต่ละช่วงเสาด้านบนทำเป็นชุ่มคูหาหลายราขวัตร

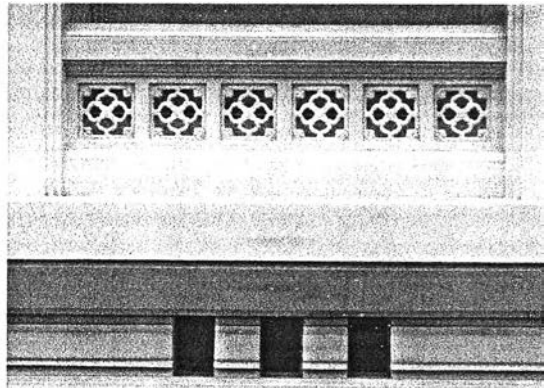
ภาพที่ 4.8.3.4 รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ

ภาพที่ 4.8.3.5 รูปแบบของกำแพงแก้ว ล้อมรอบตัวพระอุโบสถ

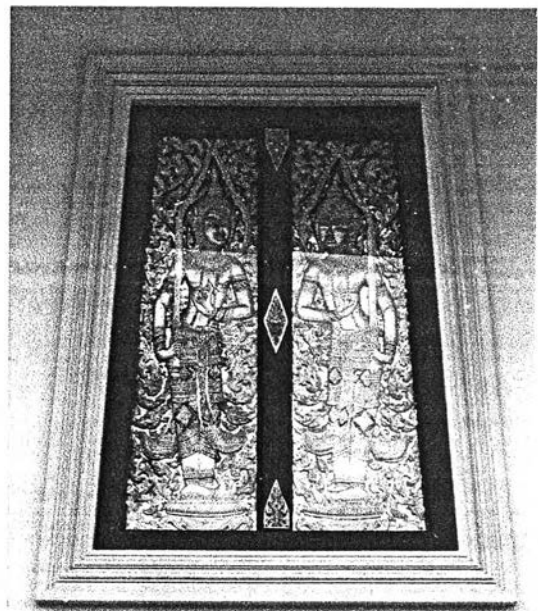
ภาพที่ 4.8.3.6 แสดงรูปแบบฐาน พนักบันได และเสาหัวเม็ด

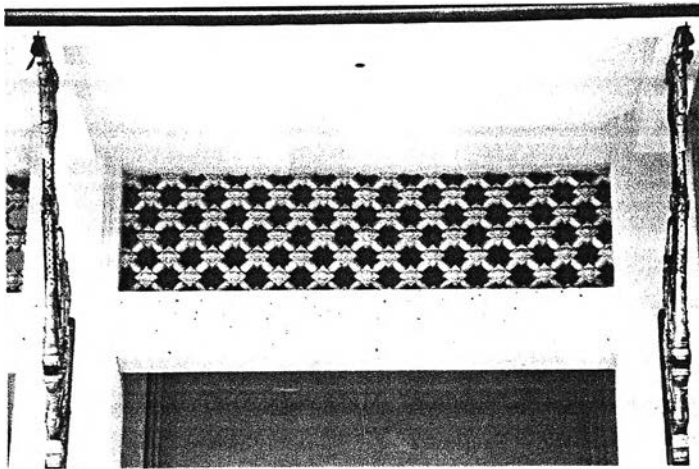
ภาพที่ 4.8.3.7 พนักกระเบื้องเป็นกระเบื้องปราง

ภาพที่ 4.8.3.8 ชும்ประตูเป็นแบบเรียบง่ายคล้ายกรอบเข็ดหน้าของเรือนไทย บานประตูไม้แกะสลักเป็นรูปเทพทวารบาล

ภาพที่ 4.8.3.9 ชும்หน้าต่างและบานหน้าต่างเป็นรูปแบบเดียวกันกับประตู

ภาพที่ 4.8.3.10 ระหว่างช่วงเสาด้านข้างเป็นซุ้มคูหาลายราชวัตร

ภาพที่ 4.8.3.11 คันทวยเป็นรูปหัวนาค

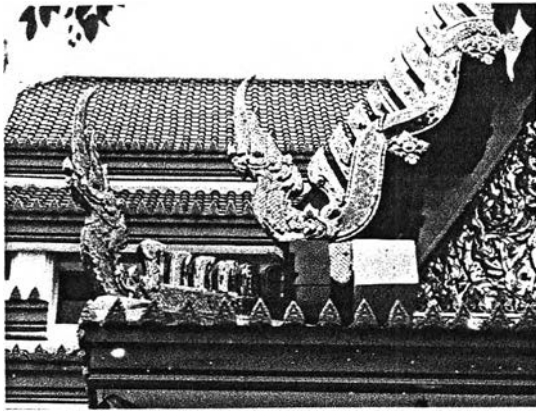
หลังคา เป็นหลังคาแบบตรีมุข โดยมีรูปแบบทางด้านหน้าและด้านหลังไม่เหมือนกันเนื่องจากประโยชน์ใช้สอยที่ต่างกัน ซึ่งชุดหลังคาหลักที่คลุมตัวอาคารมี 2 ชั้น ชั้นบนมี 2 ตับ ยกสูงชันเป็นชั้นคอสองแบ่งช่องติดกระจกเพื่อนำแสงธรรมชาติเข้าสู่ภายในทางผนังด้านบน ส่วนชั้นล่างมี 4 ตับ โดย 2 ตับบนเป็นทรงจั่วเปิดและชายคา 2 ตับล่างเป็นทรงจั่วปิด จากที่กล่าวมาข้างต้นว่าหลังคาด้านหน้าและด้านหลังไม่เหมือนกัน คือ ทางด้านหน้าเป็นลักษณะของมุขประเจ็ด คือ หลังคาชั้นบนยื่นออกมารับด้วยเสาประดับบัวหัวเสาซึ่งยื่นทะลุชั้นชายคา ชั้นชายคามี 2 ตับ เป็นทรงจั่วปิด หลังคาด้านหลังมี 3 ตับ ซึ่ง 2 ตับบนเป็นหลังคาทรงจั่วเปิดมีชายคาเป็นแบบจั่วปิด ที่มุขด้านข้างหรือด้านตรีมุขลดระดับหลังคาลงมาอยู่ในส่วนคอสองยื่นออกมามี 2 ตับ หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาแบบเคลือบสีส้มแบบดินเผา ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ซึ่งทำเป็นรูปหัวนาค ประดับกระจกสีตามแบบไทยประเพณี ที่หน้าบันแต่ละด้านผูกกลดลายแบบไทยโดยประดิษฐ์เป็นรูปต่างๆกัน ซึ่งล้วนแต่มีความหมายทั้งสิ้น ในส่วนนี้เป็นความคิดและความต้องการของเจ้าภาพ ได้แก่ หน้าบันด้านหน้าซึ่งเป็นมุขประเจ็ดเป็นรูปพระเจดีย์จุฬามณี หน้าบันด้านตรีมุขเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องพระหัตถ์ซ้ายถือดอกบัว ส่วนหน้าบันอื่นๆ เป็นรูปเทวดานั่งอยู่ในพระวิมานประดับด้วยฉัตร 2 ซ่าง

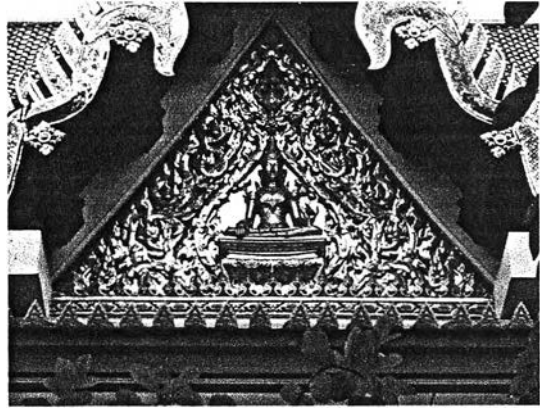
ภาพที่ 4.8.3.12 แสดงรูปทรงและการซ้อนชั้นของหลังคาพระอุโบสถ

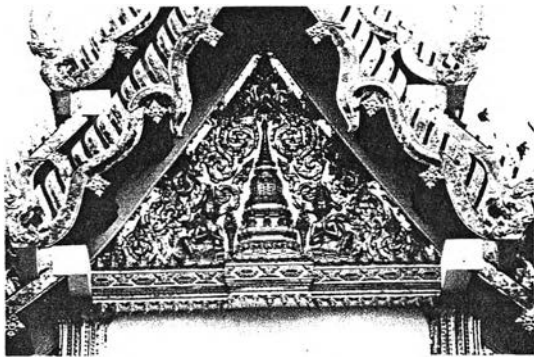
ภาพที่ 4.8.3.13 หลังคาชั้นบนยกเป็นคอสองติดกระจกเพื่อนำแสงธรรมชาติจากภายนอกเข้าสู่อาคาร

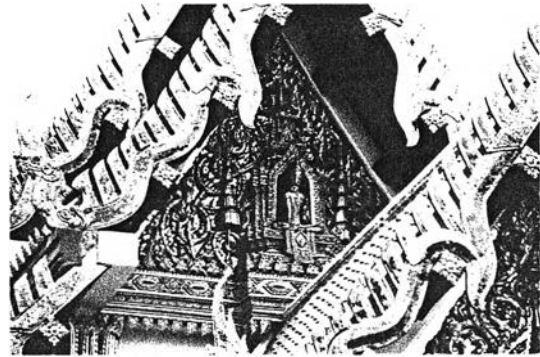
ภาพที่ 4.8.3.14 รูปแบบของวาระกาและหางหงส์

ภาพที่ 4.8.3.15 หน้าบันด้านตรีมุขประดิษฐานพระพุทธรูปทรงเครื่อง ด้านข้างผูกเป็นลวดลายประดับ

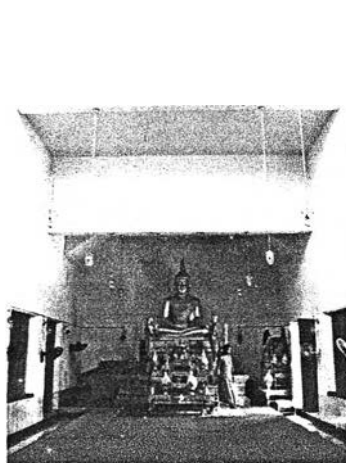

ภาพที่ 4.8.3.16 หน้าบันด้านหน้าเป็นรูปพระเจดีย์จุฬามณี

ภาพที่ 4.8.3.17 หน้าบันที่หลังคาชั้นบนเป็นรูปเทวดานั่งอยู่ในห่มวิมาน

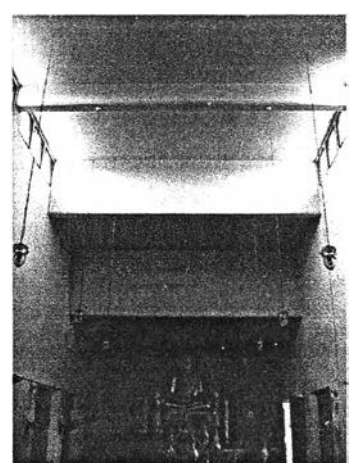
รูปแบบภายในอาคาร มีลักษณะเรียบง่าย ไม่ประดับตกแต่งทั้งในส่วนฝ้าเพดาน ผนังและบานประตู-หน้าต่าง เนื่องด้วยข้อจำกัดทางงบประมาณและเป็นการต้องการของเจ้าภาพ พระพุทธรูปประธานปางสมาธิ ประกอบด้วยพระโมคคัลลาและพระสารีบุตรทั้ง 2 ข้าง ประดิษฐานบนฐานชุกชีหินอ่อน

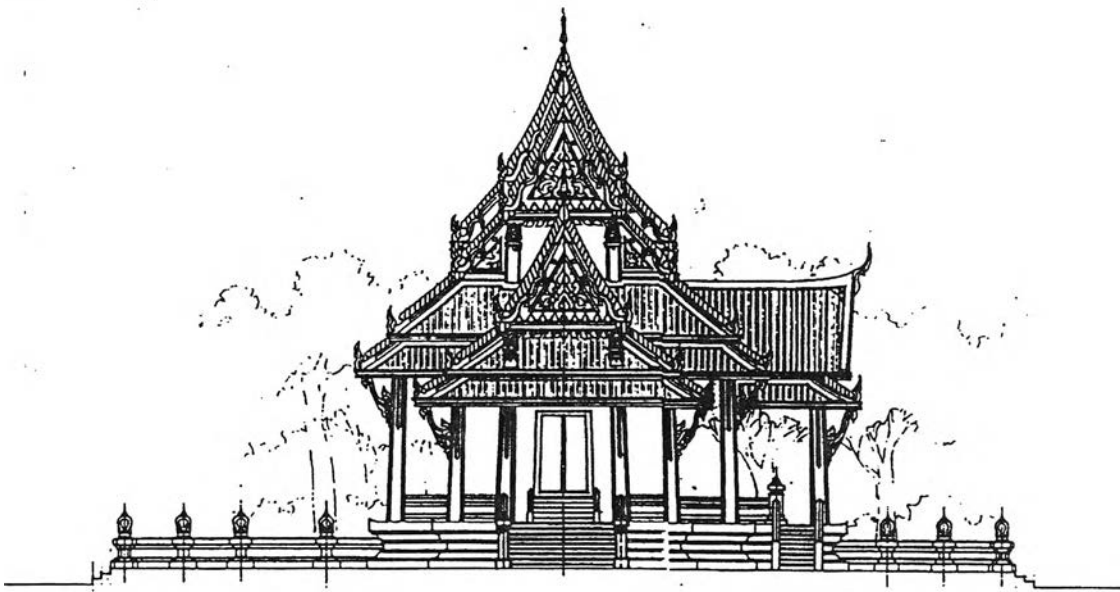
ภาพที่ 4.8.3.18 รูปแบบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถเป็นการทาสีขาวเรียบ ไม่เขียนลวดลาย

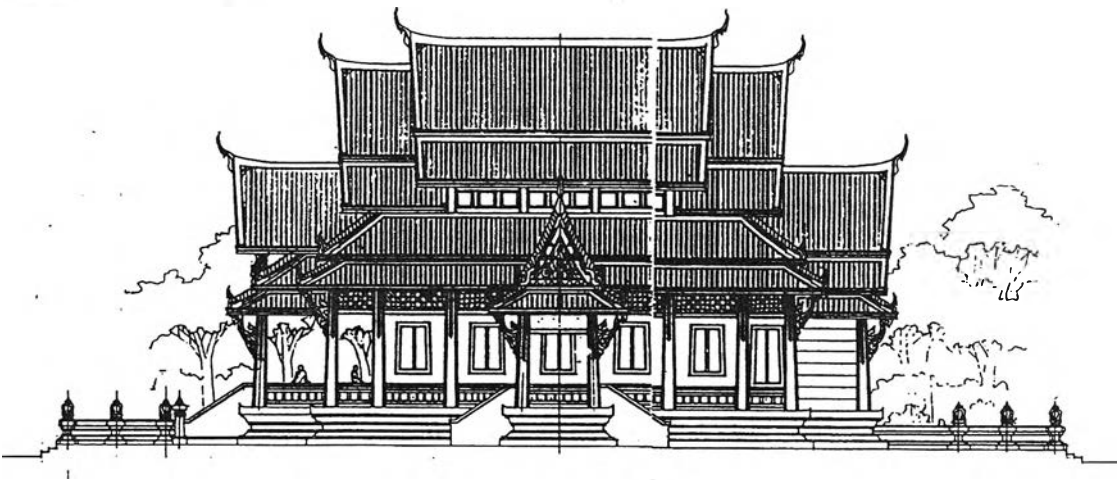
ภาพที่ 4.8.3.19 พระพุทธรูปประธานปางสมาธิ ประดิษฐานบนฐานชุกชีหินอ่อน ประกอบด้วยพระโมคคัลลาและพระสารีบุตร

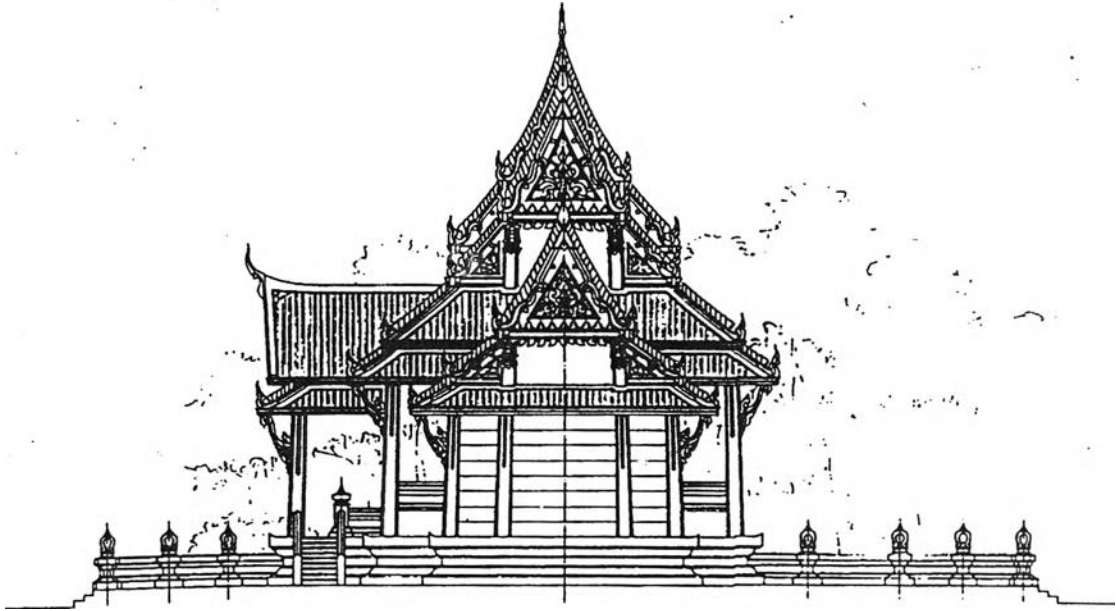
ภาพที่ 4.8.3.20 ผนังตอนบนส่วนคอสองเจาะเป็นช่องแสง เพดานทาสีขาวเรียบ

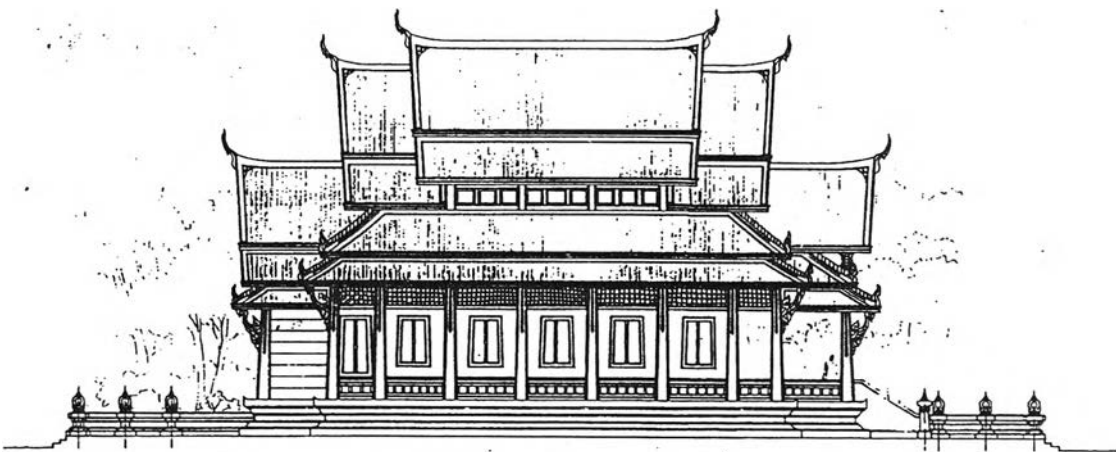
ภาพลายเส้นที่ 4.8.3.3 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ (ที่มา: แบบจากอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

ภาพลายเส้นที่ 4.8.3.4 แสดงรูปด้านข้างหรือด้านหลังพระอุโบสถ (ที่มา: แบบจากอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

ภาพลายเส้นที่ 4.8.3.5 แสดงรูปด้านหลังพระอุโบสถ (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี)

ภาพลายเส้นที่ 4.8.3.6 แสดงรูปด้านข้างพระอุโบสถ (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี)

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

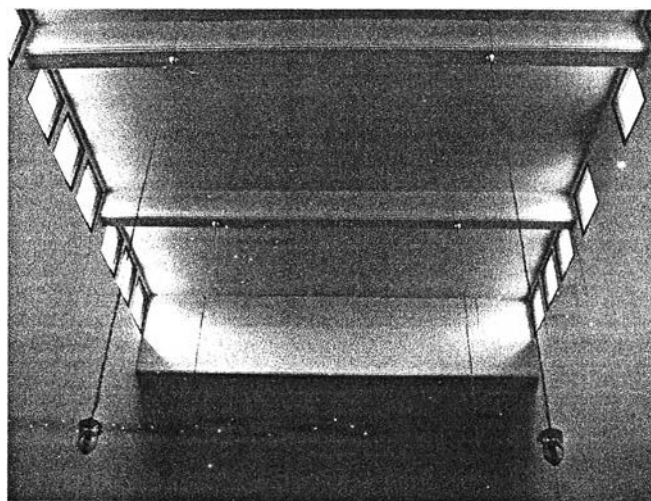
อาคารนี้ใช้สีและวัสดุตกแต่งแบบไทยประเพณี อย่างไรก็ตามได้ออกแบบให้มีการใช้สีตามความเหมาะสมคือไม่มากจนเกินไป ส่วนใหญ่ใช้สีตามธรรมชาติของวัสดุ ซึ่งตัวอาคารทาสีขาว กระเบื้องหลังคาเป็นสีดินเผา ส่วนลวดลายที่ประดับที่หน้าบัน ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ และคันทวย เป็นการลงรักปิดทองประดับกระจก

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

อาคารนี้ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงสร้างหลัก โดยใช้ตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร และหลังคา โดยในส่วนโครงสร้างหลังคานี้เป็นการใช้โครงคอนกรีตร่วมกับไม้ ส่วนฝ้าเพดานใช้แผ่นคอนกรีตสำเร็จรูปวางแล้วเทคอนกรีตทับอีกชั้นหนึ่งเพื่อป้องกันการรั่วซึม

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

อาคารนี้มีที่ว่างภายในตามรูปทรงของอาคาร มีขนาดไม่กว้างนักจึงไม่มีเสาร่วมภายใน ได้แสงธรรมชาติจากภายนอกทางช่องประตูและช่องหน้าต่าง ที่สำคัญได้แสงจากส่วบน นั่นคือบริเวณคอสองที่ใช้กระจกนั่นเอง

ภาพที่ 4.8.3.21 แสดงเทคนิควิธีการนำแสงสว่างเข้าสู่ภายในทางส่วนคอสองติดกระจก

- **ปัญหาและอิทธิพลที่มีผลต่อการออกแบบ**

เนื่องจากพระอุโบสถนี้สร้างด้วยเงินบริจาคของเจ้าภาพ ทำให้การออกแบบในหลายๆส่วนจำเป็นต้องทำตามความต้องการของเจ้าภาพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของลวดลายหรือการใช้สี และที่สำคัญคือจะต้องประหยัดด้วยข้อจำกัดทางงบประมาณตามที่เจ้าภาพบริจาค แต่ทั้งนี้ก็มีข้อดี คือ ระยะเวลาในการก่อสร้างเสร็จสิ้นในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งแตกต่างกับการสร้างโดยการเรียโร หรือเงินบริจาคของประชาชน อาจจะทำให้การตกแต่งไปได้เรื่อยๆ แต่ก็ต้องใช้เวลาในการก่อสร้างเป็นเวลานาน

4.8.4 พระอุโบสถ วัดราชวรীরำรุง กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4.8.4.1 ทศนียภาพภายนอกพระอุโบสถ วัดราชวรীরำรุง

ที่ตั้งของวัด	เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
ปีที่สร้าง	พ.ศ. 2544 – 2546
สถาปนิกผู้ออกแบบ	อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี

● ประวัติความเป็นมาของวัด และสถาปัตยกรรมที่ทำการศึกษ

แต่เดิมวัดนี้เป็นวัดที่ถูกปล่อยทิ้งไว้จนรกร้าง เป็นวัดของชาวมอญ ชื่อว่า "วัดนกรระจอก" ต่อมาได้มีจิตศรัทธาและแรงศรัทธาจากประชาชนร่วมมือร่วมใจกันบูรณะปฏิสังขรณ์จนมีสภาพดี โดยได้ตั้งชื่อวัดใหม่เป็นชื่อ "วัดราชวรীরำรุง" หมายถึง วัดที่สร้างและทำนุบำรุงโดยราชวร วัดนี้สังกัดธรรมยุติกนิกาย มีเนื้อที่ 20 ไร่ 22 งาน 4 วา

มูลเหตุในการสร้างพระอุโบสถของวัดนี้ คือ คุณยายทองอยู่ นาควิชะระ ซึ่งเป็นผู้อุปฐากวัดนี้มานานแล้ว ได้สร้างอาคารถวายไว้หลายหลัง ได้แก่ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ความเป็นจริงที่วัดนี้ก็มีพระอุโบสถอยู่ก่อนแล้ว แต่มีความชำรุดทรุดโทรมมาก คุณยายทองอยู่ จึงมีจิตศรัทธาที่จะเป็นเจ้าภาพในการสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ ซึ่งได้ติดต่อขอให้อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี ผู้เคยทำงานร่วมกันมาหลายนาน จนมีความไว้วางใจและเชื่อถือในฝีมือการออกแบบ โดยก่อนหน้านี้ได้ออกแบบพระอุโบสถวัดหลักสามซึ่งอยู่ในพื้นที่ระแวกเดียวกัน ได้มีอิทธิพลต่อการออกแบบพระอุโบสถหลังนี้พอสมควร กล่าวคือ เจ้าภาพมีความประทับใจกับพระอุโบสถวัดหลักสามเป็นอย่างมาก จึงมีความต้องการจะให้พระอุโบสถนี้มีลักษณะเหมือนกัน เช่น อาคารแบบตรีมุข การใช้หลังคาแบบมุขประเจ็ดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เป็นต้น แต่สถาปนิกได้แนะนำว่าพระอุโบสถสร้างต่างที่ ต่างวัดควรจะออกแบบใหม่เพื่อให้มีความแตกต่างกัน คุณยายทองอยู่ นาควิชะระ ผู้เป็นเจ้าภาพได้เสียชีวิตก่อนที่พระอุโบสถจะเริ่มสร้าง ลูกสาวทั้ง 2 คน คือ คุณวณิ และคุณวณิดา นาควิชะระ จึงเป็นผู้ดำเนินการต่อจนเสร็จสมบูรณ์

⁶⁸ สัมภาษณ์อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี, 8 พฤศจิกายน 2547.

● แนวความคิดในการออกแบบ⁶⁹

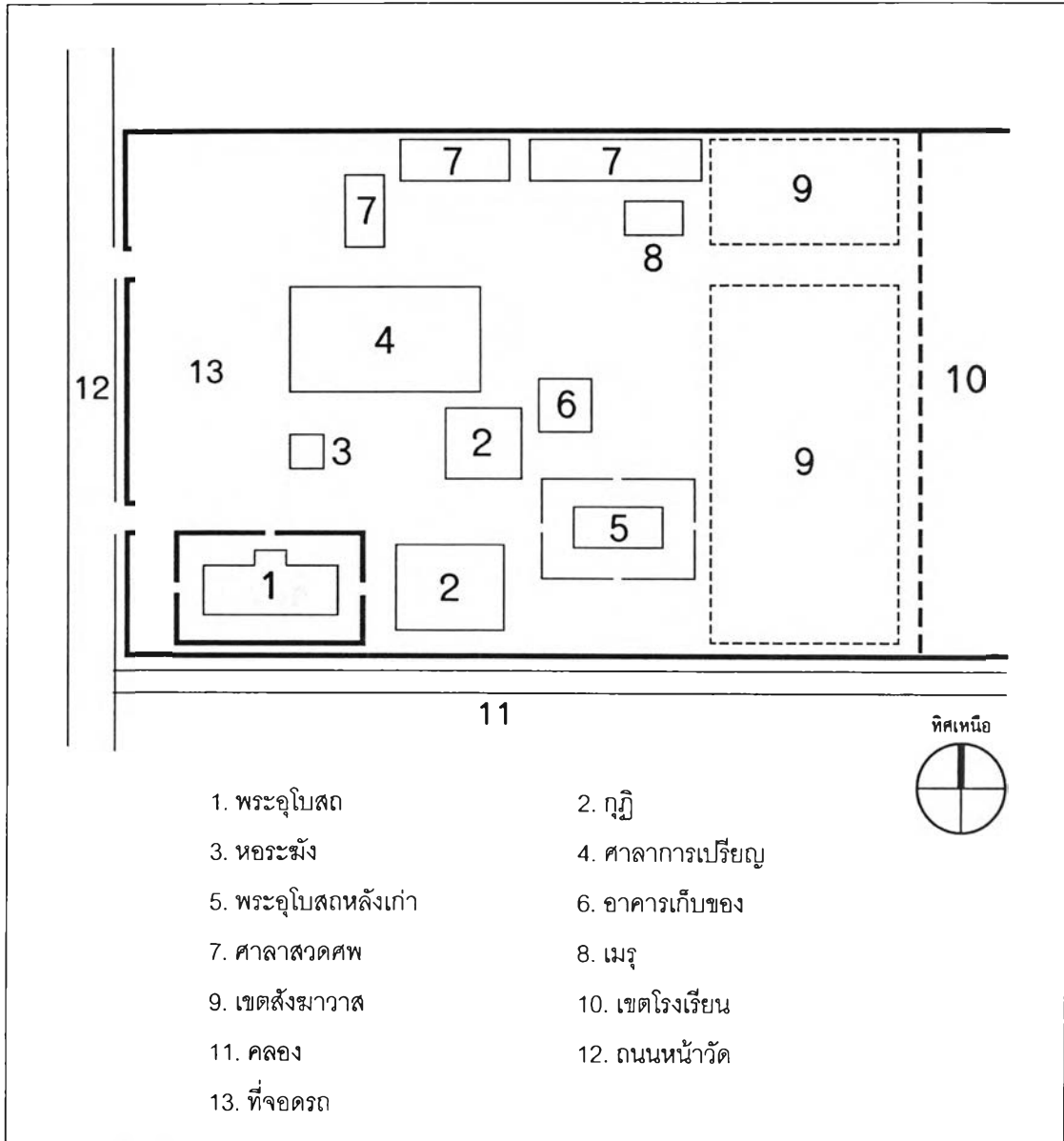
แนวความคิดในการออกแบบของสถาปนิกแต่แรกมิได้คิดจะออกแบบให้พระอุโบสถหลังนี้เป็นแบบตรีมุขเหมือนพระอุโบสถของวัดหลักสามตามที่เจ้าภาพต้องการ แต่บังเอิญมีข้อจำกัดในเรื่องของสภาพที่ตั้ง เพราะวัดราษฎร์บำรุงมีทางเข้าหลักอยู่ทางทิศตะวันตก แต่พระอุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทำให้พระอุโบสถหันหลังให้ทางเข้าหลัก ประกอบกับด้านข้างด้านหนึ่งตั้งชิดเขตวัด อีกด้านหนึ่งเป็นลานจอดรถของประชาชน เป็นการบังคับให้ต้องมีมุขทางด้านข้างเพื่อตอบรับกับการ Approach ของคนทั่วไป จึงจำเป็นต้องออกแบบให้อาคารเป็นแบบตรีมุขโดยปริยาย แต่อย่างไรก็ตามพระอุโบสถหลังนี้ก็มีความแตกต่างกับพระอุโบสถของวัดหลักสามในหลายส่วน ได้แก่ ขนาดอาคารที่ใหญ่และมีจำนวนห้องมากกว่า ตำแหน่งโอบเสมา บริเวณคอกสองซึ่งมีลักษณะที่บิ่ไม่ติดกระจะก รูปแบบของกำแพงแก้ว และลวดลายในการประดับตกแต่งที่ต่างกัน โดยพระอุโบสถนี้ให้ลวดลายพุกษชาติทั้งหมด เป็นการสื่อความหมายถึง ผู้อุปถัมภ์ในการสร้างพระอุโบสถนี้เป็นผู้หญิงทั้งหมดนั่นเอง

● การเลือกที่ตั้งอาคาร

ในการเลือกที่ตั้งอาคาร ในขณะนั้นพื้นที่ในวัดมีค่อนข้างจำกัด ซึ่งมีบริเวณที่สามารถทำการก่อสร้างได้เพียง 3 ที่ ได้แก่

1. บริเวณพระอุโบสถเก่า แต่ต้องทำการรื้อถอนพระอุโบสถเก่าออกไป ซึ่งที่นี้สถาปนิกไม่เห็นด้วย คิดว่าน่าจะเก็บรักษาไว้ หรืออาจทำการรื้อถอนเพื่อปรับใช้เป็นพระวิหารได้ต่อไป
2. บริเวณลานจอดรถด้านหน้า ซึ่งก็ไม่เหมาะสมเพราะจะทำให้ขวางการทำกิจกรรมและประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ
3. บริเวณที่ตั้งในปัจจุบัน คือสร้างติดเขตวัดบริเวณมุมด้านหน้า สถาปนิกคิดว่าเหมาะสมที่สุด เนื่องจากเป็นที่ตั้งที่ได้มุมมองที่ดี และตอบรับกับลานจอดรถด้านหน้า เป็นการแยกทางสู่พระอุโบสถใหม่จากทางหลักคือจากประตูไปสู่พระอุโบสถเก่า จึงได้เลือกที่นี้เป็นสถานที่ก่อสร้าง

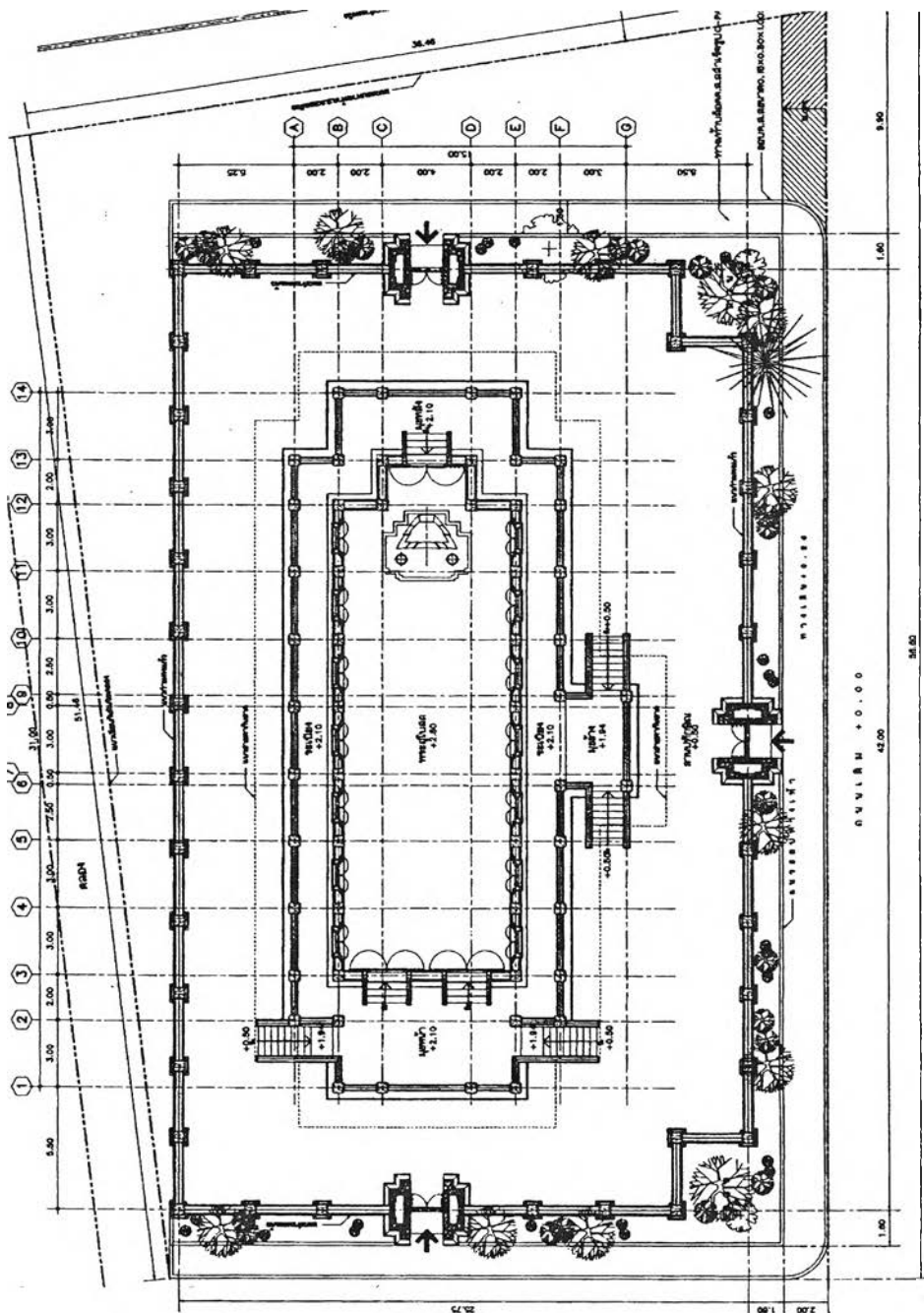
⁶⁹ สัมภาษณ์อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี, 8 พฤศจิกายน 2547.

ภาพลายเส้นที่ 4.8.4.1 ผังบริเวณของวัดราษฎร์บำรุง แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระอุโบสถกับสภาพแวดล้อม โดยพระอุโบสถหันหน้าปางทิศตะวันออก และด้านตรีมุขหันไปทางทิศเหนือ

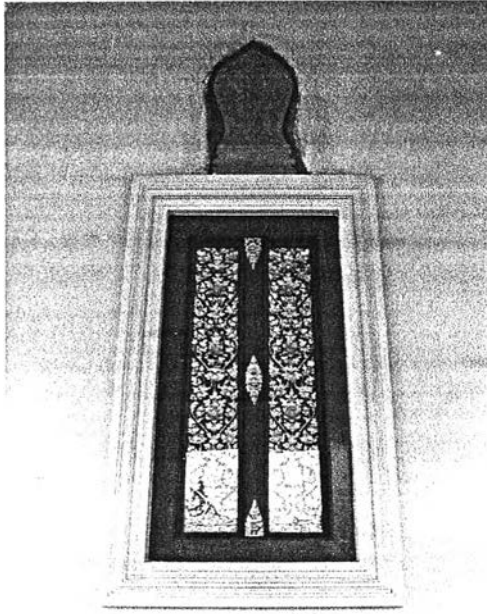
● แผนผังอาคารกับหน้าที่ใช้สอย

แผนผังพระอุโบสถเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นอาคารชั้นเดียว วางอาคารตามแนวแกนทิศตะวันออก - ตะวันตก โดยหันหน้าทางทิศตะวันออก อาคารล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วซึ่งมีซุ้มประตูและช่องประตูทางด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้างหรือด้านตรีมุข อาคารยกฐานเป็นชั้นระเบียงสูงจากลานประทักษิณประมาณ 2.00 เมตร มีบันไดทางขึ้นที่มุขด้านหน้าทั้ง 2 ข้าง และที่มุขด้านตรีมุข เป็นการแยกทางสัญจรของพระสงฆ์ซึ่งเข้าทางด้านหน้า และทางเข้าของฆราวาสเข้าทางด้านข้าง ตัวพระอุโบสถยกฐานสูงจากชั้นระเบียง 0.80 เมตร แบ่งเป็น 7 ห้อง แต่ละห้องมีช่องหน้าต่างห้องละ 1 บาน มีบันไดและประตูทางเข้าด้านหน้า 2 ตำแหน่ง ที่ผนังด้านหลังนี้ย่อมุขเป็นกระเปาะโดยมีบันไดและประตู 1 ตำแหน่ง

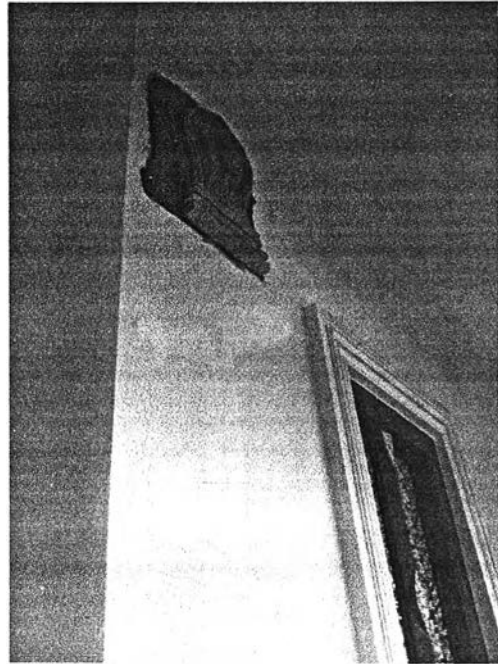

ภาพลายเส้นที่ 4.8.4.2 แผนผังพระอุโบสถวางในแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก ประกอบด้วยตัวอาคาร ชั้นระเบียง และล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว (ที่มา: แบบจากอาจารย์เผ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

เสมา เป็นลักษณะใบเสมาซึ่งเป็นปูนปั้นนูนต่ำติดแนบกับผนังที่ผนังส่วนบนเหนือระดับประตูหน้าต่าง โดยการออกแบบในลักษณะนี้เพื่อแสดงความสัมพันธ์กับพระอุโบสถเก่าซึ่งมีรูปแบบเช่นนี้

ภาพที่ 4.8.4.2 ใบเสมาติดอยู่ที่ผนังภายนอกด้านข้างเหนือซุ้มหน้าต่าง

ภาพที่ 4.8.4.3 ใบเสมาติดที่ผนังด้านบนที่มุมอาคาร

● รูปแบบสถาปัตยกรรม

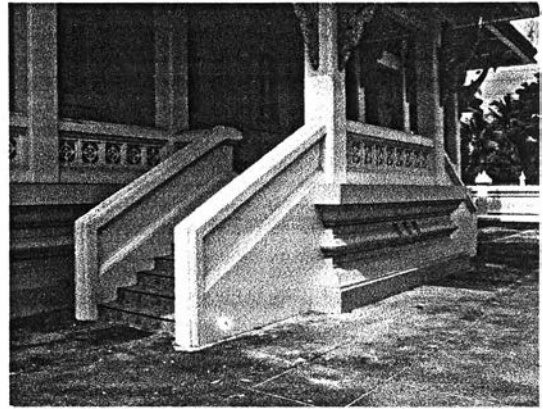
รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถเป็นแบบไทยประเพณี ทั้งในด้านรูปแบบขององค์ประกอบต่างๆ ได้ทำตามแนวทางชั้นหลักของไทย รวมถึงการประดับตกแต่งซึ่งใช้การปิดทองประดับกระจก ซึ่งนำมาผสมผสานกับโครงสร้างสมัยใหม่ โดยจะอธิบายรูปแบบสถาปัตยกรรมแยกตามส่วนต่างๆ เริ่มตั้งแต่

ฐานอาคาร เป็นฐานปัทม์ลูกแก้วอกไก่เจาะช่องระบายอากาศ ผนังบันไดเป็นแบบทึบ เป็นแนวเอียงตามความชันของบันได ส่วนผนังกระเบื้องเป็นกระเบื้องปู

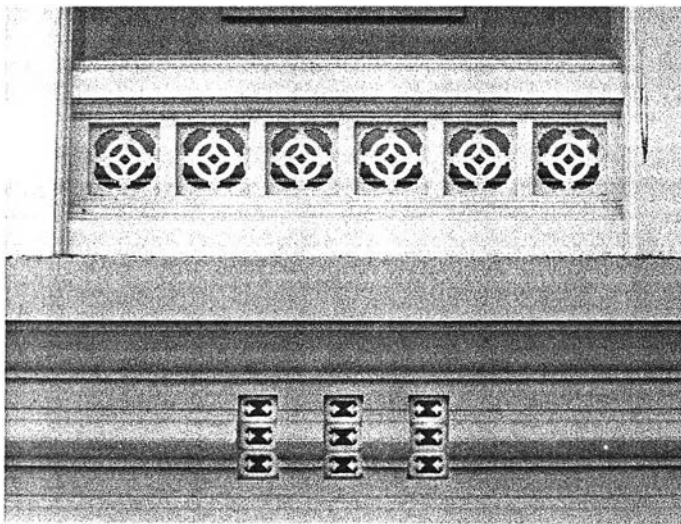
ตัวอาคาร ใช้เสาหล่อสี่เหลี่ยมย่อมุมมบัว ระหว่างช่องเสาด้านบนเป็นซุ้มคูหาลายราชวัตร ซุ้มประตูและซุ้มหน้าต่างเป็นแบบเรียบง่ายใช้กรอบปูนปั้นคล้ายกับกรอบขีดหน้าของเรือนไทย บานประตูและบานหน้าต่างเป็นบานไม้แกะสลักเป็นลวดลายพฤกษชาติลงรักปิดทอง คันทวยลวดลายพฤกษชาติปิดทองประดับกระจก

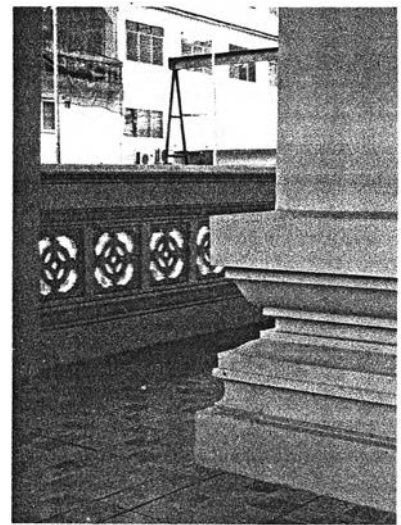
ภาพที่ 4.8.4.4 รูปแบบโดยรวมของพระอุโบสถ

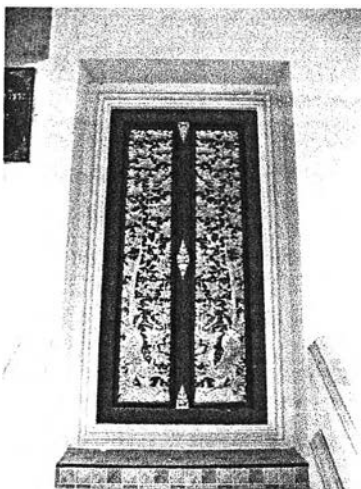
ภาพที่ 4.8.4.5 แสดงรูปแบบบัวฐานชั้นระเบียง และพนักรับบันไดแบบที่บ

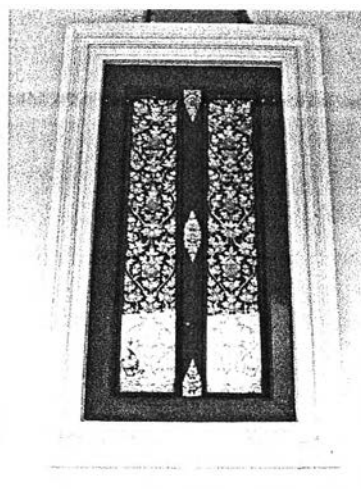
ภาพที่ 4.8.4.6 แสดงรูปแบบพนักรเบียงกระเบื้องปฐ และการเจาะช่องระบายอากาศที่บัวฐาน

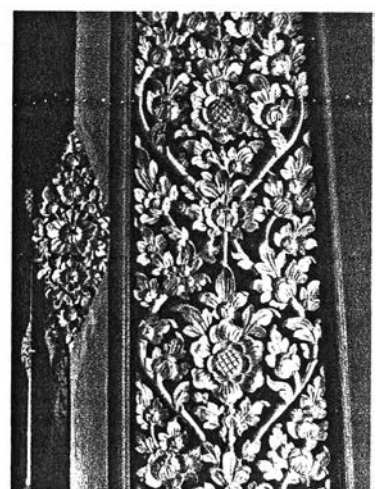
ภาพที่ 4.8.4.7 แสดงรูปแบบบัวฐานชั้นพระอุโบสถ

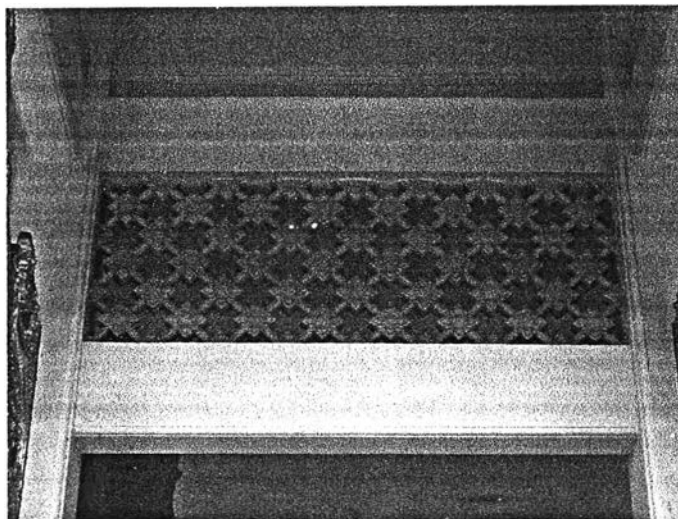
ภาพที่ 4.8.4.8 ชุ่มประตูเป็นรูปแบบคล้ายกรอบเขื่อนหน้าของเรือนไทย

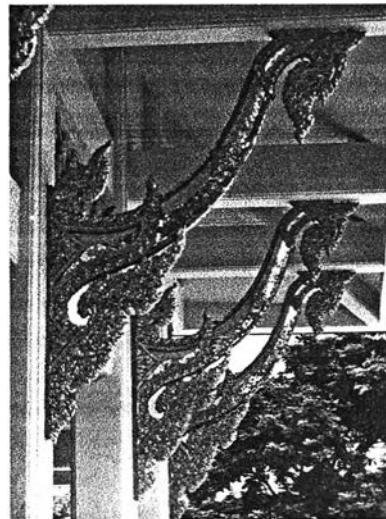
ภาพที่ 4.8.4.9 ชุ่มหน้าต่างเป็นรูปแบบเดียวกับชุ่มประตู

ภาพที่ 4.8.4.10 บานประตูและหน้าต่างไม้แกะสลักเป็นลวดลายพุกกษชาติ

ภาพที่ 4.8.4.11 ระหว่างช่วงเสาด้านบนเป็นซุ้มคูหาลวดลายราชวัตร

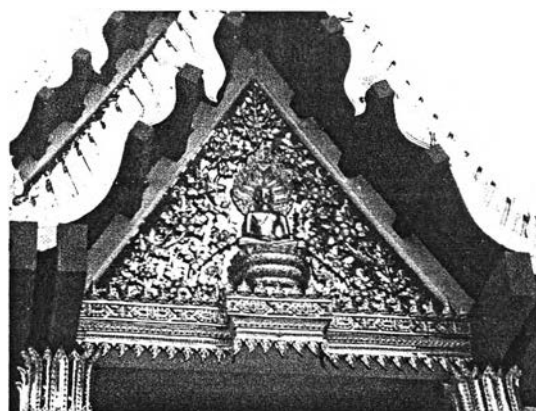

ภาพที่ 4.8.4.12 คันทวยลวดลายพุกษ

รูปแบบหลังคา ส่วนหลังคาหลักมี 2 ชั้น ชั้นบนเป็นแบบจั่วเปิด 2 ตับ ยกสูงขึ้นเพื่อทำเป็นส่วนคอสอง ชั้นล่างเป็นจั่วเปิดเช่นกัน 2 ตับ ต่อด้วยชั้นชายคาซึ่งเป็นแบบจั่วปิด 2 ตับ ที่มีมุขด้านหน้าและด้านหลังยื่นหลังคามุขประเจิดมีบัวหัวเสาทะลุชั้นชายคาขึ้นมาไว้ ชั้นชายคาเป็นแบบจั่วปิด 2 ตับ ส่วนด้านตรีมุขเป็นจั่วขนาดเล็กกว่าเป็นจั่วเปิด หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาจากบักกล้วยเคลือบสีเหลืองส้ม ซ้อฟ้า ไบระกา และหางหงส์แบบไทยปิดกระจักสี ที่หน้าบันประดิษฐ์เป็นลวดลายพุกษชาติ แต่ละด้านประดิษฐ์รูปพุทธรูปปางต่างๆ อันเป็นพระประจำวันจันทร์ วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันเกิดของคุณตาสง่า (คุณพ่อ) คุณยายทองอยู่ (คุณแม่) คุณวณี และคุณวนิดา นาควิชะระ (บุตรสาว) ส่วนนี้เป็นความประสงค์ของเจ้าภาพ บริเวณคอสองที่ปิดทึบเป็นความต้องการของเจ้าภาพซึ่งแต่เดิมสถาปนิกออกแบบให้เป็นกระจักเพื่อนำแสงเข้าสู่ภายใน

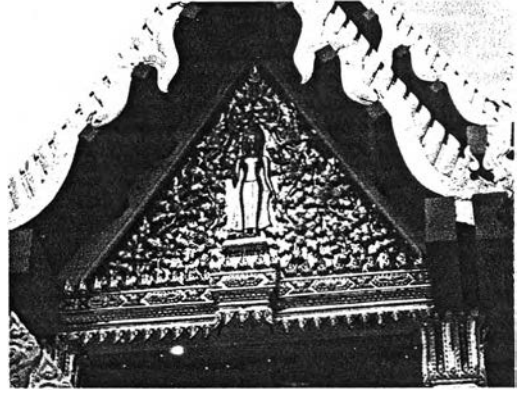
ภาพที่ 4.8.4.13 แสดงรูปทรงและการซ้อนชั้นหลังคาพระอุโบสถ

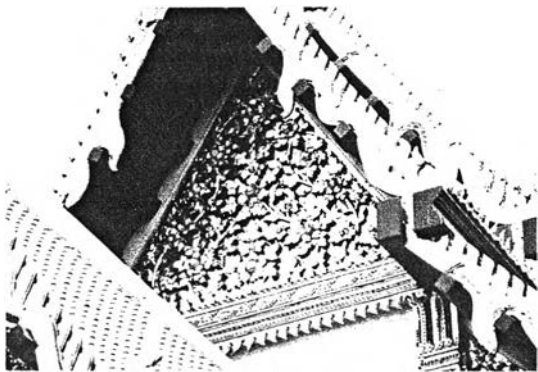
ภาพที่ 4.8.4.14 หน้าบันด้านหลังเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันเสาร์

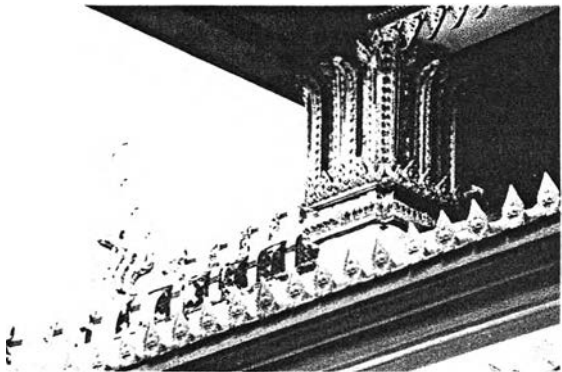
ภาพที่ 4.8.4.15 หน้าบันด้านตวิมุขเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ
ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันจันทร์

ภาพที่ 4.8.4.16 หน้าบันด้านหน้าเป็นพระพุทธรูปปาง
ประทานพร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประจำวันพฤหัสบดี

ภาพที่ 4.8.4.17 หน้าบันหลังคาชั้นบน ผูกเป็นลวดลาย
พุกษชาติและดอกพุดตาน

ภาพที่ 4.8.4.18 แสดงรูปแบบบัวหัวเสาที่ขึ้นไปรับหลังคา
มุขประเจ็ด

ภายในอาคาร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธานปางมารวิชัยตั้งอยู่บนรัตนบัลลังก์และฐานชุกชีหินอ่อน ประกอบด้วยพระโมคคัลลาและพระสารีบุตรอยู่ทางเบื้องซ้ายและเบื้องขวา พื้นหินอ่อนเรียบรูปแบบภายในมีความเรียบง่ายไม่ประดับตกแต่งทั้งที่ฝ้าเพดาน ผนังและบานประตูหน้าต่าง

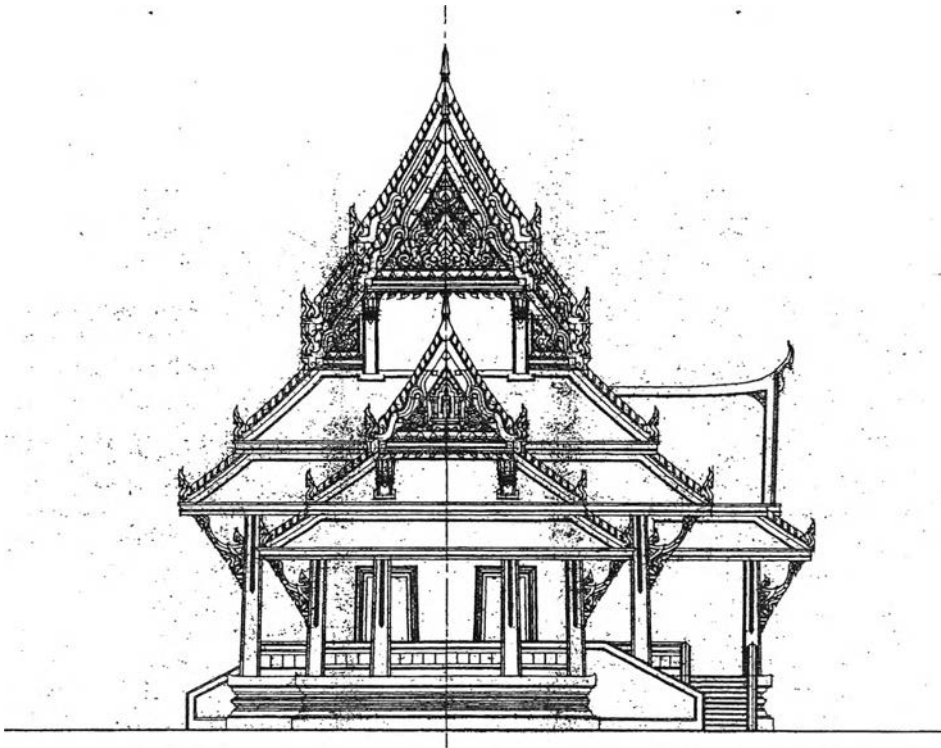
ภาพที่ 4.8.4.19 รูปแบบสถาปัตยกรรม
ภายในซึ่งมีรูปแบบเรียบง่ายมีได้ประดับ
ตกแต่ง

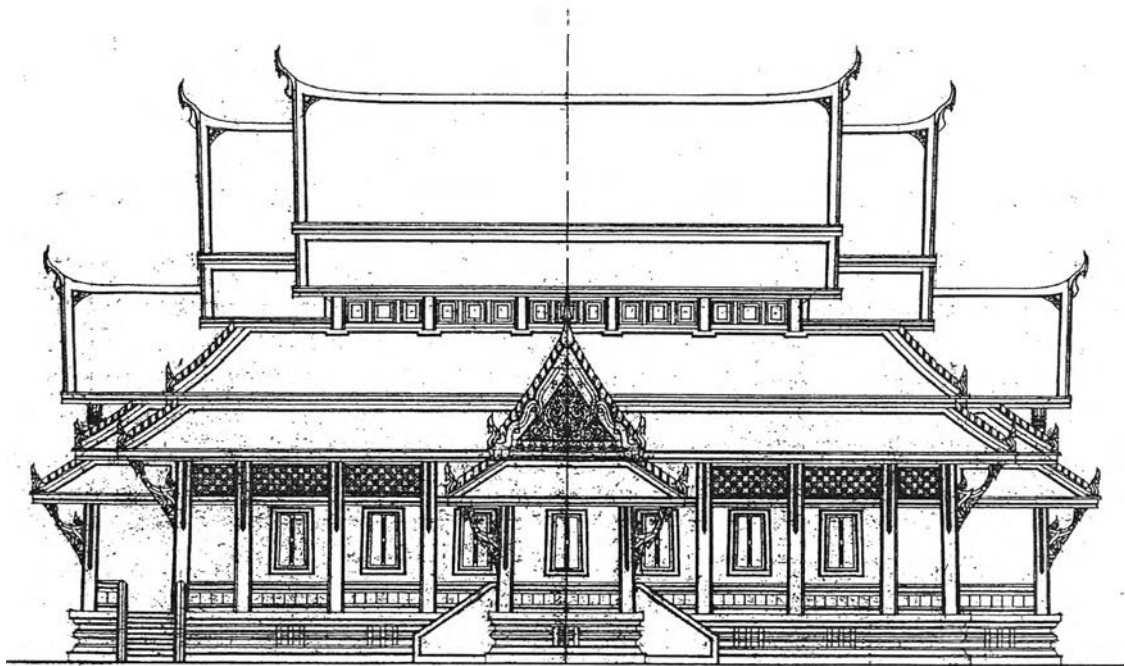
ภาพที่ 4.8.4.20 พระพุทธรูปประธาน
ปางมารวิชัยประดิษฐานบนฐานชุกชี
หินอ่อน ประกอบด้วยพระโมคคัลลา
และสารีบุตรทั้ง 2 ข้าง

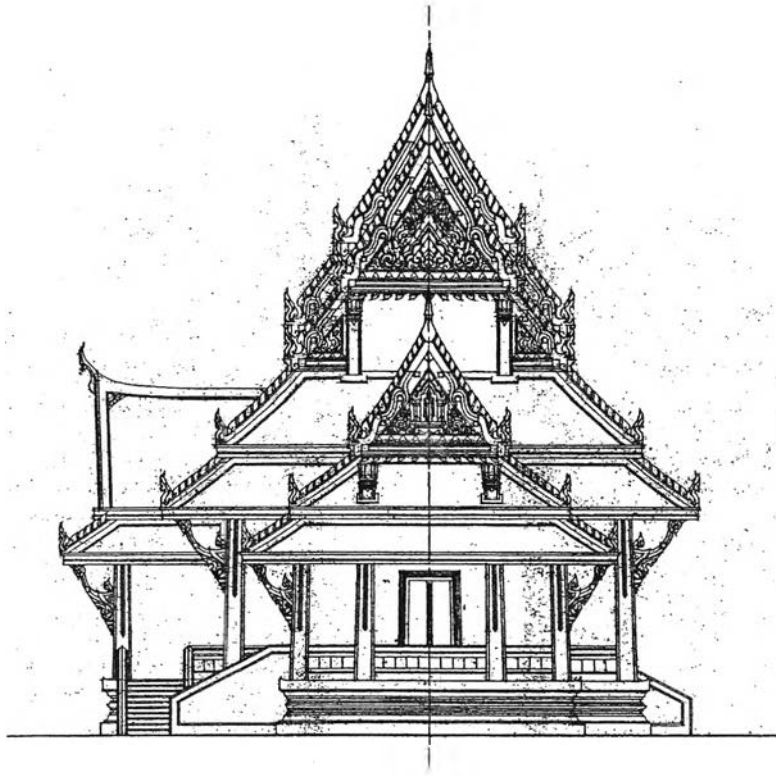
ภาพที่ 4.8.4.21 รูปแบบภายในด้าน
ประตูทางเข้า

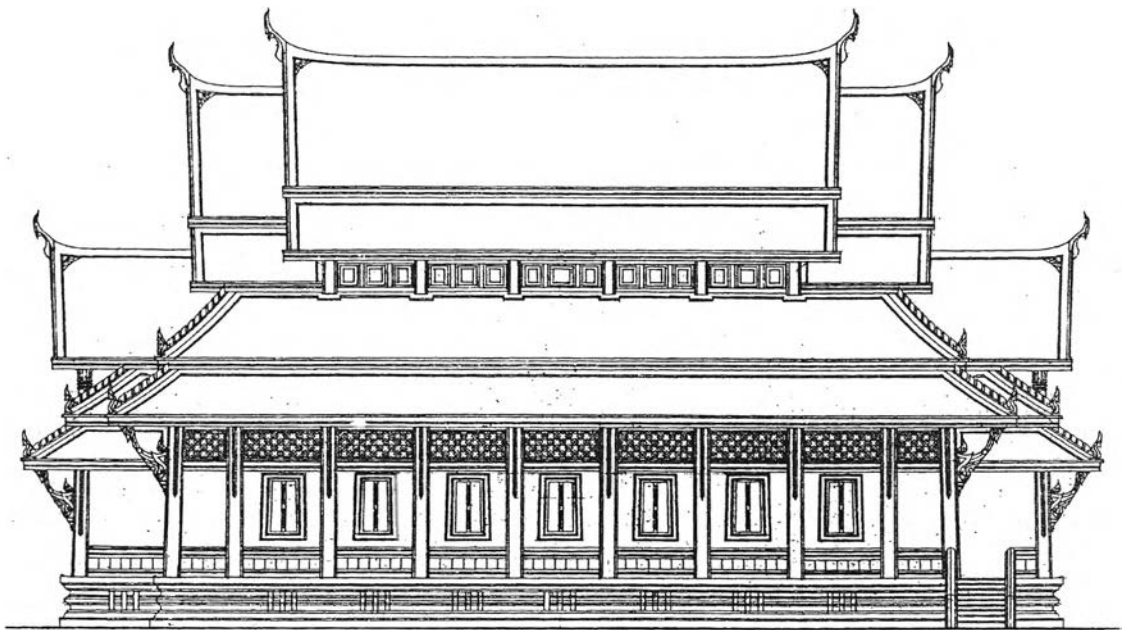
ภาพลายเส้นที่ 4.8.4.3 แสดงรูปด้านหน้าพระอุโบสถ (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฒ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

ภาพลายเส้นที่ 4.8.4.4 แสดงรูปด้านข้างหรือด้านตรีมุขพระอุโบสถ (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฒ่า สุวรรณศักดิ์ศรี)

ภาพลายเส้นที่ 4.8.4.5 แสดงรูปด้านหลังพระอุโบสถ (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี)

ภาพลายเส้นที่ 4.8.4.6 แสดงรูปด้านข้างพระอุโบสถ (ที่มา: แบบจากอาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี)

- **สีและวัสดุตกแต่งอาคาร**

สีและวัสดุตกแต่งอาคารส่วนใหญ่ยึดถือตามแบบไทยประเพณี ได้แก่ ลวดลายปูนปั้นปิดทองประดับกระจกสี จะเห็นได้จากที่หน้าบัน บัวหัวเสา คันทวย และบานประตูหน้าต่าง เป็นต้น กระเบื้องมุงหลังคาใช้สีเหลืองส้ม อันเป็นแนวความคิดของเจ้าภาพ ซึ่งเป็นว่าเป็นสีของพระพุทธศาสนา ตัวอาคารทาสีขาว

- **ระบบโครงสร้างและเทคนิควิธีการก่อสร้าง**

อาคารนี้ใช้คอนกรีตเสริมเหล็กเป็นโครงสร้างหลัก โดยใช้ตั้งแต่ส่วนฐานราก ตัวอาคาร และหลังคา โดยในส่วนโครงสร้างหลังคาเป็นการใช้โครงคอนกรีตร่วมกับไม้ ส่วนฝ้าเพดานใช้แผ่นคอนกรีตสำเร็จรูปวางแล้วเทคอนกรีตทับอีกชั้นหนึ่งเพื่อป้องกันการรั่วซึม

- **แสงและที่ว่างภายในอาคาร**

อาคารนี้มีที่ว่างภายในตามรูปทรงของอาคารมีระยะค่อนข้างยาวเนื่องจากอาคารแบ่งเป็น 7 ห้อง มีขนาดไม่กว้างนักจึงไม่มีเสาร่วมภายใน ได้แสงธรรมชาติจากภายนอกทางช่องประตูและช่องหน้าต่างโดยรอบ

บทสรุปแนวทางการออกแบบพุทธศิลป์สถาปัตยกรรมไทย อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี

อาจารย์เฝ้า สุวรรณศักดิ์ศรี เป็นสถาปนิกผู้ปฏิบัติงานด้านสถาปัตยกรรมไทย โดยยึดหลักการออกแบบรูปแบบสถาปัตยกรรมต้องสนองตอบกับหน้าที่การใช้สอย และถูกต้องตามฉันทลักษณ์แบบไทย อีกทั้งการคำนึงถึงความประหยัด ในด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมจะเห็นว่า ได้รับอิทธิพลการออกแบบจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี อันเนื่องมาจากเป็นอาจารย์เฝ้าเป็นลูกศิษย์ในสมัยเรียนที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และทำงานร่วมกันมาโดยตลอด อย่างไรก็ตามแนวทางการออกแบบของอาจารย์เฝ้า มิได้ดำเนินแนวทางตามรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ เสียทั้งหมด เพราะแนวทางบางประการได้ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม ซึ่งอาจถือเป็นแนวทางเฉพาะบุคคล ได้แก่ การปรับเปลี่ยนด้านระบบโครงสร้าง เป็นต้น

แนวความคิดในการออกแบบของอาจารย์เฝ้า คำนึงถึงรูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรมของท้องถิ่น โดยออกแบบประยุกต์ผสมผสานให้เกิดเป็นงานออกแบบรูปแบบใหม่ นอกจากนี้ยังออกแบบให้สถาปัตยกรรมตอบสนองต่อการใช้งาน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึง เส้นทางสัญจร ตลอดจนจรรยาบรรณที่ดีที่แสดงถึงลำดับความสำคัญ เป็นต้น

ความโดดเด่นในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมไทยของอาจารย์เฝ้า คือ การพัฒนาด้านโครงสร้าง ซึ่งปรับใช้กับรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยอย่างลงตัว เช่น พิพิธภัณฑสถานเครื่องถ้วยชามหลวงปู่แหวน สุจิณฺหา วัดป่าวังเลิง จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กระบบเสาคานแบบ Rigid Frame ทำให้พื้นที่ภายในมีความกว้างขวางโดยไม่มีเสากะกาะภายใน นอกจากอาคารในกรณีศึกษาแล้ว อาจารย์ได้ประยุกต์ใช้โครงสร้างเหล็กกับตัวอาคารจนถึงโครงสร้างหลังคาอีกด้วย

รูปแบบสถาปัตยกรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ มีแนวทางอย่างไทยประเพณี และแนวทางเชิงประยุกต์ร่วมสมัย ในการเลือกใช้วัสดุในการประดับตกแต่ง มีลักษณะใหม่เกิดขึ้นซึ่งเป็นลักษณะร่วมกับการออกแบบของรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ นั่นคือ บานประตูบานทองแดง และที่สำคัญ คือ ฝ้าเพดานทำจากแผ่นทองแดงรมดำขนาดใหญ่ นำมาฉลุเป็นลวดลายโปร่ง ซึ่งอาจถือว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ในงานสถาปัตยกรรมไทยก็เป็นได้

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย